قاموس عثمانی

ترکجه ده قوللانیلان عربی، فارسی، اجنبی کافۀ لغاتی حاویدر

محرری

محمد صلاحی

صاحب وناشری :

احمد مظفرالدین

معارف نظارت جلیله‌سنك ٥٩ نومرو و فی ١ نیسان سنه ٣١٢
تاریخلو رخصتیله طبع اولونمشدر

استانبول

(محمود بك) مطبعه‌سی — باب عالی حوارنده ابوالسعود جاده‌سنده
نومرو ٧٢

١٣١٣

بسم الله الرحمن الرحيم

ارباب عرفان نزدنده وارستهٔ بیان بولوندیغی وجه ایله لسان عثمانیده مستعمل اولان لغات عربیه‌نك اكثری معانیء اصلیه‌لریله قابل تطبیق اولمیه‌جق معنالرده قوللانیلمقده وهله اصطلاحات مخصوصه‌مزدن بولونان بر طاقم كلمات لسان عربی یه مخصوص لغات كتابلرنده هیچ بولونمامقده اولدیغندن ولغات فارسیه‌دن معانیء اصلیه‌لریله قوللانیلانلرك محل وطرز استعماللریله بونلرك تركیبات مخصوصه ایله نصل وهانكی معنالره دلالت ایتمكده بولوندقلرینه دائر تعریفات وایضاحات كافیه سرد وتمهید ایدلدیكی تقدیرده مبتدیلرجه نه قدر سهولت ومنفعتی موجب اوله‌جغی بدیهی بولوندیغندن لسان عثمانی یه مخصوص ایضاحلی. مثاللی بر لغات كتابنه فوق‌العاده لزوم واحتیاج كورلدیكی جمله‌جه مسلمدر .

واقعا الده مدون بولونان بیوك ، كوچك برقاچ دانه لغات كتابلرینك بر - ایكیسندن ماعداسی كویا لسان عثمانی ایچون ترتیب وتدوین اولونمش ایسه‌ده بونلرده اكثر لغاتك معانیء عربیه‌سی كوستریلوب شیوهٔ عثمانی یه مخصوص معنالری تعریف وایضاح ایدلمه‌مش وصورت استعماللرینه دائر ادبیات عثمانیه‌دن امثلهٔ مناسبه ایراد قلنمامش اولدیغندن ارباب مراجعتك استفاده‌سنی دكل تغلیط اذهانی موجب اولدقلری ناقابل انكاردر. مدونات موجوده آراسنده صورت مطلوبه‌ده تحریر ونشر ایدلمكه باشلانمش اولان بر ایكی كتابك دخی كافهٔ لغات مستعمله‌یی حاوی اولمدیغی وناتمام قالدیغی حالده مظهر رغبت عامه اولیشی اولبابده‌كی لزوم واحتیاجی بر قاتدها ارائه ایتمش واشبو « قاموس عثمانی » نك تحریر وتدوینه بخش جرأت ایله‌مشدر .

بوكتابك مكملیتنی ادعا ایده‌مم. چونكه عاجز برقلمك محصولی‌ده البته ناقص وناچیز اولور . بونكله برابر دیكرلرینه نسبتله استفاده‌یی موجب اوله‌جق صورتده ترتیب ایدلدیكنی‌ده عرض ایتمكدن كری طوره‌مم .

« قاموس عثمانی » ایكی بیك صحیفه‌دن واوچ ، درت قسمدن مركب هم

بیوك بر مجلهٔ لغات وهم مشاهیر ادبای عثمانیه‌نك آثار منظومه ومنثوره‌لرندن استشهاد اولونان بیکلرجه امثلهٔ ادبیه‌یی حاوی بر مجموعهٔ ادبیات دیمکدر .

بو لغات کتابنده یکرمی درت بونتولق قالین وحرکه‌لی حروف ایله ترتیب اولونان هر کلمه‌نك یاننه نظرهٔ اولاده هانکی لسانده بولوندیغنی ارائه ایچون ، عربیدن بولونانلره قوس ایچنده برعین باشی وفارسیدن اولانلرده‌ده کذلك قوس داخلنده بر فه باشی اشارت وضع ایدلمش و مولداتدن بولونانلر ایله لغات اجنبیه آیریجه کوسترلمشدر . هر کلمه‌نك معانیٔ مختلفه‌سی اشارات مخصوصه ایله یکدیکرندن تفریق اولونوب هانکی معناده چوق ویاخود آز قوللانیلمقده ومعناجه متقارب بولونان ایکی کلمه‌دن هانکیسی ترجیح اولونمقده ویاخود هانکی کلمه مهجور حکمنده اولوب الیوم هانکیسی ونه‌صورتله استعمال قیلنمقده بولوندیغی ایضاح و بیان اولونمش وارباب رغبته سهولت بخش اولمق اوزره « قاموس عثمانی » نك شمدیلك بش یوزی متجاوز بیوك صحیفه تشکیل ایده‌جك اولان اشبو قسم اولی ایچون (اون غروش) آبونه بدلی وضع و تعیین قیلنمشدرکه بویله برکتاب ایچون بوقدر بربدل اشتراك تعیینی پك منصفانه ایدوکی انکار اولوناماز .

هفته‌ده سکز صحیفه‌دن مرکب اوله‌رق لا اقل ایکی جزء نشر اولوناجق و بهر جزء الدن یکرمی پاره‌یه صاتیله‌جقدر . بهر قسمك ختام طبعنده یکرمی غروشه فروختی مقرر اولدیغندن شمدیکی آبونه بدلی فیئات موضوعه‌سنك نصفی دیمکدر . درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ٢٦ نومرولو مطبعهٔ عامره کتبخانه‌سنده یالکز برنجی قسم ایچون اون وطشره‌لرده تعیین ایدیله‌جك محلره کوندرلمك اوزره پوسته اجرتیله برابر یکرمی غروشه آبونه قید و طبع اولان جزءلر توزیع اولنور .

محمد صلاح الدین

آ

آ — ا [حرف] همزه ایله الفدن مرکبدر . لسانمزده مدلی
الف ، اوزون الف دینیر واکثریا
مقام استغرابده و بعضاً ادات ندا ، تنبیه ،
تأکید ، عتاب اوله‌رق قوللانیلیر .
[آ ! . بونه ؟ . ؛ آ ! . شوکاباق .
آقوزوم ، آکلم ؛ آجانم کلسه‌ك آ ؛
آسرسم !. بویله سویله‌نیرمی ؟.] کبی .
بوالف کندی صداسنی چیقارمغه بنه
کندیسی واسطه اولور . وقتیله شو
(اا) صورتله یازیلیردی . بو ، ایکی
الف دیمکدر . مؤخراً بو (~) اشارت
وعلامت احداث والفك اوستنه وضع
اولونوب دیکر الف حذف ایدلمشدر .
الفبای عثمانیده برنجی حرف اولان
همزه والف ابجد حسابنجه زیج و
تاریخلرده (۱) عددی حکمنده استعمال
اولونور . الف صدای اصلیسنی
کوسترمه‌یوب ماقبلنده‌کی حرفك
اوقونمه‌سنه دلالت ایدرکه اوحالده
حرف مد دیمکدر صدای اصلیسی
چیقارلدیغی حالده همزه دینیلیرکه حرف
عادی دیمکدر .

آئب [ع] کری دونیجی . کری دونن : [او . بنی سزکله برابر
کورنجه آئب وغائب اولدی .]

آئول [اساطیر یونانیه‌دن] روزکار
معبود موهومی .

آب [ف] صو . عربجه‌سی «ماء» . استعاره صورتیله حسن
واطافت ، ضیا و شعشعه معناسنده ده
قوللانیلیر . بو معناده اکثریا [آب
و تاب] طرزنده استعمال اولونور .
آتیده‌کی مثاللرده هر ایکی صورتله‌ده
قوللانیلدیغی کوریلور :

« آب زمزم کبی صاف و براق »
(لا)

« باشلاسه‌م معراجنی تحقیقه آب وتاب ایله »
(نفعی)

« سیرقیل کورکیم کلستانك نه آب وتابی وار »
(فضولی)

آباء [ع] بابا معناسنه (أبّ) ك
جمعی . بابالر :

« زیب وفر بولدی ینه مسند آبای عظام »
(حاذق)

« ایتمشیدی چون ظهور راول نوررب »
« جبهۀ آبا و اجدادنده هپ »
(عبیدی)

[زیرا بوراده بکرشلیلرك آبا
واجدادلرندن ایشتمدکلری بر مانعه
وارکه .]
(بوسنه مکتوبی — جودت پاشا)

آباب [ع] (أب) ك جمعی . اونی چوق یرلر ، مرعالر . آثار قدیمه‌ده نادراً قوللانیلمشدر .

آب آتشپاره [ف] قیرمزی شراب :

« آبسك معنیده اما آب آتشپاره‌سك »
(نفعی)

آب آتشرنك [ف] كذلك قیرمزی شراب§ مغدورك كوز یاشی .

« آب آتشرنكه قانماز سودیكم »

آب آتشمزاج [ف] شراب . یالکز (اتشمزاج) بدخوی ، حدیدالمشرب دیمکدر .

آب حسرت [ف] اشك نومیدی ، مأیوسیتله دوکیلان کوز یاشی .

« آب‌حسرت دوکیلور دیده‌لرمدن هربار »
(خیالی)

آبسنت [فرانسزجه‌دن] پلین اوتی . برنوع ایچکی درکه پلین ایله اسپرتویی تقطیر ایدرك استحصال اولونور .

آب شور [ف] آجی صو :

« آب شوری کیمسه ایچمز ، آب شیرین اوستنه »

آب شیرین [ف] طاتلی صو ، شربت .

آب طرب [ف] شراب :

« جوشش آب طربله اولدی مطرب نعره‌زن »

آب انگور [ف] اوزوم صویی یعنی شراب :

« مست عشقم آب انکور ایسته‌مم »

آباد [ع] (ابد) ك جمعی . لسانمزده بعضاً (ابدالآباد) طرزنده قوللانیلیر که اصلا ، هیچ بر زمانده دیمکدر .

آباد [ف] معمور ، خرابك عکسی :

« بودار غمده ویران اولمایوب آباداولم دیرسه‌ك »
(سهیلی)

« معدلت آباد ایدر ویرانه‌یی »

آباد [ف] ادات كثرت اوله‌رق محل ومکان معناسنه قوللانیلیر : سعد آباد = کاغدخانه ، شمس آباد ، محو آباد کبی .

« بارك الله ای بهشت آباد، وی رشك جنان »
(نفعی)

« ایلر آنی صانکه جنت آباد »

« دنیا » بر خراب آباد ویرانه درکه مظهر آبادانیده کوزوکور .
(سنان پاشا)

آبادان [ف] كذلك معمور ، خراب اولمایان :

« جهان‌معمور وآبادان‌اولوب‌خلق‌اولدی‌آسوده »
« زماننده ظهور ایتدی نیجه اثار سبحانی »
(همدمی)

زمان میمنت نشانلرنده ممالك محروسهٔ عثمانیه معمور وآبادان اوله‌رق صحن جهان پرامن وامان ایدی .
(قوچی بك رساله‌سی)

آبادی } [ف] معمورلق وهرشی
آبادانی } یولندهودوزکوناولمق، منتظم اولمق :

[معدلت موجب آبادانی ، آثار آبادی بادیٔ رفاه وشادمانیدر .]

آبادی } [ف] ایپکدن معمول برنوع هند کاغدیدر. اکثریا خطاطلر قوللانیر : آبادی اوزرینه یازلمش برگلستان سعدی .

آبار } [ع] قویو معناسنه اولان (بئر) ك جمعی . قویولر .

« قالـور آبار ضلالتده عزازیل کبی »
« رسن عشقکه کیم اورمسه اخلاص ایله چنك »
(کاظم پاشا)

آبار } [ف] حساب دفتری: آبار تجار. بعض محللرده قوللانیلیر.

آبازا } [اسم] قره دکز ایله قوبان نهری آراسنده مسکون بر برقبیله نك اسمیدر . بو قبیله افرادینك چوغی ١٢٨٤ و ١٢٩٤ سنه‌لرنده اناطولی‌یه هجرت ایتمشلردر .

« کرچه چرکس ، آبازا اویله دکل »
(نابی)

آباژور } [فرانسزجه‌دن] لامبه شیشه‌لرینك ، موملرك اوزرینه کچیریلن کلاهدر . پانجوره‌ده (آباژور) دینیلیر . (پانجور) آندن غلط اولسه کرکدر .

آباط } [ع] (ابط) یاخـود (ابط) ك جمعی . قولتوق آلتلری . آثارقدیمه‌ده نادراًقوللانیلمشدر.

آبانوز } [ف] اصلی (آبنوس)، سیاه وسرد آغاج: یالینك تمل دیرکلری آبانوز کبی ایدی .

آب بقا } [ف] منبعی مجهول
آب حیات } برصو . آنی ایچن
آب حیوان } حیات ابدیه کسب
آب خضر } ایدرایمش ! . ادبیاتده کنایه صورتیله استعمال اولونور. ارباب تصوف عندنده عشق حقیقی‌یه اشارتدر.

لعل جان بخشی اولنجه کویا
ایمره نیردی لبنه آب بقا
کون یوزندن اوتانوب آب حیات
مسکن ایتدی ورای ظلمات
اول سیه جامه‌ده اول فخرجهان
آب حیوان ایدی ظلمتده نهان
(خاقانی)

ای محی یار النـدن بر قدح نوش ایله‌ین
خضر الندن کراولورسه آب حیوان ایستمز
(سلطان سلیمان)

اولمـایان مایهٔ فیض از لیدن سـیراب
آب خضری یته خضراولسه‌ده رهبر بولاماز
(قوجه راغب)

آب حیوانسین یاخود لعل لب جانانه‌سین
(نفعی)

آبخور }
آبخورد } [ف] نصیب ، قسمت :

« آبخوردی هرکسك عالمده اولماز مطرد »

آبخیز [ف] طالغه :

« بحر عشقك آبخیزی پك شدید »

آبْدار {[ف] تازه، صولی: میوهٔ آبدار. § لطیف. طراوتلی: شعر آبدار § زاغلی ، جوهرلی : تیغ آبدار .

« تیغ سرتیز آبدار ستم — ریاضی »
« بادهٔ جانبخش نظم آبدارم نشوه‌بار »
(نظیم)

هپ آبدار و هر دانه‌سی بر یاقوت رمانی‌یه مماثلدر .
(بوسنه مکتوبی — جودت پاشا)

اکثر لشکرینی طعمهٔ شمشیر آبدار ایدوب قلعه‌یی یدلرندن تخلیص ایلدی .
(قوچی بك رساله‌سی)

آبِدْ {[ع] مثل ، یاکلتماج . جمعی (اوابد) در . جمعی نادراً قوللانیلمشدر .

آبْدانْ [ف] صو قابی ، قوغا :

« آبدانی شمدی قیردی باغچوان »

آبْدَسْتْ {[ف] طهارت معلومه، عباداته باشلامازدن اول بدنك بعض قسمنی ییقامق . عربیده (وضوء) دینیر . « آبدست » تعبیری بین العوام محاوراتده تعزیر و آزار حکمنده قوللانیلیر : آبدستسز نماز قیلنماز . آبدستمده شبهه‌م یوق = مطمئن . آبدست ویرمك = تعزیر ، تکدیر .

آبْدَسْتان {[ف] ابریق . ایچنه صو قونیلوب ال ییقانه‌جق قاب .

آبْدَنْدانْ {[ف] شاشقین . عاجز ، ساده‌دل .

« ایسته‌رم بر خادم اما آبدندان ایسته‌مم »

آبِدَه {[ع] مشهور وقعه . وقایع و آثار مشهورهٔ اسلاف ، قابل تنظیر اولمایان اشعار لطیفه .

آبْراشْ {[ع] آلاجه‌لی ، بنکلی آت § بیاض وقیرمزی آلاجه‌رنك . لسانمزده وجودنده سام لکه‌سی بولونان آدمه ده (آبراش) دینیر .

آبْراهْ [ف] صو یولی ، مجرا .

آبِ رُوی {[ف] یوز صویی ، شرف ، حیثیت ، ناموس § مدار افتخار . (ب ایله ر) بیتیشك یازلمالی .

« آبروی دولت جمشید و آیین پشنك »
(نفعی)
« آب روی امت آخر زمانیدر سوزم »
(وله)
« سن ینه بر نونیاز عاشقمی پیدا ایلدك ؟ . »
« کویکه یریر دوکولمش آب رولروار ایدی ! . »
(ندیم)

آبِ رَوانْ {[ف] آقارصو . مجازاً حیات معناسنه قوللانیلیر :

آب روان موجب نشاط جناندر .

صافدر آب روان کبی اودکاو نظم
که یازارکن قلم چابك وز ینده خرام
(نفعی)

(کویاچمن عالمه بر آب رواندر — نفعی)

آبْریزْ {[ف] آیاق یولی . آبدستخانه § ابریق . چرکاب چوملکی ،

پیسلك دوكیله جك معروف قابدركه
لسانمزده تحریف اولونه‌رق (حاوروز)
دینیر .

آب زَرْ [ف] آلتون صویی :
(نعت پاك مصطفایی آب زرله یازمالی)

آب زِنْدَگانی | [ف] آب حیاته
آب زِنْدَگی | باقالی .

آبزه [ف] صو صیزینتیسی .
صو قایناغی .

آبستن [ف] كبه‌قادین . دیشی §
حاوی :

آبستن صفا و كدر در لیال هپ
كون طوغمه‌دن مشیمهٔ شبدن نه‌لر طوغار
(رحمی)

مادری خصمنه اولماز بیله‌رك آبستن
(عزت ملا)

آبسته [ف] سورولمش . حاضر
ترلا .

آبسوار [ف] صوده یوزن . صو
اوزرنده كی قابارجق .
حباب .

آبشار [ف] صو شارلتیسی .

« دوچشمم آبشارم پل كبی یوللرده قالمشدر »
(نابی)
« باشكه ویرمزمی آغری آبشارك شدتی ؟ »

آبشخور [ف] صو یالاغی . صو
تكنه‌سی .

آبشناس [ف] صو یولجی ،
دكز قلاغوزی .

آبق [ع] بلا سبب افندیسنك
یانندن قاچان كوله § جیوه :
(ایكنجیسی كانه بر عبد آبق واحسانه غیر
لایقدركه اسیر قید وبند و سر برهنه
وعاجز ومستمند مولاسنه مردود)
« موضوعات العلوم — طاشكپریلی زاده كمال الدین محمد »

آبكار | [ف] سقا ، صوجی §
آبكش | صو دولابی باركیری .

آبگاه [ف] صو یاتاغی ، صو
بریكن چوقور .

آبكور [ف] لغم ، پیسلك
آقه‌جق یول ودلیك .

آبگون [ف] مائی ، رنك
هوائی :

« آبكوندر كنبد دوار رنكی بیلمزم »
« یا محیط اولمش كوزمدن كنبد دواره صو »
(فضولی)

آبگون قفس [ف] سما ،
كوك :

« جان بلبلنك بودر صفیری »
« فریاد بو آبكون قفسدن »
(معلم ناجی)

آبگیر [ف] صو بریكن یر ،
چوقور :

« آبكیر اولور اوكلشن ، كلی نیلوفر اولور »
« فیض تأثیر رخ ، دیدهٔ تر یاتمدن »
(فهیم)

آبكينه [ف] شيشه ، صراحى ، قدح ، آينه :

« برق اورر روزنلرندن آبكينه جاملر »
« كوستررد نياده جنت اولديغن كوندن عيان »
(نفعى)

« خاطر شاعر آبكينه كبى — احمد پاشا »
« آبكينه ايچنده مى كبيدر »
« لب لعلك خيالى دلده مدام »
(باقى)

آبل [ع] قويون ، آت ، دوه كبى حيواناته باقمقده ماهر آدم § چاير اوتلايه‌رق صو يه محتاج اولمايان حيوان . استعمالى اندردر .

آبله [ف] صو يولجه ، چيبان ، صو قابارجغى .

آبال [ع] دوه معناسنه اولان « ابل » ك جمعى ، دوه‌لر .

آبلوقه [ايتاليانجه‌دن] محاصرۀ بحريه ، بر آطه‌يى ، بر محلى سفائن حربيه ايله قوشادوب محال سائره ايله مواردات ومناسباتنى منع وقطع ايتمك : فرانسزلر « ماداغاشقارى » آبلوقه ايتمشلردى .

آبلى [اصطلاحات بحريه‌دن] يلكنى سرنه صاراجق ايپ .

آبلسه [ف] ترلايه تخم اكن ، اكينجى .

آبنوس [ف] آبانوز دنيلان معروف سياه ، سرد آغاج .

« بو كهنه سراى آبنوسى »
« نابى »

آبو [ف] نيلوفر چيچكى .

آبوردو [ايتاليانجه‌دن] ياناشيق ، صندالك كمى يه ياناشمه‌سى . كميجيلر آراسنده قوللانيلير .

آبوصه [ايتاليانجه‌دن] طورديرمه . كمى نك باشندن ياخود قيچندن خلاطله قاره‌يه ياناشمه‌سى .

آبونه [فرانسزجه دن] غزته ورسائل موقوته كبى مطبوعاته ، تياترو ، سيرق كبى اكلنجه محللرينه بر مدت محدوده ايچون پيشيندن مشترى اولمق : « قاموس عثمانى » يه آبونه قيد اولونان ذوات كرام .

آب وتاب [ف] لطافت ، طراوت ، رونق : (آب وتاب پيكرندن نشئه كلدى مجلسه) يوقاريده دخى بيان ايدلديكى وجهله بو معناده (آب) يالكز قوللانيله‌ماز .

آبى [ع] چكينيجى ، تيكسينيجى ، چكينن ، صاقينيجى : اهل تقوى منهياتدن آبى اولور .

آبى [ف] صوده يتيشن ، صوده ياشايان § ماوى رنك ، § آيوا دينيلن ميوه .

آبيار [ف] صولاييجى ، صولايان § كنايه صورتيله فيضلنديريجى .

« باغ نعتكده اوله ميزاب كلكم آبيار »
(نظيم)

آبيارى [ف] صولاييجيلق :

[بو شجرۀ عاليه‌نك محافظۀ نشو ونماسيله ارتفاع واتساعنه آبيارى ،

مساعیٔ حمیتمندانه‌کز کفایت ایدر —
وداعنامه — سری پاشا]
« جواهرنوبهاری باغ کامه‌آبیاری‌قیل »
(شریف)
(بآبیاریٔ‌حوض‌لبالب‌موروده — ثابت)

آبنه { [ع] یوزنده نقاب بولونان اوتانغان‌قادینـ قیز .

آپولون { [Apollon] اساطیر یونانیه‌دندر . نورـ علومـ صنایع ـ طب معبود موهومی .

یونانیون قدیمه آپولونی ـ صاچلری اوزون‌وطالغه‌لانمش ـ نوردن برچنبرله احاطه اولونمش ـ النده بر یای و یا بر کان طوتار غایتله کوزل بر دلیقانلی حالنده تصویر ایدرلرمش . تفصیلاتنه مطلع‌اولمق ایستەین‌سعادتلو شمس‌الدین سامی بك افندینك (قاموس‌الاعلام) عنوانلی اثرینه مراجعت ایتمه‌لیدر .

آپوقوریا { [یونانیدن] ات کسیمی . خرستیانلرك پرهیزه کیرمه‌دن اول قرق کون ظرفنده درلو درلو مسخره قیافتلرینه کیروب اجرای رسم شادمانی ایدیشلری .
روماليلردن خرستیانلره انتقال ایتمش برعادت قدیمه !.

آپولت { [فرانسزجه‌دن] اوموزلق . آلای کونلرنده ارکان و امرا و ضباط عسکریه‌نك اوموزلرینه طاقدقلری صاچاقلی ـ صاچاقسز پارلاق صاری شیلر .

آپیس { [اساطیر یونانیه‌دن] مورده‌ده آرغوس قرالنك اسمی؛ اسکی مصرلیلرك معبوداتخاذایتدکاری وجودی کاملاً سیاه ، آلننده آق و صرتنده بیاض لکه بولونان اوکوز .

آتابك { [اصطلاحات‌تاریخیه‌دن] دولت سلجوقیه زماننده بعض اعاظم امرایه ویریلیر بر عنوان رسمی‌ایدی . ترکجه (آتا) ایله (بك) لفظلرندن مرکبدر . اصطلاحی همزهٔ مفتوحه ایله معروفدر . اتابکان‌درت شعبه‌یه منقسمدر = اتابکان موصل ، اتابکان فارس ، اتا بکان آزربایجان ، اتا بکان لرستان .

« سعدی اکر ایتمه‌سەیدی ایراد »
« کیم ایلر ایدی اتا بکی یاد »
(لا)

آتاشه { [فرانسزجه‌دن] سفارت معیت مأموری .

آتاشه‌میلیتر { [فرانسزجه‌دن] سفارت معیتنده کی عسکری مأموری .

آتاشه‌ناوال { [فرانسزجه‌دن] سفارت‌معیتنده کی بحریه ضابطی .

آترینه { [رونجه‌دن] یومورطه‌لی بیوك کوموش‌بالیغی .

آتش { [ف] ترکجه‌سی (اود) در . لسانمزده شدتلی ـ حدتلی ـ سرعتلی معنالرینه‌ده قوللانیلیر : سز یانارسکز . او نه آتشدر . آتش کبی کیتدی کلدی . آتش محمد پاشا .

« ویردم آتش دللره سوزدل آوارهدن »
« ایلهدم ایجاد بیك یانغین بر آتشپارهدن »
(معلم ناجی)

« اودر ساقیا آتش آب سوز »
« اودر ساقیا آب آتش فروز »
(یحیی)

« آتش کناری قیش کونلک لالهزاریدر »
(لا)

آتَشْ اَفْشانْ | **آتَشْ فَشانْ** [ف] آتش صاچان، صاچیجی . جبل آتشفشان = یانار طاغ .

آتَشْبارْ [ف] آتش یاغدیریجی، موثر، محرق :

«نخل آتشبار عشقم روزکارمدن صاقن»
(نظیم)

«آنی یوتدی اولوب اژدرهای آتشبار شمع»
(ریاضی)

« کلری پژمرده ایلرسین یازقدر بلبله »
« وارمه باغه آه آتشبار ایله نوزورده »
(اکرم)

« ایلهسهك عین حقارتله اکر بردم نظر »
« کورینه پروانهیه برمار آتشبار شمع »
(ریاضی)

آتَشْپارَه [ف] آتش پارچهسی، قیغلجم :

«عشق دیرلر نامنه دلده بر آتشپارهوار»
(ماما زادههادی)

«شمدی خاکسترله اورتولمش بر آتشپارهیم»
(معلم ناجی)

آتَشْبازْ [ف] آتش ایله اجرای لعب وصنعت ایدن اویونجی

آتَشْبازی [ف] آتشبازلق . وقتیله محاربهلرده اجرا اولونان صنایع حربیه جملهسندن اولوب رومیلر طرفندن احداث واستعمال ایدلمشیدی :

« نصاری دولتلری کوردیلرکه عثمانلی بو عسکر ایله بتون فرنکستانی ضبط ایدهجك. همان تنظیم عسکره باشلادیلر وآتشبازلق علمنده وعسکر اعمالنده وحیل حربیه احداثنده مبالغه ایلدیلر . — قوجه سکبان باشی » .

آتَشْپَرَسْتْ [ف] آتشه طاپیجی :

(آتش ایتمز برزمان آتشپرسته مرحمت)

آتَشْتابْ [ف] آتش کبی صیجاق، ضیادار :

« دوشر هردام کیسویهدل بی تابدن فریاد »
« سپند آسا ایدر هرروی آتشتابدن فریاد »
(راغب)

اوروب برنعرهٔ جانسوز «یاحق» ماسوایی یاق،
نه در تأثیر آتشتاب برق آهی کورسونلر
سری پاشا

آتَشْ تَرْ [ف] قیرمزی شراب:

« ترکچه آتش تری ای رند بی خبر »
« یاقشدر آل ایله اونیجه خانمانلری »
(معلم ناجی)

آتَشْ خاطِرْ | **آتَشْ دِلْ** [ف] هر کوزلی سون، سوزی مؤثر اولان، پك ذکی آدم .

مرحوم علی روحی برشاعر آتش خاطر ایدی .

آتشخانه / **آتشكده** [ف] آتشه طاپانلرك عبادتخانه‌سی، مجوسی معبدی ؛ كلخنه‌ده «آتشخانه» دینیلیر.

« دلك تنور آتشخانهٔ سوزوكدازایله »
(نابی)

« دوشسه كمتر شرر شعلهٔ برق غضبی »
« باغ فردوس اولور آتشكدهٔ دارسعیر »
(اسكداری حقی)

« باد زن بال سمندر در بو آتشخانه‌یه »
(ندیم)

« كوردی كه برتاب سمندر صفات »
« همسر آتشكدهٔ سو منات »
(نابی)

«دوشرسه ناكهان برقطرهٔ برقی بوسرمانك»
«كر آتشخانهٔ صدسالهٔ كبرومغان اولوزره »
(لا)

آتشخرام [ف] سرعتله یورین :

«شعله‌سرو آساچیقارخاكمدن اول یرلرده كیم»
« پایمال تو ســن آتشخرام ایتدك بنی »
(ندیم)

آتشدان [ف] اوجاق، منقل = مانغال .

« یازسه‌لر روضه‌سنك نامنی آتشدانه »
(نابی)

آتشدم / **آتشین دم** [ف] سوزی ویاخود سسی تأثیرلی ویانیق اولان : عندلیب آتشدم .

« آلمش می نفس بر آتشین دم »
(معلم ناجی)

آتشزبان [ف] سوزی مؤثر و یانیق اولان :

«خصوصاً بن كبی برشاعر آتشزبان اولوزره»
(لاادری)

آتشزده [ف] یاقیلمش، یاقیلان:

شدت روزكار ایله بتون اورمان آتشزده اولدی . آز قوللانیلیر .

آتشزار [ف] آتشی چوق محل، زیاده یاقیجی یر :

« حریم طور تجلایی صاندی آتشزار »
(لاادری)

آتشزن [ف] یاقیجی ، یاقان :

« وجهی وارسه سببین ایله سؤال »
« اوله آتشزن كانون جدال »
(نابی)

« یاقدك ای آتشزن آرام یانمش كوكلمی »
(خلیل شاكر)

« ای عشق بلای جانم اولدك »
« آتشزن دودمانم اولدك »
(معلم ناجی)

آتشزنه [ف] چاقماق . وقتیله چوق قوللانیلیردی.

آتش سخن [ف] سوزی غایتله مؤثر و سخت اولان، خاطر قیره‌جق صورتده سرد سوز سویله‌ین :

« اولما عالمده صاقین آتش سخن »

آتشفام [ف] آتش رنكلی ، قیرمزی .

« بر زمانده جریان ایتسه‌می آتشفام »
(نابی)

آتشكون { [ف] آتش كبي قيرمزي .

« نه اقتضا ايدر الماس ولعل آتشكون »

آتشكره [ف] ماشه ، چيرا .

آتشناك { [ف] آتشلي ، محرق : آواز آتشناك = يانيق سس .

« سركران همتز بر جام آتشناكدن »
« كيم چراغ مجلس جمشيددرهرقطره‌سي »
(هرسكلي حكمت)

« هرپولي برداغ آتشناك اولورماهيلرك »
« كرسموم قهري اولسه‌روي دريايه‌روان »
(نفعي)

آتشيان { [ف]زبانيان ، اهل دوزخ ، جهنملك اولانلر .

آتشي
آتشين { [ف] آتشلي ، حرارتلي ، مؤثر ، آتش رنكلي ، حديد مشرب :

برآتشي اطلس‌خفتان اوزرينه زرهفي‌كيمش ايدي
(كال)

« نه‌معني‌كوستردوشكده‌كي اول آتشين اطلس »
(نديم)

« آتشين‌سوزلرله‌جولانمده‌حكمت‌يوقيدر »
« نرده برمظلم تصور وارسه‌احراق ايلرم »
(معلم ناجي)

[ياخود بر جهتي آتشين آلدن باشلايه‌رق وطبقه طبقه پنبه ، ترنجي ، قاون ايچي رنكارينك — كليبولي — كال] .

آتي { [ع] كليجي ، كلن ، كله‌جك ، صوكره‌كي : بروجه آتي .
[هرآتي قريبدر — كال]

« درعقب سردار عثمان اقتدار »
« ويردي برمنوال آتي برقرار »
(معلم ناجي)

[عقل كمترانه‌مك ايرديكي مرتبه احوال آتيه‌يي تأمين ايده‌جك شيلري آرايوب — سوريه‌مكتوبي—فؤادپاشا]

آثار { [ع] هرنه‌صورتله‌اولورسه اولسون‌وجوده كلن ، حاصل اولان ، پيدا ايديلن شي . بر نسنه‌نك وجودينه دلالت ايدن نشانه : آثار اسلاف .

« كراولسه‌احتساب‌امرونهيي‌عالمه‌شامل »
« كورنمزچشم‌نركسده‌دخي‌آثارمخموري »
(نفعي)

« ايتدم شعراي رومي تحقيق »
« آثار و زمانلريله تطبيق »
(لاادري)

« محورندن فلكي اوينادوب‌آثارصفا »
(كاظم پاشا)

« اي سليمان شاه ! منتداركز »
« شاكر اولاد فيض آثاركز »
(معلم ناجي)

آثام { [ع] كناه معناسنه اولان (اثم) ك جمعي ، ذنبلر ، كناهلر .

آثم [ع] كناهكار ، قباحتلي :

[كارنده آثم اولديغني ايله‌مز خيال]
« لا »

« توبه ايلر عبد آثم دائما »

آجام { [ع] (اجمه) نك جمعي . ميشه‌لك ، قاميشلق ، آغاجلقلر

آجالْ [ع] مدت عمرك صوكى. موت طبيعى نك حاولى ديمك اولان (اَجَل) ك جمعى .

انديشهٔ حلول آجال . ماحىء آمالدر.

آجُرْ [ع] طوغله. كرەميد . كرپيچ. عربلر (آكور) كلمهٔ فارسيهسنى تعريب ايلەمشلردر .

آجُرى [ع] طوغلەجى. كره ميدجى. لسان فارسىدە (آكورى) ديرلر . آز قوللانيلير.

آجِرْ [ع] متصرف اولديغى شىء ديكرينه اجارەيه ويرن شخص.

آجِلْ [ع] عاجلك ضدى. صوكره يه قالان. صوكره يه براقيلان.

آجِلاً [ع] صوكرەدن. صوكره يه براقيلەرق : بو پاره نك آجلاً تأديەسى مشروطدر .

آجِنْ [ع] رنكى وطعمى دكيشمش. بوزولمش پيس صو : ماء آجن . نادراً قوللانيلير .

آجَنْتَه [ايتاليانجەدن] واپور و سيغورطه قومپانيه لرى واپور صرافيه و تجاريه شركتلرى وكالتى. ياخود وكيلى ؟ بونلرەعائد ابنيه :

لويد قومپانيەسى آجنتەسى غلطەدە مومخانه جوارندەدر .

آجيو [ايتاليانجەدن] (بورسا) اصطلاحاتندندر . آقچه فرقى . صرافيه . فرق مسكوكاتك ترقى وتنزلنه مخصوص برنوع (بورسا) اويونى . قمار .

آحادْ [ع] اصطلاحات حسابيەدندر. برديمك اولان (اَحَد) ك جمعى . برلر .

« هرايكى مصرعەدەكى آحادوعشرات ومآت »

(سرورى)

آحادِناسْ [ف] خلقك صنف عاديسى. اهالينك آشاغى طاقمى . فقرا قسمى :

[مثلا آحاد ناسدن برينك بنديكى كرا عربەسنى نوبتندن كيرو براقماق ايچون — اوندره — كال]

آحِيَّه [ع] اوجنى يره بركيدوب حلقەسنه حيوان باغلانيلان ايپ ؟ سوركلى داهيه . بليه. ايكنجى معناده قوللانيلەبيلير .

آخْتاپوده [يونانجەدن] سكز آياقلى برنوع دكز بوجكى.

آخِذْ [ع] آليجى . اخذدن اسم فاعل : (آخذ غير معطى — حسبحال — عاصم)

آخَرْ [ع] باشقه . ديكر : وقت آخره تعليق مصلحت ايلەمك ايجاب ايتدى . بو ايشى وقت آخره براقه يكز.

« بدل اولماز بوكا زيرا كه سنك نامكدر »
« طوتاماز مهر سليمان يرين آخر خاتم »

(باقى)

« بو هر يره صفت آخرده »
« دير بومعنايى دخى بريرده »

(خاقانى)

آخِرْ [ع] صوك. صوكدەكى ؟ البته . عاقبت :

« اوله‌لی پیغمبر آخر زمانه نعت کو »
(نفعی)
« آخر نظم داستانمدر — ریاضی »
« طاغتدی آشیان عندلیبی روزکار آخر »
(طالب)
« آخر نفس لب تعین — ضیاالدین »

آخِرُالاَمْر [ع] اك صوكره، انجامكار ، عاقبت :
« آخرالامر اولیجق روز قیام »
« جسمنه نار جحیم اوله حرام »
(خاقانی)

آخِربِینْ [ف] هرشیئك صوكنی كوزینك اوكنه كتیرن، عواقب اموری دوشونن :
«مرد آخربین اولورمی مائل دنیای دون؟»

آخِرَتْ [ع] انسانلرك بعدالموت واصل اوله‌جقلری عالم:
« مضیق دنیانك فضاء عالم آخرته نسبتی، تنكیء رحمك فضای دنیایه نسبتی كبیدر— موضوعات العلوم — كمال‌الدین محمد . »
«مرد آخربین اولان چكمزمی خوف آخرت؟»
« دنیاده و آخرتده خدمت »
« لا »
« آخرت حقن حلال ایتسون بزه پیر مغان »
[عونی]

آخِرِینْ [ع] صوكده كیلر، صوكره كلنلر. (آخر)ك جمعیدر:
اولین و آخرین .
« آخرین علم جوهر اول — ریاضی »

آخْشیجانْ [ف] عناصر. مفردی اولان (اخشیج) ضد معناسنه‌در .

آخُورْ [ف] آت ، اوكوز ، اینك كبی حیواناته مخصوص بنا ، طام :
« مصرف آخوره اولدقجه زبون »
« یوریلور آتاو یابادن فزون »
(نابی)

آخُورْسالارْ — اَمِیرآخُورْ [ف]
آخور بكی، آخورمدیری دیمك‌ایسه‌ده لسانمزده یالكز(امیرآخور)قوللانیلیر:
« بری دربانی اولوردی بری میرآخوری»
«كاسه‌لر عالمه دورنده پشنك و دارا »
(نفعی)
« اول پاك دل كه ایدرسه تواضعندن ایدر»
« صطبل خاصنه افر اسیابی میر آخور »
(نابی)

آخُونْدْ [ف] اوقومش، خواجه، بیوك، اولو .

آدابْ [ع] (ادب) ك جمعی . قواعد ، اصول § انسانلر وخصوصیله كبار ناس آراسنده كافهٔ حركات ومعاملاتده جاری اولان اصول مستحسنه : آدابه رعایت ایتمه‌ین مظهر احترام اوله‌ماز .
[جملةً آداب سفارته منافی ومعاملات دولیه‌یه مخالف شیلر اولدیغنه مبنی — عاكف پاشا] .
« آداب ایله وار خدمت یاران صفایه »
(روحی)
[برآدم فن معانی و آداب عرب ده كمال مهارتی اولدقدن صكره — شعر وانشا — ضیاءالدین] .

آدَرْ { [ع] قاصیغی چیقیق آدم . قوللانیله بیلیر .

آدَمْ { [ع]دنیاده ایلك پیدا اولان انسان . برنجی پیغمبر :

« سنکله بولدی حیات آدم صفی الله »

(نورس)

« الٓهی! طوتهلم شیطان آدمه زرق ایتدی »

« یا اول بغدایی آدمه کیم رزق ایتدی ! »

(سنان پاشا)

لسانمزده معانیٔ سائرهده نه صورتله قوللانیلدیغی آشاغیده کوسترلمشدر . ارکك ، ار کیشی : بر آدم کوردم ، شو آدمی طانیرمیسکز . § تربیهلی ، کوزل خویلی ، طوغری سوزلی :

« آدم آدم اولمینجه آدم ایتمز آدمی »

(لاادری)

« آدم اول آدم دلا حوایه قیلدك اقتران »

(لا)

§ خدمتکار ، دوست : اوفلانجهنك آدمیدر . § نوع بشردن هر بری ، انسان :

« آدم ز بون پنجهٔ قدرت دکلیدر ؟ »

(نابی)

« روزکارك اوکنهدوشمهین آدم یوریلور »

(ثابت)

« بولهمازمدحکهشایان دیبهجك سوز آدم »

(نابی)

آدَمْ پیرا { [ف] مرشد کامل ، عارف الٓهی :

« بك چوغی اولمدی آدم زیرا »

« او زمان یوق ایدی آدم پیرا »

(معلم ناجی)

آدَمی { [ع ف] آدمه منسوب ، آدماوغلی ، چوق قوللانیلماز :

« بو فصلده آدمی کرك شاد »

« اندوه و بلا و غمدن آزاد »

(فضولی)

آدَمِیانْ { [ف] (آدمی) نك جمعی . تشدید ایله غلطدر .

[قیش کونی برف عالمی غرق کافور ودیدهٔ آدمیانی آبستن نور ایلدیکی — توقاد مکتوبی — کانی]

آدَمِیَّتْ { [ع] آدملك ، فضائل اخلاق ایله متصف اولمق :

« هله آدمیّت ایدوب درد وغم »

« الن چکدی دامانمزدن او دم »

(عزت ملا)

« بهرهٔ آدمیّت نیدوکندن آکاه اولمایانلره ایثار واسباغی لایق دکلدر »

(توقادمکتوبی — کانی)

« سیر جاله محرم ایدوب ای پری بنی »

« بر آدمیّت ایله نه وار کورهیم سنی »

(احمد نیلی)

« حقوق الفته ناجی رعایت ایلهینی »

« نصل فدا ایدهلم آدمیّت اویلهدکل »

آدِییُو { [فرانسزجهدن] اللهه امانت معناسنه کلام وداعدر .

آذارْ { [ف] مارت آیی : هوای آذاری ، ابر آذاری .

آذانْ { [ع] (اُذُن) ك جمعی ، قولاقلر :

[غزالینك صیت کالی تشنیف آذان

عالمیان ایتدیکی صیره‌لرده ایدی که — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] .

« آذان‌الارنب » طاوشان قولاغی دینیلان بر نوع اوت . وطول‌عورت یپراغی ، « آذان القسیس » صاقسی کوزلی و قیا قوروغی .

آدرس [Adresse فرانسزجه ـ دن] اسم واقامتکاه تعریفی .

آذر [ف] آتش ، اود :

« کعبه بنیاد خلیل آذرست »
« دل نظرکاه جلیل اکبرست »
(لا)

« ایتسه‌کر خاصیت حفظی سرایت عالمه »
« طرح اولوردی صفحهٔ آب اوزره نقش آذری »
(نفعی)

آذرپرست [ف] آتشه‌طاپیجی ، طاپان .

آذرکده [ف] مجوسی عبادتخانه‌سی .

لسانمزده ایکیسیده آذ قوللانیلیر . « آتش » زیاده استعمال اولونور .

آذریون [ف] صاری نرکس چیچکی .

آذن [ع] قاپوجی ، پرده‌دار .

آذینه [ف] یوم جمعه . شب آذینه جمعه کیجه‌سی .

« لهو ولعب اربابی ده‌یکدل دکل بیلدم‌کوروب »
« رندو طفلاك اختـلاف مشربن آذینه‌دن »
(شریف)

« منحصردر فکری دامادك شب آذینـه‌یه »
(لا)

آذی [ع] دکز طالغه‌سی . جمعی (اذاوی) در . نادرا جمعی قوللانیلیر . (امواج) زیاده مستعملدر .

آراء [ع] فکر وتدبیر معناسنه اولان (رأی) ك جمعی . اصلی (ارءاء) در . فقط بوقوللانیلماز : اکثریت آرا . اختلاف آرا .

امینم که رفقای کرامم دخی بوبابده آراء صائبه ومعاونت کریمانه‌لریله بنی تقویه بیوررلر . — نطق — سری پاشا]

« غمك وجودینی هیچ کیمسه ایله‌مز اثبات »
« قرین ثبـوت فرح اتفـاق آرایه »
(شریف)

آرا ـ ی [ف] سوسله‌ین ، تزیین ایدن ، زینتلنـدیرن : مصاحب سخن آرا ، ندیم مجلس آرا .

« مالك ملك آرای عالم »
(فضولی)

« شاه‌جهان آرامیدر ، ماه‌نوین پیرامیدر »
(نفعی)

« سرور معرکه آراکه دهان تیری »
(دشمنه نقل دم رستم دستان ایلر »
(جوری)

« کرك مهرسحر پیرا ، کرك ماه شب آرادر »
(صبری)

« صور آرای وجود اولدی دروغده همان »
(کاظم پاشا)

« بکا منسوب ایسه بازیچه دخی عالیدر »
« شو همای فلك آرایی بن ایتدم اعلا »
(معلم ناجی)

آراب { [ع] عقل ، ذكا ؛ حاجت . حيله معنالرينه
اولان (اِرب) و (اِربه) نك جمعى .

آراروت { [اصلى لا تينجه] هندوستانه مخصوص
بر نباتك كوكندن استحصال اولونان
نشسته . سود وشكر ايله پلته ياپيلوب
چوجقلره يديريلير .

آراستگى { [ف] آراسته لك . سوسلولك :
«برقادين بول!. اولماسون كيم مائل آراستكى»

آراسته { [ف] سوسلو . زينتلى . ترتيبلى : عساكر عثمانيه
آراستهٔ صفوف احترام ايدى .
« آراسته انواع معارفله وجودى »
(نفعى)
« اولسه آراسته بردم ينه برچيده اولور »
(نابى)
« آفرين اى ظفر آراسته خاقان دلير »
(اسماعيل پاشازاده حق)
[حليهٔ معارف ايله آراسته وزيور
عرفان ايله پيراسته — فضولى]
اسكى زمانده برنوع متاع . بردرلو
معمولات صاتيلن محللره (آراسته)
دينيليردى . كورجى آراسته سى .
يورغانجى آراسته سى . خفاف آراسته سى
كبى . بو تعبير شمدى متروكدر .

آرام { [ع] صحراده ؛ بريه ده مخصوصاً وضع ونصب اولونان
نشانه . علامت . لسانمزده بو صورتله
قوللانيلمازسه ده علاوهٔ معلومات اولمق
اوزره يازلمشدر .

آرام { [ف] ديكلنمه . سكون . قرار . صبر . استراحت .
(بلا آرام) تعبيرى ياكلشدر . چونكه
(بلا) عربى اولديغندن (آرام) ايله
تركيبى جائز دكلدر :
[وجودلر جامه خواب نو بهارى كبى
خفيف وجان پرور بر سترهٔ آرام ايچنه
دوشر — كليبولى — كمال] .
« جلوهٔ شاهد نظمم اوقدر نازكدر »
« كه قومز خاطر انديشه ده صبر وآرام »
(نفعى)
« ايلسون لجهٔ موّاج جهانده ابدى »
« انكر بختى ايله كشتئ دوات آرام »
(نابى)

آرامبخش { [ف] آرام ويريجى . ديكلنديريجى . ديكلنديرن :
« مطرب! كزين نيچون طورييورسين امان بزه »
« آرامبخش خاطر اولور بر مقام بول »
(معلم ناجى)

آرامجان { [ف] راحت روح . حضور قلب ؛ سوكيلى .
سويلن كوزل :
« كل اى آرام جانم نور چشمم درده درمانم »
(وقعه نويس حاكم)
« بكاهر بر نكاهك مايهٔ آرام جان اولسون »
(نديم)
«ميدر محك عاشقان آشوب دل آرام جان»
(نفعى)

آرامجو — ى { [ف] ديكلنمك ايسته ين . آرام
آرايان :

« ایرر کامه البت اولان کامجو »
« آرار سودیکن جان آرامجو »
(معلم ناجی)

آرامجویانه { [ف] آرام آرایانه ، دیکلمك ایسته‌ینه یاقیشه صورتده :
« نکاه ایتدی بکا بیچاره بك آرامجویانه »

آرامجویی { [ف] دیکلمه آرامقلق ، ایسته‌مکلك :
« دائما بی‌تاب اولان آرامجویی کوسترر »

آرامدل { [ف] کوکل راحتی ، سکون قلب § سویلان کوزل ، محبوبه :
« دلدن آرام آلیجی دلبر زیباسك سن »
« ینه آرام دل عاشق شیداسك سن »
(جوری)
« صداقتله خدمتده درکام دل »
« صداقتله حاصلدر آرام دل »
(معلم ناجی)

آرامساز { [ف] اوطوریجی ، اقامت ایدیجی ، اوطوران :
ادرنه‌ده آرامساز اولان عساکر عثمانیه .

آرامسوز { [ف] راحت کیده‌ریجی ، حضوری محو ایدن ، راحتسز ایله‌ین .
« سودیکم ! بوعشق آرامسوز ایله حالم یمان »

آرامش { [ف] راحت ، حضور ، دیکله‌نش : آرامش بال ایله کوشه‌نشین قناعت اولمشیدی .
« ایده سرور ایله صاحبسرای آرامش »
(شریف)

آرامگاه } آرامگه { [ف] دیکلنه‌جك یر ، راحت محلی . (آرامکه) نظمده قوللانیلیر :
« ای شاه حسن بونه ذقندر دیدم دیدی »
« آرامکاه روح روانکدرر سنك »
(نظیم)
« عدوکه هم اوله آرامکاه ملك عدم »
(لا)
« آرامکه مرغ ایدی دیرلر سر مجنون »
« میدان محبتده نه باشلر یووالاندی »
(باقی)
« تربهٔ محمود غازی جسمنه آرامکاه »

آرامگزین { [ف] دیکله‌نیجی ، آرام ایدیجی ، ایدن :
لچن موسم صیفده « خالکی » آطه سنده آرامکزین ایدی .
[قدرت صانعه‌یه کمال حیرت و تقدیس ایله تهلیل خوان ایکن آرامکزین مهد صفا بر صبی شیرخواره‌نك ترنمات والهانه‌سنی ایشیدیویرمك — پژمرده — اکرم]

آرامیده } آرمیده { [ف] دیکلنمش . راحتده بولونان : (آرامیده) آز قوللانیلیر :
« بز آرمیدهٔ کشتیٔ غفلتز اما »
« نفس نفس جریان اوزره‌در سفینهٔ عمر »
(نابی)
« دریا تعفن ایلر اولدقجه آرمیده »
(وله)

آرایش { [ف] زینت ، سوس . سویله‌یش مقامنده استعمال اولونمامیدر :

« ماه فلك آرای سعادت كه زمانه »
« ایامنی آرایش دور قمر ایلر »
(نفعی)
« رونق افزای صدارت كه رواج بختی »
« كوهر ذاتنی آرایش اركان ایلر »
(جوری)
« بولسه شعر آینهٔ طبعكله آرایش اولور »
« جوهر معجز نما سحر حلالك صورتی »
(نورس)

آرتیست [فرانسزجه‌دن] صنایع نفیسه‌دن برنده اختصاصی بولونان هنرور . بدایع پرور آدم :
[بیچاره آرتیست معشوقه‌سنك آرقه‌سندن اوقدر قوشار ، اوقدر كیدركه مقصدینه نائل اوله‌مه‌دن تاب و توانی كسیله‌رك نومیدانه فریادلر ، مضطربانه انینلرله زمین عجز وحرمانه دوشر قالیر . — پژمرده — اكرم] .
[آوروپاده « آرتیست » عنواننه مظهر اولانلر صنایع نفیسه ایچنده منسوب اولدیغی هانكیسی ایسه آنی معشوقهٔ وجدان اتخاذ ایتمش — پژمرده — اكرم] .

آرد [ف] بغدای وحبوبات سائره‌دن یاپیلان اون § دكرمن طاشنه بغدانی آقیدان اولوغك اسمی .

آرز [ف] اردیج دینیلن نبات .

آرزو [ف] كوكل دیلكی . ایستك ، خواهش دل :
« آرزوی وصلتك كیتمز دل مهجوردن »
« دوراولورمی فكر صهبا خاطر مخموردن »
(راغب پاشا)

« دستبوسی آرزوسیله كر اولسم دوستلر »
(فضولی)
« سینه‌ده اول نه محرق آرزولر وار ایدی »
(ندیم)
« آرزوی ترك راحت وار دل میالده »
(هرسكلی حكمت)
« آرزوایدییوروصلت جان بخشكی جانم »
(لا)

آرزودار ، آرزوكش ، آرزومند [ف] ایستكلی ، هوسلی
آرزودار ترق اولمامق قابل میدر ؟

« آرزومند وصال اولمقده كوج »

آرسطو — یاخود — آرسطوطالیس [Aristote,] حكمای قدیمهٔ یونانیه‌نك اك مشهوریدر .
میلاد عیسادن ٣٨٤ سنه اول ماكدونیانك (اسطاژیره) شهرنده دنیایه كلمشیدی . آرسطوط ، یكرمی سنه متمادیا آتنه‌ده (افلاطون) ك حلقهٔ تدریسنده بولونه‌رق زماننده معروف اولان علوم وفنونك كافه‌سنی تحصیل ایله‌مش ومشهور جهانكیر ماكدونیالی اسكندر كبیرك تعلیم وتربیه‌سنه مأمور اولمش ایدی .
مؤخراً شاكردینك رفاقتیله آسیاده سیاحت عظیمه‌ده بولونه‌رق تاریخ طبیعی یه دائر خیلی معلومات اكتساب ایله‌مشدر .
آرسطو ، وسعت قریحه ، حدت ذكا ، احاطهٔ كلیه‌سیله حكمای یونانیه

آراسنده تفرد ایتمش وقبل المیلاد ٣٢٢
سنه‌سنده دشمنلرینك پنجهٔ حسودانه‌لرندن
رهایاب اولمق املیله فرار ایتدیکی
(آغریبوز) آطه‌سنده کائن (خالکیده)
شهرنده التمش ایکی یاشنده وفات
ایله‌مشدر . (قاموس الاعلام) ده
دینیلیورکه : « آرسطو ، علوم وفنونی
تقسیم وتدوین وعلم منطق تأسیس
ایتدیکی کبی وحدانیت الهیه‌یی دخی
اثبات واقرار ایتمشدر . »

[بعده آرسطو ارضك ثابت واطرافنده
شمس وکواکب سائره‌نك متحرك اولمسنه
ذاهب اولدی — لاحقهٔ تقویم —
جودت پاشا]

« ایدر فهیم آرسطو ایسه‌ك سنی الزام »
(فهیم قدیم)

« دل مجنون اولوب مکتب عشقه استاد »
« ایتدی شاکرجنون عقل آرسطو طالیسی »
(وله)

« بن فلاطون حکمت سخنم »
« دل آرسطوی اوج خوانمدر »
(ریاضی)

« اودستور آرسطو عقل واسکندرصلابت کیم »
(نفعی)

« آرسطو دانشا حکمت شناسا نشوهٔ لطفك »
« مزاج کائناته کیف ترکیب تسلادر »
(صبری)

« داور عالم آرسطوی بنام دولت »
(منیف)

آرش { [فرانسزجه‌دن] اصلی یورویش معناسنه اولان
(مارش) در . اکثریا عسکره قوماندە
اثناسنده قوللانیلیر .

آرشیدوشس { [فرانسزجه‌دن] عنوان اصالت .
آوستریا خاندان حکمداریسنه منسوب
قیز وقادین ، بربیوك دوقه‌نك زوجه‌سی :
آوستریا ایمپراطورینك کلینی آرشیدوشس
(استفانی) .

آرشیدوق { [کذلك] آوستریا خاندان حکمداریسنه
منسوب ارکك ، بربیوك دوقه :
متوفی (آرشیدوق رودولف) ی
استانبوله کلدیکی زمان کورمشیدم .

آرشمد - یاخود - آرشمدش
[Archimède.] اسکی یونانك مشاهیر
ریاضیوننندندر . میلاددن ٢٧٨ سنه
اول (سیچلیا) نك (سیراقوسه)
شهرنده دنیایه کلمشیدی . وطننده
و اسکندریه ده تحصیل علوم ایدوب
مصرده اختراعات جدیده سیله اشتهار
ایله‌مش و نهر نیله بعض سدلر انشا
ایلدیکی کبی برقاچ باطاقلغی ده قوروتمشیدی
مؤخراً وطننه عودت ایدوب رومالیلرك
(سیراقوسه) یی محاصره ایتملری اوزرینه
اختراع ایتدیکی آلات ایله دشمن سفینه‌لرینی
تخریب واحراق ایله‌مش و بو صورتله
ایکی سنه وطنی دشمنه قارشی مدافعه
ایتمش ایدی . قبل المیلاد ٢١٢ سنه‌سنده
مظفراً شهره دخول ایدن رومالی اردوسی
افرادندن برنفر طرفندن قتل اولونمشدر .
آرشمد ، علوم ریاضیه‌یه علمی وعملی
خدمت ایتمش و برقاچ درلو مقره ومانیوله

ایجاد ایله مشدر . (بکا بر نقطهٔ استناد بولکز . دنیایی یرندن قالدیره یم .) دیمشدر .

(تعمیر ایده مز رخنهٔ بنیاد درونی — آرشمیدس معمار) .

(مستزاد — رئیس الاطبا بهجت)

آرِقْ { [ع] اویقوسز آدم ، کیجه اویومایان . قوللانیلماز .

آرْمٰا { [ایتالیانجه دن] کمی طاقمی . سفینه تجهیزاتی .

آرْمٰاتُورْ { [فرانسزجه Armateur] کمی تجهیزاتنه مأمور طائفه ؛ قورصان قپودانی ، سفینه سی .

آرْمٰا — آرْمَه { [ایتالیانجه دن Arma] دولتلرك ، مشهور خاندانلرك علامات مخصوصه سی . نشانه .

فرانسزجه Armé « آرمه » مسلح ، سلاحلی دیمکدر . شویله Armée یازیلیرسه عسکر ، اردو معناسنی افاده ایدر .

آرْمِسْتْرُونْغْ { [انکلیزجه دن] بر نوع طوپدر که موجدینك اسمیله یاد اولونور .

آرْمُوزْ { [رومجه دن] قلفات ایدیله جك کمی نك قاپلامه سنده استوپی طیقانیلان آرالقلر ، دالیکلر .

آرْمُونِیكْ { [فرانسزجه دن] آهنك . برنوع کوچك کورو کلی پیانو .

آرْنٰاوُدْ { [یونانیدن] لهجهٔ عثمانیده کوسترلدیکنه کوره اصلی (آلبانوت) در . روم ایلی قطعه سنك طرف غربیسنده آدریاتیق دکزی ساحلنه قدر متمکن برقوم . آرناودلغه « آلبانیا » دینیلیر .

« قاموس الاعلام » ه مراجعت اولونه .

آرَنْج — آرَنْكْ | [ف] دیرسه ك § (آرنك) طرز ، روش معناسنده ده قوللانیلیر :

(آسمان پایه هما سایه همایون آرنك)

(اسماعیل پاشا زاده حق)

آرْوَغْ { [ف] ککیرمه . اندر اوله رق قوللانیلیر .

آرْیٰا { [ایتالیانجه دن] یلکن ایندیرمك . یلکن روزکارلاتمق . یلکن خلاطلرینی صالیویروب چکمك .

آزْ [ف] حرص و طمع .

« سیر اولورمی نظر آزی تهی طبعانك »

(نابی)

« ریزه چین نعمی سفره کشای همت »

« امتلای کرمی دیو شکم پرور آز »

(نفعی)

آزٰادْ { [ف] قورتولمش . قورتیلان . سربست اولان :

« بندهٔ مقبولنی مولاسی آزاد ایلمز »

(نوعی)

« روزهجر اندر سوین ای مرغ روحم کیم بوکون »

« بو قفسدن بن سنی البته آزاد ایلرم »

(فضولی)

آزٰادَکِی { [ف] قیدالتنده اولمامق ، سربستلك :

حال آزادکی ؛ طور آزادکی .

آزاده { [ف] سربست ، قید التنده اولمایان ، قورتولمش اولان :
« مرغی چین دام ایدر آزاده قید چینه‌دن »
(شریف)
(غم وآلامدن آزاده برابای عدم)
(عاکف پاشا)

آزاده خاطر } آزاده دل } [ف] قیدسز ، کوکلی خوش :
« کورمه‌دم عالمده بن برعاقل آزاده دل ! »

آزاده سر { [ف] غائله‌سز ، فکری راحتـده اولان ، دوشونجه‌سی اولمایان :
« آزاده‌سر اولوردم آسیب درد وغمدن »
« یادهره کله‌سه‌یدم یاعقلم اولماسه‌یدی »
(لا)

آزادکان { [ف] (آزاده) نك جمعی . قیدسز وسربست اولانلر .
« آزادکان قید امل سرفراز اولور »
« نازایله‌سون سپهره اوکیم بی‌نیاز اولور »
(قوجه راغب پاشا)

آزادی { [ف] سربستلك ، قید - سزلق حالی :
« اسیرك خاطرندن دوراولورمی شوق ازادی »
(معلم ناجی)

آزار { [ف] اینجتمه ، تکدیر ، طار یلمش :
« سائلی آزارایدرلر آنی بیلمزلرمی کیم »
« هردل آزارك ینه آزار دادر کیفری »
(نظیم)
« جوروآزاری اوشوحك منحصرانجق بکا »
(حاذق)

« روزکارندن کورو بدروارایسه آزارشمع »
(ریاضی)

آزاردل [ف] کوکل قیریقلغی .
نظیمك بالاده‌کی مصراعنی اوقویکز .

آزارديده { [ف] اینجیدلمش ، تکدیر ایدلمش اولان اینجیدیلن ، کوسکون :
« طفل آزار دیده آغلارکن کولر »

آزردگی { [ف] اینجیدلمش اولمق راحتسزلك حالی ، آزرده‌لك :
« رندچکمزمی عجب اندیشهٔ آزردکی؟! »

آزرده { [ف] اینجیدلمش ، اینجیدیلن ، اینجنمش ، راحتسز اولمش :
« باغ عالمده اواورکل دیکن آزردهٔ خار »
(واصف)
« ایدنلرکوکلی آزرده مسرورالفؤاداولسون »
(نائلی)
« جان عشاق ایدر آزرده جوردلبران »
(حق)

آزرده خاطر } آزرده دل } [ف] خاطری اینجیدلمش ، کوکلی قیریق :
« آغلایورآه ایله یور دیرمش اکامعشوقه‌سی »
« کولمزآ عالمده البت عاشق آزرده دل ! »
(لا)

آزفت { [ع] قیامت . لسان فارسیده (رستخیز) در .

آزَرْم { [ف] حلم ، حیا ، شفقت ، حشمت .

« نقش زرکاریله آزرم بهشت جاودان »
(اسماعیل پاشازاده حق)

آزْما { [ف] ترکیبلرده قوللانیلیر . فاعل و تجربه‌لی معناسنی افاده ایدر : مردجنك آزما = جنکجی آدم .

«نه باغك وردیسك بوی آشنای الفتك کیمدر»
«نه بزمك شمعیسك سوز آزمای صحبتك کیمدر»
(فصیح دده)

« او متبوع حس آزمای حکیم »
« آرار بندکانندە قلب سلیم »
(معلم ناجی)

آزمایِشْ { [ف] تجربه ، دەنه‌یش : آزمایش بحث .

« ظن ایتمه که آزمایش ایتمش »
« اهل هنره نمایش ایتمش »
(لاادری)

« آزمایشکدهٔ پوتهٔ پیك فکرم »
(منیف قدیم)

[معماقیه ایجاب حال ایله آزمایش طبیعت قبیلندن اولەرق ــ احیا افندی زاده رشاد]

آزْمَنْد { [ف] حریص ، طمعکار . آز قوللانیلیر . آزمند اولمق ابی دکلدر .

آزْمُودَه { [ف] تجربه اولونمش ، دەنه‌نمش ، کورکواو : مرد آزموده = تجربه‌لی آدم ، ایش بیلیر آدم .

[بز دخی کلکشت ریاض استانبول مأمولیله ورقای نا آزموده مثال هوالندق . ــ توقاد مکتوبی ــ کانی]

آزْمُودَگی { [ف] تجربه‌کارلق ، کورکواو اولمق . نادراً قوللانیلیر .

آزْمُونْ { [ف] دەنه‌یش ، تجربه ، امتحان ، آز قوللانیلیر .

آزِمَه { [ع] آزی دیشی . فنیاتده قوللانیله بیلیر .

آزْناوُورْ { [کورجی لساننده] یکیت ، بك ، سرکرده .

کورجستان سفرلرندن بحث ایدن تاریخلرده چوق تصادف اولونور .

آزْوَرْ
آزْوَرْ { [ف] حریص ، طمعکار :

(غبار درکهیدر زخم روزکار آزور)
(نابی)

« حصار وخیمهٔ طابورین آلدی زورآزور »
(وله)

آزْوُغْ { [ف] کیر ، پاس . نادراً قوللانیلیر .

آژَنْك { [ف] انسانك چهره‌سنده اختیارلقدن ویاطارغینلقدن حاصل اولان بوروشیقلر .

« کنج ایکن بن اختیار اولدم سنك عشقکله یار »
(کوستررآژنك چهره‌م چکدیکم محنتلری »

آسْ { [ع] مرسین آغاجی . بو آغاجك میوه سینه (حَبّ الآسْ) دیرلر .

آس [ف] دکرمن § بیاض کورك . قاتوم . بوصورتله استعمالی اندردر .

آسا [ف] همزهٔ ممدوده وسین مهمله ایله اسنه‌مك معناسنه‌در . فارسیده مصدر اوله‌رق استعمالنده (آسا کشیدن) وتصریفاتنده (آسا کشد) و (آسا کشنده) دیرلر . بو معناده استعمالی فارسی‌یه مخصوصدر .

آسا [ف] ادات تشبیه ، کبی :

« دوکولمش زلف مشك آسااوقد دلستان اوزره »
(باقی)

آساب [ع] وجودك قسم سفلاسنده حاصل اولان قیل دیمك اولان (اَسَب) ك جمعی .

آسارون [ف] کدی اوتی ، سنبل رومی کوکی .

آسال [ف] تمل ، کوك . نادراً استعمال اولونمشدر .

آسال [ع] اخلاق ، شمائل ، علامات : آسال حسنه . زبانزد دکلدر . دیکرندن تفریق ایچون یازلدی .

آسان [ف] قولای ، یسر .

« آسان دکل اخوانه ولی‌النعم اولمق »
(لا)

« بر شعله‌یه سن نثار ایدوب جان »
« دشوار غمك قیلارسین آسان »
(فضولی)

« باشلا شمدنکری صدقیله دعا ایله‌مکه »
« که دعا اهل نیازك ایشن آسان ایلر »
(جوری)

« مشکل کورینن هر ایشی آسان ایدر الله »

آسانی [ف] سهولت ، قولایلق ، قولای اولیش :

« قوسن بر طرف قیلدی ایدوب تدبیر آسانی »
(همدمی)

آسانسور [فرانسزجه‌دن] آلات صعود ، بیوك بنالرك یوقاری قاتلرینه اشیا و آدم نقلنه مخصوص آلت . عربیسی (مِصعاد) در .

آسایش [ف] راحت ، حضور ، سکون : بر مملکتك راحت وحضور حالنده بولنشی :

« باشقه‌در نعمت آسایش مأوای عدم »
(عاکف پاشا)

« ذاتی سرمایهٔ آسایش دین و دنیا »
« مقدمی میمنت افزای مقام دولت »
(منیف)

آسایش پرور [ف] عالمك حضور و رفاه ایچنده بولونماسنی التزام ایدن : آسایشپرورلکله مشهور اولان ایکنجی فیلیب .

آسایش پرورانه [ف] راحت و رفاه عالمی التزام ایدنه یاقیشه‌جق صورتده :

اتخاذ تدابیر آسایشپرورانه‌ده فوق‌الحد التزام سرعت ودقت اولونمشدر .

آسایش جوی [ف] آسایش آرایجی ، راحت ایسته‌ین .

آسایش جویانه [ف] آسایش وراحت آرایانه یاقیشه‌جق صورتده : حکومتجه اتخاذ اولونان تدابیر آسایش جویانه سایه‌سنده .

آسبان [ف] دکرمنجی ، دکرمن صاحبی .

« شلشله‌یله هر کیجه آسبان اویور »

آسبانی [ف] دکرمنجیلك .

آستان [ف] اشیك ، پابوسلق § درکاه ، تکیه :

« آستان همتکده فیض ورفعت پاسبان »
(لا)

« مدحکه کر آستاننده واروب آچسم دهان »
(نفعی)

« آسمان دین ودولتدر اوعالی آستان »
(وله)

آستان فنا [ف] جهان فانی ، دنیا .

آستانه [ف] اشیك ، پابوسلق § درکاه . پای تخت سلطنت عثمانیه . فقط (آستانهٔ علیه) تعبیری یاکلشدر . طوغریسی (آستانهٔ دولت علیه) در . زمانمزده تعبیرات مهجوره‌دن عد اولنه بیلیر .

« ضروریات آستانه‌دن زیاده قالسه بزدن قالورمی؟ »
(فضولی)

آستر [ف] هر وقت قوللانیلان بیالدیکمز آستار .

آستین [ف] اثواب یکی . انسانك کییدیکی هر درلو اثواب والبسه قوللرینك یکی . یك آغزی = اثواب قوانك آشاغیده‌کی آرقه اوجی .

« آستین رفعتکده عزو دولت جایکیر »
(لاادری)

« جامه‌سنده آستین بولدمسه دامن بولمدم »
(آکاه)

« یدبیضادر اولمش آشکارا آستیننده‌ن »
(فیضی)

آستین افشان / **آستین فشان** [ف] فراغت ایدیجی ، وازکچیجی ، فارغ اولان :

« آستین افشان اولور دنیادن هرکس عاقبت »
(اولدی عالمدن اوده آستین فشان)

شو مثاللرده کوسترلدیکی وجه ایله ایکی صورتله استعمالی مقبولدر .

آستین برچیده / **آستین برزده** / **آستین مالیده** [ف] اوچی ده حاضرلانمش ، حاضرلانان آدم معناسنه ایسه‌ده لسانمزده اندر اوله‌رق استعمال اولونور .

آستینه [ف] یومورطه :

« آستینه چوق ینیر قیش کونلری »

آسمان [ف] سما . کوك :

« فیض بختندن معلا بارکاه آسمان »
(اسماعیل پاشازاده حقی)

« قصر جنت‌می؟ بویا باغ ارم یا کلستان »
« یا حریم قدس یا بیت الحرم یا آسمان »
(نوعی)

« آسمانی آستان قدری ایتمش شرمسار »
(نظیم)

« بيك ييل پاشامه‌ك ينه جهان بو »
« كردش بو . زمين بو . آسمان بو »
(لاادرى)

آسمان بَرِينْ [ف] عرش اعلى .

آسمانْ رَنْدْ [ف] علم نجوم ايله مشغول اولان ، منجّم .

آسمانْ سَنْج [ف] اوقاتى بيلمك ايچون قوللانيلان آلت معلومه ، ساعت .

آسمانْ وريسْمانْ [ف] كلام معقول يعنى جدى سوز ايله اكا قارشى سويله‌نيان صاچمه صاپان سوزدن كنايه‌در :

آسمانَه [ف] طاوان [توان] .

بونلر اندر اوله‌رق قوللانيلير .

آسمانى [ف] آسمانه منسوب : رنك آسمانى = ماوى .

« بن نه كشّافم نه صاحب كشف امامعنيده »
« موشكاف نكته‌هاى آسمانيدر سوزم »
(نفعى)

آسمانيانْ [ف] ملائكهٔ كرام ، ملكلر :

« ايندى زمينه غلغلهٔ آسمانيان »
(باقى)

« زمينى غلغلهٔ آسمانيان پر ايدر »
(نابى)

آسودگى [ف] آسوده‌لك ، راحتده اولمق ، استراحت .

« خاك پايك اولمه‌دن آسوده‌كى بولماز تنم »
« عالم بالايه سوق ايلر بوعلوى جان بنى »
(معلم ناجى)

« آسودكىٔ دماغ جانسين »
(رياضى)

آسُودَه [ف] راحتده ، ساكن اولمش ، مستريح :

« اول قدر آسوده عالم سايهٔ عدلنده كيم »
« خوابكاه ايلر غزاله پهلوى شير نرى »
(نفعى)

« اولدى تدبير جهانكيرك ايله آسوده »
(نابى)

« سواد راحهٔ عدلكده هركس آسوده »
(لاادرى)

« فكر روزيدن ايدر آسوده عبدى بنده‌لك »
(شريف)

بعضاً نظمده (ها) نك حذفيله (آسود) صورتنده‌دخى قوللانيلديغى كورلمشدر :

« وجوديدر سبب دورچرخ نا آسود »
(سامى)

آسُودَه خاطِرْ | **آسُودَه دِلْ** [ف] كوكلى ، عقلى راحتده ولاقيد اولان : اطوار آسوده‌دلانه

آسُودَه دِلى [ف] كوكلى راحتده اولمق ، كوكل قيدسزلغى .

« عقل ايله هيچ اجتماع ايلرمى آسوده دلى ؟ »

آسى [ع] طبيب ، جراح . اجزاجى‌يه‌ده (آسى) دينيله بيلير . الفاظ مهجوره‌دندر .

آسى [ع] كدرلى ، محزون آدم . نادراً قوللانيلمشدر .

آسیا { [یونانجه‌دن] قطعات خمسهٔ ارضك اك بیوكی . آسیا
قطعه سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٥ میلیون
مربع کیلومتره‌در . اوروپا قطعه سنك
درت بچق مثلی جسامتنده بولونان بو
قطعه‌نك اهالیسی تقریباً ٨٠٠ میلیوندر .
[استانبول بلده‌سی اوروپانك كنار
ساحلنده آسیایه قارشی قورولمش بر
مالكهٔ دریادركه مانندی زیر افلاكده
مرئی اولماز . — شناسی] .

آسیا / **آسیاب** { [ف] دكرمن : [برمجبو-
بسك كه شوقك دردندن
بتون كون آسیای چرخ
ایكلر - تضرعات - سنان پاشا]

«دكل كه كندم ایچون دوندی آسیای وجود»
(نورس)

برنجیسی آز ، ایكنجیسی چوق
قوللانیلیر .

آسیابان { [ف] دكرمن صاحبی ، دكرمنجی .

آسیازنه { [ف] دكرمن طاشی دیشنكی .

آسیاسنك { [ف] دكرمن طاشی . بوكا (زبرین) و
(زیرین) لفظلرینك علاوه‌سیله اوستده‌كی
و آلتده‌كی طاشلر تفریق و تعیین اولونور .

آسیاگر [ف] دكرمن یاپان .

آسیب { [ف] صدمه ، ضرر ، آفت ، مصیبت ، بلا :

« نه خوش ایدی بو دهرك بوستانی »
« اگر اولماسه یدی آسیب خزانی »
(سنان پاشا)

آسیب رسان { [ف] بلایه دوشورجی ، ضرر ویرن

آسید { [Acide فرانسزجه‌دن] حامض ، اكشی ، كسكین .
اصطلاحات طبیه ده تركیبات ایله
قوللانیلیور .

آسیه { [ع] ستون ، دیرك § مكدر ، مأیوس قادین .
مستعمل اولمایان الفاظدندر .

آش { [ف] طعام ، یمك ، محرمده پیشیریلن عاشورا :
پیشمش آشه صوغوق صوقاتمه — مثل .

آشام { [ف] ایچیجی ، ایچن ، طادیجی :

« طفل نورستهٔ ناشسته لب شیر آشام »
(نفعی)

« می آشامان عالم بویله تحقیق ایله‌مش كاظم »
« خمارك نشئه‌وحزنك صفادن فرقی وار یوقدر »
(كاظم پاشا)

آشپز [ف] طبّاخ ، آشچی :

« آشچی یه (آشپز) دی یمك (خوردنی) . »
(تحفهٔ وهبی)

آشتی [ف] صلح ، بار یشقاق :

« بار خاطر در بلاجویان عشقه آشتی »
(لاادری)

« آشتی سدینه ویردی نه كوزل استحكام »
(نابی)

آشتی پرور { [ف] صلح طرفداری. صلحی التزام ایدن : حکمدار آشتی پرور .

آشتی پروانه { [ف] صلح طرفدا رینه یاقیشه‌جق صورتده : تدابیر آشتی پروانه .

آشتی پروری { [ف] صلح طرفدارلغی § صلح ایسته‌ینه منسوب .

آشخانه { [ف] مطبخ . یمك پیشیریله‌جك محل. اکثریا درکاهلرده استعمال اولونور .

آشفتگی [ف] آشفته‌لك .

آشفته { [ف] پریشان حال ، آزغین وباشدن چیقمش دیوانه کبی اولان § عفتسز . آچیق مشربلی قادین :

« روح قدسی نکه مستکه آشفته‌ودنك »
(کاظم پاشا)

آشکار
آشکارا
آشکاره | [ف] کیزلینك ضدی. آچیق . بللی ، عیان ، ظاهر . میدانده . برنجیسی نظمده . نثرده ، اوچنجیسی محاوراتده چوق قوللانیلیر . دیکری یالکز نظمده استعمال اولونور .

« بر پیکرغریب‌ایله بیك بیضه آشکار »
(نوعی)

« ید بیضادر اولمش آشکارا آستیننده‌ن »
(فیضی)

« ای خدای کار ساز و بی نیاز »
« آشکارادر سکا هر کیزلی راز »
(عبیدی)

آشنا { [ف] یابانجینك ضدی . بیلدیك ، احباب ، دوست § خبردار . اهل وقوف . بو کلمه (آشنایان) طرزنده جمعلنیر. فارسیده صوده یوزمه معناسنه‌ده مستعمل ایسه‌ده لسانمزده ترکیبسز اومعناده قوللانیلماز. شینك کسریله تلفظی غلطدر .

[آشنالرمدن بر کیمسه‌نك خانه‌سنه واروب کندیمز ایچون بر ایکی حیوان آلیویرمسنی امر ایتسه‌م [عبدالرحمن اموی حقنده — ندیم] .

« آشنایان حقایق آنی ایتمز ایراد »
(نابی)

« آشنادن کوردیکم جوری عدودن کورمدم »
(حاذق)

« بی‌نوا مردغریب‌اولسه‌ك بولنماز آشنا »
(نظیم)

« تأثیر ایدوب او غنچه فمك بیوفالغی »
« کللرده عادت ایتدی هزارآشنالغی »
(وحید)

آشناگر
آشناور | [ف] یوزکج . صوده یوزن آدم. اکثریا نظمده و ایکنجیسی چوق‌قوللانیلیر. بعضا همزه اسقاط اولونور .

آشنایی { [ف]خبرداراق. آشنالق، دوستلق § آشنایه‌منسوب برنجی معناده اکثریا ترکیب‌ایله استعمال اولونور .

آشوب | [ف] فتنه. قاريشقلق. قارغاشالق :

« ميدر محك عاشقان آشوب دل آرام جان »
(نفعى)

آشوبگاه | **آشوبگه** | [ف] قاريشقلق محلى. كورولتى يرى. آز قوللانيلير .

آشوغ | [ف] معلومك ضدى. مجهول اولان. بيلنمه‌ين شى. آثار قديمه‌ده اندر اوله‌رق قوللانيلمشدر. عند الاقتضا « نظم » ده قوللانيله‌بيلير .

آشيان | **آشيانه** | [ف] قوش يوواسى. خانه:

« كيتمش كلى كلستانى قالمش »
« بلبل اوچوب آشيانى قالمش »
(نابى)

« كهنه رباط دهر عجب آشيانه‌در »
(لاادرى)

« قفس مثالى اولميجق آشيانه سوز »
« اولماز هزار كلشن غم لانه آشنا »
(حاذق)

« وارايدى برقاچ عدد خواننده‌ء محرق صدا »
« آشيانه مده بوشب اجراى آهنك ايلدك »

آصال | [ع] ايكنديدن غروبه وبعضلرك قولنجه ياتسويه قدر اولان زمان معناسنه (اصيل) ك جمعى. ايكندى ايله آقشام وياخود ياتسو آره‌سنده‌كى زمانلر. قوله تعالى (بالغدو والآصال) صباح. اقشام ديمكدر .

آصف | [عبرانيدن معرب] سليمان عليه السلامك وزيرى (ابن برخيا) نك اسمى. اليوم اسامزده اوصاف رسميه‌دندر. مطلقا وزرايه. مشيرانه عطف اولونور .

« كور، سليمان كبى پيغمبر عاليشانك »
« دولتى اولمش ايدى آصف ايله مستحكم »
(نابى)

« ستوده آصف دين پرور عادلكه اولمشدر »
« قدر فرمانبر حكمى، قضا محكوم ومأمورى »
(نفعى)

« آصف جم عظمت داور جمشيدوقار »
(باقى)

آصفى | [ع ف] آصفه منسوب. وزيره متعلق :

« شاشيردم راه مقصودى كال پيچ وتابمدن »
« حضور آصفى ده آتشه دوشدم شتابمدن »
(فكرى پاشا)

آصفانه | [ف] وزيره ياقيشه‌جق طرزده، وزيرانه :
افكار عاليهٔ آصفانه‌لرى .

آطال | [ع] قولتوق التى، بوكور معناسنه اولان (اطل) ك جمعى. نادراً قوللانيلمشدر.

آطام | [ع]قصر، حصار، كوشك، بناى مرتفع معناسنه اولان (اطم) ك جمعى. ابنيهٔ عاليه. عيناً قوللانيلماز. انجق تركجه‌ده خانه معناسنه قوللانيلان (طام) بوندن مخفف ومحرف اولمالیدر .

آطْلاس | **آطْلَس** [يونانيدن] همزه مفتوحه ايله‌ده اوقونور. قسم مخصوصنده كوستر. لشدر. خريطه مجموعه‌سى ❊ اساطير يونانيه‌دن مشترينك اوغلى ❊ يوزى ايپكدن، ترسى پاموقدن منسوج برچشيد قماش :

« صرتنده كوروب غيريلرك آطلاس وديبا »
« غم چكمه كه صرتمده بنم كهنه عبا وار »
(روحى)

« چيقمه‌دى بر نيمتن قد بلند همتـه »
« آطلس كردونى برقاچ كره تخمين ايتديلر »
(نورس قديم)

آغازْ [ف] باشلامه، باشلانغج، ابتدا :

« مدحت ذاتكه بوكونه سر آغاز ايلر »
(منيف)

« ايردى سوز غايته شمدنكرو لافى قويالم »
« ايده لم صدقله آغاز دعاى انجام »
(نفعى)

« بى محل فقره‌يه آغاز ايلر »
« ظن ايدركيم هنر ابراز ايلر »
(وهبى)

آغازَه [ف] تغنى باشلانغجى، خوانندەلرك آهنك ابتدائيسى :

« اوحسن صوت وصورتله ايدوب آغازه خواننده »
(شريف)

آغسْتوس [لاتينجه‌دن] اصلى (آوغوستوس) در. معلوم اولان شهر رومى. روما تقويمنده سكزنجى وعثمانلى شهور ماليه‌سنده التنجى آى: آغستوسده صويه كيرسه‌م بالطه كسمز بوز اولور — مثل .

آغِشْتَه [ف] بولانمش، بولاشمش. مصدرى بولوناز (آغشتن) نم چكوب يومو شامق وتملى ايدوب يوموشاتمق معنالرينه كليرو لازم ومتعدى اولور . عربجه (بَلّ) و (ابتلال) معنالرينه‌در. بولفظ اصلنده (آغيشتن) ايدى . مؤخراً كسر ايله بالا كتفا غيندن صوكره كى يا حرفنى ترك ايله تخفيف ايتديلر .

« بربرينه ايلسه آغشته مشك وعنبرى »
(نفعى)

آغوشْ [ف] قوجاق: [بادشمال ايله هواى جنوبى بربرينك آغوش وفاسندن قوپارق — كليبولى كمال]

« سبوزانوده ساغرالده يار آغوش وصلتده »
« بوطرز خاص ايله مجلس عجب رندانه اولمازمى »
(وجدى)

« چكر آغوشمه يارى مصوّر »
« اكر ايسترسه تصوير محالى »
(شريف)

« فكر آغوشكله اوليدم اول‌ده‌ر باريكتر »
(حاذق)

آغِيَه [ع] ايچنده صو بريكن چوقور. يانك تشديدى دخى جائزدر .

آفاتْ { [ع] صاقينيله جق حال . بلامعناسنه اولان (آفت) ك
جمعی : آفات سماويه ، آفات جان .
لسانمزده قوللانيلان (آفاجان) ك بوندن محرف ومخفف اولماسی اغلب احتمالاتدندر .

« يا حشو واماله وزحافات »
« انشاد ايدنه بلای آفات »

آفاقْ { [ع] (اُفق) ك جمعی . سمانك ، كوكك كوزه كورينن كنارلری . اطراف § دنيانك كوشه سی . بوجاغی :

[خورشيد منور عظمت وسلطنتيله آفاقه جواهر فشان اولەرق — كليبولی — كمال]

« طوتدی آفاق اودمده نفس رحمانی »
(حق)

« دشمن دينه آفاق سيه چال بلا »
« تابع شرعنه نه طاق مطيع ومنقاد »
(نابی)

« آفاقه آتش ايشلری كوستردی روزكار »
(نوعی)

آفاقگيرْ { [ف] دنيايی طوتمش ، دنيايه ياييلمش ، هر طرفه منتشر : [كويا كه اوشفقلر شمشير همتلرينك آفاقگير اولان شعشعهٔ نظر ربا سندن يادكار اولمشدر — كليبولی — كمال]
اسلام عمر شعشعهٔ اسلاميه يی آفاقگير ايله دی

آفاقی { [ع ف] شوندن بوندن اهميتسز سوزلر ، شيلر

§ ايفای فريضهٔ حج ايچون مكهٔ مكرمه يه عزيمت ايدوب اوراده اوطورمايان آدم .

آفَتْ { [ع] صاقينيله جق حال . مصيبت . بلا § فوق الحد كوزل اولان دلبر : (آفات) صوك معناده قوللانيلماز . [بصيرسك كه بصريكه آفت يوق — سنان پاشا]

« نه كوردم آه امان الامان بر آفت جان »
(نديم)

« نه عشق آفت ايمان شيخ صنعانی »
(سامی)

« كيتسه اواور آتش جهانسوز »
« طوردقده بر آفت دل افروز »
(لاادری)

« آفت عين الكمال رشك كاراتمز بكا »
(نفعی)

آفتابْ { [ف] كونش § كونشك آيديناغی § كوزل ، دلبر § كوزل يوز :

« آفتاب اول بزم خاصه كيرمكه يول بولميوب »
« روزنندن دوشمكه ايلر شعاعن ريسمان »
(نوعی)

« يانسون ياقلسون آتش هجر كله آفتاب »
(باقی)

« بردل تيره كيم بوله پرتو عشق ايله كمال »
« ذره سی آفتاب اواور ذرهٔ آفتاب ايكن »
(نظيم)

« آفتابم ! بنی ظلمتده براقدك كيتدك »
(معلم ناجی)

« آچ ايمدی آچ نقابكی »
« عيان ايت آفتابكی »
(استاد اكرم)

آفتابْ اِشْتِهارْ } [ف] پك مشهور بيوك آدم .

آفتابْ پَرَسْتْ } [ف] كونشه طاپان § نيلوفر چيچكى، آى چيچكى § كرتنكله .

آفتابْ سُوارْ } [ف] صباحلرى ايركن قالقان آدم، كون طوغمه‌دن اويانمق معتادى اولان .

آفتابِ قُرَيْشْ
آفتابِ قُرَيْشِى } [ف] حضرت محمد صلى الله عليه وسلم .

« آفتاب قريش اولنجه عيان »
« ظلمات اوزره اولدى نورفشان »
(معلم ناجى)

آفتابْگيرْ } [ف] شمسيه .

آفَتِ جانْ } [ف] كوزل، دلبر § روحى صيقنتى ايچنده براقان ، مضطرب ايدن بلا :

« نه كوردم آه امان الامان بر آفت جان »
(نديم)

«دل ويرمه غم عشقه كه عشق آفت جاندر»
(فضولى)

آفَتِ دَوْرانْ } [ف] كوزللر حقنده قوللانيلان تعبيرات عاشقانه دندر .

«هوديوب شوق ايله اول آفت دوران دونسون»
(نحيفى)

آفَتْ زَدَگانْ } [ف] بلايه اوغرامش ديمك اولان (آفت زده) نك جمعى : آفت زدكان ايچون طوپلانيلان اعانانك مقدارى .

آفَتْ زَدَه } [ف] مصيبت كورمش، بلايه اوغرامش ، برسببله محو وپريشان اولمش : حالا دوام ايدن قوراقلق سببيله مزروعاتك آفت زده اولمسندن قورقيلور .

« دم كلور برمتنكرده اولور آلت رزق »
« عضو مقطوعى كبى سائل آفت زده نك »
(نورس)

آفُرُوشَه } [ف] اون حلواسى .

آفَرِيدْكارْ } [ف] خالق، يارادان، يارادیجى ، تكرى .

آفَرِيدْكارِى } [ف] الآهه منسوب الوهيت .

آفَرِيدَه } [ف] يارادلمش ، مخلوق: فرد آفريده=هيچ بر كيمسه .

« نه عشق باعث هستئ آفريدهٔ غيب »
« نه عشق علت ايجاد عالم مشهود »
(سامى)

« نوردن آفريده‌در جسمك »
« آفتاب اولسه وجهى وار اسمك»
(معلم ناجى)

آفْرِيقا } [لاتينجه‌دن] قطعات خمسهٔ عالمدن جسامتجه اوچنجيسيدر . بوقطعه‌نك اكثر جهاتى، بلادى چوق صيجاقدر. مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ٣٠ مليون مربع كيلومتره واهالئ متمكنه‌سى تخميناً ٢٠٠ ميليوندر .

[نفسلرنده‌كى غيرت قهرمان پسندانه ايله آفريقا ايله حجازى وسوريه‌نك بعض طرفلرينى تاتار هجومندن محافظه ايتمشلر ايدى — مقدمه — كمال]

« ممکن میدر ایتمه برفرنکی »
« آفریقاده هم‌مزاج زنکی »
(لا)

آفرین [ف] ادات تقدیر وتحسین. انسان بر شیء بکندیکی زمان ایراد ایدر :
« ابنای وقت هر هنره آفرین ویرر »
« یارب بو آفرین نه‌توکنمز خزینه‌در »
(لا)
« آفرین ای روزکارك شهسوار صفدری »
(نفعی)
« آفرین اول کهر مایهٔ استعداده »
(کاظم پاشا)
بو لفظ بعضاً معنای اصلیسنده فعل اوله‌رق ترکیب ایله‌ده قوللانیلیر.
« او علام حس آفرین حکیم »
« آرار بندکاننده قلب سلیم »
(معلم ناجی)
« برسر آمد شاعر پرزور معنی آفرین »
(نفعی)

آفرین خوان [ف] آفرین دییجی، دیین :
« آفرین خوان اولدی عالم اول وزیر عاقله »

آفرینش [ف] خلقت ، یارادیلش:
« طفیل فطرتیدر روز آفرینشده »
(ثابت)
« آفرینشدن بری احوال عالم بویله‌در »
(شیخ الاسلام عارف حکمت)
« تذهیب کتاب آفرینش »
(ریاضی)

آفریننده [ف] یارادیجی، تکری، جناب الله: آفرینندهٔ کائنات .

آفق [ع] زیاده بخش واحسان ایدیجی ، ایدن. پك اطفکار. مأنوس اولمایان الفاظدندر.

آفك [ع] یالانجی، افك ایدیجی. نادراً استعمال اولونور .

آفل [ف] غائب اولان ، کورنمز اولان . اکثریا کواکب حقنده استعمال اولونور :
« آفتاب کرمك زائل وآفل اولماز »
(شناسی)
« بشقه بر برده طلوع ایلر کونش آفلمیدر؟ »
(شیخ وصفی)

آفوروز [روجه‌دن] العنتله‌مه، نفرین ، کلیسا رؤساسی طرفندن عندالاقتضا خرستیانلر حقنده ترتیب واجرا اولونان مجازات روحانیه‌نك اسمی .

آقاده‌می [فرانسزجه‌دن] انجمن دانش ، جمعیت علما :
فرانسه آقاده‌میسی طرفندن برمدالیه اعطاسیله تقدیر اولونمشیدی . اصلی [یونانجه‌دن] (آقاده‌موس) . حکیم یونانی افلاطونك آتنه‌ده شاکردانسه درس ویردیکی باغچه‌نك عنوانی .

آقتریس [فرانسزجه دن] تیاتروده اوینایلان اویونك برشخصنی تجسم ایتدیرن اویونجی قیز یاخود قادین :
آقتریس (سارابرنار) آمریقاده

بولونديغى زمان هركيجه تياترودهايكى. اوچ ساعت قدر اجراى هنر ومعرفت ايتمك ايچون بهر دفعه‌ده يدى بيك بشيوز فرانق اجرت اخذ ايتمشدر .

آقتور | [فرانسزجه‌دن]تياتروده موقع تماشايه قونيلان اويونى اجراايدن‌اويونجيلردن براركك: مملكتمزده‌يتشمش اولان آقتورلرك اك ماهرى مناقياندر .

آقسيون | [فرانسزجه دن] حصهٔ شركت، حصه سندى: روم ايلى دمير يولى آقسيونى.

آقورده | [فرانسزجه‌دن] آهنكى دوزلتمك . بو زوق پيانولرك آهنكنى دوزلتن آدمه [آقورده‌جى] ديرلر .

آگاه / **آگه** | [فا] خبردار، واقف. اويانيق . ايكيسى‌ده قوللانيلير . جمعى (آگاهان) در.

« بر كيمسه‌دكل سرقدردن آگاه »
(لبيب)

« بى نهايتدر خدانك دركهى »
« آرتيررخوفن‌بوبابك آگهى »
(عبيدى)

« يوز دوندوروب اندن‌ديدم اى‌قوم‌اولك آگاه »
(روحى)

« عقل اولسه‌ايدى بنمله‌همراه »
« احوالكدن اولوردم آگاه »
(فضولى)

«امام‌دين‌پناهان‌مرشد ارشادآگاهان»
(صبرى)

آگاهى / **آگهى** | [فا] آگاهلق، خبردار واويانيق اولمق :

« حقدن‌اميد كسمه‌مه‌دركار آگهى »
(نهاد)

« كه بر حبّ‌حقدر دل آگهى »
« همان فكرى جلب رضاى نبى »
(معلم ناجى)

آكل | [ع] اسم‌فاعل. يه‌يجى، يه‌ين. جمعى (اكله) در :

آكل اللحم اولمايان حيوانلرك اك ساكنى، اك نافعى قويوندر .

آكله | [ع] تركجه ده (ات يه‌ين، يه‌نيرجه. اينجتمه‌بنى) دينيلن وعارض اولديغى عضوى ياواش ياواش يه‌يوب محو ايدن بر مرض . جناب‌الله جمله‌يى آفات‌وامراضدن‌مصون بيورسون آمين .

آكلة الاكباد | [ع]ابوسفيانك زوجه سى « هند » ك لقب منفوريدر . غزاى (احد) ده شهيد اولان عم رسول حضرت حمزه نك صدرندن جكرينى چيقارتوب ايصيرمش، اممش اولمسى بو عنوان نفرت بخشا ايله تلقيبنه سبب اولمشدر .

آگَنْدَه | [ف] طولدیرلمش ، طولو . طیقه‌لی .

آگَنْدَه‌گوش | [ف] قولاغی طولو ، سوز دیکله‌مز ، خبرسز ، سفیه .

آگین | [ف] کذلك طولو . محتوی : شهر آیین مسرت آکین . بوا کثریا ، بالاده‌کیلر نادراً قوللانیلیر .

« خیال خال مشك آکیندن غیری غدامز یوق »
(نابی)

آل | [ع] خاندان ، اولاد ، احفاد ، عیال ، اقربا : آل رسول ، آل عبا ، آل عثمان . [کزیدهٔ آل عباس اولان مأمون خلیفه زماننده — ندیم]

« آل بیتك عشقنه‌سوندر بونارحسرتی »
(عزت ملا)

« سبب فیض ظهوری نظر آل نبی »
(کاظم پاشا)

« مادح آل علی مستوجب غفران اولور »
(فضولی)

« در آل عبادر ملجأی ارباب ایمانك »
(لا)

« نفس سینئش اوجاقدر دودمان آل عثماندر »
(ریاضی)

آل | [ف] معلوم اولان قیرمزی رنك : [اسمره آل باغلا ، کج قارشیسنده آغلا — مثل]

« آل فانوس ایچره یاقش لالهٔ گلزار شمع »
(ریاضی)

« او ماهك سپهری ایدی صندالی »
« غدارنده غنچه ایدی کویا آلی »
(عزت ملا)

آل | [ع] دوزن . مکر و حیله . نمایش .

« رخ آلی ایلر کل آله آل »
(عزت ملا)

« عقلم آلدادی پری بیلمم نه‌آل ایتدك بکا »
(وصفی)

آلاء | [ع] نعمت واحسان معناسنه اولان (اِلْی) ك جمعی ، نعمتلر . مفردی کسر همزه وفتح لام ایله‌ده اوقونور . فقط لسانمزده قوللانیلماز :

« اولان مخاطب مضمون یااولی الابصار »
« قالور تفکر آلای حقده لیل ونهار »
(لا)

« اویله محتاج تناولمیدر آلای عدم »
(عاکف پاشا)

« اودر پرتو عالم آرای حق »
« بودر ایشته اعلای آلای حق »
(معلم ناجی)

آلابانده | [ایتالیانجه‌دن] کمینك یان طرفی ، بر سفینهٔ حربیه‌نك بر یانـده بولونان طوپلری بردن آتش ایتمه‌سی § کورولتی ایله تکدیر وتعزیر : قپودانك خدمتجیسی بر آلابانده یدی‌که تعریف ایده‌مم .

آلات | [ف] (آلت) ك جمعی . ایش طاقمی . آوادانلق :

« تحصیل کالات کم آلات اولماز »

قولی مشهوردر . آلات داخلیه = اعضای بدن . آلات حربیه .

[ایچلرنده آلات طبعیه کوریاورکه اوچ درت مترو بیوکلکنده برغزته دن برساعتده ایکی یوزبیك نسخه باصار — لوندره — کال]

« عثمانلی لسانی بیلن ذات »

« بر بادرکه حاضر آلات »

(لا)

آلارغه | [ایتالیانجه دن] آچیق . آچیقده . اوزاقده :

[صندال کمی‌یه یناشمادی ، آلارغه طوردی]

آلاف | [ع] بیك عددی دیمك اولان (اَلف) لـٔ جمع الجمعی .

آلافرانغه | [ایتالیانجه دن] فرنکلرك اصول وعاداتنه متعلق وموافق اولان . اوروپالیلرك اطوار وعاداتی تقلیدایدن : آلافرانغه سفره طاقمی . آلافرانغه طعام .

آلامانه | [روجه دن] بیوك بالقجی قایغی . قایقده قوللانیلان بیوك بالق آغی . ایغریب .

آلام | [ع] اضطراب . آجیق معناسنه اولان (اَلم) لـٔ جمعی . دردلر . کدرلر .

« کیمسه دن ذره قدر کورمه دی طبعم آلام »

(نابی)

« برزمان اولمشیدم کوشه نشین آلام »

(حاذق »

آلای | [اصطلاحات عسکریه دن] تنسیقات عسکریه جه پیاده نك درت طابوری وسواریلرنك بش بلوکی برآلای اعتبار اولونور § ایام مخصوصه ده دبدبه ایله اجرا اولونان مراسم مخصوصه § طاقم . جم غفیر . غلبه لك : [صاحب رأی وخیر اندیش برآلای عقلا کیمسه لرایدی — قوچی بك رساله سی] § دیکرلرینی مزاحه آلمق . تزییف ایتمك : میرآلای ، آلای بکی . آلای امینی . آلای کاتبی .

« آصفا ترتیب آلای ایله مش شاه بهار »

(خاکی)

« برآلای شاعر نا منتظم بدمخلص »

(وهبی)

« بربری کوردم آلایده یه کیتدی عقلم »

« اوکیدیشدرکه کیدر کلمدی حالا یرینه »

(عزت)

آلایش | [ف] بولاشش . بولاشیق § مجازاً طنطنه وحشمت . تکلف . ثمرهٔ اسراف . فسق وفجور معنالرنده قوللانیلیر .

« لباس نوبنوله ای اولان آلایشه مائل »

« کالکدن خبرویر کیمسه سندن احتشام آلماز »

(قوجه راغب)

آلی | [ع] یمین ایدیجی . ایدن .

آلب | [چغتایی] بهادر . قهرمان . یکیت : آلب تکین . آلب آرسلان . کوندوز آلب .

آلبورا | [ایتالیانجه دن] کمی سرنلرینی قالدیروب

دیرکلرك اوزرینه آصمق § صندالده کوره‌کلری قالدیروب سلاملامق § طالیانلرده آغی‌یوقاری آلوب بالیغی طوپلامق. (ایتمك) مصدریله قوللانیلیر.

آلبوم [Album] فرانسزجه‌دن] تصاویر مجموعه سی، فطوغراف دفتری، آثار متنوعهٔ ادبیه تحریرینه مخصوص مجموعه.

آلبومین [Albumine] فرانسزجه دن] زلال، یومورطه آقی. اصطلاحات فنیه‌دندر.

آلت [ع] ایشی کورمك ایچون قوللانیلان شی، واسطه، طاقم:

« شیطان‌ونفسی کیمدرایدن‌آلت‌شرور »
(لا)

« بنای‌دین‌ودنیا انتظامینه‌ایدوب آلت »
(نابی)

« دم‌کلوربرمتنکرده‌اولورآلت‌رزق »
« عضومقطوعی‌کبی‌سائل آفت‌زده‌نك »
(نورس)

[سمیع سك‌که سمعکه آلت یوق — سنان پاشا]

آلتاباصو [ایتالیانجه‌دن] یلکننك آشاغی طرفی، کناری.

آلِ حم — یاخود — ذوات حامیم

حامیم: قرآن کریمده حم ایله ابتدا ایدن سور جلیله‌یه اطلاق اولونور.

آلستا — آلسته [ایتالیانجه‌دن] حاضر. مهیا، کلیور. چوق قوللانیلیر.

آلفته [ف] آلیشیق، آلیشقین، مبتلا § عفتسز، ناموسسز قادین: کندیسنی ملك کبی معصومه کوستریر ایسه‌ده آلفته‌در.

« آلفته‌یزدادادهٔیزیزدن‌دریغ‌ایتمه‌کرم »
(نفعی)

آلقول [Alcool] فرانسزجه‌دن] عربجه سی « کئول » اسپرطو. § [Alcoolat] آلقولا = کئول معطر، چیچك روحی. § [Alcoolé] آلقوله = دوای کئولی. § [Alcoolique] آلقولیك = اسپرطولی. § [Alcoolisation] آلقولیزاسیون — اسپرطولانمه.

آلگونه [ف] آللق، قادینلرك یوزلرینه سوردکاری پنبه دوزکون:

« آل جنّت عشقه بر نمونه »
« عاشق‌ده سورندی آلکونه »
(معلم ناجی)

آلماناق [فرانسزجه دن [Almanach] ایچنده تقویم شهوربولونان‌اثرسنوی، سالنامه: (آلماناق دوغوطه) ۱۳۱ سنه دن بری نشر اولونیور.

آلود [ف] بولاشیق، قاریشیق، ملوث: غم‌آلود=کدرلی. دامن آلود = کنهکار.

« اولنجه نورجبینك خوی‌حجاب‌آلود »
(سامی)

« خوش نکاه ایت بو خزانکاه بهارآلوده »
(نابی)

آلودگی { [ف] آلوده لك ، بولاشیقلق .

آلوده { [ف]بولاشمش، قاریشمش طالمش: آلودهٔ مناهی.

«کوش ایتمسون اویله سوز قولاقلر»
«آلوده‌سی اولماسون دوداقلر»
(لا)

«بو سوزه‌دن غضب آلوده‌نگاه ایلیه‌رك»
(حاذق)

آلوده دامان | [ف]مرتکب، سفیه
آلوده دامن | کنهکار، فاسق :

«بن اول آلوده دامانمی عشقمکه ای‌غالب»
«اولور شخص قضاسر مست حیرت‌کچسه یانمدن»
(شیخ غالب)

«بادهٔ اشکم‌دوکوب آلوده‌دامان‌اولمه‌یم»
(عطایی)

آلوده دامانی | [ف]مرتکب‌فسق
آلوده دامنی | اولمق، کنهکاراق. آز قوللانیلیر .

آلومینیوم { [فرانسزجه‌دن] بر عنصر بسیط ، ترکیبات‌کیمیویه ایله‌صنایعده‌قوللانیلیور.

آلهه { [ع] (اله) لك جمعی . مشرکلرك ، بتپرستلرك معبودلری .

آلیوره { [فرانسزجه‌دن] بورسا اصطلاحاتندندر. صوکره عیناً ویرلمك شرط مفروضیله اسهام وتحویلات‌اوزرینه‌اجرا اولونان‌هوا آلیم صاتیمی .

آلیّه { [ع] آلته منسوب : علوم آلیّه = صرف ونحوکبی .

[علوم آلیه وعالیه‌دن‌آلتی یدی‌اساسلی فنی‌بیلیر— لوندره — کمال]

آماج [ف] نشان تخته‌سی . هدف :

«فلك تك‌ایله‌مسون طعن‌دشمنانه هدف»
« قضا ایدرسه سهام حوادثه آماج »
(قوجه راغب)

«تیرتیز رزمنك آماجیدر روزمصاف »
(نظیم)

آماجگاه | [ف] نشان محلی ، نشان آتیله‌جق یر .
آماجگه | (آماج) معناسنده‌ده استعمال اولونور .

آمادگی { [ف] حاضر اولمق ، حاضرلانمق ، مهیا بولونمق .

آماده { [ف] حاضرلانمش ، تهیه ایدلمش ، حاضر .

«جهان صحننده‌بر آماده بزم‌خاص‌شاهانه»
(نفعی)

«قیل مجلسی‌آماده نه دیرلرسه دیسونلر»
(لیلا خانم)

« اولدی آمدشده آماده سفیروپیغام »
(نابی)

« غرامی ایلدی آماده رحم مادرده »
(وله)

« بردل بی‌تاب‌ایله بیك‌غمزه‌یه آماده‌یم »
(نائلیٔ قدیم)

آماش { [ف] انسانك وجودنده حاصل اولان شیش .

آماقْ { [ع] كوز پيكاری معناسنه اولان (مَاق) و(مُؤق)ك جمعی . بو مفردلرك باشقه صورتله ده جمعلنديكی قسم مخصوصنده كوسترلمشدر.

آمالْ { [ع] كوكل ايستكی ديمك اولان (امل) ك جمعی ، ايستكلر ، ديلكلر: [همده مدعيلرمزه من وجه مستلزم حصول آمال اولوردی — عرضحال — ادهم پرتو پاشا]

« عجب حاصل ميدر هم صحبتان عشقك آمالی »
(نابی)

«كليد كنج آمال جهان هنكام جودنده »
(صبری)

«اودكلو طولمه ده عصر كده صرهٔ آمال»
(لا)

آمَدی { [ف] باب عاليدن عتبهٔ عليای پادشاهی يه كوندريلن معروضاتی تحرير وتقديم ايله مكه ومابين همايون باش كتابتندن ارادات سنيه يی حاوی اعاده وارسال قيلنان اوراق اخذ ايتمكه مأمور اولان قلمك اسمی ، رئيسی : آمدیٔ ديوان همايون .

آمِدْ { [ع] ديار بكرك اسمی : [... تاريخلی لطفنامهٔ مروّت علامه لری ادبای آمد ميانندهالدن اله كزمش — مكتوب — سری پاشا]

آمَدُورَفْت
آمَدُوشُدْ
آمَدْشُدْ
{ [ف] كلوب كيتمه ، كيدوب كلمه . برنجيسی مطلقا (و) ايله ، ايكنجيسی يك آز قوللانيلير . نظمده ، نثرده اكثريا اوچنجيسی استعمال اولونور : آمد شد امواج . [اورادن مرمر اولوقدن آقار كبی مطنطن طاش ريختملردن جريان ايدن (سن) نهری اوززندهكی هنكامهٔ آمدشد سير اولونور. — پارس سركيسی — سعدالله پاشا]

« يادستاويز محنتله كلور يا تحفهٔ غمله »
«اوصاندم حاصلی آمدشدليل ونهارمدن»
(منطق)

«اكرليل ونهار آمدشدنده چسمه مقدارين»
« حيات كائناته فاسدات ايلردی استيلا »
(نابی)

آمِرْ { [ع] امر ايديجی . بيوريجی ، بيوك مأمور : [جناب الله عدل واحسانی آمردر]

« سايهٔ حق حامیٔ دين مبين »
« آمر مطلق امير المؤمنين »
(معلم ناجی)

آمِرانَه { [ف] آمره ياقشان . آمره مناسب صورتده : اطوار آمرانه ، اوضاع آمرانه .

آمِرْزِشْ { [ف] عفو ، عفو ايديش . حق آلهی ده استعمال اولونان الفاظ مخصوصه دندر .

«يأس كفر اولمسه اول دكلو كنهكارم كيم»
« كندی آمرزشمی ايلر ايدم استبعاد »
(نابی)

آمِرْزْكارْ { [ف] عفو ايديجی ، الله ، تكری : عبد توبه كار اميد غفران آمرزكار ايدر .

آمرزنده { [ف] يارلغايجى ، عفو ايديجى ، غفار ، غفور .
آز قوللانيلير .

آمرزيده { [ف] مغفور ، مرحوم ، يارلغانمش ، نادراً
استعمال اولنور .

آمريقا { [ايتاليانجه‌دن] قطعات خمسهٔ ارضدن دردنجيسى ،
يكى دنيا . آمريقا قطعه‌سنك مساحهٔ سطحيه‌سى قطب شمالى جوارنده‌كى اراضى وجزائر داخل اولمديغى حالده ۳۸ ميليون ۷۹۱ بيك مربع كيلومتره واهاليسى دخى تقريباً ۱۰٤ ميليوندر .

آمريقان - بزى { منسوجات قطنيه‌دن
برنوع بزدركه هروقت خانه‌لرده قوللانيلير . (آمريقان) = آمريقالى ديمكدر . ظن غالبه كوره مملكتمزه ايلك دفعه بوبزى كتيرن آمريقالى ايمش . ياخود امريقا متاعى اوله‌رق كتيرلمش . كثرت استعمال ايله آرتق اوجنس بزه اسم مخصوص اولمشدر .

آمن { [ع] كوكلى مطمئن اولان ، قابنده قورقو اولمايان .

آمناً { [ع] قورقوسز اوله‌رق ، اطمئنان وامنيتله : [قافلهٔ
حجاجك آمناً مدينهٔ منوره‌يه داخل اولدقلرى]

آمنّا { [ع] اينانديق معناسنه ، تصديق : [آمنّا ، هرحال
ايچون فاعل حقيقى جناب حقدر]

آمنه { [بنت وهب] فخر عالم صلى الله عليه وسلم افنديمز حضرتلرينك
والدهٔ محترمه‌لريدر . مشار اليهانك سلسلهٔ نسبى پدر طرفندن اوچ ، والده جهتندن درت بطن يوقارووده سلسلهٔ مباركهٔ پيغمبرى ايله كسب اتصال ايدر .

حضرت آمنه اون‌درت ياشنده ايكن حامله قالوب وقت ظهور حمل حلول ايتمزدن اوّل زوج مكرّملرى وفخر كائنات عليه اكمل التحيات افنديمزك پدر محترملرى جناب عبدالله ارتحال ايتمش ايدى . مشار اليها دخى امام انبيا عليه افضل التحايا افنديمز هنوز التى ياشنده ايكن مكه ايله مدينه آراسنده (ابواء) نام محلده ارتحال داربقا ايتمكله اورايه دفن اولونمشدر :

« آمنه خاتون محمّد آنه‌سى »
« اول صدفدن طوغدى اول دردانه‌سى »
(منقبهٔ ولادت ـ يازيجى سليمان)

آموخته { [ف] اوكرنمش ، مهارتلى اوسته . لسانمزده
بعضا طرز فارسيده اولان تركيباتده قوللانيلير .

آموز { [ف] صيغهٔ امر . تركيبات وصفيه ده اوكره‌نيجى
معناسنه‌در ؛ بعضاً اوكره‌نيجى معناسنى افاده ايدر :

« فاضل حوصله آموز فلك »
(خاقانى)
« رونق افزاى وزارت ادب آموز كرام »
(نابى)

«بخشش آموز همه حوصله سوزحست»
(نفعی)
«نگاه آموزاختربو سعید آفتاب اقبال»
(صبری)
«حکمت آموز معالی فیلسوف روزرکا»

آموزکار | [ف] اوکرەتیجی ، معلم .

آموزکاری | [ف] اوکرەتیجیلك ، خواجەلق .

آموغ | [ف] وقار § اوزون بویلی آدم . بونلر اندر. اولەرق قوللانیلیر .

آمونیاق | [فرانسزجەدن] نشادر روحی .

آمیخته | [ف] قاریشیق ، قاریشمش ، قاریشدیرلمش :

«ایدوب آمیخته خشك وتر گرم وسردی»
(نابی)

آمیرال | [فرانسزجەدن] دوننما قوماندانی ، قپودان دریا.
اصلی عربجه (امیر الماء) یاخود (امیرالبحر) ، اسپانیوللر تحریف ایتمشلردر

آمیز | [ف] «آمیختن» مصدرینك اسم فاعلی اولان (آمیزنده) دن ترخیم اولونمشدر .
« آمیختن » قاریشمق . قاریشدیرمق ؛ عربیده « اختلاط » و « خلط » معناسنەدر . « آمیزنده » قاریشیجی وقاریشدیریجی دیمك اولوب (آمیز)ده بویلەدر. وصف ترکیبلرده قاریشیق ، قاریشمش ، قاریشدیریجی معناسنی
بیان ایدر : گفتار شکر آمیز = طاتلی سوز. [ایشتەاوعزیز اولان اللەبوکون برجلوهٔ عبرت آمیزینی سزه گوستریبور.
— نطق رسمی — سری پاشا]
«عجب وضع ایلەمش بوبارگاه حکمت آمیزی»
(نابی)
« تا کەمعنای لطیف لفظ رنك آمیزایله »
(نفعی)
« چیچکلرله مزین بویله رنك آمیز کسوه کله »
«گوزلسین جنتك طاووس رنکین شاهبالندن»
(اسماعیل صفا)

آمیزش | [ف]قاریشش ، گوریشش ، کچینش ، اختلاط :
حسن آمیزش = خوش کچنمك .
« قوروب بر بارگاه صنع لطف وقهردن ممزوج »
« ویروب اضدادە آمیزش قومش نامك آنكدنیا »
(نابی)
«کل ولیمون شرابی کبی ویردی چاشنی جانه»
«ابن بوس ایلدم آمیزش لطف وغضبلرك »
(شریف)
[مراسم حسن آمیزشی استجلاب همتلریله اکمال بیورەسکز. —مکتوب— کانی]

آمیزەمو — ی | [ف] صاچنده ، صقالنده قیر بولونان آدم:
« کنج ایکن اولدم باقك آمیزه موی »

آمیزەمویی | [ف] قیر صاچلی ، قیر صقاللی اولمق :
« ایرشدی موسم آمیزه مویی »
(معلم ناجی)

آميغ [ف] مخلوط ، ممزوج ، قار يشيق ، برلشيش . قوللانيلماز .

آمين يارب قبول ايله ، قبول ايت معناسنه دلالت ايدر :

« للاردن امين اولسون جهانده »
« الٓهى عزتك حقيچون آمين »
(باقى)
« ديه سكان سما اشبو دعايه آمين »
« قلب پاكى اوله آلام ومحندن امين »
(سلطان زاده مرحوم)
(محمد دانش)
« آتيز اوله آنكه تأمين »
« آمين ديبك اى ملكلر آمين »
(حيرت)
« كف دعايى آچوب قيل خلوص ايله آمين »
« نشاطئ مولوى »

آمين خوان [ف] آمين ديبجى :

« بودعايه اولدى آمين خوان جهان »

هر سوزى تصديق ايدن آدملر حقنده دخى (آمين خوان) تعبيرى قوللانيلير .

آن [ف] آليم ، كوزللرك جاذبه سى ، صباحتى . اكثريا (حسن وآن) ديبه قوللانيلير :

« بن بوكون برنوبهار حسن وآن سير ايلدم »
(نديم)

بعيد ايچون اسم اشارت اوله رق قوللانيلير . آن (او) واين (بو) كبى . او ، بو ديبله جك يرده (آن واين) ديبلديكى واردر .

آن [ع] انقسامى ممكن اولمايان وقت ، دم ، لحظه . لسانمزده اكثريا تأكيداً تقييد ايله قوللانيلير :

آن واحدده . « بر آن شغل آخره اشتغال ايتمكه امكان يوقدر — موضوعات العلوم — طاشكوپريلى زاده كمال الدين »

« خلق ، ايدر هرآن ايكى تاريخمى ورد زبان »
(سرورى)
« اول غريق حيرتم كه زورق انديشه مه »
« چارموج اضطراب اولمقده در هرحين وآن »
(كاظم پاشا)

آناء [ع] نصف الليل وقتى ، ساعتى معناسنه اولان (آنى) نك جمعى . لسانمزده مفردى هيچ ، جمعى چوق قوللانيلماز .

آن بآن [ف] ، **آنافآنا** [ع] لحظه دن لحظه يه ، بر آندن بر آنه ، متماديا ، فاصله سز ، توالئ زمان .

آناختار [لسان يونانيدن] كليدى آچه جق آلت ، تحصيل مرامه واسطه .

آناصون [يونانيدن] لهجه يه كوره اصلى (انيسون) در . برنوع تخم : آناصونلى كوره ك .

آناطولى [يونانيدن] كونشك طوغديغى محل ، مشرق معناسنه در . بحرسفيد ساحلندن فراته قدر اولان شبه جزيره يه اطلاق اولونور .

آناف [ع] بورون ديمك اولان (أنف) ك جمع الجمعى .

آنافور [يونانيدن] دكزده آقنتى يه قارشى آقان صو ، آقنتى يه عكسى اولان جريان .

آناناس { [اسماء نباتیه دن] آمریقاده ، آسیای جنوبی ایله خطهٔ مصریه‌ده حاصل اولان بر نبات ومیوه‌سی . میوه‌سنك طعمی لذیذ ، رائحه‌سی لطیف ، شکلی صنوبره مشابهدر .

آنتی { [فرانسزجه‌دن] ضد وعکسی ، مخالف ، آیقیری : آنتی پیرین .

آنتیقه { [لاتینجه‌دن] پك قدیم اولان ، اثار قدیمهٔ بشریه ، اسکی زماندن قالمه شیلر ¶ نادیده ، نادر ، غریب : صیداده ظهور ایدن آنتیقه‌لرك استانبوله نقلی ایچون پك چوق زحمت چکلمشیدی . نه آنتیقه آدم ،

آنتیمون { [فرانسزجه‌دن] کوموشه بکزر پارلاق وبیاض قابل الاذابه برجوهر معدنی . طباعتده قوللانیلان حروفات آنتیمون ایله قورشوندن اعمال واصاغه اولونور که اشبو خلیطه‌نك درتده بری بو جوهردندر ،

آنِسَه { [ع] ایی خویلی قیز ، قادین ، محبوبه . قوللانیله بیلیر .

آنغاریه { [یونانیدن) اجرتسز کوردیریلن ایش ، ایستکسز یاپیلان ایش ، باشدن صاومه کوریلن خدمت : [ممالك عثمانیه‌ده تنظیمات خیریه‌نك اعلانیله آنغاریه اصولی کلیاً الغا اولونمشدر]

آنِف { [ع] حاله اقرب اولان زمان ماضی ، شمدی کچن آن . لسانمزده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر : (آنف البیان) (آنف الذکر) .

آنِفاً { [ع] بوقاریده ، بالاده ، شمدی کچن : [آنفاً کلادیغم صفتله موصوف علمدن خالی بولنجه — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

آنونیم { [فرانسزجه‌دن] اسمسز ، شخصی ، خصوصی ، اسمی حائز اولمایان شرکت ، اثر .

آنی { [ع] اولمش ، ادراکه ایریشمش ، کمالی بولمش : ازهار آنیه ، اثمار آنیه .

آنی { [ع ف] بر آنده ، برلحظه‌ده وقوع بولان :

« نشوهٔ صهبای وصلك ذوق آنیدر بکا »
(حاذق)

آنیلَه { [ایتالیانجه‌دن] کمی لنکرینك اخلاط طاقیلان بیوك حلقه‌سی

آنیَه { [ع] قاب قاجاق معناسنه اولان (اناء) نك جمعی : آنیهٔ بیت ، آنیهٔ طبّاخیه .

آوارا { [ایتالیانجه‌دن] کمی‌نك ، صندالك ، قایغك کناردن آچلمه‌سی .

آواره { [ف] باشی بوش ، ایشسز ، بوش کزن ، شاشقین ، سرسری : [محبتك آواره وسرکردانلری ازل اقلیمندن بیهوش ودستار کشان کلمشلردر — سنان پاشا]

« بیلمم نیجه اولور حال دل آواره »
(لیلا خانم)

« الویرمدی مکارهٔ دنیا دیوای دل »
« آواره اولوب ایلمه اظهار تلاشی »
(ابن کمال)

«جستجو دەسنی آوارە ایدی مهر شریف»

(نابی)

« ایلیوب محض کرم بندهٔ بیچارەسنە »

« فیض همتلە مدد قیلدی بو آوارەسنە »

(واصف)

« خاك پاینە یتم دیر عمرلردر متصل »

« باشی طاشدن طاشە اوروب آسز و آوارەصو »

(فضولی)

آوارگی } [ف] سرسریلك . بوش کزیجیلك آوارەلك :

« آوارکیٔ عشق ایلە عالمدە فهیما »

« محسود صفا پیشهٔ ارباب سکونز »

آواریه } [ایتالیانجەدن] براز چوروەش . آزچوروك . براز اسکی : [آواریه اولمش حبوبات ایلە بر الماسندن استحصال قیلنمقدە اولان اسپرتولر — صباح غزتەسی]

آواز } [ف] باغریش . سس . صدا :

«ایریشوردی کوشمە آواز تحسین ملك »

(نفعی)

« باغلامە طنطنهٔ طبلە کوکل »

« دوردن خوش کلیر آوازدهل »

(نابی)

آوازه } [ف] یوکسك سس . شدتلی صدا ؛ صیت . شهرت . ئون . [آوازهٔ جهانکیری اوزاقدن ایشیدنلرە بر مرتبە خوش کلورکە — شناسی]

« هم سینەسی برداغ هم آوازەسی محرق »

« نیدن بیلنیر سوز محبت نەیە دیرلر »

(لا)

« خیلی دمدرکە برایتمشدی درسامعەمی »

« فرط آوازهٔ لطف ایلە پیام دولت »

(منیف)

« صانورکوش ایلەین آوازهٔ طوب دونماسن »

« زمین وآسمان هنکامهٔ رعدایلە لرزاندر »

(لا)

« هر مؤذن آندەبرنوبلبل شوریدەدر »

« نیم کل فردوس ایدر آوازەسن منکوش جان »

(کاظم پاشا)

آواناق } [ارمنیجەدن] اشك یاوروسی ؛ احمق . شاشقین .

آور } [ف] (آوردن) مصدرندن امر حاضر . ترا کیبدە فاعل معناسنی افادە ایدر : تاب آور = طاقت کتیریجی یعنی متحمل . جنکاور — جنکجی ، جسور ، شجیع .

« او دلکش نغمەکیم رقص آور عشاق شیدادر »

(صبری)

« نیلەیم ضبط ایدەمم اندیشهٔ زور آوری »

(نفعی)

« اکر بردانەسی زیب آور اولسە تاج کسرایە »

(شریف)

« کرچە فصل بهارە دوشدی سفر »

« رنك رویم خزان حزن آور »

(معلم ناجی)

« لب شوق آوریدر بادیٔ فیض جاوید »

(معلم فیضی)

آورد } [ف] جنك ، غوغا : میدان آورد = حرب میدانی .

آوردگاه ، **آوردگه** } [ف] کذلك میدان حرب ، جنك محلی . بونلر نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

آوَرْدَه [ف] كتيريلمش، كتيريلمن :
« عدمدن ايتدی بنی قدرتی بر آورده »
(نابی)

آوُسْتْرالْيا — { قطعات خمسهٔ ارضدن (اوقيانيا)
يعنی جزائر بحر محيط قسمنه عائداولوب دنيانك اك بيوك آطه‌سيدر . بوقطعه‌نك مساحهٔ سطحيه‌سی تقريباً برميليون ٦٣٠ بيك مربع كيلو متره واهاليسی ايكی ميليون ٧٦٠ بيك نفوسدن عبارتدر .
[آوستراليانك بر بيوك پارچه‌سنده همان نه قدر طوپراق وارسه انكليزلرك مستملكه‌سيدر — لوندره — كال .]

آوَنْك { [ف] آصيلی، آشاغی صارقان شی، آصيلان شی، آصقی .
لسانمزده تحريف ايله (هَوَنك) دينيلير :
« ايده‌لم اولماز ايسه سلك لآل مدحك »
« عقد لؤلوی ثريا كبی عرشه آونك »
(نفعی)
«خون دلدن آصيلير هرمژه‌مه بيك آونك»
(كاظم پاشا)

آوُوقاتْ { [فرانسزجه‌دن] دعوی وكيلی § سفسطه پرداز، قورناز، چكه‌سی دوشوك : بو ماده‌يی بر آووقاته براقالی، فلان نه آووقاتدر، آنی قولای قولای آووقاتلر بيله الزام ايده‌مزلر .

آوِیخْتَه [ف] آصيلمش، آصيلان :
« آويخته قيلدی مرغ دلی تارزلفنه »
(جوری)
« ايدر آويخته بيك جان ايله عزت كندين »
(عزت ملا)
« جمله آويخته در ميخ سويداسنده »
(نابی)

آوِیزْ { [ف] لسانمزده وصف تركيبی طرزنده قوللانيلەرق اسم فاعل ومفعول معنالرينی افهام ايدر. آصيلجی، آصيجی، ياپيشمش : دلآويز = كوكل آصيجی ، آليجی .
« حليه كر روز وكهر ريز شب »
« شانه زن زلف دلاويز شب »
« آذری »

آوِیزَه { [ف] آصمه، آصقی. بلور ومعادن سائره‌دن معمول اولوب صالونلره آصيلان مزينات معلومه :
« زمين بلوردن آويزه‌لرله قيلدی شهرآيين »
(لا)
« اول بلور آويزه اطرافنده صانمه شمعلر »
(حق)
« آفتاب آويزه اولسون شهپر جبريلده »
(معلم ناجی)
« جبين آيينه رخ فانوس وغبغب سيم آويزه »
(شريف)

آوِیزَهٔ گُوشْ { [ف] كوپه :
« پاكيزه كلامم كه دربحر خيالم »
« آويزهٔ كوش دل ياران صفادر »
(نفعی)

آه { [ادات مشترکه‌در] يأس، عذاب، حزن ، اضطراب كبی احوال قلبيه‌يه دلالت ايدن بر ادات .

مرحوم ناجینك لغتنده دیدیکی کبی معنای حقیقیسنی آه ایدن بیلیر :

« مشام جانه ویرر دود آه نکهت عود »
(سامی)

آهار [ف] خطاطلرك قوللاندقلری کاغده سورلمن نشسته ایله یومورطه مخلوطی : آهارلی کاغد .

آهسته‌گی [ف] عجله‌سزلك ، آغر حرکتلی اولیش .

آهسته [ف] یاواش ، آغر ، عجله‌سز . بعضاً مکرر قوللانیلیر : [اوقدر اهسته اهسته حرکت ایدرلرکه تنفسلری بربرینك کل جمالنی صولدیرر . — کلیبولی — کمال]

« ای کل رعنا صبانك جنبشی آهسته‌در »
(لا)

« ایریشیر منزل مقصودینه آهسته کیدن »
« تیزرفتار اولانك پاینه دامن طولاشیر »
« خاتمی »

آهك [ف] کیرەچ . قوللانیلماز .

آهمند [ف] یالانجی ، حیله‌کار .

آهن [ف] دمیر ، سرد ، مرحمتسز :

« یك عیار اولمش ایدی آهن وزر »
(وهبی)

« پنبه‌دن نرم ایدی داودك الندە آهن »
(عزت ملا)

« الله الله ای دل دلدار آهنسین هنوز »
(معلم ناجی)

آهن جان [ف] صبرلی ، تحملی زیاده ، قاتی یوره‌کلی .

آهن جفت [ف] صاپان دمیری .

آهن گاو قوللانیلماز .

آهن خای [ف] سرد باشلی ، دیك باشلی آت

آهندل ، **آهنین دل** [ف] دمیر یوره‌کلی ، قهرمان ، مرحمتسز ، یکیت .

« آهی تأثیر ایلر البت عاشقك آهندله »

آهن ربا ، **آهن کش** [ف] مقناطیس . آز قوللانیلیر .

آهن رك ، **آهنین رك** [ف] طماری دمیر ، یاخود دمیر طمارلی دیمکدرکه صاغلام ، طایانیقلی ، قوتلی آتلره اطلاق اولونور .

آهنك [ف] سسلرك دوزکون اولیشی ، صدالرك بربرینه اویغون بولنشی ، آلات موسیقیه آراسنده توافق اصوات § چالغی دوزکونلکی ، سازنده‌لرك قوللاندقلری سازلره دوزن ویریشلری ، انتظام صدا § دوزکونلك ، انتظام ، توافق § چالوب چاغروب اکلنمه :

« نایلر ناله‌لرم سازینه آهنك اولماز »
(باقی)

« ایله اوصافنه اول شاه انامك آهنك »
(کاظم پاشا)

آهنگر { [ف] دميرجى ، دمير ايشـلهين : [كاويانى درفش فريدون شاه علميدركه كاوهٔ آهنگره منسوبدر — عاصم]

« دوشدى دامان دله برشرر شور افكن »
« عشق آهنكرى زنجير جنون ايشلر ايكن »
(لا)

آهنين { [ف] دميردن معمول ، بتون دمير ، دمير ايچنده :

« يايلدى همتيله حرب ايچون چوق آهنين كشتى »
(لا)

مجازاً شدت ، صلابت ، متانت ، عدم انصاف معنالرنده دخى قوللانيلير : آهنين مزاج ، قلعهٔ آهنين ، سد آهنين .

[ايشله ينلرماكنه دكل ، كوياطاغ پارچه سى قدر برديو آهنين بدندركه آغزندن آتشلر پوسكوردرك — لوندره — كمال]

آهو { [ف] كيكه بكزر بر حيواندر . آكا (جيران) و (غزال) دخى ديرلر . تركجه سى (قره جه)در .

« فيض طينت باشقه در ، شوخئ صورت باشقه در »
« هر غزالى صانمه كيم دشت ختن آهوسيدر »
(راغب پاشا)

لسانمزده كنايه صورتيله (دلبر) كوزل ، جاذبه لى (كوز) معناسنه ده قوللانيلير :

« نافهٔ آهوى چشمندن دوكولمش مشكناب »
(لا)

« شيرلر پنجهٔ قهرنده اولوركن لرزان »
« بنى بر كوزلرى آهويه زبون ايتدى فلك »
(ياووز سلطان سليم)

آهوان { [ف] (آهو)نك جمعى .

آهوانه { [ف] آهوجه . آهوجه سنه :

« او آهوانه نكهلر مشير وحشتدر »
(نابى)

آهوبچه { [ف] قره جه ياوروسى . نادراً استعمال اولونور .

آهوى شيرافكن { [ف] تحمل سوز ، فوق العاده جاذبه لى كوز .

آهيخته { [ف] صيرلمش ، چيقارلمش ، سل ايدلمش : سيف آهيخته .

آيا { [ف] عجبا معناسنه ، تعجبله استفهام : « آيا بو افكار صاحبلرينك امين دار ومتين ديوارلرى يوقسه بزدن غيرى موظف دربان ومعين پاسبانلرى مى وار؟ — عرضحال — ادهم پرتو پاشا »

« آيا نيچه بردور ايده بو چارعناصر »
(روحى)

«سوزيله ايلدى تسخير حاذق ملك معنايى»
«عجب شاعرميدر ساحرميدر آيا نه در جانا»
« حاذق »

« كيم اولور مقتدر ايفايه بحق آيا »
(كاظم پاشا)

آيات { [ع] (آيت)ك جمعى :

[حاوى اولديغى آيات كريمه يه نظر اولنسون — كمال]

« جمله آياتى كبى قرآنك »
(خاقانى)

« آند ایچه‌یم تکری یه‌و تکری‌نك آیاتنه »
(کهیا زاده عارف)
« آب فیض آیاتنه دیوانه روح قدسیان »
(کاظم پاشا)

آیازما { [رومجه‌دن] اعزهٔ نصارا طرفندن کشف و تعیین ایدلدیکی خرستیانلرجه ظن اولونان پیکار، قایناق ، چشمه: آیازما جامع شریفی .

آیت { [ع] نشانه ، علامت . اماره، قرآن کریمك متصل المعنی بولونان هر پارچه‌سی :

« سخن اولدرکه اوله آیت کبرای سخن »
(وهبی)
« نکاشته ورق جبهه‌سنده آیت نور »
(نابی)
«صف صف یازلمش آیت قرآن بلوك بلوك»
(عزمیٔ قدیم)
« بر من آیت قاف و بحکمت حم »
(ثابت)
« عارضی آیت اولای کلام ازلی »
(نابی)

آینده { [ف] کلیجی، کلن :(آینده وورونده) کلن کیدن .

[درکاهك قپوسی عمومه کشاده اولوب آینده ورونده اکسکسز بولندیغندن — مکتوب — سری پاشا]

« دوشر بر بویله مطبوع و خوش آینده غزل ایشته »
« مبارك اوله صبح وشامنك انجام وآغازی »
(نفعی)
« حالا او سخن سنج خوش آینده کلامم »
(وله)

آیین { [ف] کوره نك ، عادت ، رسم، طرز، اصول، آداب، ترکجه‌سی « توره » در. آیین مولوی. شهرآیین .

« بودر آیین نظام فلك نافرجام »
(نابی)
«کریه‌یی اول دم که اهل عشقه آیین ایتدیلر»
«دیدهٔ کریانمی سرچشمه تعیین ایتدیلر»
(نورس)
«زمین بلّوردن آویزه‌لرله قیلدی شهرآیین»
(لا)
« داورجم فروتخت آیین بندعدن وداد »
(اسکداری حقی)

آیین جم { [ف] احبابجه ، ارباب طریقتجه طوپلانوب اکلنش .

آیینه / **آینه** | [ف] عربجه‌سی (مرآت) . ترکجه‌سی شمدی الفاظ مهجوره‌دن بولونان (کوزکو) در § مظهر، واسطه :

« آنی حق آینهٔ ذات ایتدی »
(خاقانی)
« ایدرمی عکس رخ زشتی آینه مردود »
(سامی)
« عکس حسنك کریه محو ایتمز درون سینه‌دن »
« شست وشو قیلماز ازاله صورتی آینه‌دن »
(نظیم)
« خورشید عکس آینهٔ روی مصطفاست »
(یاووز سلطان سلیم)

آینهٔ اسکندر { [ف] خرافات ایرانیه‌یه کوره (آرسطو) طرفندن یا پیلوب (اسکندریه) ده یوکسك بر یره قونولمش بر آینه ایدی که کویا مشهور (اسکندر) بوکا باقوب یوز فرسخ

مسافه‌ده بولونان دشمنلرینك حركاتی مشاهده ایدردی :
« آدی وارجام‌جمك . آیینهٔ اسكندرك »
(باقی)
« یوق سنكچون احتیاج آیینهٔ اسكندره »
« كوهر ذاتكده روشن هر مثالك صورتی »
(نورس)
« باشنه چالسون فلك آیینهٔ اسكندری »
(نفعی)

آیینهٔ آسمان
آیینهٔ چرخ
آیینهٔ خاوری
[ف] كونش ، نادراً قوللانیلیر .

آیینه‌دار [ف] بربر ، آیینه طوتان :
« ای حریم خاص بزم رؤیت پروردكار »
« وجه حقه ذاتی هم آیینه هم آیینه‌دار »
(نظیم)

آیینه‌دان [ف] ایینه محفظه‌سی :
« تو عروس حجلهٔ رأیینه صبح آیینه‌دان »
(نفعی)
« وجه پاك حقه هم آیینه هم آیینه‌دان »
(كاظم پاشا)
« اول مهر دل‌افروز ایله جان بریره كلسه »
« آیینه ایله آیینه‌دان بر یره كلسه »
(عونی)

— علاوه —

آرزیز [ف] رصاص ، قورشون ، قلای .

آقیا [روم‌جه‌دن] لوفر آزمانی ، بش قیه‌لك برنوع بالیق . پیلا كیسی كوزل اولور .

آمورا [ایتالیانجه‌دن] مایسته ایله ترینكت یلكنلرینك خلاطلرینی صالیویرمك ، آچمه .

آنله [ایتالیانجه‌دن] كمی لنكرینك خلاط یاخود زنجیر چكیریلن بیوك حلقه‌سی .

ائمّه [ع] كندیسنه اقتدا واتباع اولونان ، اویولان كیمسه معناسنه اولان (امام) ك جمعی :

ائمهٔ دین ، ائمهٔ اربعه ، ائمهٔ مشهوره ، ائمهٔ محلات . [ائمهٔ عظام وفقهای كرامك استنباط واجتهاد ایتدكاری — حقوق مقاله‌سی] .

اَب [ع] بابا . جمعی (آباء) در . لسانمزده دیكر جمعلری قوللانیلماز : اب مشفق = شفقتلی بابا .
« اب وجدّندن اوله رتبهٔ قدری برتر »
(حاذق)
« اب وجدّك كبی جد اوزره اولوب »
« ایله كسب هنر ای خیر خلف »
(سنبلزاده وهبی)

اَبّ { [ع] مرعا . اوتی چوق یر ، اوتلاق § متهیء نزاع وعزیمت اولمق . بوقوللانیلماز . فقط جمعی (آباب) اندر اولهرق قوللانیلمش ایسهده الیوم بوس بتون مهجوردر .

اَبائَت { [ع] قامشلق . (مَقصَبه) کبی . (قَصَب) یعنی قامش معناسنهده کلیر . جمعی (آباء) در . استعمالی اندردر .

اَبابِیل { [ع] مفردسز جمع. طاغ قیرلانغجی ، کچی صاغان دینیلن برنوع قوش § سورولر ، ، بلوکلر ، جمعیت خلق .

اَبادِید { [ع] متفرق ، طاغنیق ، نظمده قوللانیله بیلیر .

اَبّار { [ع] ایکنه یاپان ، صاتان ، ایکنه‌جی . نادراً قوللانیلیر .

اَبارِق { [ع] قوملی ، بالچقلی یر § آلاجه آت معناسنه اولان (اَبرَق)ك جمعی . دیکرندن تفریق ایچون یازلدی .

اَبارِیق { [ع] بیلدیکمز (اِبریق)ك جمعی . مفردی چوق ، جمعی آز قوللانیلیر .

اَبّاز { [ع] اورکك ، قاچق § صیچرایوب آتلایان قره‌جه . نظمده مجازاً استعمال اولونه بیلیر .

اَبازِیر { [ع] بعض طعاملرك ، خصوصیله کبابك اوزرینه دوکیلن که کیك اوتی قوروسی دیمك اولان (ابزار) ك جمعی . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اَباعِد { [ع] (اَبعَد)ك جمعی . خصم ومتعلقاتك یقین اولمایانلری . مفردی باشقه معناده قوللانیلیر : اقارب واباعد .

اَباً عَن جَدٍّ | [ع] بابادن ، بیوك بابادن ، دده دن :
اَباً عَن جَدّ | اباً عن جد بویله سخاوتله، فقرا پرورلکله شهرتشعار برامیر نامدار ایدی .
[اباً عن جدّ خاندان علم وصلاحدن ظهور وهر بری فضیلت وتقوی ایله مشهور — موضوعات العلوم]

اَباطِیل { [ع](اُبطوله) نك جمعی . فائده‌سز، منطقسز، غیر معقول شیلر، سوزلر. لسانمزده مفردی قوللانیلماز: [مولانا (فخرالدین رازی) رد اباطیل فلاسفه خصوصنده حضرت امامه پیرو اولمشدر . — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَباطِح { [ع] قوملی دره وایرماق معناسنه اولان (اَبطَح)ك جمعی . الیوم استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اَباطِل { [ع] بوکور دیمك اولان (اِبطَل)ك جمعی. دیکرندن معناجه اولان فرق کوسترلمك ایچون یازلدی .

آبّالْ [ع] دوه چوبانی .

آبّاله { [ع] بر یوك اودون § بر بلوك خلق ، جماعت .
بونلر اندر اوله‌رق قوللانیلیر .

اَباهِر { [ع] قوش قانادینك اوچنجی مرتبه‌ده یاخود صیره‌ده‌کی یلکلری . بر قاناد بش مرتبه‌ده یکرمی یلکدر . برنجیسی (قَوادِمْ) ، ایکنجیسی (مَناکِبْ) ، اوچنجیسی (اَباهِرْ) ، دردنجیسی (خَوافی) ، بشنجیسی (کُلی) در .
بونلر اصطلاحات فنیه قبیلندن اوله‌رق قوللانیله‌بیلیر .

اَبْتَرْ { [ع] قویروغی کسیلمش حیوان § مجازاً ذریتسز وخیرسز آدم ، مسکین ، فائده‌سز شی :
امر ابتر = فائده‌سز ایش ، شخص ابتر = اولادسز آدم ، استر ابتر = قویروقسز قاطیر .

« الله آدی اولسه هر ایشك اوکی »
« هرکز ابتر اولمایه آنك صوکی »
(یازیجی سلیمان)

« شول سطوری محو اولوب ابتر قالان حجت کبی »
(ابوالسعود)

« عالمك ایلر سنی سالوس دون وابتری »
(نظیم)

اَبَثْ { [ع] چوق سوت ایچمکدن معده وقارنده حاصل اولان یل وشیش .

اَبَجّ { [ع] کوزلری بیوك آدم ، باطلاق کوزلو . استعمالی اندردر .

اَبْجَدْ { [ع] حروف هجای عربیه‌یی محتوی بولونان الفاظ معلومه‌نك برنجیسیدر . اشبو الفاظك معناسی یوقدر. فقط بین العرب خرافاتی چوقدر . ابجد حسابی آتیده کوستر- لمشدر . (ا ، ب ، ج ، د)(ه ، و ، ز)
١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧
(ح ، ط ، ی) (ك ، ل ، م ،
٨ ٩ ١٠ ٢٠ ٣٠ ٤٠
ن)(س ، ع ، ف ، ص)(ق ،
٥٠ ٦٠ ٧٠ ٨٠ ٩٠ ١٠٠
ر ، ش ، ت)(ث ، خ ، ذ)
٢٠٠ ٣٠٠ ٤٠٠ ٥٠٠ ٦٠٠ ٧٠٠
(ض ، ظ ، غ)
٨٠٠ ٩٠٠ ١٠٠٠

(ع) ایله (آ) دخی برصاییلیر .
« چ ، ژ » (ج ، ز) کبی وکاف فارسی ایله صاغر کاف دخی کاف عربی کبی حساب ایدیلیر :

« اوقور ابجد کبی هر طفل ادیب »
(وهبی)

اَبْجَدْخوانْ { [ف] ابجد اوقویان ، مکتبه یکی باشلایان ، مکتب چوجغی ، عجمی .

« خواجه‌یه کیتسون اوقوتمغه بو ابجدخوانلر »
« باشلاسون مکتبه وارسونده الفبای سخن »
(سنبلزاده وهبی)

اَبْجَرْ { [ع] قارنی بیوك وچیقیق آدم : شخص ابجر .

اَبْجَلْ [ع] جسيم الوجود ، بيوك كوودەلی آدم § بدندەقالين برطمر اسمی. بونلر نادراً قوللانيلمشدر.

اَبْحاثْ [ع] اسم اولان (بَحْث)ك جمعی . معنای اصليسی حقندەکی تفصيلاتی آکلامق ايستەين قسم مخصوصندە (بَحْث) ە باقسون : ابحاث جديدە = يکی بحثلر. [مجموعەسنە نە قدر مسائل وابحاث علميە قيد وتميق ايلەمش ايسە — مشاهير اسلام — حميد وهبی] .

اَبْحارْ [ع] دکنز معناسنە اولان (بَحْر) ك جمعی، دکزلر:
اَبْحُرْ ابحار جسيمە، اسفار الابحار.

لسانمزدە «اَبْحارْ» و «بِحارْ» اکثريا و «اَبْحُر» نادراً استعمال اولونور .

« ابحار مظلم ، کهسار مظلم »
« امواج نائم ، انهار ساکن »
« اکرم »

اَبْخَرْ [ع] آغزی، نفسی، سنکرە صورتدەقوقان انسان. نادراً قوللانيلان الفاظدندر .

اَبْخِرَه [ع] بوغو معناسنەاولان (بُخار) ك جمعی :
« قومە حسرتدەتهی دستدل محزونی »
« ايتمەدە ابخرۀ عزل دماغم سرسام »
(نابی)

اَبْخَلْ [ع]اك خسيس، پك جری: ابخل اخوان. شخص ابخل.

اَبَدْ [ع] صوکسز مدت، استقبالە متعلق نهايتسز فرض وتقدير اولونانازمنە. (ابدا) ياخود(الی الابد) مقـامندە قوللانيلـامايدر : فارسيدە « هميشە » بونك مقابليدر : ابدپيوند = دائم ، دواملی .
«حورعين اولوردی مغز آشفتەومست ابد»
(اسماعيل پاشازادەحق)
« ذرەسی مهرجلی شعشعۀ اوج ابد »
(کاظم پاشا)
« دکل زمان ايلە فيض کالی ذاتيدر »
« ازل ، ابدايدەمز آندەحکمنی امرار»
(لا)

اَبَدا
اَبَداً [ع] اصلا ، قطعا ، هيچ بروقت معناسندە صيغۀ نفی ايلە قوللانيـلير : اوحايلاز ابداً اوقومەيەجقدر.

اليوم لسـانمزدە (ابدالابد) و (ابدالآباد) نادراً استعمال اولونور. بوس بتون ترکی اولیدر .

اَبْدالْ [ع] (بَدَل)ك جمعی. لسـانمزدە (آبدال) طرزندە همزۀ ممدودە ايلە قوللانيلير . مفرد حکمندە جمعدر . مفردی باشقە معنايە دلالت ايدر. مجـذوب ، دلی ، علائق دنيـويەدن وارسـتە اولان § شاشقين ، آليق ، صافدل ، احمق :
«اولالسەابدال عشقك ای يوزی کلزار شمع»
(رياضی)
«هرطرفدن چکمشم سينەمدەشکل ذوالفقار»
«باش آچيق ابدالکم کيتمز ديلمدن ياعلی»
(زلالی)

اَبْدانْ [ع] جسم، وجود معناسنه اولان (بَدَن) ك جمعی، کووده‌لر: علم ابدان. [اطفالك اللرنده بولنان يمكلردن قاپيشديره‌بيلديكمز جزئيات قوت جان وتوشهٔ ابدانمزدر — عوعوه — ادهم پرتو پاشا]

« مرده سرمايهٔ احساندر زر »
« زنه پيرايهٔ ابداندر زر »
(نابی)

« علم ابدان آكا هم توأمدر »
« بلكه آندن دها چوق اقدمدر »
(وهبی)

[قوم عرب عندنده بوفن جليل كه « علم الابدان ثم علم الاديان » تفضيلنه مظهر اولمشدر ، روح الحكمه اعتبارنده ابدی — تصوير افكار — كمال] .

اَبْدَعْ [ع] اك بديع ، پك كوزه چارپان ناديده وكوزل شی ، فوق العاده جالب نظر دقت وتحسين : [فونوغراف ، آمريقالی اديسونك ابدع مخترعاتيدر.]

[مشهوداتمز ايچنده ابدع مخلوقات اولان روح انسانی كبی برقوهٔ كليه‌يی — كمال .]

اَبَدی [ع ف] ابده منسوب ، دائمی، زوالسز، محو وزائل اولمايان : سعادت ابديه .

[اخلافنه اديبانه بر اثر براقانلر ماهيت انسانيه‌سنی حيات ابديه ايله — كمال]

[ونعم اخرويه ايله ابدالسرور اولورلر — تعزيتنامه = سعدالله پاشا]

« سرينه تابع ايدردی جسدی »
« بونی ترك ايتمه‌مشيدی ابدی »
(خاقانی)

[خامهٔ معجز اثار كنزه بر شرف ابدی قازانديران — مكتوب — سرّی پاشا]

اَبَدِيّاً [ع] ابدی اوله‌رق ، دائمی اولمق صورتيله :
[اوحزين چهره ، ابدياً نظرلردن نهان اولايويردی . شمسا — رجائی زاده اكرم]

اَبَدِيَّتْ [ع] ابديلك، زوالسزلك، صوكسزلق:
« اولنجه قالبی مودوع حفرهٔ ابديت »
(رجائی زاده اكرم)

اَبْرْ [ف] بولوط: ابرسحر=صباح بولوطی . [خير الدين پاشا سفاين جهاديتك طوپ دومانلرينی ابر رحمت كبی آفاقی طوته‌جق بر حاله كتيره‌رك — كمال]

« نه حزين آغليور شو ابر بهار »
(معلم ناجی)

« ابرباران كه ياغار باغ وكلستان اوزره »
(باقی)

«ابرنيساندن ايدرچون لؤلؤ شهواره صو»
(فضولی)

« ابربارانی غم رشك ايله كريان ايلر »
(جوری)

اَبَرّ [ع] شريف ، افضل ، عالم نظرنده خيرلی وشرفلی اولان: ابرّ اخوان ، ابرّ اشراف.

اَبْراجْ [ع] قلعه نك ، حصارك جيقنتيسى ، قله‌سى § مدار ارضك منقسم اولديغى اقسامدن هر برى ديمك اولان (بُرْج) ك جمعى « بروج » صورتيله ده جمعلنير . لسانمزده ايكيسى‌ده قوللانيلير .

« عالمره اثنى عشر ابراج دكلى »
« هر بيرى سرمهروومهه تاج دكلى »
(شيخ غالب)

اَبْرارْ [ع] (بَرّ) ك جمعى . مفردى قوللانيلماز . طوغرى سوزلو ، خير خواه ، حميت وفضيلت صاحبى اولان انسانلر : « سلطان صلاح الدين ايوبى ابرار امتدندر . رحمة الله عليه رحمةً واسعةً »

« اى عذر كناه چرخ بدكار »
« جرمينه فدا ثواب ابرار »
(رياضى)

« فراق حسننه طاقت كتيرمه‌يوب يحيى »
« يولنده باش ويروب اولدى كزيدهٔ ابرار »
(لا)

اَبْرَدْ [ع] بك ، اك صوغوق : كلام ابرد § طولو ياغديران فورتنه بولوطى . ايكنجى معناده نادراً قوللانيلير .

اَبْرَجْ [ع] كوزلرى كوزل وكوز لرينك بياضى زياده اولان : شخص ابرج . نادراً قوللانيلير .

اَبْرَشْ [ع] بياض وقيرمزى آلاجه رنك § رنك اصليسنه مغاير بنكارى ، آلاجه‌لرى اولان آت . لسان عوامده (آبْراشْ) طرزنده قوللانيلير .

اَبْرَصْ [ع] (بَرَصْ) علتنه مبتلا بولونان ، وجودنده بياض لكه‌لر پيدا اولان آدم . لسانمزده بويله آدملره‌ده (آبراش) دينيلير . (سام لكه‌سى) تعبيرى‌ده قوللانيلير .

اَبْرَقْ [ع] قوم ، طاش ، بالچق ، قاريشمش ير § ايكى رنكلى لكه‌لى شى § آلاجه‌لى آت . [آبلق] كبى نادراً قوللانيلير .

اَبْكارْ [ع] شاشقين ، سرسم ، نه يايه جغنى بيلمه ين انسان : مرد ابركار .

اَبْرُومِنْغْ [ف] قاره بولوط ، قاصيرغه بولوطى [شاهدينك تحفه سيله شرحنه مراجعت اولونه] مأنوس اولمايان الفاظدندر .

اَبْرَنْجَنْ [ف] بيله‌زيك . عربجه سى (سِوار) در . فارسيده (دست ابرنجن) طرزنده قوللانيلير . اصلى (ابرنجن دست) در . اضافتله ال بيله‌زيكى ديمك اولور . صوكره تقديم وتأخيراولونمشدر . بوقيدك فائده‌سى آياغه كچيردكلرى نسنه‌دن احترازدركه عربيده آكا (خَلْخالْ) ديرلر . زيرا فارسيده آكاده « ابرنجن » ديرلر . غايتى برينه [دست ابرنجن] وديكرينه [پاى ابرنجن] دينير . عند الاقتضا نظمده قوللانيله بيلير .

اَبْرُو [ف] قاش ،

« یا انکشت اشارتدر یاخود ابروی ایمادر »
(صبری)

« ای کمان ابرو شهید خنجر مژکانکم »
(فضولی)

« تیغ ابرولرینك ایتمکه رسمن تقلید »
(کاظم پاشا)

اَبْرُوانْ [ف] قاشلر :

« اول قدر دلدوزدر کویا که بر شوخ آفتك »
« ناوك مشکین کمان ابروانیدر سوزم »
(نفعی)

« اودو ابروان دلجودلی ایتمه سون می غارت »
(راغب)

« چو نون و القلم اول ابروان هلال نمود »
(سامی)

اَبْرُوفَراخْ [ف] بشاشتلی ، کولر یوزلو آدم :

« سودیر البته کندین دائما ابرو فراخ »

اَبْرُوفَراخی [ف] کولر یوزلولك ، اِشن اولاق :

« ترشرو اولمه جهانده کیمسه باقماز چهره که »
« عالمك مقبولیدر ابرو فراخی دائما »

اَبْرِشُمْ [ف] بوکولمش ایپك . لسانمزده همزه وشینك کسریله (اِبْرِیشِم) دینیر :

« ایدر ابریشمه تعلیم نعومت پولاد »
(نابی)

اَبْزْ [ع] اورکمك ، قاچمق ، نفورکی ، فجأةً اولمك . مأنوس ومستعمل دکلدر .

اَبْزارْ [ع] بعضاً طعاملرك اوستنه اکیلان ککیك اوتی قوروسی ، بهارات .

اَبْزَنْ [ع] ایچنده غسل اولونان کوچك حوض . بانیو .

اَبْصارْ [ع] حاسهٔ رؤیت معناسنه کلن (بَصَر) ك جمعی ، کوزلر : فاعتبروا یا اولی الابصار .

« هلالی کورمز ایسه‌ك ایله تصدیق »
« خبر ویردکده سکا اهل ابصار »
(طاشکوپریلی زاده کمال الدین)

« رب عزت ناوکا بصارینه وجهن نشان »
(کاظم پاشا)

« اولان مخاطب مضمون یا اولی الابصار »
(لا)

« باقمله جلالر ویرر ابصاره بنفشه »
(نجاتی)

اَبْطالْ [ع] (بَطَّال) ك جمعی . یکیتلر ، جنکجی قهرمانلر . مفردی باشقه معناده قوللانیلیر : ابطال رجال .

« اولدی پیرو عشیرت ابطالی »
« هپسنك اَلده تیغ وکوپالی »
(معلم ناجی)

اَبْعادْ [ع] (بُعْد) ك جمعی . اوزونلقلر ، اوزاقلقلر : ابعاد ثلثه = اوزونلق ، اکلیلك ، درینلك .

« بیهودهٔ قدرتکدر ابعاد »
(نابی)

« لطفنك قدرینی بیلدیرمك ایچون مطلق »
« اصلاحات فنون ایچره بولنمق ابعاد »
(وله)

اَبْعَدْ { [ع] الك ، پك اوزاق ، چوق ايراق : ابعد مسافه.

اَبْعَضْ { [ع] پك زياده بغض ايديلن ، الك چوق سويلهين :

اَبْكارْ { [ع] (بِكْر) لك جمعی ، قيزلر. [افكار ابكارنده اولان محاسن آدابی آيينهٔ اندامنـدن اظهار ايتديكيچون هر وجهله ارباب مطالعه نك نكاه التفاتنه شايان كورينور — كال]

« نيچون ابكار معانی بسلهمز ارباب نظم »
« يوقسه يحيی كبی استاد سخن پرورمی يوق »
(شيخ الاسلام يحيی)

« جاوه كر صحننده ابكار معانی بی حجاب »
(نفعی)

« هر بری ابكار افكارين كتورهمش ارمغان »
(نوعی)

« ابكار معانیٔ مرتب »
(لا)

« طبعی ابكار فيوضاته مزين حجله »
(كاظم پاشا)

« ابكار نكت جاوه ايدر پيشكهمده »
(معلم ناجی)

اَبْكَمْ { [ع] ديلسز :

« ابكم اولسون نی خاموش ايدن اعدای سخن »
(وهبی)

« عقلا قنغی مصالحده اولورسه ابكم »
(نابی)

اَبْكَمِيَّتْ { [ع] ديلسزلك .

اَبْلَجْ { [ع] آچيق قاشلی § مجازاً واضح ، منور ، روشـن ديمكدر : حق ابلج وباطل لجلج اولور .

اَبْلَدْ { [ع] پك قالين قفالی ، قابا ذهنلی ، احمق : شخص ابلد ، شاكردانك ابلدی .

اَبْلَغْ { [ع] پك ، الك بليغ ، سوزی حشوسز وانتظام ايله سويلهيوب زياده تأثير ايتدين :

« نابی يه منيف ايكن مقلّد »
« اندن ابلغ ديمش قصـائد »
(لا)

اَبْلَقْ { [ع] آياقلرينك سكيلی اويلوقلرينه قدر وارمش ، آقلی قاره‌لی اولان آت ، آلاجه باجاق ، كوسترشلی آت « ابلق سوار = جنكجی قهرمان » :

« ابلق سواررو زكار آشوب روموزنكبار »
« لشكر شكار كامكار بهرام افريدون علم »
(نفعی)

اَبْلَمْ { [ع] قالين دوداقلی آدم : اكثريا زنجيلر ابلم اولور.

اَبْلَمَه { [ع] ممالك حاره يه مخصوص بر نوع اوتدر . بقـلا كبی بوداقليدر. بر اوجندن شق اولونورسه ديكر اوجنه قدر آيريلير .

اَبْلَه { [ع] زياده ، پك عقلسز ، بوش قفالی ، احمق ، بون .

اَبْلَهانَه { [ف] احمقجه‌سنه ، آوانـاقجه‌سنه ، عقلسزجه‌سنه :

« ابلهانه كيمی ايدوب بندی »
(عطائی)

[نهایت بوفریضه مجرداهالیٔ حجازی وبتخصص سکنهٔ وادیٔ غیرذی زرعی چکندیرمك ایچوندر ، زعم ابلهانه سنه دوشمشلردر — استطراد — ادهم پرتو پاشا]

اَبْلَه‌فِریب { [ف] بونِ آلداتان، احمق آلداتیجی :

اَبْلَه‌فِریبانَه { [ف] قابا ، عقلسز آدملری آلداتیجی اولانه یاقیشه‌جق صورتده :

اَبْلَهی [ف] | بونلك ، احمقلق ، صافدرونلق :
اَبْلَهیَّت [ع]

اَبْناء { [ع] اوغل معناسنه (اِبْن)ك جمعی : [کندولرینی پاکه چیقاره‌ق ابنای جنسکزه طبیعت ثانیه اولمش — عوعوه — ادهم پرتو پاشا].
[ابنای بشر تلاحق افکارك اتساعی سایه‌سنده براِکی عصر ایچنده — کمال]
« وجهی واردینسه‌بنی آدمه‌ابنای عدم »
(عاکف پاشا)

اَبْناءُالدَّهالیز { [ع] آناسی باباسی مجهول اولوب اوته‌یه بری‌یه براقیلان چوجقلر .

اَبْنِیَه { [ع] اسم اولان (بِنا)نك جمعی. تشدید ایله تلفظی یاکلشدر: ابنیهٔ عالیه ، [اول حوالیده وافر ابنیه منهدم وخیلیجه خسارت واقع اولدی — مورخ عاصم] ، [هربری

ملیونلرله آلتون قیمتنده بولنان ابنیهٔ عالیه یان‌یانه کتیرلسه — لوندره — کمال]

اَبْواب { [ع] (بابْ) ك جمعی قاپولر . [بونلك ایچون فتح ابواب علم وحکمت وترتیب اسباب هنر ومعرفت ایله — نطق رشید پاشا]
«برقاپوبی بندایدرسه بیك قپوایلر کشاد»
«حضرت‌الله، افندی ! فاتح الابوابدر»
(لا)

اَبُو { [ع] (اَبْ) و (اَبِی) کبی بابا : [الٓهی! هدایت اول حضرتك النده اولسه ایدی ابو طالب جهنمده حریق می اولوردی — سنان پاشا]
« هم ایتدی ابو السعودی اسعاد »
« اول ایکی شهنشه ملك زاد »
(لا)
«میرابوالفتح که‌شادا کبره‌اولمشدی‌وزیر»
«ینه وار سا که‌شبیه‌اوله‌جغنده‌شبهه‌م»
(نابی)

اَبُوالْبَشَر { [ع] حضرت آدم ، دنیاده‌ایلك پیدااولان انسان :
«بوالبشردن‌سکادك ای‌کهردرج‌وجود»
(نعت شریف — نابی)
« دوشدی جدانعیم صفادن‌ابوالبشر »
(لا)

اَبُوبَکْر { [ع]یارغارجناب‌پیغمبر حضرت صدیق اکبر . رضی‌الله عنه .

اَبُوتُراب { [ع] داماد حضرت پیغمبر (امام علی)

کرم الله وجهه ورضی الله عنه حضرتلرینك کنیه‌سی :

« ایله‌مم چرخه سر فرو اما »
« خاك پای ابو تراب اولورم »
(معلم ناجی)

اَبَوَیْن [ع] انا ، بابا : حقوق ابوین . [افندیلر! سزی تبریك ایدرم . بختیارسکز . ابوینکزده بختیاردرلر ! — نطق — سری پاشا]

اَبُوالذَّهَبْ [ع] آلتون بابا‌سی ، چوق زنکین آدم .

اَبُوالرَّبِیع [ع] ترکجه‌ده [چاوش قوشی] دینیلن مرغ بهاری .

اَبُوالعِبَرْ [ع] هذیان سویله‌ین ادبسز ، حیاسز انسان . هرکسه عبرت بخش ایده‌جك مشوار وکفتارده بولونماسی سبب تلقیب اولمشدر .

اَبُوفِرَاسْ [ع] مشاهیر شعرای عربدن «فرزدق» ك کنیه‌سی § اسلان .

اَبُوقْ [ع] قاچمش ، قاچان کوله .

اَبُوقَلَمُونْ [ع] بر نوع حیوا‌ندر که فرانسزجه‌سی [Caméléon] در . فرانسزجه لغات کتابلرنده کوریلن تعریفاتنه نظراً بو حیوان ، عوارض ومواقعه کوره رنك اصلیسنی تغییر وتبدیل ایدر . مثلا آغاج اوزرنده بولوندیغی زمان رنکی یشیل اولور . کذلك عوارض مختلفه‌نك تأثیریله قیرمزی ، صاری ، سیاه ، بیاض رنکلره کیرر . بوقلمونك جلدی غایتله براق وشفاف اولدیغندن اعضای داخلیهٔ وجودیه‌سی مشاهده اولونه‌بیلیر . § وقت و حاله کوره تبدیل فکر ومسلك ایدن آدملره‌ده مجازاً «بوقلمون» دینیر . § بعض لغت کتابلرنده ترکجه‌سی « کله‌لر » دیه کوسترلمش ایسه‌ده طوغری دکلدر . بوقلمون براز کله‌لره مشابه ایسه ده آنك کبی قارننی یره سوره‌رك یوروماز . برده شکل رأسی‌ده باشقه‌ذر . حاصلی بوقلمون « کله‌لر » دکلدر . § «قاموس کبیر» ده کوسترلدیکنه کوره جانفس دینیلن قماش . لسانمزده همزه‌نك اسقاطیله « بوقلمون » طرزنده قوللانیلیر .

اَبُونُوَاسْ [ع] مشاهیر شعرای عربدن برذات .

اَبُوالهَوْلْ [ع] مصرده اهرام مشهوره جوارنده بر انسان باشی صورتنی حاوی جسیم برطاش .

اَبْهَرْ [ع] اك ، پك پارلاق ، زیاده پارلایان § قلبدن اعصابه قان جریان ایدن شریان :

« تاحشر طوریرر اونور ابهر »
« کورلر کورمز کورر کورنلر »
(لا)

« ابهر ایدی وجه نبی »

اَبْهَمْ [ع] سوز سویله‌مکه مقتدر اولمایان آدم . نادراً قوللانیلیر .

اَبْيَاتْ { [ع] ایکی مصراعدن مرکب ومنظوم سوزلر معناسنده اولان (بيت) ك جمعی. بنه بيتك جمعی اولان (بيوت) بومقامده قوللانیله‌ماز :

« برسرای دلکشادر هربری ابیاتمك »
(نفعی)

« صنعت ابیات‌موزونك کورن وصافلر »
(نوعی)

« ابیات ایله قطعه‌لر سراپا »
(لا)

اَبْيَانْ { [ع] افعال حسیسه دن اجتناب ایدن علو جناب صاحبی § طعامدن استکراه ایدن آدم.

اَبْيَضْ { [ع] يك آق، يك بياض : بحرابیض. موت‌ابیض= فجأةً وفات .

اَتَانْ { [ف] دیشی‌اشك § یوصونلی طاش ، بر قسمی صویك ایچنده وقسم دیکری خارجده بولونان قیا .

اَتَاوَه { [ع] کلمش، کلن، مسافر، غریب . مستعمل دکلدر.

اَتْبَاعْ { [ع] (تابع) ك جمعی . برذاتك قولنه ، فعلنه ، مسلکنه اویانلر § بر آدمك خدمتکارلری، اوشاقلری : اتباع ابو حنيفه .

« يالکز سکا دکل اتباعکه ده کافیدر »
« چکدیکك پیشکه امته بو نعمت عام »
(نابی)

« طور اتباعکه ایله دقت »
(وهبی)

اَتْرَعْ { [ع] سیل فراوان ، دره کبی آقان صو . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اَتْرَابْ { [ع] (ترب)ك جمعی ، اقران، برياشده‌اولانلر، ياشلری مساوی بولونانلر . لسانمزده مفردی استعمال اولونماز : فلان بين الاتراب مشارالبنان ایدی .

[دعوت اقارب واتراب قلب‌رقيقنی قرين اضطرار واضطراب ایتمه‌سیله — مشاهير اسلام — حميد وهبی]

« هپ‌شاشوب قالمش‌ايکن‌بختنه اقران، اتراب»
« عاقبت ایلدی دوران آنی ده محو و تراب»
(هره‌نامه)

اَتْرَاحْ { [ع] غصه ، کدر ، ملالت معنالرینـه دلالت ایدن (ترح) ك جمعی : اتراح قلب .

اَتْرَافْ { [ع] ظریف، نازك شی ونفيس ، طيب طعـام ، نعمت معناسـنه اولان (ترفه) نك جمعی § اوست دوداغنك اورته‌سنده‌کی اتی چیقیق اولان آدمـه (اترف) و اولحم پاره‌یه‌ده (ترفه) دینیر .

اَتْرَاكْ { [ع] (ترك) ك جمعی . ترکلر . منسو بیتیله مفتخر بولوندیغمز قوم افرادی .

اَتْرَاسْ { [ع] قالقان معناسنه‌اولان (ترس)ك جمعی . آلات حربيۀ قديمه‌دندر. (قالقان) زمانمزده ممالك متمدنه‌ده قوللانیلماز. قبائل‌بدویه افرادی آراسنده‌الیوم استعمال‌اولونور.

بولفظ آثار قدیمه‌ده قوللانیلمشدر . فقط شمدی مدلولی کبی کلیاً متروك ومهجوردر .

اَتْرِبَه [ع] (تُراب)ك جمعی . طوپراقلر .

اَتْقی [ع] پك تقی . زیاده پرهیزکار . کناه ایشله‌مکدن زیاده چکینن .

اَتْقِیاء [ع] (تَقِی) نك جمعی . اللهدن قورقوب کناهلردن صاقنمقده ، رضای باری یی تحصیله چالیشمقده اولان آدملر : اتقیای امت . [بنی اسرائیلك احبار و رهباننه سویله که خاقدن اتقیا ایله مصاحبت ایلسونلر — موضوعات العلوم]

اَتَمّ [ع] پك تام . الك تمام . هیچ قصوری اولمایان :

« اصل کل مظهر اسم اعظم »
« جمله‌دن اولدی مراتبده اتم »
(نابی)

« شرع حفظنده اتم معجزات مصطفا »
(فضولی)

اَتُّونْ [ع] حمام کلخانی .

اَثاثْ [ع] دوشمه ومندر کبی خانه اشیاسی : اثاث بیت

« خدا عماری اساسنده ایله‌یوب تمکین »
« اثاثنه ایده عز و سعادت آلایش »
(شریف)

همزه‌نك کسریله‌ده تلفظی جائزدر .

اَثَرْ [ع] موجودیته دلالت ایدن شی . برانسانك وجوده کتیردیکی شی ، نشانه . علامت ، حدیث شریف ، سیرت پیغمبری ، تأثیر : [ایستدیکك کبی باصلمش ، باصلمامش اثرلرمی طوپلایه‌بیلمکده هر زمان مختارسك — جمل منتخبه — کمال] .

« رنك رخساره‌ٔ کل خورشید »
« اثر سیلیٔ خزانه‌در . »
(ریاضی)

« بن روزکاری اکلادیغم روزکار ایسه »
« اسمز تهی اسرسه قور اورتایه براثر »
(لا)

« شخصك کور ینور رتبهٔ عقلی اثرنده »
(لا)

« حسد قلب عدو لطف ایله اولماززائل »
« سنك‌ده مضمر اولان آتشه آب ایتمز اثر »
(نابی)

« عالمی رقصه کتیرسون اثر شوق جدید »
(کاظم پاشا)

اَثْرَمْ [ع] دیشی قیریق ، دیشلری دوکوك : پیر اثرم .

اَثْلَبْ [ع] انسانك چهره‌سنده ، وجودنده بولونان سیاه نقطه ، خال ، بن .

اَثْقالْ [ع] (ثِقْل)ك جمعی . آغیر یوکلر ، آغیر شیلر :

« بعض جرارده شاعر چکینور »
« جرّ اثقالده ماهر چکینور »
(وهبی)

اَثْقَلْ [ع] پك ، الك چرکین ، الك آغیر :

« خصم اثقل کلدی بزمه کیتدی ارتق نشئه‌مز »

اَثْلاٰثْ { [ع] (ثُلْث) ك جمعی . مفردی اوچده بر، اوچ پارچه‌ده بری دیمکدر.

اَثْل [ع] قاره ایلغین آغاجی، جمعی (اثلال) و (اُثُل) در .

اَثَلَه (اثلبند) = ایلغین صمغی. (عسلبند) غلطدر .

اَثْرِبْ { [ع] مدینهٔ منوره‌نك اسم دیكری .

اَثْرَمْ { [ع] عروض اصطلاحاتندندر § قبض وحزم دینیلن علتی حاوی اولان جزء. بوكا (اثلم) ده اطلاق اولونور .

اَثَرَه [ع] نقـل اولونان علم وكلامك بقیه‌سی. نتیجه‌سی.

اَثَرِی § اشیای نفیسه‌یی كندینه تخصیص ایدن آدم .

اَثْعَبِی { [ع] غایتله كوزل وبیاض كوز .

اَثْلَبْ { چورچوب ، سوپرنتی ، مولوز .

اَثْمٰارْ { [ع] میوه معناسنه (ثَمَر) ك جمع الجمعی ، میوه‌لر : اثمـار اشجار . [صوك بهارك مبذول اولان اثمار كونا كونندن وازجمله عقیده‌شكری كبی اوزومیله، قوطی بالی كبی قاوونندن — اكرم]

اَثْمٰانْ { [ع] قیمت ، بدل معناسنه اولان (ثَمَن) ك جمعی . سكزده بر معناسـنه اولان (ثُمن) ك جمعی‌ده بویله كلیر . (اثمان) هرشیئك بهاسی، قیمتی، اقچه‌سی دیمكدر : اثمـان اشیا صاحبنه اعطا ایدلدی. [ماعداسنك فروختیله اثمان حاصله‌سنك بنه تخصیصات عسكریه حوالاتنه اعطاسی — مكتوب — سری پاشا] ، [طوپراق خسیس ؛ لازم اولان جوادر اثمانی سینهٔ حرصنده صاقلار — سعی — كمال]

اَثْمَدْ [ع] قابا توتیا ، سرمه طاشی.

اَثْنٰاء { [ع] لسـانمزده قوللانیلمایان (ثِنی) نك جمعی. برشیئك قاتلری، وقتلر § بر زمان ماضی ایله زمان حال آره‌سی: اثنای وداع. اثنای منازعه‌ده . [بیك یوز اللی سـنه‌سی اثناسـندن سكسان ایكی تاریخنه كلنجه — قوجه سكبان باشی]

« اثنـای مطـالعه‌مده اكثر »
« كوردیكه لطیف وخوش اثرلر »
(لا)

«خاطره اثنای اوصافكده فیض شوق ایله»
(نفعی)

« كاهی كه خیال شكن طرهٔ خلق »
« اثنای تفكرده دلمدن كذر ایلر »
(نفعی)

اَثْنِیَه { [ع] برآدمك، برشیئك ایبالكنی وكوز للكنی سویلمك معناسـنه اولان (ثَنا) نك جمعی . مدحلر، ستایشلر: اثنیهٔ سنیه .

« قیل همان اثنیهٔ پادشہی وردزبان »
(معلم فیضی)

اَثْواب { [ع] (ثَوْب)ك جمعی . انسانك كيديكی شيلر ، لباسلر: اثواب امينی ، اثوابجی باشی ، حاضر اثواب .

« بن قولم قوللرك اثوابی بودر »
« هم عبوديتك آدابی بودر »
(خاقانی)

« كيمه سفليّت ايله كيرلی لباس »
» پاك اثوابه نظر ايلر ناس »
(وهبی)

« اولسه ده فخره سزا اسبابك »
« اويدور اق انكه هر اثوابك »
(وله)

اَثُوم { [ع] كذّاب ، پك يالانجی ، كنهكار آدم . نادراً استعمال اولونور .

اَثير { [اينوز لساندن معرب] آسمان وآفاق طولديرمش وكافهٔ اجسامه نفوذ ايتديكی مفروض اولان سيال برجسم خفيف :

« بيلدی كه بر كلخن دوزخ مآب »
« چرخ اثير آكا نظر جوی آب »
(نابی)

« سدهٔ عاطفتی كعبهٔ ارواح وعقول »
« دركه معدلتی سجده كه چرخ اثير »
(اسماعيل پاشازاده حقی)

اَثْرَه | **اَثِرَه** | **اَثارَه** | [ع] ازمنهٔ قديمه دن روايت وحكايت اولونه كلن معلومات واخبارك نتيجه سی ، بقيه سی .

اَثيل { [ع] حكم وقوت صاحبی ، ممدوح وشريف آدم : وكيل اثيل .

اَثيم { [ع] كناهكار ، يالانجی : شخص اثيم .

« اثيم معترفه مرحمت مروتدر »
« قرين عفو اوله كلمش خطاسی انسانك »
(لا)

اَجانِب { [ع] (اَجْنَبِی)نك جمعی . يابانجی آدملر : انظار اجانبی جلب ايدر .

« شايد اوله بو خياله ذاهب »
« كيم اولدی لبالب اجانب »
(نابی)

اَجاهِل { [ع] (اَجْهَل)ك جمعی : افاضل ايله اجاهل برميدر .؟

اَجْبَه { [ع] آلنی ككيش آدم . عريض الجبين . نادراً قوللانيلير .

اَجْداث { [ع] قبر ديمك اولان (جَدَث) ك جمعی . مزارلر ، قبرلر : اجداث اجدادی زيارت .

اَجْداد { [ع] بيوك بابا معناسنه اولان (جدّ) ك جمعی . آتالر : [اجدادمزك بوفريضهٔ خيريه يی ايفاده كوستر ديكی مأثر — كمال]

« نور روحانی ايدی بار قطار اجداد »
(نعت — نابی)

« ای اولان نامی ترقی ده اجدادعظام »
(وله)

« چراغ دودهٔ اجداد معدلت بنیاد »
(وله)
« فخر اجداد وپدر تازه کل باغ کهن »
(عزت ملا)

اَجْدَرْ { [ع] یك ، اك لایق ؛ آز قوللانیلیر : شاعر شیرین مقال محمد جلال بکك نشر ایتدیکی اشبواثر، انفس الآثار اطلاقنه اجدردر .

اَجْذالْ { [ع] آغاج کوکی معنا- سنه اولان (جِذل)ك جمعی . آغاج کوکاری، طومروقلری.

اَجْذَمْ { [ع] (جُذام) یعنی مسکینلك علتنه اوغرامش اولان § پارماقلری یاخود الی کسیك آدم .

اَجْر [ع] مکافاة اخرویه ، ثواب :
« البته اجرینی ویره جکدر عدالتك »
(اکرم)
«دین ظهورنده شریك اجر اصحاب کبار»
(فضولی)
[تعلیمك مقابله سنده حاصل اولان ثواب واجر بی حساب نه مرتبه اوله جغی معلوم اولوالالبابدر ــ موضوعات العلوم]

اَجْراسْ { [ع] چاك دیمك اولان (جَرَس) ك جمعی . بونلر نادراً قوللانیلیر .

اَجْرامْ { [ع] (جِرم) ك جمعی. روحسز اولان جسملر : اجرام فلکیه .

« اجرام بی نهایه ایله پردر آسمان »
(لا)
« پایهٔ جاهنه برتنك فضا هفت اجرام »
(نابی)
« سلّم قصرجلالی اوله ماز هفت اجرام »
(وله)
« حرکت ایتمه ده عاجزقاله لرهفت اجرام »
(جوری)
« جوهرپاکنه اجرام وعناصرا کرام »
(نفعی)

اَجْرَبْ { [ع] اویوز انسان ، حیوان .

اَجْرِبَه { [ع] طاغارجق دیمك اولان (جِراب) ك جمعی . اشیا قونیله جق طاغارجقلر ، مشین و بزدن معمول چانطه لرده اطلاق اولونه بیلیر .

اَجْرَدْ { [ع] تویسز انسان ، خصوصیله کنج : طفل اجرد . § اوتسز یر : ارض اجرد .

اَجْزاء { [ع] (جُزء) ك جمعی، پارچه لر [عهد نامه نك اجزاسندن معدود اوله رق ــ لایحه رشید پاشا] § ادویه ترتیب اولونان شیلر : اجزای شریفه = قرآن کریمك مرکب بولوندیغی جزءلر. اجزای طبیه = علاج یاپیلان نسنه لر . اجزاء ناریه .
« مکرامدادایده هستی ده اجزای عدم »
(عاکف پاشا)
« درج رأیکده دراجزای قوام دولت »
(منیف)

« بوالعجب مجموعهٔ کثرتنمادر کائنات »
« جمله‌نك شیرازهٔ جمعیت اجزاسی بر »
(هرسکلی حکمت)

اَجْزاخانَه { [ف] اجزای طبیه بولونان‌وادویه‌یاپیلان دکان :
« ولایت واصل اکسیر اجزاخانهٔ علیا »
(نابی)

اَجْسادْ { [ع] (جَسَد) لـك جمعی وجودلر. کوودەلر .
«اوورطه که بلابرزخندن ایله خلاص»
«اولاشمه‌دن دهااجساده نارذات‌وقود»
(ثابت)

« تا شفاخانهٔ الطاف خدادن ایریشه »
« بدن آدمه داروی ودوای اجسام »
(جوری)

« اولسه‌تمکینی اکرشامل اجسادلطیف »
« صدمهٔ صرصراولور خانهٔدنیایه تمل »
(کاظم پاشا)

اَجْسامْ { [ع](جِسم) لـك جمعی. کذلك کوودەلر :
[بخار کبی الك ثقیل اجسامی . الك قوتلی معادنی برکشته وپریشان ایتمك — نفوس — کمال]

« تیغ ایله ایلدیلر عهد اخوت‌اجسام »
(نابی)

« دوشسه‌کر خاکه نم ابر بهار لطفی »
« کسب‌روح‌ایلرایدی‌زیرزمینده‌اجسام»
(نفعی)

اَجْسَمْ { [ع] پك‌ایری. کووده‌سی بیوك اولان . نادراً قوللانیلیر .

اَجْفانْ { [ع](جَفْن) لـك جمعی. کوز قاپاقلری : احتلاج اجفان = کوز قاپاقلرینك سکیرمه‌سی.

اَجَل { [ع] لسانمزده الفاظ مهجوره‌دن بولونان (او - توری) تعبیری کبی بوده شمدی ادبیاتمزده متروکدر . یالکز (لاجل الوداع) و (لاجل الاستفاده)طرزنده بعضاً قوللانیلیور. بونك صوکنه (دن) الحاقیله (کلدیکی اجلدن) طرزنده‌کی استعمالی ده کتابت رسمیه‌یه منحصر کبیدر .

اَجَلْ { [ع] وقت‌معین، برشیئك نهایت‌مدتی. غایت‌وانجامی حیاتك صوکی. مدت عمرك‌نهایتی :
« درد اجله دوا بولونماز »
(لا)

« طوتلدی صولت حمای محرقه نا کاه »
« روان آلدی‌اجل‌ایلیوب‌شتاب‌یازق »
(اکرم)

« ناوك غمزەلزی تیر جکر دوزاجل »
(کاظم پاشا)

« سندن‌ای‌جان‌منقطع‌قیلمازنی‌الّا‌اجل »
(فضولی)

اَجَلْ قَضا { [ع] تهلکه‌یه اوغرا- نیله‌رق کلن اجل :

اَجَلِ مُسَمّٰی | **اَجَلِ مَوْعُودْ** | [ف]ترکیبلری‌طبیعی اوله‌رق کلن اجل دیمکدر .

« ناکهان کلدی برینك اجلی »
(یحیی)
« کورنلر دیردی کیم شمدی اجل کارنده حیراندر »
(ریاضی)

اَجَلّ { [ع] پك بیوك، اك جلیل، اولو . بو (اولو) یی
طوغری اوقومق ایچون شویله (Oulou) یازمق ایجاب ایدر .
« مرحبا مرحمت خاص خداوند اجلّ »
(کاظم پاشا)
« مظهر ایتمش اوقدر حضرت فیاض اجلّ »
(وله)
« معرفت حقك اجلّ لطف سبحانیسیدر »
(کمال)
« اوقرب مجرد آ کا خاصدر »
« اجلّ مقامات اخلاصدر »
(معلم ناجی)

اَجْلاٰدْ { [ع] حیوان دریسی معناسنه اولان (جِلْد) ك جمعی .
جمع دیکری اولان (جُلُود) زیاده قوللانیلیر .

اَجْلاٰف { [ع] (جِلْف) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز .
اراذل ناس ، ادبسز ، چاپقین طاقمی :
[بلکه اراذل اجلافدن عد اولنمقدن قورتیله ماز — کورەنك — کمال]
« اوله دریوزه کرسیلیٔ اجلاف زمان »
(هرسکلی حکمت)

اَجْلَحْ { [ع] باشی کل آدم ، اوستی دوز ارابه ومحفه .

اَجْلَعْ { [ع] قیصه دوداقلی ، مسکین آدم . بو ایکیسنك
ترکجه‌ده استعمالی اندردر .

اَجِلَّه { [ع] فضیلت ومعرفت ذاتیه‌لریله تحیّز ایتمش اولان بیوك
ذاتلر . § رتب رسمیه‌دن اولی صنف اولنی حائز بولونانلره ودها بیوك رتبه‌ده
اولانلره دخی (اجلّهٔ رجال دولت) تعبیری قوللانیلیر : [اجلّهٔ ادبای
عثمانیه‌دن مرحوم سری پاشا — رحمة الله علیه رحمةً واسعةً] ، [اجلّهٔ فقهادن
(احمد بن محمد الرازکانی) نك حلقهٔ تدریسنده بولنه‌رق — امام غزالی —
حمید وهبی]

اَجْلیٰ { [ع] پك بللی، اك جلی : [فوائد ومحسناتی اجلای
بدیهیاتدن اولان بر دمیر یولنك دخی وجوده کتیریله‌سی — انقره دمیر یولی
مکتوبی — سری پاشا]
« محمدکه خیر البرایاتدر »
« بومبحثده اجلای آیاتدر »
(معلم ناجی)

اَجْمٰالْ { [ع] ارکك دوه معناسنه اولان (جَمَل) ك جمعی .
ترکجه‌ده استعمالی اندردر.

اَجْمَلْ [ع] پك کوزل، اك یاقیشیقلی :
« صورت شاهدا معانی ملکدن اجمل »
(کاظم پاشا)

« لطف ایلدی پادشاه اکمل »
« عثمانلیلق اولدی شمدی اجل »
(معلم ناجی)

اَجَمّ { [ع] اتلی کیك § مزراقسز آدم § بوینوزی اولمایان قوچ . ضیای عرفان ایله منوّرالدماغ اولان بعض لغتجیلرك ظن ایتدکلری کبی بولفظ ایله « شیر اجم » تعبیری بیننده هیچ برمناسبت ومقارنت یوقدر.

اَجْم { [ع] درت کوشه، دوزخانه، مربع باراقه کبی. بولفظلرك هپسی قوللانیلماز ، فقط یکدیکرندن تفریق ایچون یازیلیور . چونکه بونلر کاملاً بیلنمزسه بالاده کوستردیکی کبی برطاقم یاکلش ظنیاته ابتناءً الفاظك استعمال وتلفظی خصوصنده خطا ایدیلیر .

اَجِمْ { [ع] بر شیئه چوق دوام ایتمکدن اوصانج کلك § بر آدمی ایستهمدیکی حاله اوغراتمق § صو — صفوتی غائب ایدوب — بوزولمق.

اَجْمَعْ { [ع] الك طوپلو ، زیاده برلشمش وبریکن : [عالمه لازم اولانلرك بری ورعدر . تا که علمی انفع وفوائدی اکثر واجمع اوله — موضوعات العلوم]

اَجْمَعِیْن { [ع] هپسی ، طوپی ، جملهسی : رضوان الله تعالی علیهم اجمعین .

اَجْمَه { [ع] صیق آغاجلی محل ، اورمان ، وحشی حیوان یاتاغی . (اُجُم) و (اَجَمات) آجام کبی بونك جمعلریدر .

«مجلسده شوخ دلفریب جنك ایدیجك شیر اُجُم»
(نفعی)

اَچمیازین { [ارمنیجه] روسیهنك قافقاسیه قطعه سنده ، روان جوارنده اوچ کلیسا مناستریناك اسمیدر که ارمنیلرك « قاتوغیغوس » دیدکلری الك بیوك رئیس روحانیلری اوراده اقامت ایدر .

اَجْنَب { [ع] غریب ، بیوایه ، ذلیل ، یابانجی آدم. § سردباشلی آت. لسانمزده بویله قوللانیلماز. آشاغیده کورلدیکی کبی صوکنه یاء نسبت علاوهسیله چوق استعمال اولونور .

اَجْنَبِی { [ع] یابانجی آدم ، باشقه ملت ویا مملکته منسوب اولان شخص : السنهٔ اجنبیه ، اجنبی آدم . [بین الدول امور اجنبیه نظارتی پك معتبر ومرجع بر نازك مأموریت اولوب — عاکف پاشا] ، [مادامکه بونجه اجنبی ملت ودولتلرك افراد عوامندن — سئله — شناسی]

« اقربا اولسهده فرضا دشمن »
« اجنبیدن ینه البت اهون »
(وهبی)

« اجنبی واری آنی خامهیه تکلیف نغم »
(نابی)

[جکر پارهکی کندی استدیکك وآنك استمدیکی براجنبینك یتاغنه ویرمك ایچون خوابکاه آرامنی یاموق شلتهلردن

قاره طو پراقلره تحویل ایتمکه سبب اولورسك — کمال]

اَجْنَبِیَّتْ [ع] یابانجیلك، غریبلك، بیکانه‌لك .

اَجْنادْ [ع] عسکر دیمك اولان (جُنْد)ك جمعی. عسکرلر، طابورلر. جمع دیکری اولان (جُنُود) چوق قوللانیلیر :

«جانفدا ایتمکی برشی‌می صایار راهکده»
«طولودر پرتو حبّکله قلوب اجناد»
(شیخ وصفی)

« انبیا هربری رایتکش احکامکدر »
« کیتدیلر آخرته ایتمکه عرض اجناد »
(نابی)

اَجْنابْ [ع] (جَنْب) ك جمعی . یان طرفلر . نادراً قوللانیلیر :

اَجْناسْ [ع] (جِنْس)ك جمعی . صنفلر، نوعلر، چشیدلر: اجناس مختلفه‌دن مرکّب. [برمقتضای حکمت بالغهٔ صمدانیه کرهٔ ارضك اوزری اجناس مختلفهٔ حیوانیه ایچون برمأوای مشترك اولمشدر — خاطره]

اَجْنَفْ [ع] حقدن عدول ایدن، ایدیجی آدم § بلی اکری اولان : شخص اجنف .

اَجْنِحَه [ع] قاناد دیمك اولان (جِناح)ك جمعی . قنادلر.

اَجِنَّه [ع] (جَنِین)ك جمعی . آنا قارننده‌کی چوجقلر .

اَجْوادْ [ع] مروتمندی، جومردلك وسخاوت ، کرمکاری کبی معناکره دلالت ایدن (جُود) ك جمعی .

اَجْوافْ [ع] هرشیئك ایچی ، ایچنك بوشلغی دیمك اولان (جَوْف) ك جمعی : اجلاف واجواف. نادراً قوللانیلیر .

اَجْوِبَه [ع] (جَواب)ك جمعی . صوریلان شیلرك ، سویله‌نیلن سوزلرك قارشیلقلری : وارد اولان سؤالره اجوبهٔ معقوله سردایدلدی. [دعوای دیانت وصداقته نصل صغشدیرمش اولدیغی مسئله‌لرینه اجوبهٔ مسکته بوله بیلور ایسه — عاکف پاشا]

اَجُوجْ [ع] شعله ویریجی ، ضیالاندریجی، پارلایجی شی . « نظم »ده قوللانیله‌بیلیر .

اَجْوَدْ [ع] پك ایی. اك اعلی : اجود منسوجات .

اَجْوَفْ [ع] اصطلاحات صرفیه‌جه عین الفعلنده حروف علتدن بر حرف بولونان کلمه. § (اَجْوَف) ایچی بوش، قوف، بوش قفالی:

«کیمی اجوف کبی علتزدهٔ هرزه‌درون»
(منیف)

« سالم ایله قلبکی رنج حسددن ثابتا »
« اول صحیحه حرف علت کیرمه‌سون اجوف کبی »

اَجْهَرْ [ع] مستثنا دلبر § کوندز ایی کورمه‌ین قماشیق

کوزلو آدم . برنجی معنـاده نادراً قوللانیلمشدر .

اَجْهَل { [ع] پك ، اك جاهل ، هیچ برشی بیلمه‌ین: اجهل اقوام ، اجهل ناس .

اَجْیاد { [ع] (جِید) ك جمعی ، اوزون بویونلر . نادراً قوللانیلیر . مفردی هیچ استعمـال اولونماز .

اَجْیاف { [ع] (جیفه)نك جمعی ، لاشـه‌لر . جمعی آز ، مفردی چوق قوللانیلیر .

اَجْیال { [ع] جمعـدر . مفردی بعض امثالی کبی لسانمزده قوللانیلمایان (جیل)در: نسللر ، صویلر ، صنوف ناس .

اَجْیَد { طـویل العنق ، اوزون بویونلی آدم . نادراً قوللانیلیر .

اَجیر { نفسنی کیرالایان ، اجرتله چالیشان ، طوتیلان ارغاد: اجیر ایله اسیرك فرق واردر .

اَجیل { [ع] ایشنی صـوکره‌یه براقان § تأخیرایدیلن شی .

اَحادیث { [ع] خبر و کلام معنا. سنه کلن (حدیث) ك جمعی. فخر الانبیا صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك کلاملرینه اطلاق اولونور: احادیث شریفه: [مأخذ اجتهاد اولان احادیث صحیحهٔ نبویه دخی بو آیات قرآنیه احکامی — حقوق مقاله‌سی —]

« قشرینی مغز احادیثنك ایتمش چیده »
« قنغی فاضلده هویدا ایسه طبع نقاد »
(نابی)

اَحادیثِ مُرْسَلَه { [ع] اسانید متصـله ایله روایت اولونان حدیث شریفلر :

« علم تفسیر و احادیث و اصول »
« آدمی جنتـه ایلر موصـول »
(وهبی)

اَحاسِن { [ع] « اَحسن »ك جمعی . پك ، اك کوزل اولان شیلر . [احاسن اشیانك ، بدایع آثارك برخاصهٔ خفیه‌سی ده‌دوشوندیریجیلکیدر — پژمرده — اکرم]

« برچهرهٔ دلنواز محسن »
بر نور بدیعـهٔ الاحاسن »
(اکرم)

اَحالِیل { [ع] مجرای بول ومخرج اللبن معناسـنه اولان (اِحلیل) ك جمعی . اوکاده باق .

اَحَبّ { [ع] اك ، پك سوکیلی ، سویلن: بنجه احبّ اشیا کتابدر . [بنجه برکیجه‌نك بعض ساعتنده مذاکرهٔ علم ایله‌مك جمله‌سنی احیـا ایتمکدن احبدر — ترجمهٔ کلام حضرت ابن عباس]

اَحِبّاء { [ع] سوکیلی معناسنه اولان (حبیب)ك جمعی .

اَحْباب { دوستلر ، ایی کوریشیلن صادق بیلدکلر. (احباب) محاوراتده مفرد حکمنده قوللانیلیر:

«ترحم قیل اومجروح ملامتدیدهٔ دهره»
«که‌رحمك مرهم طعن احبّازخم اعدادر»
(صبری)

« شمشیر زبانمدن احبّا حذر ایلر »
(نفعی).
«لطف وقهرندن ویرر احبابه کل، اعدایه‌خار»
(فضولی)

« کاه احبابی زیارت ایله »
« لیك اطوارینه دقت ایله »
(وهبی)

اَحْبارْ { [ع] یازی‌ایچون قوللا. نیلان مرکب وعالِمْ‌معناسنه

اولان (حِبْر) ك جمعی . لسانمزده مفردی‌ده ، جمعی‌ده چوق قوللانیلماز: احبار یهود کبی .

اَحْبَلْ { [ع] بوکرولجه دینیلان قورو دانه .

اَحْبَنْ { [ع] علت‌استسقاایله معلول اولان آدم ، مستسق .

اَحْتَمْ [ع] سیاه شی .

اَحَجّ [ع] بك‌قاتی ، سردشی.

اَحْجارْ { [ع] (حَجَر) ك جمعی. طاشلر . احجار منقوشه.

[کویا که عادات مدنیت احجار واشجا. رینه وارنجه‌یه‌قدر سرایت‌ایتمش کبی — اونده‌ره — کال] .

اَحَدْ { [ع] بر ، ایلك صایی : [احدسك، سرير لايزاليده وحدانیّتله معروف — سنان پاشا]

« نوله دیسم‌سکا احمداحد نمای‌وجود »
(نورس)
« کوریندوب دورهٔ میم سرمد »
« اولدی موجود احددن احمد »
(نابی)

اَحَدّ { [ع] بك ، اك کسکین : احدّ آلات قاطعه.

اَحْجَنْ { [ع] قیویرجق صاچ: زلف احجن .

اَحْداقْ { [ع] (حَدَقَه) نك جمعی . کوز ببکاری .
«حدایق‌احداق ارباب‌نظر بصارت‌بوله»
(فضولی)

اَحَدُالاُحَدَیْنْ | [ع] ایکیسی‌بر معناده‌قوللانیلیر.
اَحَدُالاٰحادْ | امثالسز، بی‌نظیر شی دیمکدر .

اَحْدَبْ { [ع] قانبور : شخص احدب .

اَحْدَبِیَّتْ [ع] قانبورلق.

اَحْدَرْ { [ع] شاشی آدم . بونلر نادراًقوللانیلان‌الفاظدندر.

اَحَدِیَّتْ { [ع] جناب حقك برلکی ، برلك. « ذات احدیّت » تعبیرینك طوغروسی «ذات ذی احدیّت » در . بوصورتله صفات آلهیه‌دن اولور: [ینه‌جلال‌احدیّت‌شکله « للهالواحدالقهار » دیه جواب ویر - دیککده کمسه‌نك معارضه‌یه استطاعتی اولماز — سنان پاشا] .

« سر بهداده‌ٔ دست احدیتدر هب »
« یك بیك سلسلهٔ نسبت انشای قرون »
(منیف)

« بردر دیدی آشنای وحدت »
« موج احدیت احمدیت »
(شیخ غالب)

اَحْراجْ [ع] بونجوق معناسنه اولان (حرج) لك جمعی . حیوانلرك پالان . پولارلرینه طاسمالرینه دیکیلان بونجوقلر .

اَحْرارْ [ع] (حر) لك جمعی . کوله و اسیر اولمایانلر :

« سکا حلم وادب و حسن سلوك »
« ایلر احراری ضروری مملوك »
(نابی)

« احراری اسیر ایدردی لطفی »
(لا)

اَحْرارانه [ف] (حر) اولانلره یاقیشه‌جق طرزده .
« حرانه » صورتنده قوللانیلمامليدر : معیشت احرارانه .

« دمندمسیر ایدلك تأثیری احرارانه اوتدکجه »
« دل آواره‌یی خواهشکذاردام ایدر بلبل »
(پژمرده — اکرم)

اَحْرَدْ [ع] پك بخیل . خسیس آدم .

اَحْرَشْ [ع] قدیم . اسکی شی .

اَحْرَشْ [ع] درشت . خشین ، قاتی شی .

اَحْرَضْ [ع] کوزلرینك کیرپیکلری دوکولمش ، چیپیل کوزلو آدم .

اَحْرٰی — اَحْراٰ [ع] لایق . مناسب ، شایسته ، اویغون : [هم حاکهٔ دنیا ، هم هالکهٔ دریا عنوانیله توصیف اولنسه احرادر — معارف — کال] .

« اسمك اولورسه رشیدالوکلا احرادر »
(رشیدپاشا حقنده — لا)

« یوسف دورانسك احرادر غلام اولمق سکا »
(لا)

اَحْزابْ [ع] قسم ، طائفه دیمك اولان (حزب) لك جمعی . طائفه‌لر ، برطاقم آدملر ، بلوکلر ، قسملر . مفردیده . جمعیده آز قوللانیلیر .

اَحْزَقَه [ع] قارنی بیوك بودور آدم . مأنوس دکلدر .

اَحْزَمْ [ع] پك حزملی . احتیاطلی ¤ مرتفع یر ، کوکسی بیوك آدم . حیوان . نادراً قوللانیلیر .

اَحْزانْ [ع] (حَزَن) لك جمعی . غملر . کدرلر ، غصه‌لر :
[احزان خزانه زعماً بر نوع تسلیٔ محرومانه قبیلندندر . — صوك بهار — اکرم] .

« جهان هب دور عدلکده سراسر خرم وشادان »
« کوکل زندانیٔ کنج بلا و بیت احزاندر »
(ریاضی)

« بر حصیره یوغیکن کلبهٔ احزانمده »
(آمی)

اَحْزَنْ [ع] زياده محزون اولان : شخص احزن.

اَحْسا [ع] بك‌قوملى، طاشلى‌يَر: ارض احسا .

اَحْساسْ [ع] طويغولر : (حِس) ك جمعى : احساس رقيقه .

اَحْسَنْ [ع] بك ، اك كوزل .

« باحسن‌القصص يوسفى وسورهٔ هود »

(سامى)

« صعب اولان امرى‌ايدر احسن‌حال‌ايله تمام »

(نابى)

« احسن احسن تقويم صور »

(نابى)

« او بولور جامهٔ سبزين ورقله رونق »

«سن‌ايسه‌احسن‌اولورسك چيقاروب پيرهنى»

(ابن كمال)

« چشم حق بينى بك احسن ايدى »

« ايكى شهباز شكار افكن ايدى »

(خاقانى)

اَحْشاءْ [ع]الساتمزده‌قوللانيلمايان (حَشا) نك جمعى . باغير صاق ، يورەك ، جكر، بوبرەك كبى بدنك اعضاى داخليه‌سى .

اَحْشامْ [ع] عائله ، متعلقات، اقربا . .

اَحْطابْ [ع] اودون ديمك اولان(حَطب)ك جمعى.

[بغداده وقوع‌مأموريت ومواصلتمزدن اول‌مثلا احطاب، طوغله، طاش‌وسائره كبى تدارك ايدلمش اولان شيلر — مكتوب — سرى پاشا]

اَحْفادْ [ع] (حَفيد) ك جمعى . طورونلر : [او پير فضائلسمير اولاد واحفادينك‌سعادتحالنى كوردكجه صفاياب اوليوردى — دفتر اعمال] ، [ايشته بو جوانمرداتك احفادى اولان عثمانليلره ارثاً وفطرةً حائز اولدقلرى صفت سخاوت بروظيفهٔ عظما تحميل ايلمشدر — كمال]

اَحَقّ [ع]اك، بك‌حقلى، مستحق، لايق.[اسكى‌مفتى‌مرحومك يكنى ابراهيم افندى علماى سائرەدن اليق واحقدر — نطق — سرى پاشا]

[حق ، اتّباعه احقّدر — سرى پاشا]

« تبجيله خدا قدر احقّدر »

(معلم ناجى)

«قيلمش اولاديك اولادى سعيد بابايى»

«يعنى سجاده نشينره ارشاده احقّ»

(سلطانزاده دانش)

اَحْقابْ [ع] زمان طويل‌ومديد ودهر معناسنه اولان (حُقُب) و(حُقْب)ك جمعى. استعمالى اندردر.

اَحْقادْ [ع] كين، غرض معناسنه اولان (حِقد) ك جمعى. مفردى جمعندن زياده قوللانيلير .

اَحْقافْ [ع] (حِقفه)نك جمعى. قوم تپه‌لرى ، مأنوس دكلدر.

اَحْقَرْ [ع] پك ، الك حقير اولان :

«عادتك اولسه تواضع ، اهـل كبر ونخوتك»
«بزمنه وارسه‌ك اولورسين‌هر نظرده احقری»
(منيف)

« برغريب عبدم احقر وعاجز »
« ای غريبه معين اولان الله »
(حضر آغا زاده سعيد)

اَحْكامْ { [ع] (حُكْم) ك جمعی : احكام قانونيه . [آيات قرآنيه احكامی دائره‌سنده — حقوق]

«خامۀ امر كن اولدقده رقم سنج يكون»
«جمله‌شی اولدی بهم بستۀ احكام شئون»
(منيف)

« يازلدی سبزۀ نوخيزدن خط احكام »
(فضولی)

« ايتديلر دستنه تسليم امور واحكام »
(نابی)

« دادكر پادشه عادل فاروق احكام »
(جوری)

« احكام قدر تخلف ايتمز »
(لا)

اَحْكَمْ { [ع] پك ، الك ، زياده حكم ايدن ، پك حكملی ، قوتلی : احكم الحاكمين = الله ذو الجلال . [شريعت اسلاميه‌دن اوسع واعدل واحكم برقانون بولنمق قابلميدر ؟ — حقوق مقاله‌سی]

« خليفه كدر ای احكم الحاكمين »
« آنك لطفنـه مفتقردر زمين »
(معلم ناجی)

« ايتدی امراهلنه تسليم اماناتی خدا »
« نه‌اولور امر الٓهی دها بوندن احكم »
(نابی)

اَحْلیٰ { [ع] الك زياده شيرين ، پك طاتلی : [مصائب حرمين وجودمی خراب ايله‌دی. تصورموتدن الذّ واحلی عندمده برشی يوقدر — تذكرۀ قاضيعسكر عصمت]

«اولورمی بی‌نيازاولمق كبی شيرين برنعمت»
«آنكچون لذت ، طاوبدن احلی قناعتدر»
(شريف)

اَحْلامْ { [ع] (حُلْم) ك جمعی . رؤيالر :

«كرهراسكه‌روا كورمه‌سه‌اعدا احلام»
(لا)

(حُلْم) عقل معناسنه‌ده كلير. فقط تركجه‌ده بومعناده قوللانيلماز .

اَحْمالْ [ع](حِمْل) ك جمعی. يوكلر:

«ايتدی احمال وغارحلت ايچون شدّ خرام»
(نابی)

كبه‌لك معناسنه اولان (حَمْل) ك جمعی ده بويله كلير .

اَحْمَدْ { [ع] پك ممدوح، پك شكركار، پيغمبريمز عليه الصلاة افنديمز حضرتلرينك اسماء شريفه‌لرندندر .

« شبهه يوق كه فيض احمديدر »
« بر معجزۀ محمديدر »
(لا)

« احمد مرسل امام انبيا كيم ذاتيدر »
« وجه پاك حقه هم آينه هم آينه‌دان »
(كاظم)

« محمديت ايله احمديتی آنجـق »
«عطابيوردی سكاواهب العطای وجود»
(نورس)

« احمدالخلق محمد محمود »
«يعنی محبوب خداوندودود»
(نابی)

اَحْمَر [ع] پك قيرمزی : بحر احمر.

« شيطانسه‌ده حوردن كوزلدر »
« اول شعله نهاد نور پيكر »
« رشك آور ساغر اجلدر »
« لعلنده نهفته موت احمر »
(اكرم)

« دوشمش كيمی تجسس كبريت احمره »
(لاادری)

« صهبای سرخی چشمه‌ياقوت احمرايت »
(غالب دده)

« شكل طاس آتشيندرسا كه‌ورداحمری»
(نظيم)

« ديده‌م چو بحر احمر ايدر آشكار موج »
« راتب »

اَحْمَز [ع] متين ، زياده قوی ومحكم § دكز مخلوقاتندن اولوب علی التوالی صويك اچنده كنديني قبض وبسط ايدن يعنی آچيلوب قپانان دكز آغزيدر .

اَحْمَس [ع] صلابت، قوت صاحبی يكيت آدم § صلابتلی ير. پك آز قوللانيلير .

اَحْمَق [ع] پك عقلسز ، سرسم، شاشقين :

«غم دكل ايتمزسه حاذق سرفرومعذوردر»
« ناشناسان سخندن برايكی احمق بكا»
(حاذق)

« يوقسه تقليد ايله هربر احمق »
« نه روا پايه‌ء ولايت صاتمق »
(نابی)

اَحْمَقَانَه [ع] احمق اولانه ياقيشه جق طرزده .

اَحْمَی [ع] پك ، الك عارلی ، حميتلی .

« ولايت صاحب خلوتسرای عزت احمی »
(نابی)

اَحْمَقِی [ف] ، **اَحْمَقِيَّت** [ع] احمقلق، عقلسزلق. ايكنجيسی بعضاً قوللانيلير .

اَحْنَاء [ع] چاپارز و آيقيری ايشلر ، چارپيق واكری شيلر . استعمالی اندردر .

اَحْنَف [ع] آياقلری چارپيق، اكری بوكری اولان.

اَحْوَال [ع] (حال) ك جمعی: يامحول الاحوال، احوال حاضره .

«آكرب احوال سبط احمدی عشر محرمده»
(لا)

« هيچ صورمه‌مبتلالرك احوالی بللودر »
« سن بيوفايه دل ويرنك حالی بللودر »
(آگاه)

«عرض ایتسه م اولور عقدهٔ احوالی بنده»
« ای کام روای ضعفا سرور عالم »
(نشاطی)

اَحْوَجْ [ع] پك محتاج: احوج الناس .

اَحْوَشْ [ع] بهادر ، شجیع ، جسور آدم . (احمس) دخی بو معناده قوللانیلە بیلیر.

اَحْوَصْ [ع] بر کوزی دیکر کوزندن کوچك اولان آدم. بونلر نادراً قوللانیلان الفاظدندر.

اَحْوَطْ [ع] پك احتیاطلی ، احتیاطه زیاده اویغون .

اَحْوَرْ [ع] مشتری سیارەسی§ بیاض یوزلی کوزل کوزلو آدم .

اَحْوَلْ [ع] شاشی ، بری شیئی ایکی کورن . فارسیسی (لوچ) در .

« روح قدسینك اولور دیدهٔ جانی احول»
(کاظم پاشا)
« یوزومه اکری باقه‌ماز زیرا »
« فلکك چشم احولی کوریئور »
(نفعی)

« وحدتی سیرایده‌مز احول نکاه اشتباه »
« هستیٔ اسیای کونا کون بر کویا ایکی »
(سامی)

اَحْیاءْ [ع] اسماء حسنادن بولنان ومیتك ضدی اولەرق دیری دیمك اولان (حی) لك جمعی ، دیرلر: احیا واموات .

اَحْیانْ [ع] وقت وزمان معناسنه اولان (حین) لك جمعی ، وقتلر : [عالمده انسان ایچون اماتهٔ احیان الك بیوك زیاندر .] ،

« دیدهٔ آدمیانی آبستن نور ایلدیکی احیانده [قنوز] زادەیه راستکلوب — توقاد مکتوبی — کانی »

اَحْیاناً **اَحْیانا** [ع] وقت وقت ، آره ـ صیره : [احیاناً احبابی زیارت ، مقتضای شیمهٔ وفاکاری ومودتدر .]

« ایستەسەبودەایدربرسرمودەجولان »
« بلکه رقاصلق ایتمکده اولور احیانا »
(نفعی)

[بلکه احیاناً اول مقوله کلمات تحریك اصحاب اغراض وحساد ایله — موضوعات العلوم]

اَخْ **اَخا** **اَخِو** **اَخُو** [ع] قارداش ، برادر ، دوست . لسانمزده یالکز (اَخ) نادراً استعمال اولونور: « اخ فی الله ، یار حقایق آ کاه عرفان پناهم افندم » (سری پاشا)

[بوقسه برقاب سلیمك اخ کریمی حقنده صاقلادیغی حسیات خالصانەیه — مکتوب — سری پاشا]

اَخائِلْ [ع] بیوك وجودلی ، خودبین کیسمەلر. مأنوس ومستعمل دکلدر.

اَخادیدْ [ع] صوپا ، قامچی کبی برآلت ایله ضرب اولونان

آدمك كوودەسندە پیدا اولان طاياق اثرلری .

اَخاسِيفْ { [ع]طوپراغی يوموشاق يرلر، طوپراغی طاشسز قوملی محللر .

اَخْبارْ { [ع] (خَبَر) ك جمعی . اخبـار مهمه . [اما اخبـارده وارد اولان ادلّەدندركه نبی عليه السلام بيورمشدر — موضوعات العلوم]

اَخْبازْ { [ع] اتمك معناسنه اولان (خُبز) ك جمعی، اتمكلر. اتمكجی‌یه (خَبّاز) دينير . شهر اماتی دائرەسندە رسماً متشكل بر (خبّازان جمعيتی) واردر .

اَخْبَثْ { [ع] پك خبيث، ناپاك ، مردار، يارامار : [حتی درون جسدی آتش حسد وعناد ايله بر اولان اخبث عباد دخی—طاشكوپری زاده احمد]

اَخْبَلْ { [ع] ديوانه، دلی. مأنوس ومستعمل دكلدر .

اَخْبِيَه { [ع] (خِباء) نك جمعی . قيلدن معمول عشـيرت ، كوچبه چادرلری .

اَخْتَرْ [ف] ييلديز :

« برسپهر سائرم ثابت جميع اخترم »
(فضولی)
« شهسوار عالم آرا كيم روادراولسه‌كر »
«نعل وميخ رخشی چرخك آفتاب واختری»
(نفعی)

« برج دولتدر الی ايله‌سه پيدا نه‌عجب »
« هيئت ماه نو وصورت اختر خاتم »
(باقی)

اَخْتَرْشُمارْ { [ف] كيجه اويويامايان، اويقـوسز : مفلس اخترشمار .

« ايتدم اختر شمار، چشم تری »
« بوشبك يوقيدر عجب سحری؟ »
(معلم ناجی)

اَخْتَرْدُنْباله‌دارْ { [ف] قويروقلی ييلديز :

اَخْتَرْشِناسْ { [ف] علم هيئته آشنا اولان ، منجّم .

اَخْثَمْ { [ع] ياصصی ، يايوان بو - رونلی آدم. غير مستعملدر.

اَخْدانْ { [ع] (خِـدْن) ك و (خَـدين) ك جمعی . دوسـتلر ، يولداشـلر ، ياشـداشلر : [پس ای زمرهٔ اخوانم وكار تقواده ياران واخدانم سزی ارشاد ايدرم — طاشكوپريلی زاده احمد]

اَخْدَبْ { [ع] كيمسه‌نك رأی وفكرينی بكنمەين ، اوزون بويلی، احمق انسان ،

اَخْدَرِیّ [ع] وحشی اشك .

اَخْدَعْ { [ع] پك خدعه‌جی، زياده آلداتيجی . § انسـانك اكسه‌سنه يقين ايكی طمر .

اَخْذ { [ع] آلمق ، آلمـه : اخـذ انتقام، اخذ ثار، بانقنوتلری

بانقه‌دن اخذ ایتدی. § آلنمق. آلنمه : مکتوبك شمدی پوسته‌خانه‌دن اخذی الزمدر. § طوتمق طوتمه : حبسخانه‌دن فرارایدن جانی‌یی اخذوگرفت ایده‌جکاری شبهه‌دن بریدر . § طوتلمق. طوتلمه . خرسزك اخذ وتوقیفنه چالیشیورلر . « اخذ واعطا » = آلیش ویریش . طوتلمق ایله صوك ترکیبده یالکز قوللانیلماز . مطلقا عربی ، فارسی برکله علاوه‌سیله استعمال اولونور .

«دشمندن اخذ ثار قدر وارمی بر صفا»
«راغب بوذوقه آه مروت قومازسنی»
(قوجه راغب)

« اخذ متاع لطفنه صاحب سخالرك »
« نقدینه‌سی الندە دعادر گدالرك »
(رئیس‌الکتاب خیری)

« سرکوی غمدن گذار ایلرز »
« فلکدن بنه اخذ ثار ایلرز »
(عزت ملا)

« اخذ ایله صنایع وعلومن »
(لا)

أَخْرَبْ [ع]قولاغی‌یاریق آدم § قولاقده‌کی کوپه‌طاقیلان دلیك .

أَخْرَزْ [ع]طار، اوفاق، اوزونجه کوزلو آدم: ژاپونیالیلرکبی.

أَخْرَسْ [ع] دیلسز . بونلر مستعمل دکلدر .

أَخْرَقْ [ع] سونه‌یه . مسکین ، عقلسز آدم . الفاظ غیر مأنوسه‌دندر .

أَخَسّ [ع] پك ، اك خسیس ، بایاغی: اخسّ ناس. اخس اشیا . [کندیسنی بلکه بهایمدن وطاش وطوپراقدن اخسّ وادنا بیله وبیهوده تصرف برات قیلوب مرتبه سندن خبردار اوله — فضولی]

« دکمز بو دنیای اخسّ »
(سامی پاشا)

أَخْسُمَه [ف] بوزا .

أَخْشَابْ [ع] (خَشَب)ك جمعی. کسیك وقورو آغاج پارچه‌لری ، کراسته . صفت اوله‌رق (اخشاب خانه) (اخشاب بنا) دیه قوللانیلیر : [بعده اخشاب ایشلرینك دخی بالمناقصه تقرر ایده‌جك فیئاتله متعهدینه احاله‌سی — مکتوب — سری پاشا]

أَخْشَفْ [ع] اویوز آدم .

أَخْشَنْ [ع] پك سرد شی § کندیسیله چکینلمه‌سی کوچ اولان آدم : شخص اخشن .

أَخْشَی [ع] پك قورقنج ، زیاده خشیتلو . آز قوللانیلیر.

أَخْشِیشَانْ [ع] پك خشونتلی، چوق قاتی. همزه‌نك کسریله‌ده تلفظی جائزدر .

أَخَصّ [ع] پك ، اك خصوصی : اخصّ بندکان ، اخصّ مقربین . اخصّ احبا . § باشلیجه :

اخصّ آمالم اوذات کریم الشیمك مظهر لطفی اولمقدر . § آزشمولی معناسنه‌ده قوللانیلیر: «انسان حیواندن اخصدر — ناجی» . [بو معنای اوّلدن اخصدر — عقل — مورخ عاصم]
[اخصّ خواصدن اولدیغنه اعتباراً زمرهٔ سابقه‌دن زیاده‌جه اعتبارلی بر آشنالقجق ایصالی — مکتوب — کانی]
[زمان مواصلتده اخصّ آمالم‌سودیکمی ممنون ونتیجهٔ آمالم‌محزون ایتمك‌ایدی — محبت — کال]

اَخْصَر [ع] پك ، اك قیصه : کلام اخصر

اَخْضَد [ع] اسنه یجی ، یعنی آلاستیقلی شی ، اکیلوب بوکولن شی .

اَخْضَر [ع] پك یشیل . یشیل رنکلی :

«جاری صفاده جولر.. ساری هوایه عنبر»
«عکس سحاب رنکین .. ظل جبال اخضر»
(اکرم)

« فرش ایلیوب زمینه برپرنیان اخضر »
« اعزاز ایدر طبیعت سلطان نوبهاری »
(لا)

« سائل درکاهی ایتمش پیر چرخ اخضری »
« نظیم »

« برجانب دست موج اخضر »
(شیخ غالب)

اَخْطَل [ع] چابوق (چاپك) یوروین § هرزه‌کو ، بوش بوغاز آدم .

اَخَفّ [ع] پك خفیف § مجازاً پك شن ، سویملی :

«ناشر شان وشرف منشیٔ اوصاف سلف»
«مالك روح اخف نائل انشای کرم»
(احمد حمدی)

اَخْفَش [ع] کیجه کوندوزدن ایی کوردیرن برنوع کوز خسته‌لغنه اوغرامش آدم § ائمهٔ نحودن اوچ ذاتك لقبی : بونلره (اَخافِش) دینیر . برنجیسی (ابوالخطاب که سیبویه وابو عبیده‌نك استاذیدر . ایکنجیسی ابو الحسن سعید ابن مسعده ، اوچنجیسی علی بن سلیمان) . « اخفشك کچیسی کبی باشنی صاللار — مثل » .

اَخْفَض [ع] چوقور واِلچاق یر § مجازاً متواضع کمسه یه اطلاق اولونور .

اَخْفیٰ [ع] پك ، اك کیزلی .

اَخْفِیَه [ع] (خِفا) نك جمعی . کیزلی شیلر . § آغاچ چیچکنی ، طومروجغنی ستر ایدن طیش قابوقلر . مفردی بومعناده قوللانیلماز .

اَخْگَر [ف] آتشك قورو ، قزیل آتش :

« داغلریاقسه انارك کندودندر اخکری »
(نظیم)

« قیزاره اخکرسوزان نته کیم دانهٔ نار »
(باقی)

«اخگرسوزان اولور تخم خیات جاودان»
(کاظم پاشا)

« اول نظم گزین طورور سراسر »
« آتشکده ده مثال اخگر »
(لا)

« دروغه دوشه جك بر جهنمی اخگر »
(اکرم)

اَخِلّاء { [ع] (خَلیل) ك جمعی. صادق، خالص دوستلر: اخلّای قدیمه . [گرچه مشاغل ولایت، طاقتفرسادر، اما مراسلات اخلّاء ینه بشقه معنادر — مکتوب — سری پاشا

اَخْلاط { [ع] (خِلْط)ك جمعی. بر قاچ مختلف جنسدن مرکب بولونان. (اخلاط اربعه) =دم، بلغم، صفرا، سودا. [بودرلو اخلاط فاسده خلاصه لری کومور یانارکن حاصل اولان رائحهٔ مضره یه بکزرلر — کال]

اَخْلاف { [ع](خَلَف)ك جمعی. اسلاف مقابلی . بزدن صوکره کیلر، بزدن صوکره کله جکلر: [باری ایلروده یاپغه قابل اخلاف یتشدیرمکه چابالهملی — دفتر اعمال —] [بز کچمشلرك اخلافی یز. بزن صوکره کله جکلرده بزم اخلافمز اوله جقلر . اسلافمزی خیر ایله حرمتله یاد ایدهلم ده اخلافمزه حسن مثال کوسترهلم .]
« وارسون بزیده آییرسون اخلاف »
(لا)

اَخْلاق { [ع] (خُلْق) ك جمعی: فضائل اخلاق، اخلاق حسنه = کوزل خویلر. [لکن مفسد اخلاق اولدیغیچون ندیم افکار ایتمك جائز دکلدر — کال] ؛ [حلم وشجاعت کبی اخلاق فاضله بر کیفیت متوسطه اولوب — تاریخ جودت]
« معدن آب ایچسه کر چشمهٔ اخلاقندن »
(نعت شریف — نابی)

« حسن اخلاق ایده ذاتی جهانه تعریف »
« وصف ایده ذاتیده عالمه اخلاق حسن »
(عزت ملا)

«صاحب خلق حسنده اولور اخلاق خدا»
«صانمه اول جوهرکه هر بد حال ایله بدکیشدهدر»
(عبدی صلاحی)

« اخلاقی ایدی بتون الهی »
(لا)

« تغیّر ایله مشدر عالمك اول رتبه اخلاق »
« بزه نقلی تواریخك کلور کویا یالان شمدی »
(لا)

اَخْلاقیّات { [ع] اخلاقه عائد اولان مباحث ومطالعات:

اَخْلاقیّون { [ع] اخلاقه دائر کتاب یازان علما وحکما: حجّة الاسلام امام غزالی مشاهیر اخلاقیوندندر .

اَخْلَف { [ع] صولاق آدم .

اَخْلَص { [ع] پك، الك خاوصکار: اخلص اودّا . [الك رضاجو بر بندهٔ اخلصی اولدیغی

يالكز قولاً دكل فعلاً دخى اثباته چاليشمق — نطق — سرى پاشا]

اَخْماسْ { [ع] بشده بر ديمك اولان (خَمس)ك جمعى .

اَخَنّ { [ع] كَكَزدن سوز سو - يلهين آدم. خيم خيم .

اَخْنَسْ { [ع] باصيق بورونلى ، سيوريلى بورونلى آدم .

اَخْنَع { [ع] زياده تواضع ايدن آدم .

اَخْوَفْ { [ع] اك قورقاق، پك قورقنج .

اَخِيَنَه { [ع] تركجه‌ده [بولاماچ] دينيلن طعام .

اَخْيارْ { [ع] (خَيِّر)ك جمعى . خيرى چوق ، ايلكى زياده آدملر . مفردى قوللانيلماز : اخيار امّت .

« دائم ايت تعظيم اخيار كرام »
(عبيدى)

«قيمتى زائد اولور كوهرك اولدقجه قديم»
«بيلينير قدر كرانمايهٔ اخيار سلف»
(شريف)

« شه سرير دوعالم كزيدهٔ اخيار »
(نعت شريف)

اَخيذْ [ع] اسير ، طوتساق .

اَخْير { [ع] اك صوك ، اك صوكده كى : امر اخيره كوره . [شوعصر اخيرده حقوقه‌دائر فنونى اك زياده توسيع ايدن فرانسزلر ايكن — حقوق مقاله‌سى]

« قدح كيبى طولمشيدى ماه منير »
« اوشب ايدى نصف جماد اخير »
(عزت ملا)

« تاكه آثار تباشير فروغ نصرت »
«اوج چرخى طوته‌چون شعشعهٔ صبح اخير»
(حق)

[قرون اخيره ده عثمانليلرك ايجاد مرؤتى اولديغنى برصاحب وقوف انكار ايده‌مز — كمال]

اَخيراً { [ع] اك صوك اوله‌رق ، كچنده : اخيراً النسان تلغرافنامه‌ده ، اخيراً حجازه كيدن ، اخيراً اشعار اولونان ماده‌نك .

اَخَرَه [ع] هرشيئك نهايتى، صوكى.

اَخْرَه { [ع] ويره‌سى ، پيشينك ضدى . قوللانيله بيلير .

اَخْزَلْ { [ع] بلى قيرلمش آدم.

اَداء { [ع] اوده‌مك : اداى دين ايتدى . اوده‌نك : نمازك اداسى ، دينك اداسى § طوربارد = صوغوق معامله : اداسى چكلمز اولدى . § طرز واسلوب: [واداى واجبهٔ حق ولىّ نعمت املنه منحصر اولوب — عاكف پاشا]

« برشكرين تكلمى برخوش اداسى وار »
(نديم)

« اداىه چاره‌مى وار شكرينى او احسانك »
« اولورسه طبع اكر بيك قصيده‌يه مديون »
(نفعى)

«زخملردن بيك آغز آچدم اداى شكره كيم»
(فضولى)
« براشير ايلرايسه‌م مدحنى بوكونه ادا »
(نفعى)
«بنده يوق قدرت اداىه حرف شوق نابيا»
(نابى)
« تعالى اتمه‌كه دمدر امانت اولنه ادا »
(فضولى)
« چوقمى بوقدر حسن ادا طبعمه زيرا »
« وصاف خداوند پسنديده شيمدر »
(نفعى)
« وارمى بر بنجلين شاعر پاكيزه ادا »
(نفعى)
« باشقه شاعرده بولنماز بوادا »
« ساده بر بيتكه بيك بيت فدا »
(معلم ناجى)

اَداتْ { [ع] آلت ديمكدر. اسما وافعاله التحاق ايله معنايه دلالت ايدن كلمه :
« برقاچ درلو اداته نائل »
(لا)
« اماكه بزم لسانمزده)
« هردرلواداتيانمزده)
(لا)

اَدامَ اللّٰه { [ع] الله دائم ايتسون معناسنده دعا.

اَدانى { [ع] (اَدْنى) نك جمعى . پك آلچاق ، الك باياغى آدملر: [محكمه‌ده هيچ كيمسه ادانى نك اخسلرندن معدود اولان بر قاتله بيـله « افندى » سوزندن اشاغى بر تعبير ايله خطاب ويا اشارت ايده‌مزـلوندره ــ كال]
«اتمه محتاج ادانى يا رسـول الله بنى»
« باب غيره دوكدوروب آب رخ واشك ترى »
(اسكدارى حق)

اَدَبْ { [ع] اوصلو اولمق ، او . صلولق ، كال عقل ، هركس ايله حسن معـامله ومكالمه ده بولونمق § اخلاق حميدهٔ ظاهره ايله برابر شرعشريفك استيجـاب وعقـل كامـلك استحسـان ايتـديكى اقوال واحوال . § ظرافت ، نزاكت ، عدالت ، لطف ومرحت كبى اوصاف ايله اتّصاف . § شعروانشايه عائدعلوم :ادب البحث= اصول مناظره .

تحفـهٔ شـاهدى يى شرح طرزنده يازلمش واليوم نزدعاجزانه‌مده موجود اولان بر سالهٔ قديمه‌ده كوسترلديكنه كوره (ادب) لفظنك تركجه‌سى شمدى كلياً مهجور اولان ضمهٔ خفيفهٔ مبسوطه ايله (اود) در .

بوشرحك هانكى تاريخـده كيمـك طرفندن يازلديغنه دائر بركونا اشارت وصراحت اولمايوب يالكز باش طرفنده « هذا كتاب شرح شاهدى» سرنامه‌سى وزيرنده « من كتب محمد حامد خليفهٔ آمدى» جمله‌سيله ١٢١١ تاريخى محرردر.

وقتيله لسان مليمزه مخصوص برلغات كتابى يازلمش اولسه يدى شمدى بزه غريب كلن ومجهول اولان نيجه الفاظ وكلمات تركيه معلوم ومأنوس بولونوردى.

« ستر ايدر عيبنى انسانك هب »
« نه كوزل جامه ايمش ثوب ادب »
(وهبى)
« محبت قصدى هر بر آدم ايله »
« دكلدر عاقله حسن ادبدن »
(ابن كمال)
« حموشان ادب انديشهٔ زخم زبان چكمز »
(كوپريلى زاده)
« جام مى اوپرسه لبكى كر عجب اولماز »
« الدن اله دوشمشده حياوادب اولماز »
(معيدى)
« سرو اولسه قديارهٔ معادل عجب اولماز »
« كيم بالديرى چيلاقده حياوادب اولماز »
(لا)

« فن ادب بر معرفتدركه انسانه خصلت آموز ادب اولديغى ايچون (ادب) واهلى (اديب) تسميه قيلنمشدر — شناسى »

اَدَبى [ع] شعر وكتابته عائد، نظم وانشايه منسوب : اثر ادبى، اقتدار ادبى، مقالهٔ ادبيه .

اَدَبِيّاتْ [ع] شعروانشايه متعلق آثار: ادبيات غربيه، ادبيات فارسيه. ادبيات عثمانيه . § بليغ ولطيف سوزلر: [مرحوم سرى پاشانك ايراد ايراد ايتديكى بر نطق كبى رسماً يازديغى وجيز بر تلغرامده ادبيا- تدندر] § بليغ، وجيز، لطيف سوزلر تأليف وتحريرى ايچون طوتيلان اصول :
« ادبيات ايله تاريخ وسير »
« سيرت اهل ادبدر يكسر »
(وهبى)

اَدْثَرْ [ع] غافل آدم .

اَدْخِنَه [ع] (دُخان) ك جمعى . دومانلر :
« لاملايى پر ايدر ادخنهٔ فحم امل »
(كاظم پاشا)

اَدَرْ [ع] قاسيغى ياريق آدم .

اَدْرَدْ [ع] ديشسز آدم: شخص ادرد .

اَدْرَع [ع] باشى قاره ، وجودى بياض حيوان § هجين .

اَدْرَمْ [ع] ديشلرى دوكولمش آدم. § بوس بتون دوز شى .

اَدْسَقْ [ع] آغزى بيوك آدم .

اَدْسَمْ [ع] پك ياغلى ، چوق قارامتق شى .

اَدْعَجْ [ع] قاره وبيوك كوزلو . § پك سياه شى . ادعج العينين = كوزلرى قاره .

اَدْعِيَه [ع] (دُعا — ء) نك جمعى . تشديد ايله غلط اولديغندن اويله قوللانيلاملى :
« فرضدر بنده يه اولشاه معلاجاهك »
« ايله مك ادعيه سن تاج كتاب اوراد »
(شيخ وصفى)
« فرضدر ادعيهٔ خيردوام دولت »
(منيف قديم »
« مثال ادعيهٔ مستجاب اوجسم لطيف »
(سامى)

«صرف ایدوب ادعیهٔ دولت ممدوحکده»
« ایله اول بابه اجابتکه حق مخزن »
(عزت ملا)

اَدْفَر { [ع] استکراه اولونان ، پك قوقان شی.

اَدْفَق } اَدْفى { [ع] بلی بوکولمش آدم ، (پیر قد دوتا) .

اَدْلَم } اَدَم { [ع] قره یاغز ، سیاه آدم. استعمال اولونماز .

اَدَمَه { [ع] درینك ایچ یوزی ، دیشاریسی (بشره) در .

اَدْم { [ع] ایکی نقطه ، ایکی شی آراسنی برلشدیرمك. شو معنایه نظراً ترکجه‌ده قوللانیلان (آدیم) لفظنك اصلی بوکلمه اولسه کرکدر .

اَدْمِغَه [ع] (دِماغ) ك جمعی. بینلر.

اَدَقّ { [ع] پك اینجه ، اك دقیق ، پك مهم : ادقّ امور .
[غزالینك ینه (کتاب مستظهری) نامیله دیکر براثر نفیسی دها واردرکه فقه شافعینك ادقّ مسائلنی جامعدر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]
« عمرین طویل ونسلنی حق ایلەیه مدید »
« نظم اورورده ایده‌هم ذهننی ادقّ »
(شریف)

اَدِلَّه { [ع] قلاغوز معناسنه اولان و آنکله دیکر شیئك وجودینه ، وقوعنه استدلال اولونان (دَلیل) ك جمعی : ادلّهٔ قویه ، ادلّهٔ قانونیه : [بویله ادلّه‌سی طبیعتده موجود عمل واعتقادده بیله کلمهٔ واحده اوزرینه جمع اوله‌مدقلری دلیل جلیدر — اطلاق الافکار — ادهم پرتو پاشا] ، [زیرا اعتبار ادلّه‌نك قوتنه‌در ، کثرتنه دکلدر — ترجمهٔ مقدمهٔ مفتاح السعاده]

اَدْنى — اَدْنا { [ع] پك آشاغی ، اك بایاغی: [نزد آلهی‌ده اعلی ایله ادنی مساویدر]
« اعلی کلنجه بریره ادنایه کیم باقار »
(مترجم عاصم)
« سرونازم ایتمه‌دك کلزاره ادنی التفات »
«پایکه یوزسورمکه جوینده جولروارایدی»
(عزت ملا)
« اب دریای جلالنده‌کی ادنا خرچنك »
(کاظم پاشا)
« مسیح کلکنه احیای معنا کار ادنادر »
(صبری)

اَدْناس { [ع] (دَنَس) ك جمعی . پیسلکلر ، مردارلقلر : رفع ادناس § چاپقینلر ، اك عادی آدملر : ادناس ناس .

اَدْواء { [ع] علت ، درد ، مرض دیمك اولان (داء) ك جمعی. مرضلر، خسته‌لقلر، (داءُ الکَلْب) = اویوز علتی ، داءُ الافرنج = فرنکی علتی .

اَدَوَاتْ } [ع](اداة) ك جمعى . افعال واسمایه التحاق ايله معنيدار اولان كلمات . § بر ايشى ايشلەمكه واسطه اولان شيلر، طاقملر ، آوادنلق : [ادوات تجاريه ، ادوات طباخيه] . مفردى بومعناده استعمال اولونماز : [اعداد ايتديكى ادوات ايله سبّاح كبى موج درياده سائر اوليور — معارف — كمال]

« جمله ادوات وصف تركيب »
(لا)

اَدْوَارْ } [ع] (دَوْر) ك جمعى . مفردى دونمك معناسنه كلير . اكثريا ايتمك مصدرى صيغەسيله قوللانيلير : [مولوى بردقيقەده اون دفعه دور ايتدى .] § دوندیرمك معناسنەده كلير : [احمدافندى، سرمايه‌سنى دور ايده ايده بوقدر ثروت صاحبى اولدى.] § ترك ونقل ايتمك معناسنه كلير : [مغازەيى باشقەسنه دور ايتدى. انبارك دور وتسليم معاملەسى اجرا ايدلدى.] § عصر ، وقت ، زمان معنالرينەده قوللانيلير: [تحوّل ادوار واكدارى دخى هب تقابل سلب وايجابدر — لاحقه — جودت پاشا] لسانمزده جمعى اكثريا عصر ، زمان معناسنه استعمال اولونور: [ادوارسابقه، ادوارحيات]. §موسيقىء شرقيدن بحث ايدن اثار فنيەيەده (ادوار) اطلاق اولونور .

«قاليرمى بويله حاذق جورطاقتسوز آزارى»
«فلك ادوارناهموارد ن رندانه دونمزمى؟ »

اَدْوَشْ [ع] كوزى دومانلى آدم .

اَدْوِيَه } [ع](دَوَاء)نك جمعى . علاجلر . تشديد ايله ياكلش قوللانماملى : ادويهٔ مؤثره . [رأس ادويه پرهيز وحميه‌در — ترجمهٔ تلەماق]

اَدْهَانْ } [ع] (دُهْن) ك جمعى . سور يلەجك كوزل قوقولو ياغلر .

اَدْهَمْ } [ع] قاره ياغزآت § اسم رجل :

« اشهب روز ايله تا ادهم شب پى درپى »
(نفعى)
« ادهم اجلالنه بررخت سيمين كهكشان »
(وله)
« عفت وعصمت وپرهيزده ابن ادهم »
(نابى)

اَدِى } [ع] كوچك قاب § كوچك وشرير آدم .

اَدْيَانْ } [ع] (دِين) ك جمعى . اديان موجوده . [بز شمدى‌يەقدر اديان سائره اصحابنى ذمتمزه آلدق — كمال] ، [مخالفت اديان ملابسەسيله قواعد عقليەيى دخى يكديكرى تخطئه يولنده تغيير — اطلاق الافكار — ادهم پرتو پاشا]

« مؤمنه فرضدر اى روح روان »
« علم ابدان ايله علم اديان »
(نابى)

اَدْیاكْ [ع] خروس دیمك اولان (دیك)ك جمعی. (دُیوك) و (دِیكه) جمع دیكرلریدر.

اَدیبْ [ع] تربیه، ظرافت، نزاكت ایله اتصاف ایدن وشعر وانشا به متعلق كمالات ایله متصف بولنان آدم: [نه قدر ادیب جوجق]، [مرحوم معلم ناجی، برادیب بیمدانی ایدی]، [واقعا هرلسانده ادیب اولمق خیلی معلوماته توقف ایدرسه ده — شعر وانشا — لا]

« اوقور ابجد كبی هرطفل ادیب »
(وهبی)

« ادیب مكتب اوحی مقرب مودود »
(ثابت)

« كاهی مسخر حقا فاضل، ادیب »
(لا)

اَدیبانَه [ف] سالف الذكر ایكی معناسیله كوره ادیبه یاقیشه جق صورتده: [اطوار ادیبانه، آثار ادیبانه.

اَدیمْ [ع] دباغت اولنمش دری، كوُن، سختیان. § وجه الارض = یریوزی.

« وسائد غلطاندر جبال دائره ساز »
« ادیم خوان هواندر فسحهٔ هامون »
(ثابت)

اَذانْ [ع] جماعت مسلمینی نمازه دعوت ایچون صوت بلند ایله اوقونان كلمات مقدسه: اذان محمدی.

« آلدك هزار بتكده یی مسجد ایلدك »
« ناقوس یرلرنده اوقوتدك اذانلری »
(باقی)

« چیقدم سرداره همچو منصور »
« آوازم اذان نفخهٔ صور »
(شیخ غالب)

اَذْراء [ع] قولاقلری بیاض، جسمی سیات آت: فرس اذراء، نادراً قوللانیلمشدر.

اَذْرَبی [ع] ایرانده كائن (آذربایجان) ك اسم عربی.

اَذْرَعْ [ع] بك فصیح، سوزی دوزكون آدم: شخص اذرع، بونلر الفاظ معروفه دن دكلدر.

اَذْعَرْ [ع] غدار وظالم آدم.

اَذْفَرْ [ع] كوزل قوقولو شی:

« خوش نكهتی بوی مشك اذفر »
(ریاضی)

« یازسه وصف نكهت خاقن ویرردی عالمه »
« كردخاك پای خامه بوی مشك اذفری »
(نفعی)

« مسك اذفر ییرینه قورلردی آنی نافه یه »
(وله)

اَذْكارْ [ع] (ذِكر) ك جمعی: اذكار الهیه، اذكار جمیله. [سن اول كریمسك كه سوسه نك زبانی سوسن ربانلر كبی نعمتنك اذكاریله كویا ایلرسك — « سنان پاشا »]

« اذكار حسین بیقرایی »
« حفظ ایلدی جامی ونوایی »

اَذْكى [ع] بك ، اك ذكى : شخص اذكى

اَذْكِياء [ع] (ذكى)نك جمعى . اذكياى شبان. [ديار بكر كبى مجمع اذكيا اولان بر ولايت جسيمه‌نك — نطق — سرى پاشا]

اَذَلّ [ع] بك، اك ذليل: [اذلّ ناس ، چنكانه‌لر اذلّ اقوامدر .]

اَذِلّه [ع] (ذليل) ك جمعى : اذلّهٔ فاسقين.

اَذْلَعى [ع] ايرى، اوزون شى .

اَذْلَغْ
اَذْلَغى [ع] آلت تناسل .

اَذْلَقْ [ع] كسكين شى § فصيح وزباندراز آدم . مأنوس دكلدر .

اَذْمار [ع] بهادر، يكيت ، قهرمان معناسنه اولان (ذِمر) و (ذَمير) ك جمعى : اذمار اتراك .

اَذْناب [ع] كناه وصوچ ديمك اولان (ذَنب) ك جمعى . (ذُنوب) ده بونك جمعيدر . [اَذْناب] آز ، [ذُنوب] چوق قوللانيلير .

اَذْناب [ع] قويروق معناسنه اولان (ذَنَب)ك جمعى، قويروقلر : كواكب ذوى‌الاذناب .

اَذْوُذْ [ع]بك كسكين اولان آلت خارجه : خنجر اذوذ . نادراً استعمال اولونور.

اَذْهاب [ع] آلتون ديمك اولان (ذَهَب) ك جمعى . استعمالى اندردر .

اَذْهان [ع]ذكا، فطانت: حفظ، كياست كبى خصائصى جامع قوهٔ مدركه ديمك اولان (ذِهن) ك جمعى : [شمديدن خلقك اذهانى حاضرلمغه همت ايديكز — لايحه — رشيد پاشا]، [خلقك روشنئ اذهانه كيم قائل اولماز — شناسى]

اَذْهَل [ع]بك طالغين واونوتغان، زياده غفلتده بولونان . بو، نادراً قوللانيلير. فقط [ذُهول] هرزمان استعمال اولونور.

اَذْواق [ع] مادى و معنوى يعنى جسمانى ، روحانى برشيئك خوشه كيتمه‌سى، موجب حظ اولماسى ديمك اولان (ذَوق)ك جمعى: اذواق عالم منتج المدر. [آنكه اذواق مشايخ كباردن بهره‌دار اولمغى توقع ايدرلر — ترجمهٔ مفتاح السعاده] .

اَذى [ع] اينجتمه . اينجتمك، اينجنمه : جور و اذى . اذا وجفا . « انسان كامل كيمسه يه اذى ايتمز . » [يأس اليمدر ، فقط عمره سورمز . كوره‌نك ايسه دائمى الاذادر — كال] .

«آتش هجری اوپارك جانمه كارايلدی»
«قيلجه جانم قالدی كل ايتمه اذای روزكار»
(كانی)

اَذْيال | [ع] اتك . صوكه علاوه ديمك اولان (ذَيل) ك جمعی : [جسمه نسبتله جسيم كورينن جريمه‌لك اذيال عنايتلريله محمی بيورلمسنه علامت اولمق ايچون — هرزه نامه — كانی] .

اَذِيَّتْ | [ع] اينجينه‌جك . اينجيته‌جك حال . كوچلك . تشديدسز يا كلش اوله جقندن مطلقا شدّه ايله قوللانلمليدر : اذيّتی زياده . [وحشتك هر راحتی بيلك اذيّتی موجب اولور — مدنيت — كمال] .
« اذيّت فلكی ارتكابه محتاجز »
(نابی)

اَرائِكْ | [ع] تخت ديمك اولان (اَرِيكَه) نك جمعی .

اَرابَتْ | [ع] عقللی . خردمند . زيرك . اوصلو اولمق .

اَراجِيزْ | [ع] مصراعلری مقفی و قيصه شعر معناسنه اولان (اُرْجُوزَه) نك جمعی : قيصه وزنلی يعنی بحر رجزدن شعرلر . قصيده‌لر : اراجيز تركيه .

اَراجِيحْ | [ع] (اُرْجوحَه) نك جمعی : صالينجاقلر ديمكدر :
« اطفاله ويرر نشئه اراجيح »

اَرّاجْ | [ع] مفسد . مزوّر . يالانجی آدم .

اَراجِيفْ | [ع] (اُرْجوفَه) نك جمعی : يالان واويده ورمه سوزلر . يالان حوادث : تكذيب اراجيف . [درلو اراجيف دوزوب وقت كچيريرلر — قوجه سكبان‌باشی] .
« فلك اولمه سه ايكی كون همدمی »
« اراجيف ايله طولديرير عالمی »
(عزت ملا)

اَراذِلْ | [ع] بك خياسز . الك ادبسز و ناموسسز ديمك اولان (اَرْذَل) ك جمعی : اراذل ناس .
« جمشيد كورسه بزم اراذلده باده‌يی »
« بی شك تأسف ايلرايدی اختراعنه »
(نابی)
«كوكب بخت اراذل وحشت انكيزاولمه سه»
(نائلی)

اَرْاَسْ | [ع] باشی بيوك ، قوجه قفا .

اَراضِي | [ع] (اَرْض) ك علی غير قياس جمعی . يرلر : [اراضیٔ وقفيه . اراضیٔ مقدسه ، اراضیٔ اميريه ، اراضیٔ متروكه] . [بسارابيادن براز اراضينك بغدادك امارتنه الحاق كبی — لايحه — قوجه رشيد پاشا] ، [اعشار حاصلاتنك بدله تحويليله اراضی اوزرينه طرح وتوزيعی — سری پاشا]

آرامِل | [ع] (ارمله) نك جمعی . مفردی لسانمزده مستعمل

آرامِلَه | دکلدر : طول قادینلر دیمکدر : ایتام وارامل عسکریه .

آرانِب { [ع] طاوشان دیمك اولان (ارنب) لك جمعی : طاوشانلر .

آرانِب { [ع] بورون اوجلری . (ارنبه) نك جمعی . بربرندن تفریق اولونمق ایچون یازلدی .

آرایِس { [ع] طائفهٔ زراع ، اکینجیلر ، چفتجیلر . مفردی (اریس) در .

اَرْباب { [ع] اسماء الٓهیه‌دن بولونان (رَبّ) لك جمعی : اضافتسز غیره اطلاق اولونماز . لسانمزده مفردی تخصیص ایله جناب حقه اطلاق اولونور . جمعی بشقه صورتله قوللانیلیرکه ترکجه‌ده دلالت ایتدیکی معنالر شونلردر : مالك ، صاحب ، متصف اولانلر : ارباب عقار ، ارباب ثروت : § اهل ، مقتدر ، بجریکلی : ارباب قلم ، ارباب وقوف ، انسان هر ایشك اربابی اولمه‌ماز کبی .

« حکم آصفله عریشی آلدی ارباب صلاح »
(سروری)

« التفات ایله‌سه ارباب شقایه کرمی »
« سعدادن صاییلیردی قوجه‌نمرودپلید »
(کاظم پاشا)

« ارباب حسد هرنه‌قدر اولسه مزاحم »
(کانی)

« دائما ارباب همت ، همت اربابن بیلیر »
(لا)

« بن اوکونمم ، قدرم ارباب دل ودانش بیلیر »
(نفعی)

« یوقلغك عرفانی کافیدر سلوك اربابنه »
(مصطفی عزت)

« عبرت اولدم آه عشق اربابنه »
(معلم ناجی)

اَرْباح { [ع] فائده ، فائض ، قازانج معناسنه‌اولان (رِبْح) لك جمعی .

اَرْبَعُون [ع] قرق عددی .

اَربَعَه { [ع] درت . لسانمزده اسلوب فارسی ایله صفت اوله‌رق استعمال اولونور . ارکان اربعه ، اطراف اربعه ، اخلاط اربعه ، صفات اربعه ، لسانمزده قائدهٔ عربه توفیقاً هرنه صورتله اولورسه اولسون (اربع) دیه قوللانیلماز . [بوخصائل ذمیمهٔ مادر زاد صاحب ترجمه‌نك عناصر اربعه‌سی حکمنده‌اواوبـعاکف پاشا]

« فصول اربعه ارضنده ترتیب اوزره جاریدر »
(لا)

« فصول اربعه ایتسه تجاوزحد برکارین »
(نابی)

اَرْحا { [ع] دکرمن معاسنه اولان (رحی) نك جمعیدر . (افعله) وزننده ینه بومعناده قوللانیلان (ارحیه) غلطدر . طوغری دکلدر . زیرا لفظ مذکور ثلاثی اولدیغندن اوصورتله جمعلنمز .

آرابه | [ف] كردونه ، چرخه نوعندن اولوب لسانمزده همزهٔ ممدوده ايله (آرابا) تلفظ اولونور. اصل تركجه‌سی (قوچی) در. بونی ، « عرب » ك مفعول اليهی كبی [عربه] يازمق غلط فاحشدر . كلمه‌نك اصلنه ولسانمزك شيوهٔ حاضرينه نظراً [عربه] يازمقده هيچ بر سبب و فائده يوقدر. الك طوغريسی اصلی كبی يازوب يالكز همزه‌يی مدّ ايله اوقومقدر. بونك انواعی واردر. فايطون، قوبه، طليقه، كوروكلو هنطو. قاليسقه. ال آرابه‌سی = ايكی درلودر . بری چوجقلری گزديرمكه. ديگری طوپراق واشيای سائره نقلنه مخصوصدر ؛ طوپ آرابه‌سی. يوك آرابه‌سی، اوكوز آرابه‌سی، آرابه واپوری .

اَرْبَعِينْ | [ع] قرق، كانون اول روميناك طوقوزندن كانون ثانينك اون يديسنه قدر اولان ايام معدوده § درويشلرك چله‌چيقارمق ايچون حجره‌يه قاپاندقلری مدت: اربعين ايچنده‌يز ، اربعينه كيردی .

«اربعينه قدر البته سورر كرمیٔ بحث»
«ايسته‌سم بن نه قدر وصفكی ايتمك اجمال»
(لا)

اَرْمُود | [ف] آرمود دينيلن ميوه. (اَرْبُودار) آرمود آغاجی

اَرَتّ | [ع] ديلی پلتك آدم . (اَرْتَل)ده بومعنايه‌در.

اَرْتَنْك | [ف]خرافات ايرانيه‌دندر؛ رسام موهوم (مانی)نك مجموعهٔ تصاويری : تصويرارتنكی .

« ارتنك نقوش حسن وآندر »
(فائق رشاد)

«قلم دستكده براستادارتنك معانيدر»
«ايدرطرح كلستان نقطهٔ نون خزان اوزره»
(لا)

« يا بر مجلهٔ ارتنكدركه كيم باقسه»
(لا)

اَرَج | اَرِيج | [ع] كوزل قوقو : مسك عنبر . عطر كبی شيلرك رايحهٔ لطيفه‌سی .

اَرْجَال | [ع] آياق معناسنه اولان (رِجل)ك جمعی .

اَرْجَح | [ع] پك الك راجح، دها اوستون ، دها اويغون. بعضاً الك اوستون و راجح اولمق معنا-سنده [اَرْجَحِيّت] قوللانيلير : ارجح الكمال ، ارجح اشعار .

« املحيتده افصحيتده »
« هر فضيلتده ارجحيتده»
(معلم ناجی)

اَرْجُمَنْد | [ف] محترم ، شرفلی ، سچكين، اعتبارلی: [فضل وكمال وحسن حال ايله ارجمند اولمغه چاليشملی]

« برر خيال ايله هرارجمند برمحور »
(عونی)

اَرْجَمَنْدی [ف] محترم، حیثیتلی اولمق:
« حافظ کتبی اولیدی برجیس »
« ایلر ایدی کسب ارجمندی »
(شریف)

اَرْجُوان [ع] معروف ارغوان چیچکی § قزیل شی § قیرمزی قطیفه .

اَرْجی [ع] پك ، اك مأمول ، اك زیاده ایسته نیلن .

اَرْجیل [ع] هندوستان جویزی .

اَرْجِیَه [ع] تأخیر اولونان ، صوکره یه براقیلان شی . غیر مأنوسدر .

اَرْحام [ع] انا قارننده جنینك پیدا اولدیغی محل وخصم وقرابت معناسنه اولان (رَحِم) ك جمعی ؛ دول یاتاقلری، خصملر، اقربالر. لسانمزده آز قوللانیلیر : (صلهٔ ارحام)
[سن اول مبدع سك که رخسار کلی ارخام اکامده تدبیرکله هویدا ایلرسك — سنان پاشا »] ، [اصلاب آباء علویدن ارحام امهات سفلی یه — شفیقنامه]
« ارحامه نظر ایله سه کوز، طوغمه یه مسه »
(نجاتی)
« کلمه یه عالمه برسنجاین ذات لطیف »
« اولسه کر خامل ارواح مجرد ارحام »
(نفعی)
« ایسته دی حق کاول شه عالی کهر »
« ایله یه اصلاب وارحامه سفر »
(نعت شریف — عبیدی)

اَرْحَم [ع] پك ، اك رحیم ، اك مرحمتلی : ارحم الراحیم = الله ذوالجلال .
« عالم معرفتك اعلمی سین »
« رسلك اکرمی سین ارحمی سین »
(خاقانی)

اَرْخَص [ع] پك، اك اوجوز: ارخص اسعار .

اَرْدَب [ع] بلاد عربیه ده قوللانیلان بیوك براولچك درکه اسکی استانبول کیله سیله طوقوز کیله یه معادلدر. عربیه ده فصیحی کسر همزه ایله (اِرْدَبّ) در .

اَرْدَم [ع] اوسته کمیجی . غیر مأنوسدر. فقط عندالاقتضا قوللانیله بیلیر .

اَرْدَه [ع] چوروك شی . الفاظ معروفه دن دکلدر .

اَرْدِیَه [ع] (رِداء)نك جمعی ؛ باش اورتولری، اوموزلردن آشاغی وبلدن یوقاری اورتیان شیلر : اردیهٔ نسوان .

اَرْدِشیر [ف] ملوك قدیمهٔ ایراندن برقاچ ذاتك اسمی .

اَرْذال [ع] (رَذِیل) ك جمعی : پك محقر وآلچاق اولانلر: ارذال اجیال .

اَرْذَل [ع] هرشیئك اك فناسی § آلچاق، فرومایه صویسز، تربیه سز ، پك رذیل : ارذل ناس .

(ارذل العمر) هنكام پیرینك صوکلری، بوناقلق ایامی .

اَرْزْ { [ع] آجی بادم آغاجی . دیکرندن تفریق ایچون یازلدی .

اَرْزْ { [ع] حبوباتدن پرنج. عربیده فصیحی همزه‌نك فتحی، رانك ضمی، زانك تشدیدی ایله (اُرُزّ) در.

اَرْزاقْ { [ع] (رِزق) لك جمعی ییه‌جك ، ایچه‌جك ، ینیله‌جك ، ایچیله‌جك شیلر : ارزاق انباری، ارزاق عسکریه؛ ارزاق مقدره.

[لدی الحاجه خارجدن‌ده سهولتله جلب ارزاقه امکان مساعد اوله جقدر — مکتوب — سری پاشا]

« ماله موقوف دکل ارزاقك »
« غیری یوزدن یتوریر رزّاقك »
(نابی)

« آستین کرمی کیسهٔ ارزاق جهان »
« آستان حرمی قبلهٔ حاجات انام »
(نفعی)

اَرْزانْ { [ف] اوجوز : مساعدهٔ جلیلهٔ آصفانه‌لری ارزان بیورلسی .

« ارزان متاع فضل وهنرتا اورتبه‌کیم »
« بیك معرفت زمانه‌ده برآفرینه‌در »
(نابی)

« بیك آهه برخیالنی ارزان بیلوب آلور »
(شریف)

« کیمسه‌ارزان‌ویره‌من جان‌کران‌قیمتنی »
(معلم ناجی)

بونك، صوکنه یای مصدری کتیر-لمکسزین استعمالی غلطدر دیه‌نلر بولفظك اصلیله صورت استعمالنی تدقیق و توسیع لسانه اولان احتیاجی تقدیر ایده‌مه‌ینلردر. بویله مشاهیر ارباب قلمك قبول واستعمال ایتدیکی لغاته غلطدر، استعمالی خطادر دیمك ، تغلیط اذهان مبتدیانی موجب اوله جغندن مناسب دکلدر . اجتهادات قلمیه اربابنك قبول وبیان ایتدکلری صورتده قوللانمق اولی وانسبدر .

اَرْزانِشْ { [ف] الله ایچون بذل نقود واموال ایله‌مك، حسبةً لله برشی اسیرکه‌مه‌مك .

اَرْزانی { [ف] اوجوزلق، سزاوار، لایق : [دائما اصدقای بندکان حقنده « معامله بالمجامله » ایله لطف واحسانی ارزانی قیلمقدرکه — مکتوبات — سری پاشا]

«فلکده‌برسلحدارك‌ده‌مریخ‌اولسه‌ارزانی»
(صبری)

« کورمه ارزانی سلیمان بارکاه نظم ایکن »
« چشم بختم چشم مور ناتواندن تنك وتار »
(نظیم)

«هله‌بن‌تائب‌اولدم‌هجوایله هم‌انتقام‌آلدم»
«اکرویسی‌اوخرلکده‌قالورسه‌یینه‌ارزانی»
(نفعی)

« باشنده تاج یا بر هد هد هدایتدر »
« که‌کورمش آصف‌ثانی رسالت‌ارزانی »
(وله)

(ایروب پایانه عمری اول دنی‌عزم‌بهشت‌ایتدی)
(یرنی اوغلی سلطان‌بایزیده کوردی ارزانی)
(همدمی)

أَرْزَنْ [ف] حبوباندن طاری :

«وسعت ساحهٔ اندیشه‌می ایتسه‌م تعریف»
«آسمان خرمن نظمه‌مده قالورچون ارزن»
(عزت ملا)

« انده دانهٔ ارزن مثابه سنده طلا »
(فضولی)

«قوت ایدیمشدر بزی موراجل ارزن کبی»
(ازنیقلی درونی)

أَرْزَنِینْ [ف] طاری اتمکی :

« نازنینم سن یه‌مزسك ارزنین »

أَرْزَه { [ع] چام آغاجی . معناجه اولان فرقلرینه دقت اولونمق اوزره یازلمشدر .

أَرْزَه [ف] صیوا .

أَرْزَه‌گَرْ [ف] صیواجی .

أَرْزِیدَه { [ف] بهاسی معیّن ، قیمتی سویله‌نلمش ، تقدیر ایدلمش شی .

أَرْزِیزْ { [ف] قالای . بونلرك جمله‌سی نادراً استعمال اولونور .

أَرْژَنْك { [ف] (آرتَنْك) کبی رسام موهوم ایرانی ، مشهور (مانی) یه مخصوص مجموعهٔ تصاویر .

« مرمرلری خرده‌کار بی رنك »
« دیواری صور نمای ارژنك »
(شیخ غالب)

« کنجینهٔ سینه کنج نیرنك »
« آینه ایچنده نقش ارژنك »
(وله)

أَرَسْ { [ع] چفتچی اولمق ، چفتچیلك غیر مأنوسدر .

أَرْسَحْ { [ع] قورد § اویلوقلری اتسز ، ضعیف آدم .

أَرْشْ { [ع] اصطلاحات شرعیه‌دندر . بر آدمك اعضای مقطوعه ویاخود معطله‌سنك دیتی ، آنك ایچون و یریله‌جك مال ونقد . § صاتیلق متاعك عیب وقصوری اولمق حسبیله قیمتندن تنزیل ایدیلان مقدار آقچه .

أَرِشْ { [ف] بیلك ، عربیسی (رسغ) در . § زراع ، اندازه ، آرشون . فارسیده فصیحی کسر را ایله‌در . بعض لغت کتابلرنده رانك فتحه ایله کوستر‌له‌سی یاکلشدر . احتمالکه سهو ترتیبدر . بو قبیلدن اوله‌رق [آفرینش] ده نون کسره ایله اوله‌جق ایکن کتابمزده نصلسه سهواً فتحه ایله کوسترلدیکندن تصحیح واخطاره لزوم کورلدی .

أَرْشَحْ { [ع] غایتله فطین ، جن فکرلی آدم : شخص ارشح .

أَرْشَدْ { [ع] دهاء، پك رشید ، زیاده عقللی . طریق مستقیمه سالك اولان : ارشد اولاد . [خدمات شرعیه‌ده ارشد قیدینك اکبر صفتنه تقدیمی دخی کفایت اصل ، سن وتجربه فرع اولمق حقیقتنه مبنی اولسه کرکدر -- حیثیت -- کال]

اَرْشَمْ { [ع] وجودينه ايكنه باتيروب چويد ايله رسم وشكل يايمش اولان وطعامك قوقوسندن اشتهاسی كلوب قارنی آجیقان آدم .

اَرْصُوصَه { [ع] اسكی زماند، قوللانيلان و (مجوزه) دينيلن قاووق ، بيوك صاريق .

اَرْض { [ع] یر ، سما ، كوك مقابلی. § دنیا، طوپراق، بومعناده (كرهٔ ارض) تعبيری زياده استعمال اولونور . § مملكت، دیار، ایل : ارض الله واسعة = اللهك يری كـكيش . ارض فلسطين، ارض كنعان، ارض نوح .

«صارصيليرارض وسماصانكه قيامت قوپارير»
(نفعی)
« لباس ارض وسما تاروپود جامهٔ صنع »
(نابی)
« اوردی كوی كرهٔ ارضه آنی اولديغيچون»
« قدخمكشتهسی دست اجلك چوكانی »
(كائينك وفاتی تاريخی— سروری)
«دكل بیهوده اولاق يوغيكن ارض وسماپيدا»
(فضولی)
« يا اول شررك دكلسه برق »
« كيم ايلدی زنده ارض شرق »
(لا)
« ارض برذرّه دكل نسبت ايله اكوانه »
(معلم ناجی)
« كلسه رفتاره قد محترمی »
« كويا ارضی دویرردی قدمی »
(حليهٔ سعادت— خاقانی)

اَرَضِين { [ع] طبقاتی اعتباريله (اَرْض) ك جمعی : سماوات وارضين . (اَرْض) ك جمع معتبری (اَرَضُون) ايسه‌ده لسانمزده مستعمل دكلدر . تركجه‌ده جمعی غير قياسی اوله‌رق (اراضی)در. [تصوّر وتدبّر ملكوت سموات وارضين واسرار رب العالمين‌ده اوله — موضوعات العلوم]

اَرْضِيَّه { [ع] يره ، طوپراغه منسوب:[قحطسنه‌لرندن مقدم نفس آنقره‌ده محصولات ارضيه‌نك باشلوجه‌سی اولان حنطه و شعيرك فيئاتی — مكتوبات — سری پاشا] § (رسوم ارضيّه) دن مخفف اوله‌رق كمرك اصطلاحاتندندر ؛ تجارك مدت معينه‌نك ختامنده كمركاردن قالديرمدقلری اموال واشيا ايچون آلنان انباركراسی.

اَرْضَه [ع] آغاج قوردی .

اَرْطیٰ { [ع] دبّاغلرك ياپراغيله سختيان بويادقلری برنوع آغاج .

اَرْعَن { [ع] بون، چولپه، احمق، شاشقين . لسانمزده استعمالی اندردر: الله كيمسه‌نك اولادينی ارعن ايتمه‌سون .

اَرْغَد { [ع] پك كـكيش حال ، الك فرحلی ياشايش ، مساعد حال.

أَرْغُنُونْ [لاتينجه‌دن Organum] محرفدر . لسانمزه بويله محرف اوله‌رق فارسيدن انتقال ايتمشدر. بر آلت موسيقيه، بر نوع چالغی. قاتوليك معبدلرنده تغنيات مخصوصه ايله اجرای آيين روحانی اولونديغی اثناده ارغنون چالينير :

« نوای ارغنون بانك الٓهی »
(اكرم)

«بوزو قدر كارساز ارغنونی چرخ پرشورك»
(خاتم)

أَرْغَوانْ [ف] قيرمزی‌يه مائل بر نوع معروف چيچك:

«آچلمش شرحه‌لرسينه مده نخل ارغوانمدر»
(فاطمه آنی)

« زينت باغ وبهار اولمش نهال ارغوان »
(باقی)

(كيم رخی كل، زلفی سنبل، غازه‌سيدر ارغوان)
(لا)

«صون پيابی ساقيا جام شراب ارغوان»
(اسماعيل پاشا زاده حقی)

(كورن برف سفيدی شاخ نخل ارغوان اوزره)
(لا)

«خون اشك ديده‌دن باشقه شراب ارغوان»
(كاظم پاشا)

«عاشقك اولور شراب ارغوان انديشه‌سی»
(زلالی)

أَرْغَوانی [ف] ارغوان رنكلی، او چيچك رنكنه بكزه‌ين : شراب ارغوانی .

أَرْغِيدَه [ف] خشم وغضبلانمش، (ارغيدن) غضب ايتمك : ارغيده نكاه .

أَرْفَشْ [ع] مشتهيات نفسانيه‌سنه دوشكون، ياخود قولا. قلری قبا و اوزون آدم . لسانمزده مأنوس دكلدر.

أَرْفَعْ [ع] دها، اك، پك رفيع، يوكسك ، يوجه : ارفع طبقات، ارفع درجات .

أَرَقّ [ع] پك ، دها ، زياده رقيق، اينجه: ارقّ اوراق.

أَرْقَبْ [ع] بوينو قالين آدم ، ارسلان. مستعمل دكلدر.

أَرْقامْ [ع] (رَقَم) ك جمعی ، صاييلرك يازلمشلری : جدولده كوريلن ارقامك تدقيق خيلی وقته محتاجدر . [اول مملیٔ ارقام ديوان خلافتك قلم مشكبارلری — فضولی]

« نارسا، نيمره جاهنه‌صفر ارقام »
(صلحيهٔ نابی)

« اخلاق ورای كلمات و ارقام »
(وله)

« سال تاريخی حساب ايتمكه قالدی ارقام »
(نابی)

أَرْقیٰ [ع] پك يوكسك ، اك يوقاری :

« جمله‌دن اهل ولايت اعلی »
« انبيا رتبه‌سی آندن ارقی »
(نابی)

أَرْكاحْ [ع] صيغنمق معناسنه اولان (رُكح) ك جمعی. مناسترلرده پاپاسلرك اوطوردقلری اوطه‌لرده اطلاق اولونور : اركاح رهابين .

اَرْكانْ [ع] (رُكْن) كـ جمعی . دیركلر ، ستونلر . § بر هیئتك . بر شـیئك باشلیجه طرفلری ، اعضاسی § رسـوم وقواعد : اركان كعبه ، اركان دولت . اركان ولایت ، اردو اركانی ، اركان حرب — حربیه .
« لاابالی ایدی صحبتده ولی قیلمسه سكوت »
« خلقی شرمنده ایدردی ادب و اركانی »
(كاینـاك وفاتی تاریخی — سروری)
« بنای دولتی اركان عدل ایله معمور »
(نابی)
«ایامسند نشین دست پیرای جهانبانی»
« كه عدالك مایه بخش اعتدال چار اركاندر »
(ریاضی)
« خاموش ، نه آه ایدر نه افغـان »
« مدهوش ، نه یول بیلیر نه اركان »
(غالب دده)
« قصر دین اركان شرع ایله متین و استوار »
(نظیم)
« قیلوب اركان صلاح اوزره نماز »
(وهبی)
« رونق افزای صدارت كه رواج بخشی »
« كوهر ذاتی آرایش اركان ایلر »
(جوری)

اَرْكَه [ع] بلاد حاره ده . بتنده حاصل اولان (مِسْواك) آغاجی : مسـواكی قوللاندیغمز كبی آغاجنی ده سیمه لی یز .

اَرْماء [ع] غایتله حسنا . جلوه لی محبوبه :
« یاقدك عشاقی امان ارمای عالم الامان »

اَرْماثْ [ع] صال معناسنه اولان (رَمَث) ك جمعی . § چوروك ایپ . قوللانیلماز .

اَرْماحْ [ع] (رُمْح) ك جمعی ، مزراقلر ، سونكیلر .

اَرْماحْ [ع] (رَمْح) ك جمعی ، ضربه لر ، تپه لر .

اَرْمامْ [ع] چورومش كمیك معناسنه اولان (رِمّه)نك جمعی ، چوروك كمیكلر .

اَرْمَدْ [ع] كول رنكی § كوزی آغرییان آدم .

اَرْمَدا [ع] آتشـك كولی . بونلر نادراً قوللانیـلان الفاظدندر .

اَرْمَلَه [ع] طول قادین .

اَرْمَغانْ [ف] پیشكش ، هدیه :
«بركه دركیم نظیرین كورمه مشدر روزكار»
«روزكاره عالم غیب ارمغـانیدر سـوزم»
(نفعی)
«هر بری ابكار افكارین كتیرمش ارمغان»
(نوعی)
« ذره كردین روزكار ایتسه یدی عدنه ارمغان »
(اسماعیل پاشا زاده حقی)

اَرْمُودْ [ف] لسـانمزده همزهٔ ممدوده ایله (آرمود) دیدیكمز میوه . فارسیده بوندن باشقه (اَنْبُرودْ) و(اَنْبَرْدْ) و(لِكَلْ) دیرلر.
« اَمْرُودْ » ه ده باقكز.

اَرْمِیَه {[ع] طولو یاغـدیران قاصیرغه بلوطی معناسـنه} اولان (رمی) نك جمعی. الفاظ مستعمله دن دکلدر .

اَرْنَب [ع] طاوشان .

اَرْنَبَه [ع] بورون اوجی .

اَرْنَبانی [ع] بوز، قویو رنکلی شال، صوف .

اَرْواح [ع] (روح) ك جمعی :

« روح بخش عالم داد اولمه‌ده »
« مفخر ارواح اجداد اولمه‌ده »
(معلم ناجی)

« ارواح كه تحفۀ خدادر »
« خاك ره شاه انبیـادر)
(شیخ غالب)

« اولمه‌مشدی اثر مجلس ارواح بدید »
(کاظم پاشا)

« سدۀ عاطفتی کعبۀ ارواح وعقول »
(حقی)

« دل ارواح قدسه کیف جاویدده بالادر »
(صبری)

« حکمتی عالم ارواحه اكر ایتسه روان »
(عزت ملا)

« اولدی ارواح رسل غلغله سنج تکبیر »
(حقی)

« روح ارواح علا قطب مدار ارشاد »
(نابی)

« انبیا ارواحی قارشو کلدیلر »
(یازیجی زاده سلیمان)

« پس چوب محرابه اول خیر الانام »
« انبیـا ارواحنـه اولدی امام »
(وله)

اَرْواق {[ع] (رَوق) ك جمعی؛ پرده‌لر، چادیرلر .}

اَرْوَب [ع] یوغورد .

اَرْوَع {[ع] غایتله کوزل کنج § شجاعت وجرأت فوق العاده} صاحبی آدم .

اَرْوَنان {[ع] دیك سس § صیقینتیلی، اضطرابلی کون .}

اَرَّه {[ف] بیچق، منشار، تحته بیچه جك آلت مخصوصه .}
بو آلتك کوچوکنه ال ارّه‌سی یعنی ال بیچقیسی معناسنه فارسیده (دستارّه) دینیر که لسـانمزده آنك مخففی اوله‌رق (دستره) اطلاق اولونور .
(اختری)ده کسر همزه ایله (اِرّه) آلات نجاریه‌دن (دستره) دینیلیورسه‌ده فتحـه ایله قوللانیلیر . رانك تخفیفی ده جائزدر .

اَرَّه کَش [ف] بیچقیجی .

اَرْیاف {[ع] معمور ومحصولدار؛ دوز واکینی بول محل} دیمك اولان (ریف) ك جمعی .

اَریب {[ع] عاقل، کامل، ذکی، زیرك آدم: اریب وادیب} اولان هریرده سویلیر .

بَجا { [ف] يرنده ، مناسب ، محلنده ، ايى ديمكدر. بعضاً
محل، ير معناسنه اولان(جا) نك اوّلنه
ادات الصاق اولان [بـ] كتيريله رك
« جابجـا » طرزنده قوللانيـلير كه او
تقديرده بومعنايى افاده ايتمز. «ير،ير»،
« محل ، محل » ديمك اولور . بعضاً ده
بولفظك اوّلنه ادات سلب اولان (نا)
كتيريلوب [نابجـا] و [بجا نا بجا]
صورتلرنده دخى استعمال اولوبوركه او
تقديرده برنجيسى برنده دكل، منـاسبتسز
وايكنجيسى مناسب وغير مناسب ، ايى
وكوتو؛ محللى ومحلسز معنـالرينى افاده
ايدر . بعضاً [نابجا] مقامنده [نابمحل]
تعبيرى ده قوللانيلير. فقط (بجا)برنده
يالكز (بمحل) هيچ قوللانيلماز :

« بركلور كونه سنك كبى محيط هركال »
« اولسه ذاتكله بجادر افتخار روزكار »
(عاكف پاشا)

« وضع تاريخمه پرتو ديه منزلر بيجا »
« پك بجامركز تقويم وقايعدر بو »
(مطبعهٔ عامره يه تاريخ ـــ پرتو پاشا)

« حقم دكلمى يالواريشم نا بجاميدر؟ »
(معلم ناجى)

« هربيتنه بر كنج كهر دينسه بجادر »
(معلم ناجى)

[خصوصاً جانب غربى وجنوبيسنده
صدمات افواج امواجدن سينهٔ عاشق
بى قرار كبى جابجا چاكلر پيدا ومانند
قفس بلبل شـكافلر نمـايان اولوب ـــ
چابى زاده تاريخى ـــ صحيفه ۲٦۹]

بَچايِش { [ف] ايكى مأمـورك مبـادلهٔ خدمت ايتمه سى،
يكديكرينك يرينـه كچمه سى : [وقوع
بجـايش] § ايكى مأموريك بربرينك
يرينه كچيرلمه سى: [اجراى بجايش]

بَجْبَجَه { [ع] چوجقلرى آووتمق ايچون ياپيلان كوروليى،
حقه بازلق، تحفلق :

« جوانمرده بردخت ترسا بچه »
« ايدوب زارينى عالمه بجبجـه »
(عزت ملا)

بَجْراء { [ع] كوبكى چيقيـق آدم معناسنه اولان [ابجر] ك
مؤنثى. كوبكى چيقيق قادين § يوكسك
ير ، تپه ديمكدر.

بَچَش { [ف] بورون دليكلرينـك يوموشـاغى § رخاوت ،
درد ومشقت معناسنه ده كلير . قوللا-
نيلمايان الفاظدندر .

بَچْگَم { [ف] « صُفّيه » كبى ياز موسمنـده اوطوريله جق
محل § ايوان، اوتاغ، باركاه معنالرنده
دخى قوللانيلير § قورد دينيلن جانور
معناسـنه ده كلير . عربيـده قورده
(ذئب) ديرلر. قوللانيلماز .

بَچَگانْ { [ف] « بَچَه » نك جمعى. ياورولر ديمكدر. اكثريا
مركّب اولهرق استعمـال ايديلير :
[مغبچكان ، ترسابچكان]

اَزَبّ { [ع] قاشلرینك قیلی چوق وصاچی اوزون آدم .

اَزْباد { [ع] کوپوك ، چیرك ، پاس معناسنه اولان (زبد)ك جمعی . کوپوکار .

اَزَجّ { [ع] اینجه و اوزون قاشلی ، قلم قاشلی تعبیرینه معادل (ازجّ الحواجب — خاقانی)

اَزْرار { [ع] (زرّ) ك جمعی ، مفردی قوللانیلماز . اثواب دوکمه‌لری .

اَزْرَق { [ع] ماوی (مائی) ، کوك رنکلی § صافی وتمیز صویه ده قوللانیلیر .

اَزْعَکی { [ع] شخص شریر ، لئیم قصیر . قیصه بویلی ، کوتو خویلی آدم : ازعکیٔ زمان .

اَزْفِله | اَزْفَلی | [ع] کروه ، جماعت ، بلوك . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اَزِقّه { [ع] (زُقاق) ك جمعی . یوللر دیمکدر : تسویهٔ ازقّه ، اسقای ازقّه . تنظیف ازقّه .

اَزْکی [ع] دها ، پك خالص ، پاك § زیاده صالح : طعام ازکی ، شیخ ازکی [اخلاقلری ازکای اخلاق بولندیغنی یقیناً بیلدم — امام غزالی — ترجمهٔ حمید وهبی]

اَزْکِیاء { [ع] صالح ، پاکیزه معناسنه اولان (زکی) نك جمعی ، صلاح حال و حسن سیرت اصحابی : ازکیای مشایخ .

اَزْلام { [ع] اوق معناسنه (زَلم) ك جمعی . زمان جاهلیتده عربلرك تفأل ایچون قوللاندقلری اوقلر .

اَزَلْ { [ع] باشلانغیجی اولمایان ، بیلنه‌مه‌ین ازمنهٔ ماضیه ، (ازل) ماضی‌یه عائد اوّلی بدایتسز شی : قدم کبی . (ابد) استقباله متعلق صوکی اولمایان شی : بقا کبی . «سید شریف»ك تعریفاتنه نظراً (ازل) ماضیده کی صوکسز ازمنهٔ مقدره‌ده استمرار وجوددن عبارتدر . (من الازل) و (تاازل) کبی تعبیرات ضرورتسز استعمال اولونمالی . وهله ازلده ، یاخود ازلدن برنده (تاازل) هیچ قوللانیلمامليدر : [اکر ازلده قوللغه قبول ایتدکسه فضل سنکدر ؛ نعمت بکا — « سنان پاشا »]

« قطره‌سی جوهر تابندهٔ دریای ازل »
(کاظم پاشا)

« کوهر شبچراغ فیض ازل »
« نور بخشای دود مانمدر »
(ریاضی)

«شهریار آسمان مسندکیم اولمش تاازل»
(نفعی)

« ایلدی صنع مدد کاریٔ فیّاض ازل »
« خامه‌می قفل در کنج معانی‌یه کلید »
(نفعی)

«ایلمش روز ازل بویله تجلی حق بکا»
(لا)

اَزَلی { [ع ف] ازله منسوب ، ابتداسز ، قدیم : ارادهٔ ازلیه .

« سعادت ازلی قابل زوال اولماز »
«کونش یراوستنه‌دوشمکله پایمال‌اولماز»
(فضولی)

« وصف ازلی بیانه صیغماز »
(نابی)

« ماحصل اولشه ملك ازلی »
« مالك سلطنت لم یزلی »
(خاقانی)

« پادشاهانك اودر پادشه لم یزلی »
«سلطنت‌سورمه‌ده‌درکندیلکندن‌ازلی»
(شناسی)

« یاازلی الظهور یا ابدی الخفا »
(فیضیٔ هندی)

اَزَلیَّتْ { [ع] ازلیلك

اَزُوجْ { [ع] ادیسز آدم § باشی سرد آت .

اَزُومْ { [ع] ایصیریجی: کلب‌ازوم.

اَزْمانْ اَزْمِنَه { [ع] (زَمان)ك جمعی . لسانمزده (ازمان) یك آز قوللانیلیر: [مسائل معاملاتده تغیّر ازمان ایله تبدّل احکام — حقوق —] اکثریا (ازمنه) استعمال اولونور : ازمنهٔ قدیمه ، ازمنهٔ ماضیه ، ازمنهٔ مستقبله ، ازمنهٔ مجهوله .

اَزِمَّه { [ع] زماملر ، یولارلر : [ای مالك ازمّهٔ انام — سنان پاشا] ، [ازمّهٔ امور بوهیئت مستحسنه‌نك دست حکمت پیوستنه‌کچه‌لی عالمه‌برباشقه آب‌وتاب کلمش— عرضحال — ادهم پرتو پاشا] .

اَزْواجْ { [ع] اشلر ، چفتلر ، قادینك اشی ، قوجه . سی معناسنه اولان (زَوْج)ك و ارککك اشی یعنی نکاح ایله آلدیغی قادین‌دیمك اولان (زَوْجَه) نك جمعی : محذراتك ازواجی ، ازواج مطهره . لسانمزده اکثریا (زوجه) نك جمعی اوله‌رق (زَوْجاتْ) قوللانیلیر . بو مقامده (اَزْواجْ) ك استعمالی اندر در : [حتی والده‌سنی ، ازواجنی ،اولادینی راست کلدیکی قلعه‌ده — مقدمه — کمال]

اَزْهارْ { [ع] چیچك‌معناسنه‌اولان (زَهَر)ك‌جمعی. لسانمزده مفردی قوللانیلماز . چیچکلر معناسنه (ازهار)قوللانیلیر: ازهار بهار.[غربك جواهر معارفندن ماعدا شرقك ازهار تخیلاتیله دخی بر قاتدها رونق بولمش اولان بو مدیحهٔ نازکترین ، ناظمنك زادکان طبیعتندن بر دلارا نازنیندر . — تصویر افکار — برفرانسز شاعرینه دائر ملاحظه — کمال]

«نسیمی‌تازه‌لرپژمرده‌اولمش‌برك‌ازهاری»
(نفعی)

«آچدیلردیده‌لرین‌خواب‌عدمدن‌ازهار»
(باقی)

« ایلدی ازهار ایله تزیین هیئت کلستان »
(لا)
« کلشنده رئیس اولمغه ازهاره بنفشه »
(نجاتی)
« ازهاری سوبسو اوقودی کلشنه هزار »
(نوعی)
« ازهاری تقسیم ایتدیلر کل دوشدی خارك پاینه »
« خار جفا چکدی کل تردن هزارك پاینه »
(ثابت)
« بهار کلشنی ازهار ایله قیلوب مملو »
(فضولی)

اَزْهَر | [ع] غایتله کوزل ، آق وپارلاق : (ازهرالوجه) = یوزی کوزل ونورلی . بونك مؤنثی (زَهْراء) درکه غایتله کوزل چهره‌لی قادین دیمکدر :

« ازهر واحسن ایدی روی نبی »

اَزْهَران | [ع] آی ایله کونشه اطلاق اولونور .

اَزِب | [ع] ریح جنوبی ، قبله روزکاری § دنی ، فرومایه مسروز آدم .

اَزْیَد | [ع] بك زیاده ، الك چوق : [عندالبعض ایکی خیر اولان شیئك خیرده ازید وابلغ اولانی — مورخ عاصم]

اَزِز | [ع] صوغوق ، صوغوق شی § آتشده تجره‌نك ایچندەکی قاینایه قاینایه غلیان درجه‌سنه کلمه‌سی .

اَژْدَر | [ف] بیوك ییلان . صوکده‌کی (ها) لر

اَژْدَرْها | ادات جمع فارسی ظن

اَژْدَها | اولونمامیدر . (اژدها) یالکز نظمده ودیکرلری هم نظمده ، هم نثرده

استعمال ومجازاً غضوب ، شدید ، غدار ، شجیع اشخاصه اطلاق اولونور :

« قلم بر بلبل معجز صدادر دست کاملده »
« عصای موسوینك اژدهادن فرقی واریوقدر »
(کاظم پاشا)
« ایدر سحر یله خامه‌م حمله اژدرهای موسایه »
(نفعی)
« صانکه پروازه کلیر حشمله براژدرها »
(وله)
« آنی بوتدی اولوب اژدرهای آتشبار شمع »
(ریاضی)
« سیر ایدنلر صاندیلر اژدر رباولمش سحاب »
(وله)
« خامه‌م اول معجز طراز صد هزاران پیشه‌در »
« کیم نظیر اولماز آکا الا کامك اژدری »
(نفعی)

اَژْگهان | [ف] تنبل ، بیکار ومعطل آدم .

اَژَخْ | [ف] بوراده « اژ » ادات تفضیلیه در » « یخ » بوز دیمکدر . معنای لفظ « بوزدن صوغوق » دیمك اولور . عربیده (ابرد من الجمد) دینیلدیکی کبی .

اَژَخ | [ف] ترکجه « سیکیل » دینیلن شیدرکه بدنده پیدا اولور . عربجه « ثؤلول » دیرلر . بو

لفظ فارسیده « دوزخ » قافیه‌سنده استعمال اولونور .

اَثْدَفْ { [ف] قیزیلجق دینیلن میوه، اصل ترکجه‌سی « آلیچ » در. عربیسی (زعرور) در.

اَزِیرْ | [ف] رنج، محنت انین، غریو
اَثِیرْ | § صو طوپلانان چوقور، مجازاً ازدحامگاه . بونلر الفاظ معروفه ومستعمله‌دن دکلدر.

اَسْئِلَه { [ع] (سؤال) لك جمعی . [مناظراتده غزالینك اجوبه واسئلهٔ مرتجلانه‌سنه قارشو جمله‌سی سرفرو بردهٔ حیرت اوله‌رق — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَسَا { [ع] (اسو) کبی مرهم، علاج ، هیچ قوللانیلماز .

اَسَابِیع { [ع] (اسبوع) لك جمعی هفته‌لر.

اَسَاتِذَه |
اَسَاتِیذْ | [ع] (استاذ) لك جمعی، ارباب علم وهنر. برنجیسی اکثریا، ایکنجیسی نادراً قوللانیلیر : اساتذهٔ موسیقی .
[شهرتکیران اساتذهٔ علومدن اخذ معلومات ایلمك اعتیادنده بولندیغیچون — امام غزالی — حمید وهبی]
« فرق اولونمازمی اساتیذ وتلامیذ علوم »
« کامل اثار کالندن اولورمی محروم »
(الحاج صادق)

اَسَارَتْ { [ع] اسیرلك، قوللق، کوله : الغای اسارت § محاربه‌ده دشمن النه دوشمك ، دشمن النده بولنش: [قواعد مدنیه احکامنجه تحت اسارتده بولونان عسکره] § حکم التنده بولونماق : [مردودك اوله‌جق آثار خسیسه زنجیر اسارته مبتلا — پارس سرکیسی — سعدالله پاشا] .

اَسَارِیرْ { [ع] (اسرار)لك جمعی . ال ایچنده ویا آلینده‌کی چیزکیلر § چهره‌نك محاسنی . لسانمزده (اسرار) باشقه معناده استعمال اولونور .

اَسَاسْ { [ع] اصل، تمل، حقیقت. بعضاً (اس)لك علاوه‌سیله تأیید اولونه‌رق (اس اساس) دینیلیر: کوپرینك وضع اساس رسمی، اساس ماده، بو روایتك اصل واساسی یوقدر .

« بن طبعه بونی اساس ایدردم »
« شاعر اولورم قیاس ایدردم »
(لا)

« ایدوب آنك برینه وضع اساس الفت »
(نابی)

« یعنی همنام اساس افکن محراب حرم »
(منیف)

« ملکك اساسی اولدی فلك کبی استوار »
(نجاتی)

« مهام عالمه اس اساسدر عدلك »
(لا)

اَساساً {[ع] اصله . حقیقته متعلق اوله‌رق : آنك ادعاسی اساساً واهیدر . [مأموریت عبیدانه‌می استلزام ایتمش اولان مواد اصلیه اساساً ختام بولمش دیمك اوله‌جغندن — سوریه مكتوبی — فؤاد پاشا]

اَساسی {[ع] اصله . مبنایه عائد ومنسوب: تدابیراساسیه . مقصد اساسی . [بین الدول مقرر اولدیغی اوزره مواد اساسیه امضا اولنه‌جق اولدیغی حالده — لایحه — رشید پاشا]

اَساطیر {[ع] صف . صیره . یالان معناسنه اولان (اسطوره) نك جمعی . مفردی قوللانیلماز . یالان . اویدورمه . ماصال . افسانه قبیلندن حكایه و روایات عجیبه : اساطیر یونانیه . اساطیرایرانیه . اساطیر الاولین . [روایات و اساطیردن قطع نظر بزجه تاریخاً ثابت اولان — كمال]

« ای غنچهٔ عالم اساطیر »

« لیلای ایاله بكزه‌دیورسك »

(محمد جلال)

اَساطین {[ع] ستون . دیرك معناسنه اولان (اسطوانه) نك جمعی . ستونلر . دیركلر : [« آقروپول » خرابه‌سنده كوریلن اساطین مزینه مدینة الحكمانك معموریت قدیمه‌سنی اثبات ایدر] § لسانمزده مجازاً بر هیئتك . بر جماعتك ایلری كلنلری ، اعاظمی معناسنه استعمال اولونور: اساطین علما . اساطین ریاضیون . مفردی باشقه معناده قوللانیلیر . [نفس ناطقه‌سنی اشعهٔ تجلیات ربانیه ایله اناره‌یه بذل ورزش بیعداد ایلمش اساطین اصفیادن ایدی — مشاهیراسلام — حمید وهبی]

اَسافِل {[ع] (اسفل) ك جمعی . پك آلچاق . وباباغی اولانلر ، خلقك الك آشاغی طاقمی : اسافل ناس . [سوز اوطه‌باشی اغا ، سقا بابا ، آشجی اوسته ، باش قره قوللقجی ، همت بشه . خضر دایی . عیسی عمیجه ، رمضان اوغلی رجب بیراقدار كبی اسافله دوشمكله . — قوجه سكبان باشی] . [اسافل ناسدن اولان جورجیل كبی بر متهم — عاكف پاشا]

اَساقِف {[ع] خرستیان بیوك راهبی دیمك اولان (اسقف) ك جمعی . ایسقوپوسلر ، متره‌پولیدلر دیمكدر . استعمال اولونه‌بیلیر .

اَساقَه {[ع] اوزنكی قایشی . هیچ استعمال اولونماز .

اَساكِف {[ع] آیاق قابی دیكن معناسنه (اسكف) ك جمعی . اسكیجیلر ، قوندره‌جیلر .

اَسالیب {[ع] (اسلوب)ك جمعی . طرزلر . صورتلر : اسالیب افاده . اسالیب تحریریه . [اسالیب كلامك هر درلوسنی حسن اداده قلم

معجز نمای عرفانپیرالرینك — مکتوب — سری پاشا ا

أَسامی [ا ع] (اسم) ك جمع الجمعی: دفتر اسامیٔ اسلاف.

(یوز یوز یکرمی نفر تصحیح ایتدیروبده یادهوا اسامی صاحبی اولمقدن — قوجه سکبان باشی)

«سوز آراسنده صاتار بارد وخار»
«صانور اما که اسامیٔ دیار»
(نابی)

«یوق نهایت شعرای عجمه»
«هپ اسامیلری صیغمز قلمه»
(نابی)

یوقاریده‌کی بیتده کورلدیکی وجه ایله (اسامیلری) طرزنده ذاتاً جمع الجمع ایکن برده ترکجه ادات جمع اولان (لر) علاوه‌سیله تحریر واستعمالی مناسب دکلدر.

أَسانید [ا ع] (اسناد) ك جمعی. برسوزك شخصدن شخصه نقل ایدلمه‌سی. اکثریا احادیث شریفه مباحثنده استعمال اولونور: اسانید معتبره.

أَساوِد [ا ع] سیاهلق و کوی معناسنه اولان (سواد) ك جمع الجمعی. سیاهلقلر. قره‌لقلر. یاخود کویلر.

أَساوِر [ا ع] بیله‌زیك معناسنه (سوار) ك جمع الجمعی.

أَساوِرَه قادینلرك قوللرینه طاقدقلری بیله‌زیکلر. (سوار) ك جمعی (أَسوِرَه) در: اساور نسوان. اساورهٔ مرصعه.

أَساهیج [ا ع] سیر ایتمك معناسنه اولان (اسهجه) نك جمعی. درلو. درلو یورویش.

أَسب [ف] آت. عربیسی (فرس) در: اسب تازی = عرب آتی. اسب صبارفتار.

«نه شه‌کیم نعل اسبی اولدی طوقکردن جمشید»
(ریاضی)

«پای اسبی عزمنك بالها فرش رهی»
(نظیم)

«شهسوار شیردل کیم قهرمان اسبنه»
(لا)

«اسب طبعم دلدل وچالاك خامه‌م ذوالفقار»
(عاشق پیغمبر — نظیم)

«براسبی بیانه بولسه میدان»
«سیرینه ایدر براق حیران»
(لا)

أَسب اَفکَن [ا ف] بهادر. جنك اری. قهرمان. نادراً قوللانیلیر.

أَسباب [ا ع] (سبب) ك جمعی. واسطه‌لر. لازمه‌لر: اسباب سفریه. اسباب محاکه. [اکرچه بومادده بورتبه ایلری کیدلمه‌سنك اسباب مجبره‌سی اوله‌جغی بالطبع خاطره کله‌جك شی اولوب — لایحه — رشید پاشا ا] فن طب. هر ملته کوره اسباب حیاتیه‌نك برنجیلرندن عداولنسه شایسته‌در — کمال ا

« آنجق آنك مساعئ مخصوصه سیله‌در »
« بو دولتك ترقئ اسباب قوتی »
(لا)

«ایتسون اسباب مراداتی تعاقب اولسون»
«خاطر نازكی خوش . قلب لطیفی خرّم»
(نابی)

«مراد ایدنجه مسبب بر آدمك كارین»
«ید تشبثنی جست وجو ایدر اسباب»
(نابی)

«صاریله رشتهٔ اسبابه هردم عنكبود آسا»
(شریف)

اَسْب اَنْكیز [ف] ما همو ز (مهمیز) قوللانیلماز.

اَسْبات [ع] راحت وحضور معناسنه اولان وجمعه ایرته سینك نام عربیسی بولونان (سبت) لك جمعی . یوم السبت = جمعه ایرته سی . قوم اسرائیلك یوم مذكورده هر بر مشغولیتدن وارسته اوللری حسبیله روز حضور معناسنه استعمالی شایع اولمشدر .

اَسْباط [ع] (سبط) لك جمعی . بنی اسرائیل قبیله‌لری .
(سبط) انسانك اوغلندن وقیزندن حاصل اولان اولاد واحفاد § قیویرجق اولمایان دوز واوزون صاچ معنالرینه كلیر : اسباط بنی اسرائیل .

اَسْبان [ع] قادینلرك باشلرینه قویدقلری اینجه، كوزل اورتو § بوزلرینی ستر ایتدكاری تول، پچه .

اَسْبَق [ع] كچمشك كچمشی ، كچمشدن اولكی . § دها . چوق اوّل اولان : صدر اسبق [اسبق مصر والیسی محمد علی پاشا پرورده‌لرندن — خاطره —]

اَسْبَل [ع] اوزون بیقلی آدم .

اَسْتار [ع] پرده معناسنه اولان (ستر) لك جمعی . اورتولر : استار كعبه ، استار بیت الله . لسانمزده مأنوس اولان (آستار) بوندن غلطدر. فارسیده [آستر] دیرلر .

اَسْب تازی [ف] عرب آتی . غایتله مقبول جنس فرس .

اَسْتَر [ف] قاطر ، قصراقله اشكك محصول اجتماعی ، عربیسی (بغل) در .
« بر استر ایلدی سبقت نجه كحیلانی »
(سیدوهبی)
« استر ایچون قابی اولور كن حزین »
« كندی دخی اولدی اسیر زمین »
(نابی)

اَسْتَغْفِرُ الله [ع] الله تعالی حضرتلرندن مغفرت دیلرم دیمكدر . § لسانمزده محل وصورت استعمالی پك مختلفدر . زیاده سیله سوء استعمال اولونان تعبیراتدن بریده بودر . بو تعبیر عربینك بین الناس استعمال ایدلدیكی صیره‌ده بر از دقت ایدلسه اكثریا پك محلسز ویولسز

قوللانیلدیغی کورولور. التزام محویت، ارائهٔ اجتناب، استعفای قصور، اعتراف خطا ایچون قوللانیلیر.

اَسْجاع { [ع] کلام مقفی دیمك اولان (سَجْع)ك جمعی، عبارات منثوره‌ده صوك كلماتك توافقی: زمانمزده اسجاع ویسیانه مقبول دکلدر !.

اَسْجال { [ع] (سَجَل)ك جمعی. ایچی صوطولو قوغه‌لر. (سجال) دخی بونك جمعیدر.

اَسْحار { [ع] (سَحَر)ك جمعی، صباحلر: اسحار بهار.

[لیل و نهارده اکلی دائم و هجر واسحارده ظلی قائم — مقدمهٔ مفتاح السعاده]

«آب وکل مشك وکلاب اوله چمن صحننده»
«بوی خلقیله کذار ایتسه نسیم اسحار»
(باقی)

اَسْخی { [ع] پك، الك سخی، جومرد، زیاده الی ویرکیلی اولان: فلان ذات اسخای اغنیا ایدی.

اَسْخیاء { [ع] (سَخی)نك جمعی. جومردلر: داماد ابراهیم پاشا اسخیای وزرادن ایدی.

اَسَد { [ع] ارسلان: اسدالله — امام علی رضی الله عنه حضرتلرینك لقب مجلیدر. § بروج فلکیه‌دن بشنجیسی (اسد) بر جیدرکه کونش اشبو برجه شهر تموز رومینك طقوزنده و تموز افرنجینك یکرمی اوچنده دخول ایدر:

« دیدی اول مظهر انوارجلی »
« اسـد الله ولی یعنی علی »
(خاقانی)

«دکل برج اسد سکان علوی ثلج بیضادن»
«غضنفر شکلی تصویر ایله مشدر آسمان اوزره»
(لا)

اَسْر { [ع] اسیرلك، قوللق: قید اسره کرفتار اولان قولای قورتیله‌ماز. اسیر ایتمك معناسنده قوللانمق یا کلشدر.

اَسَر { [ع] سرچه‌قوشی. دیکرینی تفریق ایچون یازلدی.

اَسْرار { [ع] (سِرّ)ك جمعی. کیزله‌نیلن و بیلنمه‌ین شیلر:

« معاملات قضایا تنوع اسرار »
(لا)

«آنده هرسوسن نیجه اسرار وجده ترجمان»
(حقی)

«سوزلرك کاشف اسرار خداوند قدیر»
(حقی)

« اسرار خفیّه وار بیلنمز »
« اطوار تصرّف خداده »
(معلم ناجی)

« فن اسرار معانیده سبقکوی ظهیر »
(حقی)

«جامع اسرار وعرفانك خطیب منبری»
(نظیم)

«نه طوطی نقش بین عالم اسرار لاهوتی»
(صبری)

آسْرار { [ع] مکیفاتدندر. (قنب هندی) دینیلن بر نوع

کتانك یاپراغی ، کنویر . خشیش . (اسرار)ك انسانی برطاقم اوهام وخیالات غریبه‌ایله تشویش ایتمه‌سی سبب تسمیه اولمشدر . فقط معده‌یی ، وجودی زیاده‌سیله تخریب ایدر . بناءً علیه استعمالی جائز دکلدر :

«کیف ایچون اسراره اولوب مبتلا»
«ایتدی تاميله شعورینی هبا»
(عطائی)

اَسْرارْکَش [ف] اسرار قوللانمغه آلیشقین اولان . اسرار تریاکیسی .

«اسرار کائناتی اسرارکش نه‌بیلسون»
(معلم ناجی)

اَسْرَع [ع] پك ، دها سریع . چوق چابوق (چابك)

اَسِرَّه [ع] (سریر) ك جمعی . تختلر . اوطوره‌جق محللر .

اَسْطارْ [ع] (سطر) ك جمعی : اسطار کتاب .

اَسْطَبَه [ع] اوستوبو دینیلن کتان طارانتیسی .

اَسْعارْ [ع] (سعر) ك جمعی . لسانمزده مفردی قوللانيلماز . خلق بیننده صاتیلان شیلرك جاری بولونان فیئاتی ، اشیانك نرخلری : غلای اسعار .

اَسْعَدْ [ع] دها ، پك سعید . زیاده عملی ، سعادتلی . خیرلی : اسعد ایام ، اسعد لیال .

اَسَفْ [ع] حزن ، کدر ، غم ، کوکل اوزولمه‌سی . لسانمزده اکثریا ایتمك مصدریله قوللانيلیر : [ایشته نم ایچون جای اسف آنجق بوراسیدر — مکتوب — سری پاشا]

«ایتمه‌ملك لازم اسف هیچ فلکك طورینه کیم»
(روسچقلی خیری)

« بیچاره قیزك فوتنه بالله اسف ایتدم »

اَسْفارْ [ع] (سَفَر) ك جمعی . یولجیلقلر . دشمنه قارشی کیدیشلر : اسفار بحریه ، اسفارقدیمه . [اختیار متاعب اسفار ودور بلدان وامصار ایله مراکز مدنیت اسلامیه‌ده — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَسْفارْ [ع] کتاب ، مکتوب معناسنه اولان (سِفر) ك جمعی . بیوك کتابلر دیمکدر .

«حرص ایدر جمع کتب ایتمکه برمرد فقیه»
«کوتورردوشنه آلوب برایکی اسفاری»
«کوریجك دیدم اکاسن شوحماراولدك کیم»
«سورهٔ جمعه‌ده ذکر ایلدی آنی باری»
(طاشکوپری زاده کمال الدین)

اَسْفاطْ [ع] سپد معناسنه اولان (سَفَط) ك جمعی .

اَسْفَلْ [ع] دها ، پك سفیل ، پك آشاغی . چوق بیاغی : اسفل ناس . [وجودینك نصف اعلاسی نصف اسفلندن قیصه — محاکمهٔ تاریخیه — کمال] ؟ آشاغی طرف . مقعد : سمت اسفل . « اسفل سافلین =

جهنم» [رتبهٔ علمی حضیض رداشتك اسفل درکاننه تنزیلدن حجاب ایتمزلر ایدی — مقدمه — کال]

« بسیط اسفل خاکه‌فتاده اولمازایدی »

(سامی)

اَسْقامْ { [ع] (سُقْم)ك جمعی . زحمتلر، مرضلر: اسقام عالم.

« نوشداروی شفاخانهٔ تدبیرك ایله »

« برطرف اولدی هپ اسقام مسام دولت »

(منیف)

اَسْقَرِیمْ { [فرانسزجه‌دن] قیلیچ، سلاح استعمالی صنعتی.

اَسْقُفْ { [ع] خرستیان بیوك پاپاسی، راهب .

اَسْکَفْ { [ع] خفاف، پاپوشجی، آیاق قابی یاپوب صاتان صنعتکار .

اَسْکُفَه { [ع] اشیك ، قاپونك پاصاماغی .

اَسْلافْ { [ع] (سَلَف)ك جمعی. گچمشلر ، یرلرینه گچیلن آدملر، مأمورلر: [اوبله ایسه اسلافه اولان دین تشکرمزی اخلافه ایفا ایتمك لازم کلمزمی ؟ — سعی — کال]؛ [اخلاف اسلافی حرمتله یاد و تذکار ایتملیدر.]

« میدانده دکلمی علم اسلاف »

(لا)

«فرق ایچون تمییز اهلیتده‌کی نقصانتی»

«صورت اعماده اسلاف ایتدیلر تصویر بخت»

(لا)

« عاقل تازه‌کن شیمهٔ اسلاف کرام »

(نابی)

« اولور اولماز ایشه قاریشمه دیو »

« نصح و پند ایله‌مشیدی اسلافم »

(شیخ الاسلام عارف حکمت)

«اولمدی برشیمه اسلاف کرامکده نصیب»

(حقی)

اَسْلِحَه { [ع] (سِلاح)ك جمعی: « اسلحهٔ جدیده ایله اسلحهٔ عتیقه‌نك فرقی، اوکوز آرابه‌سیله شمن دوفر قطارینك سیر وحرکتلری بیننده‌کی نسبت متفاوته‌کبی پك عیاندر. » اسلحهٔ ناریه. [طوپچیلق صنعتنده اجرا ایلدیکی تعدیلات و اکمالات ایله اسلحه‌نك هرنوعنه تفوق ایده‌جك برحاله طقوزنجی عصرده کثیرمشیدی — کال]

اَسْلَمْ { [ع] پك ، الك سلامتلی ، امین: نم سوزمه اعتماد ایدر ایسه‌ك ایشك طریق اسلمی بودر . [اوراده عالم علمه وصول طریقندن اسلم برطریق دیکر اولمدیغی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

[اسلم طریق اولمق اوزره ولایت اعشار واغنام نظارتنك مذکرهٔ ملفوفه سنده کوستریلن — مکتوبات — سری پاشا]

« چوق تکاپو ایلدم پست وبلندین عالمك »

« بولمادم تسلیمدن غیری طریق اسلمن »

(نابی)

اَسْماء { [ع](اِسْم)ك جمعی: اسمای شریفه ، اسمای حسنی

= جناب حقك اسملری . « اسماء مبهمه » نحویون عندنده اسماء اشارات دیمکدر . [بوبابده کی تصور وتصمیمی بالاطراف بیلمك اوزره اسماء وصفاتك سرد واتیانی لازم کلمشدر — شرح — ادهم پرتو پاشا]

« مظهر اسماء حسنایم نقوش ممکنات »
« فائق اولمشدردل فیض آورمدن رنك رنك »
(ممدوح فائق پاشا)

« توسلات صفات وتداول اسما »
(لا)

« هنوز پردهیه اعیانی چکمهدن اسما »
(فضولی)

« مسمی واحدامامختلف اوصاف ایله اسما »
(نابی)

« دیدیلر تأثیر ایدر اسما مسماده ولی »
« ای سروری کورمهدم عالمده خندان اولدیغك »
(سروری قدیم)

اَسْمار [ع] کیجه ماصالی معناسنه کان (سَمَر) ك جمعی : قصهلر ، حکایهلر ، منقبهلر : [اسمار عجیبهسنه وقوف ایله انواع فضائل اقتنا ایدرسك — موضوعات العلوم]

اَسْماع [ع] (سَمع) ك جمعی : قولاقلر . قولاق ایشتمهلری :

« نیجه معنالری وار رقص آور »
« مشعل آسا دوکر اسماعه شرر »
(نابی)

اَسْمَح [ع] دها ، پك سماحتلی ، الی آچیق : اسمح کبرا ، اسمح اغنیا .

اَسْمَر [ع] قاره یاغز . فقط ایکی درلودر . بری صاریدن قارهیه مائل رنکلی ، دیکریده قویو بغدای رنکلی اولور : اسمر اللون ، اسمر کوزلی : « اسمره آل باغلا — کچ قارشی سینه آغلا — مثل » : [سیاه صاچلرینه بوروتمشده اویقویه یاتمش براسمر کوزلك صرمه صاچلرینی بوینه ، کوکسنه طاغیدهرق یکی اویقودن قالقمش شفق چهرهلی بر قیزه نسبتی کبی قالیر — کمال]

اَسَن [ع] دها ، پك چوق یاشلی : اسن الشیوخ .

اَسْناخ [ع] هر شیئك اصلی . کوکی دیمك اولان (سِنخ) ك جمعی .

اَسْنان [ع] چوروموش آغاج کوکلری .

اَسْنان [ع] دیش معناسنه (سِنّ) ك جمعی ، دیشلر . § یاشلر : اسنان ردیفه . « انسان دائما اسنانك قیمتنی بیلوب تطهیرینه دقت ایدرسه هیچ بروقت معده راحتسزلکی چکمز . »

« سرّ صنع ایدی اول اسنان نظیف »
« برنمونه ایدی آکا نظم شریف »
(خاقانی)

اَسْنَع [ع] افضل کبی بلند ، عالی شی .

اَسِنّه [ع] قلیچ ، سونکو ، بیلهکی طاشی معنالرینه کلن (سِنان) ك جمعی . مفردی چوق قوللانیلیر .

اَسْوارْ { [ع] بر محلك . بر بلده نك اطرافنده کی دیوار و حصارِ دیمك اولان (سور) ك جمعی . [بر مدینهٔ علمه که علی الباب ومنیع الجناب ، رفیع الاسوار وسحیق الاقطاردر — موضوعات العلوم]

اَسْوارْ { [ع] اسباب خیریه ایله ناسك دعوت اولوندقلری ومجتمع بولندقلری ضیافت ودوکون معناسنه اولان (سور) ك جمعی . ضیافتلر ، جمعیتلر ، دوکونلر . مفردی چوق قوللانیلیر : سورهمایون . سور بر سرور .

اَسْواقْ { [ع] بازاریری معناسنه اولان (سوق) ك جمعی . آلیش ویریش محللری . [عرض اولنان افکار خیریه آره سنه برده تنظیم اسواق مسئله سی — ادهم پرتو پاشا]

اَسْوَدْ { [ع] سیاه ، قاره : جبل اسود .

اَسْوِدَه { [ع] سیاهلق . کوی . مال کثیر معنالرینه دلالت ایدن (سَواد) ك جمعی .

اَسْوَفْ | [ع] پك چابق اسف وکدر ایدن . هان محزون اَسْوفْ | واسفناك اولان آدم .

اَسْهاء { [ع] مفردسز جمع . رنکا رنك ، کونا کون ، درلو درلو معناسنه . نادراً قوللانیلیر .

اَسْهامْ { [ع] اوق ، قسم ، بهره . حصه معنالرینه کلن (سهم) ك جمعی : اسهام عثمانیه .

« آه هر دمده اولور حصه دله هم والم »
« هر امکداره عطا و کرمکدر اسهام »
(لا)

اَسْهَدْ { [ع] زیاده متبصر ، آچیق کوز آدم : شخص اسهد هر شیدن حصه مند اولور .

اَسْهَلْ { [ع] پك . اك قولای : اسهل امور . اسهل مصالح . اسهل اسئله .

« خامه مك کار اسهلی کورینور »
(نفعی)

اَسْیافْ { [ع] (سَیف)ك جمعی . قیلیجلر . لسانمزده ینه (سَیف) ك جمعی اولان (سیوف) دها زیاده قوللانیلیر : سیوف قاطعه .

اَسْیانْ { [ع] محزون ، مأیوس آدم . نظمده قوللانیله بیلیر .

اَسیسْ { [ع] اصل § مکافات اوله رق ویریلن شی ، نشانهٔ تقدیر .

اَسیرْ { [ع] قول . کوله § اثنای حربده دشمن النه دوشن طوتساق ، دشمن النده قالان عسکر § حکم التنده بولونان ، مبتلا . دوشکون : اسیر حرب . [آلدیغم قاره خبر صاعقهٔ بلا کبی نازل اولدی . کوکلم ویران ، کوزلرمدن سرشك حسرت رواندر . جمله مزی محبت اولاد اسیری یز . — تعزیتنامه — سعدالله پاشا]

« اولمك آسان عاشقه بردم فراق یار کوج »
« بویله مشکل درد اسیری خسته یه تیمار کوج »
(نفعی)

« برافت خونخواره اسیر اولدی کوکل کیم »
« هر نازینه هر خطه‌ده بیك کره اندایز »
(لا)
« رند اودرکیم اسیر قید اولماز »
« نه اویسی نه حنبلی کورینور »
(نفعی)
« محصل آدمه‌معنی کرکدر یوقسه نه‌یلرلر »
« اسیر قیدصورت بر آلای بیهوده حیوانی »
(نفعی)
« برابتلا کش بدبخت.. اسیر ناکامم »
« که دردناك ایلورم فکرت نجاتدن »
[پژمرده — «اکرم».]
« بیلسه‌ك نه اولدی آزاده کوکلم »
« سودا اسیری سودا اسیری »
(معلم ناجی)

اَسیرانَه | [ف] اسیر، قول، کوله اولانه یاقیشه‌جق صورتده .

اَسیری | [ف] اسیرلك، قوللق، مملوکیت .

اَسیل | [ع] اوزون‌ودوز چهره‌لی آدم § طوغری شی .
« نه طویل ایدی او طلعت نه قصیر »
« فصحا آکا اسیل الخدیر »
(خاقانی)

اَسِنَّه | [ع] کیریشك بر قانی ؛ یاالین قات تاصمه .

اَشائِم | [ع] (اَشْأَم)ك جمعی .

اَشاعِرَه | [ع] اصول دینده امام مشهور (ابو الحسن الاشعری) یه تابع اولانلر . اهل سنتدر .

اَشْأَم | [ع] پك . اك اوغورسز : اعتقاد عوامه کوره بایقوش اشأم الطیوردر .

اَشْباح | [ع] وجود معناسنه اولان (شَبَح)ك جمعی . وجودلر کووده‌لر .
« ارواحك انبساطنی اشباح ایدرعیان »
« سیر ایت بوراز مبهمی هنکام خوابده »
(هرسکلی عارف حکمت)
« بیلورم راحت ارواح اما »
« مایهٔ قوت اشباح اما »
(وهبی)

اَشْباه | [ع] (شِبْه) و (شبیه) ك جمعی . نظیرلر، بکزه‌ینلر .
« شیوهٔ ذاتکه‌اشباه‌عالم کرچه‌مظهردر »
(سروری)
« جمال پاك بی‌امثال و بی‌اشباهی کورسونلر »
(سری پاشا)
« وارایسه‌قالمش عدم کنجنده‌اشباهم‌نهان »
(معلم ناجی)

اَشْبال | [ع] (شِبْل) ك جمعی، ارسلان یاورولری . نادراً قوللانیلیر .

اَشْبَه | [ع] دها ، پك بکزه‌ین ، اك زیاده مشابه اولان :
« فخر اجدادم اولان آدمه‌بن »
« اشبهم جملهٔ اولادندن »
(حلیهٔ سعادت — خاقانی)

اَشْتات | [ع] (شَتیت) ك جمعی . طاقلر، فرقه‌لر، صنفلر،

نوعلر دیمکدر : اشتات ناس، اشتات فنون .

اَشْجارْ [ع] (شَجَر) لـُ جمعی . آغاجلر :

« خیمه‌لر قوردی یِنه صحن چمنه اشجار »
(باقی)

«شاخ اشجاری شکست ایلرایکن صدمهٔ باد»
(نابی)

« ایریشدی‌شول قدر نشوونما اشجار وازهاره »
(لا)

اَشْجانْ [ع] حزن معناسنه اولان (شَجَن)لـُ جمعی . کدرلر، غملر . اشجان ایتام سالب آرامدر .

اَشْجَعْ [ع] دها . پك شجیع . الـُ شجاعتلی : عثمانلیلر اشجع اقوامدر .

اَشْخاصْ [ع] آدم . انسان معناسنه اولان (شَخص)لـُ جمعی : اشخاص مضره ، اشخاص معروفه . [حقلرنده شکایت ایتدکلری اشخاصك وجودلری بلکده واجب الازاله ایدوکنی — تحریرات عمومیه — سری پاشا]

« کیم چکر ثقلتن بو اشخاصك »
(نفعی)

« اول که اشخاصه بوعلی کورینور »
« رند صاحب دله دلی کورینور »
(وله)

« شعری بازیچهٔ طفلانه ایدن اشخاصك »
« کیمی سی سوزابه سیدر کیمی بابای سخن »
(وهبی)

اَشَدّ [ع] دها ، الـُ شدتلی ، پك شدید : اشد مجازاته مستحق اولان اشرار .

اَشِدّاء [ع] (شَدید)لـُ جمعی . شدتلی حرکت ایدنلر ، قهرمانلر : اشدّای مجاهدین . مفردی باشقه معناده قوللانیلیر .

اَشْدَق [ع] درست سوز سویلەین ، زباندرازاق ایدن .

اَشَرّ [ع] پك . الـُ شریر : اشرّ اشرار ، اشرّ ناس .

اَشِرّاء / اَشْرار [ع] (شِریر)لـُ جمعی . پك یاراماز ، چوق ادبسز ، الـُ حاشاری وکوتو اولانلر :

« سید نوع بشر دریای در اصطفا »
« کیم سپو بدر معجزاتی آتش اشراره صو »
(فضولی)

« طمع اشراره خادم اولمق ایمش »
« سفهایه ملازم اولمق ایمش »
(فضولی)

اَشْراطْ [ع] نشانه وعلامت معناسنه اولان (شَرَط)لـُ جمعی . علامتلر : اشراط الساعه ، اشراط ساعت = قیامت علامتلری . ترکجه‌ده مفردی قوللانیلماز .

اَشْرافْ [ع] (شَریف)لـُ جمعی . شرف واعتبار صاحبلری . اشراف مملکت :

« قومنك اشرافیله برلکده کاوب برکون حضور محمدی یه کیردی واسلام

لیله مشرف اولوب انکله برابر قومنك اشرافی دخی هپ ایمان کتوردی — حطبه — جودت پاشا » « هر بری فضائل اخلاقك برمثال مشخصی اولان اشراف عربدن دها تربیه‌لی ملتمی اولور — جمل منتخبه — کمال »

« انفاق ایتدیلر اشراف عرب »
« اکثر اول موی میانك صاچی هب »
(حلیهٔ پیغمبری — خاقانی)

« حق منتظم الحال ایده دولتله وجودك »
« اول پایه‌ده کیم مرجع اشراف اممدر »
(نفعی)

اَشْراكْ [ع] اورتاق معناسنه اولان (شریك)ك جمعی.

پنه (شریك)ك جمعی اولان (شُرَكاء) چوق قوللانیلیر.

اَشْرِبَه [ع] [شراب)ك جمعی. ایچیله‌جك شیلر: اشربهٔ بارده، رانك ضمیله اوقونیلمامالیدر.

اَشْرِعَه [ع] یلکن معناسنه اولان (شراع)ك جمعی، یلکنلر: اشرعهٔ سفن.

اَشْرَف [ع] دها، پك شرفلی بعضاً ده [اشرفیت] صورتنده قوللانیلیر. اشرفیت انسانیه: اشرف مخلوقات.

« اشرف اشرف انواع بشر »
(نابی)

« ضمیر اشرفنه هرنه کام ایدرسه خطور »
(نابی)

« رجی ایمش زیرا که خاکك اشرفی »
(فضولی)

اَشْعار [ع] بیلك ونظم معناسنه اولان (شعر) ك جمعی:

[اشعارینی حاوی مکمل بر دیوانی اولدیغی کبی لیلا ایله مجنونك احوالنی مصور بر منظومه‌سی وفارسی اوله‌رق برده ساقی نامه‌سی واردر — فضولی حقنده — سها]

« دفتر دا دوستده نسخهٔ اشعار اولدی »
(نابی)

«اشعار سوزناك ایله حسادی آتشی»
«یاقغنده‌می اول آتش سوزانه دمده‌در»
(روحی بغدادی)

« ایندی دیوانکدن ازبر سوزناك اشعار شمع »
(ریاضی)

« تحسینه اولور قتی سزاوار »
« بر دیلده کوزل دینلر اشعار »
(لا)

اَشْعار [ع] قیل دیمك اولان (شعر) ك جمعی. قیللر. اسانمزده چوق قوللانیلماز: زنجی قسمنك اشعاری قیوریجق اولور.

اَشْعَب [ع] بین العرب مشهور بر خسیس وطمعكارك اسمی.

اَشْعَر [ع] دها، پك کوزل شعر سویله‌ین: معلم ناجی شعرای عصرك اشعری ایدی:

«طبعمی فیض نعوتك ایلدی حسان روم»
«حمدلله شاعران دهرك اولدم اشعری»
(نظیم)

اَشِعَّه { [ع] ضیا معناسنه اولان (شُعاع)ك جمعی، آیدینلقلر:
[وقتاكه اشعّهٔ عالمتاب آفتاب اسلام — اندلس تاریخی —]
[جد اول سطوری اشعهٔ معارفه واسطه اولان مطبوعاتك ترقیسنی کیم ایسته‌مز — تصویر افکار — کمال]
«خورشید اشعّه‌دن ویروب تار»
« چاك سحره ایدر رفوکار »
(ریاضی)
« کشاده اولسه نقاب جمال پرنوری »
« ایدر اشعهٔ خورشید سایه کبی نمود »
(سامی)

اَشْغالْ { [ع] ایش وكوج معناسنه اولان (شغل) ك جمعی:
اشغال مهمه، کثرت اشغال. مفردی درت درلو یعنی ضمه، سکون وضمتین وفتحه، سکون وفتحتین ایله اوقونور :
[لکن مابیننده تراکم اشغال وبعض مناصب وخدمات سلطانیه یه اشتغال منع واشغال ایتمکین. — موضوعات العلوم]
« اووزیر هنر اندوز رعایا پرور »
« که عدالتدر آکا غایت اهم اشغال »
(نفعی)

اَشْغَلْ { [ع] دها پك مشغول، چوق ایشی اولان.
«قدرك اول مرتبه کیم مصعد اعلای ملك»
«طائر دولتکه مهبط دون اشغل»
(نفعی)

اَشْفارْ { [ع] کوزقپاغنك کناری، کیرپیك بری دیمك اولان (شُفر)ك جمعی. (شفره)ده بو معناده قوللانیلیر. [اهدب الاشفار — خاقانی]

اَشْفاقْ { [ع] رحم وعنایت معناسنه اولان (شفق) ك جمعی. لسانمزده مفردی باشقه معناده قوللانیلیر: اشفاق شامله. [مراسم اشفاقه محب، ذمائم اخلاقدن مجتنب سك — مکتوب مولانا جامی — معلم ناجی]
«زهی هلال سپهر عواطف واشفاق»
(فضولی)

اَشْفَقْ { [ع] دها، پك شفقتلی: سلطان اشفق :
« سن سلیماندن ایسه اشفقسین »
« شبهه یوق مظهر لطف حقسین »
(خاقانی)

اَشْفیٰ { [ع] پك، اك شفالی شی: اشفای ادویه حمیه‌در.

اَشْقَحْ
اَشْقَرْ { [ع] آل آت، قیزیل طوئلی حیوان § قیرمزی یوزلی آدم.
« اشقر سوزیلوب مثال عنقا »
« اول آتشه کیردی بی محابا »
(شیخ غالب)
« بزم می اولوب سپهر مینا »
« اشقر کورینور آکا ثریا »
(ریاضی)
«اولسه بو جلوه بوناز اشقر بهرامده کر»
«زهره کوکدن اینوب اولوردی دلارام آکا»
(نفعی)

اَشْقی | [ع] دها ، پك شقی . نادراً قوللانیلیر .

اَشْقِیاء | [ع] خرسز ، خیرسز معناسنه اولان (شقی)نك جمعی: مشاهیر اشقیادن دوهجی اوغلی.

[اشقیالی اولمش آرمود کبی دوکوب خراب ایتدیلر — قوجه سکبان باشی]

[آلهی ! نیجه‌لر اصحاب ریاضت وعمل . سابقهٔ ازلده اشقیادن ! — سنان پاشا]

«سلامی نیزه اوجیله ویرر بزه شمدی»
«اوغمزه اولدی قرین اشقیایه حیف حیف»
(خاذق)

«اشقیا لطفکی زیرا اونودر بردمده»
«اهل دل بویله ایدر مدحکی اماتحریر»
(نفعی)

اَشْك | [ف] کوز یاشی . [حسیات ممارفجویانه‌یی بکیدن تحریك ایله برابر کوزلرمدن اشك تأثر آقتدی — مکتوب — سری پاشا]

« اشکم صحیفهٔ رخ جانانه دوشمسون »
(ثابت)

« اولدی روی سیاهمه رهزن »
« سیلیٔ سیل اشك حجلتدن »
(عطائی)

«ایکی جوجق براقوب کیتدی والدنی ایله»
«دوکلدی حسرتنه اشك بی حساب یازق»
(اکرم)

اَشَكّ | [ع] زیاده شك صاحبی . تردد وشك ایدن . نادراً وتهکما قوللانیلیر .

اَشْك اَفْشان | [ف] چوق آغلایان ،
اَشْك فَشان | زیاده آغلایجی .

اَشْكال | [ع] بچم ، صورت ، برشیئك هیئتی ، طرزی دیمك اولان (شکل) ك جمعی: اشکال هندسیه .

« برکلشنی وصفه ایتسه آغاز »
« اشکالنی اول ایلر ابراز »
(لا)

« خل اشکال طلسمات امور ملکه »
« ایتمش استاد اول لطفکی مفتاح مرام »
(نابی)

« نه‌در مباینت آفرینش اشکال »
(لا)

«یول اوزره طرح ایدر اشکال موج انهاری»
(نفعی)

اَشْكبار | [ف] آغلایان . آغلایجی : چشم اشکبار .

« یعقوبی قیلدی فرقت فرزند اشکبار »
(لا)

اَشْكباری [ف] آغلایجیلق .

اَشْكریز | [ف] کوز یاشی دوکن ، دوکیجی .

اَشْكریزی | [ف] کوز یاشی دوکیجیلك . آغلایش .

اَشْك شادی | [ف] سوینج ایله
اَشْك شیرین | آغلایش ، سوینج
اَشْك طَرَب | ایله دوکولن کوز یاشی .

اَشْكَلْ [ع] كوزلرينك آق قيرمزيلى اولان آدم : اشكل العينين .

اَشْكَوَرْ [ف] كوز ياشى دوكن، آغلاييجى .

اَشَلّ [ع] چولاق :

« كره غنچۀ مقصودمى چرخ ايتمدى حل »
« پنجۀ مهرجهانتابى مكر اولدى اشل »
(نفعى)

اَشْمَلْ [ع] پك شامل، اك شموللى اولان : [نفعى اعظم واشمل اولمغين بوعبد فقير ـ طاشكوپرى زاده كمال الدين]

« جلوه‌سى نور سويدايى محيط واشمل »
(كاظم پاشا)

اَشْنَعْ [ع] دها، پك، اك شنيع، يعنى فوق العاده فنا و كوتو : انتحار اشنع جنايتاندر .

« بوندن اشنع نيجه دزد بدكار »
« ايده اطوار ولايت اظهار »
(نابى)

اَشْنَبْ [ع] بياض، اينجو ديشلى آدم : [اشنب مفلج الاسنان ـ خاقانى]

اَشْنَه [ع] آغاج يوصونى. غير مأنوس. فنياتده قوللانيله بيلير.

اَشْواطْ [ع] قوشوش، صچرايش معناسنه (شوط) ك جمعى. كعبه‌يى يدى كره قوشوب طوف ايتمك.

اَشْواقْ [ع] (شوق) ك جمعى. نفسك حظ ايله ايسته ديكى شيلر، نشوه‌لر :

« مدار اشواق عاملیندر »
« اساس اخلاق كاملیندر »
« سراغ منهاج واصلیندر »
« مخافة الله ، محبة الله »
(اكرم)

«انوار ايچنده عالم، اشواق ايچنده هرير»
«فصل بهاردر بو، اى دلبر سمنبر»
(اكرم)

« وار دلده برآرزوى جاويد »
« اشواقى ايله‌مكده تزييد »
(معلم ناجى)

اَشْهادْ [ع] (شاهد) ك جمع الجمعى :

« معجزه منكر ايچون حجّت ربانيدر »
« سنى اعلا بيلير اصحاب شهود واشهاد »
(نابى)

اَشْهَبْ [ع] بياض، قيرآت § ارسلان § صوغوق كون § كوج ايش معنالرينه كلير . لسانمزده اكثريا برنجى و ايكنجى معنالرده استعمال اولونديغى آشاغيده‌كى مثاللردن آكلاشيلير: اشهب قرطاسى = كاغد كبى قير . [سن اول رحيم سك كه نسيم رحمتك دماغ جان انس وجان ومشام ارواح عالميانده رايحۀ عنبر اشهب كبى فايحدر ـ سنان پاشا]

«ايله يه تاخسرو صاحبقران شرق وغرب»
«اشهب زر پالهنك صبحله جولا نكرى»
(نفعى)

«اشهب روز ايله تا ادهم شب پى درپى»
«حشره دك بربرى آردنجه اوله جلوه نما»
(نفعى)

« اشهب اقبالنه بر نعل زرین آفتاب »
(وله)

«کسسه چرخ اطلس بیك مثانی خیّاط صنع»
«اشهب اجلالنه چیقمازدی بر بر کستوان»
(کاظم پاشا)

اَشْهَر [ع] دها، پك. الك شهرتلی، چوق مشهور: اشهر اقوال، اشهر شعرا. [اشهر مستعملات حروف ولغاتمزدن اولان — هرهنامه — کانی]

« شب معراج نام اشهریدر »
« اك مقدس لیالك اکبریدر »
(معلم ناجی)

اَشْهُرُ الْحُرُم [ع] ذی القعده، ذی الحجه، محرم ورجب آیلرندن عبارتدر. زمان جاهلیتده شهور مذکورهده قتال حرام عد اولو. نوردی . بونلرك بری فرد ، اوچی سرددر .

اَشْهَل [ع] قویون کوزلو، الا کوزلو : اشهل العینین مؤنثی (شهلاء) در .

اَشْهُرُ الْحَجّ
اَشْهُرٌ مَعْلُومات
ایتمش کوندر. شوال . ذی القعده ایله ذی الحجه دن اون کوندن عبارتدر .

اَشْهی [ع] اك . پك زیاده سو. یلن ، ایسته کله ینیلان ، رغبت اولونان شی .

«زهی فاتح کهاغصان خفادن ذاتمهده ابراز»
«نقاب برك پیچیده هزاران میوهٔ اشهی»
(نابی)

اَشْیاء [ع] (شَیْ)ك جمعی . موجود، ذات . لوازم، اثاث: نقل اشیا، تهیهٔ اشیا، خالق اشیا .

« کمال ذاتنه منضم حقایق اشیا »
(سامی)

«دکل طبیعت اشیاده دورو استکرار»
(لا)

«حکمی اکر ایستهسه تغییر منهاج اشیا»
(عزت ملا)

«رهحکمنده باشیده کهر خاصیت اشیا»
(نابی)

[ملکمزده چیقان خام اشیانك بو قدر کثرتیله برابر محصولاتمزك بلکه بیکده طقوز یوز طقسان طقوزی — کمال]

اَشْیاخ [ع] (شَیْخ) ك جمعی ، اختیارلر . جمعی مفرد مقامنده (اصول) معناسنهده کلیر .

اَشْیَب [ع] صاچی ، صاقالی آغارمش اختیار آدم . اندر اولهرق قوللانیلیر .

اَشْیَم [ع] بوزنده ، وجودنده چوق خال ، بن اولان آدم .

اَشْیاع [ع] بلوك ، جماعت واتباع ، انصار معناسنه کلن (شیعه) نك جمعی : [اشیاعکی ترتیب ایچون تقلید سیاست سکا نهایت مطلوب اوله — موضوعات العلوم]

اَصٰابِعْ { [ع] پارمق معناسنه اولان (اِصبع)ك جمعى. [اصابع زائده ونفوس ضايعهٔ بى فائده كبى ساقط عن الاعتبار — عاصم تاريخى]

اَصٰابِعُ الْعِذٰارى { [ع] پارمق اوزومى .

اَصٰابِعْ صُفْرْ { [ع] مريم انا الى دينيلن كوك .

اَصٰاغِرْ { پك، اك كوچك معناسنه اولان (اصغر) لك جمعى. شرف واعتبارجه كوچك اولانلر :

[. . . اكابر ، اصاغرى حقلرنده حسن نظر كريمانه‌لرينك انعطافنى‌ده باشقه جه رجا ايدرم — مكتوب — سرى پاشا]

اَصٰالَتْ { [ع] متانت ، قوت § جودت رأى وفكر § عرق ونسب وحسبجه معروفيت § برايشى بالذات ايفايه صلاحيت ، ضد وكالت .

« چهره‌لر رنك اصالت كوسترير »
« نظره‌لر نور بسالت كوسترير »
(معلم ناجى)

اَصٰالَةً { [ع] وكالت اولمايه‌رق ، بالذات : اصالةً اجراى مأموريتى .

اَصْبٰاءْ { [ع] (صَبا) نك جمعى . وقت طلوعده اسن روزكارلر: [اصباى ربيع، قلوب عشاق تلويع ايدر .]

اَصْبٰابْ { [ع] چوقور ير ، ارض منحدر معناسنه اولان (صَبَب) لك جمعى .

اَصْبٰارْ { [ع] سحاب ابيض معناسنه اولان (صِبر) لك جمعى. آق بلوطلر .

اَصَحّ { [ع] پك، اك صحيح : اصحّ روايات .

« واصل اولنجه اصحّ خبره »
« ورردم اولدى كتب معتبره »
(خاقانى)

« حاصلى قول اصحّ بوكه رسول »
« يعنى اول چشمهٔ خورشيد اصول »
(وله)

اَصِحّٰاءْ { [ع] (صَحِيح) لك جمعى . حال صحتده بولونانلر ، عذرسز اولانلر .

اَصْحٰابْ { [ع] (صٰاحِب) لك جمعى. مالك ومتصف اولانلر ، « صَحْب » لك جمعى‌ده بودر : اصحاب املاك ، اصحاب عقار ، اصحاب درايت. اصحاب مطالعه § رسول الله الصمد حضرت « محمّد » صلى الله عليه و سلم افنديمزك وقت مسعود پيغمبريلرنده بولونوب صحبت شريفهٔ نبوتپناهيلريله مشرف اولان مؤمنلر: اصحاب كرام § مذهب ومسلك معروف صاحبى اولان بيوك بر ذاته رفاقت ومتابعت ايدنلر : اصحاب ابو حنيفه .

«ایتسون اصحاب وغا سمت گلستانه خرام»
(نابی)
« سید عترت و اصحاب علی الاعلی »
(کاظم پاشا)
« مشهورلری ذوات سبعه »
« اصحاب معلقات سبعه »
(لا)
«آ کلامشدی نظر اصحابی ساقز فتحندن»
(نابی)

اَصْحابِ بَدْر | ا ع | رسول اکرم افندیمز حضرتلرینك اوّل غزوات سنیه‌لری اولان بدر غزوه‌سنده معیت مقدسهٔ رسالتپناهیلرنده بولونان مؤمنلردرکه ٣١٣ ذواتدن عبارت ایدی .

اَصْحابِ کَهْف | ا ع | (قرآن کریم)ده اسملری ذکر اولونمش و برمغاره درونده سنین مدیده اویومش اولان ذوات معروفه:
«جمال پاکنی اصحاب کهف کورمك ایچون»
«الی الابد اوله‌ماز خواب عشقدن بیدار»
(لا)

اَصْحابِ صُفَّه | ا ع | حضرت پیغمبرك مظهر تکریم وتلطیفلری اولان فقرای اصحاب کرامدن بر طاقم اتقیا .

اَصْحابِ سَبْت | ا ع | قوم یهود.

اَصْحابُ الرَّأْی | ا ع | بر اصحاب. بر ماده‌یه متعلق حدیث واثره دسترس اوله‌میوب رأی وقیاس ایله حکم ایدنلر .

اَصْحَمَه | ا ع | زمان سعادت فشان حضرت پیغمبریده اسلام ایله مشرف اولان نجاشیٔ حبشك اسمی.

اَصْحَر | ا ع | صاچی قیزیل آدم . قیرمزی تویلی آدم .

اَصْدَغان | ا ع | انسانك قوللرنده‌کی نبض طمارلری. کتب طبیه‌ده قوللانیله‌بیلیر .

اَصْداف | ا ع | (صَدَف)ك جمعی. اینجو قبوقلری .

اَصْرَمان | ا ع | کیجه. کوندوز.

اَصْدِقاء | ا ع | (صَدِیق)ك جمعی. دوغریلق ایله دوست و یار اولانلر: اصدقای دولت. | هر نه قدر اصدقادن بر ذات ایسه‌ده — لایحه — رشید پاشا |

اَصْدی | ا ع | (صَدا)نك جمعی. سسلر، آوازلر. مفردی چوق قوللانیلیر .

اَصْعَب | ا ع | پك . الك کوچ : اصعب امور .

اَصْعَر | ا ع | پك کبرلی. چارپیق یوزلی آدم .

اَصْغَر | ا ع | الك . پك کوچوك : | سنا کندیسندن اصغر اولان برادر فضائلکستری . مشاهیر اسلام — حمید وهبی |

اَصْغَرانْ
اَصْغَرَیْن | ا ع | قلب ایله لسان دیمکدر .

اَصْفادْ [ع] مجرمين ومحكومينك اللرينه و آياقلرينه طاقد- قلرى دميردن معمول بوقاغو وياخود قايشدن معمول بند معناسنه اولان (صَفَدْ) ك جمعى . استعمالى اندردر.

اَصْفارْ [ع] خالى، بوش، حكمسز ديمك اولان (صِفر) ك جمعى :

«اولور بدايت صفر انتهاى هرا صفار»
«عداد فضل و كمالاتى ايده‌مز معدود»
(سامى)

« نيّر منقبت و صفك اولنماز تعداد »
« اولسه انجم قدر اصفار الوف ارقام »
(حاذق)

اَصْفَرْ [ع] صارى: بنى اصفر، محبوب اصفر = التون.

«حسرت لعل لب يار ايله تحصيل ايتمش»
«تن لاغر، قد چنبر، رخ اصفر خانم»
(باقى)

اَصْفىٰ [ع] پك، الك صافى، پاك: ماء اصفى . [جمله‌دن اعز و اصفى ومظهر اجتبا و اصطفا اولان حبيب و رسول خدا — موضوعات العلوم]

اَصْفِياءْ [ع] (صفى) نك جمعى، صاف و پاك طينت ومسلكى درست اولانلر.

« مظهر اولدى اصفيا آثارينه »
(عبيدى)

« مهر افلاك نبوت، ماه برج اصفياء »
« احمد مرسل كه عالم نعتن ايلر روز و شب »
(فهيم)

اَصْقَرْ [ع] اوزومدن ياپيلان شيره .

اَصْقَعْ [ع] صارى قوش، قناريه .

اَصْلْ [ع] كوك، ديب، تمل، قاعده، اساس، حقيقت، نسب، صوى، برنسنه‌نك ابتدا كى حالى كبى پك چوق معنالره كلير : [كفايت اصل، سن وتجربه فرع اولمق حقيقتنه مبنى — كمال] § اصلى وارمى! تأكيد ايچون «اصلى فصلى يوق» صورتيله‌ده قوللانيلير. [بو اجراآتده اصل قوت وريت مخصوصه‌نك حال و صفتنده بولنه‌رق چوغى اوسايه‌ده ياپلمشدر — سوريه مكتوبى — فؤاد پاشا]

اصل شايان دقت اولان نقطه، بداصل، اصلزاده، عجبا بوترجمه اصلنه مطابق مى ؟

اليوم لسانمزده الفاظ تركيه حكمنده بولونان (نصل) ك (نه اصل) مخفف اولمسى وارد خاطر اولور. (اصل) ك صادينى تحريك ايتمه‌ملى، بالعكس (نصل)ك صادينى كسره ايله اوقوملبدر .

«عناصرله طبايع رنك ضديده اولوب قائم»
«برى بريله اولمشلر وحيدالاصل ايكن اعدا»
(لا)

«فعلدر اصل رضاى حقنه كيم اصل ونسب»
(فضولى)

« جهاندن اصل مقصود انبيا واوليادرهپ»
(نابى)

«چون سنك ذاتك اوله اصل حيات دارين»
«اهل دارين نه بيلسون سنى اى اصل مرام»
(نابى)

« مخرجده مخالف ايكن اصلى »
(لا)

اَصْلاً { [ع] هيچ، هيچ بر زمان. تأكيد نفى ايچون ادات مخصوصه‌در : اصلا منفعتى يوقدر.

«عرض حال ايتمكه جانانى تنها بولامم»
«سنى تنها بولمجق كنديمى اصلا بولامم»
(لا)

«شانه‌دن وار ايسه آز چوق الى»
«آه ايدوب چكمه‌سون اصلا غم ويم»
(نفعى)

« اعتبار ايتمه تهى دستانك اصلا لافنه »
(شريف)

«ايكى ادهم خوداكى شوخ عرب دابريدر»
« كه تفاوتلرى يوق بيرى برندن اصلا»
(نفعى)

«الدى كتاب دوشمه‌سون اصلا. شوحال ايله»
«هر شامى صبحه منقلب وصبحى شام ايدك»
(احمد حمدى)

اَصْلاب { [ع] بل معناسنه اولان (صلب) لك جمعى :
[اصلاب آباء علويدن ارحام امهات سفليه‌يه — شفيقنامه]

« ايسته‌دى حق كاول شه عالى كهر »
« ايليه‌يه اصلاب وارحامه سفر »
(عبيد مولوى)

اَصْلَح { [ع] اك . پك صالح، فوق العاده صلاح حال صاحبى.

پك ايى : اندلسده اجراى حكومت ايدن بنى اميه‌نك اصلحى عبدالرحمن ايدى.

اَصْلَع { [ع] باشى آرقه‌يه قدر قيلسز آدم ، تركجه‌سى طازلاق.

اَصَلَه { [ع] غايتله زهرلى، دهشتلى ييلان.

اَصْلى { [ع] اصله منسوب، صوكره‌دن قاتمه اولمايان : شكل اصلى، رنك اصلى ، هيئت اصليه . وضعيت اصليه . [بو وجهله عرض واشعاره متجاسر اولديغم مطالعات حقيرانه‌دن مقصود اصلى مستندانمه — عاكف پاشا]، [. . . كوستريلن مسارعتك سبب اصليسيدر — تصويرا فكار — كمال]
«بو هيئت زيرو بالامرجع اصلى‌يه مائلدر»
(اكرم)

اَصَمّ { [ع] صاغير . وقولاقلرى هيچ ايشيتمه‌ين . ذرسيده صاغيره ، فتح كاف عربى وسكون راء مهمله ايله « كَر » ديرلر. ذرسيده باشقه بر « كَرْ » دها واردركه ادات فاعلدر . « آهنكر » « زركر » كبى .

« سحريله نيجه خلق اعمى واصم ايلر »
« حيرتده قالور صانوركيم اهل بصارتدر »
(طاشكوپريلى زاده كمال الدين)

اَصْمَح { [ع] پك شجيع ، پك قهرمان .

اَصْمَع { [ع] مرد آكاه = اويانيق وكوزى آچيق آدم؛ كسكين قليچ .

اَصْناف { [ع](صِنف) ك جمعى، نوعلر، چشيدلر، جنسلر: اصناف ناس . § ناسك صنايع ودكانجيلق وايشجيلك ايله كچينن طاقمى، مسلك صنعت وحرفت : (اصناف بى انصاف) جملەسى ضرب مثل حكمنى آلمشدر. «اصنافاق ايديور» تعبيرىده برحرفت وصنعتله مشغول اوليور مقامنده استعمال اولونور. بومعناده مفردى قوللانيلماز . جمعى ، مفرد حكمنده طوتيلير : «اصناف آدم» . برنجى معناده مفردى قوللانيلير .

« مركز اصناف دولت، ملجأ هر خاندان »
(حق)

« كرك اسلاف كرام وكرك اصناف امم »
(نابى)

« تربيت خانۀ اصناف امم »
(وله)

اَصْنام { [ع] بوط (بت) ديمك اولان (صَنَم) ك جمعى، مشركلرك طاپدقلرى مجسم بتلر : ژاپونياليلر اصنامه پرستش ايدرلر . [نيجه دار الاصنام مجاهداتكله معبد الاسلام اولمشدر — ملاجامينك مكتوبى — معلم ناجى]

« او يانده بركروه اصنامه عاشق »
« بويانده برجهان اسلامه عاشق »
(محمد جلال)

« ايچسه برجرعەسنى برهمن صدساله »
« براولور سنك مزارايله يانندە اصنام »
(نفعى)

اَصْوات { [ع] سسلر. (صَوت)ك جمعى: اصوات مؤثره، اصوات حيوانات. [احساس اصوات ايلدكجه صوت اعلا ايله عوعوەدن خالى اولمه‌يه‌لر . آيين — مكتوب كانى]

[سبحان الله ! بر آووج طوپراق اودرجه منتظم وجودە نصل منقلب اولدى ؟ نصل اوليوركه اووجوددن برعضو كنديسنى محيط اولان اشيايى كوريور؟ برديكرى اطرافنده حصوله كلن اصواتى ايشيديور ؟ — لوئى قوزندە پرداو — اكرم]

اَصْواع { [ع] چوقور يەر ، اولچك ، شراب قدحى معنالرينه كلن (صاع) ك جمعى .

اَصْواف { [ع]قويون يوكى معناسنه اولان (صوف) ك جمعى .

اَصْوَب { [ع] پك، اك طوغرى، پك صواب : اصوب افكاره كورە ، كلام اصوب. [بونلرك سيرتلرى احسن سير وطريقلرى اصوب طرق — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اَصْوِنَه { [ع] خفتان والبسه حفظنه مخصوص دولاب ديمك اولان (صُوان) ك جمعى : اصونۀ مزينه .

اَصْهار { [ع] زوج وزوجەنك پدر وبرادرى كبى قرابتى بولونانلر معناسنه اولان وداماد ديه قوللانيلان (صِهر) ك جمعى .

اَصْناف [ا ع] (صِنْف)ك جمعى . ياز موسملرى .

اَصيل [ا ع] عرق ونسب صاحبى، حسب ونسجه معروف ومعتبر بر عائله‌يه منسوب . § ادب وتربيه‌لى آدم . § برايشده، برخدمتده بالذات بولونان . وكيلك ضدى : مصطبۀ ارازلده اوطورمق سزك كبى براصيله اصلا ياقيشماز . فلان بك اصيل آدمدر . بودعواده التزام لاقيدى ايتديكى اكلاشيلان وكيلى چيقاروب اصيل صفتيله تعقيب محاكمات ومعاملات ايتمكه قرار ويردى .

اَصيلانَه [ا ف] اصيل اولانلره ياقيشه‌جق صورتده . اكثريا سفراى اجنبيه‌يه يازيلان رسمى تقديرلرده استعمال اولونور . مكاتبات ومحاورات خصوصيه‌ده دخى استعمالنده بأس يوقدر : طرف اصيلانه‌لرينه . [اونه وضع كبارانه واصيلانه باخصوص اونه طور واداى استغنا كارانه‌در — اكرم]

اَصيلزادَه [ا ف] نجابت وشرافتله معروف ومعتبر بر عائله‌يه منسوب اولان : « پرنس (هانرى دوباتنبرغ) كبى بر اصيلزاده‌نك (آشانتى) هيئت سفريه‌سنه التحاق ايله » جمعى (اَصيلزادَكان) در . ياسز اوله‌رق (اَصلزادَه) ياكلشدر . اويله يازماملى .

اَضاحيك [ا ع] كولنج شى ديمك اولان (اُضحوكَه)نك جمعى : [ميانه‌لرنده كذار اولان منظوم، منثور اضاحيك لطائف احتوالرى وافر اولوب — شانى زاده تاريخى]

اَضاحى [ا ع] قربان معناسنه اولان (اُضْحِيّه) نك جمعى : فقراى اهالى‌يه توزيع اضاحى .

اَضْحى [ا ع] قربانلر ديمكدر . (اَضْحِيّه) كبى قربان ديمك اولان (اَضْحاة) لك جمعى . (عيد اضحى) = قربان بايرامى .

« عيد اضحى‌دركه دلجانا نه‌يه جان كوسترر »
« هركيشى‌يه قصابى بودمده قربان كوسترر »
(فهيم)

« اولوب دمبدم عيد اضحى قريب »
« ايدردى فغان كيش دل بى شكيب »
(عزت ملا)

اَضْخَم [ا ع] جرمى بيوك، ايرى اشى § كووده‌سى بيوك آدم .

اَضْداد [ا ع] مخالف ومغاير معناسنه يعنى برشيئك بوس بتون عكسى . اويمايانى ديمك اولان (ضِدّ) ك جمعى : جمع اضداد محالدر .

« نقاد حكمى اوغايتده كيم مرام ايتسه »
« كمال حسن ارادنله الفت اضداد »
(نفعى)

« ايله‌يوب كاهى مراعات نظير »
« كاهى اضدادله قيلدم تعبير »
(وهبى)

« جمع اضدادى مرام ايله‌سه‌كر مقدرتى »
(كاظم پاشا)

« تحكيم ايلر ايسه اتحاد اضداده »
(نابى)

اَضَرّ { [ع] اك ، پك ضررلی : اضرّ مسكرات (جن) دينيلن ايچكيدر .

اَضْراسْ { [ع] ديش معناسنه اولان (ضِرس)ك جمعی ، آزو ديشلری. نادراً قوللانيلير.

اَضْعافْ { [ع] هرشيئك برمثلی ، برقات فضله‌سی معناسنه اولان (ضِعف)ك جمعی : آلديغی هديه‌لرك اصحابنه اضعافيله مقابله‌يی اعتياد ايتمش اولان اويله جومرد برآدمه . [حتی قوتی قوت انساندن اضعاف مضاعفه زياده اولان — ترجمهٔ مقدمهٔ مفتاح السعاده]

اَضْعَفْ { [ع] پك ضعيف ، اك درمانسز : اضعف ناس ، [اضعف حالاتده حضورلرينه كيتدم — فضولی]
«جرأت ايتمك مدحكه بو اضعف الناسه سبب»
«اعتماد وسعت خلق عظيمكدر سنك»
(عبيدی)

اَضْغاثْ { [ع] قاريشيق و تأويلی ناقابل رؤيالر ديمكدر . قوری وياش قاريشيق برطوتام اوت معناسنه اولان (ضِغث)ك جمعی ده بويله كلير: [بوكره ورطهٔ وساطته‌ده طو- تلديغم ايچون همرنك اضغاث احلام اولان اشبو مكتوب بی‌نظامی — شرح — ادهم پرتو پاشا]

اَضَلّ { [ع] پك زياده ضلالتده قالان ، طريق صوابدن آيريلوب فنا طرفه كيدن : اضلّ منافقين.
«بربلوك بی خرد وماصدق بلهم اضل»
« نفعی »
« خوش شهادت ايله‌دی آكا جمل »
« اولدی وصفی بونلرك بل‌هم اضل »
(عبيدی)

اَضْلاعْ { [ع] اكری شی و قا- بورغه كميكی معناسنه اولان (ضِلَع) ك جمعی . اصطلاحات هندسيه‌دندر .
« مثلث بولنسه مماثل دكل »
« تساوئ اضلاعی قابل دكل »
(عزت ملا)

اَضَمْ { [ع] كين ، حسد ، طار- غينلق ، استعمال اولونماز .

اَضْواءْ { [ع] ناب ، آيدينلق معنا- سنه اولان (ضَوء)ك جمعی . (ضِياء)ده بونك كبيدر . [آنلرده‌كی اضواء رنكارنك لطافتی هيچ بروقتده كوره‌ميان شبپره چشمان غبادت تيره ضميران غلظتدر — پژمرده — اكرم] [بر مدت نيشابورده نشر اضواء كمالات ايله وطن اصليسی اولان طوسه كيدرك — امام غزالی — حميد وهبی]

اَضْيافْ { [ع] مسافر ، قونوق معناسنه اولان (ضَيف)ك جمعی . مسافرلر ديمكدر : مرحومك خانه‌سنده هركيجه اضياف كثيره بولو- نوردی .

اَضْيَقْ { [ع] پك طار : اضيق بيوت .

اَطائِمْ [ع] اوجاق معناسنه اولان (اَطَمه)نك جمعی. مفردی هیچ قوللانیلماز.

اَطّاطْ [ع] چوق باغیروب چاغیران، كوروولتیجی آدم: شخص اطاط.

اَطایِبْ [ع] (اَطْیَب)ك جمعی. منتخب وكزیده شیلر معناسنه استعمال اولونور: اطایب ادبیه. اطایب لطائف.

اَطِبّاء [ع] (طَبیب)ك جمعی: [هم مسهل. هم مغذّی اولمق جمع ضدین دیمك اولدیغندن مراق ایدوب اطبّادن صوردیغمده — بوسنه مكتوبی — جودت پاشا]
[بیكلرجه علل جسمانیه واركه اطبّا تشخیصندن. ینه بیكلرجه امراض روحانیه واركه حكمه تعیینندن عاجز — پژمرده — اكرم]

« كتوردیلر شراب ارغوانی »
« اطبّا قولی اوزره روح ثانی »
(ذاتی)

«خستهدللر ویرر اجزای اطبّایه رواج»
(واصف)
« صحت كبی بیمار غمه كچ كلیورلر »
« اولدیردی بزی ناراطبا نه بلادر »
(ثابت)

اَطْباقْ [ع] اورتو. حال. قات. قبیله. مرتبه معنالرینه اولان (طَبَق) و (طَبَقه)نك جمعی. آز قوللانیلمشدر.

اَطْبالْ [ع] (طاوول) دینیلن (طَبل)ك جمعی. لسانمزده (طبل) ك تغییریله (طاوول) ك اویدیرلمش واولجهواوك ضمهسی خفیف تلفظ اولونوركن مؤخراً ضمهٔ ثقیله ایله تلفظ اولونمغه باشلا نلمش اولسی جملهٔ احتمالاتدندر.

اَطْرابْ [ع] اثرسروروشادمانی معناسنهاولان(طَرَب)ك جمعی. وقتیله بوغاز ایچنده الیوم آلمانیا ایلچیسنه مخصوص صیفیهنك جوارنده بر قصرهمایون انشا ایدلدیكی زمان. موقعك كمال لطافتی سببیله (طربیه) تسمیه بیورلدیغی پك چوق ارقداشلریله برابر نصیب حریق اولان جدّمدن منتقل بر رساله ده مطالعه كذار فقیرانهم اولمشیدی.

اَطْراسْ [ع] كاغد وصحیفه معنالرینهاولان(طِرس)ك جمعی. قوللانیلماز.

اَطْرافْ [ع] اوج. یان معنالرینه اولان (طَرَف)ك جمعی: استانبولك اطرافنده. مملكتك اطرافی. § تفصیلی. ایضاحلی: شوایشك حقیقتی اطرافیله آكلاشیلمدقجه. اطرافلیجه معلومات ویرلهسی.

« اطراف وجوارینی اونوتماز »
« حتی خس وخارینی اونوتماز »
(؟)

«اطرافه صالدی شعشعه‌سن کوشه‌کوشه‌مهر»
(باقی)
«بری برین باصه اطرافدن نویدظفر»
(نابی)

اَطْرِقَه { [ع] یول معناسنه اولان (طَریق)ك جمعی: اطرقهٔ مملکتك تسویه وتنظیفی.

اَطْعِمَه { [ع] (طَعام)ك جمعی. یمکلر: اطعمهٔ لذیذه، اطعمهٔ نفیسه.

اَطْفال { [ع] چوجق معناسنه اولان (طِفل)ك جمعی؛ بعض ارباب لغت عندنده «طِفل» سن تمییزه قدر اعتبار واطلاق اولونمشدر. آندن صوکره «صبی»، دها صوکره «مُراهِق» دیرلر. لکن «تهذیب»ك روایتنه باقیلیرسه چوجغه بالغ اولونجه قدر «طفل» دینیله بیلیر: اطفال مسلمه، تربیهٔ اطفال § ادبیاتده تازه فدانلر، چیچکلر معناسنه‌ده قوللانیلیر.

«سائر اطفالك ایچنده او صبی»
«حاصل ایلردی طریق ادبی»
(خاقانی)

«باشنه اقچه دیزر نیته‌که اطفال صغار»
(باقی)

«کل می کولر ارغوان می آغلار؟»
«اطفال نهال قان می آغلار؟»
(شیخ غالب)

«اطفاله قبله‌کاه آنالر قوجاغیدر»
«زیرا اویر وفا و مروت اوجاغیدر»
(اکرم)

«اطفال انجم انجمن چرخه صیغمایوب»
(نوعی)

«لوح خاك اولمه‌دن اطفال موالیده مهاد»
(نابی)

«اوقشا اطفال بهاری ای نسیم دلنواز»
«بحری تنظیر ایله‌سون اولمقده صحرا موج موج»
(معلم ناجی)

اَطْلال { [ع] دیوار تملی، رسم معنالرینه کلن (طَلَل)ك جمعی. استعمال اولونماز.

اَطْلاس { [ع] اسکیتمك، محو ایتمك معناسنه اولان (طَلَس)ك جمعی. قوللانیلماز.

اَطْلَس { [ع] بر نوع معروف قماش: اطلس اوزرینه ایپك ایله صارمه ایشله‌نیرسه کوزل اولور. § خریطه مجموعه‌سی: اخیراً طبع اولونان اطلس مکملیت مطلوبه‌یی حائز. § چیزکیسز اوستی اشکالدن خالی، دوز، مدور شی یعنی کوك: فلك اطلس.

«اطلس کردون قداجلالنه برآستین»
(لا)

«فرش خاك حرمی اطلس چرخ اولسه جدیر»
(حقی)

لسانمزده (آ) ایله مستعمل بولوندیغندن قسم مخصوصنده آیریجه

کوسترلمشدر . اورایه‌ده مراجعت بیوریله . [اَطْلَس] پك اسکی شیء، چوق ییرانمش معناسنه‌ده کلیر .

اَطْناب { [ع] (طُنُب)دن (طناب) ك جمعی . چادر ایپلری که عربلر (حبل الخیام) دیرلر . § آغاجك کوکلری : اطناب شجر « عروق شجر » کبی § کووده‌نك سیکرلری : اعصاب جسد کبی .

اَطْمَه { [ع] آتش قاینـاغی ؛ وواقانك تیه‌سنده‌کی پاطلاق. « لاو » منبعی .

اَطْوار { [ع] حال وحرکت وفعل کبی معنـالره اولان (طَوْر)ك جمعی : [آشنای اطوار عالم اولان ارباب مزایایه غیرمستوراولدیغی وجهله — عاکف پاشا]

[داخلی ایکی قطعهٔ عظمانك نقطهٔ منتهاسیدرکه جامع دیانت حکمنده بولنان شرقك فضیلت اطواریله — جمل منتخبه — کمال]

«کوروب مهابت ایله رستمانه اطوارن»
(نابی)

« ترکیب طرزی فارسیدر »
« اطوار عجم ممارسیدر »
(لا)

« چهار یار کزین مسلم الاطوار »
(وله)

«اولسه اطواری نوله مقبول طبع شیخ وشاب»
(نفعی)

«اواوردی خلق جهان سرنهادهٔ روشی»
«کر اولسه بر صنم دلرباده اطواری»
(وله)

اَطْواق { [ع] قادینلرك بویونلرینه طـاقدقلری کردنلك ، خلقه معناسنه اولان (طَوْق)ك جمعی . هندوستان جوزینك سودینه ده (اطواق) اطلاق اولونور.

اَطْوَل { [ع] پك، اك اوزون: اطول لیال = شب یلدا.

« عمر اطول له معمر اوله سك »
« عدل ودادکله کرمکر دارا »
(شریف)

«بحث دورادوری اطولدرمطولدن دخی»
«زلف پیچا پیچی تلخیص معانیدر بکا»
(حاذق ارضرومی)

اَطُوم { [ع] صو قابلومبغه‌سی .

اَطْهار { [ع] (طاهر) ك جمعی . قادینلرك حیض ونفاسدن پاك اولدقلری زمانلر. (طُهر) ده بو معناده قوللانیلیر. (طاهر) بو معناده قوللانیلماز.

اَطْهَر { [ع] پك، اك تمیز وپاك اولان: جامهٔ کلـکونی آنك اطهر ایدی .

اَطْیان { [ع]بالچق دینیلان (طین)ك جمعی. حمّال الطین=بالچق طاشیان .

اَطْیَب { [ع] اك ، پك خوش وکوزل: اطیب اثواب . اطیب مأکولات .

اَطْيَرْ } [ع] پك اوچيجى ، چابك محو اولیجى . اكثريا ادويهٔ طبيه حقنده استعمال اولونور : زوج اطير ، اكسير اطير .

اَطِمَّه } [ع] اوجاق ، مانغال . قوللانيلماز .

اَظافيرْ } [ع] طيرناق معناسنه اولان (ظُفر) ك جمع الجمعى .

اَظْرَفْ } [ع] پك ، اك ظريف اولان : مرحوم كاظم پاشا اظرف شعرا ايدى .

اَظْفارْ } [ع] يوقاريده‌كى كبى طير- ناق معناسنه اولان (ظفر) ك جمعى : [ماحصل موى و اظفـار كبى تسلط اغيار وكرم وسرد روزكاردن تحفظ ايده‌جك وسائطدن بيله عارى اوله‌رق — معارف — كمال]

اَظْفارْ } [ع] طـيرناق بخورى دينيلن برعطر طبى‌در .§ قطب شمالى‌ده كائن كواكب صغيره .

اَظْفَرْ } [ع] اوزون طيرناقلى آدم .

اَظْلافْ } [ع] طيرناقلرى چاتال اولان حيوانلرك طير- ناغى معناسنه اولان (ظِلف) ك جمعى .§ استعاره صورتيله (آت) ه اطلاق اولونور .

اَظْلالْ } [ع] كولـكه معناسنه اولان (ظِلّ) ك جمعى .

اَظْلَمْ } [ع] پك زياده ظلم ايدن .

« برى برندن اخس ومزور واظلم »
(نفعى)

اَظْهارْ } [ع] ضـدّ البطن يعنى آرقه ديمك اولان (ظَهر) ك جمعى . نادراً قوللانيلير . مفردى زياده استعمال اولونور .

اَظْهَرْ } [ع] پك ، اك طاهر ، بسبللى : اظهر من الشمس .

«سرعت سيرندن اظهردركه رخش همتم»
«همعنان سـابقون اولمق تمناسنده‌در»
(معلم ناجى)

« هيچ اولورمى بوندن اظهر معجزه »
« حجت روشـن بو يتمزمى بزه »
(عبيدى)

اَعاجِمْ } [ع] نسل عربدن اولمايان و عربجـه تكلم ايده‌مه‌ين كيمسه ديمك اولان (اعْجَم) ك جمعى . مفردى ياء نسبت الحـاق ايدلمكسزين قوللانيلمالى .

اَعاجيبْ } [ع]جالب تعجب تحف ، غريب شى معناسـنه اولان (اُعْجوبَه) نك جمعى .

اَعادى } [ع] دشمن معناسنه اولان (عَدُوّ) ك جمع الجمعى .

«خيلى دمدر ايلدك محروم شادى كوكلمى»
«دوستم! شادايت على رغم الاعادى كوكلمى»
(معلم ناجى)

اَعاريبْ } [ع] اهل باديه معناسـنه اولان (اَعرابى) نك جمعى .

اَعاريضْ } [ع] ميزان شعر حكمنده بولونان (عَروض) ك جمعى .

اَعاصير [ع] قاصيرغـه دينيلن غايتله شـديد روزكار معناسـنه اولان (اعصار) ك جمعى . مفردى نادراً قوللانيلير . [دماغكنده اعاصير ورياح حب رياست هبوب ايدوب — ترجمهٔ مقدمهٔ مفتاح السعاده]

اَعاظِم [ع] پك بيوك معناسنه اولان (اعظم) ك جمعى . بيوك آدملر : اعاظم ادبا . اعاظم رجال . اشياده استعمالى جائز دكلدر .

اَعالى [ع] (اَعلى) نك جمعى . شرف صاحبى بيوك ذاتلر :
«صيدبى قيدك اولورعالى كوكلر فوج فوج»
«انعطاف ايتدكجه صياد الاعالى كوزلرك»
(معلم ناجى)
« قدرى بيلنيرهر نرده اولسه اديبك »
« تقدير ايدر آنى هم اعالى هم ادانى »
(سرى پاشا)

اَعبَل [ع] غايتله سرد طاش ، طاشلق طاغ .

اَعجام [ع] (عجم) ك جمعى : شعراى اعجام .
«اولسى تدبيرك جهانكيرك ايله آسوده»
«كافرستان و مسلمان و بلاد اعجام»
(نابى)
«كورسه لركر بو قصيده م بلغاى اعجام»
(نفعى)
« ايتدى هنر آوران اعجام »
« احياى علوم دين اسلام »
(لا)

اَعجَز [ع] دها ، پك عاجز : اعجز فقرا .

اَعجَل [ع] پك عجول ، زياده سيله عجله ايدن : شخص اعجل .

اَعجَمى [ع ف] اولاد عربدن اولمايان كيمسه ، عربى اولمايان كمه ، شى ؛ مهارت صاحبى اولمايان شخص ؛ ديلسز : [ماروت ، هاروت وزننده اسم اعجميدر — مورخ عاصم]

اَعداء [ع] دشمن معناسنه اولان (عدو) ك جمعى : حبل اعدا . [اعدايه مروتده بر باشقه صفا واردر — اسعد مخلص پاشا]
«قيله اعداى شقا پيشه سنى حق مقهور»
(كاظم پاشا)
«دل اعدا جلال تيغ قهرندن هراساندر»
(لا)
«كه رحمك مرهم طعن احبا زخم اعدادر»
(صبرى)

اَعدى [ع] الك ، پك بدخواه ، ظالم ، غدار : اعـدى الاعادى .

اَعداد [ع] صايى معناسنه اولان (عَدَد) ك جمعى : علم حساب اعداددن بحث ايدر .
« محسوب عنايتكدر اعداد »
(لا)
« بولماز او تجليات غايت »
« اعداد نصل بولور نهايت »
(معلم ناجى)

«سنك اوصافكي عدايتمك ايچوندر يوقسه»
«بوقدر اولماز ايدی نامتناهی اعداد»
(نابی)

اَعْدَلْ { [ع] دها، پك عدالتلی: [ايشته بو مشاهدات معنويه، اثبات روابط قلبيه‌يه بنده‌كزجه اعدل شهوددر . — مكتوبات سری پاشا] ، [شريعت اسلاميه‌دن اوسع و اعدل و احكم قانون بولنمق قابل ميدر؟ — حقوق —]
«سمی فخر عالم پادشاه اعدل واكرم»
(همدمی)
« ظفرپناه وزيرا، جهانكشا صدرا »
« ايا ستوده جهانبان اعدل واكرم »
(نفعی)

اَعْذارْ { [ع] انسانك وظيفه‌سنی ايفايه مانع اولان سبب، بهانه وقصور معناسنه اولان (عذر)ك جمعی: اعذار واهيه، اعذار مشروعه.

اَعْذَبْ { [ع] پك طاتلی، اك لذتلی: اعذب اشعار.

اَعْرابْ { [ع] (عَرَب)ك جمعی. جمع طرزنده مفرددر. باديه نشين، بدوی عربلر:
« عارضكده خط چيقوب طوتدی سوادزلفكی »
« رومدن لشكر وارويدر صانكه اعراب اوستنه »
(ابن كمال)

اَعْرابی { [ع] باديه نشين، بدوی عربلردن هر بری:
« لفظهٔ اللهی آچلمش كلدر »
« بربر اعرابی آكا بلبلدر »
(خاقانی)

اَعْراضْ { [ع] مرضدن وسائر سببدن انسانه عارض اولان حالت و التون، كوموشدن ماعدا مال معنالرينه اولان (عَرَض)ك جمعی. سكون را ايله‌ده بومعنايه كلير. فقط اوصورتله جمعی (عُرُوض) اولور: [اولاً متعلمه غاية علوم سعادت اخرويه اولوب اغراض و اعراض دنيويه اولمديغنی بيان و تنبيه ايليه — موضوعات العلوم]
« مآل جوهر واعراض خطهٔ ناسوت »
(ثابت)

اَعْرافْ { [ع] عادت معناسنه اولان (عُرف)ك جمعی. مفردحكمنده جنت ايله جهنم آراسنده‌كی سور، مقام. لسان عربيده مرتفع و يوكسك شيلره (اعراف) اطلاق اولونور.

اَعْرَجْ { [ع] طوپال، آقساق فارسيده «لَنْك» ديرلر. [تيمورلنك] كبی. لسانمزده ايكيسی ده آز قوللانيلير.

اَعْرَفْ { [ع] پك معروف، اك زياده طانمش § چوق بيليجی: نفعی، اعرف شعرادر.

اَعْرَمْ { [ع] بنكلی، آلاجه رنكلی شی.

اَعَزّ { [ع] اك، پك عزيز، اك محترم: اعزّ احبا. اعزّ اودّا. [اعزّ مثال عدا اولنان آلتونك فيأتی

دائما تزييد ايتمكله برابر — لوندره — كمال]

اَعْزَلْ [ع] يالكز و سلاحسز بولونان آدم . معانئ سائره‌يه‌ده دلالت ايدرسه‌ده بزم‌ايچون پك لزومسزدر : دربان اعزل .

اَعِزَّه [ع] شريف، عاليقدر، صاحب شان وقوت معنا. سنه اولان (عزيز)ك جمعى. اولياءالله ايچون استعمال اولونور: حضرت‌سيد احمد الرفاعى، جناب مولانا جلال‌الدين رومى اعزهٔ كرامندندر.[انبياى عظام واعزهٔ كرام استثنا اولنديغى حالده — كمال]

اَعْسَرْ [ع] پك چتين، اك كوچ: اعسرامور. اعسر مصالح§ صولاق آدم .

اَعْشابْ [ع] ياش، يشيل اوت معناسنه‌اولان (عشب)ك جمعى. تازه اوتلر. مأنوس دكلدر .

اَعْشارْ [ع] اونده برديمك اولان (عشر)ك جمعى : اعشار اداره‌سى، اعشار مأمورى . [اعشار تعليماتنده كوستريلن صور تعشيريه‌دن هيچ برينه مماثل ومشابه اولمايوب — مكتوب — سرى پاشا]

اَعْشارى [ع] اعشاره عائد ومنسوب اولان: كسر اعشارى، حساب اعشارى .

اَعْشى [ع] كوزلرى دومانلى آدم. مؤنثى (عشواء)در.

شعراى عربدن بعضلرك لقبى .

اَعْصابْ [ع] سيكير معناسنه اولان (عصب)ك جمعى. [علتك عروق و اعصابه سرايت ايله مدبر اقليم بدن اولان‌دمى‌افساد واخلال ايلديكى — اندلس تاريخى] [لاله سفاهتنك اعصاب اقتدارمزه ويرديكى ضعف كلى جهتيله — كمال]، [حال‌بوكه ضعف اعصابدن بر وجوده عارض اولان وسوسه كبى — وله]

« هم مجرب اوله هم اهل كتاب »
« اوله داناى خواص و اعصاب »
(نابى)

اَعْصارْ [ع] دهر وزمان معنا. سنه كلن (عصر)ك‌جمعى: اعصار قديمه ، نيجه اعصاردن برى . [اعصار قديمه حكومتلرنده علوم و معارف يالكز مأمورين روحانيه‌يه مخصوص ومنحصر اولوب — خاطره—] [اعصار قديمه استادان تصويرينك موزه‌دن موزه‌يه انتقال ايدن . . — اكرم]

اَعْصارْ [ع] قاصيرغه دينيلان روز كارشديد. قاموسده همزه‌نك كسريله‌ده تجويز اولونيور .

اَعْصامْ [ع] كردنلك و قلاده و طاسمه معنالرينه كلن (عُصمه) نك جمعى. لسانمزده مفردى مستعمل دكلسه‌ده.جمعى نظم و نثرده قوللانيله‌بيلير .

اَعْصَل { [ع] اكرى اولان قاتى شى § اكرى ديشلى
ياخود اكرى باجاقلى آدم .

اَعْصَم { [ع] اوك آياقلرى سكيلى اولان حيوان .

اَعْضاء { [ع] بدندن بر جزء ، جسمك برپارچه‌سى ديمك
اولان (عُضو)ك جمعى: اعضاى بدن. بومعناده مفرديده استعمال اولونور. [بنى آدم اعضاى يكديكرند — سعدى] = انسانلر بربرينك اعضاسيدر .
« زهى مكون كامل‌كه قدرتندندر »
« برى لقالره لطف تناسب اعضا »
(فضولى)
« جمله اعضاء شريف نبوى »
« برى برندن ايدى تندوقوى »
(خاقانى)

بر خاندانى، برهيئتى، بر مجلسى، بر محكمه‌يى، بر انجمنى، برشركتى تشكيل ايدنلر. بو معناده مفردى قوللانيلماز: اعضاى خاندان قرالى ، شركت خيريه اعضاسندن، [اعضاى شورادن بولنمقله مفتخر — لايحه — سعيدبك] جمعيت طبيه اعضاسندن ، محكمهٔ تميز اعضاسندن. § مفردحكمنده برهيئتى تشكيل ايدنلردن هر برى: جمعيت رسوميه‌يه اعضا نصب ايدلدى. زمانمزده (عن اعضاى جمعيت رسوميه) كبى تركيبلر خوش كوريله‌ميور. بو كهنه تعبيرات كلياً ترك ايديلوب (جمعيت رسوميه اعضاسندن) ديه
يازلميدر. [فقط كافهٔ اعضاسى متفكر بر جسم تعليمى حكمنده اولان هيئت مدنيه افراده قياس قبول ايده‌من — تصوير افكار — كمال]

اَعْضاد { [ع] ساعد، بازو، قول § معين، ناصر ، ياردمجى
معنالرينه اولان (عَضُد) و (عَضد) و (عَضَد) ك جمعى . عربيده حوض كنارنده‌كى بيوك ، دوز طاش‌وديوارلرده (اعضاد) اطلاق اولونور .

اَعْضَد { [ع] قولى اينجه ، قيصه قوللى آدم .

اَعْطاف { [ع] ميل، القا ورحم، اعطا معنالرينه اولان
(عَطْف)ك جمعى. لسانمزده (عطف) ميل ايتمك ، آتمق و (اعطاف) لطف و شفقت معنالرنده قوللانيلير : اعطاف سنيهٔ جناب پادشاهى‌يه حد و غايت يوقدر .

اَعْطَف { [ع] پك شفقتلى ، اك مرحمتلى آدم .

اَعْظَم { [ع] پك اولو، اك بيوك: امام اعظم، صدر اعظم.
« زهى كريم‌كه يوقدر كمال لطفندن »
« سواد اعظم جوديده‌التزام حدود »
(سامى)
« صدر اعظم كهركان كرم كيم نامن »
(نابى)
«اوروح اعظم كونين كيم جهت بوله‌ماز»
(لا)

« سوادنده فروغ نور وحدت »
« حروفنده خواص اسم اعظم »
(نفعی)
«بونده اولمش منتشر فيضى امام اعظمك»
(فضولی)
« كف احسان لقبی مظهر اسم اعظم »
(كاظم پاشا)

اَعْظَمِيَّتْ [ع] بك بيوكلك ، اصطلاحات رياضيه جه مرتبهٔ اعلى الاعالى .

اَعْفَتْ [ع] صولاق ، بك عقلسز آدم § اك كوچ شى .

اَعْفَرْ [ع] بك آق ، ابيض كبى .

اَعْقابْ [ع] آياغك اوكجه‌سى ، انسانك اوغلى وطورونى معناسنه اولان (عَقِب) ك جمعى . اولاد و احفاد ديمكدر . مفردى بو معناده قوللانيلماز :

اَعْقَلْ [ع] بك عقللى . [و بو ايش ايچون عاقله‌لرك اعقل واسنى اختيار ايله — خاطره —]
« شفقت انديشه كرم پيشه دلير واعقل »
(كاظم پاشا)
« نيله‌يم اويله رند ابلهى كيم »
« كندى جنسنك اعقلى كورينور »
(نفعی)

اَعْكَفْ [ع] زياده عقلسز ، سرسم .

اَعْلىٰ اَعْلا [ع] بك عالى ، اك چوق يوجه ، زياده يوكسك . § بك ايى ، اك كوزل . طبعه زياده خوش كلن : بو لفظك آخرينه تركى برادات اتصال ايدنجه حرف ياء ترك ايديلوب صوكنه الف يازلمه‌ليدر . عربيده نصل ضمير متصل اولونجه « اعلاه » يازيليورسه لسانمزده دخى اوته‌دن برى بو كلمه‌نك صوكنه برادات ويا لفظ تركى متصل اولدقده شويله « اعلا » يازلديغى كورلمشدر :
« ويره جنتده اعلاسن مقامك »
(شاهدى)
« رتبة العلم اعلى الرتب — امام على رضى‌الله عنه » = علم رتبه‌سى رتبه‌لرك اك يوجه‌سيدر . صوت اعلى ، قصر اعلى ، عرش اعلى .
« ايله تحصيل هنر تا اوله قدرك اعلى »
(وهبى)
« سيد عزت واصحاب على الاعلى »
(كاظم پاشا)
« بوندن دها سوز اولورمى اعلى ؟ »
(لا)
« بو عالم فانى‌ده نه مير و نه كدايز »
« اعلالره اعلالنورز پست ايله پستز »
« روحى »
«هزاران توشهٔ شيرين هزاران نعمت اعلى»
(نابى)
«بوامیده دعامز روبراه عرش اعلادر»
(صبرى)

اَعْلافْ [ع] حيواناته ويريلن يم معناسنه اولان (علف) ك جمعى . مفردى چوق استعمال اولنور .

اَعْلامْ [ع] نشان ، علامت ، رايت ، تمغا وبين الناس فضل وكمال

ایله مشهور عالم ذات معنالرینه اولان (عَلَم)ك جمعی: اعلام علما، رکز اعلام ظفر ، قاموس‌الاعلام . [اول ناقل اعلام استحکام بنیان سلطنتك رقم عنبر نثارلرنده — فضولی]

« آسمان‌مرتبه اسکندرنصرت اعلام »
(جوری)

«ایشته‌افواه‌خواص ، ایشته‌شفاه‌اعلام»
(نابی)

« صاچدیغی انوار اعلام ظفر »
« آچدیغی اسرار احکام قدر »
(لا)

« بوبزمده بولدی جای آرام »
« ترك وعجم وعربدن اعلام »
(لا)

اَعْلَمْ [ع] اك عالم ، پك بیلیجی آدم : الله اعلم بالصواب . [برعلمده انسان اوعلم اربابنك اعلمنه مساوی اولوب — امام غزالی — حمید وهبی] .

« انبیادن حق آگا اعلم دیدی »
« علمك مالم تکن نعلم دیدی »
(عبیدی)

« دنیلمز حسن تعبیر بیانی »
« لسان الغیب در الله اعلم »
(نفعی)

« علیم وعالم وعلام واعلم واعلا »
(فضولی)

« آکابرعقل ایله‌موصوف وزیر اعلم »
(نابی)

اَعَمّ [ع] اك عمومی، پك شموللی : [اول سببدن نفعی اعم وفائده‌سی اتم اولسه مناسب دکلیدر — موضوعات‌العلوم]

« اعمدر جمله مخلوقاته لطفی »
(سنان پاشا)

اَعْمارْ [ع] انسانك یاشادیغی‌مدت معناسنه (عُمْر) ك جمعی .

«او حلقه جوهر ایله بر جریده‌در تیغی»
« که‌صحیفه‌سنده‌در اعمارد شمنان‌مسطور»
(نابی)

اَعْماقْ [ع] قویو ودره‌نك دیپ ودرینلك معناسنه اولان (عُمْق) ك جمعی : اعماق آبار . [معدنجیلر ، اوچ یوز مترو اعماق زمینه اینوب کومور چیقاریپورلر .]

اَعْمالْ [ع] ایش معناسنه اولان (عَمَل) ك جمعی : اعمال حسنه. [کیمنك‌اعمالی بهشتیدر، کندو دوزخی ! — سنان پاشا]

« اعمال کتابیدر بوآثار »
(لا)

« معتدل اولمق ایچون جمله امور »
« لازم اعماله ترازوی شعور »
(نابی)

اَعْمامْ [ع] بابانك قرداشی‌معناسنه اولان (عَمّ) ك جمعی : حضرت عباس اعمام پیغمبریدندر .

«بولدی تشریفی ایله صدر رفیع‌القدره»
«شرف تازه مقام اب وجد واعمام»
(نابی)

اَعْمِدَه [ع] دیرك معناسنه اولان (عَمود)ك جمعی . صباح وقتی آفاقك آغاروب آچیلسنه (عمودالفجر) دینور . بر خلقك برملتك بیوکی . مشهوری مقامنده (عمودالقوم) دیرلر .

اَعْمَر [ع] اوزون عمرلی ، پك اختیار ، چوق یاشلی .

اَعْمی
اَعْما [ع] کوزلری کورمه ین ، کور :

« ولی نه سود که صاحب نظر دکل اعما »
(فضولی)

«باشقه در علم معماده مزایای نکات »
«کورمز اول دقت نادیده یی اعمای سخن»
(وهبی)

«فرق ایچون تمییز اهلیتده کی نقصانی»
«صورت اعمی ده اسلاف ایتدیلر تصویر بخت»
(لا)

«دکل لطفی خداوند کریمك قابل انکار»
«مکر انکار ایدن مجنون اوله یا طفل ویا اعمی»
(نابی)

«آنادن طوغمه اعما الردکلدر واقف الوانه»
(شناسی)

اَعْناء [ع] ناحیه ، طرف ، جماعت معنالرینه اولان (عِنو) نك جمعی . قوللانیلماز .

اَعْناب [ع] یاش . تازه اوزوم دیمك اولان (عِنب)ك جمعی . (بِنْتُ العِنَبْ) = شراب .

« پردر اول بوستانده اعناب ونخیل »
« وار بوداقلرنده جوامرد و بخیل »
« عبیدی »

اَعْناق [ع] بویون معناسنه اولان (عُنق) ك جمعی .

اَعْنان [ع] آغاجك اوجی ، آفاق معناسنه در .

اَعْنَب [ع] بیوك بورونلی آدم .

اَعْنَق [ع] بویونی اوزون آدم .

اَعِنَّه [ع] دیزکین ، یولار معناسنه اولان (عِنان) ك جمعی .

اَعْواض [ع] بدل معناسنه اولان (عِوض) ك جمعی .

اَعْوام [ع] ییل معناسنه اولان (عام) ك جمعی : تعاقب شهور واعوام ایله نعمتك خزائنه سندن برذره قدر اکسیلمز — سنان پاشا]

« حشره دك اوله صلات ایله سلام »
« کذر ایتدکجه شهور و اعوام »
(خاقانی)

اَعْوان [ع] یاردیم ایتمك ، آرقه اولمق معناسنه کلان (عَون) ایله یاردیمجی وطرفدار معنا-سنه اولان (عَوان) ك جمعی . یاردیمجیلر . لسانمزده (عَون) بومعناده قوللانیلمدیغی کبی (عَوان) هیچ قوللا-نیلماز : اعوان زبیر .

« اعوان یزیدك هله خصمانی بز الحق »
(شیخ غالب)
« جذب ایدوب جذبهٔ ربانی ایله »
« قول ایدردی آنی اعوانی ایله »
(خاقانی)

اَعْوَجْ [ع] اکری ، چارپیق .

اَعْوَرْ [ع] یك چشم، تك کوزلی: شیطان اعور .

« دیدهٔ اعوری طرح اولمشیدی »
« زور شاهد کبی جرح اولمشیدی »
(عطایی)

اَعْوَضْ [ع] مألی آکلاشیلماز، یاخود آکلاشیلمسی کوج شعر .

اَعْیادْ [ع] لسانمزده بیرام معناسنه قوللانیلان (عید)ك جمعی: اعیاد مسلمین .

« اکر نجوم فلك سعد اکبر اولسه تمام »
« ویرلسه هم هر روزه رونق اعیاد »
(نفعی)
« اوله هر بر کونمز غبطه فزای اعیاد »
(لا)
«قدرده نازل اولورروح الامین ایتمك ایچون»
«آستاننده زمینبوسیٔ رسم اعیاد»
(نابی)

اَعْیارْ [ع] حمار ، اشك دیمك اولان (عَیر) ك جمعی . قوللانیلماز .

اَعْیانْ [ع] کوز دیمك اولان (عَیْن) ك جمعی، کوزلر. لسانمزده بومعناده آز قوللانیلیر . ینه (عَیْن) ك جمعی اولان (عُیُون) دهاچوق استعمال اولونور. §(اعیان) برقوم وملتك اولولری، بیوکلری، اعضاسی طرف دولتدن انتخاب ونصب اولونان مجلس عالی‌یه داخل اولانلر دیمکدر. بومعنالرده مفردی قوللانیلماز: اعیان مملکت ، اعیان بلده ، اعیان قریش، هیئت اعیان .

« قرهٔ اعیان امتدر حسین کربلا »
(کاظم پاشا)
« کحل اعیان عجم قیلدقده خاك رهکذار »
(فضولی)
« بیره دوشورمه‌یوب قاپیشیر توتیا کبی »
« کحل غبار درکهك اعیان روزکار »
(نجاتی)
« مستندر برینه اعیانك »
« حقکی ایسته وارایسه جانك »
(نابی)
« سرفراز اوله جمله اعیانی »
« بی تزلزل جمیع ارکانی »
(فضولی)
« نه‌در شو اعیان ذومهابت »
(پژمرده ــ اکرم)

اَعْیَنْ [ع] بیوك، ایری کوزاو آدم § نظرکاه : اعین ناس .

اَغارِبْ [ع] آن فرقت ، هنکام جنك : (یوم الاغارب) = صواش کونی ، یوم محاربه .

اَغالِيط { [ع] مخالطي يا گلمق ايچون سويلەنيلن سوز، يا گلمامق معناسنه اولان (اُغلوطه) نك جمعی : ترتيب اغاليط .

اَغانی { [ع] نغمه، آهنك معناسنه كلن (اُغنيه) نك جمعی :

« كه ساز وطرب كهی اغانی »
« ايام نشاط ايدی زمانی »
(نابی)

« باشقه اغنيه‌سی وار هرقومك »
« بزه خوش كلز اغانیٔ مغان »
(معلم ناجی)

اَغْبَرْ [ع] چوق توزلو .

اَغْبِياء { [ع] عقل وفطانتی آز معناسنه اولان (غبی) نك جمعی: احمقلر: اغبيای قوم .

اَغْثَر { [ع] بوز و اسمر رنكلی، چوق تويلی عبا ـ كيليم . § قوربغه يوصونی § قاره باتاق قوشی . § مجازاً اسفل ناس .

اَغْثَم { [ع] بياضی سياهندن چوق اولان صاچ ، قيل : شعر اغثم .

اَغْدِيَه { [ع] تشديد ايله غلطدر . تشديدسز يازلمالیدر. قوشلق طعامی ديمك اولان (غَداء) و(غداء)نك جمعی. لسانمزده استعمال اولونان كسره ايله (غِدا)در: اغديهٔ لذيذه .

اَغْذِيَه { [ع] انسانی بسله‌ين طعام، شی ديمك اولان (غِذاء)ك جمعی: اغذيهٔ سكريه . عربيده فصيحی ذال ايله مشهوردر .

اَغْراس { [ع] ديكلمش آغاج معناسنه(غَرس)ك جمعی. لسانمزده (اَغْراس) ديكلمش فدانلر و (غَرس) آغاج ديكمك معناسنه استعمال اولونور .

اَغْرِبَه { [ع] قارغه ديمك اولان (غُراب)ك جمعی.

اَغْراء { [ع] كفار ايله جنك ايتمك معناسنه اولان (غَزاء)نك جمعی .

اَغْراض { [ع] نشان ، امل ، قصد معناسنه اولان (غَرَض)ك جمعی : اغراض ذاتيه ، اغراض فاسده، [زواللی انسانلر علی الاكثر مغلوب اغراض وعادات اوله‌ـ كلدكارينه ــ اطلاق الافكار ــ ادهم پرتو پاشا]

اَغَرّ { [ع] پك پارلاق وبياض شی § پك مغرور ومحترم كيمسه .

اَغْرَب { [ع] پك ، اك غريب ، فوق العاده غرابتلی.

« بولدم بر ايكی غزل كه اغرب »
(لا)

«عشقم غريب وحسنك ايسه اغرب غريب»
(رشدی)

« بو طائفه‌نك ايچنده بر شب »
« بر حال كوروندی غايت اغرب »
(شيخ غالب)

اَغْزَلْ { [ع] پك عاشقانه: اغزل اشعار § الك شدتلى صيغه : حماى اغزل .

اَغْشى { [ع] پك بى هوش و بايغين آدم § بدنى سياه، يوزى بياض حيوان .

اَغْشِيَه { [ع] پرده، اورتو معناسنه اولان (غِشاء) نك جمعى : اغشيهٔ مزيّنه. § اصطلاحات طبيه دندر: [علت، بوغازده اغشيهٔ كاذبه پيدا ايتمه‌دن اول سرايت ايده‌بيلير . اغشيهٔ كاذبه‌نك موجود اولديغى زمان ايسه سرايتى شبهه سزدر — قوش پالازى مقاله‌سى — بحريه‌لى دوقتور حق]

اَغْصان { [ع] آغاج دالى ديمك اولان(غُصن) ك جمعى:
«زهى فاتح كه اغصان خفادن ايتمه‌ده ابراز»
(نابى)
« اول سرو شعله بارى بن نهال طوره بكـزتدم »
« كه آتشلر اوله پيچيده هپ اوراق و اغصانه »
(فهيم)
« سپهر معدلتـك ماه آفتاب اثرى »
« رياض مكرمتك سرو سدره اغصانى »
(نفعى)

اَغْضَبْ [ع] پك غضبلى آدم .

اَغْضَفْ { [ع] اوزون و صارقيق قولاقلى حيوان : كلب اغضف .

اَغْطِيَه { [ع] پرده واورتو معناسنه اولان(غِطاء) نك جمعى: اغطيهٔ حريريه .

اَغْلالْ { [ع] مجرمينك بويونلرينه، اللرينه وضع اولونان باغ وتيمور معناسنه اولان (غُلّ) ك جمعى.

اَغْلالْ { [ع] آغاج آراسندن، قوروالقدن آقان صو ، دره ديمك اولان (غَلَل) ك جمعى .

اَغْلاقْ { [ع] كليد ديمك اولان (غَلَق) ك جمعى.§ قاپالى اكلاشيلماز شيلر .

اَغْلَبْ { [ع] پك ، الك غالب ، چوق‌قوتلى : اغلب احتماله كوره، [ادراكات بشرك احاطهٔ كليّاتده‌كى ضعفى نتايجندن اولمق اغلب احتمالدر — كمال]

اَغْلَظْ { [ع] پك ، الك غليظ ، چوق قابا وچركين : اغلظ شتوم .

اَغْلَفْ { [ع] قابوقلى، اورتولوشى.

اَغْمادْ { [ع] قليج وبچاق قينى معناسنه كان (غِمْد) ك جمعى : اغماد سيوف .

اَغْمارْ { [ع] بيوك . اولو آدم § سيل، مأجارى معنالرينه كان (غَمْر)ك جمعى. استعمال اولونماز. جاهل ، بون آدم معناسنه اولان (غُمْر) ك جمعى‌ده بويله‌در.

اَغْماضْ { [ع] كوز يومق معناسنه اولان (غَمض) ك جمعى.

اَغْنام | [ع] قویون . کچی معناسنه اولان (غنم)ك جمعی : اغنام رسومی . اغنام مأموری .

اَغَنّ | [ع] سوزی بورون ایچنده سویله ین . خیم خیم .

اَغْنی | [ع] پك ، الك زنکین : اغنی الاغنیا = زنکینلرك زنکینی .

اَغْنِیاء | [ع] زنکین دیمك اولان (غنی) نك جمعی : اغنیای بلده .

« ثروت افزایش بونجه اغنیا خستلهنیر »
(قوجه راغب)

« اغنیا مفلس اولور بردمده »
(وهبی)

اَغْواث | [ع] غریو ایتمك . مدد ایستهمك معنالرینه اولان ومخافة الله ایله دائما نیاز وتضرعده بولوندقلرندن دولایی اولیاء اللهك عنوان مخصوصلری بولونان (غوث)ك جمعی : حضرت سید احمد الرفاعی پیشوای اغوائدر . اعاظم اغوائدندر .

اَغْوال | [ع] طائفهٔ جندن برنوع اولان (غول)ك جمعی .

اَغْوار | [ع] قعر . دیب . چوقور . نهایت . صوك معنالرینه اولان (غور)ك جمعی : چوق درین اولان شیئه و زیاده دوشون آدمه (بعید الغور) دینور . [سکا برسفینهٔ نفیسه تقدیم ایلرم که عبور بحار بعید الاغوار ایدرسك — طاشکوپریلی زاده احمد کمال الدین]

اَغْیار | [ع] (غیر)ك جمعی . باشقهلری . یابانجیلر . رقیبلر : [تختگاه سلطنتك آق دکزه قارشی اغیاره سد اولونمش بر باب آهنینی دنیلکه شایان اولان قلعهٔ سلطانیه بوغازندن کیریلیر — کلیبولی — کمال]

« ایتمش کمند کردن اغیاره طرهیی »
« اولدم دیسهم آصیلمغه ویرمزرسن بکا »
(حاذق)

« ولی علاقهٔ اغیار وارایکن دلده »
(لا)

« بونجه فترات ایچنده اغیار »
(لا)

«اغیاره نکاه ایتمهدیکك ناز صانیردم»
«چوق لطف ایمش اول عاشقه بن آز صانیردم»
(نفعی)

اَغْیاض | [ع] آغاجلق . میشهلك معناسنه اولان (غیضه)نك جمعی : اغیاض واسعه .

اَغْیَر | [ع] پك ، الك غیرتلی آدم .

اَفاتیح | [ع] مانطار واوکا بکزر نبات .

اَفاحیص | [ع] قیالقده ، طاش آراسنده بولونان

قوش يوواسى ديمك اولان (اُفحوص)ك جمعى، قوش يووالرى .

اَفاخِمْ { [ع] الك اولو ، پك بيوك ومحترم ديمك اولان (اَفْخَم) ك جمعى : افاخم وزراى دولتدن .

« اشعارده زبدهٔ افاخم »
(لا)

اَفاضِلْ { [ع] زياده فضل وكمال يعنى هنر وحسن حال صاحبى ديمك اولان (اَفْضَل) ك جمعى : افاضل علما .

« شانكه نسبت افاضل مستحق زكات »
(نفعى)

« مجلسلرينه نديم داخل »
« اولمش ايدى زمرهٔ افاضل »
(لا)

«بو حنيفه شيم اول شيخ افاضلكه اولور»
«بوعلى مدرسهٔ حكمت وفضلنده معيد»
(نفعى)

« بى ذائقـهٔ لبّ كمالات افاضـل »
(سامى)

اَفاعِى { [ع]بيوك ،انكرك ييلانى معناسنه اولان (افعى)نك جمعى . انكرك ييلانلرى .

اَفّافْ { [ع] زياده اوف ديين ، كدرلى آدم .

اَفّاقْ { [ع] تجارت ايچون اقطار عالمى طولاشان آدم .

اَفاكِلْ { [ع] لرزشلى ، تترهين معناسنه اولان (اَفْكَل)ك جمعى. بواوچ لفظ قوللانيلماز.

اَفانِينْ { [ع](افنون)ك جمعى . صارماشيق كبى بربرينه قاريشمش آغاج داللرى § تنوعات ، شئونات. ايكنجى معناده مستعملدر.

اَفايِكْ { [ع] اويدورمه ، يالان سوز معناسنه اولان (اَفيكه) نك جمعى .

اَفاوِيجْ { [ع] بلوك ، قسم ، طاقم معنالرينه كلن (فَوْج) ك جمع الجمعى . (افواج) (فَوْج) ك جمعيدر.

اَفاوِيقْ { [ع] ايچقريق معناسنه اولان (فوآق)ك جمعى.

اَفْئِدَه { [ع] يورك، قلب، كوكل ديمك اولان (فُؤاد) ك جمعى: افئدهٔ خالصه.

اَفْتارْ { [ع] باش وشهادت پارمقلرينك آراسى ديمك اولان (فِتْر) ك جمعى قوللانيلماز.

اَفْحاثْ { [ع] هر شيئك ايچى ، بوشلغى معناسنه اولان (فَحث) ك جمعى .

اَفْحاء { [ع] صوغان . و بعض اطعمه يه قونيلان قوقولو قورو اوت معناسنه اولان (فَحا ء) نك جمعى. قورو نعنع وككيك و صوماق كبى .

اَفْخاذْ [ع] يقين خصم وتعلقات معناسنه اولان (فَخِذْ) ك جمعى ، استعمال اولونماز .

اَفْخَم [ع] اك اولو ، پك عظمت وفخامتلى ،زياده قدروشرف صاحبى: وزير افخم .

« سيد افخم نبى محترم فخر امم »
« اوّل عالم رسول اكرم آخر زمان »
(كاظم پاشا)
« بودر اول افضل امثال مشير افخم »
(نابى)

اَفَرّ [ع] پك قاچيجى ، چوق قوشوجى .

اَفْراخْتَه [ف]يوقارى قالديرلمش، يوكسلدلمش .

« شقهٔ رايت اقبالى اولوب عالمگير »
« سربرافراخته اولدقجه لواى اسلام »
(نابى)
«آفرين اى علم افراخته سردار دلير»
(نفعى)

اَفْرانْ [ع] مسرور و شادمان اولان: شخص افران .

اَفْرادْ [ع] تك، يالكز، برآدم معناسنه (فَرْد)ك جمعى: قرعه افرادى ، افراد رديفه .

[مبناى تمدن مادهٔ تعاون اولمسيله افرادك كفاف نفس تدارككندن عاجز قالمامسنه همت ايتمك ـــ سئله ـــ شناسى]
«حضرت قطبك اولورداٸره سندن خارج»
« علمنـه اولمق ايله وارث كامل افراد »
(نابى)

« حيـات جديده ويروب امته »
« آلشـدردى افرادينى خدمته »
(معلم ناجى)
« حسن صورت بوله افرادهيولاى سخن»
(وهبى)

اَفْرازْ [ف] يوجه لتمك وقالديرمق معناسنه اولان (اَفْراخْتَنْ) ياخود (اَفْراشْتَنْ) مصدرندن مشتق. لسانمزده يوقارى، يوكسك معنالرينه قوللانيلير . آنكله وصف تركيبى ياپيلير. بعضاً همزه سى اسقاط اولونور. «نشيب وفراز » كبى كه آشاغى ويوقارى ياخود انيش ويوقوش ديمكدر .

بعض لغتجيلرك ظن ايتدكارى كبى يالكز اوله رق (فراز) اويله انيش ، يوقوش معناسنه دكلدر . مطلقا عالى، رفيع، صعود ، يوقارى معناسنه در . تغليط اذهانى موجب اولمامق ايچون بو قدر تصريح واشارت ايدلدى: سر افراز = بيوك ، مشهور ، معروف ، بعضاً بوندن الف اسقاط اولونه رق « سرفراز » دينير . ايكى صورتله ده قوللانيلير .

« ايدر شتابى حجل آب وآتشى اولسه »
« ره نشيب وفرازه چهنده وجارى »
(نفعى)
« آفتميسين اى شوخ سرافرازى زمانك »
(اكرم)
« علم افراز غزا حيدر كرار وغا »
(حقى)

« ای سرافرازجهان کیم نظر مکرمتك »
(جوری)

اَفْراسْ { [ع] آت دیمك اولان (فَرَس) لك جمعی ، قیصراق ده اولسه (فَرَس) دینیر . تصغیری (فریس) در : افراس عرب .

اَفْراشْتَه { [ف] یوقاری قالدیرلمش ، ترفیع ایدلمش .

اَفْرَزْ { [ع] آرقه سی چیقیق ، قانبور کبی صرتی دوز اولمایان آدم .

اَفْرَعْ { [ع] وسوسه لی ، قوروننیلی آدم § ایشی ، کوجی اولمایان .

اَفْرَنْج { [ع] بو کلمه لاتینجه دن معربدر . لسانمزده یالکز فرانق نسلنه منسوب اولان اقوامه تخصیص اولونماز . بتون اوروپا خلقنه فرنك ویاخود طرز عربیده (افرنج) دینیر . [داءالافرنج = فرنکی علتی .]

« همنام شهنشاه رسل فاتح افرنج »
« یکتا علم افراز جهان صفدر عالم »
(نشاطی)

« باشنه ییقدی فرنکك جان اوین ربالعباد »
(سروری)

اَفْرَقْ { [ع] پك آیریق ، چاتالشی .

اَفْرَنْجی { [ع ف] اوروپالیلره منسوب ، فرنکاره متعلق : تاریخ افرنجی ، میلاد افرنجی .

اَفْروخْتَه { [ف] یاقیلمش ، پارلامش ضیالاندیرلمش : شمع افروخته .

« برشمع که آله بونار دن نور »
« افروخته اوله تادم صور »
(ریاضی)

اَفْروزْ { [ف] پارلادیجی ، شعله لندیریجی . ترکیبلرده قوللانیلیر :

« کوهر نظم عالم افروزم »
« شهلرك زیور کلاهیدر »
(نفعی)

« ظهوری بو بختك که فیروزدر »
« شهنشاه علویت افروزدر »
(معلم ناجی)

« بحورافروز بزمی روح عطارنشابوری »
(نفعی)

« سپهر رفعتك تابنده ماه عالم افروزی »
« ریاض دولتك زیبنده سروقامت افرازی »
(وله)

« زهی فرخنده روز عالم افروز مسرت کیم »
(صبری)

« مجلس افروز کرم عاطفت آموز کرام »
(نابی)

اَفْروشَه { [ف] اون حلواسی .

اَفْزا { [ف] آرتیریجی ، چوغالدیجی : ترکیبلرده قوللانیلیر . بعضاً همزه سی حذف اولونور : فرحفزا کبی ، [چهرهٔ جانفزا وقد دلارالری کوکل کلزارینه بهجت وجهان باغنه طراوت ویرمش ایکن — سنان پاشا]

« ایلدی بزم صفا افزا کی برکلزار شمع »
(ریاضی)

«حیرت افزادر قیامك جامه خوابكدن سنك»
(محمود ندیم پاشا)
« اویله مست ایت بزی ای ساقئ روح افزا كیم »
« هوشیار اولمه یه لم روز قیامتده بیله »
(عونی)

اَفْرِیدُونْ [ف] اسكی ایران حكمدارلرندن شهامت و حماستله مشهور بر ذاتدر . ادبیات فارسیه ایله ادبیات عتیقهٔ عثمانیه ده بو اسمه چوق تصادف اولونور . ادبیاتمزده بعضاً همزه سی اسقاط ایدلمشدر . اسم اولدیغی تقدیرده همزه هیچ بولوندیرلماز: [سلطان سلیمان قانونی عصری رجالندن مشهور فریدون بكك «منشآت السلاطین» عنوانلی اثر بركزیده سی]
« نه كلاه كدا ایله تاج افریدون »
(نفعی)

اَفْزاعْ [ع] قورقو ایله فریاد ایلمه مك معناسنه اولان (فزع) ك جمعی . مفردی زیاده قوللانیلیر .

اَفْزایِشْ [ف] آرتش، چوغالش، آرتمه . چوغالمه :
« كاسهٔ لبریز فغفور اولسه ده ویرمز صدا »
« ثروت افزایش بولنجه اغنیا خسته له نیر »
(قوجه راغب)

اَفْزُودْ [ف] چوغالدیجی . چوغالدان . آرتیریجی . آرتیران .
«نه عشقی دین شكن وقبله بندو كفر افزود»
(سامی)

اَفْزُونْ [ف] زیاده، چوق : [... شركتلرك احتیاجات مدنیه و ترقیات دولیه یه ایتدیكی خدمتلر حددن افزون بولنمشدر . — تصویر افكار — كمال]
«دیدم ای دابر مسیحالب»
«ایده اعجاز حسنك افزون رب»
(وحید)
« اخترله دوشنمه صحن هامون »
« الماس چاقل طاشندن افزون »
(شیخ غالب)
« غره جبههٔ فضل وهنر روز افزون »
(منیف)
«میلم افزوندر بنم چشم ودهان دلبره»
(شریف)
بعضاً نظمده (افزون) ك همزه سی حذف اولونور:
« كریه می ایتدی فزون اشكمی خون ایتدی فلك »
(یاووز سلطان سلیم)

اَفْزُونی [ف] زیاده لك . چوقلق : افزونئ عمر واقبال.
« افزونئ حیات كم آزار اقدمدر »
(نابی)

اَفْسارْ [ف] یولار . عربیده «مقود» معناسنه در . فقط عربیسی استعمال اولونماز :
« طاقدی اول داور جمازه سوار »
« سرینه اشتر چرخك افسار »
(خاقانی)

اَفْسالْ [ع] صرتسز . لئیم . آلچق آدم دیمك اولان (فسل) ك جمعی . نادراً استعمال اولونمشدر .

اَفْسانَه [ف] حكايه، سرگذشت، ماصال § بوش سوز ، صاچمه صاپان لاقيردى :

« كيدينك برچوبوغى اكسيك ايدى الده هيمان »
« قصه دن آرتيق ايدى سويلديكى افسانه »
(نفعى)

« قيلدى نكاهى قصهٔ حسن ودلى بيان »
« در حيرت ايتدى اوافسانه كوكلى »
(شريف)

« دلكشادر مجلسك غايتده هم رندانه در »
« هرنه ديرلرسه سنك حقكده هپ افسانه در »
(نفعى)

اَفْسانَه پَرْداز [ف] دوزمه ماصال سويله ين ، يازان، مدّاح .

اَفْسانَه پَرْدازى [ف] ماصال اويد يريجيلق ، رومانجيلق :

«حقيقت اهلى اولمازمائل افسانه پردازى»
(معلم ناجى)

اَفْسانَه جُوى [ف] افسانه آرايجى، بوش وقت كچيرمك ايسته ين . سرسرى ، مقامنده قوللانيله بيلير .

اَفْسانَه جُويى [ف] بوش وقت كچيرمك ايسته يجيلك .

اَفْسانَه كُوى [ف] ماصال سويله يجى ، صاچمه صاپان سويله ين : فرتوت افسانه كو .

اَفْسانَه كويى [ف] افسانه سويله يجيلك .

اَفْسَدْ [ع] پك فنا ، الك بوزوق.

اَفْسَرْ [ف] تاج ، مرصع سرپوش:

«آتمش نقاب حسنى محبوبهٔ زرافسر »
« قيرلريشيل گيمش، آچمش بتون چيچكلر»
(اكرم)

« بالليدرزيورافسر اوله جق كوهر صاف»
(عزت ملا)

«زر وكوهرله قيلوب زيور افسرخاتم »
(باقى)

«بزمكاه شوكتك جمشيدخورشيدافسرى»
(نفعى)

« تخت اجلاله شهنشاه سليمان افسر »
(حقى)

اَفْسُرْدَه [ف]طوكمش، طوكوق:

« ناطقيّت بيله افسرده ايدى »
(لا)

«فلك برپرنيان نقش ايتدى افسرده دلان اوزره »
(لا)

مجازاً قانسز، غيرتسز ، طويغوسز مقامنده ، استعمال اولونور : افسرده دل.

« اولورافسردهٔ تعطيل نعمت خانهٔ عظما »
(نابى)

اَفْسُرْدَگانْ [ف] غيرتسز ، طويغوسز آدملر: افسردكان قوم .

اَفْسُرْدَگى [ف] طوكوقلق ، غيرتسزلك، طويغوسزلق :

« اثر ايتمز ينه افسردكىٔ بال وپرندن »
« اكرصدبهرهٔ طوپ آتسه لر برماكيان اوزره »
(لا)

اَفْسُرْدَه دِلْ [ف] يوركى طوكمش :

اَفْسُرْدَه دِلى [ف] قلبى طوكوق ، حسدن محروميت :

« عشقدر چارهٔ افسرده دلى »
(معلم ناجى)

اَفْسُرْدَه دِماغ [ف] بينى طوكمش (افسرده مغز)

و (افسرده مغزى) دخى بو معناده استعمال اولونور : حاسد افسرده دماغ .

اَفْسُرْدَه مِزاج [ف] مزاجى صوغوق ، قانى صوغوق آدم .

اَفْسَق [ع] پك فاسق . اك ادبسز :

« خاطرى صايلەجق افسق ايدى »
« آكا فاجر لقبى اوفق ايدى »
(عطى)

اَفْسُوس [ف] يازيق . ايواه كبى ادات تألم وتأسف .

بعضاً مكرر اولەرق قوللانيلير :

« زبانم ايلەمم آلوده افسوس وندامتدن »
(فهيم)

« اهل دلدن اولسون افسوس وتأسف برطرف »
(وله)

اَفْسُون [ف] سحر ، بويو ، اهل خواصك اوقودقلرى عزيمت . بعضاً همزه حذف اولونور :

« مردم ديده مه بيلمم نه فسون ايتدى فلك »
(ياووز سلطان سليم)

« نركسك چشمندن افسون اوكرەنير ساحردخى »
(احمد پاشا)

« كيم كورسه اواور غمزەكى البته كرفتار »
« يارب نه فسون ايلر اوجادوى محبت »
(نفعى)

« شويله بيهوش وخراب ايلدى افسانهٔ غم »
« عقلمز باشمزه كلمەيه افسونلر ايله »
(وله)

« نه افسون ايتدى ساقى برقدحله يارى كولديردى »
(شريف)

« كوزل تصوير ايدرسك خط وخال دلبرى اما »
« فسون وفتنەيه كادكده اى بهزاد نيسلرسك »
(مفتى بهائى)

« اولمش كيمى مسخر افسون چشم يار »
(لا)

اَفْسُونْگَر [ف] ساحر ، بويوجى . اوفوروكجى :

« آلدانان وارمى عجب افسانهٔ افسونكره »

اَفْسُونْگَرى [ف] بويوجيلك ، اوفوروجيلك .

اَفْشار [ف] صيقمه ، عصاره كبى هر شيئك صيقيلشى .

[افشره] ده بو معنايى افاده ايدر . § چيمديكلەمه .

اَفْشال [ع] ضعيف القلب ، جسارتسز . جبين ديمك اولان (فِشل) ك جمعى ، قورقاقلر . قوللانيلماليدر.

اَفْشان | [ف] صاچيجى، سرپيجى. و بعضاً همزه حذف اولونور: نور افشان .
«عشق آتشى سينه مدهينه شعله فشاندر»
(لا)
«زهى جريدهٔ عنبر نثار و مشك افشان»
(فضولى)
« نقطهٔ كلك عنبر افشانم »
(نفعى)
« فلك همته خورشيد زرافشان ايلر »
(جورى)
«زرافشان اولكف احسان ايله سير ايله عالمده»
(باقى)
«بلكه غرق بحر خون اولوردى فلك دل كبى»
«ايتديكجه تيغ خون افشان ايله حولانكرى»
(نفعى)

اَفْشُرَه | [ف] برنسنه نك صيقيلوب بوصه سى، آبريلان شى يعنى مايع اوزى، شيره، عصاره .

اَفْشُرْدَه | [ف] صيقيلمش شى .

اَفْصَحْ | [ع] دها ، پك فصيح ، اك فصاحتلى : افصح الفصحاء بو سوز اوته كيلردن افصحدر . پيغمبر ذى شان افنديمزه (افصح العرب) دينيلير .
« رب نطق آفرينه حمد صريح »
« افصح المرسلينه مدح فصيح »
(معلم ناجى)
« خط دلبر كبى معناسى ايلر افصح »
(شريف)

اَفْضال | [ع] عطيه واحسان معناسنه اولان (فضل) ك جمعى: حق يولنه بذل ايديله جك افضال احسن الاعمالدر .
« مستحيل افضالكه تعيين اوصاف ورتب »
(معلم ناجى)

اَفْضَحْ [ع] پك رسواى ، اك خياسز ، هر درلو عيب ورذالتى آشكار آدم .

اَفْضَل | [ع] پك، اك فضيلتلى ، مرتبه سى عالى : مناسبتسز سوزدن سكوت افضلدر .
[افضل اهل ايمان اولان صديق اكبر — رضى الله عنه — كمال]
« سنسك اول فاضل بيمثل ومعادل كه فلك »
« كورمه مشدر دخى دورايده لى سندن افضل »
(نفعى)
« واردر نيجه خود پسند نادان »
« كندين صانير افضل سخندان »
(لا)
« نبى افضل واكمل محمد مرسل »
(ثابت)
«شاه اورنك ولايتكه سزا دردينسه»
«سك دركاهى سپهرك اسدندن افضل»
(كاظم پاشا)

اَفْضَلِيَّتْ [ع] افضل اولمق .

اَفْعال | [ع] ايش معناسنه اولان (فعل) ك جمعى، زمانه دلالت ومعنايى احتوا ايدن لفظلر: افعال حسنه، افعال متعديه . [مكركه سوء افعالى پردهٔ ستر آلتنده قالمق ايچون — كمال]

« عقل اوّل کبی افعالی متانتده مثل »
« صبح ثانی کبی اقوالی صداقتده علم »
(نفعی)

[کیمنك افعالی دوزخیدر، کندی بهشتی — سنان پاشا]

« وابسته‌در خیالنه افعالی هرکسك »
(لا)

« حاصلی علت تصریفدن اولماز سالم »
« عین افعال زمان امثلهٔ ریب منون »
(منیف)

اَفْعیٰ | انکرك ییلانی، مرد شریر. لسانمزده سبك فارسیده
اَفْعِی | اولان (اَفْعِی) زیاده قوللانیلیر .

[استهزا دینیلان شی افعیٔ هلاهل فشانه بکزر بر صفت مضره‌در — اقتطاف — دیار بکرلی سعید پاشا]

« افعی نهاددشمنه حشمت فروش اولان »
(حاذق)

اَفْغانْ — فِغانْ [ف] اضطراب ایله باغیروب چاغرمه ، فریاد ایله باغرشمه . اکثر افغان قوللانیلیر :

« باغه‌کیردم سرکویك آکوب افغان ایتدم »
(فضولی)

« خاموش نه آه ایدر نه افغان »
« مدهوش نه‌یول بیلیرنه‌ارکان »
(شیخ غالب)

اَفْقَرْ [ع] پك ، الك فقیر ، پك محتاج : افقر فقرا . [قیافت ومعاملاتنده زمانتك افقر فقراسندن فرق اولونمازدی — خیثیت — کمال]

اَفْکارْ [ع] دوشونمه معناسنه اولان (فِکْر) لك جمعی :

افکار سقیمه . افکار ایتمك ، افکارلندی کبی تعبیرات پك عامیانه اولدیغندن ارباب فصاحت نزدنده مقبول ومستعمل دکلدر : [مباحث حکمیه‌نك چوغنده افکار عقلا یکدیکرینه معارض — لاحقه — جودت پاشا]

« کار فردایی بوکوندن نه‌یه لازم افکار »
(واصف)

« جهانی ایتمشیکن حیرتك زبون یاسنی »
« کیم ایتدی بویله سراندازحیرت افکار »
(ندیم)

[غربك امتزاج مزیت افکارینه رابطه‌ویرمشدر — جمل منتخبه — کمال]

« نخل افکار جلیلمده خرد نوباوه »
(کاظم پاشا)

« صدف اولماز درافکارمه‌دریای عدن »
(عزت ملا)

« افکار عرب، خیال ایران »
(لا)

اَفْگارْ [ف] مجروح ، سقط ، یاره‌لی: دل‌افکار. نثرده بعضاً ، نظمده اکثریا همزه حذف اولونور :

« دیدی‌که آه سؤال‌ایتمه زار پنهانم »
« دل‌فکارمه‌زخم اورمه‌سین‌ده‌دیکریار »
(ندیم)

اَفْگانَه [ف] جنین ساقط ، دوشوك .

اَفْگَنْ { [ف] آتیجی، ییقیجی، دوشوریجی: [آفتاب
اسلام مشرق بطحادن پرتو افکن
بروز اولدی — اندلس تاریخی —]

« یعنی همنام اساس افکن محراب حرم »
(منیف)

« اگر ظل افکن قهر اولسه بر کوه گران اوزره »
(لا)

« سر تیغ قلمم اولمسه گر خصم افکن »
(عزت ملا)

اَفْگَنْدَه { [ف] ییقیلمش، ییقیق، دوشکون: همزه نك
ضمیله تلفظی غلطدر: عاشق افکنده.

«بر سرو قدك بنده ٔ افکنده سی اولسون»
« عالمده او کیم غصه دن آزاد اولمیم دیر »
(روحی)

اَفْلاطُونْ — فَلاطُونْ { [یونانیدن معرب]
حکمای یونانیه دندر. سقراطك شاگردی،
آرسطونك استادی ایدی.

جزائر یونانیه دن اگینه آطه سنده
میلاد عیسادن درتیوز اوتوز سنه اول
دنیایه گلدی. اسم اصلیسی
(آریسطو قلیس) در. فقط مؤخراً
جسمنه باقیله رق گنگیش او موزلو معناسنه
اولان (پلاطون) ایله تلقیب اولونمشیدی.
زماننده کی فلسفیاتی تحصیل واقطار
مشهوره یی دور وسیاحت ایتدکدن -
صکره قبل المیلاد ٣٨٨ تاریخنده عربلرك
(مدینة الحکماء) دیدکاری (آتنه)
شهرنده (اقادهمیا) تسمیه ایتدیکی
مدرسه ٔ مخصوصه یی تأسیس وکشاد
ایلمش وتعلیم فلسفه ایتمشدر.

مؤخراً بعض سیاحتلرده بولونوب
ینه مملکتنه عودتله ختام عمرینه قدر
تدریس وتألیف ایله مشغول اولمش
وقبل المیلاد ٣٤٨ تاریخنده وفاة
ایلمشدر.

«سکندر سیر ایسه گرده سدنطق ایت پیش کاملده»
« فلاطون حقیقت بینه نقل ماجرا اولماز »
(لا)

« بو علی منقبه عزت بك افندی کیم اودر »
« عقل چاك افکن جیب خرد افلاطون »
(منیف)

[عصر افلاطونه قدر آنك « یعنی
فیثاغورسك » مذهبی مسلوك فلاسفهٔ
یونان ایدی — لاحقه — جودت پاشا]

اَفْلاطُونی { [صفت] لیلاقی ایله ارغوانی آراسنده
خفیف مور قاریشیق گوزل بررنك.

اَفْلاكْ { [ع] سما، کوك § بخت، قدر معنالرینه قوللانیلان
(فَلَك) ك جمعی :

« پایه پایه قیلسه افلاك وعقولی نردبان »
(کاظم پاشا)

«نیجه دریا سر امواجی ایرمش اوج افلاکه»
(ریاضی)

« شاننده بیوردی خالق پاك »
« لولاك لما خَلَقْتُ الافلاك »
(لا)

بوحدیث قدسینك نه صورتله مروی
ومشهور ایدوگندن بی خبر اولان بر

ذات، شیخ غالب مرحومك « چون اوّل ماخَلَقَ در اول نور » مصراعندن بحث اولونوركن (خا) نك ضمه ایله اوقونماسی لازم كله‌جكنی وفتحه ایله یا كاش ایدوكنی بیان ایتمشیدی . دفع اشتباه ایچون براز ایضاح ماده ایدلمك مناسب كورلدی . بوبابده‌كی روایت اخری نظر اعتباره آلنمیه‌رق حدیث قدسی اولدیغنه كوره مطلقابالاده كوستریلدیكی كبی « خَلَقْتُ الافلاك » دینیلمك لازم كله‌جكی . كتب معتبره‌ده تفصیلاً مذكوردر . آنكیچون « اوّل خَلق جهان » دینلمه‌سی یاكاش دكلدر .

اَفْلاكِیانْ [ف] ملك معناسنه اولان (اَفْلاكی) نك جمعی : ارواح علویه ، ملائكهٔ كرام .

اَفْلَجْ [ع] اوموزلری كنكیش، قوللرینك آراسی آچیق آدمه دینیر . اصل معناسی آچیق ، آریق ،سیرك دیمكدر . (اَفْلَجُ الاَسْنانْ)= سیرك دیشلی .

اَفْلَحْ [ع] اك ، پك زیاده فلاح بولان .

اَفْلَسْ [ع] پك ، اك مفلس ، پك زوكورد : افلس ناس .

اَفْلُودْ [ع] یتشكین كوزل ، كوربوز چوجق .

اَفْنادْ [ع] اختیارلقدن عقلی ضعیف اولمش یعنی بوناق دیمك اولان (فَنَد) و (فَنَد) ك جمعی . بوناقلر . قوللانیلماز .

اَفْنانْ [ع] (فَنّ) ك جمعی . نوعلر ، چشیدلر ، جنسلر معناسنه استعمال اولونور . مفردی بومعناده قوللانیلماز .

اَفَنْدی [الینوز لساننمدن] مأخوذدر . صاحب ، غالب ، سید كبی معانییی حاویدر . لسانمزده اوقویوب یازان هر شخصه (افندی) ، اوقومق یازمق بیلمه‌ین آدمه (آغا) دینیر . شهزادكان جوانبختان حضراتی دخی « افندی » عنوانیله ذكر اولونورلر .

«راحت یوزینی كورمه‌دی چالیشدی جان ایله»
«چكدی افندی یولنه بودكلو زحمتی»
(باقی)

« كیره‌مز كیسه‌افندیله قولك آره‌سنه »
(لا)

« حضرت‌الله! افندی، فاتح‌الابوابدر »
(لا)

« ایتدم كوزلرایچره‌علاقه‌افندمه »
(شریف)

اَفْواجْ [ع] بلوك ، طاقم، قسم معنالرینه‌اولان (فوج)ك جمعی : افواج جنود .

« بازیچهٔ باصرده‌مدر امواج »
« مغلوب مِنّا نمدر افواج »
(معلم ناجی)

اَفْواهْ { [ع] آغز معناسنه (فُوه) و (فَم) ك جمعی :
افواه ناس ، افواه ناريه . لسانمزده (فم) قوللانیلیر فقط (فوه) هیچ قوللانيلماز :
«اويمه‌مش كيمدر آنك دامن عالیجاهن»
«ايشته افواه‌خواص ايشته‌شفاه اعلام»
(نابی)
« افواهه سوزم اولايدی دمساز »
« لازمی ايدی فلكده پرواز »
(شيخ غالب)
«سلك نظمه چكيلان وصف جهان آراسی»
«در افواه حواص وكوهر كوش عوام»
(نابی)

اَفْواَفْ { [ع] اينجه ، نازك قاشلر .

اَفْوُرْ [ع] صيچرايوب سكرتمك .

اَفْوَغْ [ع] بيوك آغزلی آدم .

اَفْوَفْ { [ع] قاتی يوركلی، رقت قلبيه‌دن محروم .

اَفْوَكْ [ع] چوق يالانجی .

اَفْوَهْ { [ع] آغزی بيوك، اوك ديشلری اوزون آدم .

اَفْهامْ { [ع] ذهن وا كلامق معناسنه اولان (فَهم) ك جمعی :
« زلف عرفانه دلبسته عروسان خيال »
« چشم ادراكنه‌دلداده سواد افهام »
(نابی)

« هامه‌دن افهامه نقل ايتدكجه حسياتمی »
« خاق ناجی آشنای فيض خلاق ايلرم »
(معلم ناجی)
« ولهسان هويتكدر افهام »
« حيران حقيقتكدر اقلام »
(هاشم)
[علم عالم آرای اصحاب افهام وآرايه خفی دكلدركه — موضوعات العلوم]

اَفْهَمْ { [ع] پك تيز اكلايان ، زياده فهيم اولان، فوق العاده ذهنی آچيق وزيرك بولونان:
« ديركه قادر دكل ادنای بديهياتی »
« نه قدر ايتسه تأمل عقلای افهم »
(نابی)

اَفْيالْ { [ع] جسيم الجثه معلوم حيوانك اسمی اولان (فيل) ك جمعی. تشديد ايله (فيّال) فيلجی ديمكدر. ضعيف الفكر اولان آدمه (فيل الرأی) دينيلير .

اَفيَقَه [ع] فنا ، كوتو شی.

اَفيكَه { [ع] دوزمه ماده ، يالان سوز : اسناد افيكه .

اَفينْ { [ع] رأی وفكری واهی، بوش قفالی آدم. § چوروك جوز. (اَفَن) ده بومعناده قوللانيلير.

اَفْيونْ { [ع ف](افسون) وزننده لاتينجه (اوپيوم) دن معربدر . معروف خشخاشك طوكمش سودی . (افيون) مكيفاتدن اولوب كثيراً استعمالی سم قاتلدر . همزه‌نك

مدی وضمهٔ ثقیله ایله (آفیون) دیه تلفظی عامیانه‌در. افیون ادویهٔ طبیه‌ده کثرتله استعمال اولونور.

« نه بلادر هله برش وافیون »
« که‌ایدر آدمی سست ومجنون »
(وهبی)

«ساکه خاشابکزه‌دم افیون وبنکك نشئه‌سن»
«آنلرك داخی خصوصاً کیفنی کم بوله‌دم»
(نفعی)

«صباح حشره‌دك خواب غفلت افزادر»
« سپهرك اهل قیاسه یدیردیکی افیون »
(عونی)

اَفیونْکَشْ [ع] تیریاکی، افیونی
اَفیونی [ع ف] قوللانمغه آلیشیق اولان.

اَقاحی [ع] پاپاتیه چیچکی دیمك (اُقحوان) ك جمعی.

اَقادِح [ع] اوق معناسنه (قِدح) ك جمع الجمعی.

اَقارِبْ [ع] یك قریب معناسنه (اقرب) ك جمعی، یقین خصملر. مفردی بومعناده استعمال اولونماز: [مؤخراً واقع اولان دعوت اقارب واتراب قلب رقیقنی قرین اضطرار واضطراب ایتمیسله — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَقاسیم [ع] « قِسم »ك جمع الجمعی. قسمتلر معناسنی افاده ایدر.

اَقاصِرْ [ع] یك قیصه معناسنه (اَقصَر) ك جمعی.

اَقاصی [ع] یك ایراق دیمك اولان (اَقصی) نك جمعی. [اقاصیٔ اقطاردن شد رحل ونفسنی انواع مهالکه عرض ایلیه‌رك — استطراد — ادهم پرتو پاشا]

اَقاطِع [ع] (قَطیع) ك جمعی، قویون سورولری.

اَقالیم [ع] ممالکت، دیار معناسنه (اِقلیم) ك جمعی:

« فکر ایدرسه‌ك او حروف ممدود »
« اولدی سرحد اقالیم شهود »
(خاقانی)

[حاکم حکمفرمای اقالیم وامم معمورهٔ جهانی وقف استرزاق ایدوب — فضولی]

اَقانیمْ [ع] اصل معناسنه اولان (اُقنوم) ك جمعی (اقانیم الکلام) اصول الکلام دیمکدر. عقائد نصرانیه‌دن (اقانیم ثلثه) = اب، ابن، روح القدس.

اَقاویل [ع] سوز معناسنه اولان (قَول) ك جمع الجمعی: اقاویل کاذبه.

اَقَبّ [ع] بلی اینجه اولان.

اَقْبَح [ع] پك قبیح، الك چركین: [بر علم مستقبح یوقدر، الآجهل آندن اقبحدر — افلاطون آلهی — موضوعات العلوم]

اَقْبِيَه { [ع] خفتان ديمك اولان (قَباء) نك جمعى .

اَقْحاف { [ع] دماغى احاطه ايدن باشده‌كى كميك وآغاجدن معمول قاب ديمك اولان (قِحْف) ك جمعى ، نادراً قوللانيلير.

اَقْداح { [ع] بارداق معناسنه اولان (قَدَح) ك جمعى : اثناى ضيافتده اداره‌ٔ اقداح شادانى ايتديلر . [كاهيجه مداوله‌ٔ اقداح انس والفت ايچون موافق احباب منفور النفاق — يكن محمد پاشايه مكتوب — كانى .]
[بونلرى باده‌ٔ تلخ وشيرين وعرق آتشين كبى اقداح حسن تعبير و بيانه قويديلر نوش ايتديلر — اكرم]

اَقْدام { [ع] آياق معناسنه (قَدَم) ك جمعى : [هيچ بر واديده اثبات اَقدام اقدام ايده‌مديكى كندوسنك معلوم ومجزومى اولديغندندر — شرح — ادهم پرتو پاشا]

اَقْدَس { [ع] پك مبارك ، الك پاك ، پك مقدس : [حد ذاتنده شرع وقانوندن اعز واقدس بر شى يوقدر — نطق — سرى پاشا]
[على الخصوص اول استادك مرحوم اولوب آنلرك مظهر فيض اقدسى اولان — موضوعات العلوم]
«كلشن انديشه سنده فيض اقدس سلسبيل»
«كلستان مشربنده روح قدسى باغيان»
(لا)
« بررياض فيض باريدركه خاك اقدسى »
(كاظم پاشا)
«دست جودو كرمى چشمهٔ فيض اقدس»
«ابر لطف وهممى منبع تسليم امل»
(وله)
« نه نامه واردات فيض اقدس »
« كه اولمش قاب منشى سنه ملهم »
(نفعى)

اَقْدَم { [ع] پك قدملى ، الك اسكى ، الك اوّل : اقدم امور .
[ياپيله‌جق شيلرك بر آن اقدم اجراسى تقديرنده — لايحه — رشيد پاشا]
«كشور آراى كرم پيشه كه بويله پاشا»
«صدر ديوانه شرف ويرمدى بوندن اقدم»
(نفعى)
« رخشيهٔ نفعى آندن اقدم »
(شيخ غالب)
« آكا ديرلردى نبى الاقدم »
(خاقانى)

اَقْرَأ { [ع] قرآن عظيم الشانى الك كوزل وپك لطيف اوقويان.

اَقْراء { [ع] ظهر ، آرقه ديمك اولان (قَرا)) نك جمعى . بوكلمه شعر ومنظومه‌نك نوعلرى وقافيه‌لرى معناسنده قوللانيلير .

اَقْراص { [ع] يووارلاق وچوره‌ك ديمك اولان (قُرص) ك جمعى ؛ يووارلاقلر . مفردى زياده قوللانيلير : قرص شمس .

اَقْران { [ع] (قِرن) ك جمعى ، ياشلرى بربرينه مقارن

اولان — یاشداش : اقران وامثال . بعضاً ده مفرد حکمنده قوللانیلیر : [فی الحقیقه منستروانغه متعلق اوصافدن اولمامق حسبیله اقرانه باعث تفوق ورجحان اولهمیه جغی محتاج بیان دکلدر — عاکف پاشا]

« همراه اوله من آنکله یاران »
« شهباز ایله صعوه اولماز اقران »
(لا)

« ذاتی بنجابن فائق اقران ایلر »
(جوری)

« وهبی یه لغتده یوقدر اقران »
(لا)

« کورمه دك حق بوکه اقرانی کرچه کوردك »
(منیف)

اَقْرَبْ { [ع] پك قریب ، الک یقین: اقرب مسافات . [ارکان واحکامی قواعد عقلیه یه دها اقرب وامس بر مذهب اختیار ایدرلردی — اطلاق الافکار — ادهم پرتو پاشا] بو مثالده اقربدن اول ترکجه (دها) اداتی علاوه اولونمش ایسه ده عربی اسم تفضیلاره بویله بر ادات تفضیل علاوه سنه هیچ لزوم یوقدر.

اَقْرِباءْ { [ع] یقین خصملر ، یقین معناسنه (قَرِیب) ك جمعی . رانك فتحیله (اَقْرَبا) غلطدر . اویله تلفظ اولونمامليدر: اقرباو تعلقات. [جمله سی ایکی خصمك دخی جانی، جکری قومشوسی ، اقرباسیدر — اوندره — کمال]

« اقربانك حسدیدر مشهور »
(وهبی)

اَقْرَحْ { [ع] آلنی بیاص آت.

اَقْرِحَه { [ع] اغاجسز مزرعه ، ترلا § صافی صو دیمك اولان (قَراح) ك جمعی . (ماء قراح) = خالص صو .

اَقْرَعْ { [ع] کل باشلی آدم . جبل اقراع = آغاجسز طاغ .

اَقْرَنْ [ع] چاتیق قاشلی آدم .

اَقْزَلْ { [ع] پك آقساق ، زیاده طوپال .

اَقْساطْ { [ع] خصه ، نصیب دیمك اولان (قِسْط) ك جمعی .

اَقْسامْ { [ع] جزء ، پارچه معنا سنه اولان (قِسم) ك جمعی ، پارچه‌لر ، قسملر . اقسام ثلثه : [اصل سرکی ابنیه‌سی آره‌لری سو - قاقلرله بولنمش طولانی اقسام متعدّده‌دن مرکب — پارس سرکیسی — سعدالله پاشا .]

« ضمیر جاهنه انواع دانش و عرفان »
« علای قدرینه اقسام فضل نامحصور »
(نابی)

اَقْسَطْ { [ع] قورو آیاقلی حیوان § بك دوغری شی.

اَقْشَرْ { [ع] قیرمزی یوزلی آدم. قیزیل چهره‌لی .

اَقْصابْ { [ع] بیوك باغرصاق دینیلن (قصب) ك جمعی .

اَقْصادْ { [ع] قیریق شی .

اَقْصَرْ { [ع] اك ، پك قیصه : اقصر ایام = فردای شب یلدا .

اَقْصیٰ اَقْصا { [ع] پك ایراق ، اك اوزاق ، اوج ، غایت ، صوك مرتبه‌ده معنالرینی متضمندر: مقصد اقصی، اقصای مقاصد. اقصای شرق .

«مسجد اقصای مقصودك امام اعظمی»
(نظیم)

« روزنندن کورینور اقصای دشت لامکان»
(حقی)

اَقْضیٰ { [ع] پك مهارت وزیاده عدالتله حکم ایدن، پك دوغری حکم ویرمکه سعی ایلهین .
[اَقْضی الاَصْحابْ = امام علی] .

اَقْطابْ { [ع] صاحب ، سید ، عزیز ، اولو معناسنه اولان (قُطْب) ك جمعی :

« ناکاه بولوندی آنده حاضر »
« اقطاب اوائل و اواخر »
(نابی)

اَقْطارْ { [ع] طرف معناسنه اولان (قُطْر) ك جمعی ، دیارلر ومملکتلر دیمکدر: اقطارجهان، اقطار بعیده، اقطار السما = کوکك طرفلری یعنی کنارلری. [یالکز پارس شهرینه مخصوص اولان قسمنده‌کی بدایع آثار غبطه فرمای اقطار شهرتشعاردر. — اکسپوزیسیون دوپاری — سعدالله پاشا]

« اقطاره ایدردی نشر انوار »
(لا)

« دلم بندرکه اقطار محنت ایلمش کویا »
(وله)

بر دائره‌نك مرکزندن چوب محیط دائره‌نك بر نقطه‌سندن دیکر نقطه‌سنه قدر امتداد ایدن خط مستقیمه (قطر) دینیرکه بونك جمعیده (اقطار)در .

اَقْطانْ { [ع] پاموق معناسنه اولان (قُطْن) ك جمعی: مفردی چوق قوللانیلیر .

اَقْطَعْ { [ع] الی کسیك آدم .

اَقْفاءْ { [ع] باشك آرقه‌سی ، انسه دیمك اولان (قفا) نك جمعی ، (اَقْفِیَه) ده بونك جمعیدر.

اَقْفاصْ { [ع] حمال کوفه‌سی و قفس دیمك اولان (قَفَص) ك جمعی .

اَقْفالْ { [ع] کلید معناسنه (قُفْل) ك جمعی، کلیدلر. چیلینکیره (قَفّال) دینیر .

اَقَلّ { [ع] اك ، پك آز : اقـل قليل .

اَقَلِّيَّتْ { [ع] پك، اك آزاولمق، اكثريتك ضدى: اقليت آرا .

اَقْلاٰمْ { [ع] آلتِ تحرير ديمك اولان (قَلَم) ك جمعى . [مجراى چركاب اولان خامه‌لره‌قارشى اقـلام ادبا عاجزدر — پژمرده — اكرم]

«رأيى برمرتبه‌روشن كه‌يازاركن‌وصفن»
«شمعه غالب كورينور شعلهٔ نوك اقلام»
(نفعى)

مصـالح و امور رسميـه‌يى رؤيت وتحرير ايچون‌مستخدم كتبه‌نك منسوب بولوندقلرى اوطه‌لرده (قلم) دينيلير. كتبهٔ اقلام، رؤسـاى اقلام . مكتوبى قلمى، تحريرات قلمى .

«وصفنى‌كلك زر اندود ايله طاق‌چرخه»
«بويله تحرير ايدر شمدى رجال اقلام»
(حاذق)

«بزم كفرانمز لغو اولديغنده شبهه يوق‌آنجق»
«آنى سن جنبش اقلام غفرانكله قيل‌الغا »
(نابى)

«خواب‌ايچون شقه‌لرين‌چارشب‌ايتدى‌اقلام»
(وله)

اَقْمٰارْ { [ع] (قَمَر) ك جمعى . آيلر، يبلديزلر: [اقمار وشموسنك افولندن صكره يـنه اول انوار آداب ايله — موضـوعات العلوم] نادراً قو . للانيلير .

اَقْمِشَه { [ع] طوقومه ، بعض معنا . سنه (قُماش)ك جمعى . ميمك فتحيله غلط اوله‌رق تلفظ اولونمامليدر: [هركه‌فابريقه‌سنده نسج واعمال ايديلن اقمشهٔ حريريه‌نك نفاست وظرافتى قابل انكار دكلدر .]

اَقْمَرْ { [ع] آى كبى بياض چهره . آق شى . نظمده‌قوللانيله‌بيلير .

اَقْمِصَه { [ع] كوملك معناسـنه (قَمِيص) ك جمعى . كو . ملكلر: اقمصـهٔ قطنيـه . نادراً قوللا . نيلشدر .

اَقْنٰانْ { [ع] عبـد، قول، كوله معناسنه‌اولان(قِنّ)ك‌جمعى . مفردى قوللانيلماز. جمعى بعضاًاستعمال اولونور.

اَقْنٰى { [ع] ايجه، اورتاسى يومرو بورونلى كه تركجـه‌ده آ كا طـوغان بورونلى آدم ديرلر : (اقنى الانف — خاقانى)

اَقْنَعْ { [ع] اك زياده قناعت ايدن، زياده‌قناعتكار آدم: درويش اقنع. استعمالى اندردر .

اَقْوٰاتْ { [ع] بدن انسـانى‌نك باعث قوامى اولان‌شى، انسانك قارنى طويوران وآجلغنى دفع ايدن نسنه معناسـنه (قُوت) ك جمعى . يمكلر، يئيله‌جك شيلر: اقوات يوميه.

اَقْوٰازْ { [ع] قوم‌تپه‌لرى. (قَوْز)ك جمعى . الفاظ غير مأنوسه . دندر .

اَقْواس } [ع] دائرهٔ محیطه‌دن بر پارچه دیمك اولان (قَوْس)ك جمعی. اوقك یاینه‌ده (قوس) دیرلر. هر ایکی معناسنه کوره جمعی (اقواس) در .

اَقْوال } [ع] سوز معناسنه (قَوْل) ك جمعی : اقوال حکما .

« دیکله‌مه اویله کریه اقوالی »
« اوغراسون باشنه سوء حالی »
(وهبی)

[اقوال مجرده‌نك تأثیری انجق نفوس ساده‌جه‌یه اولوب — عاكف پاشا]

« صبح ثانی کبی اقوالی صداقتده علم »
(نفعی)

[موی الیهی تخفیفه متعلق بعض نا شایسته اقوال صدور ایتمکله — قوچی بك رساله‌سی]

اَقْوام } [ع] انسانلردن برجماعت، ابنای بشردن برقسم دیمك اولان (قَوْم) ك جمعی : عادات اقوام، اقوام مختلفه [طبایع امم واقوامی مشتمل کتب اخلاقیه‌ده مبین اولدیغی وجهله — عاكف پاشا]

« سائر اقوامه میلی آقاز »
« قبطی قبطیلکن براقماز »
(لا)

[بوکا بناءً عالم تمدنده متعیش اولان اقوامك کافه‌سی طبی ، طبیعتك احتیاجات ضروریه‌سندن عد ایده‌رك برنجی درجه‌ده ماتزم طوتارلر . — ترکجه طبابت = کمال]

اَقْوَس } [ع] اختیارلقدن بلی بوکولمش آدم . § محنتلی وقت .

اَقْوَم } [ع] پك. اك دوغری : اقوم المسالك ، اقوم مناهج .
[استاذ الکل ورهنمای اقوم سبل شیخ الاسلام ومقتدی العلماء الاعلام — موضوعات العلوم]

اَقُونُومی } [فرانسزجه‌دن] اصلی (الینوز) لساننده‌ن مأخوذدر . معنای اصلیسی نظام خانه وتدبیر بیت دیمك ایسه‌ده لسانمزده علی الاطلاق تصرف ، اداره ، اقتصاد معناسنه استعمال اولونیور .

اَقُونُومی پُولَتیق ، اَقُونُومی سُوسیپال } [فرانسزجه‌دن] فن ثروت مملکت ، برملکك وارداتیله حسن اداره‌سنی تأمین واهالیسنی زنکین ایده‌جك اسباب وتدابیردن بحث ایدن فن مخصوص .

اَقُونُومی دُومَستیق } [فرانسزجه‌دن] فن تدبیر منزل ، علم ادارهٔ بیتیه .

اَقْوای } [ع] پك، اك قوتلی : اقوای براهین .

« طبذر اقوای مهمات فنون »
« آنی منکر دکل الّا مجنون »
(نابی)

« دورکن اقوای دین وایمان »
« مخافة الله ، محبة الله »
(اکرم)
« شرع ایله حکمت ایله بو تمثیل »
« عزت ماله در اقوای دلیل »
(نابی)

اَقْوِیاء { [ع] (قَوِی) نك جمعی . قوتلی آدملر : اقوبای ابطال . [حضورقانونده اقویا ایله ضعفا برابردر — نطق — سری پاشا]

اَقْیِسَه { [ع] برشیٔ آخر شیئله تقدیر ایتمك معناسنه اولان (قِیاس) ك جمعی : [چونکه مواد اقیسه‌دن معدود اولان جدل ومغالطه هر یرده جائز وجاری اولمدیغندن — عاکف پاشا]

اَکابِرْ { [ع] بك اولو ، الك بیوك دیمك اولان (اَکْبَر) ك جمعی . فضیلت ورتبه صاحبی اولانلر : اکابر مملکت .
« خاك خرمی منشأ اقبال اکابر »
« جیب کرمی کیسهٔ ارباب رجادر »
(نفعی)
« هیچ اولمدی‌اول نبی صابر »
« منتکش نعمت اکابر »
(لا)
« پرواز نازی جمله آنکله اکابرك »
(شریف)
«عادت‌بودرالك صوکره‌کاوریزمه‌اکابر»
(نوعی)

اَکاذِیبْ { [ع] یالان سوز معنا سنه اولان (اُکْذوبَه) نك جمعی : اکاذیب حیله کارانه . [بومقوله اکاذیب ایله تخدیش ذهن — تبصره — عاکف پاشا]

اَکارِمْ { [ع] بك کرم صاحبی دیمك اولان (اَکْرَم) ك جمعی .

اَکاسِرَه { [ع] (کِسْری) نك جمعی . اسکی عجم حکمدارلری : اکاسرهٔ عجم .

اَکّافْ { [ع] سمرجی .

اَکّالْ { [ع] چوق ییجی . اوبور .

اَکْباء { [ع] سوپروتی معناسنه (کُبأ) نك جمعی : اکبای اطرقه ، اکبای مطبخ .

اَکْبادْ { [غ] جکر دیمك اولان (کَبْد) و (کَبِد) ك جمعی . التهاب اکباد .

اَکْبَرْ { [ع] الك بیوك ، بك اولو : الله اکبر ، اکبر وارشد ، غزای اکبر .
« نیّر صبح ظفر غرّهٔ سعدا کبر »
(منیف)
« هردم جهاد اکبر نفسه‌عزیمت‌ایت »
(شریف)
« جاه رفعتده کبارمرسلینك اکبری »
(نظیم)

اَكْثاد { [ع] جماعتلر ، غلبه‌لكلر ؛ امثال .

اَكْثار { [ع] خيثيت ، حسب ، مرتبه معنالرينه كلن

(كَثر) ك جمعی . بونلر پك آز قوللانيلشدر . اليوم الفاظ مهجوره‌دندر .

اَكْتاف { [ع] آرقه ، اوموز باشلرنده‌كی دوز كوره‌ك

كميكی معناسنه اولان (كَتِف)

و (كِتف) ك جمعی .

اَكْثَم { [ع] اك زياده سرصا . قلايان § قارنی بيوك

شيشمان آدم .

اَكْثَرْ [ع] دها ، پك چوق :

[كندوسنی اكثر ارباب استحقاقدن مقدم بيلوركن — فضولی]

[معارف ويا تجار پك معاونتيله اعتراض باطله‌يه اكثر احوالده غلبه‌يه مقتدر اولور — كمال]

« يازديغم لفظ دلارا اكثر »

(وهبی)

« آچاقله كرزدی كندی اكثر »

(لا)

« دريوزه‌كراندن شعرا اكثر اولوردی »

« دزدان معانيده اكر قطع يد اولسه »

(نابی)

(اكثر) ايله (اكثری) نك مقام استعماللرينه دقت اولونمليدر . مثلا (ميوه‌نك اكثری چوروك ايدی)

ديمك لازمكليركن (ميوه‌نك اكثريسی) ديمك يا كلشدر .

« كرچه صاحب‌لاف اولور ارباب طبعك اكثری »

(نفعی)

« اكثری خلط كلامك هذيان محموم »

« عجبا طوتدی‌می شاعرلری حمای سخن »

(وهبی)

« باغلاماز هر شكوفه ميوه‌ء تر »

« اكثری بتديكی يرنده بتر »

(فضولی)

اَكْثَرِی { [ع ف] اكثره متعلق ومنسوب ، چوق دفعه ،

چوغی : حكم اكثری ، ظن اكثری .

اَكْثَرِيّا { [ع] اغلب ، اكثر اوقاتده ، چوق دفعه

اوله‌رق : [اكثريا بهارتی جريده‌مزراقی اويناتمق وقليچ چالمق وآت قوللانمق وشكار احوالنی سويلشمكدن عبارت ايدی — نعيما] ، [بومقوله تفوهات اكثريا طوته‌جق يقاسی و قاپاجق پاچه‌سی اولميانلردن — عوعوه — ادهم پرتو پاشا]

« خطكه طولاشسه دل حسنك كتابنده نوله »

« اكثريا بحث تفسير اولور اعراب اوستنه »

(ابن كمال)

اَكْثَرِيَّت { [ع] تصرفات عثمانيه‌دندر ، اكثر اولمق

حالی ، پك چوق اولمق .

« حكم ايلدم اكثريت اوزره »

« شيرينده‌كی استقامت اوزره »

(لا)

اَكْمَه { [ع] قارنى بيوك ، شيشمان آدم .

اَكْحَال { [ع] كوزه چكيان سورمه ديمك اولان (كحل) ك جمعى . جمعدن زياده مفردى قوللانيلير .

اَكْحَل { [ع] چوق سورمه قوللانان آدم ، كوزى سورمه‌لى :

« طرهٔ اشكمله روى زمين تازه وتر »
« دودهٔ آهمله چشم كواكب اكحل »
(نفعى)

« ميل كحل ايتمز ايدى بى تكليف »
« اكحل العين ايدى اول ذات شريف »
(خاقانى)

اَكْدار { [ع] الم ، اضطراب درون ديمك اولان (كدر) ك جمعى : [كويا كه روزكارنده برخاصيت وار ، نفس ايله قلبه كيروب چيدقجه بوله بيلديكى اكدارى طوپلايوب عالم عدمه سورييور — مكتوب — كمال]

«غرقهٔ آلام واكدار اولسون اعداى مهين»
(لا)

«وجود باكلكى اكداردن صيانت ايچون»
(نابى)

«اكدار دهرى چكمز ايمش مبتلاى عشق»
(فطنت)

اَكْداس { [ع] خرما معناسنه (كدس) ك جمعى .

اَكْذَب { [ع] بيوك يالان ، پك بيوك اويدورمه .

اَگَر { [ف] ادات اعلام شرط : اكر او چاليشمازسه سن چاليش . ادبيات فارسيه‌ده اولديغى كبى نظمده تخفيف ايله (كر) طرزنده استعمال اولونه بيلير : [بندن نيچون سؤال ايدرسك . برحق نظامى‌يه اتباع ايتمكمى استيورسك ؛ اكر بويله ايسه تعجب ايدرم — جمل منتخبه — كمال]

« كربو عهدنده وفا ايلرسه جانان ايشته بن»
(شيخ الاسلام ذكريا »

اشبو ادات — معناى شرطى كوسترمك ايچون — مطلقا (ايسه ، ايسه‌لر ، ايسه‌ڭ ، ايسه‌كز ، ايسه‌م ، ايسه‌ك) تعبيرلرندن اول ايراد اولونمليدر . بو تعبيراتدن ويا بونلرك مخففلرندن صوكره ايراد ايديله‌جك اولورسه معنىً لزومسز قالير . حشو اولور . « اكر » و « كر »ك عربجه مقابلى (اِنْ) در . تركجه [اكر ايدرسه‌ڭ ايدرم] جمله‌سى فارسيده [اكر كنى كنم] وعربيده [اِن تفعل افعل] صورتيله افاده اولونور . فارسيده « كر » ادات نسبت ، ياخود فاعل اوله‌رق ده قوللانيلير كه عيناً لسانمزده مستعملدر : « آهنكر » و (زركر) كبى . بونلرك عربيسى «حدّاد» و « صيّاغ » در .

«عقله مغرور اولمه افلاطون وقت اولسه‌ڭ اكر»
«براديب كاملى كورد كده طفل مكتب اول»
« نفعى »

«شهود جاوه كراولمازدى اولماسيدى اكر»
«جلاى معرفتك سرمهٔ عماى وجود»
(نورس)

« سنده وار ایسه اکر حمیّت »
« تحصیلنه ایله صرف همت »
(لا)

اشبو مثاللر اداتك صورت‌مشروطهٔ استعمالنه تماميله مطابق دكلدر . آتیده‌کی نمونهٔ ادبی ایسه بالعكس موافقدر .

«اول‌شهنشه کیم اکر برموره قیلسه التفات»
«مورحکم‌ایلر سلیمان‌اوسته سلطان اولور»
(فضولی)

«طاش‌اولور ارسلان‌اکر قهرایله قیلسه‌برنظر»
(وله)

آکْرادْ { [ع] (کُرْد) ك جمعی . بلاد اکراد .

آگَرْچِه { [ف]ادات‌ایذان‌استدراك . فارسی‌ده اولدیغی کبی نظمده ، تخفیف ایله (کرچه) طرزنده قوللانیلیر .

« کرچه‌اسماعیله‌قربان‌کوکدن ایمش قدر ایچون »
(فضولی)

« کرچه‌جاناندن دل‌شیدا ایچون کام ایسته‌رم »
(وله)

« کرچه اندوه ومحنتم چوقدر »
« هیچ کسدن شکایتم یوقدر »
(فضولی)

« یوق ایدی کرچه منتظم خانه‌م »
« بکا روشن کلیردی ویرانه‌م »
(معلم ناجی)

اشبوادات ثرده جمله‌لرك باشلانغجی حکمنده‌قوللانیلیر. اکثریا (ایسه‌ده ، ایسه‌لرده ، ایسه‌كده ، ایسه‌كزده ، ایسه‌مده ، ایسه‌كده) تعبیرلرندن ویا مخففلرندن اوّل ذکر اولونور. بعضاً بونلرك یرینه (اما ، فقط ، لکن ، انجق) اداتلرندن‌بری ایراد واستعمال ایدیلیر. [اکرچه برفرانسز منشیسنك اعتقادینه کوره « هرعاقل مؤدب ، البسه‌یی آرایش دکل ، تستر مقصدیله اکتسا ایلدیکی کبی ، بر عالم ادب ، الفاظی تزیین مقالدن ایسه تبیین مأله صرف ایتمك لازم کاور » اما بزه قاورسه طبیعت افاده‌نك خارجنه چیقمیه‌جق قدر تزییناتندن ، کلامك فصاحتنه بر فائده کلسه بیله لطافتنه‌ده خلل ترتب ایتمز — کال] . نظمده (اکرچه) دن صوکره بالاده‌کی تعبیرلر و اداتلر حذف اولونه بیلیر . (اکرچه) نك نظمده تأخیری‌ده جائزدر . فقط (اکر) مقامنده استعمال اولونه‌ماز. اشبو ایکی اداتك محل استعماللرینه دقت و (اکرچه) دن صوکره (که، کیم) کبی‌حشویات ایرادندن اجتناب ایدلملیدر .

« شاعرلك اکرچه معتبردر »
« شعری طانیمقده بر هنردر »
(لا)

« بیلدم اکرچه رشتهٔ جاندر میانی »
(نظیم)

آکْرَمْ { [ع] پك کریم ، اك صاحب شرف : رسول اکرم ، استاد اکرم . [بو عطایانك اکرم و اعلاسی ایسه بزی محاط

اولدیغمز اشیا و موجوداتك — دوشوندكلرمدن — اكرم]
« اوّل عالم رسول اكرم آخر زمان »
(كاظم پاشا)
« اول حبیب الله اكرم كیم وجود پاكیدر »
(وله)
« علم ایله عقل ایله در مصلحت دولت و دین »
« كور نه بویوردی حدیثده رسول اكرم »
(نابی)

اَكْرَمانَه } [ع] اكرم اولانه لایق ، یاقیشه‌جق صورتده : هروقت التفات اكرمانه كزك محجوبی‌یم .

اَكْرَمی } [ع ف] اكرمه متعلق : نوازشنامهٔ اكرمیلری ، [تعلیمات مخصوصهٔ خدیو اكرمیلری اقتضاسندن بولنان — تاریخ جودت]

اَكْرَمِیَّتْ } [ع] اكرملك ، اكرم اولمق : امورخیریه ایچون بذل نقدینهٔ همت نمونهٔ اكرمیّتدر .

اَكْرَهْ } [ع] اك كریه ، زیاده ایكرنج : اكره آمال .

اَكْسی } [ع] پك چوق لباس كیین آدم .

اَكْشَمْ } [ع] بورنی ، قولاغی كسیك ویا خلقتنده نقصان اولان آدم . § (پارس) دینیلان حیوان . « اكشم صوراتلی » تعبیری معروفدر .

اَكْفاءْ } [ع] مثل ، دنك ، اویغون معناسنه اولان (كُفو) ك جمعی .

اَكْفانْ } [ع] اولویه صاریلان بز دیمك اولان (كَفَن) ك جمعی .

اَكْفالْ } [ع] نصیب ، اثر ضعف ، كیلیم پارچه‌سی معنالرینه كان (كِفل) ك جمعی . هر شیئك كریسی دیمك اولان (كَفَل) ك جمعی ده بویله‌در .

اَكْلْ } [ع] برشی یمك ، ییلمك : اطعمهٔ لذیذه اكل ایتدی ، اطعمهٔ نفیسه‌نك اكلی .
« اولور منهمك اكل وشربه عباد »
(عزت ملا)

اَكْلَفْ } [ع] چیل یوزلو آدم . § قویو رنكلی ارسلان .

اَكَلَه } [ع] ییجی معناسنه اولان (آكِل) ك جمعی : فلان اكله كروهندندر .

اَكْمامْ } [ع] (كِمّ) ك جمعی . آغاج چیچكلرینك قابجقلری ، طومورجوقلری . مفردی قوللانیلماز : [سن اول موجدسك كه كل رخساری اكمام ارحامده تقدیر كه پیدا ایلرسك . — سنان پاشا]
« شمدی جوش بلبل ، اكمامده مستتر كل »
(سری پاشا)

اَكْمامْ } [ع] الباسك ، اثوابك یكی ، قول آغزی دیمك اولان (كُمّ) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز : اكمام اثواب .

اَكْمَلْ { پك كامل ، هيچ نقصانى بولونمايان: اكمل انبيا = فخر عالم صلى الله عليه وسلم .

[بو معلومدركه درجهٔ نبوت اكمل درجات عاليه و افضل مراتب عاليه‌در — موضوعات العلوم]

« بصدق اكمل توحيد قلب اهل شهود »
(سامى)

« علت موجبه‌سى لطف امام اكمل »
(كاظم پاشا)

« اكمل الخلق ايدى اول خوب خصال »
« ذوالجلال ايتمش ايدى فيض جمال »
(خاقانى)

« گرچه كامللره عالمده نهايت يوقدر »
« منت اللهه سنى جمله‌دن ايتمش اكمل »
(باقى)

« رسول امين افضل المرسلين »
« حبيب گزين اكمل الاكملين »
(معلم ناجى)

« محرم اوّل حريم خدا »
« مرشد اكمل طريق هدا »
(وله)

« بر ملاحت گورركه اكملدر »
« اوده حسن حبيب اجملدر »
(وله)

اَكْمَلاَنَه { [ع] اكمله لايق صورتده : بر اثر اكملانه. [بوكره تحت رياست اكملانه‌لرنده اوله‌رق برمعارف قوميسيوننك تشكيلى — تذكره — سرى پاشا]

اَكْمَلِيَّتْ { [ع] اكمل اوليش ، قصورسزلق ، نقصانسزلق .

اَكْمَه { [ع] آنادن طوغمه كور. مؤنثى (كَمْهاء) در .

اَكْمَهِيَّتْ { [ع] آنادن طوغمه كورلك .

اَكَمَه { [ع] يوكسك طاشلق تپه ، باير . تفريق ايچون يازلدى .

اَكْناف { [ع] جانب ، طرف ، صيغنسه‌جق محل ، خانه‌نك اورتاسى ديمك اولان (كَنَف)ك جمعى . (كَنَف) قاناد معناسنه ده كليرسه‌ده تركجه‌ده بومعنالرده قوللانيلماز: منحصراً آبدستخانه ديمكدر . جمعى ده ياالكنز طرف وجانب معناسنه قوللانيلير. اكثريا اطراف ايله برابر يازيلير :

« ايريشه مژدهٔ فتح وظفر اطراف واكنافه »
« طوته‌دنيايى‌هپ كلبانك كوس نصرت آوازى »
(نفعى)

«زمانده‌انا طول سمتنك اطراف واكنافن»
(همدمى)

اَكْنانْ
اَكِنَّه { [ع] ستره ، پرده معناسنه اولان (كِنان) و (كِنّ) ك جمعى . محفظه‌لر ، پرده‌لر :

اكنّهٔ مزينه ، اكنان اسرارى چاك چاك ايدوب .

آكْنُونْ [ف] شمدى، الآن . بعضاً همزه‌نك اسقاطيله (كْنُونْ) دينيلير .

آكْوابْ [ع] بيوك صو قابى معناسنه (كُوبْ) ك جمعى: اكواب شراب. مفردى چوق قوللانيلير .

آكْواثْ [ع] پاشماق معناسنه اولان (كَوْث) ك جمعى . قوللانيلماز .

آكْواخْ [ع] قامشدن يابلمش پنجره‌سز كلبه معناسنه اولان (كُوخ) ك جمعى . بوده اويله‌در .

آكْوارْ [ع] (كُوارَه) كبى آرى قوواني ؛ دميرجى وقلايجى اوجاغى معناسنه اولان (كُور) ك جمعى . معانئ سائره‌سى بزه لازم دكلدر .

آكْوارْ [ع] (كَوْر) ك جمعى . دور يعنى دونمك وبرشى صارمق معناسنه‌در : [تحول ادوار و اكوارى دخى هب تقابل سلب و ايجابدر — لاحقه — جودت پاشا]

آكْوازْ [ع] قدح ، كاسه ، بارداق معناسنه اولان (كُوزْ) ك جمعى . (كِيزانْ) و (كِوَزَه) ده بويله‌در . عربيده وحدت اراده اولونورسه آخرينه دها علاوه ايديلير . فارسيده مطلقا ها ايله «كُوزَه» دينيلير .

آكْوانْ [ع] وار و موجود اولان معناسنه (كَوْن) ك جمعى . وجودلر، عالملر، دنيالر :

« نه كهر شعله زن خرمن اكوان كه چكر »
« رشكدن ديده‌سنه شاهد ايمان سبل »
(كاظم پاشا)

« نه‌در شو اكوان بى نهايت »
(اكرم)

آكُولْ [ع] چوق ييجى، زياده ييين، اوبور : [طعامه حريص وا كول ومتهتك وكثير الفضول اولميه — ترجمهٔ مفتاح السعاده]

آكُولانَه [ع] اوبورجه‌سنه .

آكُولى [ف] اوبورلق .

آكْياسْ [ع] آقچه قونيلان (كِيس) ك جمعى . پاره كيسه‌لرى : اكياس ذهبيه .

آكْيالْ [ع] اولچك معناسنه (كَيْل) ك جمعى . كيله‌لر .

آكيَدْ [ع] قوتلى ، قطعى ، تأكيدلى : امر اكيد ، تنبيهات اكيده ، تبليغات اكيده .

آكيداً [ع] تأكيدلى ، قوتلى اوله‌رق : اكيداً تبليغ اولونمشدر .

آكْيَسْ [ع] پك كياستلى آدم .

آكِلَه [ع] يمش ، ييلمش شى ، طعام .

اَلاٰ { [ع] ادات استفتاح وتنبيه . نظمه مخصوصـدر . ابتدای کلامده‌ایراد اولونور . بوندن صوکره (ای) اداسی بولونور :

« الا ای بر وبحرك پادشاهی »
« جهانك پشتی، دورانك پناهی »
(شیخی)

« الا ای ساقیٔ سیمین بناکوش »
« بکاصون جام زرین‌ایلیه‌یم نوش »
(سنان پاشا)

اَلْاَمٰانْ { [ع] ادات استمـداد وشکایت:معانیٔ سائره‌یه دلالتی موقع استعمالنه کوره‌در :

« نه کوردم امان الامان الامان »
(عزت ملا)

« الامان ای نور دیده‌م الامان »
(لا)

اَلاَمٰانْخوٰانْ الامان چاغیران .

اَلْآنْ { [ع] هنوز، شمدی، حالا، شـو آنده : برادرم علی السحر کیتدی، الآن کلدی. [الآن دون قاراوس جنك وجـدال اوزره اولدیغی ـــ عاکف پاشا]

«ملا شریف الحق که ذات شریفـدر»
«ایلرمی خوش نویسلك الآن نه‌دمده‌در»
(روحی)

اَلْاَمْرُ اَمْرُکُمْ { [ع] امر سزك امرکزدردیمك.

اَلْاِنْصٰافْ { [ع]انصاف ایدلسون، انصاف ایدلملی مقامنده ایراد اولونور .

اَلِبّٰاءْ { [ع] عاقل، کامل معناسنه اولان (لَبِیبْ) ك جمعی. نادراً استعمال اولونور .

اَلْبٰابْ { [ع] عقل، هوش، مغز، اوز دیمك اولان (لُبّ) ك جمعی ، عقول سلیمه . مفردی بومعناده قوللانیلماز . ایچ واوز معناسنه استعمال اولونور :

«آچیلدقجه اولوالالباب اولورده بستهٔ حیرت»
«لب اعجـاز کوبی لبّ اسرار مشـانیدر»
(معلم ناجی)

« بسدر ارباب حکمته بو خطاب »
« فاتقـو الله یا اولی الالبـاب »
(شاکر احمد پاشا)

اَلْبَتْ
اَلْبَتّه { [ع] ادات تأکید . قطعی ویا یقـین قطعی حکمـلره دلالت ایدن سوزلرده ، جمله‌لرده استعمال اولونور.

هر ایکیسی نثر ونظمـده قوللانیلیر . کلامی تأکید ایچون قوللانیلان اشبو کلمه‌نك ترکچه‌ده مقابلی، وقتیله لسانمزده قوللانیلمقده ایکن بونلرك تعمم استعمالی سببیله بوس بتون ترك ایدلمش اولان « اوزکه » و « اوزکس » لفظلریدر .

« بتّ » بای مفتوحه وتاء مشدده ایله کسـمك معناسـنه‌در . بونك مره‌سی اولان « بتّه » بحسب الاصل برکرّه کسمك دیمك اولوب بعـده مناسبتنه بناءً صورت معروضه‌ده قوللانیلمشدر. محـاوراتده اکثریا (البت) استعمال ایدیلیر :

« طوریر البت کوزینه نان ونمك »
« کوراولور شبهه‌مى واراویله‌کوبك »
(نابى)
« برقاعده‌در بو جاودانه »
« البته کیدرکلن جهانه »
(لا)
« مرد میدان‌که چکه تیغ حدید »
« اولور البته یاغازى یا شهید »
(عطائى)
« کلور البته ظهوره نه‌ایسه حکم‌قدر »
(واصف)
« عام‌اولور البته فیض‌سایهٔ پروردکار »
(فضولى)
« کهرك اعظمن اعلایه قور البت استاد »
(نابى)
« طویارشو سوزلرى البت کلیرمشهدمه »
(اکرم)

اَلْبَزْ { [ع] بالا ، یوجه ، جبل قافقاسك تپه‌سى .

اَلْبِسَه { [ع] کییله‌جك شى دیمك اولان (لِباس) ك جمعى :
البسهٔ رسمیه . حاضر البسه‌جى .

[والبسه‌لرى یکنسق اولدیغندن برى‌فرار ایده‌جك‌اولسه همان یوزوك طاشى‌کبى‌میداندهمعلوم اولور — قوجه سکبان‌باشى]، [هرعاقل‌مؤدب البسه‌یى آرایش‌ایچون دکل‌تستر مقصدیله‌اکتسا ایلدیکى کبى — کمال]

اَلْجَزیرَه { [ع] اوروپالیلرجه (مزه‌پوتامیه) دینیلن . « دجله » و « فرات » نهرلرى آراسنده‌کى قطعهٔ ارضك نام مخصوصیدر . آسیاى عثمانینك جنوبنده کائن شبه جزیره‌یه دخى « جزیرة‌العرب » دیرلر :
« « الجزیره » شانلى برمحبوبه‌در »
« درلو تزیینات ایله مصحوبه‌در »
(غازى ارطغرل .— معلم ناجى)

اَلْجِمَه { [ع] حیوانلرك آغزلرینه طاقیلان کم معناسنه اولان (لِجام) ك . جمعى .

اَلْجُنُونْ فُنُونْ { [ع] دیوانه‌لك درلو درلو در مقامنده قوللانیلیر :

اَلْحاجْ { [ع] شرائط اسلامیه‌دن کعبهٔ معظمه‌یى زیارت فریضهٔ دینیه‌سنى ادا ایدن ، حاجى :
« رسوخى » نام مستعاریله مقالات ادبیه نشر ایدن الحاج ابراهیم افندى مرحومك .

اَلْحاصِلْ { [ع] استنتاج کلام . اوزاتمیه‌لم ، سوزك قیصه‌سى‌بودر . دیمك . بعضاً (والحاصل) یاخود (حاصلى) طرزنده قوللانیلیر . هپسنك معناسى بردر :
« والحاصل او اشقر سبکبال »
(شیخ غالب)
« نقد عرفانى بیلنلر کامل »
« ماعرفناك دیمش الحاصل »
(خاقانى)
« جسدى وصفن ایدن نازك دل »
« جثه‌دار ایدى دیمش والحاصل »
(وله)

«حاصلی خوب ایدی هرعضوی آنك»

(وله)

اَلْحَاظْ { [ع] کوز اوجیله باقیش دیمك اولان (لَحْظ) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز : الحاظ عشوه بازانه .

اَلْحَالَةْ هٰذِهِ { [ع] هنوز، شمدی، حالا دیمکدر :

[بوصورت الحالةهذه بولندیغم حال وموقع اقتضاسنجه — تذکره — رشید پاشا] ، [کیرهسونك الحالةهذه نصل بر موقع معتنای تجارت اولدیغی — مکتوب — سری پاشا] .

اَلْحَانْ { [ع] نغمه معناسنه اولان (لَحْن) ك جمعی . نغمات، اصوات مؤثره : الحان خوانندکان .

« دیدم ولولهٔ نوبت شاهی‌می دکل »
« صوت‌مرغان‌خوش‌الحان وصدای کهسار »

(باقی)

« نه کوزل منظره نه‌خوش الحان »
« آ کا دلبسته‌یم بو کا حیران »

(اکرم)

« فقط کیجه‌لر واردی بر پاسبان »
« بد الحان وبدصورت وبد زبان »

(عزت ملا)

« دم نوروز ایریشدی باشلادی الحانه بلبلار »

(شریف)

اَلْحَذَرْ { [ع] تحذیر وتحذر ایچون قوللانیلیر . صاقین ، صاقنه‌لم، صاقنکز، صاقنلسون حکمنده ایراد ایدیلیر. بعضاً تأییدایچون تکرار اولونور :

« الحذر اولمه صاقن باده پرست »

(نابی)

« الحذر شدتلی آتشدر زبانی شاعرك »

(وهبی)

« الحذر رنج خسوف آمدن‌ای‌ماهرو »
« اعتماد ایتمزسه‌ك ایله امتحان آینه‌یی »

(اسکدارلی سری)

اَلْحَسَدْ { [ع] حسد اولونور ، حسد ایدرم مقامنده استعمال اولونور :

«فرطرشکندن‌ولکده‌دیردی‌مریخ‌الحسد»

(سروری)

« الحسد ای‌مروحه اولمش مقامك دستیار »
« الویررسه بویله‌الویرسون کیشی‌یه روزکار »

(مدحی)

« الحسد اول رندهکیم چکمش آیاغن دهردن »
« آق بیق کرمابه‌سنده پرپاك اولمش یاتور »

(خواجه‌کریمی)

اَلْحَقْ { [ع] حقیقةً ، دوغریسی ، دوغریسی یا :

«کافره‌کوستردك الحق‌دستبردحیدری»

(نفعی)

« ایله‌ین آدمی اسما ایله الحق‌ارشاد »

(نابی)

« حضرت جعفر صادق‌که سزادر الحق »
« نفش باین سرخورشیده خداقیلسه چلنك »

(کاظم پاشا)

« سکا مخصوص بوتوفیق وترقی‌الحق »

(منیف)

« چشمه‌هرذره‌برخورشیددرالحق‌بکا »

(حاذق)

« الحق اوسخن کوزل سخندر »

(لا)

اَلْحُكْمُ لِلّٰهِ { [ع] حكم اللهك دیمکدر . مقام تسلیمده ایراد اولونور :
« اولدیرمك ایستر عشاق اول ماه »
« عاشق نه دیرسین ؟ الحکم لله »
(معلم ناجی)

اَلْحُكْمُ لِلْغَالِبْ | [ع] حکم غالبکدر .
اَلْحُكْمُ لِمَنْ غَلَبَ | حکم غلبه ایله در .

[« الحکم للغالب » قاعدهسنك علی الاطلاق جریانه ـ کمال]

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ { [ع] اللهه حمد اولسون دیمکدر : بعضاً نظمده یالکز « الحمد » یازیلیر :
« الحمد بنم سعادتم وار »
« بر خیلی علومه نسبتم وار »
(حیرت)
« برسوزله اقناع ایتدم عنیدی »
« کیتدی باشمدن الحمد لله »

اَلَدّ { حق قبول ایتمهین عنادجی آدم : خصم الدّ . دشمن الدّ

اَلدّاعِی { دعاجی . علما ومشایخ طرفندن امضا یرینه یازیلیر بر عنوان رسمیدر . محاورانده « داعیلری » طرزنده و مطلقا طریق علمیه منسوبینی طرفندن و یاخود آنلر حقنده قوللانیلیر .

اَلَذّ { پك لذیذ؛ الك لذتلی : الذّ اطعمه . [تصور موتدن الذواحلی عندمده برشی یوقدر ـ قانیعسکر عصمت]

اَلْزَمْ { [ع] اللازم، پك لزوملی : [هردرلو احتیاجات مدنیهجه بیك درجه آنلردن الزم ـ خاطره]
« بودر انسانه اهم والزم »
(نبی)
« دعای دولتی دنیایه لازم »
« خصوصاً اهل استعداده الزم »
(نفعی)
« شعر و انشا ایکیسی توأمدر »
« لیك انشا دخی پك الزمدر »
(وهبی)

سنبلزاده وهبی مرحومك شو بیتنده کورلدیکی وجه ایله عربی اسم تفضیللرك اوّلنه ترکجهده ادات تفضیل اولان پك، الك کبی لفظلر کتیرلمهملیدر. محاورانده بونلرك ترکی قابل دکلسه باری محرراتده بولوندیرمامغه دقت ایدلسه التزام فصاحت ایدلمش اولور .

اَلْزَمِیَّتْ { [ع] الزملك ، فوق العاده لازم اولمق .

اَلَسْتْ { [ع] خلقت ارواح هنکامهسی .
« صاغانئ بزی کیم شیرهٔ انکور ایله مستز »
« بز اهل خراباتز مست الستز »
(روحیٔ بغدادی)
« ساغرکش نخستی خراب الست اولور »
(شیخ غالب)

اَلْسَنْ { [ع] فصاحتله سوز سویلهین ، فصیح آدم : مرحوم ناجی السن ادبا اطلاقنه شایان ایدی .

اَلْسُن | **اَلْسِنَه** | [ع] دیل معناسنه اولان (لسان) ك جمعی . لسا نمزده بر نجیسی یك آز قوللانیلیر : السنهٔ شرقیه ، السنهٔ اجنبیه . [دیوان همایون قلمنده مرحوم دانش بك السنهٔ ثلثه‌ده اشعار پاکیزه‌سی موجود ، ذاتنده دانش ودرایتله نادرالوجود برچلبی‌ایکن — عاکف پاشا]

« فارسی و عربی لفظ کثیر »
« که اوله السنه‌ده شهرتکیر »
(وهبی)

اَلسَّلاٰمْ [ع] نقایص ومکارهدن تنزیه وتأمین ، تسلیم :

« روح وروانشاهه تحیات والسلام »
(باقی)

بعضاً اوّلنه برواو علاوه اولونور: [والسلام بوندن بوقدرجه‌یی الویرر. کالم بادهوا تحیهٔ مستغربانه‌یه — توقاد مکتوبی — کانی]

« السلام ای سروراولاد آدم السلام »
« السلام ای باعث ایجاد عالم السلام »
(نابی)

[مسلك صحیح ومستقیمی تبدیل ایده‌میز والسلام . — مقاله — سری پاشا]

اَلصَّلاٰ | [ع] فی‌الاصل خلقی نمازه دعوت ایچون اعلان معناسنه موضوع ایدی . الیوم اومعناده استعمال اولوندیغی کبی صرف اعلان مقامنده وهرشی حقنده دخی قوللانیلیر:

«جامع وصفکده هرسطر بیانم چکدی صف»
«خامهٔ معنی صریرم الصلا خوان منار»
(نظیم)

اَلْطاٰف | [ع] حسن معامله ، یاخود اعمال وافعالده رفق ونزاکت کوسترمك وایلك ایتمك معناسنه اولان (لطف) ك جمعی : الطاف الهیه . الطاف جلیله . جناب حقك عبادینه توفیق ورأفتی اجلّ الطاف رحمنیسیدر .

« بحر الطاف وکرمدر کف کوهر بخشی »
(باقی)

«مظهر اولدقچه خدانك ای شریف الطافنه»
(شریف)

«اولمشم باق نیجه الطاف جلیله منهل»
(کاظم پاشا)

« اولدی شامل عالمه الطاف رب العالمین »
(لا)

اَلْطَف | [ع] پك خوش ، الك زیاده لطیف: الطف لطائف.

« صانکه اولمش روح اب ونفس خاك »
« بوایکیدن طوغمش اول فرزند پاك »
« کاه ابه میل ایدر الطف اولور »
« خاك اوجندن که کثافتلر بولور »
(سنان پاشا)

اَلْعِیاٰذُبِاللّٰه | [ع] اللّهه صیغنیرم ، یاخود صیغنیرز ، الله اسیرکه‌سون مقامنده قوللانیلیر بر جملهٔ استعاذه‌در :

« کندمده نظیره دیر ایدم کاه »
« اما نه سوز العیاذ بالله »
(لا)

اَلْغازْ { [ع] یا کُلتماج ، بیلمجه ، معناسی مستور کلام دیمك اولان (لُغز) ك جمعی : شعرای قدیمه الغاز ایله زیاده اشتغال ایدرلردی . حل الغاز . [مفتی‌یه لایق اولدرکه جوابنك الفاظنده الغاز وتعقیددن اجتناب ایلیه — موضوعات العلوم]

اَلْغِبْطَه { [ع] غبطه اولونور ، غطبه ایدرم مقامنده قوللانیلیر :

« الغبطه او پیر پاك رأیه »
« صرف ایتمدی عمرینی هبایه »
(مقدمه)

اَلْغَرَضْ { [ع] نتیجهٔ مرام ، مقصده کالنجه دیمکدر . آز قوللانیلیر .

اَلْف { [ع] هزارکبی صای‌ده بیك دیمکدر . الف اوّل = هجرت پیغمبریدن صوکره کچن بیك سنه : خلاف عثمانیه‌نك اعلانی اوآخر الف اوّله مقارندر . الف ثانی = هجرتك ایکنجی بیك سنه‌سیدرکه هنوز اوچیوز اون اوچ سنه‌سی کچمشدر : سلطان احمد جامع شریفنك انشاسی اوائل الف ثانی‌یه مصادفدر .

«بنده‌نابیدن اوله الف صلوة الف سلام»
«روحکه آلکه اصحابکه تاروز معاد»
(نابی)

اَلِفْ { [ع] حروف عربیه‌نك برنجیسی ، حرف معلوم . کتابمزك باشنده‌ده کوسترلدیکی وجهله همزه ایله الفك تفریقی الزمدر . حروف مددن اولان (اَلف) التصاق ایتدیکی حرفك صداسنی ویرر : مثلا (الفاظ)ده فانك صداسنی یوقاری چکدیکی کبی . (همزه) کندی صداسنی کوستر : مثلا ینه (الفاظ)ك ابتداسنده کورلدیکی کبی . (الفبا) چوجقلری اوقومغه باشلاندیریلان کتاب .

«طفل دل قدك کوروب عشقه الفدن باشلادی»
(لا)
« مدّ ویردی کبی الفله نونه »
(لا)
« رسم قدك الف فاتحهٔ استعداد »
(نابی)
« چکمز ایدی سینهٔ سوزانه بریر الف»
(ریاضی)
«قد یار کبیسی عرعر دیدی کبی الف»
«جمله‌نك مقصودی براما روایت مختلف»
(سلطان سلیمان)

ادبیات جدیده‌ده بو مثللو تشبیهات تجویز اولونمامیدر .

اَلْفاظْ { [ع] سوز دیمك اولان (لفظ) ك جمعی . معنایه دلالت ایتمه‌سی مشروطدر : الفاظ جمیله ، الفاظ جلیله .

« کیرمه‌دن ساغر الفاظه‌می وعد ووعید»
«ویردی بیك نشئه بکا کیفیت بیم وامید»
(کاظم پاشا)

«ایتمه‌دن روح معانی دها الفاظی بدن»
«نفسی عیسیٔ اندیشه‌م ایدی جان سخن»
(عزت ملا)

« الفاظی‌ده اول‌قدر چتیندر »
(لا)
« هرهانکی خیال ایسه مصور »
« الفاظی کاسیر آنك برابر »
(لا)
«الفاظ معانی ایچون آینهٔ شاندر !»
«الفاظه باقیلمازمی دیورلر هذیاندر ؟»
(معلم ناجی)
«ایتمه‌دن روح معانی دها الفاظی بدن»
«نفس عیسیٔ اندیشه‌م ایدی جان سخن
(عزت ملا)

اَلْفافْ { [ع] جمع . مفردی‌اولان (لِفّ) لسانمزده قوللا- نیلماز. داللری بربرینه کیروب صارلمش وطولاشمش آغاجلر ، بربرینه طولا- شیق فدانلر .

اَلْفِراقْ { [ع] اسنلشمه ، آیرلمه ، آیریلق :

«الوداع ای‌حال‌حسرت‌الفراق ای‌سنك‌غم»
(کمال)

اَلْقابْ { [ع] بر آدمك اسم اصلیسندن‌باشقه شهرتیاب اولدیغی اسم دیمك اولان (لَقَبْ) ك جمعی : ییلدیرم سلطان بایزید ، یاووز سلطان سلیم ، چلبی سلطان محمد . کبی .

جمعیله مفردی معنای‌واحدده قوللا- نیلماز .

(القاب) اصطلاحات رسمیه‌دن اولوب اصحاب رتبه‌یه مخصوص عنوانلر دیمکدر . بو ، مفرد مقامنده‌ده استعمال

اولونور : دولتلو ، سعادتلو ، فتوتلو کبی .
« خسرو کشور نظممکه دبیران خیال »
«ایدر القابمی هردلده بوکونه تسوید »
(نفعی)
« بری القاب همایون صدور وزرا »
« کهاو القاب خلالنده در اسم اعظم »
(نابی)
« کندینك معنیٔ القابنه باری اعلم »
(وله)

اَلْقِصَّه { [ع] خلاصهٔ کلام ، حاصلی ، نتیجه :

« قصه‌دن حصه در القصه غرض »
(خاقانی)
«ایتدی اول دمده همان عشق ظهور»
«اولدی القصه هویدا بر نور»
(وله)

[القصه فرق اقتدارمی افسرقناعت وقالب اعتبارمی خلعت عزلت ایله مزین قیلوب — فضولی]

« روحسین‌القصه‌راح‌اولماکده‌شبهه‌م‌وار‌سنك »
(نفعی)

اَلَکْتْریقْ { [فرانسزجه‌دن] اصلی یونانیدن مأ- خوذدر . اجسامده‌کی خاصهٔ کهربانی ، سیالهٔ برقیه ، طبیعت وکیفیتنه کوره اجسامده بولونان بربرینی جذب ایتمك قوتی : [اون بش یکرمی غروش صرفیله کیریلن بر تیاتروده لطافتیله برابر تشکل ایتمش ده نورلره غرق

اولمش بر روح مجرّد کبی الکتریق ضیالری ، مجسم خیاللر کزینیر . — لوندره — کال]

اَلْکَنْ) [ع] پلتك . لساننده پك) لکنت اولان :

« ایلدی طبع کهربرور اسعد پاشا »
« بن دریای هنرده بی لال و الکن »
(عزت ملا)

اَللّٰه) [ع] خدا ، تکری ، یارا -) دان :

« بردر الله اسمی الواحد »
« برلکینه جهان قوی شاهد »
(شاکر احمد پاشا)

« ای قطره‌یی قلزم ایدن الله »
« ای نطفه‌یی آدم ایدن الله »
(لا)

« الله نه در دینجه غافل »
« الله دیوب خوش اولور دل »
(معلم ناجی)

« تقریر ایده‌مم درد درونم المم وار »
« اللهی سورسه‌ك بی‌سویلتمه غمم وار »
(سلطان ولد)

« دانهٔ خالنه باق جنت رخسارنده »
« نیجه صبر ایلسون آللهی سورسه‌ك آدم »
(باقی)

« الله آدین هر کیم اوّلده آکا »
« هر ایشی آسان ایده الله اوکا »
(یازیجی سلیمان)

«قصر قدرین او قدر ایلمش الله عظیم»
«اوله‌ماز روزنه وسعتا فکار کینك»
« لا »

صورت استثنائیه‌ده لامی تفخیم و بعضاً لامك قصری تجویز اولونور :

«موبمودقتلر ایتدم‌قیل قدرفرق‌ایتمه‌دم»
«قاشلرك باللّه‌بکم دوشکده‌کی سموردن»
(ندیم)

بعضاً لفظهٔ جلاله مقام تعجب و استغرابده و مکرر اوله‌رق ایراد اولونور :

« اللّه‌اللّه بونه شادی ، نه‌مسرت نه‌نشاط»
«بونی‌رؤیاده خیال ایله‌من ایدی‌اوهام»
(نابی)

«کوزلم سحر و قامت اولمش سنین »
« الله الله نه آفت اولمش سنین »
(روانی)

اَللّٰهی) [ع ف] الله آدمی ، ولی) الله :

« کنج عزلت یاقیشیر البته اللّٰهیلره »

اَللّٰهیانْ) [ف] (اللهی) نك جمعی ،) اولیاء الله .

اَلَمْ) [ع] آغری ، صیزی ، رنج ،) مادی ومعنوی اضطراب .

« نه‌غم وغصّه نه‌رنج والم وبیم وامید »
(عاکف پاشا)

«سن الم چکمه کوکل حضرت الله‌یاپار»
(کانی)

«تعبیر ایده‌مم چکدیکم آلامی فلکدن»
«زیرا که آنك ذکریده بر کونه الم‌در»
(نفعی)

«حقه تفویض‌امورایت نه‌الم‌چك نه‌کدر»
(واصف)

اَلْماسْ { [يونانيدن] اصلى «آذاماس» اولوب سردچايك معناسنه
در. عربلر ابتدا [آلاماس] ه تحريف ايتمشلر. مؤخراً كثرت استعمال ايله «الماس» ه منقلب اولمشدر. غايتله قيمتدار طاش، معروف ومقبول جوهر:

« ياقوت كبى شراب انكور »
« الماس كبى پيالهٔ نور »
(شيخ غالب)

« ساقى ويرِ اول پيالهٔ الماسه فروتاب »
« الماس ايچنده موج اوره اما كه لعل ناب »
(شيخ غالب)

«مدحك كهرلرين دلوب الماس طبع ايله»
«ديزدم زمانه سلكنه بر نظم يادكار»
(نوعى)

«ياقطره قطره شبنم ياقطعه قطعه الماس»
«ياعكس مهر تابان يانور فيض بارى»
(لا)

اَلْماسْپارَه { [ف] الماس پارچه سى. (ريزهٔ الماس) =
الماس توزى ، الماس قيرنتيسى :

«پارهٔ الماسدر سنك فسانى نيلر اول»
«چرخه چكمه بردها شمشير والا كوهرى»
(نفعى)

«پارهٔ الماس اكر هر آچديغى زخمه اوشوخ»
« راسخ »

اَلْمَخ / اَلْمَحى { [ع] هر كورديكنى تدقيقه مراقلى ، متجسس آدم.

اَلْمَزْدَكانْ { [ف] كدرلى، مضطرب ديمك اولان (اَلْمَزْدَه)
نك جمعى : المزدكانه معاونت ، مقتضاى شيمهٔ انسانيتدر .

اَلْمَعْ / اَلْمَعِى { [ع] اك فطين ، پك ذكى آدم : [هر برى برالمعىٔ بى مثال ايچون سرمايهٔ افتخار اولان نيجه نيجه مزاياى
عليه ايله — مشاهير اسلام — حميد — وهبى .]

اَلْمِنَّةُ لِلّٰهِ { [ع] الاحسان والانعام لله ديمكدر. معناسى
« الحمد لله » كبيدر . يعنى اللهه منت ، منت الله ايچون معناسنده بر جملهٔ شكر كذار نه در :

«بيك دولتله ايلدى ممنون بنى دوران»
«المنة لله كه المدده هنرم يوق»
(فهيم قديم)

« المنة لله كه زمان عهد كرمدر »
« ابناى زمان مغتنم ناز ونعمدر »
(نفعى)

«سوداى سر زلفكى الدن قومم اى ماه»
«سر رشتهٔ عشق الده در المنة لله»
(شيخ الاسلام يحيى)

اَلْواحْ { [ع] دوز تحته ، صحيفه معناسنه (لَوْح) و(لَوْحَه)
نك جمعى : [بونجه مهورهٔ نقش و تصويرك الواح نظر رباى مهارتى — اكرم]

« حیران نفا ستکدر الواح »

(معلم ناجی)

«اولورسه ساهره الواح ودوحه لر آکا کلك»

« لا »

اَلْوازْ [ع] بادم دینیلن (لَوز) و (اَوزه) نك جمعی .

اَلْوانْ [ع] رنك معناسنه (لَون) ك جمعی، رنکلر : «لَون» مطلقا رنك دیمکدر . فقط « الوان » موقع استعمالنه کوره درلو درلو ، بر قاج درلو معناسنی ده افاده ایدر : اعمایه الوان تعریف اولونماز . [سفاهت ایسه اوبیلانك الوانده اولان زینت قبیلندندر -- کال]

«دهان آلوده اولمازنعمت الوان عالمدن»

«دماغ دلده لذت خوان یغمای سحردندر»

(نابی)

اَلْوَداعْ [ع] اللهه اصمارلامه ، آیریلق، آیرلمه که ترجمه اسنلمه‌ك ، اسنلاشمك دینیلیر : [جهان معنـایه الوداع کویا اولان بو کونکی مهرغارب ادبیاتك -- پژمرده -- اکرم]

اَلُوفْ [ع] هرکسله الفت وانسیته پك مائل اولان آدم : مرحوم علی روحی الوف برذات ایدی .

اَلوُکَه [ع] ایلچینك حامل اولدیغی اعتمادنامه .

اَلُوكْ [ع] سفیر کبی ایلچی دیمکدر .

اَلُوهْ [ع] یمین . آند .

اَلِیّ [ع] چوق یمین ایدن آدم.

اَلْوِیَه [ع] سنجاق دیمك اولان (لِوا ــ ء) نك جمعی . تشدید ایله یاکلشدر . اصطلاحات ملکیه‌جه متصرف بولونان محله‌ده (لوا) دینور. مثلا برولایت، برقاچ لوادن، بر لوا برقاچ قضادن ، بر قضا برقاچ ناحیه‌دن متشکلدر: الویهٔ دول، [الویهٔ ملحقه مرکزلرنده یاپیله‌جق مکاتب اعدادیه حقنده‌ده فکر ومطالعهٔ چاکرانهم -- عریضه -- سری پاشا]

اَلْیافْ [ع] خرما اغاجنك قابوغیله کوکندن تل تل آچلمش پارچه دیمك اولان (لیف) ك جمعی . لساننمزده بو معناده مفردی چوق قوللانیلیر . جمعی بدن انسانیده‌کی اعصابك برقسمنه اصطلاح طبی اولمشدر.

اَلیفْ [ع] الفت اولونان ، آلیشیلان شی، آلیشقین.

« معنی ایله ایلشکن الفت »

« عشق ایتدی بنی الیف صورت »

(معلم ناجی)

اَلْیَقْ [ع] الك لیاقتلی، پك لایق:

« نابی یه ایکنجی دینسه الیق »

(لا)

«بیلیرز عقل ایله بطلا نمزی حق سنسین»

«حدّ ذاتنده عبودیّته الیق سنسین»

(عزت ملا)

«ایله ادراك نەدر شاننکه وصف الیق»
(شریف)

اَلیم { [ع] چوق آجی ، صیزی حس ایتدیرن، پك آغریتان: عذاب الیم ، درد الیم .
« ینه تجدد ایدوب دونکی انتظارالیم »
(اکرم)

اَلینوز { [اسم مخصوص] موره قطعه‌سنده وجزائر ملحقه‌سنده متمکن یونانیلر . «ارینوز» غلطدر .

اَلْیَوم { [ع] بوکون ، حالا ، شوآنده: [الیوم دستور العمل بولنمشدر — شناسی]، [الیوم عوام ناسك طور سفیهانه ایله — قوجه سکبان باشی]

اَمّا { عربیده معنای شرطی تضمن ایدر ، لسانمزده اوچ درت صورتله استعمال اولونور بر اداتدر . برنجیسی (تفصیل) ایچوندر: [نیچون اوقومایه‌لم؟ آدم اولمق ایسته‌مه‌یورمی‌یز؟ اما تحصیل علم کوج ایمش . ضرری یوق . بویله کوجلکاری اقتحام ایله شان آدمیت اعلا اولونور] ایکنجیسی (استدراك) ایچوندر :
« نفاق ایتمشلر امامعنوی همت بیورمشلر »
« وحی »

اوچنجیسی (استغراب)، دردنجیسی (استحسان) ایچوندر . بوصورتلرله استعمالندە اکثریا تأکیدایچون (ها)، یاخود (نه) اداتلری کتیریلیر : اما نه کوزل، اما یدکها . [الٰهی ! هدایت کیدیشی اول سروره تسلیم ایتدك ؛ اما هدایتی ینه مشیتکه تعلیق ایلدك — سنان پاشا] [اما حیثیت کالی اعتبارنده بولنان صحت مآلیله تناسب اندامی حکمنده اولان ترتیب انتظامی یرنده اولملیدرکه — تصویر افکار — کمال]
« مثنوی اما که هربیتی جهاز معرفت»
(نفعی)
« کرچه هر روز قطع راه ایدرم »
« بیلمم اما نه وقته‌دك کیدرم »
(معلم ناجی)

اَمّابَعْدُ { بولفظه فصل خطاب دیرلر . دعا وثنادن صوکره یعنی بسمله ، حمدله، صلوله‌دن صوکره دیمکدر . ادعیه واثنیه ایله مطلوب و مقصود اصلی بیننده ایراد ایدرلر . بوترتیب وتعبیرك واضع اولی حضرت داود علیه‌السلام اولدیغی قول راجحدر . رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك بالجمله مکاتیب سنیه‌لرنده وارد اولمشدر .

اَماثِلْ { [ع] (اَمثَل) ك جمعی . فقط بومفرد لسانمزده مأنوس دکلدر . جمعی اقران و امثال معناسنه استعمال اولونور : بین الاماثل برموقع ممتاز احراز ایلدی . عربیده (افاضل) معناسنده قوللانیلیرایسه‌ده ترکجه‌ده اومعناده استعمال اولونه‌ماز .
« کشفی افندی شمدی امیر کلامدر »
« اول مفخر اماثل واقران نه دمده‌در »
« روحی »

اَماجِدْ { [ع] پك زياده مجد وشرف صاحبى ديمك اولان (امجد) ك جمعى : اماجد اعيان مملكت .

اَماراتْ { [ع] نشانه‌لر . (اماره) نك جمعى . شدّه ايله يا گلشدر : امارات خيريه .

اَمارَتْ { [ع] اميرلك ، برقوملك ، برمملكتك قوه اجرا . ئيه‌سنه صاحب اولمق : مكهٔ مكرمه امارت جليله‌سى § بر نسلك ، بكلك : سيسام امارتى .

« لفظ معناى امارتدر حسين كربلا »
(كاظم پاشا)

اَمارَه { [ع] علامت ، نشانه . (امارت) طرزنده‌وتشديد ايله استعمالى يا گلشدر . جائز دكلدر . سيد شريفك تعريفاتنه گوره اماره ايله علامتك فرقى ، برنجينك بعضاً عائد اولديغى شيدن آيرلماسى وايكنجى‌نك بالعكس عائد اولديغى شيدن قطعاً آيرلماسى خصوصندن عبارتدر : اماره لياقت . امارهٔ حسنه .

اَمّارَه { [ع] انسانى اعمال شهوانيه وافعال سيئه اجراسنه جبر وامر ايدن ، ايديجى . ارادهٔ نفسانيه : نفس امّاره ، [عقل وروحك نفس امّاره‌يه مغلوب وداعى اولديغى شهوانه مائل ومشغوف اولدقلرى حسبيله — مورخ عاصم]

« بكا هيچ نفس امّاره‌م كبى سؤ قرين اولماز »
« بودزد خانه‌كينك كيسه مكرندن امين اولماز »
(حامد آمدى)

« اويوب نفس امّاره‌يه عاقبت »
« اولورلر رفيق‌ره معصيت »
(عزت ملا)

اَمازِرْ { [ع] قوت وشدت قلبيه وعظمت نفس صاحبى معناسنه گلن (مَزِير) ك جمعى : امارز اكابردن ايدى . قوللانيلماز .

اَماْقْ { [ع] جمع ، گوز پيكارلرى ديمكدر . مفردى (مأق) و (مُؤْق) در . قوللانيلماز .

اَماكِنْ { [ع] محل معناسنه اولان (مكان) ك جمع الجمعى : اماكن مقدسه ، [امثالى اماكن مباركه‌ده نادر گورلمش درجه‌ده اولماسيله درويشانك شوخدمتلرى شايان تقدير واستحساندر . — مكتوب سرى پاشا]

اَماليج { [ع] جمع ، اوزون ياپراقلى اوتلر ، فدانلر ديمكدر . مفردى (املوج) در .

اَماليس { [ع] اوتسز صوسز صحرا ، بيابان ديمك اولان (امليس) و (امليسه) نك جمعى .

اَمامْ [ع] ايلرى ، اوك : امام بيت .

اَمانْ { [ع] امينلك ، قورقوسزلق ، مساعده : [امان ديينه قيليج اولماز ، امانه گلدى . امان ديور . امان ديله‌يور . امان ويرلدى] بوكلمه

لسانیزده استمداد ، شکایت ، تحذیر ، تحذر ایچون قوللانیلدیغی کبی موقع استعمالنه کوره معانیٔ سائره‌یه ده دلالت ایدر . بعضاً عطف تفسیری صورتنده (امن وامان) دیه قوللانیلیر :

«امان امان دیه‌رك چیقدی قلعه‌دن کیتدی»
«براز کنجه سیوف سریه‌دن دشمن»
(سروری)

« ساقی یتشور اویان امان کل »
« الو برمدی می فغان امان کل »
(کمال)

« الدن کیدیور خستهٔ هجرانك امان»
(عونی)

«امان هول قیامت ضمان رأفت وجود»
(ثابت)

«نه کوردم آه امان الامان بر آفت جان»
«کلوب یانمده کونش کبی اولدی لمعه‌نثار»
(ندیم)

اَمانْخواه { [ف] امان دیله‌یجی ، امان ایسته‌ین : رقیب امانخواه .

اَمانات { [ع] (اَمانَت) ك جمعی . خزینهٔ همایونده محفوظ اولان متروکات متبارکهٔ نبویه : امانات مقدسه ، امانات وارده .

«ایتدی امر . اهلنه تسلیم اماناتی خدا»
« نه اولور اسرار آنی دها بوندن احکم»
(نابی)

«خوش برزمانده ویردی امانات عشق یار»
(ممدوح)

اَمانَت { [ع] نزدنده صاقلانوب ایسته‌نیلدیکی زمان اعاده ایتمك ، استرداد ایدلك اوزره بر آدمه ویریلان شی : « امانته خیانت اولماز — مثل » اهل امانت = امین ، دوغری آدم یاخود آدملر § نظارت کبی عنوان رسمی : رسومات امانتی ، شهر امانتی .

« وجود عاریتیدر حیات امانتدر »
(نابی)

« شمیم کاکلك آلمش نسیم کلشنده »
« دیمش که سنبله سنده امانت اولسون بو »
(فغانی)

«او کرن که بار امانت بدوش اولان ضعفا»
(ثابت)

« اهلنه شمدی اولمقله امانت تسلیم »
(نابی)

اَمانَةً { [ع] امانت اوله‌رق : امانةً ویریلان شی ، امانةً اداره اولونان اعشار حساباتنك تدقیق . [قضا مال صندقلرنده امانةً حفظ ایتدیریله جك وبوندن هیچ برمحله بر آقچه بیله صرف ایدلیه جکدر — مکتوب سری پاشا]

اَمانَتْدار { [ف] کندیسنه امانت ویریلن ، شایان اعتماد آدم . امانتجی .

اَمانَتْداری [ف] امانتجیلك .

اَمانی { [ع] مقصد . مرام ، آرزو معناسنه اولان (اُمنیه) نك جمعی . مفردی فتحه ایله غلطدر :

امانیٔ خیریه. [لعنت ونفرین اول امانیٔ کاذبه‌یه ــ عاکف پاشا]

« دائما کارکه بندر اقبالی اوله »
« جنس کالای امانی ایله یارب مشحون »
(منیف)

« امانیٔ دلی اول بارکهـدن ایله طلب »
« که‌عرش اعظم ایدر آندن اکتساب سعود »
(ثابت)

اَمْتِعَه { [ع] قماش دیمك اولان (مَتاع) ك جمعی : امتعهٔ تجاریه ، امتعه کمرکی .

« نو بنو امتعهٔ کارکه صنع آباد »
(نابی)

«خواجهٔ دادوستد زیور بازار ایده تا»
«دمبدم تازه ظهور امتعهٔ کونا کون»
(منیف)

« احمد آباده کاور امتعهٔ خیر آباد »
(نابی)

اَمْتَنْ { [ع] پك متین ، چوق طایانقلی .

اَمْثال { [ع] برشیئك بکزری . مانندی ، عینی ، نظیری دیمك اولان (مِثل) ك جمعی : امثال کثیره ، امثال وغیره ، اقران وامثال ، [فصل ومدتده امثال سابقه‌لرینه فائق اولدیلر ــ قوجه سکبان باشی] مفرد اوله‌رق (امثالی یوق ، امثالسز) کبی تعبیرلر پك عامیانه در . بو صورتله ادبیاتده استعمال اولونمامليدر. [شمدی یه دکین هیچ امثالی کورلمه‌مش غایت تنك برماده اولدیغندن ــ لایحه رشید پاشا]

« زیرا ایکی منتخب اثردر »
« امثالی کورلمه‌مش کهردر »
(لاادری)

«ایدوب امثال فراوانیله مسرورالجنان»
(حقی)

« امثال ایله مقارنتك حسنیدرکه باق »
« یکنوعیٔ حروف سبب سجعه زینته »
(شریف)

اَمْثال { [ع] آتالردن‌قالمه‌سوزلر. حکایه ، قصه معناسنه (مَثَل) ك جمعی : ضروب امثال ، امثال عجم. [ترکجه‌ده دخی« قولاقدن عاشق » اولمق امثال مشهوره دندر ــ محبت ــ کال]

« فن امثاله ایدرسه‌ك همت »
« کاور انشای کلامه قوت »
(وهبی)

اَمْثَل { [ع] پك مشابه اولان . چوق بکزه‌ین.

اَمْثِلَه { [ع] صورت ، صفت ، نمونه ، اورنه‌ك دیمك اولان (مِثال) ك جمعی : امثلهٔ مختلفه .

« عین افعال زمان امثلهٔ ریب منون »
(منیف)

اَمْجاد { [ع] (مَجید) ك جمعی . مجدوشرف وعظمت صاحبی اولانلر :

« ای خسرو تختگاه ارشاد »
« ای سید اصفیای امجاد »
(وصاف)
« تو ابعیله بوله زندکانئ جاوید »
« بحق نور محمد و اله الامجاد »
(معلم فیضی)

اَمْجَد { [ع] اك مجید ، پك مجد وشرف صاحبی : امجد امجاد.

[رجائی افندی حفیدلرینك اك بیوکی اولان صنع الله امجد بو کیجه انفاس معدوده سنی تکمیل ایله ترك ارض سفلا وعزم بالاسرای عقبا ایلدی — پژمرده — اکرم]

« عروهٔ وثقای امت قطب امجددرتقی »
(کاظم پاشا)

اَمَد { [ع] بعد ، نهایت، غایت ، صوك : ابد بی امددر .

اَمَدّ { [ع] پك مدید، اك اوزون، چوق سورکلی .

اَمْر { [ع] بویوروق ، بویوروش. لسانمزده اکثریا (اَمّر) (نهی)ده دخی قوللانیلیر: آلنان امره کوره حرکت . امر ایدك . امر حق = اولوم . امر سامی = مقام صدارت عظمادن ویریلان امر . جمعی (اَوامِر)در: اوامر اکیده § (امر) لسانمزده ایش، شی، خصوص ، واقعه، حادثه معنالرنده ده استعمال اولونور : امر مشکل = کوچ ایش ، امر مهم = اهمیتلی ایش، امر غریب = تحف شی.

اول امرده ، اصلاح احوال امرنده . [تشکیل روابط مدنیت وتزییدوسائط رفاهیت امرنده بدیعه نمای کمال اولمغه باشلامش — تصویر افکار — کمال] بو معنالرده جمعی (اُمُور) در . بو جملرك صورت ومحل استعمالارینه دقت اولونمایدر: امور دوات، امورومصالح، امور مهمه .

« امرایت اولهیم کرسکا بارایسه حیاتم»
«محشرده دخی خواهشك اولمازسه دیرلم»
(نورس)

« وجودی، مشربی،معتادی،خلق،امروفرمانی»
« عنایتدر، کرمدر، مرحمتدر، لطف واحساندر»
(لا)

« ذرّات عناصر وموالید »
امرکله بولور نظام تأبید »
(لا)

« همرهم اولدی بر غریب ملال »
« آنی تعریف بنجه امر محال ! »
(معلم ناجی)

« جهانده هر اولهجق شی اولور بو امرضروری»
(رجائیزاده : اکرم)

« سرکشلك ایتدی امرینه پلنك چرخ»
« زنجیرایله کتیردی آنی کهکشان کشان»
(باقی)

«که قضانه فلکی قیلش آنك امرینه رام»
(جوری)

اَمَرّ [ع] پك آجی : امرّ ادویه .

اَمْراض { [ع] سقم، فتور، علت معناسنه اولان

(مَرَض) ك جمعی ، خسته‌لقلر : امراض داخلیه ، امراض جلدیه .
[بونجه امراض ودواهینك وجودینی اودفع ایدییور — نفوس — كال]
« مبتلا اولمه‌یه امراضه تنی »
« رخنه‌دار اولمه‌یه برج بدنی »
(خاقانی)

اَمْرَانْ { [ع] كوزلك معناسنه اولان (مَرَن)ك جمعی . تركجه (كورك) برقاچ صورتله تلفظ اولونوب برقاچ معنایه دلالت ایدر شوراده آنلرك كوسترلمه‌سی فائده‌دن خالی اوله‌ماز؛ برنجیسی حیواناتك تویلی دریسندن كییلك ایچون یاپیلان معلوم (كورك) ؛ ایكنجیسی آناصون ایله دقیقدن یاپیلان برنوع اینجه . قورو معلوم (كه‌وره‌ك)؛ اوچنجیسی لوازم بیتیه‌دن اولوب انشاآتده وسائر ایشلرده قوللانیلان معلوم (كوره‌ك) : دردنجیسی آتشی روزكارله‌مق وهوالندیرمق ایچون قوللانیلان (كوروك)در. بو درت لفظك شو صورتله یازیله‌رق یكدیكرندن طرز املاجه تفریقی قابلدر . مع‌مافیه بو نلرك ضمه‌لرینی تفخیم وتخفیف ایچون برعلامت فارقه‌یه فرق‌العاده لزوم واحتیاج موجود ایسه‌ده لسانمزك املاسنه عائد اولان بومثللو موادمهمه هیئت مقتضیه‌نك فقدانسه مبنی هنوز حل اولونه‌مدیغندن بالضروره واولری اسكیسی كبی یازمغه مجبوریت كورلمشدر.

اَمْرَدْ { [ع] بییقلری ترله‌مكه باشلامش ایكن هنوز چهره‌سنده توی ، قیل بولونمایان جوان، یوزنده قیل اولمایان كنج : شاب امرد = تویسز كنج .

اَمْرْنَامَه { [ع] امری متضمن كاغد، بویوك برذات ویا مقام طرفندن كوندریلن مكتوب : امرنامهٔ والالری ، امرنامهٔ سامی .

اَمْرُودْ { [ف] آرمود . بومیوه‌یه لسان فارسیده (ارمود) و (اَمْرُوذْ) دینیر . وبعضاً همزه اسقاط ایدیله‌رك یالكز (مُرُودْ) قوللانیلیر . (آرمود ی‌الشكل) تعبیرقدیمی ترك ایله (شكل آرمودی) ویا (شكل امرودی) قوللانیلمالیدر .

اَمْزِجَه { [ع] طبیعت، خوی، مشرب معناسنه اولان (مِزَاجْ) ك جمعی : امزجهٔ مختلفه .
« عقول وامزجه‌نك تفاوت واختلافی هركسك قواعد عقلیه ایله برحقیقته وصولنی مانع اولدیغنه — اطلاق . الافكار — ادهم پرتو پاشا »

اَمَسّ { [ع] بك زیاده مس ایدن، اك چوق طوقونان : [اركان واحكامی قواعد عقلیه‌یه دها اقرب وامس اولان — اطلاق الافكار— ادهم پرتو پاشا]

اَمْسِیَه { [ع] اقشام معناسنه اولان (مساء) ك جمعی اقشاملر. مفردی چوق قوللانیلیر .

اَمْشاط { [ع] طراق معناسنه (مُشْط) و (مشْط)ك
جمعی. آیاغك اوستنده کی اوفاق کمیکلره
(مُشْطالقدم) دینیر . انسانك آرقه
کوره کی نه ده (مُشْطالکتف) دیرلر.
(مشط الذنب) ده برنباتك اسمیدر .
« مَشّاطه » بوندن مشتقدر .

اَمْصار { [ع] بلده، شهر دیمك اولان (مِصْر)ك جمعی.
بلده‌لر، قصبه‌لر : اهالیٔ امصار .
[دور بلدان وامصار ایله مراکز
مدنیت اسلامیه‌ده رحله پیرای تدریسات
اولان—مشاهیراسلام — حمید وهبی]

اَمْطار { [ع] یاغمور دیمك اولان (مَطَر) ك جمعی : نزول
امطار، امطار کثیره . [صحیفه‌سنده
سطور خط سحایب امطار مواهب —
فضولی]

اَمْعاء { [ع] باغرصاق دیمك اولان (مِعی)نك جمعی. ترکجه‌ده
مفردی قوللانیلماز .
« شراین و امعاده اولسه خلل »
« ویریر باشه صاغاق طلای عسل »
(عزت ملا)

اَمْکِنَه { [ع] (مَکان) ك جمعی : امکنهٔ جدیده .

اَمَل { [ع] آرزو، مأمول، اومولان، شیٔ منتظر : طول امل=
وجوده کلسنه عمر بشرك کفایت
ایتمیه‌جکی خولیالر، قورونتیلر . نائل
امل اوله‌مدی .
« فلك پیمانهٔ نعمت امیدکام مغفرت »
« کرم ساقیٔ بینت امل بزم مهیادر »
(صبری)
« همتکله امله اولمه‌ده هرکس واصل »
(مدحیهٔ رشید پاشا)

اَمْلاء { [ع] جماعت دیمك اولان (مَلَاء) نك جمعی. مفردی
[ملاء اعلی] ، [علی ملاء الناس]
ترکیبلریله قوللانیلیر .

اَمْلاح { [ع] طوزمعناسنه(مِلْح)ك جمعی : بعض مملحه‌لردن
چیقاریلان املاحك اکثری هندستانه
کوتورلدیکی قید رسمی ایله مثبتدر.

اَمْلاك { [ع] تصرف وتملك اولونان یر، اراضی ، ابنیه دیمك
اولان (مِلك)ك جمعی : املاك همایون
قومیسیونی . تحریر املاك هیئتی .
« باقایور کیمسه آنك املاکنه »
(لا)

اَمْلَح { [ع] اك ملاحتلی، پك زیاده ملیح ، کوزل :
« طرهٔ حادن اولور شاهد مصرع املح »
(شریف)
« وارسه‌ده چوق ملیح اواملحدر »
« واوسه‌ده چوق فصیح اوافصحدر »
(معلم ناجی)
« اول آنا املح کلستانی‌نك کلی »
(عبیدی)

اَمْلَس { [ع] آووج ایچی کبی پروزسز ، دوز : حجر املس . سطح املس .

اَمْن { [ع] قورقوسزلق ، امینلك . بعضاً تأکید ایچون (اَمان) علاوه اولونور : امن و آسایش .

«چوقدن اولمشدی جهان پامال جور حادثات»
«رأفتك کر اولمه‌سه یدی مایهٔ امن وامان»
(حق)

«ملك نظمك خطبهٔ امن وامانیدر سوزم»
(نفعی)

«کشتیٔ امن وامان بولدی موافق ایام»
(نابی)

«زمانده زمین و آسمان امن وامان اوزره»
(لا)

اَمْنِیَّت { [ع مولداندن] قورقو- سزلق حالی ، اینانمق ، کووه‌نمك : امنیت صندیغی . «امنیتی سؤ استعمال» تعبیرات قانونیه‌دندر .

«باعث مغفرت حضرت اوله»
«سبب پایهٔ امنیت اوله»
(خاقانی)

«ویررو جدانه اول نشأتکه ادیانه امنیت»
(لا)

اَمْوات { [ع] اولو دیمك اولان (مَیِّت) ڭ جمعی : دفن اموات ، احیا و اموات .

«کلزاره کل که کوثر باغ ونسیم صبح»
«اموات خاکی ایتدیلر احیا مسیح وار»
(نجاتی)

«دیره وارمقدن مرام احیای اموات ایله یوب»
«بتلره اعجاز روح اللهی سویلتمك میدر؟»
(نائلی)

«نزع حیات حی ایدر ، امواته جان ویرر»
«ایلر غباری آدم وجسمی غبار ایدر»
(لا)

اَمْواج { [ع] طالغه معناسنه (مَوج) ڭ جمعی : تهاجم امواج .

«دست کوهر بارینه برقطره امواج بحار»
(نظیم)

«بو امواج بحارك قعرینه رهیاب اولان آکلار»
«که وارتحتنده بردر حقیقت برعجب دریا»
(نابی)

«نسیم اولدکلو نازك طرح ایدر آب اوزره امواجی»
«که لوح سینه استاد ایده‌من اویله قلمکاری»
(نفعی)

«نیجه دریا سرامواجی ایرمش اوج افلاکه»
«که هر کردابی برخلخال ساق عرش رحماندر»
(ریاضی)

اَمْوال { [ع] (مال) ڭ جمعی . قیمتدار اولان ، پاره ایله آلنان شیلر : اموال متروکه ، املاك واموال . [کلمهٔ واحدهٔ اسلامیتی استماع وآکا اتباع ایچون بذل اموال ایدرك کلنلردر — استطراد — ادهم پرتو پاشا]

«اهل حکمت دیدی جمع اموال»
«کسب سرمایهٔ اسباب نوال»
(نابی)

اَمْواهْ [ع] صومعناسنه (ماء) نك جمعی . (میاه) کبی نظمده، نثرده قوللانیلمالیدر: جوشش امواه، امواه راکده .

اَمَوِیَّه [ع] اهل اسلام آراسنده تشکل ایدن برنجی دولت، ایلك اسلام حکومتی. بونلره(بنی امیّه) و (بنی اموِیّه) دیرلر . هرایکی نسبت صحیحدر . فقط اکثریا شخصی نسبتده (امویّه) وشخصك غیری نسبتده (امیّه) دینور . بعینه بلدهٔ ری نسبتنده شخص اولورسه (رازی) وغیری اولورسه (ریی) دیدکلری کبیدر .

اَمْهارْ [ع] تحت نکاحه آلنان قادینلرك حل بضعی مقابلنده شرعاً وعاجلاً وآجلاً تعیین اولونان مقدار مال آقچه دیمك اولان (مَهر) ك جمعی : امهار زوجات .

اَمْهارْ [ع] طای معناسنه اولان (مُهر)ك جمعی. (مِهار)ده بونك جمعیدر . دیشی سینه (مُهره) دینیر . جمعی (مُهرات) در. مفردلری باشقه معنالرده قوللانیلیر .

اَمْهالْ [ع] تأخیر وتأنی ایتمك، زمان ویرمك معناسنه اولان (مَهل) ك جمعی :

« آلدانیر البته امهال کوسترن مدیونه »
(لا)

اَمْیالْ [ع] (میل) ك جمعی . بر میل ٢٠٠٠ زراع طولنده مسافه در .

اَمیرْ [ع] برقومك، بر خطه نك رئیسی، حکمرانی . برمحالك بکی : (امیر المؤمنین) = حضرت پیغمبرك خلیفه سی، پادشاه اسلام . (امیرمکه) = سلالهٔ طاهرهٔ محمدیه دن مکهٔ مکرمه ده مأمور بولونان ذات شریف . (امیر آخور) = اصطبل همایون ناظری. (امیرالحاجّ) = قافلهٔ حجاجه ریاست ونظارته مأمور اولان ذات . (امیر الامرا) = بررتبهٔ رسمیه درکه رتبهٔ ثانیه یه معادلدر . فقط بو رتبه یی حائز اولان پاشالق عنوانیده احراز ایدر .

« اوپاك دل که ایدرسه تواضعندن ایدر »
« اصطبل خاصنه افراسیابی میرآخور »
(نابی)

« نه حکیم غزنوی یم نه امیر دهلوی »
(نفعی)

« نشرصیت ایلر امیران هیئتن تبدیل ایله »
(شریف)

اَمیرانَه [ف] امیراولانه یاقیشه جق طرزده : اطوار امیرانه ، اوضاع امیرانه .

اَمینْ [ع] قلبنده قورقواولمایان، امنیت ایچنده اولان : امین محل، امین اولمایورسکز . § غدر وخیانتدن وارسته وشایان اعتماد اولان: امین آدم . [افندیلر ! سزی تبشیر

ایدرم . استقبالز امیندر — نطق — سری پاشا]

« ایده حق جمله بلالردن امین »
(تحیفی)

« امین ملك نبوت مدار ختمیت »
(ثابت)

« امین وحی آلهی محمد عربی »
(سامی)

« قیل وجودیاکنی جمله خطالردن امین »
(صفیه سلطان زاده دانش)

اَمْیُوسْ [ع] طوز طاشی ، قیرلمامش کبیر طوز پارچه‌لری .

اَمَیمَه [ع] دمیرجی چکیجی § برنوع اوت .

اَمیهَه [ع] قویونلرده حاصل اولان اویوزلق .

اَنَابیبْ [ع] (اُنبوبه) نك جمعی . بوغوم بوغوم اولان شیلر ، قامش کبی ایچی بوش اولان آلات فنیه . مفردی چوق قوللانیلیر .

اَنَابیشْ [ع] یردن چیقاریلان اوتك کوکی . یر الماسی ، پاتاتس کبی شیلره « اُنبوشه » دیرلر .

اَنَاجیلْ [ع] حضرت عیسی علیه السلامه اسناد اولونان وخرستیانلرك ایادیٔ اعتبارنده بولونان کتابك اسمی [انجیل] وآنك جمعی بودر : اناجیل اربعه .

« تورات اوله‌می یاخود اناجیل »
« هم منقبت کتاب تنزیل »
(لاادری)

اَنَارْ [ف] لسانمزده (نار) دینیلن میوه :

« بوشوره‌زارده نخل انار اولور پیدا »
(حاذق)

اَنَادیدْ [ع] پریشان، پراکنده ، طاغنیق شیلر . نظمده « صَنادید » ه تردیف ایدیله‌بیلیر .

اَنَافِسْ [ع] (اَنفَس) لك جمعی . پك نفیس اولان شیلر : انافس اثار ادبیه‌دندر .

اَنَامْ [ع] جمله مخلوق ، دنیاده بولونان انسانلر ، بوتون خلق : رب‌الانام ، سیدالانام ، مغبوط انام .

« آستین کرمی کیسهٔ ارزاق جهان »
« آستان حرمی قبلهٔ حاجات انام »
(نفعی)

« سکا اقرار ایله‌در صحت ایمان انام »
(نابی)

«دستگیراولدی شهنشاهه‌یه‌رب‌الانام»
(جوری)

« ای ملاذ امم وکهف انام دولت »
(منیف)

اَنَامِلْ [ع] پارمق اوجی دیمك اولان [اَنمُلَه] نك جمعی . مفردی همزه ومیمك اوچ‌درلو حرکه‌سیله جائزدر . لسانمزده کنایةً ال معناسنده وجمعی مفردندن‌زیاده‌استعمال اولونور .

« انامل کرمك حل ایدر امیدم اودر »
« اولورسه رشتهٔ کارم ده صدکره معقود »
(ثابت)
« مقطوعدر انامل انکارمن بزم »
(حاذق)

اَنَانِيَّتْ | **اَنَائِيَّتْ** [ع مولداتدن] بنلك، محویت مقابلی :

« لاف دعـوای انانیت نه لایق عاقـله »
« هرکسك عالمده بیك مافوق بیك مادونی وار »
(مخلص اسعد پاشا)

« رسم انانیتی اولوب هبـا »
« بولدی او بیچاره بقا در فنا »
(نابی)

اَنَاپِی [ف] کندینی دکرلی ظن ایدن جاهل، احمق، بایاغی، آشاغی آدم :

«هیچ فاضله ترجیح اولونورمی مرد انانپی»
(شریف)

اَنْبَارْ [ع] مفردی قوللانیلماز . ایچنـده ذخائر و اشیا صاقلانیلان بنایه (نبر) دینیرکه جمعی (انبار) در . ترکجه‌ده همزهٔ ممدوده ایله (آنبار) مفرد حکمنده استعمال اولونور . « لهجهٔ عثمانی »ده (انبار) ك یونانیدن مأخوذ اولدیغی کوستریلورسه‌ده یاکلشـدر . ارزاق انبـاری، ذخیره انباری، قرق انبار :

« مجدد حوضلر، انبارلر، آلات یاپدیردی »
« بتون ترسانه‌نك اکال اولندی نیسه نقصانی »
(مدحیه)

« دقیق نظمی فاضل پیده ایت تنور تاریخه »
« حبوباتك اوکوز لیپانه طرح اولدی انباری »
(۱۳۰۷ — میر فاضل)

اَنْبَازْ [ف] شریك، شبیه، اورتاق، اش : خدای بی انباز .

« در بر رحمت یزدان بی انبازدن غیری »
(عونی)

« معراج خیاله ایله یوب ساز »
« ایسترکه مسیحه اولسون انباز »
(شیخ غالب)

« او انبـاز ، او صیّـاد جان »
« کفن دوزه اولمش شریك عنان »
(عزت ملا)

اَنْبَاطْ [ع] لقب کبی صـوکره‌دن طاقیلان آد معناسنه اولان (نَبَز) ك جمعی . تفریق معنی ایچون یازلدی .

اَنْبَاغْ [ف] برار ککك تحت نکاحنده بولونان قادینلرك هربری، اورتاقلر . قوللانیلماز .

اَنْبَانْ | **اَنْبَانَه** [ف] طاغارجق، هکبه :

«اولماه ای طبع خریص انبان کشای اضطراب»
(نابی)

اَنْبَانْچَه [ف] کوچوك طاغارجق، اوفاق هکبه، چانطه .

اَنْبُرْ [ف] اوجاق و آتشی قارشدیرمغه مخصوص آلت، ترکجه‌سی دسیر «اکسو» و یاخود «قیصاج» در .

اَنْبُوشَه { [ع] آغاج كوكلرى . § برالماسى ، باتاتس كبى شيلردر .

اَنْبُوه { [ف] چوقلق ، غلبه‌لك ، ازدحام : كروه انبوه .
فارسيده واوك حذفيله (انبه) طرزنده تلفظى جائز ايسه‌ده لسانمزده اوصورتله قوللانيلماميدر : [... انبوه اندوهك تواردى على التواليدر — مكتوب — سرى پاشا]

اَنْبِياءْ { [ع] پيغمبر ديمك اولان (نبى) نك جمعى : خاتم الانبياء = حضرت محمد صلى الله عليه وسلم .
« نه كشور اوستنه رايتكش جهاد اولسه‌ك »
« اولور تعاونه ارواح انبيا مأمور »
(نابى)
« تا حشر اوشاه انبيايه »
« اولسون صلواة بى نهايه »
(لا)
« جبريل وار خبر وير اوسلطان انبيايه »
« دوشدى حسين آتندن صحراى كربلايه »
(كاظم پاشا)
« احمد مرسل امام انبيا كيم ذاتيدر »
(وله)

اَنْتارى { [مولداندن] بعض كتابلرده اصلى «عنترى» اولمق اوزره كوسترلمشدر . اوحالده رنكلى مايمون ديمك اولان « عنتر » ه برياء نسبت علاوه ايديلوب « عنترى » دنيلمش وبرنوع لباس ، ثوب ديمك اولان انتارينك رنكلى بولونماسى حسبيله بويله تسميه وتشبيه ايدلمش اولماسى محتملدر .

اَنْتَرَه‌صُو { [ايتاليانجه‌دن] آدمك كندى چيقارى يعنى كارى ، منفعت و استفادهٔ ذاتيه . (آنتره) صورتيله‌ده قوللانيلير .

اَنْتِريقَه { [فرانسزجه‌دن] افساد ، حيله ، دوزن ، اويون .
(اَنْتريغان) حيله‌كار ، مفسد ، دوزنجى .

اَنْجامْ { [ف] نهايت ، عاقبت ، صوك : انجام‌كار = ايشك صوكى .
«مبارك اوله صبح وشامنك آغاز وانجامى»
(نفعى)
« بونه انجامى يوق تغابندر »
« بشره‌شان‌ويرن تعاوندر »
(معلم ناجى)
« چنبر دائرهٔ مجلسى چرخ عشرت »
« دوربزمى طرب آغازومسرت انجام »
(نفعى)
« انجامه ايرر موسم كل خاره‌ده قالماز »
(نيلى)
«يوز مشقت چكسه كام دل طاپار انجام‌كار»
(فضولى)

اَنْجِدانْ { [ع] برآغاجدركه قاصنى دنيلن علاج آندن حاصل اولور .

اَنْجُمْ { ييلديز ديمك اولان (نَجْم)ك جمعى .

« انجم ایله عالمی طـونادتك »
« هر نجمده بیك جهان یاراتدك »
(لا)
«لطفنی اعلاوادنا کوردیکك اعلان ایدر»
«آسمانده نقد انجم ، خاکده کنج دفین»
(نفعی)
«نجم رخشان شراره مهر پر انوار شمع»
(ریاضی)
«صانمه انجمله شفق اولمش عرق ریز حجاب»
(نظیم)
«عکسیدر آنك فلکده خرمن انجم دکل»
(نفعی)
«نظم قرآن کبی ای انجم رخشان هدی»
« سزی استاد فلك ایتمه دی تنظیر هنوز»
« معلم ناجی »

اَنْجُمَنْ [ف] مجلس ، جمعیت ، طاقم : انجمن دانش ، انجمن کبار .
«ایاغ میدن الچك آرزوی انجمندن کچ»
(نوری)

اَنْجَرَه [ع] کمی دمیری . (لنکر)ك معربیدر .

اَنْجُوغْ [ف] اوجاق . عربجه سی (کوز) و (کرره) در .

اَنْجیرْ [ف] بیلدیکمز میوه : ازمیرك قوری انجیری مشهوردر . لسانمزده همزه نك کسریله تلفظ اولونور .

اَنْحاء [ع] (نَحْو)ك جمعی . طرفلر ، جهتلر ، یاکثر : انحای بادیه . مفردی بومعناده استعمال اولونماز .

[بوروضهٔ وسیع الانحانك بر کوشه سنده شمدیکی ایمپراطوراك پدری فره دریقك وزوجه سنك مزاری موجوددر — شارلوتنبورغ سرپی — سعدالله پاشا]
[زیر وبالا واطراف و انحایه آره صیره لاقیدانه عطف نظر ایدر و تمتعاً قباً عالم حیرت وفکرته دوشر قالیردی — محسن بك — اکرم]

اَنْحَسْ [ع] پك نحوستلی ، اك اوغورسز : [چون انحس اوقاتده واضعف حالاتده حضورلرینه کیتدم — فضولی]

اَنْداء | **اَنْدِیَه** [ع] شبنم ، جی معناسنه اولان (ندی) نك جمعی . قوللانیلماز .

اَنْداخْتْ [ف] آتمه ، آتله : انداخت اولونان طوپ . طوپلرك انداختی ، فشنك انداختی . انداخت ایتمك = آتمق .

اَنْداخْتَه [ف] آتیلمش : انداختهٔ میدان سفلت . [احبادن برینك صفحهٔ روینه انداخته ایلدکلری دخی پیرا منکرد خاطرعاطراولتی کرکدر — مکتوب — کانی]
« حل ایدر ناخن انداخته سی اول کرهی »
(نابی)

اَنْداد [ع] مثل ، نظیر ، اش معناسنه اولان (نِدّ) ك جمعی : بی انداد = نظیری ، اشی یوق . مفرد حکمنده استعمال اولونور ، مفردی هیچ قوللانیلماز .

« کیم‌که وارمثل وشبیهی بولونورعالمده »
« منحصر سا کُه فقط رتبهٔ نفی انداد »
(نابی)

« نه بختیار گروهز، نه موطلو طائفه‌یز »
« که‌ایله‌مش بزه‌احسان خدای بی‌انداد »
(معلم فیضی)

اَنْداز { [ف] لسانمزده اسم فاعل حکمنده وآنجی معناسنده ترکیب ایله قوللانیلیر : سلاح انداز ، نکه انداز. [ستون سفینهٔ عبودیتنامه‌یه کشیده ایدرك بوصورتله لنکر انداز مرسای بیان اولورکه — شناسی]

«اوله‌لر تحت‌الثراده گاوو ماهی مضطرب»
«اولسه‌گرفوق العلاده سایه انداز وقار»
(نظیم)

« یاراشوراطلس چرخ اولسه آگا پای‌انداز »
(نفعی)

« نوله دونسه‌بهشته سایه‌اندازاولدیغی گلشن »
(صبری)

«بحره‌عکس‌اندازاولورگویا جبالك صورتی»
(نورس)

اَنْدازَه { [ف] بیلدیکمز اولچو . آلتمش سانتیمترو در . اصلی هندسه، یاخود هندیزه ظن ایدنلر بولونمش ایسه‌ده طوغریسی (انداختن) مصدرندن مشتق « انداز » ك صوکنه بر هاء حصریه علاوه‌سیله بر نوع کوچك آرشونه اطلاق قیلندیغی تتبعات واقعه‌دن آکلاشلمشدر . § مجازاً حد، تخمین معنالرنده‌ده قوللانیلیر . که‌وه‌زه اندازه دن خارج سوز سویله‌دی . اندازه‌سندن دیشاری ایش گورن عاقبت پشیمان اولور . [یکیتلك قولنه نشان دوکمك ، اندازه بویی صارق صارمق.. دکلدر — قوجه‌سکبان‌باشی]

« سوق تقدیرده اندازه ومیزان اولماز »
(بکلکجی عزت)

« متاع نطقنه گلك ادیب غیب اندازه »
(صبری)

«هر نه دگلو همته اندازه اولمازسه‌ینه»
(جوری)

اَنْدام { [ف] بدن ، بوی : گل اندام، نازك‌اندام، خوش اندام . [اندام آینه‌سی] = انسانك بدنی تماميله گوسترن بیوك آینه . § وجودك بیچمی، لطافت وتناسب بدن: اندامـلی = بویی متناسب . اندامسز= بدنی بیچمسز. [براندامه مالك که‌تناسبی نظارنی هالك — فره‌دریقك‌زوجه‌سی حقنده — سعدالله پاشا] ، [بدایع پسند اولان گوکلر ایچون حسن اندا- منه مفتون‌اولمامق احتمالك خارجنده‌در — لوندره — کمال] ، [بعضاً رنکین بر قوس قزحه آصیلیر عرض اندام ایدر — اکرم]

« اوگل اندام‌برآل‌شاله بورونسون بوروسون »
« اوبی‌گوکلم‌کبی‌آردنجه‌سوورونسون‌بوروسون »
(واصف)

« حلقهٔ گیسوی خوبان ملایم اندام »
(نابی)

« نه‌درتناسب‌اندام‌وحسن‌نقش‌ونکار »
(لا)

اَنْداوَه { [ف] صيواجيلرك قوللا‌ندقلری آلت، مالا .

اَنْدَرْ { [ع] اكٔ، پك نادر : [اويله سنك ايسه عصرمزده وجودی يوق درجه‌سنده اندرايدوكنی دوشونمه‌لی‌يز —مكتوب — سری پاشا] [مجوهر ساعت ايله تعيين ايديلان اوقاتك قيمتليسی اندردر — پژمرده — اكرم]

اَنْدَرْ { [ف] ادات ظرفيت . تركجه (ده) و (ايچنده) كبيدر. دائما عربی و ياخود فارسی ايكی كلمه آراسنده استعمال اولونور. كلمات تركيه بيننده استعمالی جائز دكلدر . مثلا « قات اندرقات » دينلسی يا كلمشدر . زيرا (قات) تركجه‌در. بومثللو تركيباتی اصلا قوللانماملیدر .

« دخان مجمری كيسوی خم اندرخم حوری »
(نفعی)

« بلااندر بلادردلده دردعشق يارا تما »
« يازقلر آكه كيم بر بويله سودادن مبرادر»
(وله)

«هرشرارين ايله يوب صحننده برخر كاه نور»
«ايده هروادیٔ پرهولن جنان اندرجنان»
(حقی)

« عالم بهشت اندر بهشت هركوشه برباغ ارم »
(نفعی)

« نه مشكل دردايمش يارب بو سودای محبت كيم »
« بلا اندر بلادر امر اظهارندن اضماری »
(كاظم پاشا)

« ابتلا خانه‌م حزين كوكلم حزين اندرحزين »
(معلم ناجی)

« ديرسين اسرارم بيلنسون حيرت اندرحيرتم »
« جان نهان جان ايچره اسرارك نهان اندرنهان »
(وله)

اَنْدَرْزْ
اَنْدَرْز | [ف] نصيحت، وصيت، تنبيه ، اوكود ؛ اندر اوله‌رق قوللانيلمشدر.

اَنْدَرُونْ { [ف] برشيئك ايچ طرفی، داخلی ، ايچ يوزی ، قلب . (بيرون) كٔ ضدی . اسانمزده باالكز (درون) دها زياده قوللانيلير. اسكی زمانده (مابين هايون) تعبيری يرنده (اندرون همايون) تعبيری استعمال اولونوردی . زمانمزده بو عنوان (خزينهٔ همايون) و (خرقهٔ سعادت) دائره‌لری خدمهٔ مرتبه‌سنك بولوندقلری اسكی سرايه مخصوصدر : اندرون اغالری = دائرهٔ مشار اليها خدمه‌سی ديمكدر . [اندرون ولايتده معهود ارضروم طريقندن ماعدا شوسه كبی آرابه يولی دكل — تحريرات رسميه — سری پاشا]

« نيجه سيلاردركه اولمش سجده كاه مسلمين »
« اندرونده اولان حالات تمزمی نشان »
(حاذق)

« ايلدم توجيه ايچ ايلدن داغ دل تيمارنی »
« اندرون سينه‌دن چيقسون چراغم اولسون آه »
(علی رضا)

اَنْدَری [ع] قالين ايپ، خلاط .

اَنْدَكْ { [ف] قليل، آز § ياشی كوچوك :

« لفظی اندك اوله معناسی کثیر »
« ایتمه یه کیمسه‌یی اصلا تکدیر »
(نابی)
« طفل اندك ساله‌نك رسوای اولور دلداده‌سی »
(لا)
« خیلی دشوار ایش‌مش پیر نهاد عشقه »
« دلرباسی اوله بر کودك اندك ساله »
(حاذق)

اَنْدُوخْتَه { [ف] قازانیلمش، جمع ایدلمش .

اَنْدُوزْ { [ف] کسب ایدن، جمع ایله‌یجی، قازانیجی. قازانتی معناسنه اولان (اَنْدُوخْتَنْ) مصدرندن مشتقدر . بونك آخرینه بر یا علاوه‌سیله « اندوزی » دینیلیرسه (قازانورسك) معناسنه مضارع مخاطب اولور .
«دوشه‌نوب بزمه بساط طرب اندوز نشاط»
(نابی)
«بوعالم بر کتاب حکمت اندوز حقایقدر»
(نابی)
« بوروز مسعدت اندوز عیدا کبرمی »
« که ایله‌مش بتون اقوامی خرّم ودلشاد »
(معلم فیضی)
« اندیشه‌م ادیب حکم اندوز ازلدر »
(نفعی)
« کامل معرفت اندوز ملك »
(خاقانی)

اَنْدُودْ { [ف] پارلاق اولمق ایچون سوریلن، طلا اولونان، یالدیز :
« قدوم نوعروس زیور اندود خیالگله »
« بو شب دلخانهٔ تاریکمز پرسوردر گویا »
(سری پاشا)
« اول ایتدی کلی چراغ بی‌دود »
« هم طشتنی نرکسك زر اندود »
(ریاضی)

اَنْدُوهْ { [ف] غصه، غم، کدر، صیقنتی. فارسیده تخفیف ایله واوسز استعمالی جائز وادبیات قدیمه‌مزده بعضاً او طرزده قوللانیلدیغی کورلمش ایسه‌ده اویله، نظمده ضرورتسز ونثرده هیچ قوللانیلمامليدر :
« کرچه اندوه ومحنتم چوقدر »
(فضولی)
« دهان غصه بر پیمانهٔ اندوه فرسادر »
(صبری)

اَنْدُوهْگِینْ / **اَنْدُوهْنَاكْ** { [ف] مکدر، محزون، ایچی صیقیلان، صیقنتیلی.
«لشکر افزنجی دائم حق ایده اندوهگین»
(سروری)
« کیم اولور رشك وحسددن دائما اندوهگین »
(نفعی)

اَنْدِیشْ { [ف] دوشوننجی، دوشونن معناسنده ترکیب ایله قوللانیلیر : دور اندیش = دورین ، اوزاق دوشونن .
« کار اوّلده کیشی عاقبت اندیش کرك »
(لا)
« ای کج اندیش وغافل انسانلر »
(معلم ناجی)

اَنْدیشَه { [ف] فکر ، خیال ، دوشونجه :

« اندیشه‌م اولور بوی لطیفیله معطر »
(نفعی)

« جلوهٔ شاهد نظمم اوقدر نازکدر »
« که قوماز خاطر اندیشه‌ده صبر وآرام »
(وله)

« اطفی بودرلودر اندیشه‌مك اما غضبی »
« کشور فتنه‌یی برلحظه‌ده ویران ایدر »

(جوری)

« کایم طبعنه خورشید اندیشه یدبیضا »
(صبری)

« خستهٔ هجره دوادر وصل یار اندیشه‌سی »
(ساقزلی اسعد پاشا برادری ادهم)

زمانمزده صرف فکر وخیال معناسنده نادراً قوللانیلیر . شمدیکی معنای معروفی احترازلی دوشونجه ویاقورقودر : نه اندیشه ایدیورسك .

« نه بر اندیشه‌سی نه بر غمی وار »
(اکرم)

« جان ویرر آدمه اندیشهٔ صهبای عدم »
(عاکف پاشا)

« دامن وصل کلی الدن می قوردی دمبدم »
« اولماسه یدی بلبلك آزار خار اندیشه‌سی »
(ساقزلی اسعد پاشا برادری ادهم)

اَنْذال { [ع] بد اصل ، فرومایه ، سفیل ، خسیس معناسنده اولان (نَذل) و (نَذیل) ك جمعی .

فرومایه آدملر ، سفیللر . قوللانیلماز .

اَنْزُروت { [ع] بردیکنلی آغاجده حاصل اولان قیرمزی

وبیاض برنوع صمغ درکه اطبا نزدنده معروفدر .

اَنْساب { [ع] اصل ، صوی دیمك اولان (نَسَب)ك جمعی : علم الانساب .

اَنْسال { [ع] اولاد ، ذرّیت معناسنه (نَسل) ك جمعی .

اَنْسَب { [ع] یك ، اك مناسب : [مکتب داخلنده شویله بر احتیاط صنفی تشکیل ایدلمك البته اولی وانسبدر — عریضه — سری پاشا] § نظم بدیع ، کوزل شعر . عربیده (انسد) ده بوایکنجی معناده قوللانیلیر .

اَنْسِجَه { [ع] طوقومه معناسنه (نَسْج)ك جمعی . اورمه‌لر ، قماشلر : انسجهٔ لطیفه ، انسجهٔ حریریه .

اَنْصاب { [ع] شر ، بلا ، بت معناسنه کلن (نُصُب) ك جمعی . مفردی اصلا قوللانیلماز . جمعی نادراً استعمال اولونمشدر .

اَنْصار { [ع] (ناصر)ك جمعی . وقت سعادتده (مدینهٔ منوره) ده ساکن اولان (اوس) و (خزرج) قبیله‌لرندن اعلای کلمة الله ایچون حضرت پیغمبره یاردیمجی اولان بختیاران امتدر . مفردی بومعناده استعمال اولونماز:

« حیرت ایله یارمغن دیشلر کیم ایتسه استماع »
« یارمغندن ویردیکن شدت کونی انصاره صو »
(فضولی)

اَنْصارى { [ع] انصاردن اولان ذات: ابوايوب انصارى، رضى الله عنه .

اَنْصاف { [ع] يارىم دىمك اولان (نصف) ڭ جمعى .

اَنْصَف { [ع] پك، الڭ انصافلى : انصف اصناف .

اَنْضاد { [ع] شرفلى، ترتيبلى وسيركى معنالرينه كلن (نضد) و (نَضَد) ڭ جمعى. طوپراغڭ طبقاتنه‌ده (انضاد) اطلاق اولونور .

اَنْطَرُونْ { [ع] بر نوع اوتدركه ادويهٔ طبيه ترتيباتنده قوللانيلير . لسانمزده (قانطرون) دينيلير .

اَنْظار { [ع] كوزڭ باقيشى، كوز ايله باقمه ديمك اولان (نَظَر)ڭ جمعى : انظار دقتى جالب . [جسيم اورمانلر انظار اولى الابصاره قوهٔ ناميه‌نڭ علائم قوت وكمالنى كوستررـــ بوسنه مكتوبى ـــ جودت پاشا]
[هنوز فك مژكانه باشلامش اولان انظار ـــ كمال]
« ناز ايله ايدنجه بزمه رفتار »
« لغزيده اولوردى پاى انظار »
(نابى)
« انظار لطفڭ ايتمش ايدم جلب افنديمك »
(لا)
« كوزلرم فيض جمالكدن كسيلدى عين نور »
« پيش انظارمده اولدى شمدى دنيا غرق نور »
(هاشم)

اَنْظام { [ع] بالقلرڭ قرنلرنده پيدا اولان يمورطه‌ديزيلرى .

اَنْعام { [آت ، دوه ، صيغير ، قويون كبى حيوانات معناسنده (نَعَم) ڭ جمعى . § سورهٔ انعام، حاوى اولان سور قرآنيه مجموعه‌سى .

اَنْعُم { [ع] (نِعْم) كبى بودن (نِعْمَت) ڭ جمعى . (نِعم) نظمده ، نثرده و(اَنْعُم) باكثر نظمده قوللانيلير. § (اَنْعُم) مدينه‌ده‌بر موقع .

اَنْف { [ع] بورون. (اَبوالاَنْف)= بيوك بورونلى ، كبرلى . (كَسْر اَنْف) = بورون. قيرمق ديمك ايسه‌ده مجازاً كبر قيرمق معناسنده وتحقير متكبر مقامنده قوللانيلير :
« كورينوردى او نبى عربى »
« قارشودن مرتفع الانف كبى »
(خاقانى)
«شولقدر خوب ايدى اول انف شريف»
« كه ايده‌مز اهل معارف تعريف»
(وله)

اَنْفار { [ع] جماعت ، خلق معناسنه اولان (نَفِير) ڭ جمعى . (نفره) ده بومعناده قوللانيله‌بيلير . مفردى زياده قوللانيلير .

اَنْفاس { [ع] صولوق معناسنه (نَفَس) ڭ جمعى . صولوقلر : انفاس معدوده . § اوليا واعزه مرتبه‌سنده بولونان ذوات عاليه‌نڭ

سوزلری : آق شمس‌الدین کبی بر پیر محترمك انفاس خیریه سندن استفاده ایتمکله. [تحصیل علمه تسویق وتشویق ایتمسنی وصیت ایتدکدن صکره اکمال انفاس معدوده ایلمشدر — امام غزالی — حمید وهبی]

«نطق مفزروح انفاس لطیف عیسوی»
(نفعی)

«ذات اعلاسی وجود وعدمك صاحبی در»
«اهل انفاسه حیات واجلك واهبی در»
(شناسی)

« ایدوب عالمله بخش حیات انفاس رحمانی »
(نابی)

«روح بخش اولدی مسیحا صفت انفاس بهار»
(باقی)

«عالم حیاتنو بولور جانلر باغشلاردمبدم»
«انفاس روح اللهدر کویا نسیم صبحدم»
(باقی)

« لب جامنده نهفته دم انفاس مسیح »
« می تابنده عیان نور خداوند وحید »
(کاظم پاشا)

اَنْفَس { [ع] الك ، پك نفیس : انفس آثار ، انفس اطعمه.
[آنلرك مظهر فیض اقدس اولان نفس انفسلرندن تبرك واستمدادایله — طاش کوپریلی زاده کمال الدین]

اَنْفُس { [ع] جانلی جسم دیمك اولان (نفس) ك جمعی.
(انفس) اکثریا آفاق ایله برابرقوللا نیلیر . (نفس) ك جمع دیکری اولان (نُفُوس) باشقه مقامده استعمال اولونور :

« دست اعجازکده اظهارایتدیکی آیات ایله »
« انفس وآفاق حیران ایتدی قرآنك سنك »
(معلم ناجی)

« ای مهرنبوت سنی قابلیدر انکار؟ »
« پرشعشعه درفیضك ایله انفس وآفاق »
(معلم ناجی)

اَنْفَالْ { [ع] غنیمت معناسنه اولان (نَفَل) ك جمعی . [جمع انفال فکریله سرحد اسلامی تجاوز ایتدکلری اجلدن — تاریخ عبدالقادر]

اَنْفَعْ { [ع] پك ، الك نافع ، چوق فائده‌لی :

« دردمند کنهه خار رهك نافعدر »
« نه قدرانفع ایسه خسته یه نیش فصّاد »
(نابی)

اَنْفِیّه { [ع مولداتدن] توز توتو ندن یاپیلیر وبورونه چکیلیر مکیفاتدن برنوعدر :

« خوشجه برکیف ایدی انفیه خبیث »
« ایتمه‌سه ریش و بورونی تلو یث »
(وهبی)

اَنْقَاضْ { [ع] بنا بوزونتیسی ، بنا ییقینتیسی دیمك اولان (نُقْض) و (نِقْض) ك جمعی. مفردی قوللانیلماز : انقاض التندن چیقاریلان مجروحین شفایاب اولدی.

« یابدی انقاض الدن بنی بنّای عدم »
(عاکف پاشا)

اَنْقَص { [ع] پك ناقص ، اك نقصان .

اَنْكِحه { [ع] (نكاح)ك جمعى . مفردى چوق قوللانيلير .

اَنْكَر { [ع] پك بد ، اك وحشى ، پك چركين : [دها رفع صوت ايله‌ميه ، زيرا اصواتك انكرى رفعى‌در . — موضوعات‌العلوم]

اَنْگُژَد { [ف] برنوع علاجدركه تركجه قاصنى ديرلر .

(اَنْجُدانْ) ويا (اَنْجَدانْ) دينيلن آغاجده حاصل اولور . عربجه‌سى (حلتيت) در .

اَنْگُبين { [ف] عسل ، بال ، آريلرك پيدا ايتديكى طاتلى . كافك ضميله استعمالى مشهوردر .

اَنْگَرُوس { [اسم] عثمانلى تاريخلرنده بونامه چوق تصادف اولونور . اصلى (اُونغروس) وياخود (هُونغرواس) دركه مجار قومى ديمكدر :

« باش اكدى آب تيغكه كفار انكروس »
(باقى)

اَنْكِشْت { [ف] كومور . عربجه‌سى (فحم) در .

اَنْگُشْت [ف] پارماق :

« انكشت خطا اوزاتمه اويله »
« بش بيتنه برنظيره سويله »
(شيخ غالب)

« يا انكشت اشارتدر ياخود ابروى ايمادر »
(صبرى)

« كاه انكشت محاسن كهى لعلن اموب »
« دانهٔ عناب ايله نوش شراب ايتمز ميسك »
(نديم)

« زاردر قبض ايله بسطك دوسر انكشتنده »
(نابى)

« ماه نودر يافلك رفع ايله‌يوب انكشتنى »
(كاظم پاشا)

« انكشتى كنار غبغبنده »
« مقهورينه برنظرله خاموش »
(اكرم)

« چوير دولتى مانندهٔ فانوس خيال »
« شمع انكشت خردله آنكا لايق خاتم »
(نابى)

« هربر انكشت همايونى آنك »
« قلم صنعى ايدى مولانك »
(خاقانى)

اَنْگُشْتْ بَرْدِهانْ { [ف] متحير ، متعجب .

« انكشت بردهان حيرت » تعبيرنده [حيرت] لفظى لزومسزدر .

اَنْگُشْتَرْ | اَنْگُشْتَرى | [ف] يوزوك ؛ بعضاً نظمده «انكشترين» طرزنده قوللانيلمشدر :

« عالمى تسخير ايچون خاتم نه لازم طبعمه »
« بن سليمان خيالم نيله‌يم انكشترى »
(نفعى)

« مالك ملك سليم ندر كداى كويى كيم »
« طعن ايدر ياقوت مهره كوهر انكشترى »
(نظيم)

« بردم آرام ايله منزدى ديوده انكشترين »
(نفعى)

أَنْگُشْت سُتُرْكْ { [ف] باش پارمق .
عربیده (اَبهام) در . « سُتُرْك » ایله «بُزُرْك» آراسنده فرق واردر. (بزرك) اعمدر. جثه ورتبه‌ده حاصلی هرشیده بحسب الوضع استعمال اولونور . (سُتُرْك) اخصدر. یالکز جثه‌ده قوللانیلیر . « سُتُرْك » لُجُوج ، بهادر ، سرکش، یوزسز معنالرینه‌ده کلیر .

أَنْگُشْت نُمَا { [ف] پارمقله کوستریلن ، مشهور ، معروف . « مشار بالبنان » کبی .
« علویت فطریه‌ده انکشت نماسین »
« بکزر روشك حیدره برشانلی فتاسین »
(معلم ناجی)

أَنْگُشْتَنَه { [ف] ترزی ، یورغانجی یوکسوکی .

أَنْگُشْتَه { [ف] خرمن صاوورمق ایچون قوللانیلان صاپلی ، چاتال آلتکه ترکجه‌سی «یابا» در .

أَنْگِلْیُونْ { [ف] انجیل § برنقشلی ، رنکلی قماش § نقاش مشهور (مانی) نك یاپدیغی رسملری حاوی مجموعه‌سیدر که نام دیکری (ارتَنْك) در . (انْكَلْیُونْ) ی کافك فتحیله اوقومق یاکلشدر. سبك فارسی‌یه تطبیقاً کسر کاف ایله تلفظ اتمه‌لیدر : فارسیده لامك کسری‌ده جائزدر .

«کلك مانئ قدرله صفحات عالم »
« اولدی همکونهٔ نقش ورق انکلیون »
(منیف)
« آ کلسه دیر مغان ایچره کرمناجتی »
« کلیر سجوده تصاویر صحف انکلیون »
(لا)

أَنْگِنَارْ { [معروف نبات] اصلی « کنکر » « انکنار لفظنك لهجهٔ عثمانیده « مخفف اوله‌رق یونانیده کنار» دیدکاری کوستریلیور. دیکر برکتابده بونك عکسی بیان ایدیلیور. اصلنك (کنکر) ایدوکی تصدیق ایدلدکدن صوکره « انکنار » لفظنك (کنار) لفظ یونانیسندن محرف دکل احمد وفیق پاشا مرحومك ظن ایتدیکی کبی (کنار) ك [انکنار] دن محرف اولمسی اغلب احتمالدر .

أَنْگُورْ { [ف] اوزوم . (آب انکور) = اوزوم صویی یعنی شراب :
« عشق سینه‌کده نهان ایله مجازی نیسه‌ده »
« آب انکور خم ایچنده کیده‌رك باده اولور »
(لا)
«آفتابك ایشیدر غوزه‌یی انکور ایتمك»
(نابی)
«صانماك بزی کیم شیرهٔ انکور ایله مستز»
(روحی)

أَنْگِیزْ { [ف] قوپاریجی ، دپره‌تیجی ، قاریشدیریجی . معنالرینه اوله‌رق ترکیب ایله قوللانیلیر : ناز انکیز .

« هم مكدّر ، هم صفا انكيز اولور »
« ذوق بر حزن سرور آميز اولور »
(غازى ارطغرل — معلم ناجى)
« بزم غمده چشمز برشمع شوق انكيز اولور »
(نفعى)
« بركلستاندر قصيدهم كيم صفا ويرمش آكا »
« بو نشاط انكيز وجانپرور غزل مانند آب »
(نفعى)

اَنْگَيخْتَه [ف] ديره‌تمك ، قوپارمق ، يوقاريلاتمق كبى معنالره دلالت ايدن (اَنگيختَن) مصدرندن اسم مفعول . قوپارلمش ، اوينادلمش ، يوكسلدلمش ، قاريشديرلمش كبى معنالرى حاويدر :
« بو نقوش عجب انكيختهٔ بوقلمون »
(منيف)

اَنْمَلَه [ع] پارماق اوجى . كنايةً ال معناسنده قوللانيلير .
همزه وميمك حركات ثلثه سيله تلفظى جائزدر : [بودفعه دخى كتاب نفيس افضلانه‌لرى انمله زيب تكريم وتقديس اولدى — مكتوبات سرى پاشا]
«ريشهٔ ساق درخت انملهٔ دست غصون»
(منيف)

اَنْمُوذَج [ع] نمونه ، اورنه‌ك . (نمودَه) ويا (نمونَه)نك معربيدر . عربيده فصيحى (نموذج) در : [بعضاً الك عادى برآدمك لساننده‌ن پك ساده ، فقط روحلى ، آهنكلى برسوز ايشيديليركه انموذج بلاغت اوله‌رق مجموعهٔ ادبياته قيد ايدلمكه شايسته كوريلير . ايشته كويلينك اودوز كون ، اومؤثر سوزلرى بو چشيد كلاملردن ايدى]، [لوندره‌يه انموذج عالم دنياسه مبالغه دكلدر — كال]، [برمصورماهرك انموذج حسن بى قصور اولاق اوزره رسم ايتديكى — اكرم]

اَنَّه [ع] چوق ايكله‌ين ، زياده (انين) ايديجى ، ايدن .

اَنْواح [ع] فريادايتمك ، آغلامق معناسنه اولان (نَوح) ك جمعى . اولويه آغلايان قادينلر . بعض محللرده مثلا مصرده ميتك اذكار جميله سنى بيان ايله آغلامق وآه وانين ايله‌مك ايچون اجرتله قادينلر طوتيليركه آنلره (نوحه كر) و (نوحه زن) دينيلير .

اَنْوار [ع] آيدينلق ، پارلاقلق ديمك اولان (نور) ك جمعى : [جهانى برصبح صفاى آسايشك انوار لطافتنه غرق اولمش — كال]
« مانند فروغ مهر نوّار »
« اقطاره ايدردى نشر انوا ر
(لا)
« بو وجه ايله قاپلادى عيانى »
« انوار محمدى جهانى »
(لا)
« خاطرك مهبط انوار شئون لاريب »
(حق)
« سمى يمانهٔ انوار خطاب عزت »
(كاظم پاشا)
«ولايت خازن انوار سر الغيب لايحصى»
(نابى)

أَنْوَاعْ [ع] چشيد، درلو معناسنه كلن (نَوْع) ك جمعى :
(نَوْع) جنسدن اخص اولان ، مثلا « حيوان » ديرى ديمكدر . « انسان» آندن اخص وآنك نوعيدر :
« دستور مكرم كه خدا ذاتنى ايتمش »
« انواع مكارمله كرم كستر عالم »
(نشاطى)
« ضميرجاهنه انواع دانش وعرفان »
(نابى)

أَنْوَرْ [ع] اتْ، پك نورلو، پارلاق، كوزل :
«كشف ايت نقابكى يرى كوكى منور ايت»
«بو عالم عناصرى فردوس انور ايت »
(زينب خانم)
«اولدى رأى انورك كويا كه بربيدار شمع»
(رياضى)
« دوشنده سپر اولسه مه انور عالم »
(رياضى)
« مهر انور كبى تابنده ايدى »
(خاقانى)
«دواتك انور اعصارى اولان عصرنده»
«اولدى انوار معارفله جهان مالامال »
(معلم ناجى)
«جام لعلكدر سنك آينه روح انورك »
(باقى)

أَنُوقْ [ع] قارتال دينيان قوش .

أَنْهَارْ [ع] ايرماق، چاى معناسنه اولان (نَهر) ك جمعى .
أَنْهُرْ ايكنجيسى نادراً قوللانيلير : تعميق انهار عملياتى.
[منابع انهاره وصوغوق صولره مخصوص اولان آلا باليقلر چيقار — بوسنه مكتوبى — جودت پاشا]
« ايشبكى طاشى ايش يوز سوره جك حيفديو »
« طاشدن طاشه اورر باشنى شمدى انهار »
(باقى)
« خطوط مختلف ومستقيمى انهارك »
(فضولى)
« منبع انهار آب مكرمت »
(لا)
« كانجه باد صبا كبى خرده رفتاره »
«يول اوزره طرح ايدر اشكال موج انهارى»
(نفعى)

أَنِيسْ [ع] انس والفت ايدن آدم § دوست ، يار :
« اولسه م غم عالمه كرفتار »
« انجق سن ايدك انيس وغمخوار »
(فضولى)
« روحنك سنسين نديم خوشدمى »
« كوكلنك سنسين انيس محرمى »
(ترنم — اكرم)
« جست جو ايلەمه ياران وجليس »
« كتب فاخره وش وارمى انيس »
(وهبى)
«انيس وغمكسارم سنسين انجق شام غربتده»
(لا)

أَنِيسَه [ع] آتش ، اود .

أَنِيقْ [ع] كوزل، ظريف، عجيب، غريب شى : [تدوين كتب نفيسة انيقه ده اول مرتبه تمهيد مهاد سعى واجتهاد — موضوعات العلوم]

اَنِينْ { [ع] اوف ايتمك، ايكله‌مك. ايكلتى : آه و انين .
«زائل اولدى يريوزندن نالهٔ آه‌وانين»
(لا)
«ايشيدوب كلبانك اسلامى عدوايتدى انين»
(سرورى)
« شب وروز ايدردى انين وفغان »
« طايانمازدى اولسه آكر بنده‌جان »
(عزت ملا)
« نه بر انين تألم، نه بر نواى تأثر »
(اكرم)

اَوَائِلْ { [ع] باشلامه، اوڭ، اسكى، كچـن كبى معنـالره دلالت ايدن (اوّل) ڭ جمعى، ابتدالر : شهر صيـام اوائلنـده ايدى كه . [بورموز اوائلندن اولمق ملحوظدر — ماروت — مورخ عاصم .]

اَوَابِدْ { [ع] وقايع‌مشهورهٔ اسلاف واشعار پسنديده معناسـنه اولان (آبِده) نك جمعى : اوابدسلميه، اوابد اعاظم، اوابد ادبا .

اَوَاخِرْ { [ع] صوڭ معناسنه اولان (آخِرْ) ڭ جمعى صوڭلر : رمضان اواخرى . [شاورلرى ايسـه مارتڭ اواخرينه قدرطربزونده‌بولنديغم حالده — مكتوب — سرى پاشا]
« اندن صوكره كلير اواخر »
« بوصنفده شاعرا ولدى نادر »
(لا)

اَوَاسِطْ { [ع]اورته‌معناسنه(اوسَط) ڭ جمعى : رمضان‌ا[illegible] طى.

« اسلاف و اواسط و اواخر »
(لا)
« اندن نابى‌يه دك اواسط »
(لا)
[بز بو عاداتڭ اوائلنى نقصان مقدمات عليه واواسطنى مقتضاى تعصبات دينيه ديه‌رك — اطلاق الافكار — ادهم پرتو پاشا]

اَوَاضِحْ { هر آيڭ اون اوچنجى، اون دردنجى ، اون بشنجى كيجه‌لرينه اطلاق اولونور .

اَوَاغِى { [ع] [آغيه] نك جمعى. ترلاوبوستانلرى صولامق ايچـون آچيلان حرقلر ، صو آقه‌جق ير . قوالانيلماز .

اَوَامِرْ { [ع] بويوروق، بويورمه ديمك اولان (امر) ڭ جمعى : اوامر عليه ، اوامر ونواهى.
[تبليغ اولنه‌جق اوامرڭ انفـاذ و اجراسنده ممكن‌اوله‌بيلديكى قدر التزام سرعت = تحريرات عموميه — سرى پاشا .]
« سنڭ لطفكله جاريدر اوامر »
« سنڭ خوفكله مرعيدر نواهى »
(اكرم)

اَوَانْ { [ع] وقت ، زمان . غلط اوله‌رق(آوان)تلفظ ايتمه‌مليدر : [قحط وغلا اوانـده فقراى اهالى‌يه‌بڭ‌زياده معاونت انسانيتكارانه‌ده بولنديغى ..] بونڭ همزه سنى مد ايله اوقويانلرڭ خطاسنى بيان ايچون (ابن

كمال) مرحومك نظم ايتمش اولديغى قطعهٔ عربيه‌يى سرى پاشا مرحوم صورت آتيه‌ده ترجمه ايتمشيدى .

« ايشتدكمى سن ابناى زمانى »
« نصل ممدود اوقور لفظ اوانى »
« اكر اوهامنه خالقك اويارسه‌ڭ »
« صيقارسك بوش يره‌روح روانى »

اَوانِى { [ع] قاب ، ظرف معناسنه اولان (اِناء)نك جمعى ، قابلر . مدايله (آوانى) يا كلشدر .

[ميدانده اوته‌يه برى‌يه آتلمش براقلمش بر چوق مجوهرات واوانئ سيم وزر وسائر ذى‌قيمت اشيا بولمشلر — محسن بك — اكرم]

اَوّاه { [ع] چوق آه ونياز ايدن، يوركى يانيق ، مرحمتلى § ايمان قوى صاحبى ، علم دينده متبحر: شيخ‌الاسلام ابوالسعود براوّاه مسعود ايدى .

« اولور اولمازمى يارين مظهر غفرانى آللهك »
« حضور عزتنده سرّئ اوّاهى كورسونلر »
(سرى پاشا)

اَوْب { [ع] طرف، وجه : صوب مكارم اوب .

اَوْباش { [ع] جمع . مفردى بولونان (وبش) هيچ قوللانيلماز . « اوباش » تربيه‌سز ، شرير ، چاپقين معناسنده ومفرد حكمنده قوللانيلير: اوباش محله = زقاق چاپقينى .

[اَوْباشانه] = تربيه‌سزه ، چاپقينه ياقيشه‌جق صورتده .

«ميل مسجدمى ايدر ميكده‌لر اوباشى»
(فضولى)

اَوْتاد { [ع] آغاج ويادمير قازيق، ديره‌ك معناسنه اولان (وَتَد) ڭ جمعى : [عالى ابدع نظام اوزره ابداع وايجاد وآنڭا ارضى‌مهاد وجبالى اوتاد ايذوب — موضوعات . العلوم]

« خيمهٔ رفعتنك حفظنه اولمش قائم »
« عالمك چار جهاتنده معين اوتاد »
(نابى)

« سراى دولتنه شهپر ملك چاروب »
« ختام رفعتنه انجم فلك اوتاد »
(نفعى)

معانئ سائره‌ده صورت استعماللرى آتيده‌كى مثاللرده كوريلير : (اوتاد . الارض) = طاغلر . (اوتاد البلاد)= كبرا ورؤسا .

« ظاهر بناسى برينك كاركر اولماز »
« باطنده كيمى قطب جهان كيمسى اوتاد »
(عالى)

« ضبط اوتاد رجال‌ايله بوله استحكام »
(نابى)

اَوْتار { [ع] ياى ايپى، كيريش ديمك اولان (وَتَر) ڭ جمعى : اهتزاز اوتار .

« ايله‌من كيمسه بوكون كيمسه الندن ناله »
« بزم عشرتده مكرمطرب الندن اوتار »
(باقى)

اَوْثان [ع] صنم، بُت معناسنه كلن (وَثَن) ك جمعى : امحاى اوثان .
«حافظ دولت ودرهم كش اوثان ضلال»
(لا)

اَوْثَق زياده محكم ، صاغلام § الك چوق اعتماد اولونان، اینانیله‌جق اولان : [وشـول اوثق عصام كه بى انقطاع وانفصام اولان — موضوعات العلوم]

اَوْج (حَضيض) ك ضـدى . يوكسك، نقطهٔ عليا، كوا ـ كبك يره غايت بعدى اولان درجه :
« نيرّ اوج رسالت مشرق نورظهور »
(كاظم پاشا)
«نيجه دريا سراموا جى ايرمش اوج افلاكه»
(رياضى)
« اوج اعلاى معارفده همادر خامه‌م »
(رشيد پاشا)
« اوج افلاكى طوتار زمزمهٔ وجدملك »
(اسماعيل پاشازاده حق)
« قاشلرى آراسن ايتمشدى خدا »
« اوج افـلاك شريعتـده سها »
(خاقانى)

اَوْجار [ع] آوجيلر طرفـدن ايچـلرنده كيزلنمك ايچون ياپيلان چوقورلر، سپرلر .

اَوْجاع [ع] صـانجى، آغرى معناسنه (وجع)ك جمعى: اوجاع شديده .

اَوْجَب [ع] پك، الك واجب : اوجب وجائب .

اَوْجَر [ع] پك چكينيجى، الك محترز : شخص اوجر .

اَوْجَل [ع] چوق قورقاق آدم .

اَوْجْگير [ف] يوكسكه چيقان، چيقيجى ، يوكسـلن : نالهٔ اوجگير .

اَوْجَه [ع] الك وجهـلى ، پك موجّه، الك مناسبتلى .

اَوْحال [ع] بالچيق، صيواديغك اولان (وحل) ك جمعى. مكان معناسنه‌ده كلير . قوللانيلماز.

اَوْحَد [ع] يكانه، تك، بردانه: حاجى اوحد .

اَوْحَش [ع] الك، پك وحشى ، چوق وحشتلى: اوحش سباع ، اوحش افاعى « برەزيليا » ده (آمازون) واديلرنده چوق بولونور.

اَوِدّاء / **اَوْداد** / **اَوُدّ** [ع] صادق دوست ، خيرخـواه ديمك اولان (وديد) ك جمعى، حقيق دوستلر : اوداى قديمه. لسانمزده (اودّاء) دن ماعـداسى قوللانيلماز . محب كبى رفيق كبى بونك مفرديده قوللانيلسه ايى اولور .

اَوْدِيَه دره معناسنه (وادى) ك جمعى ، دره‌لر . تشـديد ايله ياكلشدر . مفردى زياده ، جمعى نادراً قوللانيلير .

اَوْرادْ { [ع] جزء ديمك اولان (وِرْد) ك جمعى . قرآن كريمده قرائتى اعتياد اولونان جزؤلر، قسملر . § هروقت ديلده و آغزده طولاشان سوز : آرتق بومادەيى اوراد ايدندى .

« اوله ارباب دل جمله محبّ »
« ثناسن ايدەلر اوراده منضم »
(نفعى)

« نه كسنعير ايتدى كلزارى نه اوردى آتشه خارى »
« ينه طورماز اوقورسك روزشب اورادك اى بلبل »
(بهايى)

« ايلرم حزن ايله بو مصرعى اورادزبان »
(واصف)

« اوممسون لوح اجابتده مقام رغبت »
« ايتمەين نامكى ديباجهٔ ذكرواوراد »
(نابى)

« مدحتى سبحهٔ سكان فلك »
« نعتى اوراد سحرگاه ملك »
(خاقانى)

لسانمزده مفردى بعضاً چيچك معناسنەده قوللانيلير .

اَوْراقْ { [ع] ياپراق ديمك اولان (وَرَق) ك جمعى . آغاج ايله كاغد ياپراقلرينك تفريقنه لزوم يوقدر . ايكى نوعەده قوللانيلير : سقوط اوراق ، اوراق حوادث ، اوراق پريشان . [براديب بى مدانينك محتاج اولديغى شيلر براوطه ايچنده بش اون پارچه كتاب پريشان اوراق — مكتوب — كانى]

« مزيّن ايلدى اوراق لالەيى شبنم »
(فضولى)

« نخل طوبانك اولوراوراق چون برك خزان »
(حقى)

« اولوب خورشيدومهدن مهره كش اوراق افلاكه »
« خطوطروزوشبدن نسخهٔ صنع ايلەمش انشا »
(منيف)

اَوْرامْ { [ع] بدنده پيدا اولان يومرولر، شيشلر معناسنه (وَرَم) ك جمعى : اورام عاديه .

اَوْرِدَه { [ع] بويون طمارى ديمك اولان (وَرِيد) ك جمعى . عربيده قيرمزى كله (وَريد)ديەيلير .

اَوْرَنْكْ { [ف] تخت حكمدارى ، سرير ، صنداليه .

« سپهر اژ يكه شهنشه خديوعرش اورنك »
« شه سروش سپه خسرو فرشته جنود »
(ثابت)

« شاه اورنك صفاسك لطف وقهركدر سبب »
(نفعى)

« زيب اورنك خلافت مهدئ صاحب قران »
(حقى)

« ياراشوراولسه آگاعرش الٓهى اورنك »
(كاظم پاشا)

اَوْرُوپا { [قطعات خمسهٔ ارضدن برينك اسمى] بوقطعه ديكرلرينه نسبتله كوچوك اولديغى حالده مدنيتجه جملەسينه فائقدر . مساحهٔ سطحيەسى تقريباً طوقوز ميليون ٩٠٠ بيك مربع كيلومترەدر . اوروپا قطعەسنده ٣٥٠ ميليونى متجاوز نفوس

متمکندر : [اوروپا خلقنك لسانى اولان غزته‌لرنده دخی اسم ورسمیله متداثر اولمقدن ناشی — عاکف پاشا]
[زراعتك اك معمور بوستانى اولان آسیانك محصولاتی اوروپایه وصناعتك اك مشهور دکانی بولنان اوروپانك معمولاتی آسیایه نقل ایتمکه واسطه اولمشدر — کمال]
« کر اولماسه اندلس ضیادار »
« کیم اوروپایی ایدردی بیدار »
(لا)
« ایسترایسه‌ك آکلامق جهانی »
« اوکرنمه‌لی اوروپا لسانی »
(وله)

اَوْزار { [ع] کناه، یوك، آغر- لق معنالرینه کلن (وِزْر)ك جمعی: حامل اوزار. (وَزارَتْ) و (وَزیرْ) بوندن مشتقدر .

اَوْزار { [ع] ملجأ. حصار، قلعه، صیغینه‌جق یر معناسنه اولان (وَزَرْ) ك جمعی. (وَزَرْ) طاغ، غلبه، ضرر معنالرینه‌ده دلالت ایدر . تفریق ایچون یازلدی .

اَوْزان { [ع] طارتی دیمك اولان (وَزْن)ك جمعی : اوزان جدیده ، اوزان شعریه. [برده بوقدر اشارت، بوقدر ایضاح دخی اوزان ایچون معلومات کافیه و یرمك دکلدر — اقطاف — عطا]
« اوزان عروضی غائب اولمش »
(لا)

اَوْساخ { [ع] ترجمه کیر دیمك اولان (وَسَخ)ك جمعی: ازالهٔ اوساخ، تطهیر اوساخ .

اَوْساط { [ع] اورته معناسنه اولان (وَسَط)ك جمعی. اورته‌لر : خیرالامور اوساطها .

اَوْسام { [ع] اعضای بدنه یاپیلان علامت، نشانه معناسنه اولان (وَسْم) ك جمعی . [وَشْم] ده بومعناده قوللانیلیر.

اَوْسَط { [ع] برشیئك اورته‌سی، اورته حال ، اعلی ایله ادنی آراسی. لسانمزده بومعناده (وَسَط) و جمع صورتیله ایرادی لازم کلنجه (اَواسِط) (اَوْسَط) و (اَوْساط)دن زیاده قوللانیلیر :
« حاملی اوسط ایکن قدرسول »
« برطویل آدم ایله یوریسه اول »
(خاقانی)
« اوقونور اولسه‌ده خطك اوسط »
(وهبی)
« اوسط شعبانده جبراً اولدی آخر فتح باب »
« ایتدی منصوراللواحق اولشه‌دین پروری »
(فهیم)

اَوْسَع { [ع] اك ، پك کنکیش : [شریعت اسلامیه‌دن دها اوسع — حقوق] شو مثالده کورلدیکی کبی اسم تفضیللردن اول (دها) کتیرلمه‌سی لزومسز ومعناسزدر.
« سیرت ماجد عرفانی اوسع »
(کاظم پاشا)

اَوْشَنْ [ع] طالقاووق ، مداهن:
« کوکل همان شن اولمالی »
« دیبه نلر او شن اولمالی »

اَوْشابْ { [ع] (اَوْباش) کبی اجناس عادیه دن مرکب
فنا، شریر آدملر . بوقوللانیلماز .

اَوْشازْ { [ع] یاردیمجیلر، طرفدارلر § اسافل ناس ،
بایاغی آدملر § بدنده کی اویناقلر .
برنجی معناده نادراً قوللانیلمشدر.

اَوْشالْ { [ع] طامله طامله آقان صو § بر بری آردندن
قطار کبی کان آدملر . قوللانیلماز .

اَوْصافْ { [ع] برشی ویا برشخص حقنده کوزل وابی
طرزده بیان افکار ایتمك دیمك اولان
(وَصْف) اڭ جمعی : اوصاف جمیله ،
[بری بذاته بلیغ اولمقدرکه آنده
اوصاف ثلثه مجتمع اولمق لازمدر —
بلاغت — عاصم]
« اوصافده نفمهٔ سخنساز »
« سلطان سریر ملك اعجاز »
(لا)
« نیجه ممکن اولوراوصاف همایونك کیم »
(حقی)
« اولور اوصاف کمالی رقمه گنجیده »
« کونشك ذره‌یی ممکن اولورسه تعداد »
(نابی)
« حصراوصافی نه‌ممکن اوکریمك که‌اوله »
(نابی)

اَوْصالْ { [ع] (وَصْل) ك جمعی. بدنده کی مفصللر ،
اویناقلر معناسنده قوللانیلیر . مفردی
بو معناده استعمال اولونماز .

اَوْصامْ { [ع] عیب ، عار دیمك اولان (وَصْم) اڭ جمعی.
الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اَوْضاعْ { [ع] (وَضْع) اڭ جمعی. طورلر ، طوریشلر :
مفردی باشقه‌معناده‌قوللانیلیر: اوضاع
غریبه ، اوضاع دلبازانه . [اوضاع
شتر کربهٔ روزکاردن مصون — هرنامه — کانی] ، [ازجمله اوضاع
فلکیه‌نك‌تغیرینه ولیل ونهارك تکررینه
باقوب — لاحقهٔ‌تقویم — جودت‌پاشا] ،
[بر او یونجینك اوضاعنه باقیلورسه
بیان ایتدیکی سوزلرده کی معانی وخیالات انسانك کوزی اوکنده تجسم
ایدر — کمال]
« ایك‌ممکن‌می بواوضاعه تحمل‌که‌ایدر »
« آدمی بربرینك باد بروتی سرسام »
(نابی)
« هب بومعنایی بیلیر اهل اصول »
« حکمت‌آموز ایدی اوضاع رسول »
(خاقانی)
« زمان عیش وشادیدر دم اقبال دوراندر »
« فلك هب‌ایتدیکی اوضاعه شمدی‌یك پشیماندر »
(ریاضی)
« وجه‌پاکیزهٔ تقوی‌ایله اوضاع حشل »
(کاظم پاشا)

اَوْضَحْ { [ع] الڭ واضح ، پك آچیق ، بسبللی .

اَوْطار { [ع] حاجت دیمك اولان (وَطَر)ك جمعی : اوطار عاجله . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اَوْطان { [ع] انسانك طوغوب بویودیكی یردیمك اولان (وَطَن) ك جمعی : ترك اوطان .

اَوْعِیَه { [ع] تشدید ایله دكل . قاب، محفظه دیمك اولان (وِعاء) نك جمعی . § اصطلاحات طبیه‌جه ایچنده قان جریان ایتدیكنه بناءً طمارلرك عمومنه اسم مخصوص تعیین اولونمشدر : اوعیهٔ بدن. [اوعیه‌سنه ویردیكی دغدغه المنی دفعدر — ترجمهٔ مفتاح السعاده]

اَوْفَر { [ع] پك چوق. اكزیاده : [نم ایسه بلكه‌ده ضعفایه رفقم اوفردر — نطق — سری پاشا]

اَوْفَق { [ع] پك موافق، الك اویغون . [ایجاب حال ومصلحته اوفق كوربلن قرار مذكور شفاهاً طرفینه —مكتوب— سری پاشا]
« سوز بولمق ایچون مزاجه اوفق »
« سوز بولمغه اولمامش موفق »
(لا)

اَوْفى { [ع] پك، الك وفالى § الك چوق، پك تمام، یتكین:
[سهام میسر خساستدن حائز قسط اوفى اولان — شفیق نامه]

اَوْق [ع] ثقل ، یوك ، آغیرلق.

اَوْقات { [ع] (وَقت) لك جمعی : اوقات خمسه . [عساكر عتیقه كبی « اكسیكمز وار یولداشلره خبر ویره‌لم» دیه اصرار اوقات ایتمزلر — قوجه سكبان باشی]
« مدار امن جهانسك فریضه‌در اولمق »
« دعاكه اكثر اوقات مؤمنین محصور »
(نابی)
« ساعتك چالدیغی اوقاتی دكلدر هركار »
« مدت عمری كارب كچدیكنه ایلر آه »
(قوجه راغب)
« بویله لاف ایله كچر اوقاتی »
(وهبی)

اَوْقاش { [ع] (اوباش) كبی اجناس مختلفه‌دن مركب چاپقین، شریر طاقمی . بوقوللانیلماز .

اَوْقاف { [ع]اسم اولان(وَقف)ك جمعی. (وقف) اموالی الله ایچون بذل وحبس ایدوب تصدق ایلمه‌مك معناسنه‌در : اوقاف همایون ، اوقاف نظارتی = امور ومبانئ خیریه ایچون ترك وتخصیص ایدلمش اولان اموال واملاكك اداره‌سی . [اوقافدن طقوز آقچه وظیفه‌یه قناعت قیاوب عرض آلدم — فضولی]

اَوْكار { [ع] قوش یوواسی دیمك اولان(وَكْر)و(وَكْره)نك جمعی : اوكار طیور .

اَوْكَد { [ع] دها، پك تأكیدلی، قوتلی : اوكد اوامر .

اَوْكَس { [ع] فرومایه، خسیس آدم .

اَوَّل { [ع] (آخِر) ڭ مقابلى . ابتدا ، برنجى ، ايلك ، باشلانغج ، اوكجه ، اسكى : اوّل سن اوقو ، هرشيئڭ اوّلى ، كتابڭ اوّلى ، اوّل زمان ، اوّل امرده ، اوّل وآخر .

« اوّل نه ايدى نه اولدى بيلمم »
(شيخ غالب)

« سلطان جهان سليم اوّل »
« خاقان مؤيّد و مبجّل »
(لا)

«حق ايكى عادل سليمان حاكم ايتمش عالمه»
«اوّل و آخر قيلوب سر عدالت آشكار»
(فضولى)

« اوّل حرف مقالهٔ كن »
(لا)

« اَوَّلُ الْاَوَّلِينْ » و« آخِرُ الْآخِرِينْ » اوصاف الٰهيه دندر . (اوّل سلام ، صوڭره كلام — مثل)

اَوَّلا } اَوَّلاً } [ع] برنجى درجه ده ، برنجى ، ايلك اوله رق : اولا تنبيه ايته لى .

(ثانياً ، ثالثاً) كبى امثاليله ايراد اولونه جنى زمان مطلقا تنوين ايله ذكر وتحرير ايتمه ليدر : اولاً اوقومالى ، ثانياً اوقوتمالى .

«قيلدى عزم ارباب دين آلدى عريشى اوّلا»
(سرورى)

« اوّلا قاپو اغاسى طوريسيدر بريسى »
(نفعى)

« اوّلا علم معانى ده مهارت لازم »
« بيلكه نكتهٔ سربستهٔ معناى سخن »
(وهبى)

« اوّلاً ذات بى رقيبڭ ايچون »
« ثانياً سوديكم حبيبڭ ايچون »
(معلم ناجى)

اَوْلاد { [ع] اوغللر . (وَلَد) ڭ جمعى . لسانمزده هم جمع ، هم مفرد ، همده جنسيته مخصوص اوله رق قوللانيليرلر . (ولد) انسانڭ دولو ديمك اولديغندن قيز اولسون ، اركك اولسون چوجغه (اولاد) دينيله بيلير . فقط مفردى بو مقامده قوللانيله ماز : اولاد رسول ، [اركك اولاد اولادده قيز اولاد اولاد دكلمى ؟ . كلام مشهور] اولاد ذكور ، اولاد اناث ، اولاد فاتحان ، [اولاد وطنڭ تعليم وتربيه سنى تسهيل وتعميم كبى — تذكره — سرى پاشا .]

« يارب بنى دور ايله مه اولاد عليدن »
(لا)

«اولاد حسينڭ قولى ، قربانى يز الحق»
(شيخ غالب)

[تربيه نڭ منافع ماديه سندن اولاد مستفيد اولور ، فقط شان معنويسى پدره عائددر — كمال]

« افتخار ايلرايسه محشره دك لايقدر »
«خاندانڭ ده كى اولاد وعبيد وخدام»
(نابى)

« نه در طبايع اولاد ده خلاف شعار »
(لا)

اَوْلادِيَّتْ [اصطلاحات معروفه‌دندر] اولاده انتقال ایده‌جك اموال منقوله وغیر منقوله‌ٔ موقوفه‌یه اطلاق اولونور ، اولاده مشروط اوقاف .

اَوْلَوِيَّتْ [ع] اولاق ، رجحان ، اولی ومرجح اولیش : هرخصوصده اختیار اولویت عاقلانه حرکتدر . § بر شیئك وضوح ایله یعنی سوز کوتورمه‌یه‌جك صورتده دلالتی : [ایمدی امرتعلیمده بومرتبه رعایت لازم اولنجه تعلّمده خود اولویت ایله لازم اولور — طاشکوپریلی زاده احمد]

« اما آرانورسه اولویّت »
« فیضی‌ده‌قالور ینه فضیلت »
(لا)

اَوْلِیاءْ [ع] اولو ، بویوك معناسنه اولان (وَلی) نك جمعی : اولیاء الله ، اولیای امور ، اولیای اطفال . [زیارت حضرات اولیا الحق موجب سعادت دین ودنیادر — مکتوب — سری پاشا] ، [بواثناده ایسه اولیای امورك مرحمتلری وبعض ملاحظه‌لری حسبیله — قوجه سکبان باشی]

« اولیا ماله تنزل می ایدر »
« ثقلت ناسه تحمل می ایدر »
(نابی)

« اولیا برجی ایمش زیرا که‌خاك اشرفی »
« بقعه بقعه اولیاء اللهه اولمشدر مزار »
(فضولی)

« اولیانك نفسیدر سکا یاروهمدم »
(نابی)

« علم وحدتده سبقداشی امام اولیا »
« حکمت‌معنیده‌شاکردی‌حکیم‌غزنوی »
(نفعی)

اَوْلیٰ | **اَوْلا** [ع] مرجّح ، ترجیحه لایق ، اوستون ، دها ایی : (اَوْلی) و(اَوْلیَتَر) کبی طرز عجمانه‌ده استعمالی جائز دکلدر . [استانبولدن قیشك تبدیل هوا ایچون ایتالیایه کیدیله‌جکنه یازین بورایه کلینسه اولی اولور — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا] .

«دعای‌دولت واقباله آغاز ایتمك‌اولادر»
(صبری)

اَوَّلِیّاتْ [ع] مقدمات ، برشیئك ، برخصوصك ابتدا کی حاللری ، جهتلری : (اقصی الارب) لك اوّلیاتی ایکی یوز صحیفه‌دن زیاده‌در . § ارباب عقلك بلا تردد تصدیق ایده‌جکی حالات : (آتش یاقار) کبی . [بر شیٔ هم حادث ، هم قدیم وهم موجود . هم معدوم وهم واجب ، هم محال اولماز کبی اوّلیات قسمندن اولان عقلیاته اعتماد اولنه جقدر دیدم — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَوَّلينْ { [ع] (آخرين) مقابلى . اولكيلر ، اول كان آدملر . اسكى زمانده كلنلر : حكماى اوّلين وآخرين حكمت معرفتكه دم اوراماز. — سنان پاشا .

«آن بلند اخترکه فضل اوّلين وآخرين»
«يافته در جوهر ذات شريفش انحصار»
(فضولى)

« كوهر كنج علوم اوّلين و آخرين »
(نظيم)

اَوَّلينْ { [ع ف] اولكى ، الڭ ابتداكى اوكجه كى :

« اوّلين پايه در اعلاى سنام دوات »
(منيف)

« اوّلين پايهٔ مرقات خيال الله اكر »
« وارايسه فرق سپهرك ينه فرق مادون »
(وله)

« آخرين علم جوهر اوّل »
« اوّلين رتبهٔ كمانمدر »
(رياضى)

« اوّلين نقطه يى روحى قلم اعلانك »
(نابى)

[مال متمدنه دن اوّلين پايهٔ ترقيده اولانلرك بيله عوامنده — كمال]

اَوْهامْ { [ع] (وَهْم) ڭ جمعى . (وهم) حكمك طرف مرجوحى ، طرف راجحى (ظَنّ) در. (وَهْم) دماغك برقوهٔ مدركه سيدركه غلط ، سهو ، خوفدن مركبدر :

[خيطهٔ عقول و اوهامدن بيرون فتوحاته نائل اولوب — اندلس تاريخى — لا]

« مطلع صبح يقيندر دل پاكم اولسه »
« نوله وارستهٔ آلايش اوهام وظنون »
(منيف)

« نيجه بيك سعى بليغ ايتسه انام »
« كنه ذاتنه ايريشمز اوهام »
(خاقانى)

«اوهام وعقول اوغرايه جق راه دكلدر»
(نائلى قديم)

اَوْهَنْ { [ع] الڭ ضعيف ، پك كوشك ، طاياڭيقسز .

اَوْهِيَّه { [ع] باالقانلرده ، بويوك طاغلر آره سنده كى كچيد. ايكى طاغ آراسنده اولان يول.

اَهالى { [ع] (اهل) ڭ جمعى . بر مملكتده ، بربرده ساكن اولانلر : اهالئ بلده ، اهالئ متمكنه ، استانبول اهاليسى § عامه ، عموم : افكار اهالى ، آرزوى اهالى.

« اهالى بزه بر قوناق ويرديلر »
« قوناق صورتى براوتاق ويرديلر »
(عزت ملا)

[مصر قديم اهاليسيله اسكى يونانليلردن صكره علمك قدرتى ، مزيت وشرفنى تقدير ايدن عربلردر — صفوت پاشا] .

«اهالى تابع متبوعدر شاهه حقيقتده»
«يكونك حكمى بالاسنده كى مقداره تابعدر»
(لا)

اَهْجيرى [ع] صايقلامه. قوللانيلماز.

اَهْداٰبْ { [ع] كيرپيك ديمك اولان (هُدب) ك جمعى . كيرپيكلر . مفردى قوللانيلماز .

اَهْداٰفْ { [ع] مرتفع ، يوكسك شى و نشانكاه معنا- سنه اولان (هَدَف) ك جمعى .

اَهْدَبْ { [ع] صيق واوزون كير- پيكلى آدم . « اهداب الاشفار ـــ خاقانى »

اَهْرَدْ [ع] ييرتيق شى: لباس اهرد.

اَهْراٰمْ { [ع] (هَرَم) ك جمعى . خطهٔ مصريه ده كى مشهور و (عجائب سبعه) دن معدود اولان ابنيهٔ قديمه . § اشكال هندسيه دندر .

«مصر دلده اولور اولدكلمو مصارع محكم»
«حاسد اولورسه محل طرح اساس اهرام»
(لا)

[هر كوشه سنده قوجه قوجه بر چوق اهرام ـــ عبرت غزته سى ـــ كمال]

اَهْرَمَنْ { [ف] طائفهٔ مجوسك اعتقاد ايتدكارى ايكى اصل قديمدن فاعل شر اولانى ، دليل الشر ، ابليس ، شيطان .

« بر اهرمن باطل و عفريت شمائل »
(نفعى)

«اولمغه راضى ايدم هم خلقت ديو رقيب»
«اولماز اما نيلهيم انس اهرمنله توأمان»
(حقى)

اَهْساٰءْ { [ع] حيران ، مبهوت اولان آدملر . قوللانيلماز.

اَهْلْ { [ع] مالك ، صاحب ، متصف اولان ، اولانلر : اهل اسلام ، اهل عرض ، اهل سنت ، اهل تقوى .

« ممدوحه ايدر او اهل حكمت »
« دنياده و آخرتده خدمت »
(لا)

«مدعى منكر اولورسه چكرم اشهاده»
«حق شناس ، اهل نظر آكلاديغم يارانى»
(نفعى)

«سكرى شربتدن اعلاسين هله اهل دله»
(وله)

« سجده كاه عرفا كعبهٔ اهل فرهنك »
(كاظم پاشا)

« اشتباه ايتمه كه منظوريسك اهل اللهك »
(نابى)

§ بر يرده ساكن و مجتمع اولانلر: اهل قريه ، اهل جنت ، اهل جهنم § مقتدر ، واقف ، بجربكلى : بو ايشك اهلى دكلدر .

«اهل اولان قدرين بيلير بن جوهرم مدح ايلهمم»
(نفعى)

§ زوج وزوجه دن هر برى: اهليله خوش كچين قادين بختيار اولور . [اى ام الهوس صاحبة البيت ! سكا خانه كده اهلكله ، اولادكله ، صحتكله ، راحتكله كچنمك نعمتى ـــ عائله ـــ كمال] ، [اسباب مشروعه يه مستند اولمايه رق اهلنى دائما تعزير وتحقير ايدن اركك عقل وتربيه جه نقصاننه حكم اولنور]

(اهل الله) = اولیا. (اهل بیت) = حضرت پیغمبرڭ متعلقات محترمه‌لری . (اهل طریق) — درویشلك یوللرندن برینه منتسب اولانلر . (اهل دل) = عارف ، اصحاب عرفان .

«اهل دلدر دیه‌مم سینه‌سی صاف اولمایانه»
«اهل دل بربرینی بیلمه‌مك انصاف دگل»
(نفعی)

«اهل بیتك فرقه‌سندن صاییلیر سلمان اولور»
(فضولی)

(اهل سُوق) = اصناف طاقمی . (اهل روم) = وقتیله روماییلرك زیر ضبط وتحکمنده بولونمش اولان ممالکی فتح ایله تشکیل حکومت ایتدکلرندن دولایی عثمانلیلره اطلاق اولونور :

«جبر ایله بغدادی آلدی اهل رومك سروری»

حروف منقوطه «تاریخ فهیم» حروف غیر منقوطه	
سنه	سنه
۱۰۴۷	۱۰۴۸

(اهل خِبره) = برماده ، برشی حقنده معلومات خصوصیه‌سی واطرافلی وقوفی بولونان وبولونانلر . (اهل قبله) = مسلمان اولان ، مسلمانلر . (اهل دنیا) = آخرتی دوشونمه‌ین ، آمال واموال دنیویه‌یه حریص ومنهمك اولان ، اولانلر .

اَهِلَّه { [ع] آیك ایلك اوچ کیجه‌لرنده کورونیشی معناسنه اولان «هلال»ڭ جمعی . جمعی هیچ قوللانیلماز . مفردی بالعکس زیاده استعمال اولونور .

اَهْلی { [عو] آلیشقین ، آلیشمش : حیوانات اهلیه .

اَهْلِیَّتْ { [ع] ایشه یارار حالده بولونش ، اقتدار : هانکی خدمتده بولوندی ایسه اثبات اهلیت ایلدی .

« آفرینلر سکا هم صنعتکه »
« فن اکسیرده اهلیتکه »
(نابی)

اَهَمّ { [ع] اك ، پك مهم : اهم امور . تقدیم الاهم علی المهم = ایکی ایشدن اهم اولانی مهم اولانه تقدیم .

« بوحدیث ایچره بودر قول اهم »
(خاقانی)

«شمدی دعا ایتمك سکا هم مستحبدر هم اهم»
(نفعی)

« نفعی قوبو تحقیق تمام اولدی قصیده »
« شمدن کیرو آغاز دعا ایتمك اهمدر »
(نفعی)

« عموماً اهل کماله مرام وامر اهم »
(لا)

اَهَمِّیَّتْ { [ع] پك مهم اولمق ، دکرلی اولیش ، زیاده نظر دقتی جالب اولمق حالی : بویله کورولتیلرك ارباب متانت وغیرت نظرنده اهمیتی اوله‌ماز . [شمدی‌یه قدر قلعهٔ سیاره ونهنك آهنین صورتنده طوتیلان زرهلی کمیلرك اهمیتی آزالدی — جمل منتخبه — کمال]

« کیم اهمیت ویرر ناجی ملامت سنکنه »

اَهْواءْ { [ع] نفسك آرزو وحظ ایتدیکی شی معناسنه اولان (هَوی) نك جمعی، نفسك ایسته‌دکلری، شهوات : [شوشرطله كه باحث اولان متابعت اهواء واوهام ایتمه‌یوب — موضوعات العلوم] § اهل قبله‌دن اعتقادلری اهل سنت اعتقادینه اویمایان بعض فرقه‌لره اهل اهوا دیرلر .

اَهْوالْ { [ع] قورقو معناسنه (هَوْل) ك جمعی: اهوال قیامت، [اكر بعدالموت اوله جق احوال وشدائد واهوال ایچون ایسه اكامغموم اولمق مفید دكلدر — موضوعات العلوم]

اَهْوَجْ { [ع] اوزون بویلی احمق آدم .

اَهْوَلْ { [ع] پك قورقونج : اهول هیاكل .

اَهْوَنْ { [ع] قولای ، ضعیف ، ضررسز : (اهون شرّین) = ایكی شرك ضررسزی ، قولایی . § پك اوجوز : فیئاتی اهوندر . [... تكلیفیله اولمسی اهون اوله جغی بدیدار اولوب — عاكف پاشا]

« آرایوب بول نه ایسه اهونی »
(وهبی)

[ذی روح صفتندن جاد حالنه تحولدن یكده اهون كوریله‌مز — تصویر افكار — كال]

اَهْوَنِیَّتْ { [ع — تصرفات عثمانیه‌دندر] اوجوزلق ، اهونلك : قاعدهٔ اقتصادیه حكمنجه مبایعاتده دائما اهونیت آرانلمق لازم كلیر .

اَهْوِیَه { [ع] یر ایله كوك آراسنده‌كی بوشلقده موجود ومخلوقاتك حیاتنه خادم ومدار اولان برنوع جسم شفاف دیمك اولان (هَواء) نك جمعی. § لسانمزده آلات موسیقیه ایله ترنم ایدیلن الحانك هرقسمنه (هوا) دینیر . مثلا (بر كوزل هوا چالارسه‌كز تشكر ایدرز .) طرزنده محاوراتده چوق قوللانیلیر . محرراتده یالكز جمعی استعمال اولونور : اهویهٔ لطیفه .

اَهْیَبْ { [ع] الك ، پك مهیب ، چوق هیبتلی .

اَهْیَفْ { [ع] اینجه بللی، یاقیشیقلی كنج . § عربیده بعضاً چلیملی آتده اطلاق اولونور : شاب اهیف، فرس اهیف .

اَیْ { [ع ف] ادات ندا . عربی ، فارسی، تركی كلمات وتركیباته تلاحق ایدر. فارسیده اكثریا كسر همزه ایله تلفظ اولونور: ای اوغل، ای دوست، ای مرشد محترم. بعضاً جمله‌لرده تكرار اولونور. فقط شیوهٔ عجمانه‌ده (وَی) دینیله‌مز . ادبیات قدیمه‌ده كوریلن بوطرز استعمال شمدی كلیاً مهجوردر:

« ای خواجه فنا اهلنه زنهار اولولانمه »
(روحی)

آبا { [ع ف] فارسی، عربی کلمات
ایا { وترکیباته داخل اولان برادات
ندادر . اکثریا تراکیب فارسیه‌ده
استعمال اولونور : ایاخداوندجهان .

« کریما کامکارا ، کام بخشا »
« ایا دستور ذیشان مفخم »
(نفعی)

« ایا سزای پرستش مهیمن معبود »
(ثابت)

« ایا مسندنشین دست پیرای جهانبانی»
(ریاضی)

«کریم ابر کفا ، کامکار بحردلا ، »
« ایا محیط جهان تکرّم وتکریم »
(نفعی)

« ایا شهریار معالی پناه »
« بزه مسلککدر ویرن انتباه »
(معلم ناجی)

آبادی { [ع] الّمعناسنه (ید)ك
{ جمع الجمعی : ایادیٔ ناسده
تداول ایدن .

« صحایف چمن اولدی ایادیٔ فقرا »
(فضولی)

آباغ { [ف] قدح، شراب کاسه‌سی.
{ ادبیات قدیمه‌ده پك چوق
کورلدیکی وجه ایله (آیاق) لفظ
ترکیسنده‌کی قافك غینه نقلبندن دولایی
بوکلمه‌نك توریه صورتیله ایرادی شمدی
مهجوردر :

« بالله ساقیا دوشه‌رز هپ ایاغکه »
(خاقانی)

« پیرمی برزده‌دان ایکی دستی طولومی »
« کیدییور کندی ایاغیله مبارك باده »
(لا)

« ایاغ میدن ال چك آرزوی انجمندن کچ »
(نورس)

آبالات [ع] (ایالت) ك جمعی :

[مستحقین ایچون دخی ایالاته نمونه
اولمق اوزره اوّل باوّل استانبولدن
باشلانیله‌رق — شناسی] ، [فقط
ایالات والویه‌ده اجرا آتنده دخی
مأمورین طرفلرندن — لایحه‌رشیدپاشا]

آبالت { [ع] تعبیرات رسمیهٔ قدیمه‌
{ دندر . الیوم (ولایت)
تعبیری قوللانیلیر . بر والینك تحت
اداره‌سنده بولونان مملکتلر، محلر :

«چوق ایالتده بزی فضل ایله قیلمش تشهیر»
(الحاج صادق)

آیّام { [ع] کوندوز دیمك اولان
{ (یوم) ك جمعی . کونلر :
ایام رسمیه ، ایام باحور .

«عید ونوروز اوله همواره شرفده‌ایام»
(جوری)

«سرورا جانی‌می وار دولتنك ایامنده»
«سنبلك طره‌سنه ال اوزاته شاخ چنار»
(باقی)

« نشوه‌سی واصل ایام شهور جاوید »
(کاظم پاشا)

« مجرب نسخهٔ ایام کیم تأثیر حکمیله »
(صبری)

« ایدەیم مدحنە آغاز اوکریم الشانك »
« کەنەکوردی نەکورر مثلی چشم ایام »
(نفعی)
« کاردان وکلا جوهر سلك ایام »
(وله)
« کیمسە رنجیدە دکل ایام عدلندەمکر »
(حقی)

اَیّامُ الْبِیضْ [ع] هر آیك اون اوچنجی کوننـدن اون بشنجی کوننـه قدر اولان مدت . بوکا « لَیْلَةُ الزَّهْراءِ » دخی اطـلاق اولونور .

اَیّامُ الْمَعْدُوداتْ اَیّامُ التَّشْرِیق [ع] قربان بایرامنك برنجی کوننـدن بدء ایلە اوچ کون . بو بایرامك ایلك کوننە (یوم النحر) دینیرکە بوغازلامق کونی دیمکدر. اوکون قربان ذبح ایدلەسی سبب تسمیە اولمش .

اَیامِنْ [ع] (ایمن) ك جمعی . یك یمنلی ، خیرلی اولانلر . نادراً قوللانیلیر .

اَیْبَلْ [ع] رئیس نصاری . (ب) نك ضمە ایلە تلفظی دە جائزدر . بعضاً (اَیْبُلی)دە دینیلیر .

اَیْتامْ [ع] باباسی وفات ایتمش صبی ، چوجق دیمك اولان (یَتیمْ) ك جمعی . همزەنك کسریلە یاکلشدر . « یتیم » ك معنای اصلیسی منفرد اولمق ، یالکز بولونمقدر . حتی شعرك تك بیتنە (یتیم) دینیلدیکی کبی امثالی بولونمایان قیمتدار ، بویوك اینجویەدە (دُرّ یتیم) اطـلاق اولونور : اغاشهٔ ایتام . [بر طول قادین ایتـام مکتبنە اوچ یوز بیك آلتـون اهدا ایدییور . — لوندرە — کال]

اَیِّدْ [ع] قوی ، مقتدر : سید اید.

اَیْدی [ع] (یَدْ) ك جمعی . (اَیادی) زیادە استعمال اولونور : پیرایهٔ ایدیٔ انام ، زیور ایدیٔ عالم .

اَیْسَرْ [ع] صول طرفدەکی . § یك قولای .

اَیْضاً [ع] کچمش شیٔ تکرار ایلەمـك ، رجـوع ایتمـك صورتیلە ، اوتەکی کبی .

اَیْلُولْ [سریانیدن] تقویم رومیدە یدنجی آی ، شهر معلوم : ایلول افرنجی ، ایلول رومی .

اَیْمانْ [ع] آند دیمـك اولان (یَمِینْ) ك جمعی : ایمـان صادقە ، ایمان کاذبە ، ایمان غلیظە .

اَیْمانْ اَیْمُنْ [ع] صاغ ال ، صاغ طرف معناسنە (یَمینْ)ك جمعی : (یَمِینْ ویسارْ) = صاغ و صول طرف .

اَیْمَنْ [ع] صاغ طرفدەکی .

أَيْمَن { [ع] پك يمناو ، خيرلى ، موطلى. (وادئ ايمن) = حضرت موسانك تجليات الٓهيه‌يه مظهر اولديغى محل :

« بنور ايمن طور تجليات نمود »
(سامى)

«اولوردى وادئ ايمن كلستان خليل الله»
(نفعى)

« اول كون ايچره بردم محبوبده »
« ساعت ايمن‌ده وقت خوبده »
(عبيدى)

أَيْنَ { [ع] زمان ، آن ، حين ، استفهامى حاوى ادات مكان نره‌ده كبى : اين المفر .

« باشنه قوپدى قيامت كافرك اين المفر »
(سرورى)

أَيْوَانْ { [ف ع] بويوك صفه ، ديوانخانه، صالون § كمرلى بناى مرتفع . بونك اصلى لسانمزده (چارطاق) دينيلن شيدر . فارسيده مطلقا فتح همزه ايله سويله‌نير ، فصحاى عرب بالعكس همزه‌نك كسريله (ايوان) تلفظ ايدرلر . لسانمزه فارسيدن انتقال ايتمكله بزجه سبك فارسى‌يه تطبيقاً [أيوان] ديمك دها خوش كليور .

« زير ايوانده پرواز ايتمه‌ده كروبيان »
(نفعى)

« طاق ايوان جلالنده سماوات آونك »
(كاظم پاشا)

« كورمه‌مشدر چشم عالم بويله ايوان رفيع »
(حقى)

« بارك الله اى بهين ايوان داراى جهان »
(وله)

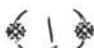
أَيْوَاهْ { [مشترك] مقام تأسف وتظلم‌ده ايراد اولونور :

«خصم بدخواهنك اولسون بوجهانده دائم»
«كارى ايواه ندم حاصلى زخم شمشير»
(حقى)

« بيهوده كذار ايتمه‌ده عمرم ايواه »
(نخيفى)

أَيُّهَا { [ع] ادات خطاب . كلمات عربيه‌يه التحاق ايله نادراً قوللانيلير. بعضاً بونك اوّلنه برده (يا) علاوه ايديليركه او يا حرف ندادر. معرف باللام اوزرينه دخولى جائز اولمديغندن يا ايله منادى بيننه [اىّ ، ايها] كلمه‌سنى وياخود [اىّ هذا] كلمه‌سنى ادخال ايده‌رك [يا أيها الساقى] ويا [اىّ هذا الرجل] ديرلر. [يا الساقى] دينلمك جائزدكلدر. يالكز لفظة الله بوندن مستثنا اولديغندن خاصة [يا الله] دينير :

«شو انتظامه باقك سزده ايها الحضار»
« سزاى نظرهٔ امعان دكلى مكتبمز »
(احمد حمدى)

إِبَاء { [ع] نفرت ايتمك ، تيكسينمك ايكرنمك ، چكينمك ، شدتله امتناع ايله‌مك . استنكاف ايله بونك بيننده معناجه فرق واردر . چونكه استنكاف تكبراً بر شيدن چكينمك معناسنه اولوب « اِبا » ايسه شدتله امتناع معناسنه‌در .

لسانمزده «ايتديرمك» و «ايتديرلمك» مصدريله قوللانيلان (ايباء) بومعناده استعمالى اصلاجائز اولمايان غلطاتدندر . بونى افعال بابندن مصدر ظن ايتمك خطادر . صحيحى ياسز اوله‌رق (اِبا) در.

سرى پاشا مرحوم « غلطات » رساله‌سنده‌ديبوركه : ابن كمال مرحوم حق وصوابى و ابا كلمه‌سنك كلديكى بابى ارائه ايچون شو قطعهٔ عربيه‌يى نظم ايتمشدر .

قطعه

اخو الجهل المؤخر لايبالى
اينطق بالخطا ام بالصواب
واما من له عقل سليم
ابا يأبى اباءً فهوه آبى .

ترجمه‌سى

مبالات ايله‌من نادان صايار بر
كلامنده خطا ايله صوابى
كيمك وارسه ولى عقل سليمى
ابا يأبى اباءً فهوه آبى .

« داستانم نيچون اصغادن ابا ايلرسين »
(واصف)
« كيم كه اللهدن ابا ايلر »
« باشقه دركاهه التجا ايلر »
(فضولى)

إِبَاءَتْ { [ع] برشئ باشقه شيئه ارجاع ايتمك ، قصاص ايله قاتل ومقتول آراسنده فرقسزلق حاصل اولمق ، دريى دباغته ياتيرمق . يالكز ايكنجى معناده اصطلاحات مخصوصه‌دن عد اولونور .

إِبَاتَه { [ع] كيجه‌له‌مك ، كيجه‌له‌تمك ، كيجه‌له تمك وبيتوتت ايتديرمك ، ايتديرلمك و كيجه ياتديرمق ، كيجه ياتديرلمق : [الآى والايى تماشا ايچون كلن مسافرينك اباته‌سى] و [ساحلخانه‌ده بولونان ذوات كرامى صورت مكمله‌ده اطعام و اكرام ايله برابر اباته ايتدى] نادراً قوللانيلير .

إِبَانَه [ع] طريق ، يول .

إِبَاثَه { [ع] بحث و تفتيش وتدقيق ايتمك . قوللانيلماز .

إِبَاحَتْ
إِبَاحَه
[ع] جائز كورمك ، بأس كورمه‌مك ، حلال قيلمق ، اذن و رخصت ويرمك ، مباح قيلنمق ؛ برنجيسى آز قوللانيلير : اباحهٔ محرمات.

اِباحى { [ع] هرشيئ اباحه ايدن ، مباح صايان. نادراً قوللا- نيلير .

اَباحِيُّونْ { [ع] هرشيئ مباح عد ايدن فرقهٔ منفوره . بو فكر باطلى التزام ايدن انسانيت دشمنلرينك سركردەلرى (مَزدَكْ) نامنده بر شخص خبيث ايدى . بوفرقهٔ ضاله ظهور اسلامدن صوكره‌ده اوامر ونواهىء بى طاقت بشريه خارجنده عد ايتمش و شيرازهٔ انتظام عالمى اخلال وابناى آدمى كلياً اضلال ايده‌جك عقيدهٔ باطلهٔ اشتراكى اعلان وبك چوق مفسدت وملعنتلرى ارتكاب ايتمكله برابر عاقبةالامر قرين محووانقراض اولمشدر. مشهور (حسن صبّاح) دخى بو فرقه‌نك رؤساى ملعونه سندندر .

اِباخَه { [ع] آتشى سونديرمك. (اِطفاء) كبى . بومستعمل دكلدر . « اطفا » چوق قوللانيلير .

اِبارْ — اِبارَتْ {[ع] اشجارومزرو- عاتى اصلاح ايتمك § فصل وغيبت ايله‌مك § كوپكه ايتمكله ايكننه يوتديرمق . مأنوس ومستعمل اولميان الفاظدندر .

اِبارْ [ع] ياغمش. اريدلمش قورشون.

اِباضْ { [ع] باجاقلرده ديز مفصلنك ايچ طرفنده‌كى بيوك طمر. فنياتده قوللانيله‌بيلير .

اِباضِيَّه { [ع] خوارج فرق منفوره‌سندن فرقهٔ ثالثه‌نك مؤسسى طرابلس غرب بربريلرندن « عبدالله المرى » نك پدرينك اسمى (اِباض) ايدى . بو مناسبتله فرقهٔ مذكوره‌يى « اِباضِيَّه » عنوانيله تشهير ايتدى . بو فرقهٔ ضاله ۱۵۳ سال هجريسنده آفريقه‌يى دولت عباسيه عامللرينك ايدئ اداره‌سندن نزع وضبط ايلشلر وابو خاتم ، ابو عاد كبى رئيسلرى تحت اداره‌لرنده تحشد ايدن سكسانر بيك ، قرقر الليشر بيك سواريدن مركب اردولرى معرفتيله شان انسانيتى دوچار شين ايده‌جك انواع ضلالت وفضاحتى اجرا ايتمشلر ايدى .

اِباطْ { [غ] قولتوغه آلنان شى ، بوغچه ، پاكت . مأنوس ومستعمل دكلدر .

اِباقْ { [ع] بى پرواقاچق واسيرك ، كوله‌نك بلاسبب افنديسنى ، صاحبنى براقوب فرار ايتمه‌سى . بونك آخرينه بر (تا) كتيروب (اِباقَت) ديمك خطادر . چونكه اباق لفظى افعال بابندن اولمديغى كبى همزه نفس كلمه‌دندر .

اِبالَه { [ع] حيواناتى كوزلجه رعى وحفظ ايتمك § قويوبله‌زيكى. معانئ سائره‌سى بزجه معتبر ومستعمل دكلدر. زمانمزده بوس بتون مهجوردر.

اِبّانْ [ع] هر شیئك موسمنه، وقتنه؛ علی قول ابتداسنه دینیر : مثلا (اِبّانِ جوانی) دینلمه‌سی قابل اولدیغی کبی (اِبّانِ امرود) ده دینیله‌بیلیر . [اِبّانُ الفاکهه] = میوه موسمی . لسانمزده هر وقت استعمالی لازم وقابل برکلمه‌در .

اِباوَتْ [ع] برصبی‌یه، برچوجغه خارجدن، یبانجیدن بر آدمك بابا کبی اولمسی، یابانجی برآدم باشقه سنك چوجغنه بابا کبی اولمق . استعمال اولونماز .

اِبْتاتْ [ع] قطع کبی کسمك : ابتات اشجار .

اِبْتارْ [ع] اسیر که‌مك، محروم ایله‌مك، دریغ ایتمك § کوندوزك ابتداسی، قوشلق نمازی : ابتار کرم موافق شان کرام دکلدر .

اِبْتِشارْ [ع] قوبو قازمق، قازدیرمق. قوللانیله‌بیلیر .

اِبْتِئاءْ [ع] کسیلمك، انقطاع کبی. مأنوس دکلدر .

اِبْتِثارْ [ع] متابعت ایتمك، مماشات ایله‌مك، اویمق : [حکم زمانه ابتثار ایدن دائما کارلی چیقار .]

اِبْتِحاثْ [ع] برشیئك حقیقتنی اکلامق ایچون صوروب آراشدیرمق، آراشدیرلمق : ابتحاث اسرار ذاتیه، اسرار ذاتیه‌نك ابتحاثی . بوکلمه (بحث) و (مباحثه) معنالرنده قوللانیله‌ماز .

اِبْتِهاجْ [ع] هر شیئده بوللق اولمق : زمان ابتهاج .

اِبْتِداءْ [ع] (بَدء) کبی باشلامق : ایفای وظیفه‌یه ابتدا ایتدی . § باشلانغج : ابتدای موسم صیف . § اوّل اوّلا معنالرنده ده قوللانیلیر: رمضانك ابتداسی صوغوق ویاغمورلی ایدی، ابتدا مسئله‌نك حقیقتی اکلاشیلمالی . [ایکی برق سیاه حالنی کسب ایدن کوزلری ابتدا اورته پرده‌کی ماصه‌نك اوزرنده طوران برشیئه وبعده اوماصه‌نك یاننده‌وآیاقده اولدیغی حالده مصور برکتابك — پژمرده — اکرم]

«سوز تمام اولدی دعایه ایده‌یم کیم ابتدا»
«بویله‌در نظم آخر اولسه عادت نظم آوران»
(حقی)

«حصن منبوری که‌واردی ابتدا آلدی وزیر»
«جمله‌سندن اهل اسلامك دعا آلدی وزیر»
(سروری)

« انجام دوری جامزك ابتداسیدر »
« آغاز فیضی بزمزك انتهاسیدر »

اِبْتِدائی [عؤ] ابتدایه منسوب، ایلك مرتبه‌ده : قیز طاشی اناث ابتدائی مکتبی، مکاتب ابتدائیه .

اِبْتِدائیّاتْ [ع] تحصیله ایلك باشلایانلره کوستریلن مختصر وبسیط درسلر، بودرسلره کوره‌یازلمش کتابلر : [هنوز ابتدائیات ایله مشغول اولان اطفاله بویله اوزون

اوزادی اسئلهٔ فنیه ایراد اولونمق
عبثدر ـــ . . .] .

اِبْتِدادْ { [ع] ایکی آدمك بر شیٔ
{ بر طرفدن طوتمه‌سی ،
بر شی اوزرینه ایکی طرفدن کاوب
چاتمه‌سی . قوللانیلماز .

اِبْتِدارْ { [ع] عزم ، شتاب ، سرعت
{ ایتمك معناسنه‌در . طرز
وموقع استعمالجه بونکله (مُبادرت) ك
هیچ برفرق یوقدر . یالکز سلیقه‌نك
انتخابنه کوره هرایکیسی‌ده مناسب محلده
قوللانیله بیلیر : [دردنجی صنفه عائد
اولان قسمك اکثر مندرجاتی انتخابه
واستحضار اولندیغی جهتله بلطفه الکریم
همان آنك‌ده طبعنه ابتدار اولنه‌جق
ـــ اقتطاف ـــ عطا] ، [بوحال اوزرینه
صلاح‌الدین چاره‌سز محاصره‌یه ابتدار
ایله اولا قلعه‌نك جانب شرقیسنی
ـــ صلاح‌الدین ایوبی ـــ کمال]

اِبْتِداعْ { [ع] قبیح کوریله‌جك ،
{ بکه نیلمه‌یه‌جك صورتده
یکیدن برشی وجوده کتیرمك وکتیرلمك ؛
موجود اولمایان بر شی پیدا ایتمك
وایدلمك : [اختراع مقبول ، ابتداع
مدخولدر .]

اِبْتِداهْ { [ع] ارتجال کبی بلاتوقف ،
{ دوشونمه‌دن شعرسویله‌مك
وخطبه ایراد ایله‌مك . قوللانیلیر .

اِبْتِذالْ { [ع] برشی کثرت استعمال
{ ایله بیرانمق ، برشیٔ صورت
دائمه‌ده قوللانمق § خور وحقیراولیش ،
شرف واعتبـاردن محروم قالیش .
لسانمزده برنجی معنالرده استعمالی اندردر :
« عارفلری مذمت ایدر اهل ابتذال »
(عالی)

اِبْتِراءْ { [ع] آغاج یونتمق ، یونمق .
{ الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِبْتِرادْ { [ع] صوغوق صوایچمك ،
{ سرینله‌مك ایچون صوغوق
صودوکونمك . عادتا « دوش » معناسنه .
قوللانیلماسی لازمدر .

اِبْتِزازْ { [ع] جبر وزور ایله آلمق ،
{ صویمق : ابتزاز قافله .

اِبْتِسارْ { [ع] بر شیئه باشلامق .
{ (ابتدا) و (ابتدار)
مقامنده قوللانیله بیلیر .

اِبْتِسامْ { [ع] لطیف طرزده نازکانه
{ کولمك ، کولمسه‌مك .
لسانمزده (تَبَسُّم) دهاچوق قوللانیلیر .
« شرمساراولمازمی غنچه ابتسامکدن سنك »

اِبْتِشاكْ { [ع] یالان سویله‌مك
{ وناموس و حیثیته طو .
قونمق : ابتشاك اراذل .

اِبْتِصارْ { [ع] مدرك بالبصیره
{ اولان روحك قوت
راسخه‌سی . انسانك جسدی بصر ایله
کوردیکی کبی قلبی ، روحی‌ده بصیرت
وابتصار ایله ادراك ایدر . بصیرت ایتمك
[برتو معارفله تنویر نکاه ابتصار
ایدن اقوام آره‌سنده ـــ تصویرافکار]
[اوخرابه زارك برکوشه‌سنی ده
کندیلرینه مزار ومزارلرینی سائرلرینه

جای عبرت و ابتصار ایدر — تصویر
افکار — کمال]

اِبْتِضاض { [ع] سبب احتیاج ایله تحقیر و تذلیل نفس
ایتمك : [منفور عالم اولان جهان فحشیات
آلو دکانـنك احـوال خصوصـیه‌سی
تدقیق ایدیله‌جك اولورسه چشم عبرتله
کوریلورکه بونلرك اکثری ابتضاض ایله
اومزلقهٔ سفالته دوشمش شایستهٔ مرحمت
بیچارکاندر]

اِبْتِضاع { [ع] بر شی آشکار ، عیان اولمق . الفاظ
مستعمله‌دن دکلدر .

اِبْتِعاث { [ع] بعث ایتمك، کوندرمك . نادراً استعمال
ایدلمشدر .

اِبْتِغاء { [ع] خواهش قلب ایله طلب ایتمك ، ایمره‌نوب
ایسته‌مك : ابتغای معالی .

اِبْتِقاع { [ع] لون اصلی متغیر اولمق، رنك دکیشمك . رنكك
طبیعی اوله‌رق دکیشمه‌سی معناسی
مطلوبدر . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِبْتِكار { [ع] صباح وقتی ارکن قالقمق § هر ایشـك
باشلانغجنه یتشمك ، هرایشده استعجال
ایتمك § هر شیئك ایلك پیدا اولانی ،
ترفنده‌سنی یمك : [ابتکار ، هر کسجه
ممکن الاجرا بر کار دکلدر .]

اِبْتِلاء { [ع] خیروشردن برشیئه دوشکون اولمه ، حسنیات
وقبحیاتدن بر شـیئه کرفتـار اولمـه ،
دوشکونلك : [بر چوق زماندن بری
بو ابتلای غریب ایله اضطراب شدید
ایچنده بوالنیوردی — معلم ناجی]

« بوده بر ابتلای حیرتزا »
« دل جهاندن وفا اومارحالا »
(معلم ناجی)

«سنده برجانانمی پیدا ایلدك آیاندیم »
« ابتلا آثاری کوردم هیچ وتابکدن سنك»
(محمود ندیم پاشا)

« بیلم بو بلا نصل بلادر »
« سودا اونه‌دراو ابتلادر »
(اکرم)

« شحنهٔ هنگام جای ابتلا »
(سنان پاشا)

عربیده معنای اصلیسی (دنه‌مك)
و (صینامق) ایسـه‌ده لسـانمزده بو
صـورتله استعمالی شایع اولمامشـدر .
بنـاءً علیه (ایتمك) مصـدریله قطعاً
قوللانیلاماز .

اِبْتِلاز { [ع] آلمق . الفـاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِبْتِلاع { [ع] تکلف ایله یوتمق. § عروسی زفاف ایتمك.
استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِبْتِلال { [ع] بر شی یاش اولمق، ایصـلانمق : ابتـلال
اوراق . نادراً قوللانیلیر .

اِبْتِناء { [ع] برشی اوزرینـه ، بر شیدن دولایی اولش
§ براساسه، برشیئه طایانوب طوتدیرمق
وبرماده ، بر حقیقت، برشی اوزرینه

قورمق: [آووقاتك هانكي ماده ٔ قانونیه یه ابتنای دعوی ایتدیکی اکلاشیله مدی.] عربیده معنای اصلیسی (یاپو یاپمق) در که ترکجه ده بو معنا کلیاً مهجور وبلکه مجهولدر.

اِبْتِناءْ { [ع] مبتنی اوله رق، بر شی اوزرینه ابتناء ایدلمك صورتیله: [مجله ٔ جلیله نك ٣٥٦ نجی یعنی «مال یتیمی بلا تغریر آلسه دخی غبن فاحش ایله بیع صحیح اولماز. مال وقف ومال بیت المال دخی مال یتیم حکمنده در» فقره ٔ صریحه سنه ابتناءً اولبابده کی بیع وعقدك صحیح اولمدیغنی ادّعا ایدییور.]

اِبْتِهاجْ { [ع] سرور، فرح، شادی، سوینج: حجاج ذوی الابتهاج، واردجای ابتهاج اولان نوازشنامه ٔ کریمانه لری.

اِبْتِهارْ { [ع] ایکی یه بولونمك، ایکی پارچه اولمق. § فحش سببیله دوچار رذالت اولمق. استعمال اولونماز.

اِبْتِهالْ { [ع] کمال اخلاص ایله تضرع و نیاز ایتمك: [قدرت بی پایان رب متعال قارشیسنده سربزمین عجز وابتهال اولورلر — صفوت پاشا —]

«نه حاجت وار اظهار عجز ونیازه»
«بتون افتقارم، بتون ابتهالم»
(معلم ناجی)

اِبْتِیارْ { [ع] غوغا ایتمك، بی تاب اولمق § سچوب قبول ایتمك: ابتیار اشرار، ابتیار اثمار.

اِبْتِیازْ { [ع] بیریکدیروب بیغمق؛ ادّخار کبی فقط بو دها قوتلیدر. چونکه اوته کی شیء قلیل ایچونده قوللانیلیر. بونده معنای کثرت موجوددر: ابتیاز ثروت، ابتیاز ذخائر.

اِبْتِیاعْ { [ع] مبایعه ایتمك، صاتون آلمق: ابتیاع اشیا، ابتیاع ذخایر. نادراً قوللانیلمشدر.

اِبْثاثْ { [ع] طاغیتمق، یایمق § افشای سر ایتمك.

اِبْثِعْرارْ / اِبْثِیرارْ { [ع] آت یاریشنده قوشوشمق. قوللانیله بیلیر.

اِبْجالْ { [ع] تبجیل وتعظیم؛ آغیرلامق = یعنی اعزازو تکریم ایتمك: [ارباب بلاغت لسانمزده «اعجاز پرور» لکله مظهر توصیف واجلال اولورلر. — پژمرده — اکرم] «تبجیل» دها زیاده قوللانیلمالیدر. لسانمزده عربیده اولدیغی کبی «کفایت ایتمك» معناسنده هیچ قوللانیلماز.

اِبْجامْ { [ع] بحضور، راحتسز ایتمك: بویولده ابرام باعث ابجامدر.

اِبْجا { [ع] انقطاع کبی کسیلك معناسنه در. استعمال اولونماز.

اِنْجاحْ [ع] صدایی طوتمق ، سسی بوغوق چیقارمق.

اِنْجارْ [ع] دکز یولجیلغی ایتمك. معانیٔ سائرەسی بزجه قابل استعمال دکلدر .

اِنْخاقْ [ع] انسانك ، حیوانك کوزنی چیقارمق ، کور ایتمك . الفاظ معروفەدن دکلدر.

اِبْداء [ع] اظهار ایتمك § امثالسز نمونەسز بر شی یاپمق ، وجوده کتیرمك وکتیرلمك ؛ اولمایان شیٔ ایجاد ایلمك ، ایدلمك . نادراً قوللانیلیر .

اِبْدادْ [ع] بر شی اوزاتمق ، اوزاتلمق § تبعید ایتمك ، اوزاقلاشدیرمق . قوللانیلەبیلیر .

اِبْداعْ [ع] امثالسز ، اورنەکسز شی وجوده کتیرمك ، کتیرلمك ؛ اولمایان شیٔ وار ایلەمك : ابداع عوالم. [برمبدعسك کەعدم خزانهٔ ابداعکدر — سنان پاشا] ، [تاریخ بشر نظر عبرتله مطالعه اولونسون . صحائفنده فکر ابداع ویاحب معالی ایله متحلی — کورەنك — کمال] ، [بو لطیفەلر ایسه اکثری خصمنك معایبنی تعیین ایدن صفاته عائد اولدیغندن ابداع ایتدیکی تعبیراتك غرابتندن طولایی انسانه ضحکدن زیادەحیرت الویرر — نفعی] § اولدن نظیری اولمایان ، امثالی کولمەمش اولان شعر سویلەمك، او طرز بدیعده شعر شویلەتمك .

« ابداع لطافت و متانت »
(لا)

اِبْدالْ [ع] تبدیل کبی بر ینك یرینه دیکرینی کتیرمك، دیکری کتیرلمك ؛ دکیشدیرمك ، دکیشدیرلمك . ترکجەده آز قوللانیلیر تبدیل کبی مبدل مقامنده استعمال اولونەماز .

اِبْدانْ [ع] جاریه § قیصراق . برنجی معناده نادراً قوللانیلشدر .

اِبْذاء [ع] فحش ، بدی کوتو سویلەمك ، سویلنمك.

اِبْذالْ [ع] کوکل ایستکیله صرف ایتمك ، ایدلمك : رضای قلب ایله ویرمك ، ویرلمك :

«جذب ایلدی نکاهی برنجم خندەور»
«انوار التفاتی ابذال ایدوب بکا»
(پژمرده — اکرم)

«ابذال مساعی‌ده قصور ایتمەکه اولمش»
«وابسته بو عالمده سکونك حرکاته »
(کمال)

«ابذال نقد وقت ایله احراز کام ایدك»
(احمد حمدی)

[آلهی ! عاصیلرك معصیته قدرت ویا کناهه آلت نرەده بولوردی، سن ابذال ایتمه سەك — سنان پاشا]

اِبَرْ [ع] ایکنه معناسنه (اِبْرَه) نك جمعی . جمع دیکری (اِبار) در. عربیده تنوین ایله (اِبَرٌ) دینیلیر.

اِبْراء [ع] برائت حکمنی حاصل ایتمك ، اوحکم حاصل

ایدلك؛ بری قیلق، قیلنمق § خسته‌یی ایی
ایتمك: ابرای ذمت، دوقتورك وظیفه‌سی
ابراء مریضه چالیشمقدر. § اصحاب مطالباته
قارشی آلاجق. ویره‌جکی تسویه ایتمك:
اجرای ابرا، (ابرای عام) = اصطلاحات
فقهیه‌دن اولوب بر کیمسه‌یی کافهٔ دعاویدن
ابرا ایتمکدر. (ابرای خاص) = بوده
اصطلاحات فقهیه‌دندر. املاك واموال
متعلق یالکز بر دعوادن بر کیمسه‌یی
ابرا ایتمك دیمکدر.

اِبْرانامه { [ع ف] اخذ و اعطا معامله‌سی جریان ایدن
طرف و یاخود ذات ایله آله‌جق
ویره‌جك قالمدیغنی حاوی تعاطی اولونان
کاغد.

اِبْراد { [ع] صوغوتمق § بی تاب ایتمك، لسانمزده برنجی
معناده «تبرید» زیاده قوللانیلیر.

اِبْرار { [ع] یمینی تصدیق ایتمك، برینك یمینی طوغری
اولدیغنه حکم ایتمك، ایدلك.

اِبْراز { [ع] بروز ایتدیرمك، ظاهره، میدانه چیقارمق
چیقارلق: [ابراز ایتدیکی حجتك
حکمی باطل ایدی.] ، [عمران
ومدنیت وثروت وسعادتك هر جهتی
برقاچ سنه‌ده‌دور آدمدن بروکوستردیکی
ترقینك برقاچ مثالی ابراز ایلدی — کمال]
«ایدرم دعوی تزویرینی خصمك ابطال»
«ایله‌سه‌م حجت مضمون کلامم ابراز»
(نفعی)

« فخر عجمانه‌دن مصوندر »
« ابراز حقیقت ایتمك ایسته‌ر »
(شام غریبان — معلم ناجی)
«ایده‌یم صحبت ماهیت طبع ابراز»
«عذرخواهانه حضور رکده اولورسه‌م مأذون»
(میف)

[شاعره هدایای آتیه‌یی ایصال
ایله قدر شناسلقده‌کی کالی ابراز
ایله‌مشدر — کتبخانهٔ ابوالضیا .]
عربیده اولدیغی کبی « مکتوبی
آچمق » معناسنه قوللانیله‌ماز.

اِبْرام { [ع] انسانی ثقلت اطوار واقوال ایله صیقمق . او
صورتله صیقوب اوصاندیرمق، برشیئك
قبول واجراسنی جان صیقه‌جق صورتده
اصرار ایله رجا وطلب ایتمك، آصیلوب
زورلامق: [ابرام تام سلب آرام ایدر.
انسانك مألوف اولمدیغی شئ قبول
ایچون ابرام ایتمه‌ملیدر]
لسانمزده عربیده اولدیغی کبی (محکم
قیلق) معناسنده قوللانیله‌ماز . بعضاً
(الحاح) ایله برابر قوللانیلیر . [خسته‌
لغندن بری هرنه‌دن ایسه برفتور محض
کسیلن بزم محسن ده مجرد والده‌سنك
ابرام والحاحیله قاضی کوینده‌کی خانه سندن
چیقدی — محسن بك — اکرم]
« مه روزه‌ده ایتدی ابرام تام »
« بکا طورمه‌مشق ایتدیو برمقام »
(عزت ملا)

« منافیٔ ادبدر هر طلبده شیوهٔ ابرام »
« آنکچون جلوه کر درصورت نهی اوزره مطلبلر »
(قوجه راغب)
« شمدی اکراه ایله بربرینه ایلر ابرام »
(نابی)
« چاغرمش آتی برشب ابرامله »
« وارنجه اوده عزت واکرامله »
(عزت ملا)
« منت اللهه که ویرمش اوقدر استعداد »
« نظم ایچون ایله مزم طبعمه زوروابرام »
(نفعی)
« قابلیت عشقه برجوهردر ابرام ایسته مز »
(دانش)

اِبْرِنْشاق [ع] آغاجده چیچك آچمق ، آغاجك چیچکی طوموروجغنی یاروب چیقمق : ابرنشاق اشجار ، نشانهٔ آرایش نوبهاردر .

اِبْرَه [ع] ایکنه . فارسیسی (سوزن) در : « ابرهٔ مقناطیسیه » = جهات اربعه یی کوسترن وبوصله دینیلن آلتك ، قبله نمانك ایکنه سی . (اِبرة العقرب) = عقربك ایکنه سی . عربیده دلالت ایتدیکی معانیٔ سائره لسانمزده اصلا معتبر ومستعمل دکلدر .

اِبْری [ع] (آبّار) کبی ایکنه صاتان ، یاپان . لسانمزده استعمال اولونماز .

اِبْرِیج [ع] یاییق دینیلن آلتدرکه یوغورتدن یاغ چیقارمق ایچون قوللانیلیر . « مِمْخَضه » کبی .

اِبْرِیز ، **اِبْرِیزی** [ع] خالص آلتون . اکثریا صفت اوله رق استعمال اولونور: ذهب ابریزی .

اِبْرِیسُم [ع] ابریشمك معربی . سینك فتحه ایله قرائتی ده معروفدر .

اِبْرِیق [ع] بیلدیکمز امزیکلی صوقابی ، فارسی (آبریز)دن معربدر : ابریق وضو = آبدست ابریقی ، قهوه ابریقی .
« بونی آغین آنك اصحاب اکثر »
« کموش ابریقه ده تشبیه ایلر »
(خاقانی)
« سبوی میله ابریق وضو برخاکدر اما »
« نه حکمتدر بیلمز بیری صالح بیری فاسقدر »
(نابی)

اِبْرِیقدار [ع] ال ویوز ییقانه جغی زمان ابریق ایله صو دوکمك ایچون استخدام اولونان آدم : [سرای همایونده ابریقدار ایکن اخیراً چراغ بیوریلان ..]، ابریقدار باشی .

اِبْرِین [ع] چهره سی پارلاق کوزل ، محبوبه .

اِبْزاء [ع] آدمی جور ومحنته دوشوروب بی تاب ایله مك ، عنف وشدتله زبون قهر ایتمك .

اِبْزِیم ، **اِبْزِین** [ع] برنجدن ومعدنیات سائره دن معمول کمر طوقه سی .

اِبْسال { [ع] منع ایتمك § برشی رهن وسپارش ایلامك . استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِبْسان { [ع] انسانك صورتی ، یاخودسیرتی کوزل اولمق.

اِبْشار { [ع](تبشیر) کبی مژده‌له‌مك ، مژده‌لنمك : ابشار ماده ، ابشار کیفیته مسارعت ، بومادده‌نك ابشاری . « تبشیر » بوکا ترجیح اولونمالیدر .

اِبْشارات { [ع] مژده‌له‌مکار معناسنه (اِبشار)ك جمعی : ابشارات واقعه . لسانمزده معناجه بینلرنده فرق اولمایان «تبشیرات» — تعمم ایتدیکندن — دها چوق قوللانیلیر .

اِبْشاش { [ع] بعض نبات وچیچکار بر برینه صاریلوب قاریشیق اولمق . مستعمل دکلدر .

اِبْصار { [ع] دقتله باقمق . استعمالی اندردر .

اِبْضاض { [ع] برشیء لزومندن و یاخود ایسته‌نیلن مقداردن آز ویرمك . کلمات مأنوسه‌دن دکلدر .

اِبْضاع { [ع] صوریلان شیئه کوزل جواب ویرمك، کوزل سوز سویله‌مك § قاندیرمق . بو« اقناع » دن قوتلیدر . آنکچون موقع استعمالارینه دقت اولونمالیدر.

اِبْط | [ع] اوموزك ایچ وآلت طرفی ، قولتوق . نادراً
اِبِط | قوللانیلمشدر .

اِبْطاء { [ع] آغیر طاورانمق ، طاورانمق و گجیکمك ، گجیکدیرمك . (اِسراع) مقابلی اوله‌رق نادراً قوللانیلیر .

اِبْطار { [ع] تحملك فوقنده اشیا یوکلتمك § مبهوت ومدهوش ایتمك: ابطار استر. ایکنجی معناده قوللانیلدیغی کورلمه‌مشدر.

اِبْطاش { [ع] بطش وشدتله قاورامق ، طوتمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِبْطال { [ع] بوش ، حکمسز ، باطل قیلمق ، قیلنمق § فسخ ، لغو ، هدر ایتمك، ایدالك : [ابطال حقه چالیشان فلاح بوله‌ماز.]

« ایدرم دعوی تزویرینی خصمك ابطال »

« ایله‌سه‌م حجت مضمون کلامم ابراز »

(نفعی)

اِبْطالیّات { [ع] ابطاله متعلق مباحثات، ملاحظات: بوش ، باطل سوزلر. نادراً قوللانیلیر.

اِبْطالَه { [ع] باطل، بوش، بیهوده شی . « ابطوله » کبی .

اِبْطیّه { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . قولتوغه عائد ومنسوب دیکلدر .

اِنْبطاظْ { [ع] سمیزله‌مك، وجود سمین و ملحم اولمق . مأنوس ومستعمل دكلدر .

اِنْبعاثْ { [ع] ارسال كبی كوندر - مك، بعث ایتمك ، اكثریا ذی روح حقنده قوللانیلیر .

اِنْبعادْ { [ع] اوزاق ایتمك ، اوزاقلاندیرمق ، اوزاغه سورمك .

«رویتال اولمق ایچون روضهٔ كه‌ویردك رخصت»
« بنی كیمسه ایده‌من پیشكهكدن ابعاد »
(نابی)

[حتی عهد محمد پاشای مرقومده جلال بكدن خطاءً حضورده پاشای مشارالیهی تخفیفه متعلق بعض ناشایسته اقوال صدور ایتمكله رتبهٔ قرب حكمداریدن ابعاد ومدینهٔ قسطنطینیه‌دن اخراج اولنه‌رق مدةالعمر داخل حضور اولمدی — قوچی‌بك رساله‌سی]

« سینه‌سندن دور اوله‌روحی التهی عن قریب »
« كیم سببسه اول بتك بندن اكر ابعادینه »
(اسكی راتب پاشا »

اِنْبغاضْ { [ع] بغض ایتمك ، حظ ایتمه‌مك ، سومه‌مك : ابغاض مزاح . ابغاض مداهنه .

اِبْقاء { [ع] باقی قیلمق ، پایدار قیلمق § حالنی بوزمایوب یرنده براقمق : فلان مأموریتنده ابقا ایدلدی . [اصلی هر نه اولور ایسه اولسون عموم بیننده شایع اولمش وقدم بیدا ایتمش اولان الفاظی دخی ابقا ایتمكدن باشقه چاره یوقدر — غلطات رساله‌سی حقنده مكتوب — منیف پاشا]

« دنیا ده شاسن ایلر ایفا »
« عقباده ایكن ده نامن ابقا »
(مقدمهٔ ادبیه)

« فكر ایلر ایكن حاله تدبیر »
« كالدی دله مثال تطمیر »
« حیوان ایكن اول وجود یكتا »
« ایتمش بوجهانده نامن ابقا »
(لا)

[دیكرلرندن صرف نظر اولنسه بلكه اولی اولوردی . لكن — برقاچ ورقپاره اوزرنده اولسون — ابقای نامه چالیشمق بر آرزوی طبیعیدر — اقتطاف — عطا]

«جهانده بر كوزل ابقای نام ایتمشده كیتمشلر»
«خدانك هر بری اولسون قرین عفو وغفرانی»
(لا)

«ابقای ذكر خیر ایدن اولماز فنا پذیر»
«نیل حیات سرمد ایچون كسب نام ایدك»
(احمد حمدی)

اِنْقاءً { [ع] دائم قیلمق ، یرنده براقلمق صورتیله : [فلان بك شركت مدیریتنه ابقاءً نصب وتعیین ایدلدی .]

اِبْكاء { [ع] آغلاتمق، آغلادلمق: ابكای ایتام جائز دكلدر.

اِبِلْ | [ع] دوه . تصغیری (ابیله) در . مفرداللفظ

اِبْل | وجمع‌المعنی در. آنك ایچون دوه سوروسنه‌ده اطلاق اولونور . لسانمزده استعمالی اندردر.

اِبْلاغ { [ع] بلع ایتدیرمك ، یوتدیرمق. نادراً استعمال اولونور .

اِبْلاغ { [ع] وارد يرمق ، وارديرلق § ايريشديرمك ، ايريشديرلك § طولديرمق ، طولديرلق : بودفعه معاشى بيك غروشه ابلاغ ايدلدى .

« برايكن دوردمى ميلونلره ابلاغ ايتدى »
(كاظم پاشا)

[بلبل خوش نوالك رونق صباح نو بهارى تقديس ايچون نهال گل اوستندن مصطبه نشينان چمنصفهٔ صفايه ابلاغ ايتديكى خطبهٔ بليغهٔ اعجاز اثر — مكتوب — سرى پاشا] ، [اول طرفده يادكاردن كيم وارايسه ومحبت اربابى ايسه سلام وعشق ونيازمزى ابلاغ قالبنه افراغ ايده سكز — مكتوب — كانى]

اِبْلاَنْ { [ع] (ابل)ك تثنيه سى . ايكى سورو دوه .

اِبْلِى [ع] دوه جى . قوللانيلماز .

اِبْلِيمْ { [ع] بال ، عنبر . نادراً قوللانيلمشدر .

اِبْلِيسْ { [ع] شيطان جمعى : [اَبالِيسْ]در . ابليس ملعنت انيس § مُغفِل ، حيله كار مقامنده قوللانيلير : اوابليسك اثر تلبيسنه نهايت يوقدر . [ابليس ضليل كبى تضليل ايله مك ايچون بالغاً مابلغ هدايای گرانبها وتحف ونفايس دستاويز دلارا تقديم ايدرك — لايحهٔ تاريخيه — عاصم]

« قنده كيم جمع اوله جام ودلبر وعشق وشباب »
« آنده ابليسك نه حاجت مكرينه ، اخلالنه »
(نابى)

« آگا بكزردى كرسورسه يوزينه زرده چاو ابليس »
« آگا بكزردى كر جنى اولابدى كهربا طلعت »
(نفعى)

« زهى كرم كه نظر قيلمايوب عداوتنه »
« ميسر ايله مش ابليسه اعتبار بقا »
(فضولى)

« احسانه كور ديلنجى ابليس »
« قسمر باشيسى ارسططاليس »
(شيخ غالب)

اِبْلِيسانَه { [ع] شيطانه ياقيشه جق صورتده ، شيطانجه سنه : دسائس ابليسانه ، تدابير ابليسانه .

اِبْنْ { [ع] اوغل . مطلقا اضافتله قوللانيلير : ابن سينا ، ابن خلدون ، ابن كمال .

عَلَمَين بيننده بولونورسه همزه سى اسقاط اولونور : عمروبن العاص ، عمر بن عبدالعزيز .

« هربيرى تصورده فلان ابن فلاندر »
(روحى)

« همتلرى ايله اولدى موجود »
« بر ابن كمال مثلى مفقود »
(لا)

اِبْن اَرْض { [ع] ديار غربتده بولونان ، سيّاح .

اِبْن حُرَّه [ع] اهل عفت ، مستقيم .

اِبْنِ الحَرامْ { [ع] ولدزنا ، پیچ . (اِبْنِ مسْرَدْ) ، (اِبْنِ نَخْسَه) ده دینیر .

اِبْنِ السَبیلْ | [ع] یولجی . جمعی
اِبْنِ سَبیلْ | [ابناء السبیل ، ابنای سبیل] در .

اِبْنِ اَسْبُوعَینْ { [ع] بدر تام § دلبر ، كوزل كنج .

اِبْنِ العَرَبی | [ع] شیخ الاكبر
اِبْنِ عَرَبی | حضرت محی الدین عربی . رضی الله عنه .

اِبْنِ الوَقْت | [ع] وقتی خوش كچیرن ، وقتك
اِبْنِ وَقْت | او یارینه كیدن ، زمانه اویان ، وقته كوره حركت ایدن ! .

اِبْنِ الجَلاَّ { [ع] بك معروف ، حال شانی مشهور آدم .

اِبْهاجْ { [ع] مسرور ایتمك ، ایدلمك ؛ سویندیرمك ، سویندیرلمك : ابهاج ارباب احتیاج .

اِبْهالْ { [ع] صالیویرمك ، بوشلامق ، كندی حالنه براقمق : [اِبْهالُ الصَغیر = برمراهقی بالغ ورشید عدایتمك معناسنده اصطلاح فقهیدر .]

اِبْهامْ { [ع] ال وآیاغك باش پارمغی . جمعی (اَباهیم) در تفریق معنی ایچون یازلدی .

اِبْهامْ { [ع] بللی ایتمه‌مك ، قاپالی براقمق ، اكلاشیلماز صورتده اولمق ، مبهم واكلاشیلماز طرزه قویمق وقونلمق : ابهام كلام . كلامك ابهامی . جمعی (اِبْهامات) در . [ثالثاً میدانده كی اثر ده « بر دلیقانلینك » حكایه‌سی ایدی كه اوبری كبی مشكوك بر قلمدن دكل فقط جهانپسند بر خامهٔ كزیندن چیقمشیدی . بونكچون ایلك جزئی اوقوننجه ایچنده مبهم بر نشوه اویاندی . ایكنجیده ابهام آزالدی - نشوه بیودی . اوچنجیده ابهامدن اثر قالمدی — ادبیاته دائر خاطره عنوانلی مقاله]

اِبْهیرارْ { [ع] كیجه یاریسی اولمق ، نصف لیلك حلولی . لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِبْیِضاضْ { [ع] زیاده آغارمق ، بیاضلانمق : ابیضاض لحیه . نادراً قوللانیلیر .

اِپْسُوسْ { [رومجه‌دن] اسقوربیته مشابه ، بیوجك ، قیرمزی بر نوع بالیق .

اِپْسیدْ { [رومجه‌دن] تكرلكك چنبرینك هر برپارچه‌سی . جسامتنه كوره بش ، آلتی یاخود یدی اپسیددن بر تكرلك چنبری یاپیلیر .

اِتابْ — اُتُوبْ — آتابْ [ع] قولسز ویاقه‌سز قادینه مخصوص كوملك

دیمك اولان [اِثْب] ك جمعلری ، عادتا دەقولتە كوملكلر § مفردی وجمعلری فراجه، قیصه قادین لباسی، طونی معنالرینی ده افاده ایدر .

اِثاحَه { [ع] برشیء یاپوب بیترمك، حاضر ایتمك . قوللانیلماز.

اِثادْ { [ع] سوت صاغارکن اینکك اياغنه كچیریلان پایبند ، ایپ.

اِثارْ } [ع] حدت و دقتله باقمق § بر شیئك آردینی بوشلا -

اِثارَه } مامق ، براقامق. مستعمل دکلدر .

اِثامْ [ع] ایکیز طوغورمق .

اِثاوَه { [ع] رشوت ویرمك ، سق اراضی ایچون صو مأمورینه ویریلن رشوت § آراضیء خراجیه‌دن آلنان مال معیّن . جمعی (اَثاوی) در .

اِتْباعْ { [ع] آردینه قاتمق ، کندینه اویدورمق ، تابع قیلمق ، قیلنمق . لسانمزده عربیده اولدیغی کبی [تابع اولمق] معناسنده قوللانیلماز .

اِتِّباعْ { [ع] تابع اولمق ، تبعیت ایتمك، آردی صیره کیتمك، اویمق : [حق ، اتّباعه احقدر — سری پاشا] ، [برادر ؛ شمدی‌یه قدر نشر ایتدیکم شیلردن «جمل منتخبه» نامنده بر مجموعه وجوده کتیرمك استدیککی یازیورسك ، بندن نیچون سؤال ایدرسك ؟ . بر حق نظامی‌یه اتّباع ایتمك‌می ایستیورسك؟ اکر بویله ایسه تعجب ایدرم — جمل منتخبه — کمال]

اِتّباعاً { [ع] تبعیت ایتمك صو - رتیله ، اویه‌رق :

[هله الآن ربع مسکونك خمس معموری دینلکه شایان اولان اوروپا قطعه‌سنده تعاون قانون طبیعیسی احکا- منه اتباعاً تشکل ایدن شرکتلرك — تصویر افکار — کمال] ، [لکن تقدیم الاهم علی‌المهم قاعده‌سنه اتباعاً کویا قائمقاملقله اداره اولونورکن ناحیه‌لردن‌ده دون قالان بعض قضالرك — مکتوب — سری پاشا]

اِتْبالْ { [ع] درد وغصه‌یه دوشور- مك ، دوشورلمك . نظمده قوللانیله‌بیلیر .

اِتِّجارْ [ع] علاج ، دوا قوللانمق قوللانلمق . بو لفظ مأنوس دکلدر .

اِتِّجاهْ { [ع] بر جهته دونمك ، توجه ایتمك. الفاظ معرو- فه‌دن دکلدر .

اِتِّحادْ { [ع] عمل وحرکتده بر اولمق، برلشمك : =اتحاد آرا = رأی برلکی ، اتحاد دول = حکومتلرك پولتیقه‌جه برلشمه‌سی . بو ، (اِتِّفاق) دن دهاقوتلیدر .

« ایله‌مش یکرنککی عشقیله شویله‌اتّحاد »
« بیلمزم سینه‌مده جانمی یاجانانم میدر »
(ریاضی)

«اولدی هزار ذات دینوب که صفاته عین»
« براصلده کهی نیجه اصل ایتدی اتّحاد »
(لا)
« اتحادین شعله افسرده ایتمش روزکار »
(فصیح دده)
« اهل صلاح ایله ایده اتحاد »
« دین اوینـه اوله عمـاد »
(یحیی)
« زهی پاشای ملك آرای روشن رأی عالیشان »
« که دائم رأی وتدبیریله توفیق اتحاد اوزره »
(نفعی)

[ملت اسلامیه نك ایسه « انما المؤمنون اخوة » اعتقـادی شریطهٔ اتحـادی اولدیغیچون — تصویر افکار — کال]

اِتْحافْ { [ع] هـدیه ، تحفه ، ارمغان ویرمك ، ویرلمك وکوندرمك ، کوندرلمك : (اِهدا) ایله بونك آراسنده فرق واردر . (اتحاف) شـایستهٔ احترام وحائز قیمت شـیلرده و(اهدا) هرخصوصده هرشی ایچون قوللانیلیر . (اتحاف سـلام) دینیر . « اهدای اسلام » دینیلمز . مثلا اشیای عادیه دن « برکوفه طوماتس اتحـاف اولوندی » دینیله مز . مطلقا « اهدا اولوندی » دینیلیر . والحاصل بونلرك موقع استعماللرینه دقت اولونمق لازم کلیر : [هدایای مبحوث عنهانك ارسالنی ناطق اولان شقه سنك کنارینه اتحاف ایتدیکی اشیانك قصیده یه مقـابله دیمك اولمایوب — کتابخانهٔ ابوالضیا]

« مجلس پاکه ایدر بالاکرام »
« فرط توقیر ایله اتحاف سلام »
« حامی »

اِتِّخاذْ { [ع] ایدینمك ، ایدینلمك ، قبول اتمـك ، ایدلـك : فلانی شریك اتخاذ ایتدی . فلانك رفیق اتخاذی . § قورمق ، قورلمق ، پیـدا اتمك ، ایدلك : [مملکتمزده کی ارباب صنایعك محافظهٔ منافعی ایچون بر تدبیر مؤثر اتخاذی ، تراموای شرکتی بوندن صوکره استخدامنی نیاز ایدنلرك صورت قبولی ایچون برقاعدهٔ جدیده اتخـاذ ایتدی]. [صنایع نفیسه ایچنده منسوب اولدیغی هانکیسی ایسـه آنی معشـوقهٔ وجدان اتخاذ ایتمش . . آمال وافکارینی آکا منحصر قیلمش — پژمرده — اکرم]
« خصم اتخاذ ایدنمك اوترزیق کویی بن »
« ناموس شاعریتمه کسر شان اولور »
(نفعی)
« لیك وار نیجه حیاسز جرار »
« اتخاذ ایله مش اول صنعتی کار »
(وهبی)

اِتْدانْ { [ع] ایصلاتمق ، ایصلانمق : اتدان اثواب ، اتدان اجلاد .

اِتْرابْ { [ع] طوپراق سریمك . طوپراقلامق .

«بن اولونجه قبرمی یارام اتراب ایله سون»

اِتْرازْ { [ع]قوروتمق ، قورودلمق : اتراز اجلاد .

اِتْراعْ { [ع] طولدیرمق : اتراع کاسه .

اِتّراع { [ع] صولمق. بو نلر الفاظ مستعملهدن دكلسهده استعمال اولونهبیلیر .

اِتّراك { [ع] براقمق، فراغت ایتمك، وازكچمك .

اِتّساخ { [ع] كیرلنمك، پاسلانمق. نادراً قوللانیلمشدر .

اِتّساع { [ع] وسعتلنمك، كنیشلنمك، بوللاشمق: انسان معلوماتی اتساع ایتدكجه نقصانی ادراك ایدر . [ابنای بشر تلاحق افكارك اتساعی سایهسنده برایكی عصر ایچندهدرت بیك سنهدن بری ظهوره كلان مأثر جلیلهیی اونتدیرهجك درجهلرده بدایع نمای كمال اولمشدر — كمال] ، [ماه عالم آرا نهرك اوته طرفنده كوز آله بیلدیكی قدر اتساع ایدن چمنزاره پك زیاده ساكن برحالتله بخش انوار ایلر — شانوبریان — اكرم]

اِتّسام { [ع] كوزللنمك، نشانلانمق، تمغالانمق، زینتلنمك: [نام اتسامی یالكز شرقده دكل غربده بیله معالی براحترام مخصوص ایله السنه پیرای یاد وتذكار — امام غزالی — حمید وهبی]

اِتّساق { [ع] صیره لانمق، دیزیلوب نظاملانمق . انتظام بولمق: [عروق شهامت سبعیتلرینه رعشهٔ تعطیل ایریشوب ساق اتساقلرندن تاب مشی ساقط اولمغله — شفیق نامه]

اِتّصاف { [ع] وصفلانمق، برحال یاخود برصفت ایله طبیعتلنمش ، صفتلانمش اولمق . اكثریا حسنیاتده استعمال ایدیلیر : [مكارم اخلاق ایله اتصاف ایدنلردن بو مثللو افعال ذمیمه صادر اولماز.]، [اخلاق فاضلهنك متممی دینمكه شایان اولان دلشكارلق خصلت مقبولهسیلهده اتصاف دولتلرینه بیوك بردلیل — عریضه — سری پاشا]، [علوم شتی ایله اتّصافه و هرنوع حقائق ودقائق فنیهیه انتسابه بوندن صكره احراز موفقیت ایلهمشدر — مشاهیراسلام — حمید وهبی]

« طاشی ایتمش الماسله اتصاف »
« ینه اولمامشدر طبیعتجه صاف »
(عزت ملا)

اِتّصال { [ع] اولاشمق، بیتشمك: آناطولی دمیریولی اسكیشهرده كوتاهیه خطیله اتصال ایتدیكندن . § بیتشیك ، اولاشمه : تربهنك اتصالندهكی دكانده . [سرکینك « شان دومارس » دهكی موقعنی (سن) نهری ایكییه تقسیم ایدر . ایكی قسمك واسطهٔ اتصالی (ایانه) كوپریسیدر— پارس اكسپوزیسیونی —سعدالله پاشا]، [هله ملكمز اوچ قطعه ودرت دریانك مركز اتصالی ومواردات عالمك موعد تلاقیسی —غزته — كمال]

« جانمك جسمله ذوق اتصالی قالمدی »
« آه كیم سنسز دیرلمك احتمالی قالمدی »
(فضولی)

« اتصال اوزره یمینكده یساركده اوله »
« فتق ورتق قلم وتیغ نیام دولت »
(منیف)

« سوایی ترك ایله سن حقه اتصال ایتدك »
« که اتصال وتجرددر اقتضای وجود »
(نورس)

اِتّضاح { [ع] واضح، عیان، آشکار اولمق : [اقصای اقطار شرقیه‌ده جریان ایدن پولتیقه هنوز اتضاح ایتمه‌دیکندن بالطبع انظار سیاسیون حالا قوره‌یه، ژاپونه، پکینه معطوفدر .]

اِتّضاع { [ع] دوه‌نك بوینه باصوب اوستنه بینمك ایچون باشنی آشاغی‌یه ایکمك : اتضاع ابل . بعض لغت کتابلرنده تدقیق وتحقیق اولونمیه‌رق بعض کلمه‌لرك معنای اصلیلری هیچ کوسترلمه‌مش واصلا تعلق ومناسبتی اولمدیغی حالده برطاقم معنالر اویدیرلمشدر . ایشته اوکتابلرده بوکلمه ایچون کوستریلان معنالردخی یاکلش اولدیغندن ارباب دقتك تغلیط اذهاننه میدان قالمامق اوزره عرض حقیقته مجبوریت کورلمشدر .

اِتّطان { [ع] وطن طوتمق ، بر شهرده برمحلده یرله‌شوب اوطورمق : اتّطان مهاجرین . الفاظ معروفه‌دن دکلدر . بومعناده اکثریا (توطّن) قوللانیلیر .

اِتّعاب { [ع] زحمت ویرمك ، ویرلمك § یورمق ، یورولمق. تشدید ایله یاکلش اوقوملیدر : [بویله حکمسز شیلر ایچون اتعاب ذهن ایتمك عبثدر، بویله لزومسز ایشلرله بیهوده خدمتجیلرك اتعابی .]
[مکونات ومصنوعات قدرتك اك معظمندن اك مصغرینه قدر کوره‌بیلدیکمز شیلر ایچنده تعمیق فکر ونظرله قوای حسیه ووجدانیه‌مزی اتعاب ایتمکه حاجت قالمقسزین — پژمرده — اکرم]
[بویولده اولان اشعارینی قطعاً اتعاب طبیعت ایتمکسزین سویلر — نفعی — کتابخانهٔ ابوالضیا]
«فرق اولونماز خرطاحونه‌دن اهل دنیا»
«ایل ایچون چونکه ایدرهر بری نفسن اتعاب»
(لا)

اِتّعاد { [ع] وعده‌لشمك ، قبول وعد ایتمك : [یارین آقشام ساعت برده قرائتخانه‌ده بولونمق اوزره اتعاد ایتدی] مأنوس ومستعمل دکلدر .

اِتّعاظ { [ع] وعظ ونصیحتی قبول ایتمك، نصیحتك حکمنی اجرا ایله‌مك : اتّعاظ صلحا.

اِتّعاس { [ع] هلاك ایتمك، اولدیرمك : اتعاس نفوس .

اِتّفاق { [ع] برلك اولمق، بربرینه اویمق ، اویوشمق : مقتضیات سیاسیه‌دن اوله‌رق (کوبا) لیلر آمریقالیلر له اتفاق ایتدیلر . § برلشش : اتفاق آرا ، [بالاتفاق = اتفاق ایله یعنی برلکه اوله‌رق]
« اتفاق ایتدی بومعناده امم »
« ازهر اللون ایده فخر عالم »
(خاقانی)

[صلاح امت ایسه معلومدرکه اتفاق کلمه ایله حاصلدر . نزاع وتفرقه‌یه سبب اولانلر حقك ده خلقك ده نظرنده مردود ومنفوردر — نطق رسمی — سری پاشا]

اِتِّفاقاً { [ع] راست کله ، تصادف صورتیله ، مأمولك خارجنده اوله‌رق : [بز آطه‌یه کیدرکن اتفاقاً آنیده واپوردە بولدق .]

« چیقسه برحکم قضای کم وکاست »
« اتفاقاً سوزینك بریسی راست »
(نابی)

«لهه بیك ظلم صریحن ایشیدیرکن روسك»
«اتفاقاً قولاغی اوزره یا تور اوروپالی»
(کاظم پاشا)

[اتفاقاً کاوهٔ آهنکرك بر اوغلی بو خصوص ایچون — ترجمهٔ برهان قاطع]

اِتِّفاقات { [ع] اتفاقلر : اتفاقات دول § تصادف صورتنده ، راست کله اولان حاللر، شیلر: اتفاقات حسنه ، اتفاقات غریبه‌دندر .

اِتِّفاق‌پذیر { [ف] اتفاق قبول ایدن ، ایدیجی § حقنده اتفاق ایدیلان .

اِتِّفاقی { [ع] تصادفی، راست کله: [امر اتفاقی = تصادفی اولان ایش] ، [اتفاقی جمشیدك زیاده‌سیله حسنا برجاریهٔ مقبوله‌سی وارایدی. خیلی مدتدرکه شقیقه علتنه کرفتار اوله‌رق قطعاً کوزینی آچدیرمایوب بر لحظه آرام ویرمز ایدی — ترجمهٔ برهان قاطع] .

« اتفاق مکر اول شیخ بنام »
« بردکرمن یانی ایتدی مقام »
(یحیی)

اِتِّفاقیّات { [ع] تصادفی ، راست کلـه اولان شیلر : [غرائب اتفاقیاتدن اوله‌رق بوسنه عید فطر ، بیوك پاسقالیا ، قامش بایرامی بر هفته‌یه کلیور .] « اتفاقات » ایله بونك بیننده‌کی فرق آشکاردر .

اِتِّفاقیّه { [ع] اتفاقه عائد : امور اتفاقیه § تصادفه متعلق : مضحکات اتفاقیه‌دندر .

اِتْفال { [ع] انسانك وجودی فنا قوقمق : [اتفال اطفال والده‌لرینك احوالنه دالدر] .

اِتِّقاء { [ع] صاقینمق ، چکینمك : [کوکل قیرمقدن اتقاایدکز] [حرکات غیر مرضیه دن اتقا ایتمه‌دیکی مرجعنجه مثبت و معلوم اولنلره — تحریرات عمومیه — سری پاشا] . بو معناده « توقّی » ایله بینلرنده فرق یوقدر . § جناب حقدن قورقمق ، نواهیدن چکینمك : [اهل اسلامه اتقا شرطدر ،] « توقی » بو معناده قوللانیله‌ماز .

اِتِّقار { [ع] وقار پیدا ایتمك ، تمکین حاصل ایتمك : اتقار کبار ، اتقار اغنیا .

اِتْقانْ [ع] محکم وثابت قیلمق ، قیلنمق : اتقان امور ، امور شرکتك اتقانی . § ادله‌یی اسباب موجبه‌سیله ، قواعد کلیه‌یی جزئیاتیله ، برشیئی یقیناً یعنی حقیقی وجه ایله بیلمك . [تحریر ایلدیکم شیلری شمدی اول قدر حفظ واتقان ایتدم که بالفرض بالجمله کتب ورسائلمی سارقلر آلسه علمدن هیچ برشی ضایع ایتمه‌مش اولورم — کلام امام غزالی — مترجمی حمیدوهبی]

اِتْکاء [ع] قولتوق التنه یاصدق وطایاق قومق ، طایامق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِتِّکاء [ع] طایانمق ، بر شیئه آبانوب سویکنمك : عصایه اتّکا ایلدی . [. . . لازمهٔ شانی اولان بر کرد بادی ، قلبجه اتکا ایدریوللی برانحنای جزئی ایله کچورمش اولسون — کمال]

« بالین نازه خواجهٔ شهر ایلر اتّکا »
« خاك مزلت اوزره یاتور آج برغریب »
(روحی)

« وجودکه یاراشور چاربالش عظمت »
« نهالکه یاقیشور اتکای صدر صدور »
(باقی)

« اتّکا ایله‌یه‌سك بالینه »
« باقه‌سك آینهٔ سیمینه »
(وهبی)

اِتِّکالْ [ع] (تَوَکّلْ) کبی اسبابه تشبث ایله برابر جناب حقه تسلیم امور ایتمك .

اِتْلاء [ع] آخره تابع واحاله ایتمك . عهدوامان ویرمك : اتلای اعدا .

اِتْلادْ [ع] مال قدیم صاحبی اولمق ، قیلمق . مأنوس ومستعمل دکلدر .

اِتْلافْ [ع] تلف ایتمك ، ایدلمك واولدیرمك ، اولدیرلمك : ییلانی کورنجه اتلاف ایتمه‌لیدر . § هبا ، تباه ، یازیق ایتمك : اتلاف مال ، اتلاف ثروت ، اتلاف نقود ، اتلاف نفوس . [موجودینی اتلاف ایدوب ده عائله‌سنی آج براقانلر . یاوروولرینی ییه‌ن کدیدن بك ده اهون شیلر دکلدر — سعی مقاله‌سی]

« سخی ، صاحبقران کشور آرا »
« که آه ایلر الندن معدن ویم »
« نیجه آه ایتمسون بیچاره‌لر کیم »
« نه کوهر قودی اتلافی نه‌درهم »
(نفعی)

« ایتمش عمرین اوصاحب لاف »
« اغراق ومبالغه یله اتلاف »
(لا)

« اتلاف زروسیم ایله رشك آورحاتم »
« پیرایهٔ عرفان ایله دانشور عالم »
« نشاطی »

اِتْلالْ [ع] طاملاتمق § حیوانی یدکله‌یوب چکمك . قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِتْمامْ [ع] تماملامق ، نقصان براقمامق : تمام ایتمك ، ایدلمك : مدت معینهٔ عسکریه‌سنی اتمام ایتدی .

مدت معلومه نك اتمامی ، قرانتنه نك اتمامی [كويا كه فاتح كرامت عرفانيله طی قرون ايدرك بومقاصد كليه يی اوتوز سنه ايچنده اتمام ايتمش — كمال]

«بوقدر اول مسعود كوكب دوری اتمام ايله يه»
(ديدار)

« سعيكی ايله مه اما مقصور »
« ساده خط ايله حزن اتمام قصور »
(وهبی)

« صحبتی بو وجهله اتمام ايدر »
(عطايی)

« ديديلر جملهٔ آفاق مبارك بادا »
« لله الحمد خدا ايله دی اتمام نعم »
(نابی)

« بهارك ذوق وشوق اسبابنی اتمام ايدر بلبل »
« نوای دلكشيله هركسی خوشكام ايدر بلبل »
(محمود اكرم)

اِتْنان { [ع] چوجق علت ومرض سببيله بويويه مه مك .

اِتّهاب { [ع] هبه يی قبول ايتمك ، بخش ايديلان شیء آلمق . اصطلاحات فقهيه دندر .

اِتْهام { [ع] تهمت اسناد ايتمك ، تهمتلی ايتمك وايدلمك : [جنحه ايله اتهام ايدلمش ايسه ده اثبات برائت ايده جكی بی اشتباهدر] ، [لايحهٔ مذكوره نك فقراتی ذوات مستخدمه دن بعضيلرينی اتهام صورتيله كبی كورينور ايسه ده — تذكره — رشيد پاشا] ، [برطاقم خيالاته صاپقلق اتهام اولنمقدن احتراز اولنسه روادر — اوندره — كمال]

اِتِّهام { [ع] تهمتلی اولمق ، تهمتلی ايتمك وايدلمك : « هيئت اتّهاميّه » دينيلديكی كبی «هيئت اتّهاميّه» ده دينيله بيلير . (اتهامنامه) = مدعیٔ عمومی طرفندن برمظنون عليه حقنده تنظيم ايديلن ورقپارهٔ رسمی . بوده ايكی صورتله اوقونور .

اِتْيان { [ع] كتيرمك ، كتيرلمك وذكر ، بيان ايتمك : ادلهٔ قويه اتيان ايتدی ، دلائل موجوده نك اتيانی . [اوياپراغك برشمهٔ خفيفه سنی جهان سرمديتك نفحات ارواح معطره سنه دكشديرمه مكه جسارتلرينی اتيان ايله عالم تصورات مجازيه نك اقصای حدودنده تعقيب حقيقت ايدرلر — پژمرده — اكرم] ، [بناءً عليه اويولده كلمات زائده اتيانيله بيهوده تكثير سوادی بی لزوم عدايدرم — مكتوب — سری پاشا]

« اسبابنی ايله يم ده اتيان »
« وارايسه اكرسوزمده نقصان »
(كمال)

عربيده « كلمك » معناسنده قوللانيلير ايسه ده لسانمزده بومعناده هيچ استعمال اولونماز .

اِثاث { [ع] همزهٔ مفتوحه ايله اولديغی كبی متاع البيت = خانه اشياسی ، بوميانده ساچ آياغنه [اَثافِی] و آنك آياقلرينه وعلی قول كنديسنه [اُثافِی] دينير . برفساده اوك آياق اولان آدمه ده [اُثافِی] دنيلير .

§ چوق وصيق ، قاريشيق واوزون صاچ ونباتات وسائره .

اِثار { [ع] کچی نك مه سنه آصیلان کیسه ، طوربه .

اِثارَه { [ع] توزوتمق ، توزی هوالاندیرمك . قوللانیلماز .

اِثام { [ع] جزا ، عقوبت ، برصوچك ایجاب ایتدیکی نتیجه . مستعمل دکلدر .

اِثاوَه { [ع] غمّازلق ، « اِثایَه » عین معنایی افاده ایدر .

اِثبات { [ع] ثابت قیلمق ، قیلنمق : اثبات مدعا ، مدعانك اثباتی § وار ایتمك ، ایدلمك : [قلمه آلنان مکتوبك محو واثباتندن صوکره برکره دها مجلسده اوقونلمسی — رشید پاشا] محو واثبات = اصلاح وتصحیح ایتمك . اثبات وجود = حاضراولمق ، وارلغنی کوسترمك . [« پژمرده » نامیله بعض منظومات ومنثوراتی حاوی بررساله نك بوندن اول عالم مطبوعاتده اثبات وجود ایتمش اولدیغنی — اکرم] ، [خواطر متباینه ایچنده منافع صحیحه یی تمییز ایده جك قدر تمیّز ایتدیکنی یالکز احوال شرقیه حقنده اتخاذ ایتدکاری مسلك دخی اثبات ایدر — تصویر افکار — کمال] ، [خلاف اصول کوریلان افعالك حقانیتنی نتایج نافعه سی اثبات ایدر — جمل منتخبهٔ کمال]

«وارلغن بیلمه نه حاجت کرهٔ عالم ایله»
«یتر اثباتنه خلق ایتدیکی برذره بیله»
(شناسی)

« ایتمش اثبات اهل اسلامك علوشانی »
(احمد حمدی)

«دمیدر ایلر ایسه م دعوئ اثبات هنر»
«صدق دعوامه ایدر شمدی شهادت عالم»
(نفعی)

« ماهیّتی اثبات ایدن آثار عملدر »
« مقدارینه نسبتله کشی خیر وشرایلر »
(شناسی)

اِثخان { [ع] دشمنی افراط ایله محو وهلاك ایتمك ، ایدلمك . مأنوس اولمایان الفاظدندر .

اِثر { [ع] ایز ، علامت § مجازاً مسلك ، چیغر : [اجداد مکارم معتادمزك اثرینه اقتفاء] جمعی (آثار) در . فقط بو معناده نادراً قوللانیلیر . مسلك معناسنه هیچ قوللانیلماز . [آثار اقدام = آیاق ایزلری .]

اِثعار | اِثغار | [ع] چوجغك دیشلری پیدا اولمق ، چوجغك دیش چیقارمه سی .

اِثفیَه { [ع] اوسته تنجره کبی آلات طبخیه قونیلان ساج آیاق . همزه نك ضمه ایله قرأتی دخی جائز در . ساج آیاغنه « اَثافی » ده دینیلیر .

اِثقاب { [ع] کومور ، آتشی یاقمق . استعمال اولونماز .

اِثقال { [ع] آغر شی یوکلتمك ، یوکله دلمك .

اِثْلاٰث { [ع] اوچ دانه اولمق ، اوچه بولمك .

اِثْلاٰج { [ع] قار یاغدیرمق، قارلی اولمق ، قاره طوتولمق . بونلر الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِثْم { [ع] کناه، قباحت ، منهیاتدن اولان ایش ، شی : [آلهی اثم وکناهم نه مرتبه کثیر اولسه بنه دریای مغفرتکه نسبتله قطره‌دن ضعیردر — سنان پاشا]

اِثْنیٰ عَشَر { [ع] اون‌ایکی دیمکدر (ائمهٔ اثنی عشر) = حضرت علی ایله اولادِ دواحفاد کرامندن اون ایکی امام :

« عاشر اثنی عشر شاه سرآمددر تقی »
(اشرف پاشا)

اِثْنیٰ عَشَرِیَّه { [ع] شیعه‌دن بر فرقه‌درکه (اِمامِیُّون) ده اطلاق اولونور .

اِثْنَیْنِیَّت { [ع] ایکیلك، ایکیدن عبارت اولمق .

اِثْنَیْن { [ع] ایکی . (یوم الاثْنَیْن) و (یوم الاثْنان) = پازار ایرته‌سی کونی. [بین الاثنین] = ایکی آدم، ایکی شی آراسنده .

اِثْنَوِی { [ع] پازار ایرته‌سی کونِنه منسوب، هرپازارایرته‌سی اوروچ طوتان آدم .

اِجاٰبَت { [ع]قبول‌ایتمك، ایدلمك: اجابت‌دعا ، نیازك‌اجابتی. [اجابتکاه آلهی] = جناب اللهك درکاه عزتی . [اُمّتِ اجابت] = اهل اسلام . § موافقت معناسنده ده استعمال‌اولونور: [دعوته اجابت سنت سنیهٔ پیامبریدر.] عربیده جواب‌ویرمك معناسنه‌در . فقط لسانمزده او معناده هیچ‌قوللانیلماز. [اجابتی متیقن‌اولدیغکز حالده ربکزه دعا ایدکز . — مآل حدیث شریف — مناسترلی اسماعیل حقی افندینك مقاله‌سندن] .

« واصل قرب اجابتکاه رب مستعان »
(لا)
« اومماسون لوح اجابتده مقام رغبت »
« اتمه‌ین نامکی دیباجهٔ ذکر اوراد »
(نابی »

اِجاٰح { [ع] پرده ، اورتو . همزه‌نك حرکات ثلثه‌سی جائزدر . مستعمل دکلدر .

اِجاٰد - اُجاٰد { [ع] پنجره و قپو اوستنده‌کی کمر . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِجاٰدَه { [ع] ایی یاپمق ، یاپلق ، ایی ایشلەمك : اجادهٔ نظمه مقتدر ، نظمك اجاده‌سی .

اِجّاٰر { [ع] طام ، خانه‌نك چاتیسی جمعی (اَجاجیر) در .

اِجاٰرَه { [ع] کرا، عمل‌قارشوانی، وقفه ویریلن مؤجله :
« کتاب الاجاره » = کرایه متعلق احکام شرعیه‌یی متضمن مجلهٔ جلیله‌نك بر جزئیدر .

اِجارۀ زَمينْ { [اصطلاحات رسميه دندر] اراضیٔ اميريه اوزرينه ياپيلان انبار ودكرمن وسائره كبی ابنيه ايچوق يرك اعتباريله متناسب اوله‌رق عشره معادل سنوی جانب ميری يه ويريلن آقچه .

اِجارۀ واحِدَه { [ع] بر اولان وقف كراسی ، بر كرالی وقف .

اِجارۀ مُضافه { [اصطلاحات فقهيه دندر] استقباله عائد بروقت معيندن اعتباراً عقد اولونه‌جق ايجار .

اِجارَتَين { [ع] ايكی كرالی وقف ، يعنی وقفك هم معجله هم مؤجله‌لی نوعی .

اِجارۀ لازِمَه { [اصطلاحات فقهيه دندر] شروط ثلثه‌دن عاری اولان وطرفينجه بلا عذر فسخی قابل اولمايان اجارۀ صحيحه‌در .

اِجارۀ مُنَجَّزَه { [اصطلاحات فقهيه دندر] عقدی متعاقب حكمی اجرا اولونان وعقددن معتبر اولان ايجاردر .

اِجاراتْ { [ع] (اجاره)نك جمعی . كرالر : اجارات مترا- كمه‌نك تحصيلی ، تأديۀ اجارات .

اِجازَتْ { [ع] اذن ، رخصت ، برماده‌نك جوازينه‌رأی ويرمك ، طلبه‌نك اكمال تحصيل ايتديكنی تصديق ايدوب دستورويرمك . اكثريا حسن خطدن مأذون اولنلرله علوم عربيه‌ده اكمال تحصيل ايدن طلبۀ علوم حقلرنده استعمال اولونور . مثلا [اجازت آلدی ، اجازت ويردی ، خط تعليقدن اجازتليدر] دينيلير . اصطلاحات فقهيه جه [اجازت فعليه] = بركيمسه‌دن اذن ورخصته دلالت ايده‌جك برفعلك صدوری ، [اجازت قوليه] = برآدمك برشی حقنده اذن ورخصت ويردم ديمه‌سی ، [اجازت لاحقه] = برآدمك اولجه اجراسنه اذنی صادر اولمايان برشيئی اجرا اولندقدن صوكره قبول ايتمه‌سی .

«اجازتكله اولورسه‌م تمدحه مأذون»
«غرض خلوصمی عرض ايتمه‌در برازده نوله»
(نفعی)
«ويره‌يدك كر اجازت هجو ايدردم بخت ناسازی»
« وله »

اِجازَتْنامَه { [ف] مشق خطدن اذن آلانلرله طلبۀ علومدن اكمال تحصيل ايدنلره استادلری طرفندن رخصتی حاوی ويريلن كاغد ، ديپلومه . مكاتب رسميه‌ده اكمال تحصيل ايدن شاكردانه ويريلن بونوع كاغده « شهادتنامه » اطلاق اولونور .

اِجّاصْ { [ع] اريك : بعض محلده زردالی وآرموده اطلاق اولونور . [اِجّاصِيَّه] = اريك خوشابی .

اِجاعَه { [ع] ييه‌جك ، ايچه‌جك ويرمه‌يوب آجيقديرمق ،

اضطراب جوعه دوشورمك ، دوشورلك :

اِجاله { [ع] جولان ایتدیرمك ، ایتدیرلك ، طولاشدیرمق صارمق: اجالهٔ فکر ، اجالهٔ اسب . [حکمت عملیه اقتضاسنجه هرکاری اهل وارباینه اجاله وتفویض ایتدیکی مثللو — دیباجهٔ ترجمهٔ صائب — جودت پاشا] ، [بوعبد عاجزه هیچ برمنتکر یوق ایکن اولبابده‌ده بیان تشکره اجالهٔ کمیت همت بیورلسی مجرد خیرخواه بی اشتباهلرینی تلطیف مقصدینه‌مبنی اوله جغندن — مکتوب — سری پاشا]

اِجام { [ع] « اُجُم » کبی صیق آغاجلق ، چالیلق ، قامشلق معناسنه اولان (اَجَمه) نك جمعی که اکثریا ارسلان یاتاغی حقنده استعمال اولونور .

اِجّانه { [ع] چماشیریقامغه مخصوص بیوك طاس ، لیکن ، تکنه . ینه بو معناده (اِجّانه) و (اَنجانه) ده قوللانیلیر . جمعی [اَجاجین] در .

اِجبار { [ع] زورلامق ، زور ایتمك ، زور ایدلمك ؛ اکثریا انسانك معاملات وحرکاتی حقنده وبعضاً معنویاتده استعمال اولونور : اشقیانك اجباری اوزرینه ایکی قایق احضار ایتدکاری . [جبلت ویاخود تربیت ردیئه‌سی اقتضاسنجه استحصال تعیشده طبیعی اولان مشاق ومحندن قاچنه‌رق بویوله سلوك ایدنلر دخی منع ایله کار وکسبه اجبار قیلنور — سئله — شناسی]

« کیم ایلرآنی بوسهوه اجبار »
« محدودمیدر دیار افکار »
(مقدمهٔ ادبیه)

« اجبار بخت جاهلی فرزانه کوسترر »
(عزت ملا)

اِجتِباء {[ع] سچمك ، طوپلامق : اجابیلرك اجارات اوقافی اجتبا ایتمه‌لری . § انتخاب : [جناب حکیم ازلی قوللرندن ایسته‌دیکنی مرتبهٔ ولایته اجتبا بیورور .]

اِجتِذاب { [ع] بری چکمك ، ایلروده بولونان بر شیء یقینه ، بری یه کتیرمك . مقناطیس وکهربادکی خاصه‌یه (قوهٔ اجتذابیه) اطلاق اولونور .

اِجتِذاذ [ع] چکوب اوزاتمق .

اِجتِذال { [ع] سوینمك ، مسرور اولمق . بونلر مأنوس ومستعمل دکلدر .

اِجتِراء { [ع] یوز طوتمق ، جرأتله‌نمك ، جرا تله‌نلمك : [پدرینه قارشی اوکونا تفوهاته اجترا ایتدیکندن . بویله بر معاملهٔ منفوره‌یه اجترااولونماسی . (اِجتِسار)دن قوتلی وسرددر .

« هرطورينه اقتفا نه لازم »
« جائزسه‌ده اجترا نه لازم »
(شيخ غالب)

اِجْتِراحْ { [ع] عمل وسعى دستى ايله چكنمك ، ال امكى مقابلنده قازانيلان پاره ايله چكينلمك . مأنوس ومستعمل دكلدر .

اِجْتِرارْ { [ع] برى چكمك ، ايلرى وكرى چكمك ، چكلمك . قوللانلماسى لازمدر .

اِجْتِراعْ { [ع] صوبى — نفس آلـه‌دن — بر دن ايچمك : اجتراعى اعتياد ايتمه‌مليدر .

اِجْتِرامْ { [ع] جرم وكناه ايشله‌مك . استعمالى اندردر : اجترام مراهق .

اِجْتِزازْ { [ع] اوت ، چاير بچمك ، يوڭ قيرقمق : اجتزاز اغنام .

اِجْتِزاعْ { [ع] آغاجى ، دالى قطع ايله‌مك ، قيروب كسمك : اجتزاع اشجار موسمى .

اِجْتِسارْ { [ع] جسارتلنمك ، جسارت پيدا ايتمك ، ايدلك ؛ « اِجترا » دن قوتجه خفيف ونازكانه‌در . بونلرڭ موقع استعماللرينه دقت ايتمه‌ليدر : [صوب ودادكارلرينه تقديمه اجتسار قيلنـان هديهٔ ناچيزڭ قبوليله .] عربيده اولديغى كبى كمينك دريـاده صالنوب كيتمه‌سى ، يولجينك اوواني كوپرى كبى بچمه‌سى معنالرنده تركجه‌ده استعمالى اصلامسبوق ومسموع دكلدر . [هروقت بر صورتله تصديع ايده‌رڭ عرض واشعاره اجتسار ايله‌ديكم وجه ايله — سوريه مكتوبى — فؤاد پاشا] ، [حيثيات اضافيه‌نڭ كافه‌سندن بالاتر برشرف عظيمه نائليتمدن دولايى منتدارانه‌عرض واجبات محمدت وشكرانه اجتسارايلرم — عريضه — سرى پاشا]
« عفو وصفح ولطف بى‌پايانكه‌مغروراولوب »
« بوپريشان نظمه‌ايتدى بوقولڭ‌ده اجتسار »
(اسكدارلى حقى)

اِجْتِساسْ { [ع] عربيده معناسى حيوانڭ آغزيله چايرى آراشديروب اوتلامه‌سيدر . لسانمزده يالكز (آراشديرمق) معناسنه بعضاً قوللانيلمشدر . « تجسّس » دها قوتلى ومناسبدر .

اِجْتِفاء { [ع] كوكنـدن چكوب قوپارمق ، برندن آييرمق : اجتفاى شجر .

اِجْتِمارْ { [ع] بخورلانمق ، توتسولنمك . هيچ قوللانيلماز .

اِجْتِماعْ { [ع] بريره كلمك ، برآرايه طوپلانمق ، بريكمك . ماديات ومعنوياتده استعمال اولونور . جمعى (اجتماعات) در . [واپورڭ اطرافنده اجتماع ايدن قايقلر ، صندالر] [بحث ايتديكمز اجتماعڭ البته مركزى بوراسى اوله‌جقدر — تصوير افكار — كال] ، [حال بوكه مصلحت بوصورتده طوتولمه‌يه‌رق بر مجلس مختصرده برقاچ

کره اجتماع ایله علی العجله هرشی یاپیلوب — لایحه — رشید پاشا]
« نجوم تابدار آسمان هپ اجتماع ایتمش »
(احمد وفا)

اِجْتِناء { [ع] آغاجدن میوه طوپلامق ، دەوشیرمك ، دەوشیرلك : اجتنای اثمار . اثمارك اجتناسی § الده ایتمك ، اکتساب ایتمك : تحصیل فنوندن مقصد ثمرات نافعەسنی اجتنادر . [معلوم درکه قولنده ، فعلنده ابراز ثبات ایدنلر ، اجتنای ثمرات مساعی ایله کامیاب اولورلر — مکتوب — سری پاشا]

اِجْتِناب { [ع] اوزاقلاشمق ، صاقینوب چکینمك ، ال چکمك : صلحای امت دائما نواهیدن اجتناب ایدر . [محاسن اخلاقه مغایر سوزلر تلفظ ایلمك کبی نفسکی تذلیل ایده جك حرکتلردن اجتناب ایله — اقتطاف — محمد عطا]
« تأنیدن ایتمه صاقن اجتناب »
(عطائی)
« قوش عجبدر ایتمەمك تیروکماندن اجتناب »
(فضولی)
« عار ایدر آنلر ایله الفتدن »
« اجتناب ایلەیەرك صحبتدن »
(وهبی)

اِجْتِناح { [ع] میل ایتمك ، صورت مسنونەده سجده ایلەمك یعنی اللرینی یره قویوب دیرسکلرینی قاناد کبی آچەرق سجدەیه وارمق .

اِجْتِواء { [ع] تیکسنمك ، ایکرنمك : [فرنکلرك برنوع پنیری واردرکه انسان کورنجه اجتوا ایدر .]

اِجْتِوار { [ع] قومشو اولمق ، جوار پیدا ایتمك : اجتوار روضهٔ مطهره نه بیوك سعادتدر .

اِجْتِهاد { [ع] بذل قدرت ایتمك ، کوجی یتدیکی قدر چالیشمق . § علم فقهده متبحر اولان برعالمك قرآن وسنتدن استخراج احکام ایچون بذل سعی ومقدور ایتمەسی ، بوصورتله برمذهب وجوده کتیرمەسی : « (نعمان بن ثابت) رضی الله عنهك اجتهاد ایتدیکی مذهب مقدس ، نقض صیام خصوصنده امام شافعی باشقه درلو اجتهاد ایتمشدر . » بعض ذواتك قوانین جدیدەیی شرح ایچون سرد وتمهید ایلدکلری مطالعاته (اجتهاد) دینیلەمز . جمعی (اجتهادات) در .
«نفس ومال ایله نوله قیلسەم جهانده اجتهاد»
«حمدلله وار غزایه صد هزاران رغبتم»
(حضرت فاتح)
« لطف حقدر اجتهاد بیمثال جعفری »
« کاظم پاشا »
« که بویله صاحب استعداد وعارف پادشاه اولماز »
« تمام احوال دین ودولتنده اجتهاد اوزره »
(نفعی)
« بحث اوصافنده اطراایتسون اهل اجتهاد »
(سروری)
«مفتی مشرق ومغرب که قوی اولەدەدر»
«اجتهادیله آنك شرع نبی مرسل»
(نفعی)

« ایتمه‌سونلر بوفنایه اعتماد »
« ایله‌سونلر دین یولنده اجتهاد »
(معجزات نبی — عبیدی)

اِجْتِهارْ { [ع] آشکار اولمق ، آشکاره کورنمك § عسکری چوغالتمق . برنجی معناده نادراً قوللانیلیر .

اِجْتِیالْ { [ع] طوغری یولدن کیتمه‌یوب طولاشمق ، جولان ایتمك . قوللانیلماز .

اِجْثاء { [ع] دیز اوستی کتیرمك ، دیز چوکرتمك . بونلر مأنوس دکلدر .

اِجْداف { [ع] آه و فریاد ایله‌مك .

اِجْدانْ { [ع] اولجه فقیر ایکن مؤخراً ثروت صاحبی اولمق ، صوکره‌دن زنکین اولمق و اولش : [اجدان اکثریا سلب وجدان ایدر .]

اِجْذالْ { [ع] سویندیرمك ، انسانك کوکلنی خوش ایتمك : ایتامی اجذال احسن الاعمالدر .

اِجْذامْ { [ع] قطع ایتمك ، کسمك . مأنوس دکلدر .

اِجْراء { [ع] آقیتمق ، آقیدلمق : مؤخراً ترقوس صویی نفس استانبوله‌ده اجرا ایدلدی .

«قیلدی اجراعالمه سلطان‌سلیم آب‌حیات»
(سروری)
«اولدی اجرای سخن ایتمکه زرین میزاب»
«کعبهٔ معنی یه آچلسه سزادر خامه‌م»
(جودت پاشا)

§ بر امری جاری قیلمق ، فعله کتیرمك ، انفاذ ایتمك : [قانونك حکمنی تماماً اجرا ایتمك ، ایجاب حالك اجراسی ؛ اجرا مأموری ، اجرای محاکه‌سی ، مرقومك اجرای مأموریتی .]

[زواللی قوشلر نه دیسونلر ؟ آنلر ده شو یولده جواب متواضعانه ایله دفع تعرضه متجاسر اولورلر : «نه‌یاپه‌لم ؟ مفطوراولدیغمز عجزمنزله المزدن‌دیلمزدن کلان بودر . نصیحتکز کوزل اما اجراسی محال — پژمرده — اکرم] ،

[مخابره‌یی واسطه ایده‌رك ینه حکمنی اجرادن خالی دکلدر — کمال .]

« اجرا ایتسه آنی خصوصا »
« استاد اویونجیلر نه اعلا »
(لا)
« کیم ملك سخنده بی محابا »
« فرمانی خامه ایلر اجرا »
(مقدمهٔ ادبیه)
«آدم اکا دیرلر که عرضدن اوله سالم»
«نفسنده دخی ایلیه اجرای عدالت»
(لا)
«حقیقتدرسوزم ،سوزده‌مرامم حق اجرادر»
(نفعی)
«قیلدی حین فیضا ننده فرات جودك»
«وادیٔ قاب صفا پروره اجرای کرم»
(احمد حمدی)

اِجْراآت { [ع] (اجرا) نك جمعی . ایکنجی معناده قوللانیلیر . بر امری جاری قیلشلر ، فعله کتیرشلر ، کتیریلشلر ، فعله کتیریلن

شیلر : [اجراآت جدیده‌دن بری ده زراعت بانقه‌سی تشکیلاتیدر .] [مکتوبی ، ید یمین اجراآتی حکمنده اولان مجاهد مشهور قره پنجه‌یی جلب ایله دشمن اردوسنك کوزه کورینه‌جك بر یرینه براقه‌سنی امر ایلر — قنیژه محاصره‌سندن — اقتطاف]

«قوای دولته جان ویردی اجراآتی پی درپی»
(لا)

اِجْرامْ { [ع] کناه و جرم ایتلمه‌مك جرم و قباحت صاحبی اولمق . مأنوس دکلدر .

اِجْشاشْ { [ع] بر شیء دوکه‌رك اوفاتمق ، اوفالاتمق .

اِجْعافْ { [ع] ییقمق ، یره چالمق ، یره دوشورمك . بونلر الفاظ معروفه‌دن دکلسه‌ده استعمال اولونه‌بیلیر .

اِجْفیلْ { [ع] قورقاق آدم § (عجوز) کبی یاشلی ، اختیار قادین .

اِجْلاءْ { [ع] عربیده « خانماندن دور اولمق ودور قیلمق» معناسنه ایسه‌ده لسانمزده بو معناده قوللانیلماز . ترکجه‌ده (سورکون ایتمك ، ایدلمك) معناسنده استعمال اولونور .

[افندیء مشارالیهك نفی واجلاسیله اورته‌لغك رنکی دکشمکین مسوده‌ء مذکوره حرف مسروق کبی قرائتدن محروم وبن صندوقهٔ اوراقده معطل ومکتوم قالمشیدی — مبحث ثانی — عاکف پاشا] ، [مقدما عربستانك فتحنده اجلا ایدیلان آلتی یوز قدر خلقك وطنلرینه عودتی امر وفرمان ایتدی — مشاهیر اسلام ، سلطان سلیمان قانونی — حمید وهبی .]

اِجْلاسْ { [ع] اوطورتمق ، اوطوردلمق :

«یاری صحن صفهٔ کلزاره اجلاس ایلدم»
(معلم ناجی)

اِجْلالْ { [ع] تعظیم ، توقیر ، تکریم یعنی اولو صایمق ، بیوك کوسترمك : [کمال اجلال ایله تشییع ایدلدی .] § عظمت . اولولق : [زیب افسر اجلال ، اجلال افزای مقام ریاست .] . « تعظیم ایتمك » یرینه « اجلال ایتمك » ماده‌سی قوللانیله‌ماز . بونك (تعظیم) و (عظمت) دن اقوی اولماسی حسبیله موقع استعمالنه دقت اولونمالیدر .

« یوزینی ایتمشدی پاینه فرش »
« بوقدر عزت واجلال ایله عرش »
(خاقانی)

« دیله‌سه قدرتی اسکندر ایله جمشیدی »
« درکه دولت واجلالنه دربان ایلر »
(جوری)

« قدر قلمی آکلا که اجلال عظیمی »
« نزدیك آلهی‌ده بیله جای قسمدر »
(لا)

« مسند اجلالنك رفعت برادنا پایه‌سی »
« درکه اقبالنك دولت قدیمی چاکری »
(نفعی)

« تخت اجلاله شهنشاه سلیمان افسر »
« ملکت دهره جهانبان سکندر تسخیر »
(اسماعیل پاشازاده حقی)

« اول که سرا پردهٔ اجلالیدر »
« شقهٔ زرّین علم روزکار »
(نفعی »

« جامهٔ اقبالنه دولت طراز آستین »
« خانهٔ اجلالنه همت رواق آستان »
(وله)

اِجْلالی { [ع ف] اجلاله منسوب : [زرهلی اجلالیّه قروتی دون صباح بیوك حوضدن چیقارلدی.] § قیمتلی ، دکرلی ، تقدیره لایق : [برجوهر اجلالی اله چیردیکندن .]

اِجْماد { [ع] طوكديرمق، طوكد. يرلمق : اجماد ماء .

اِجْماع { [ع] طاغنیق شیٔ بریره کتیرمك ، طوپلامق ؛ عزم واتفاق ایتمك . (اجماع امت) تعبیر شرعیسی فقهانك بر امردیني ده اتفاق ایتمه‌لری دیمکدر: [لکن آنلرده بو بابده خصملری طرفندن ایراد اولونو بده کندیلرینك یا مجرد تقلید واتباعه ویاخود اجماع امت ویا قرآن کریم واحادیثی قبوله مبنی تسلیمنه مضطر اولدقلری — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [آیتله ، حکمتله ، اجماع ایله ، تجربه‌یله ، عبرتله مبیندرکه انسان ایچون هرنه‌حاصل اولورسه ، سعی ایله اولور — کمال]

اِجْماعاً { [ع] اجماع صورتیله : اجماعاً قرارویریلمن مادهٔ شرعیه‌نك .

اِجْماعی { [ع] اجماعه منسوب ، بالاده ایضاح اولونان صورته کوره : قرار اجماعی .

اِجْمال { [ع] حساب وکلامی جمله واختصار ایتمك، طوپلامق، قیصالتمق ، قیصالدلمق : اجمال احوال، اجمال شهری ، اجمال سنوی .

« حکمت صنعنی هرذرّه‌ده قیلمش تفصیل »
« اوتفاصیلی ده انسانده بیورمش اجمال »
(معلم ناجی)

« اونه تفصیل مکمّل، بونه اجمال بدیع »
(وله)

« کاتب صنعك بیان اجمالی تفصیل ایتدیکن »
(نابی)

اِجْمالاً { [ع] اجمال صورتیله، مختصراً ، تفصیللی اولمایه‌رق: [مؤخراً سنجاغك کیفیت تسلیمی دخی عریضهٔ رسمیه ایله اجمالاً عرض ایدلمش ایدی — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا] ، [نیّر افکارك مهتابی دینلمکه شایان اولان غازك ماهیتی کبی شومقاله‌ده اجمالاً کوستره بیلدیکمز — لوندره — کمال]، [اجمالاً تصویر احوال ایتدی .] ، [بالاده اجمالاً رقزدهٔ کلك اشارت وافاده اولدیغی اوزره اشبو دولت ابدپیوندك — مترجم قاموس عاصم — برلایحهٔ تاریخیه]

اِجْمالی [ع ف] اجماله منسوب ، قیصه ، تفصیلسز : حساب اجمالی ، فکر اجمالی ، علم اجمالی . [بالعکس تدارك وتلافیسی ممکن اولمه‌یه‌جق نه خسارتلره اوغرادیغنك تفصیل اجمالیسی زیرده بیان اولنور ایسه‌ده — مبحث ثانی — عاکف پاشا] [یالکز غزته‌لرك اعلان ایتدیکی اعانه دفترلرینی کوره‌کله بوکاعلم اجمالی حاصل ایتمك قابلدر .] « فکر اجمالیٔ ذهنی » تعبیر غریبی بر تحریرات عمومیه‌ده کورلمشیدی !.

اِجْناف [ع] حقدن واستقامتدن عدول ایتمك ، طوغر - یلقدن یوز چویریجی اولمق : اجناف روش اجلافدر .

اِجْنان [ع] برشیٔ ستر وپنهان ایتمك ، دلی ایله‌مك . « جن » ده ستر ایتمك معناسنه‌در . « طائفهٔ جن » کوزدن نهان اولدیغندن بووجه ایله تسمیه اولونمشدر . (اجنی) دیمك غلطدر .

اِجْنَه [ع] یاناق کمیکی ، یاناغك اوستی ، همزه‌نك حرکات ثلثه‌سیله معتبردر . انجق لسانمزده مستعمل اولمایان الفاظدندر .

اِجْنیص [ع] برایشه یارامازتنبل آدم . قوللانیله‌بیلیر .

اِجْهاء [ع] هواده آیاز پیدا اولمق ، آیازحاصل ایتمك : موسم اجها ، اجهای هوا .

اِجْهاد [ع] فوق العاده محنت ومشقته اوغراتمق ، اوغرادلمق : [اجهاد فقیر موجب انتقام رب قدیردر ، عاجزك اجهادی شان آدمیته لایق دکلدر .]

اِجْهار [ع] سوزی آشکاره سویله‌مك ، سس ایشیدیله‌جك صورتده اوقومق : امام یاتسو نمازنده اجهار ایدر .

اِجی [ف] حکمدارك وزیری ، وکیلی . § اصل معناسی « آتمجه » دینیلن قوشدر .

اِحاثَه [ع] طوپراغی قازوب ایچنده برشی آرامق ، آراشدیرمق .

اِحارَه [ع] برشیٔ کری دوندیر - مك ، جواب کوندرمك . بونلر مستعمل ومأنوس دکلدر .

اِحاشَه [ع] سورکون آوی یعنی صید ایدیله‌جك شکاری آغه ، توزاغه دوشورمك ایچون سوروب کوتورمك . نادراً قوللانیلشدر .

اِحاطَه [ع] قوشاتمق ، قوشادلمق ، اطرافنی چویرمك ، اطرافی چویرلمك : قلعه‌یی احاطه ایدن عسکرك مهاجمات شدیده‌سی . [هله مملکتك ثروت ومعموریتی نظرلر احاطه‌دن وتصورلر تصویردن عاجزدر — کمال] § کمال وقوف ، ادراك کنه الاشیا : [حجة الاسلام امام غزالی‌نك اخلاقیاتده احاطهٔ کلیه‌سی وار ایدی] ، [نظام

الملك سیاسیاتده احاطهٔ کلیه اصحابندن ایدی] ، [گویا بوایکی مخلوق پنچهٔ خسارندن قاچیرمش اولدیغی ایچون تزیید شدت ایدن آتش ایسه برثانیه صکره خانه‌یی کاملاً احاطه ایتمشیدی — اقتطاف — محمد عطا] ، [بی خبر وغافل ، بی مغز وسبکدل بر آلای لایق تیمارخانه، سرمست ودیوانه‌لر احاطه ایدوب — لایحهٔ تاریخیه — عاصم]

« ایتسه مخلوق احاطه ازلی علم خدا »
(عزت ملا

اِحاقَه { [ع] قوشاتمق § بروقعه‌یی بر آدمه اسناد ایتمك، آتمق. الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

اِحاکَه { [ع] تأثیر ایتمك ، کسمك صورتیله اثر پیدا ایله‌مك . بوده اویله‌در ، قوللانیلماز.

اِحالَه { [ع] بر ایشی برینه اصمارلامق ، برینك اوزرینه براقمق، براقلمق ؛ برشی سپارش ایتمك، ایدلمك : احالهٔ امور، اعشارك احاله‌سی. [لازم اولەجق کراسته‌نك‌ده کراسته چیقان قضالردن بالمناقصه مبایعه‌سی وبعده احشاب ایشلرینك دخی بالمناقصه تقرر ایده‌جك فیئاتله متعهدینه احاله‌سی، والحاصل جامنه، چارچیوه‌سنه وارنجه‌یه قدر کافهٔ مالزمه‌سنك بویله باشقه باشقه اجرای مناقصه‌سی مقرردر — مکتوب — سری پاشا] ، [کیرویه قاله‌جق بعض تفرعات اولور ایسه آنلری دخی ایکنجی درجه‌ده بر مأموره احاله ایله بتورمك قابل اولور — سوریه مکتوبی — فؤاد پاشا]

اِحالَةً { [ع] احاله صورتیله یعنی برینك اوزرینه ویرلمك طرزنده اوله‌رق : [اعشارك احالةً اداره‌سی] ، [ترقوس کولنك بالیق رسومی بر ملتزمدن احالةً استیفا ایدلمکده‌در]

اِحانَه | اِحانَتْ | [ع] هلاك ایتمك ، محو ایله‌مك. نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

اِحْباسْ { [ع] خیر ایچون ، جهاد ایچون مال و حیوان وقف ایتمك .

اِحْباصْ { [ه] بر آدمك حقنی هدر ایتمك . بونلرده استعمال اولونماز .

اِحْباطْ { [ع] ابطال ایتمك، عملك ثوابنی چویرمك : [الله ذوالجلال قوللرندن منافقلره‌ریاکارلرك اعمالنی احباط ایدر .]

اِحْباقْ { [ع]رفق وملایمتله‌اطاعت وانقیاد ایتمك. قوللانیلماز.

اِحْتِباسْ { [ع] حبس ایله‌مك ، حبس اولونمق ، قپانوب قالمق: احتباس نَفَس=صولوق آله‌مامق ، احتباس بَوْل = ادرار طوتولمق . آز قوللانیلیر.

اِحْتِباكْ { [ع] قاش طوقومق، بەز اورمك ؛ صارمه دينيلن ايشلەمەيى اورمك، طوپلامق. الك زياده تخصيص ايله اوچنجى معناده نادراً قوللانيلير .

اِحْتِبالْ { [ع] ايپـدن آغ ياپمق ، ايپ آغى ايله آولامق. استعمالى اندردر .

اِحْتِجابْ { [ع] برده التنـده كيزلەنوب صاقلانمق ، قاپانوب كورونمەمك، كنديني هركسدن صـاقلامق . « حجـاب » معناسـنده قوللانيـلەماز . [صيق ياپراقـلرك آراسنه صاقلانمش بركل غنچەسى ايدى كه يشيل دوواقلر ايچنده احتجاب ايدن نازنين برعروس هوسـكارى آنديرردى — محسن بك — اكرم] ، [البته مطلع مكارمدن طالع اولان آفتـاب مكرمت احتجـاب سحـاب تيرەيى قبول ايتمز — فضولى] ، [بويله برنقاب ايله احتجاب ايتمكده لزوم كورميەرك — تحريرات عموميه — سرى پاشا]
« سس آلمايم مى دها نغمۀ ربابكدن »
« توحش ايليورم حال احتجـابكدن »
(پژمرده — اكرم)

اِحْتِجاجْ { [ع] منازعەومرافعەده حجت ودليل كوسترمك وحجت قوتنـده برهـان و دليـل صاحبى اولمق § برهان ودليل طرزنده قبـول اولونان شى : [احتجـاجه صالح اولمايان بر سـند ايله اقامۀ دعوا ايتديكندن .] ، [وسيرت مادەسنده شعراى ايراندن بعضلرينك مثلاعرفينك « سيرت اين چمن از خلد ببينت مجمل » مصراعى كبى اشعار ايله احتجـاج عجيلكدر — مبحث ثانى — عاكف پاشا] [تعليم وارشادكرزه دائما عرض احتياج وهرشيدەقول صادقكزله احتجاج ايلرم — مكتوب — سرى پاشا]

اِحْتِجاجاً { [ع] احتجاج صورتيله: [احتجـاجاً « النظافة من الايمـان » حـديث شريفنى ايراد ايلەدى .]

اِحْتِجاجاتْ { [ع] احتجـاجلر ، برهان ودليل حكمنده قبول اولونان شيلر: احتجاجات قويه ، احتجاجات سخيفه .

اِحْتِجامْ { [ع] حجامت اولمق، قان آلديرمق: [شهرمايسده احتجام معتاد خواص وعوامدر]

اِحْتِدادْ { [ع] كسـكين اولمق : احتداد خنجر ، احتداد سـيف . § حدتلنمـك، غضبـلانمق ، ايكنجى معناده نادراً استعمال اولونور.

اِحْتِذاء { [ع] نمونەيه كـوره ، اورنكه مطـابق شى ايشـلەمك . بو لفظى استعماله محتـاج اولديغمز ناقابل انكاردر. مثلا برصنعتكاره سپارش ايديلن شيئك صورت مطلوبەده اعمالى خصوصى اخطار ايدلديكى صيرەده قوللانيلان دقت، اعتنـا، اهتمـام كبى

الفاظك يرنده بو كلمه استعمال اولونمه‌ليدر .

اِحْتِذار [ع] حذر ايتمك، صاقينمق، فقط كال خوف ايله صاقينمق معناسنه كلديكندن « احتراز » دن اقوادر . موقع استعماللرينه دقت اولونمه‌ليدر : [تهلكه‌لى حركاتدن احتذار ايتمه‌ليدر .]

اِحْتِراب [ع] جنك، غوغا ايدوب اوغراشمق . استعمالى اندردر .

اِحْتِراز [ع] تحفظ ايتمك، صاقينمق، چكنمك : [فقط عقلى اولان شوندن احتراز ايتمه‌ليدركه قول برينه فعليات انسانى انتصاحه مجبور ايتمه‌سون — سعى مقاله‌سى]

«تجارتخانهٔ دانا فريب دهرك اى نابى»
«كركدر احترازايتمك زيانى دكلوسودندن»
(نابى)

« عنصرمدن احتراز ايتم مماتك رغمنه »
(فاضل)

« احتراز ايله‌يه كور خسّتدن »
« كندوكى قورتار او سفليّتدن »
(وهبى)

اِحْتِراس [ع] قورينمق، قاچنمق، كنديني كوزتمك : احتراس نفس .

اِحْتِراص [ع] آرزوى شديد، پك حرص وطمع ايله برشيئك حصولنه چابالامق : كوستردیكك اثراحتراص ، وارستهٔ اعتراض اوله‌ماز .

اِحْتِراصات [ع] هوسات مفرطه، مفردندن زياده قوللانيلير : [كال پيچ و تاب ايله احتراصات قو يه‌يه مغلوب اولدبغى — كلشن معارف]

اِحْتِراق [ع] طوتوشوب يانمق : اثر احتراق ، قابل احتراق . (احتراق ايتمك) ديمه‌ملى . (محترق اولمق) ماده‌سى سليقه‌مزه دها موافق ، دها خوش كلير § كواكبدن برينك شمسه اقترانده قوللانيلير بر اصطلاح فنى در . مثلا «احتراق عطارد» = عطاردك كونشه ياقلاشمه‌سى . بوتعبير تقويملرده چوق قوللانيلير .

« احتراق نجم بختى بيلمه‌زز افلاكدن »
« آه كيم ياندق طوتشدق شعلهٔ ادراكدن »
(سامى)

« خرمن تن نارغمدن اوبله بولمش احتراق »
« لا »
« ايكى قول اوب آتش افتراق »
« ينه ايتدى غمخانه‌مز احتراق »
« عزت ملا »

اِحْتِرام [ع] حرمت ، رعايت ، تعظيم، صايغى : كال احترام ايله استقبال ايدلدى . علمايه احترام مقتضاى شريطهٔ اسلامدر .

«علو طبع ايله شايان احترام اولسون»
(پژمرده — اكرم)

« احترام ایله شریف النسبه »
« صاحب عرض ووقار وادبه »
(وهبی)
« خیرالانیس بنجه کتاب نفیسدر »
« اول یار مهربانه امان احترام ایدك »
(احمد حمدی)

اِحْتِرامات { [ع] (احترام] ك جمعی ، تعظیملر ، رعایتلر : عرض احترامات ، احترامات فائقه .

اِحْتِراماً { [ع] رعایت وحرمت اوله رق، تعظیم مقصدیله: مشار الیهه احتراماً بربلوك عسکررسم سلامی ایفا ایتدی .

اِحْتِزام { [ع] قوشاق باغلامق ، کمر قوشانمق، طاقنمق : احتزام عروس .

اِحْتِساب { [ع] شایان قبول وتحسین اولمه یان برشیء ، برایشی نیچون بویله یاپدکدیه مؤاخذه ایتمك : [وظیفه سنی استقامتله ایفا ایدنلر بر وقت حسابدن چکنمزلر ، احتسابدن قورقمزلر .]

« روزکار احتساب عدلی ایله »
« اول قدر رافع مناهیدر »
(نفعی)

§ وقتیله (شهرامانتی) و (دائرهٔ بلدیه) تعبیرات رسمیه سی یرینه (احتساب اداره سی) و شهر امینی مقامنده (احتساب اغاسی)و(محتسب) ورسوم بلدیه مقامنده (رسوم احتسابیه) تعبیراتی قوللانیلیردی. الیوم بوتعبیراتك هیچ بری قوللانیلماز .

اِحْتِساس { [ع] حس ایتمه ، حسلنمه ، طویغو - لانمق . جمعی زیاده قوللانیلیر .

اِحْتِساسات { [ع] حسلنمه لر ، طویغولانمه لر : احتساسات عاشقانه . [چهره سنده، کوزلرنده نمایان اولان علائم احتساسات جانورك خیال مدهشی ایله مشغول اولدیغنی کوستریبوردی — شفقت مادرانه — مترجمی : محمد عطا]

اِحْتِشاد { بیریکمك، طوپلانمق : احتشاد ارباب جهاد .

ینه بو معناده (تحشد) دها چوق قوللانیلیر. [هاطیه حکمداری «بحیرا» بوحرکتدن خبیر اولور اولمز شهرك خارجنده بر موقع مهمده عسکرینی احتشاد ایتدیره رك ورودلرینه منتظر اولدی — « مشاهر اسلام — سلطان محمودغزنوی » — حمیدوهبی]، [ورقهٔ منشور احتشادمزی حالا « یدخلون فی دین الله افواجاً» توقیع سعادت نشانیله موشح ومعنون ایلدی — شفیق نامه]

اِحْتِشار { [ع] انشانك باشی بك بیوك اولمق دیمکدر . قوجه باش . بعض لغت کتابلرنده (احتشار)ك یالکز طوپلانمق معناسنده کوسترلمه سی اثر سهو اوللیدر . زیرا قاموس کبیرده بالاده عرض اولونان معنایه کلدیکی بیان ایدلمشدر . معمافیه

هرایکی معنا ایله‌ده لسانمزده مستعمل دکلدر .

اِحْتِشاشْ [ع] صامان وقوری اوت بریکدیرمك . هیچ قوللانیلماز .

اِحْتِشامْ [ع] دبدبه ، طنطنه ، طمطراق ، آرایش معنالرنده قوللانیلیر وشانلی ، شرف وحشمتلی کورینش دیمك ایسته‌نیلیر : [معایدهٔ همایون رسم‌بهینی کمال شوکت واحتشام ایله اجرا بیورلدی .] § عربیده (احتشام) اوتانمق معناسنده قوللانیلیر . ترکجه‌ده بو معناده اصلا استعمال اولونماز .

« داور پرشوکت وپراحتشام »
« محترم و محتشم روزکار »
(نفعی)
« احتشام شرف ذاتندن »
« اوتانوردی فلك پیرافکن »
(خاقانی)

جمعی [اِحتِشامات] در : [آثار قدرة اللهی ایوان سلیمانك دارات واحتشاماتنده عیان کوره‌بیلدیکمز کبی برقارنجه‌نك یوواسنده دخی آشکار مشاهده‌ایدرز — پژمرده — اکرم]

اِحْتِصادْ [ع] اکین بیچمك ، بیچلمك : احتصاد مزروعات ، « حصاد » مزروع ، اکین ، چایر . دیمکدر .

اِحْتِضاء [ع] آتش یاقوب علولندیرمك ، اشه‌له‌مك . هیچ قوللانیلماز .

اِحْتِضارْ [ع] خسته‌نك اولوم حالنه کلمه‌سی ، موتك یاقلاشمه‌سی : حالت احتضارده ایکن .

« کوستردیکك معالی اهرامدرمسلسل »
« کهسارلر عموماً بالین احتضارك »
(عبدالحق حامد)

اِحْتِضاضْ [ع] تذلّل ، باشقه سنه قارشی نفسنی آلچالتمق ، نفسنه حقارتی قبول ایتمك ؛ معنای حقیقیسنی آکلامق ایچون ابنای عصرك احوال وحرکاتی سنجیدهٔ میزان اعتبار ایتمه‌لیدر : احتضاض ، اخلاق فاسده‌نك دلیلیدر .

اِحْتِضانْ [ع] چوجغی بسله‌مك ، بر آدمی ایشندن آلیقویمق . قوللانیلماز .

اِحْتِطابْ [ع] اودون بربکدیرمك ، طوپلامق : احتطاب ایچون اورمانه کیتدی . نادراً قوللانیلیر .

اِحْتِظاظْ [ع] حظ ایتمك ، کوکل فرحلامق . نادراً استعمال اولونور .

اِحْتِفاء [ع] چپلاق آیاق ایله یورومك وسؤال خاطر ایتمك . هیچ قوللانیلماز .

اِحْتِفادْ { سرعتله ایشلهمك ، عجله یاپمق .

اِحْتِفارْ { [ع] قازمق ، قازلق.

اِحْتِفافْ { [ع] چهرهنك قیللرینی کیدرمك وقوشاتمق. بو درت لفظك هیچ بری استعمال اولونماز .

اِحْتِفاظْ { [ع] برسببله طارلمق § برشیٔ نفسنه حصر ایتمك . بونلرك استعمالی اندردر .

اِحْتِفالْ { [ع] بریکمك ، مبالغه ایتمك ، حسن قیام و حرکت ایلهمك. جمعی [احتفالات] در. اکثریا جنازه مراسمی حقنده استعمال اولونور . [محل مقصوده وصولنده احتفالات فوق‌العاده ایله استقبال ایدلمشدر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِحْتِقارْ { [ع] خورلغه ، حقارته قاتلانمق ، قاتلانلق و خور ، حقیر کورمك ، کورلمك : [احتقار ارباب افتقار ، درویش دریادل احتقار ایله افتخار ایدر]

اِحْتِقاقْ { [ع] ایکی کشینك ادعای حق ایله منازعه ومخاصمه ایتمه‌سی : [احتقاق موجب نفاقدر] مأنوس ومستعمل دکلدر .

اِحْتِقانْ { [ع] حقنه قوللانمق ، احتباس بول و یاخود انقباض ایچون آلات تناسلدن ومقعددن شیرینغه طوتونمق : « احتقان دَمْ » = اصطلاحات طبیه‌دن اولوب قانك اعضای بدندن برینه هجومیله او عضوك ، اوقسمك قیزارمش کورنمه‌سی . [دوقتور خسته‌یی معاینه ایتدکدن صوکره ادویهٔ داخلیه استعمالنی تجویز ایتمه‌یوب احتقان ترتیب وتوصیه ایتدی]

اِحْتِکاءْ { [ع] هیجان دماغ ، برشیئك حصول متانتی . هیچ قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِحْتِکارْ { [ع]مطره‌بازلق، برمالی دکرندن زیاده بهایه چیقارمق ، صاتمق ایچون طوپلایوب صاقلامق : ارباب احتکارك کاری مکروهدر .

اِحْتِکاراً { [ع]احتکارصورتیله: انبارنده‌کی ذخیره‌یی احتکاراً صاتمایور .

اِحْتِکاكْ { [ع]سورتونوب قاشینمق: احتکاك حمار. مأنوس ومستعمل اولمایان الفاظدندر .

اِحْتِلابْ [ع]سوت صاغمق .

اِحْتِلاقْ { [ع] تراش ایتمك ، ایدلمك : فرنکلرده ذقنك احتلاقی عادتدر، صنعت احتلاق.

اِحْتِلامْ { [ع] رؤیاده غسلی ایجاب ایده‌جك فعلده بولونمق که تعبیر عامیانه‌سی (دوش آزمق) در .

اِحْتِماء { [ع] خستەنك حميه ایتمەسی ، مأكولات ومشروباتدن پرهیزایلەمەسی § صیغنمق، قاچنمق: [احتما انفع دوادر، مكارهدن احتما .]

اِحْتِمام { [ع] كدر، غصه ایله كیجه اویویەمایوب بیدار بولونمق : احتمام عاشق ، احتمام فقیر.

اِحْتِمال { [ع] عربیده اوالدیغی كبی یوكلنمك، چكمك، معناسنده الیوم هیچ استعمال اولونماز ، وقتیله بومعناده دخی قوللانیلیر ایمش. شمدی اومعناده (تحمّل) زیاده قوللانیلیر § عقله یقین ، امكانده كورنمك ، امكان ، ممكن اولمش : [مصنوعات بشریه‌یه اسناد كال — مطلق ومجرد اولنجه — بر سیئهٔ وهم وخیال صاییلیر باطل ومردوددر، مشروط ومقید ایسه قرین احتمال كوریلور — پژمرده — اكرم]

«احتمال هجر تشویشینه دكمز ذوق وصل»
«وصل كیم وار آنده هجران احتمالی نیلرم»
(فضولی)

« كسب یقینه آدم ایچون یوقدر احتمال »
(لا)

« بر غایتە ایردی كیم مألی »
« تنظیر ینك اولماز احتمالی »
(شیخ غالب)

عدم الاحتمال = احتمالی یوق، امكانی یوق. § شمول ، ایكی ویا برقاچ شیئه، معنایه دلالت ایده‌بیلش .

اِحْتِمالات { [ع] جمع . وجوده كلمه‌سی ممكن اولان امكا پنـدیر اوله‌بیـله‌جك وعقلـه یقین كورینـه‌جك شـیئلر ، جهتلر : اغلب احتماله كوره . احتمالات قریبه .

« تنها رو وادیٔ محالات »
« وارستهٔ قید احتمالات »
(شیخ غالب)

اِحْتِناج { [ع] میل ایتمك ، بر شیئه دونمك. مستعمل دكلدر .

اِحْتِواء { [ع] برشیٔ جمع واحراز ایتمك ، ایچنه آلمق ، حاوی بولونمق : [مكارم احتـوا ، معالی احتوا ، رسالهٔ موقوتەنك احتوا ایتدیكی معلومات و مبـاحث نافعه .] [سـور جلیلهٔ قرآنیه ایچنده اشتمال حقائق، احتوای دقائق جهتیله بالخاصه شهرتشعاراولان «سورهٔ كریمهٔ یوسف» علیه السلام ایچون—مكتوب — سری پاشا]

«اویله بردلداره مائل كیم دل جذب احتوا»
«تاب حسنندن تجلیپاش اولور نورخدا»
(لا)

[زیر لوای نجـات احتـوای شرع قویه دخالت ایله‌مكله — تاریخ اندلس]

اِحْتِیاج { [ع] عجز ، فقر و ضرورت حالی ، یوقسوللق : درد احتیـاج ، بیچاره‌نك شدت احتیاجی ناقابل انكاردر، احتیاجی یوق . [آلام معنویه نه قدر شـدید

اولورایسه اولسون جسمانی اضطرابلره، مادی احتیاجلره البته مغلوب ومحکوم اولمقدن قورتیله‌مز — محسن بك — اکرم]، [کافهٔ فیوضات مدنیه‌نك اس الاساسی اولان تعاون عمومی نوع بشر بیننده سوق احتیاج ایله منفعت بخشای ظهور اوله‌رق — تصویر افکار — کمال]

«سویله‌مه ناصحه درد‌ك ایتمه عرض احتیاج»
«خستهٔ مسمومه مارافعیدن اولماز علاج»
(دیدار)
«ایله‌مم برجان ایچون جانانه عرض احتیاج»
(عزت ملا)
« نظرك احتیاجی وار نوره »
« بن فدایم او چشم مخموره »
(احمد وفا)
« علت علاجه لازمه‌در علته علاج »
« هرشیده آشکار مسلسل بواحتیاج »
(لاادری)

اِحْتِیاجات { [ع] جمع . محتاج اولونان شیلر ، یوقسوللقلر : احتیاجات شدیده ، احتیاجات مملکت . [شرکتلرك احتیاجات مدنیه وترقیات دولیه‌یه ایستدیکی خدمتلر حددن افزون بولنمشدر — تصویر افکار — کمال] ، [اقوامك کافه‌سی طبی ، طبیعتك احتیاجات ضروریه‌سندن عد ایده‌رك برنجی درجه‌ده ملتزم طوتارلر — کمال] . [انسان مهددن لحده قدر انواع

احتیاجاته مظهر اولوب بونلرك رفعی امرنده صرف ماحصل اقتدار ایتمه‌سی لازمه‌دن ایسه‌ده — مترجم تقویم وقایع — شریف]

اِحْتِیاط { [ع] حزم . تفکر . بصیرت ایله عمل ایتمك ، ملاحظهٔ دور اندیشانه ایله طاورانمق . ترکجه‌سی (صاقنمق) در : احتیاطلی بولونمق دائما موجب منفعت اولور ، احتیاطه رعایت شرط اولدر . [هر دولتده احتیاط و منفعت شناساق خصائلنك قوت بولمسندن حاصل اولمشدر — تصویر افکار — کمال]

[بونلری وجوده کتیرن ذکالره اسناد کمال وفضیلتده — جسارتسزلکمزه بناءً — احتیاط ایدرز. بواحتیاطمزدن‌ده نفس مطمئنه‌مزده برحزن ورقت حس ایتمکه باشلارز — پژمرده — اکرم].

[کویك موازنتی بوزیلور، بریسنك باشنه دوشر وهمیله زقاقده احتیاط اوزره یورر — « اوحد الزمان » حقنده — معلم ناجی] .

احتیاطسز بولونمق = ایلریسنی کوزتمه‌مك، دوشونمه‌مك. § اقسام عسکریه‌دن برصنفدرکه وقت حضر وسفرده درجهٔ ثالیه وثالثه‌ده جلب واستخدام اولونور: احتیاط صنفی، سلك احتیاطه کچدی .

« احتیاط ایله که بعضاً‌ده اولور »
« رهنما ظن اولونان شی رهزن »
(معلم ناجی)

اِحْتِياطاً { [ع] ايلريسنى دوشو- نوب لازم اولـور ملاحظه‌سيله ، احتياط صورتيـله ، صايغى ايله : احتياطاً بويله تنبيه ايلدم ، احتياطاً اونقطه‌يه بر مفرزه سوق ايلدى .

اِحْتِياطى { [ع] احتياطه منسوب: امر احتياطى ، تدبير احتياطى ، تداركات احتياطيّه ، افراد احتياطيّه ، فرقهٔ احتياطيّه . [ايكى اختيار يكيچرينك شهادتى اوزرينه خرستيانلر حقنده كى تدابير احتياطيه‌سنى ترك ايده‌جك قدر حقه قائل وعدله مائل اولان — محاكمهٔ تاريخيه — كمال]

اِحْتِيال { [ع] حيله ايتمه : دوزن، اويون ايديش . عادى صورتده تصور اولونان حيله ايله بونك آره‌سنده كى فرق احتيالك معناسنده مهارت مفروض بولونماسندن عبارتدر: [اوضاع احتيالكارانه‌سنه آلدانمامق ايچون غايتله متيقظ بولونمق لازم كلير.] ، [الاخا كبيزئ غربال مكر وآل ايله تعيين ايتدكارى شبكهٔ احتياله دوشورمكدر — شفيق‌نامه]

«كورمه مشدى مشربم آيينه‌سى نقش ريا»
«آكاعكس آوردكلدى احتيالك صورتى»
(نورس)

اِحْتِيالات { [ع] جمع . احتياللر ، اوسته‌لقلى خدعه ايديشلر : احتيالات ابليس پسندانه .

اِحْثاث { [ع] قانديرمق ، ترغيب ايتمك . الفاظ مستعمله‌دن دكلسه‌ده بو ، آدمك آرزوى درونينه كوره حركتله جلبى ، ترغيبى معناسنه كلديكندن (اقناع) ايله فرقليدر .

اِحْجاج { [ع] فريضهٔ حجى ايفا ايچون بدل كوندرمك ، كوندرلمك : بر مرد صالحى احجاج ايتدى ، برفقيرك احجاجى .

اِحْجام { [ع] برشيدن ، برايشدن رجوع ايتمك ، وازكچمك ، خوف ايله رجعت ايتمك ، منع اولونمق: [يازديغى اوراقى زيور طاق نسيان وكلياً كمنام ايدرك خصوص مذكوردن فراغت واحجام ايتمكده ايكن — ديباجهٔ ترجمهٔ ديوان صائب — جودت پاشا] .

اِحْداث { [ع] يكيدن پيدا ايله‌مك ، صوكره‌دن پيدا ايدلمك . «اختراع وايجاد» ايله بونك بيننده فرق واردر . اوته كيلرك معناسى مثلى كچمه‌مش ، كورلمه‌مش ، هيچ يوقدن برشئ ميدانه كتيرمكدر . (احداث) موجودى حال حاضره قدر كورلمه‌ين طرزه افراغ ايله طرز جديدده كوسترمكدر . اكثريا مذموماتده قوللانيلير ، عربيده اولديغى كبى (دميرك پاسنى كيدرمك) معناسنده ومعانئ سائره‌ده هيچ قوللانيلماز: [آتشبازاق علمنده وعسكر اعمالنده وحيل حربيه احداثنده مبالغه ايتديلر — قوجه‌سكبان باشى] ، [بودفعه دخى خيلى زمانلردر

احداثی متصور اولان [جریدهٔ عسکریه]
میدانه چیقه‌رق ــ شناسی]
« دیدم ایلرم سقف بیتی کشـاد »
« اکر برطرفدن وزان اولسه‌یاد »
« دیدیلرکه بر علت ایراث ایدر »
« دیدم بوندن افزون نه احداث ایدر »
(مختکشان ــ عزت ملا)

اِحْدٰی { [ع] (احـد) ك مؤنثی اولوب بر دیمکـدر .
ترکیب ایله و آز قوللانیـلیر : احـدی الاحد = پك دهشتلی ، نظیرسز شی ، بلیه . احدی عشر = اون بر .

اِحْذاء { [ع] آیاق قابی کییدیرمك § غنائمدن حصه آییرمق .
الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِحْراء { [ع] اکسیلتمك ، اکسیلتلمك : احرای مصاریف ، مصارفاتك اجراسی لازم کله‌جکی .

اِحْراب { [ع] جنـك قوپارمق ، غوغا قیزیشـدیرمق .
حرب قیزیشدیرلمق . استعمال اولونماز .

اِحْراز { [ع] عربیـده آلوب پایلاشمق ، ابی محـافظه ایتمك کبی معنالره کلیر ایسه‌ده لسانمزده آلمق ، آلنمـق ، قازانمق ، قازانلمق معنالرنده قوللانیلیر : درجات عالیه‌نك احرازی .
« او هنر مند همسـایه که استعدادی »
« ایله‌مش دانش واذعان وکمالی احراز »
(نفعی)
« طبعم کبی پرهنر بوالعجب اولماز »
« احراز کمال ایتمه‌ده سر دفتر عالم »
(وله)
« میرکامل رتبهٔ بالایی احراز ایله‌دی »
اکثریا معنـویاتده قوللانیـلیر .
مادیاتده استعمـالی اندردر . مثـلا (اکتسـاب ثروت) یرنده (احراز ثروت) دینیله‌من . [معارفجه وقتنك مقتداسی اوله‌جق درجه‌ده احراز کمال ایتمسی ــ جمل منتخبهٔ کمال]
« ابذال نقد وقت ایله احراز کام ایدك »
(احمد حمدی)

اِحْراق { [ع] یاقمق ، یاقلمق : (خانه‌سنی دکرندن فضله بدل ایله سیغورطه ایتدیروب احراق ایتدی دیه ادعا اولونمه‌سی ، خزینهٔ جلیله‌جه زنبه‌لانوب ابطال ایدلمش اولان قوائم نقدیه‌نك پی در پی بایزید میداننده احراق مقرر اولوب) « یانغین » معنـاسنده قوللانیله‌میه‌جغی کبی (احراق نار) ده دینیله‌من . آتشـده یاقمق مقـامنده (احراق بالنار) دینیلیر .
« مضـامین احراقی یازمش تمام »
« اوپرکن طوتشدی لب احترام »
(عزت ملا)
[سلطان محمود غزنوی = اله کچیردیکی معتزله کتـابلرینی احراق ایتـدیره‌رك وبیکارجه کتب نافعه‌یی استصحاب ایده‌رك نیسـابوره واورادن غزنه‌یه کلدیلر .
ــ مشـاهیر اسلام ــ حمید وهبی] ،

[احیاء العلومك مغربده ابتدای ظهورنده بعضلر احراقنه جسارت ایدوب بعضلر دخی سنته مخالفدر دیو طعن ایلدیلر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِحْراقاً [ع] احراق صورتیله یعنی یاقه‌رق ، یاقیله‌رق : کتب مضره‌نك احراقاً امحاسی اصول متخذه ایجابندندر !.

اِحْرام [ع] حاجیلرك وقت معیننده مکهٔ مکرمه‌ده حرم شریفه کیرمك وعمره ایتمك ایچون صارندقلری ثوب معروف : احرامه کیردکدن صوکره ، احراملانمق . [او بیاض احرامك آلتنده صاقلی طوران اوکوزل آیاقلر که‌قپانمق . — یژمرده — اکرم]

§ یوکدن معمول برنوع اوزون اورتو ، یایغی‌درکه الك کوزلی تونسده اعمال اولونور ، اکثریا آل رنکلی اولور . قادینلر حمامه وسیر محللرینه کیتدیکجه یرلره‌سروب اوستنه اوطوریرلر . کبار حرملرینه مخصوص قایقلرك آرقه جهتنه سریلیر . لسانمزده ، عربیده اولدیغی کبی برنسنه‌یی حلال ایکن حرام ایتمك وقومارده یتمك معنالرنده قوللانیلماز .

« کیمی سایس کیمی سیدر عکام »
« صاربنوب شمله بورنمش احرام »
(وهبی)

« طواف کعبهٔ درکاهك ایتمه‌در نیت »
«همانکه‌رخصتك اولدی قوشاندم احرامی»
(نفعی)

اِحْرِیض [ع] حرکته مجالی اولمایان ناتوان ، درماندز . نظمده « مریض » ه ترديف ایدیله‌بیلیر .

اِحْزان [ع] برآدمی غم وکدره دوشورمك . محزون ایتمك ، ایدلمك : احزان فقیر موافق شان انسانیت دکلدر .

اِحْساس [ع] عربیده حس ایتمك ، طویمق ، طویغولانمق معناسنه‌در . عربیده کی معناسنه کوره (حس ایتدم) ایله (احساس ایتدم) دیمکده فرق یوقدر . فقط لسانمزده حس ایتدیرمك ، ایتدیرلمك معنالرنده استعمال اولوندیغندن (حس ایتدم) مقامنده (احساس ایتدم) دینیله‌من . لسانمزده (احساس ایتدم) دیمك بر شي باشقه سنه درونی اوله‌رق طویوردم معناسنی افاده ایدر . الحاصل عربیده معناسی باشقه ، لسانمزده طرز استعمالی ینه باشقه‌در . معنای عربیسنه اعتبار اولونه‌ماز . بومعناده استعمالی تصرفات مخصوصه‌مزدندر . [اولادینه رحم وشفقتی اولمایان برآدمه ، بریتیمی سویندیرمکده کی ذوق وجدانی‌یی احساس ایتمك قابل دکلدر ، اویله بر آهنده اولاد محبتنك احساسی محالدر .] [احساس اصوات ایله‌دکجه صوت اعلا ایله عوعوه‌دن حالی اولمیه‌لر — مکتوب — کانی] ، [نفعینك اغراقاتی ، مبالغاتی وزمانمزه کوره خلاف طبیعت عد

اولونه‌جق برچوق تشبیهاتی ایله برابر هرقولی و جدانه بر نشوهٔ اغترار احساس ایدر – نفی – کتابخانهٔ ابوالضیا]

اِحْساسات { [ع] جمع . حس ایتدیریشلر ، حس

ایتدیرلکلر : احساسات مؤثره ، احساسات شفقتپرورانه .

اِحْسان { [ع] عربیده ایلك ایتمك ، ایی و کوزل یاپمق ، یاخود

ایی بیلمك معنالرینه‌در . لسانمزده بو معنالری معتبر دکلدر . یالکز حسن معامله و ایلك ایتمك معناسنده نادراً قوللانیلیر . مثلا تحیفی‌نك شو :

« ایلرم احسان اسائت ایدنه »

« سر فدا حقه اطاعت ایدنه »

بیتنده کورلدیکی وجه‌ایله استعمالی زمانمزده مهجور حکمنده‌در . لسانمزده الیوم معانیٔ آتیه‌ده قوللانیلیور .

عطیه و بخشش صورتیله ویرمك ، ویرلمك : غایتله کوزل بر ساعت احسان ایتدی . اویله برنادیده باستونك احسانی . § بخشش ، عطیه : احسان شاهانه ، مکاتب عمومیه طلبه‌سی ایچون کوندریلن احسان شاهانه‌نك توزیعی . § مروت ، حسن عمل ، لطف : احسان ایدکز .

« بندهٔ شهوت ایچون یوقدر خلاص »

« اولسه مولادن مکر احسان خاص »

(تحیفی)

« مردم چشممی احسان ایله قارون ایتدك »

(فضولی)

« هر شعر ویرشده شاه ذی‌شان »

« هم رتبه ویرردی همده احسان »

(لا)

« اشته بوسببله‌درکه شاهان »

« ایتمش شعر یی غرق احسان »

(مقدمه)

« فیض احسانی مؤثر اوقدر عالمه کیم »

« هر کدا مشربی برحاتم دوران ایلر »

(جوری)

« آردینه دوشدی دیدی لطف ایت یکیت »

« ایتدیکك احسانی اتمام ایتده کیت »

(وحید)

« جر ایچون آچدقده کف افتقار »

« اول کشی احسان ایدوب ایتدی فرار »

(وله)

« دیللرندن سیم وزر اکسیك دکل »

« اللرندن کلمز احسان ایله مك »

(ادرنه‌لی علمی)

« اول شوخ دریغ ایتمز ایدی نقدوصالن »

« خواهشکر احسانی‌هان بربن اولایدم »

(نابی)

« احسان خدایه مانع اوله »

(کال)

اِحْسانات { [ع] جمع . احسانلر ، بخششلر ، مروتلر :

حریقزدکان احسانات سنیهٔ شاهانه‌یه مظهر اولمشلردر .

اِحْساندیده { [ع] احسان کورمش ، مظهر مروت

اولمش : [باب مرحمت نصاب هایونك بربندهٔ احساندیده‌سی ایچون کیجه

وكوندوز دعای افزونتریٔ عمرواجلال
جناب ولی نعمت اعظمی‌یی تکرار ایله
تزیین لسان ایتمك برفریضهٔ مقدسه‌در.]
بونك جمعی (احسانديدگان) در :
« وار یری طولدیسه مدحکله جهان »
« منقبت خوانکدر احسانديدگان »
(معلم ناجی)

اِحْشاد { [ع] انسانلری بریکدیرمك ، انسان بریکمك.
استعمالی اندردر .

اِحْصاء [ع] صایمق ، صایلمق .
« شمار نعمتنده بیوفادر لشکر اعداد »
« ثنای قدرتنده نارسادر سلّم احصا »
(نابی)
« احصای ثنایه یتسه قدرت »
« فوت ایتمز ایدی شه‌رسالت »
(وصّاف)
« یوقدر شعراسنه خصوصا »
« امکان حدود عد واحصا »
(لا)
«ایفای دعا ایله همان صدق ایله وصفی»
«ممکن دکل احصای مزایای خلافت»
(شیخ وصفی)
« کر حمدینه یوقسه حد واحصا »
« شکر ایت که زبان عجز کویا »
(شیخ غالب)
«کتدی کافرجایکاه ایتدی جمعیی بتدی ایش»
«یك دوتاریخ ایلدم احصاکه نه‌کمدر نه بیش»
(سروری)

(عد واحصا) و (عد وشمار)
کبی کهنه وخایيده تعبيرلر قوللانیلاملیدر.

اِحْصاد { [ع] اکینی ، اوتی بیچمك ، بیچدیرمك :
« احصادمز روعات »

اِحْصار { [ع] قیصه اولمق ، قیصالتمق . عربیده
اولدیغی کبی آدمی تضییق ایتمك ، ایشندن
آلیقویمق ، اطرافی آلمق معنالرنده
قوللانیلەماز : [ادارهٔ مخصوصه‌نك
اصلاحی حقنده قومیسیونجه تنظیم
وتقدیم قیلنان لایحهٔ مفصله‌نك احصاری
طرف ریاستپناهیدن امر ایدلدی .]

اِحْصاص { [ع] حصه ویرمك ، ویرلمك و پایلاشمق ،
پایلاشلمق : [شرکتجه احصاص حاصلات
اولنه‌جنی ، غنائمك احصاصی .] آز
قوللانیلیر .

عربیده اولدیغی کبی (عَزْل)
معناسنده استعمالی جائز دکلدر .

اِحْصان { [ع] برمحلی متین ومحکم قیلمق، بریر محکم ومتین
قیلنمق : [احصان مواقع عسکریه ،
بکرش شهرینك آهنین طابیه‌لرله احصانی
مقرردر .] عربیده اولدیغی کبی زوج
زوجه‌یی نامحرمدن صاقلامق و قادین
نامحرمدن صاقلانمق معنالرنده استعمالی
شایع اولمامشدر .

اِحْضار [ع] حاضر ایتمك ، ایدلمك وحضوره کتیرمك، کتیرلمك.
اشخاص واشیاده استعمالی جائزدر :

[احضار لوازم سفریه ، مظنونك احضاری ، قاتلك احضاری.] احضار پوصله سی = محاکم حقوقیه‌دن مدعی علیهك ویاخود بر شخصك جلبی ایچون اوچنجی دفعه کوندریلن دعوتنامهٔ رسمی . احضار مذکره‌سی = بر آدمك جبراً محاکم جزائیه‌یه کتیرلمه‌سی ایچون کوندریلن جلبنامهٔ رسمی. احضاریه خرجی = بو مثللو دعوتنامه‌لری کوتورن مباشره ، محضره ویریله‌جك پاره .

«بو قشر درکه جمله حیوانه روز شب»
«احضاررزق وتوشه ایچون ایلر اهتمامك»
(لا)

«بزمکه کلدیکه طشت وتیغ ایدر احضار شمع»
(ریاضی)

«سروراسر لوحهٔ اوصافکی تذهیب ایچون»
«ایلدی دستنده بر آلتون ورق احضار شمع»
(ریاضی)

« دیدم سز قوناقجی کبی کیتسه‌کز »
« مقدمجه احضار جای ایتسه‌کز »
(عزت ملا)

اِحْظاظْ { [ع] طالعی آچیق ، نصیبی چوق اولمق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِحْقاقْ { [ع] حق ایله خصمه غالب اولمق یعنی شرع و قانونه تطبیقاً حق یرینه کتیرمك ، حق یرینه کتیرلمك . دائما (حق) لفظیله برابر استعمال اولونور : [احقاق حق ایچون چالیشان البته مأجور اولور ، اهل انصاف عندنده دائما حقك احقاق ملتزمدر .]

اِحْكامْ { [ع] متین ومحکم قیلمق ، قیلنمق : [احکام احکام شرعیه ، احکام قانونیه‌نك احکامی .] اکثریا معنو یاتده قوللانیلیر . مادیاتده (تحکیم) زیاده قوللانیلیر . نادراً (احکام استحکام) طرزنده مادیاتده دخی قوللانیلدیغی کورلمشدر .

اِحْلاء { [ع] طاتلیلاندیرمق ، طاتلیلاشدیرلمق: [احلای لبن = سوتك شکر قاریشدیریلوب احلاسی ، اثنای محاوره‌ده بعض فقرات لطیفه ایرادیله سوزی اول قدر احلا ایلدیکه .]

اِحْلیلْ { [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر. آلت تناسلك دلیکی ، مجرای بول . ممه‌نك اوجنده‌کی امجك دلیکنه‌ده دینیر . مخرج اللبن‌که سوت چیقان دلیك .

اِحْماء { [ع] بر شي قیزدیرمق ، آتشده قیزغین ایتمك.

اِحْمالْ { [ع] بر شیٔ یوکلتمك ، یوکله‌تلمك : [بر حیوانك چکه‌مه‌یه‌جکی یوکی بر آدمه احمال ایتدی ، یالیده‌کی اشیانك معونه‌یه احمالی .]

اِحْمِرارْ { [ع]قیزارمق،قیرمزیلانمق: احمرار کل، احمرار شفق. پك زیاده قیزارمق معناسنده (احمیرار) قوللانیلیر .

«رنك شفق دكلدر هر صبح اولان نمایان»
«عکس ایتمش ارغوانك آفاقه احراری»

(لا)

اِحْناء { [ع] رحم وشفقت ایتمك ، مرحمتله آچیق : احنای ایتام: فقرایه احنا موجب لطف خدادر.

اِحْناج { [ع] بر شیٔ بر طرفه اکمك ، بر شی بر یانه اکیلمك . [احناج غصون ، تیمورك احناجی ــ طاوو لجمه‌دن ــ ممکندر .] § مجازاً لاقیردی‌یی آچیق وطوغری سویله‌مه‌یوب سوزی ازوب بوزه‌رك سویله‌مك معناسنده دخی قوللانیلیر : [فلانی اوراده موجود کورنجه کتم ایله احناج کلام ایتدی طوردی .] عربیده اولدیغی کبی کیزله‌مك ، سکون بولمق، سرعت ایتمك معنالرنده قوللانیلماز.

اِحْناق { [ع] غضبلاندیرمق . فوق العاده خشم وکین پیدا ایدلمك : [اهل ناموسی بلا سبب تحقیر ایله احناق ایدن بلاسنی بولور ، خرطومنه ایکنه باطیروب فیلك احناق آساندر] . عربیده معانیٔ سائره‌یه ده دلالت ایدرسه‌ده لسانمزده معتبر دکلدر.

اِحْنَت { [ع] غضب ، محنت ، کین پیدا ایتمك . غرض وحدت ایتمك ، طارغینلق : [احنت ذاتیه‌یی وظیفهٔ رسمیه‌یه قاریشدیرمق قطعیاً جائز دکلدر .] بونك جمعی اولان (اِحَن) نادراً [احن ومحن] طرزنده استعمال اولونور .

اِحْیاء { [ع] دیرلتمك ، دیرلدلمك : [جناب مسیح امواتی احیا ایلدی . امواتك احیاسی قدرة الٰهه مخصوصدر .] § بر عاجزی ، بر فقیری ، بر محتاجی دیرلدیرجه سنه ایلك ولطف ایتمك واولیه بر آدمه اوصورتله ایلك ایدلمك : § رضاءً لله اثار خیریه وجوده کتیرمك ، کتیرلمك : [مرحوم غازی حسن پاشا یکی محله‌یی ــ یاپدیردیغی چشمه ایله ــ احیا ایله‌مشیدی ، یوسف کامل پاشا مرحوم ایله زوجه‌سی مرحومه زینب خانم اسکدارده برخسته‌خانه احیا ایلدیلر ، ذکر الله ایله احیای لیل ایدر ، لیلهٔ قدرك احیاسی .] اِحیا کَرده == وجوده کتیرلمش ، یاپدیرلمش : اسکدارده‌کی آیازمه جامع شریفی جنتمکان سلطان مصطفا ثالثك احیا کرده‌سیدر . احیا کیجه‌سی == ارباب طریقتك ، درویشلرك درکاهلرده ذکر الله وتحیات ایله مشغول اولدقاری کیجه . (احیا اولمق) ماده‌سی قوللانیلمامالی . برده معنای مصدری‌یی قصد ایده‌رك همزه‌نك فتحیله او قومق بوس بتون غلطدر : [طوپلایه‌جغك شیلرده عمومه بکنندیر . یله‌جك برعباره جك ظهور ایدرسه ، نبی دکل نامی احیا ایتمش اولورسك ــ کمال]

« عفو ایدوب قلبمی احیا ایله »
« بکا لطفکله تجلا ایله »
(خاقانی)

« التفاتكله بودل‌مرده‌یی ایتدك احیا »
(نفعی)
«قالب‌بی‌جان‌ایدی‌لطف‌ایتدك‌احیا‌ایلدك»
«قرب‌رخسارکله ای‌روح روان آیینه‌یی»
(طالب)
« عمرك افزون ایده الله تعالی دیلرم »
« التفاتكله بودل‌مرده‌یی ایتدك احیا »
(نفعی)
« تنظیم غزلـده برده یحیی »
« بروادیء خاص قیلمش احیا »
(لا)
«جهانی ایتمه‌ده‌رشح مدادی دمبدم‌احیا»
«نی خامه‌م مگر آب حیـاتیله مربادر»
(نفعی)
« ایتدی هنر آوران اعجام »
« احیای علوم دین اسلام »
(مقدمهٔ ادبیه)
«احیا ایدر کولشلری پژمرده کوکلی»
«دیمزمی حسن پاکنه‌مأجور خنده‌در»
(پژمرده — اکرم)
«هم‌اولدورر افتاده‌سنی ، هم‌ایدراحیا»
«مخصوصدر اول آفته اعجـاز محبت»
(نفعی)

اِحیای مَوات [ع] معموره‌دن بعیـد اولوب صاحبی‌بولونمایان‌وسوریلوب اکیلمه‌مش اولان (آراضیء موات) ی زراعته قابل حاله کتیرمك که ترکجـه‌ده اوكا « ترلا آچمق ، آچمه » دینیلیر .

اِخاذه [ع] طرف حکمداریدن برینه احاله اولونان‌محل، تیمار § قالقانك طوته‌جق یری . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِخافه [ع] قورقوتمق، قورقودلمق : [اخافـهٔ اشرا ، اطفـالك اخافه‌سی جائز دکلـدر .] (تخویف) دها شـدتلی اولدیغندن مجازاة قصد اولونان موقعده استعمال اولونمالیدر. [صورت اخافه‌ده‌تفوهات فاسده‌دن غرضی مجرد تکلیفنی قبول ایتدیره بیلور ایسـه — بر مسوده — عاکف پاشا] ، [.. رعایاسنی اخافه ایله برمقدار شیلرینی آلمق ظن ایدن قبا داییلر دلیکاره صوقیلوب‌میدانه چیقه مدیلر — قوجه سکبان باشی] .

اِخامَه [ع] چادر قـورمق : [موسم صـیفده یایلاغه چیقانلر اورایه واصل اولونجه ابتدا اخامه ایله مشغول اولورلر .]

اِخباء [ع] اورتوب کیزله‌مك § اورتوب باصوب آتشی سوندرمك . نادراً استعمال اولونور.

اِخبار [ع] خـبر ویرمك ، ویرلـمك : [سـلانیکه وصولنی تلغرافله‌اخبار ایتدی، کیفیتك اخباری کندیسـنه تنبیه ایدلدی .] [طرف والای فتواپنـاهی‌یه اخبـار ایتدیکم جهتله اکر محـاکمه‌یه دعوت ایدرلرسه — لایحه — رشید پاشا]
« نه‌در عجب‌سبب حیرتك‌نه‌در دردك »
« کال لطفك ایله‌قیل کمینه‌که اخبار »
(ندیم)

اِخباری [ع ف] خبره منسوب، متعلق. صرفجه‌فعللرك روایتی مفیـد اولیشی . مثلا [احمـد

افندی کاتبدر] جمله سی بر جمله‌ٔ اخباریه‌در .

اِخْبارْنامَه [ف] موجب جزا بر حالك مرجع رسمیسنجه بیلنمه‌سی مقصدیله رسماً ویریلان ورقپاره .

اِخْبارِیَّه [ع] بر ماده‌نك ، بر شیئك مخبرینه ویریلن اجرت ، بخشش .

اِخْتِباء [ع] اعتنا ایله صاقلایوب کیزله‌مك ، اوصورتله کیزله‌نلك: [اختبای تصدقات ، خیرلی برشیئك اختباسی جائز دکلدر ، خائن دائما آثار ملعنتکارانه‌سنی اختبایه ساعیدر .]

اِخْتِبار [ع] آدمی ایی بیلمك ایچون صینه‌مق، یوقلایوب دڭه‌مك ودڭه‌نمك . بو منحصراً اشخاصده ، (تَجْرِبَه) هم اشخاص، هم اشیاده قوللانیلیر : [اختبار اختیار. طباخك اختباری .]

اِخْتِتال [ع] کیزلی سویله‌نیلان سوزی قولاق طونوب دیکله‌مك : [تربیه وآدابه منافی اولان اختتال ، منفور ارباب کالدر .]

اِخْتِتام [ع] ختام بولمق ، تمام اولمق ، بیتمه ، صوڭه ایرمه : غلطه ساحلنده‌کی ریختمك اختتامی ، انشاآتك اختتامی .

اِخْتِتان [ع] عادت معروفهٔ اسلامی اجرا ایتمه ، سنت اولمق، ختان ایدلمه : اختتان صبیان .

اِخْتِدار [ع] اورتولنمك ، پرده طوتمق، ستر ایله‌مك . استعمالی اندردر .

اِخْتِداع [ع] خدعه ایتمه، حیله‌کارلق، دوباره‌جیلق : [ارباب بصیرته قارشی اختداع ایله ایش کوریله‌مز .] ، [ارباب ناموس اختداعی قبول ایتمز .]

اِخْتِراع [ع] مثلی اولمایان ، کورولمه‌ین برشی وجوده کتیرمك، اویله برشی وجوده کتیرلمك : [صنعت طباعتی «غوتانبرغ» اختراع ایله‌دی، فونوغرافی «ادیسون» اختراع ایتدی، مکرر آتشلی تفنکك اختراعی.] اختراع اراجیف = یالان حوادث اویدورمق .

« جمشید کورسه بزم اراذلده باده‌یی »
« بی‌شك تأسف ایلر ایدی اختراعنه »
(نابی)
« نابی‌یه بو اختراعدر خاص »
« تسلیم ایدر آنی اهل اخلاص »
(لا)
« بی مثل ایسه‌ده بو اختراعی »
« یوق کیمسه‌نك آندن انتفاعی »
(مقدمه)

اِخْتِراعات [ع] اختراعك جمعی : اختراعات جدیده . [اختراعات بشرك اشرفی ومدنیت حاضره‌ده کوریلان کمالك سبب اصلیسی عد اولنور — کمال]، [حالاده بونجه اختراعات وکشفیاتك میدانه کلسنه

همت وخدمت ایتمکده‌سین — پژمرده — اکرم]

اِخْتِراعی { [ع] اختراع صورتیله، اویدوریله‌رق وجوده کتیرلمش اولان سوزلر : بو حوادث اختراعی اولمیدر ، فقرات اختراعیه . جمعی (اِخْتِراعیّات)در: [اختراعیّات متشیخانه ، اختراعیات متبصبصانه .

اِخْتِصار { [ع] قیصالتمق ، قیصالمق ، اکثریا سوز ایچون قوللانیلیر : اختصار کلام، لایحه‌نك اختصاری . عَلیٰ طَریقِ الاختصار = قیصالتمق یولنده ، قیصه کسمك اوزره . ینه بو معناده اولان (ایجاز) فن بلاغته مخصوص تعبیراتندر: [معرض اعتذار ده اختیار اختصار ورجای افزایش حسن توجه ومحبت عالیه‌لرینه ابتدار قلندی — مکتوب — سری پاشا]

« اوصاف پادشاهی چوحصره مجال یوق »
« نوعی بتر اوزاتمه سوزی ایله اختصار »
(نوعی)

اِخْتِصاراً { [ع]اختصار صورتیله، [قیصه اوله‌رق:اختصاراً بیان ماده ایتدی، تلغرافنامه ایله حادثه اختصاراً بیلدیرلشدر .

اِخْتِصاص { [ع] مخصوص قیلق، اولمق یعنی خاصهٔ منتسب اولمق ، انتسابی بولنمق ، برشیئ برآدمه ویاخود برآدمی برنسنه‌یه مخصوص قیلمق : [سرورینك منظوم تاریخ سویله‌مکده‌کی اختصاصی مسلمدر ، نفعی قصائدده ارباب اختصاصك پیشواسیدر ، اوذات عالی‌یه اختصاصم پك قدیمدر ، کندیسنه اختصاصی بولوندیغندن اویله لاابالیانه ادارهٔ لسان ایدییور .] ، [مجاهد غالب فاتح معالی مناقب حضرتلرینه محب حقیقیسی « جامی » طرفندن شو وجه ایله عرض اختصاص ایله — مولانا جامی طرفندن حضرت فاتحه مکتوب — معلم ناجی] ، [احکام دین اسلامده ایسه ، کیزلی برشی یوقدرکه ارباب اختصاصه خاص اولسون — مکتوب — سری پاشا] .

« بنلکدن او بنده‌یی خلاص ایت »
« شایستهٔ بزم اختصاص ایت »
(لا)

اِخْتِصاصیُّون { [ع] بر علمی ، برفنی ، برصنعتی الحاصل برشیئ صورت مکمله‌ده اوکره‌نوب مهارت واختصاص پیدا ایدنلر : [معمار سنان فن انشا ومعماریده اختصاصیّوندن ایدی ، فن طبده اختصاصیّوندن اولمایای بر آدمك مداواتندن استفاده اولونه‌ماز .]

اِخْتِصام { [ع]خصومت ایدیمك، دشمنلك حاصل ایتمك ، عداوت پیدا ایله‌مك : [التزام اختصام، هروقت هرکسه قارشی ترك اختصام ایدن کارلی چیقار .]

إِخْتِضابْ { [ع] بویاتمق، رنکلنمك: [هـا یدی هنکام شبابنده صاچی ، صاقالی آغارمش اولانلرك حنا وسائر درلو بویا ایله اختضابی اعتیادایدیشلرینه برشی دیمه‌یه‌لم. یا او، سنی اللی‌یی، التمشی، يتمشی کچمش سالخورده‌لرك اختضابی ترك‌ایتمه‌یشلرینه نه دیه‌لم !] ، عربیـده اولدیغی کبی تأهـله ، اولنمکه دعـوت اولونمق معناسنده قوللانیله‌ماز .

إِخْتِضاعْ { [ع] سرفرو، تواضع ایتمك، آلچاق کوکللیلك کوسترمك ، کوکلی آشاغی ایکمك : [ارباب اختضاع مقبول انام اولور.] (خضوع) دها چـوق قوللانیـلیر . معانیٔ عربیهٔ سائره‌سی لسانمزده مستعمل دکلـدر . [عصرنده فرط احسـان واختضـاعی ضرب مثل حکمنی آلمش ایدی -- مشاهیراسلام — حمید وهبی]

إِخْتِطابْ { [ع] نکاح ایله ایستمك، ایستنلمك: [همشیره‌می اختطاب‌ایتدی، بسلمه‌نك اختطابی اوزرینه جهازینی تدارك ایتمك لازم کلدی .] خطبه اوقومق، ایراد ایله‌مك معناسنده قوللانیله‌ماز .

إِخْتِطاطْ { [ع] صینیر چکمك ، چکلمك § حد وضع ایتمك، ایدلمك: [اختطاط اراضی، بوستانك اختطاطی.] بومعناده (تخطیط) زیاده قوللانیلیر .§ انسانك یوزنده چیزکیلر پیدا اولمق : اختطاط وجه ، اختطاط جبهه § صاقال چیقمغه باشلامق، یوزده قیل ظهور ایله‌مك : اختطاط امرد ، اختطاط جوان .

إِخْتِطافْ { [ع] قاپمق ، قاپلمق : مادیات ومعنـویاتده قوللانیلیر : [چوجغك الندن مجیدیه‌یی اختطـاف ایتدی ، اختطاف حوادث مقصدیله کیرمه‌دیکی قاپو یوقدر ، اویون آراسنده آتیلان طوپك — یره دوشمه‌دن — اختطافی قولای دکلدر ، بویله برحوادثك اختطافی.] § قاماشدیرمق : [قوتلی ضیای الکتریقی اختطاف ابصار ایدر .] بو معنـاده (خَطْف) ده استعمال اولونور . عربیده‌کی معانیٔ سائره‌یی لسانمزده قوللانیله‌ماز .

إِخْتِفاء { [ع] کیزله‌نمـك ، صاقلانمق : اختفـای حشرات = موسم حریفـده هوالرك صوغوقلغی اوزرینه بوجکلرك کیزله‌نمـه‌سی. [چکه باشلرندن بناقلره طوغری تجاوزه حاضرلانان خفیف صـاریلقلر نظردن اختفا ایده‌یورلرسه‌ده اختفا ایتمکده ایسته‌میورلردی . — پژمرده — اکرم]

إِخْتِلاء { [ع] تازه اوت بیچمك، قوپارمق. ترکجه کوچك لغت کتابلرنده تنهایه چکلمك ، اختیار خلوت ایتمك معنـاسنده کوسترلمه‌سی خطادر . اومعناده قوللانیلاماز .

إِخْتِلابْ { [ع] آلداتمـق ، آلدادلمق : [اکثریا اصنافك، مشتریلری اختلابه چالیشدقلری

کوریلور ، البته برچوجغك اختلاجی ممکندر .] نادراً قوللانیلیر .

اِخْتِلاجْ [ع] سکیرمك ، چاربندی پیدا اولمق . اعصابك حرکاتی = سیکیرلر اویناماسی ، چاربندیسی . اختلاج عین = کوز سکیرمك . جمعی [اِخْتِلاجاتْ] در . بعض ذوات اختلاجاتك احکام مخصوصه‌سی بولوندیغنی ظن ایدرلر . کتب قدیمه ایچنده بو احکامی جامع بعض کتابلرده موجوددر . [اولاری آب روان ، شمدیلرده « شلاله‌ماری » نامی ملاحت نادرالامثالنه تردیف ایده‌رك اودرجه صاف ، او درجه پاك نظر کوزلره مالك آلفونسینك بر زمانلر اختلاجلر ، سقوطلرایله مختل — لادام اوقاملیا — احمد راسم]

اِخْتِلاسْ [ع] قاپمق ، قاپلق ؛ لسانمزده ایکی صورتله مستعملدر . بری اموال امیریه‌یی چالمق ، آشیرمق . دیکری‌ده بولمق معناسنده قوللانیلیر : اختلاس فرصت ایده‌مدیکندن بحثله عرض معذرت ایدییور ، اختلاس وقت ایدوب بردفعه اولسون مکتوب کوندره‌مدم . [اداره صندوغندن التی بیك غروش اختلاس ایدلدیکی] . [بریالم تفنك‌بوشالدوب ومتریس آله‌جقلری محلده اعداد اولنان طوپلری اختلاس ایدوب — روضة الکاملین] ، [ایشته بو عبد عاجز ، استراحت وجوده مخصوص اولان اویقو زمانتی قصر صورتیله اختلاس ایده‌بیلدیکی اوقات خالیه‌یی — مکتوب — سری پاشا .]

اِخْتِلاساتْ [ع] اختلاسلر : [محاسبه جهتنك اختلاسات کلیه‌سی ظهور ایتمکله درحال ایشدن ال چکدیرلمشدر] ، [اشبو وظیفهٔ تفتیشی لایقیله ایفا ایدرلرسه شمدیکی قدر اختلاسات‌وسؤ استعمالات وقوعنه میدان ویرمه‌مش اولورلر — مکتوب — سری پاشا .]

اِخْتِلاطْ [ع] قاریشمق . قاریشوب کوروشمك ، برلکده بولونوب قونوشمق : [اهل وقار اجلاف ایله اختلاط ایتمز ، اوباشان ایله اختلاط ایدن حسن اخلاقدن محروم قالیر ، دائما ارباب کمال ایله اختلاط ایتمه‌لیدر .]

«اختلاطایتسه‌م آنی شرمنده‌ایلرسیرتم»
(فضولی)
« اختلاط ایتمه فرومایه ایله »
« مبتذل زمره‌سی پس‌پایه ایله »
(وهبی)
« لیل بر انبساط‌کاه سکون »
« روز بر اختلاط‌کاه شئون »
(معلم ناجی)
« یارب بو نه اختلاط و الفت »
(لا)

اِخْتِلاعْ [ع] قادین مهرندن واز کچوب یاخودفضله بدل ویروب قوجه‌سندن بوشانمق ، فسخ نکاح ایتدیرمك : [دامادك

بدخوی اولیشی نهایتی موجب اختلاع اولدی .] استعمالی اندر در .

اِخْتِلاٰفْ { [ع] مخالفت ایلەمك ، بری دیکریله خـلاف اوزره اولمق ، بربرینـه اویمـامق ، اویوشمـامق ، بر حالده طـورمامق : [اختلاف آرا ظهور ایتمکله مذاکرات جاریه نتیجەسز قالدی، اختلاف افکار، اختلاف طبایع ، اختـلاف مجتهدین ، اختلاف امت ، اختلاف فصـول .] (تَخالُفْ) (مُخالَفَتْ) (تَخَلُّفْ) ایله بینلرنده فرق بولوندیغندن بو معناده قوللانیلمامليدر . بونلرك معنا و موقع استعماللرینـه دقت اولونمق کرکدر : [چونکه اسـلامیت وحدت کلمەیی امر ایدر ، جنسیت و لسـان کبی عوارض دنیویەیی وسیلهٔ اختلاف ایتمکه قطعیاً مانعدر — تصویرافکار—کال]، [آنلره دیەبیـلیرمی‌یم که : صـنعتك مقصـدی کوزللکدر . کوزللك ایسـه بر شـیئه منحصر دکلدر . شـکله عائد اولان مشرب اختلافی طبیعتده‌کی، صنعتده‌کی ماهیت‌حسن مجردی بوزه‌مز—یژمرده — اکرم]، [« اِخْتِلاٰفُ اُمَّتِی رَحْمَةٌ » حدیث شریفنده‌کی اختلاف ، اعـلان حق وصواب ایچـون بحث و منـاظره معناسنه در —] .

« خالق اختلاف لیل و نهار »
« ایلەمش کائنـاتی حکمتزار »
(معلم ناجی)

« باشلار اوزماندن اختلافه »
« اوضاع عمـوم ایله خلافه »
(لا)

اِخْتِلاٰفَاتْ { [ع] جمع، اختلافلر: [اختلافات‌دولیه‌نك اسبابی ، اختـلافات هوائیه . بینلرنده موجود اولان اختلافاتك ازاله‌سیچون یکیدن مذاکراته ابتدار ایدلمشدر.] ، [یوقسه دنیاده برنفس الامر موجود دکلدرده حقوق‌وآنك اختلافاتی صرف مصنوعات بشردنمیدر؟ — مقالهٔ حقوق — کال]

« اختلافات شئونات جداول کبی‌در »
« بحر توحید آقار جملهٔ مجرا بردر »
(رئیس‌الکتاب—خیری)

اِخْتِلاٰقْ { [ع] یالان پیدا ایتمك، یالان اویدورمـق : اختلاق حوادث، اختلاق اراجیف .

اِخْتِلاٰقاً { [ع] اختلاق صورتیله اویدوره‌رق: بوحوادثی اختلاقاً سویله‌دیکی وارستهٔ اشتباه‌در .

اِخْتِلاٰقِیّاتْ { [ع] اویدورمـه اوله‌رق‌سویله‌نیلن یالانلر : [رومانجینك اختلاقیاتی‌افساد اخلاق ایدر.] ، [اصحاب دستار بر آلای سـاخته وقارك اختـلاقیات ابلهفریبانه‌لرینی‌صماخ اعتباره‌آلان ..]

اِخْتِلاٰلْ { [ع] بوزوقلـق ، قاریشقلق، انتظامسزلق؛ اختـلال دماغ = بین بوزوقلغی ،

اختلال امور = ایشلرك بوزوقلغی. جمعی
(اختلالات) در.

اِخْتِمار { [ع] خمیر اوزلنمك ، قاباروب مایه لنمك :
[اختمار عجین = خمیرك مایه‌لنمه‌سی .]
§ شراب اوله‌جق مایع قاینایوب درجهٔ
لازمه‌یی بولمق : [اختمار شیرج =
اوزوم صوینك قاینامه‌سی.] § قادین
باشنه اورتو اورتونمك، یاشمق طوتنمق:
[اختمار نسوان، اختمار خاتون .]
عربیده قادینلرك باشلرینه اورتدكاری
صارغی‌یه، بازه (خمار) دینیر. جمعی
(خُمُر) دركه تركجه (باش اورتوسی)
(یاشمق) بونك مقابلیدر.

اِخْتِمام { [ع] سوپورمك ، سوپورلمك : اختمام بیت
= اوی سوپورمك ، طریقك اختمامی
= یولك سوپورلمه‌سی . (تنظیف)
ایله بینلرنده فرق واردر. او ، دها
قوتلیدر . بونادراً استعمال اولونور .

اِخْتِناق { [ع] نفس آلامامق ، بوغولمق : اختناق امعا.
اختناق رحم = امراض عصبیه‌دندر .
خسته ده آثار فلج ایله برابر بوغاز
طیقانیر كبی بر حال اضطراب بخشا
حاصل ایدر .

اِخْتِیار { [ع] سچمك، سچلمك ، سچوب آلمق، سچیلوب
آلنمق . اكثریا معنویاتده استعمال
اولونور : [تفهیم مرام وتقدیر كلام
اولونه‌میه‌جق محلده بیهوده سوز سویلنمكدن
ایسه اختیار سكوت ایتمك اولی‌در ،
اختیار عزلت، اختیار محنت.] (انتخاب)
ایله فرقلیدر. او ، بونك یرنده قوللا -
نیله‌مز: [آكمق، آكدیرمق براولدیغی
ایچون — آندیرر — ده « آثار »
كبی كاف ایله یازلمق لازم كلیرسه‌ده
مأنوس اولان صورت املا اختیار
اولندی — پژمرده — اكرم]
§ اراده معناسنده‌قوللانیلیر: [انسان
اختیاریله تشبث ایتدیكی برایشده ضرر
دیده اولسه‌ده كیمسه‌یه برشی دیه‌مز ،] §
یاشلی ، قوجامش ، پیر : اختیار
اولدی ، اختیارلامق = قوجامق ،
یاشلی اولمق ، اختیارلق = یاشلیلق .
اختیار مجلسی = برمحلك ، بر كویك
یاشلیلرندن مركب اولان هیئت .
مذكری ، مؤنثی تفریقه لزوم یوقدر .
یاشلی ار ككه‌ده ، یاشلی قادینه ده
(اختیار) دینیر. قادین ایچون قاعدهٔ
عربیه‌یه تطبیقاً آخرینه (ه) وضعی
جائز دكلدر . یعنی قادین ایچون
(اختیاره) دیمك عبثدر : [وارثی
اولمایان اختیار خاله‌سنك عظیم ثروتندن
حصه‌دار اولمق — پژمرده — اكرم]

« خیر وشر جمله حقه راجعدر »
« كیمسه‌نك اختیاری الده دكل »
(لا)

« چوقدر اكرچه‌درد وبلای محبتك »
« امانه چاره الده دكل اختیارمز »
(روحی)

«لايقم هرجوره كيم قوبدى المده دامنك»
«چكديكم محصول دست اختيارمدربتون»
(لا)

« اختيار ايلر ايدم برسفردور ودراز »
(نفعى)

« يوقسوللغى اختيار ايدردى »
« يوقلق ايله افتخار ايدردى »
(نعت شريف — خاقانى)

« جهانه كلمه ده كيتمكده اختيارم يوق»
« بنم بنم ديه جك المده برمدارم يوق»
(نابى)

«سوبسو سوق ايلدين هپ سائق تقديردر»
«كيسه نك دستنده يوق راغب عنان اختيار»
(راغب پاشا)

«حسن اولوركيم بركورشده اختيارالدن كيدر»
(لا)

« ايليه يم اكسه كى بى اختيار »
« سيلئ سخت ستمله فكار »
(وحيد)

« بوشوق ايله چكدى روزكارم »
« دستمدى دكلدى اختيارم »
(لا)

« حرم كتخداسى قوجه اختيار »
« باقار دونمه دولابه ليل ونهار »
(عزت ملا)

« سن جوانسك سوديكم بن اختيار »
(كمال پاشا)

« ايشيككده كوزى ياشلى عاشقك بيك وار ايكن »
«نوجوانم بيك يشا يحيايى ايتدك اختيار»
(يحيى)

اِخْتِيارات [ع] منتخب ومختار اولان وقتلر، فعلار، عملار : [تقويملرك اختيارات قسمنه باقلى .]

اِخْتِيارى [ع] خواهش ايله ، مجبور اولمه يارق ، كيفى ، رضا ايله : [عمل اختيارى ، امر اختيارى ، افعال اختياريه ، تشبثات اختياريه .] ، [ديليجيلكه اختيارى سلوك ايدنلرله رداتشده اشتراك جبليسنه حكم ايديله بيلور — تصوير افكار — نامق كمال]

اِخْتِيارِيّات [ع] اختيار صورتيله ، صرف اراده ايله وقوعبولان شيلر : [صايقلامق، اسنه مك اختياريات جمله سندن دكلدر، كولمك مقولهٔ اختيارياتدندر .]

اِخْتِيان [ع] سلوك خيانت ايتمك، عهد وامانته غدر ايله مك : [هر نرده ده بولنديسه اختيان ايله ديكندن آرتق استخدامى جائز دكلدر.] نادراً قوللانيلير .

اِخْثاء [ع] محروقات سائره بولامه يارق وياخود اسباب سائره يه مبنى حيوان تزه كى ياقمق ، ياقلمق . مستعمل دكلدر .

اِخْجال [ع] اوتانديرمق ، اوتانديرلمق : اخجال نسوان ، اطفالك اخجالى. (تخجيل) دها چوق استعمال اولونور .

اِخْدار [ع] كنج قيزى ياشماقلامه ، ندير مق، اورتولنديرلمك، فراجه كينديرمك : دختر پاكيزه نك اخدارى . § برعضوك حسنى ابطال ايله اويوشديرمق ، اويوشديرلمق .

إِخْرَاجْ [ع] طيشارى چيقارمق، چيقارلمق : او آدمى جبراً دكاندن اخراج ايتديلر ، مستأجرك حكومت معرفتيله خانه دن اخراجى . [بومغاره دن دخى برچوق آثار نفيسه اخراج ايله اوروپايه نقل اولنديغى مرويدر — تدمر خرابه لرينى زيارت — اقتطاف] ، [درجهٔ ثانيه ده عكادن اخراجى — مبحث ثانى — عاكف پاشا]
« اخذو تسطير ايدوب ايتدم اخراج »
« اوله تا علت عصيانه علاج »
(حليهٔ سعادت — خاقانى)

إِخْرَاجَاتْ [ع] اخراجك جمعى . اصطلاحاتمزجه بر مملكتدن طيشارى يه كوتورلك اوزره صاتيلان وكوندريلن محصولات ، امتعه ، اشيا ديمكدر : [اخراجاتى زياده اولان مملكتك ثروتى ده زياده اولور ، بر مملكتك تجارت و ثروتى اخراجات وادخالاتيله مقايسه ايتمه ليدر .] ، [بو ولايتك محصولاتندن هرسنه ازميد ، مدانيه ، صامسون ومرسين اسكله لرندن وقوع بولان اخراجاتك مقدارى دخى محال مذكوره كمركلرنجه قابل تحقيقدر — مكتوب — سرى پاشا]

إِخْشِيدْ [چغتايى] اسكى خوقند وفرغانه حكمدارلرينك عنوانى . بهادر ، قهرمان ، اميرجسور ديمكدر .

إِخْصَاءْ [ع] باشلوجه ، خصوصى بر فن ، بر صنعت اوكرنمك : [تحصيل صنايعده اخصا جائز ايسه ده تعلمه اولى دكلدر .]

إِخْصَائِيُّونْ [ع] ارباب اختصاص مقامنده قوللانيله بيلير .

إِخْصَابْ [ع] اوجوزاق اولمق ، او جوزلغه ايرشمك . الفاظ مستعمله دن دكلدر .

إِخْضَالْ [ع] ايصلاتمق ، ايصلاتلمق : [بويالى يمه نيلرك دكز صوييله اخضالى لازم كلير .]

إِخْطَاءْ [ع] ياكلتمق ، ياكلدلمق؛ خطايه دوشورمك ، دوشورلمك : [تلاش ايله نسوانك اخطاسى پك قولايدر .] ياكلماز معناسنه و بوندن مشتق اولان (لَايُخْطِى) يى (لَايَخْطِى) اوقومق خطادر . § خطا ايتمك ، ياكلمق معناسنده نادراً استعمال اولونور .

إِخْطَارْ [ع] خاطره كتيرمك ، كتيرلمك : [ارباب صنايع نفيسه يى اخطار ايتمكه بوتعبير كافى اولمديغندن مقاله نك باشنده اوليه بر اوزون تركيب استعمالنه مجبور اولدم — اكرم] ، [اداى واجباتده غفلت ايدرسه م بنى ايقاظ ايديكز ، قصور ايدرسه م بنى اخطار ايديكز — نطق — سرى پاشا]
« برجزئه باقوب كلى نصل ايلرم انكار »
« برقطره ايدر فكرمه عمانلرى اخطار »
(اسماعيل صفا)

« کمال مدحی ذکر اولسه عقل فعالك »
« نشیب خاطرینه محل افکن اخطار »
(لا)

اِخْطارات [ع] جمع . خاطره کثیریشلر : اخطارات دوستانه، اخطارات خالصانه : [اشبو اخطارات « هرکس حقنده کوسترلەسی لازم کلن آداب ظرافت » ایله ختام بولیور — اقتطاف — محمد عطا]
[همده مجلس ادارۂ لوا انتخاب موقع خصوصنده مصیب اولماسەیدی، مملکتك عقلاسی مطلقا اخطارات لازمەده قصور ایتمزلردی — مکتوب — سری پاشا]

اِخْطاء [ع] سمیرمك، سمیرتمك، سمیردلك : [ضعیف البنیه برآدمی اغذیۂ قویه ومشروبات معدنیه ایله وتبدیل آب وهوا صورتیله اخظا ایدەجکنی دوقتور بیان ایتدی، ضعیف بر چوجغك اخظاسی چارۂ طبیسنی دوقتوردن سؤال ایتەلیدر .]

اِخْفاء [ع] کیزلەمك، کیزلەتلك، صاقلامق، صاقلانلق : [زواللی چوجق اخفای مرام ایتمك ایستەدی . فقط موفق اولامدی]، [اندلس عربلرده ایکن بر اسپانیول دلی قانلیسی برعرب کنجنی اولدیروب دردست اولونەمامق ایچون فرار ایلەدی. برباغچەیە کیروب صاحبی اولان اختیار برعربه عرض حال ایتدی . اختیار باغچه. اورتەسنده بر کوشکه اخفا ایلەدی — اقتطاف — محمد عطا]

«قیلمه اخفا اقتدارك عجزه محمول اولماسون »
(نامق کمال)
« مرامی عشقنك آثارینی اخفامیدر بیلم »
« اسیر بخت بی رنك اولدیغن ایمامیدر بیلم »
(پژمرده — اکرم)

اِخْفاف [ع] برشیئی خفیف ایتمك § بر آدمك کسر حیثیتنی موجب صورتده حرکت ایتمك معنالرینه ایدوکی بعض لغت کتابلرنده رمز واشارت اولونمش ایسەده لسانمزده برنجی معناده « تخفیف » و ایکنجی معناده « استخفاف » زیاده قوللانیلیر. بولفظ هیچ قوللانیلماز کبیدر .

اِخْفیق [ع] تزلزلات واسباب سائره ایله سطح ارضده پیدا اولان یاریق ، اخفیق الارض = یر یاریغی . (اخفوق) دەده باق .

اِخْلاء [ع] بوشالتمق، بوشالدلمق، تهی وبوش قیلق، قیلنمق؛ بوشلامق ، صالیویرمك . برنجی ، ایکنجی معنالرده آز قوللانیلیر : (اخلای بیوت) صوك معناده اکثریا (اخلای سبیل) ترکیبنده استعمال اولونورکه برمحبوسك ، برموقوفك یولنی آچمق ، صالیویروب سربست براقمق معناسنی افاده ایدر . (تخلیـه) بوندن زیاده قوللانیلیر .

اِخْلاص [ع] صفوت قلب ، استقامت فکر ، ریا غرضدن عاری محبت ، قلب پاك وصداقت کامله ایله دوسنلق وتوالق :

عرض اخلاص ، كمال اخلاص ، اخلاصكارانه، [سورهٔ اخلاص = قل هوالله سورهٔ شریفه‌سی] عربیده اولدیغی کبی لسانمزده خالص قیلمق معناسنده قوللانیله‌ماز . [ناطقهٔ الهامك تقریری کوزل ایدی . تحریری فنا اولدی ایسه قباحت بنده‌کزه عائددر باقی اخلاص افندم — پژمرده — اکرم]

« قصیده بربهانه، هم غزل افسانه‌در انجق »
« غرض اخلاصمی صدقیله خاك پایه انهادر »
(نفعی)

« حضرت شارع خاص الخاصك »
« یعنی اول درّیم اخلاصك »
(خاقانی)

«مادام اخلاصدر اساسی»
«معذوراوله‌وارسه‌ده خطاسی»
(مقدمه)

«ایلدی بی‌تاب‌حیرت کوکلمی دردفراق»
«اولدی‌مانع‌عرض اخلاصه کمال‌اشتیاق»
(لا)

اِخْلاصْ پَرْوَرْ } [ف] اخلاص صاحبی : [بَنْدَهٔ اخلاصپرور، اخلاص‌پرورانه=اخلاص صاحبنه لایق صورتده ، اخلاص پروری = اخلاص صاحبلکی واخلاص التزام ایدیجیلك، اخلاصمند = اخلاصلی واخلاص‌صاحبی،اخلاصمندانه=اخلاص ایله متصف اولانه یاقیشه‌جق طرزده ، اخلاصمندی = اخلاص صاحبلکی واوکا منسوب .]

اِخْلالْ } [ع] خلل ویرمك ، ویرلك ؛ سقط ایتمك ، ایدلمك . اکثریا معنویاتده استعمال اولونور: [اورادن‌برطاش‌چیقارلمه‌سی بنایی اخلال ایدر .] ، [نه لایقدرکه اوکالهٔ کرانبهای معرفت بر محرکهٔ سودانك زیرپای استغناسنه آتیله‌رق شرف وحیثیتی اخلال اولنسون — پژمرده — اکرم]

«آنده‌ابلیسك‌نه‌حاجت‌مکرینه،اخلالنه»
(نابی)

اِخْمادْ } [ع] آتشك آلوینی باصدیرمق ، آلو باصدیرلمق : اخماد لهب ، شمعه‌نك اخمادی ، نادراً قوللانیلشدر .

اِخْوانْ ، **اِخْوَه** } [ع] قارداش معناسنه (اَخ) ك جمعی . دیکر جمعلری‌استعمال اولونماز. قارداشلر : اخوان‌کرام. [حاصلی اعلان سروردن بشقه برشی ایچون طوپ آتمغه محتاج اولمقسزین میلیونلرله اخوانی اسلامك دائرهٔ اتحادینه‌جمع ایلدك — کمال] § کمال‌محبت وصداقتله‌تونوشیلان دوستلر، رفیقلر : [اخوان آراسنده تکلّف اولماز] سوزی مشهوردر. [بعض اخوان ایله برابر جمعه‌کونی کاغدخانه‌یه کیتدك .] عربیده اولدیغی کبی (اُخوان) دیه قوللانیله‌ماز. (اِخوه) نادراً استعمال اولونور . [ثانیاً واسطة العقد خلان وامامهٔ سبحهٔ اخوان اولان جناب‌ماهر

مظاهر وعين‌الاعیان مظاهره عرض
منتهای بی‌انتها ایلرم — مکتوب —
(سری پاشا)
« آسان دکل اخوانه ولی‌النعم اولمق »
(لا)

اِداْد — اِدَدْ { [ع] زور ، قوت § غلبه، مظفریت

§ مصیبت معنالرینی افاده ایدن [ادّ]
و [ادّ] ك جمعیدر . مفردی اصلا
قوللانیلماز . جمعی نادراً استعمال
اولونمشدر .

اِدارَه { [ع] دوندرمك ، دوند-
یرلمك : [اثنای طعامده
اداره‌ٔ اقداح محبت ایتدیلر]، [آنلربش
یوز سنه صوکره ما کنه‌لرینی اداره
ایچون اقتضا ایدن کومورك شمدیدن
تدارکنه چاره دوشونیورلر . — کمال]
§ بر ایشی قوللانمق ، بجرمك : [بو
مأموریتی حسن اداره‌یه موفق اولورسه ،
حسن اداره استقامت افکار ومتانت
اطوار ایله حاصل اولور .] ، [آنی
میدانه کتیره‌جك هنرور اشکالی ترسیم
ایتدکدن صکره بویالری قارشدیرر ،
رنکلری اویدیرر ، فورچه‌سنی
سر بستانه اداره‌یه باشلار — پژمرده —
م . اکرم] § برشیئه یتمك ، کفایت
ایدیش : [بو پاره ایله اداره ایده‌مز ،
او ایشه بو قدر پاره اداره ایدر .]
§ اسراف ایتمه‌مك ، تصرف واقتصاد ایله
حرکت ایتمك : [وارداتنی اداره ایله
قوللانان هیچ بروقت ضرورت چکمز ،
اداره فتیلی] § ضبط و ربط ، اثر
انتظام وحسن تنظیم: [اداره‌ٔ مملکت ،
اداره‌ٔ دوات] § مدار تعیش :
[اداره‌سی اویغون اولمدیغندن صیقنتی
چکیور ، بیچاره‌نك اداره‌سی یولنده
دکل .] § بر ناظره ، بر مدیره ،
یاخود بر هیئته تودیع اولونان وظیفه
ویاخود امور رسمیه ؛ تجاریه ، صرافیه
وامور سائره‌یه مخصوص محل وبنا
ویاخود هیئت : رژی اداره‌سی ، بانق
اداره‌سی غزته اداره‌سی ، استانبول
امورتنویریه اداره‌سی، خلیج واپورلری
اداره‌سی ، ترامووای اداره‌سی، قنطار
اداره‌سی، مجلس اداره ، هیئت اداره .
[بومثللو مواد ایچون مجالس اداره‌نك
رأی وقرارلری کافیدر — مکتوب —
سری پاشا]

اِداْرَه خانَه { [ف] بر شرکت
وتجارت وصنعت
وغزته هیئتلرینك اقامتکاهی § دعوی
وکیلی، قومیسیونجی، سمسار، محررکبی
مسالك مخصوصه اربابنك اوطوردقلری
محل مخصوص .

اِدالَه { [ع] برشیٔ الدن اله کچیرمك،
کچیرلمك ؛ تداول ایتدیرمك،
ایتدیرلمك: [روسیه دولتی اداله‌ٔ قوائم
نقدیه ایچون بعض تدابیر مخصوصه اتخاذ
ایتمکله ، بانقنوطلرك اداله‌سی .]

اِداْم { [ع] قاتیق، اتمك ایله برابر
ینیلن شی : [بو معیشتکاه
فانیده بر آدم بلا ادام اتمك یمکله‌ده
یاشایه بیلیر .]

اِدامَت | [ع] برشیئ دائم ایتمك ، بر شی دواملی ایدلك ؛
اِدامَه | دائم قیلمق ، قیلنمق : [ادامهٔ توجه ، ادامهٔ مناسبات ، شان دولتك ادامه‌سی ، شرف خاندانك ادامه‌سی .] (اِبقا) ایله بینلرنده‌کی فرقه دقت اولونمه‌لیدر. (اِبقای نام) یرنده (اِدامهٔ نام) دینیله‌من . عربیده اولدیغی کبی معانئ سائره‌ده قوللانیله‌ماز : [بتون صنوف حیوانات بوعالم فانی‌ده کندیلرینه اخلاف تدارکیله ادامهٔ نوعیتلرینه جان آتارلر — ویرژیلدن ترجمه — احمد مدحت] ، [استقبالده آبا واجدادینك شهرت حمیتنی ادامه ایده‌جك اولادی دنیایه کلیور — عبرت غزته‌سی — کمال] ، [نسیم کندی طراوتندن کونلرجه آکا سرمایهٔ ادامهٔ لطافت بخش ایتمش — پژمرده — م . اکرم] ، [ان شاءالله بن‌ده حسن سلوکله بو لطف ونظری ادامه‌یه موفق اولورم— نطق رسمی — سری پاشا]

اِدانَه | [ع] اودونج ویرمك ، ویره‌سی‌یه براقمق ، بورج ویرلمك : [ادانه صندوقی ، فلانجه‌یه ادانه ایتدیکی مبالغی هنوز استیفا ایده‌مدی ، موماالیهه بش‌بیك غروشك ادانه‌سی.] همزه‌نك فتحه ایله استعمالی غلط فاحشدر .

اِداوَه | [ع] اکثریا یولجیلقده ، عسکرلکده قوللانیلان مطره ، دریدن معمول صو قابی . جمعی (اَداوی) در. استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِدْبار | [ع] دوشکونلك ، آرقه دونمك ، ترسنه کیتمك ، طالعك مساعده ایتمه‌یشی ، دنیانك انساندن یوز چویرمه‌سی ، بخت اویغونسزلغی :

« کور فضولینك رخ زردنده اشك آلنی»
« پردهٔ ادبار طوتمش صورت اقبالنی»
(فضولی)

اِدْباق | [ع] یاپشدیرمق، یاپشدیرلمق: [اوطه‌نك جدارینه یاپیشدیرلی کاغد ادباق ایتدی ، قضاءً یرتیلان ورقپاره‌نك ادباقی.] استعماله احتیاج واردر .

اِدِّثار | [ع] چوق مال قزانمق ، اموال کثیره‌یه صاحب اولمق : [آدم وارکه ادّثارایله افتخار ایدر.] مستعمل دکلسه‌ده قوللانیله‌بیلیر.

اِدْجان | [ع] هوازیاده سیسلی، دومانلی اولمق § سمایی
اِدْجِیجان | یاغمور بلوطلری قاپلامق . لسانمزده بو معنایی افاده ایده‌جك باشقه کلمه بولونمدیغندن بونلر قوللانیله‌بیلیر .

اِدْخار | [ع] تحقیر وتذلیل ایتمك ، خور کورمك . استعمال اولونماز .

اِدِّخار | [ع] بیریکدیرمك ، بیریکدیرلمك : [ادّخار نقود ، ادّخار اموال ، ادّخار ذخائر،

دائما قاعدهٔ احتیاطه رعایت ایدن
دور اندیشان هنکام وسعتده ادّخار
نقود ایدرلر .] مطلقا دالی شدّه ایله
اوقومه‌لیدر : [انسانك حوایجی یالکز
ارضك قوهٔ نابته‌سنه صیغشمق احتمالی
یوقدر . آنی اولسه اولسه مدنیتك
خزائن ادّخاری استیعاب ایده‌بیلیر —
کمال] ، [لکن هر برینك « الذین
یکنزون الذهب والفضة » آیهٔ کریمه‌سی
صفت کاشفهٔ جبلّت ذمیمه‌سی اولمقله
لیل ونهار سعی وغیرتلری جمع وادّخار
طرفنه مصروف وهمتلری همان ذمّتلرینه
منحصر وموقوف اولوب — لایحهٔ
تاریخیه — مورخ عاصم]

« حق ویروب واسع اولورسه حالك »
« ادّخار ایله براز اموالك »
(نابی)

اِدْخال { [ع] دخول ایتدیرمك ، ایتدیرلمك ؛ کیردیرمك ،
کیردیرلمك؛ ایچری صوقمق، صوقلمق:
[قپودان سفینه‌یی خلیجه ادخال ایتدی ،
امتعهٔ وارده‌نك کمرکه ادخالی ، قرداشمی
مکتب فنون بحریه‌یه ادخال ایتدم)
اخراجك ضدّی : [مصطفی افندی
اردو معیتنه مأمور اولان هیئت کتّابه
ادخال ایدیله‌رك ١٠٣٣ده صدراعظم
چرکس محمد پاشا معیتیله ترجمان سفرینه
و ١٠٣٥ده حافظ احمد پاشا معیتیله
بغداد سفرینه کیتمش — کاتب چلبی
حقنده — عبدالرحمن] ، [فقط اراده‌سی
استحصال اولونمامش اولدیغیچون
سلفلرمك موازنه‌یه ادخال ایتمه‌مش
اولدقلرینی محاسبه قلمی افندیلری
سویله‌یوردی — مکتوب — سری
پاشا] ، [ادّعالرینی خیالات شاعرانه‌دن
عالم بحث ومناظره‌یه ادخال ایلدیلر —
محبت — کمال]

اِدْخالات { [ع] بر مملکته خارجدن کتیریلن محصولات ،
امتعه ، اشیا. اخراجاتك ضدّی :
رسومات امانتی طرفندن بوسنه‌کی رسم
ادخالات واخراجاتك مقدارینی مبین
خلاصهٔ حسابیه نشر اولونمشدر .

اِدِّخال { [ع] کیرمك: باب همایوندن ادّخال ایتدم . نادراً
قوللانیلیر. بومقامده (دُخول) زیاده
استعمال اولونور .

اِدْخان { [ع] توتمك ، یانه‌رق دومانی چیقمق : ادخان نار .

اِدْراء { [ع] بیلدیرمك ، بیلدیرلمك . [افیون محصولاتنك بو
سنه برکتلی اوله‌جغی ازمیردن ادرا
ایدلدی.] مأنوس اولمدیغندن تلفظی
غریب کورینور .

اِدِّراء { [ع] حیله وکذب ایله آلداتمق. نادراً استعمال
اولونور .

اِدْراج { [ع] معنای لغویسی بر شیئی دورمکدر. اصطلاحده ایچریسنه قویمق، قونلمق دیمکدر:
[سالنامه‌یه بعض فقرات مناسبه ادراج
ایتدی . بو ماده‌نك مکتوبه ادراجی

مناسب دکلدر .] (دَرْج) چوق
قوللانیلیر .

اِدْرارْ [ع] عربیده معنای اصلیسی سودلی حیوان سودینی
کرکی کبی آقیتمقدر . لسانمزده سیدیکی
آقیتمق و (بول) معناسنده قوللانیلیر.
(تَبَوُّلْ) کبی. ادرار ویریجی، بول
کتیریجی معناسنی افاده ایدن (مُدِرّ)
بوندن مشتق اولوب لسان عوامده
(مُدْرِرْ) دیه تلفظ ایدیلیر . فصیحنی
قوللانمق البته اولیدر . مرحوم معلم
ناجی افندی لغت کتابنده (بَوْل)
معناسنده استعمالی مهجوردر دیمش
ایسه ده بو کلمه الیوم اومعناده دخی
قوللانیلمقده‌در. لسانمزده ، فارسیده
اولدیغی کبی وظیفه ، تعیین ، معاش
ایراد معناسنده استعمال اولوناماز :
[شاعر معروف « کانی » نك یکن
محمد پاشایه یازدیغی بر نامه — بلکه
ضبط ادراره بیله تاب آور اوله‌مه‌یه‌رق
بی‌اختیار چاقشیرم ایصلانه‌جق ایدی .]

اِدْراكْ [ع] آکلامق ، آکلاشلمق : حقایق احوالی ادراك
ایتمکدن عاجزدر. § یتشمك ، ایرشمك :
[ادراکیله مشرف اولدیغم شو زمان
مسرت آکینده ، وقت سعادته ادراك
ایله بختیار اولان اخیار امتندر.] §
برشی کالنی بولمق ، بر شیئك موسمی
حلول ایدوب چاغی یتمك : [محصولاتك
ادراکی ، ادراك مزروعات .] §
آکلایش ، عقل ایردیریش ، واریش :
اصحاب ادراك ، اوچوق ادراکلی
آدمدر ، ادراکسز . [کتاب مبین
قدرتك بر صحیفهٔ تابناك نیلکونی
اولان جهان افلاکك نقوش وخطوط
زر اندود وجوهر آلودنده عیون
ادراکمزی قاماشدیران بدایع شایعه .—
پژمرده — اکرم]

« ای قدرتکه اولمایان آغاز وتناهی »
« ممکن دکل اوصافکی ادراك کماهی »
(لا)
« ادراك ایله جوهر نفس مقدمی »
(لا)
« اما عقلای عاقبت بین »
« ادراك ایدوب بو حالی پیشین »
(مقدمه)
« ادراك معالی بوکوچك عقله کرکمز »
« زیرا بو ترازو اوقدر ثقلتی چکمز »
(لا)
« قلبکی دغدغه دن پاك ایله »
« هر ایشك حکمتن ادراك ایله »
(نابی)
«فیض حق برق اورر آیینهٔ اندیشه‌مدن»
«چشم جان روشن اولور مشرق ادراکمدن»
(نفعی)

اِدْراكاتْ [ع] آکلایشلر ، عقل ایردیریشلر : ادراکات
بشر ، ادراکات بشریه . [اثرلرینك
انتشارنده کی سرعت وسهولت جهتیله
بربرینك ادراکات موجدانه سنه فیض

بخش تقویت اولان حکماـ نامی کمال]
«شکوه قدرتی بالای ادراکات انسانی»
(نابی)

اِدِّعاء { [ع] حقلی اولسون اولماسون برحکمده آیاق باصمق ، عناد ایتمك ؛ برنسنه حقنده بمدریاخود بویله‌در دیه آیاق دیره‌مك که لسانمزده دعوا ایتمك دینیر: نه ادّعاجی آدم ، ادّعا ایله بر شی قازانلماز .
(ادّعای واقعه) دیمك غلطدر .
(دعوای واقعه) دینیله بیلیرسه‌ده (ادّعای واقعه) دینمه‌لیدر. (ادّعای واقع) دینه‌لیدر. برده « ادّعا »دعوی ایتمك معناسنه اولدیغندن « ایتمك » ماده‌سیله استعمالی صحیح اوله‌ماز .
[سلاح بداهته ادّعای مجرد کبی مجروح بر دلیل ایله مقابله قیلمندن اولور — تصویر افکار — کمال]
« ادعایی براقوب آخر کار »
(وهبی)
«نه دیدمسه بن معاندینه ادّعایه کیتدی»
«بن اوا ادّعایه قیزمام امکم هبایه کیتدی»
(صفا)

اِدِّعائی / **اِدِّعائیات** { [ع] ادّعایه منسوب شی، بوش سوز ؛ ادعائی شیلر، دلیلسز سوزلر ، عندی حکملر : « مثلا [محاط علم کائنات آرای] سوزی ادعائیدر . شعرانك اکثر فخریاتی ادعائیاتدن عبارتدر . »

اِدْغام { [ع] اصطلاحات صرفیه‌دندر . کلمات عربیه‌ده جنس واحددن ایکی حرفك برنجیسنی ایکنجیسنه درج ایتمك ، کیزله‌مك دیمکدر . حرف اوّله (مُدغَم) ، حرف ثانی‌یه (مُدغَم فیه) دینیر .

اِدِّفاء { [ع] ایصنمق : ادّفای ماء ، ادّفای طعام . استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِدْفاء { [ع] ایصندیرمق : ادفای طعام ایچون امر ویردی . بوده اویله‌در .

اِدْفان { [ع] کومك ، بر شیئی طوپراغك آلتنه قویوب اوستنی اورتمك . (دَفْن) و (تَدْفین) دها چوق واکثریا اموات ایچون قوللانیلیر .

اِدْلال { [ع] ناز وعشوه ایتمك ، سوینك محبتنه مغروراً سویلن طرفندن استغناکارانه حرکتلرله نازی حددن آشیرمق : [اکثریا صاحبهٔ جمال ادلال ایدر .]

اِدْماء { [ع] قاناتمق، قان چیقارمق . نادراً استعمال اولونمشدر .

اِدْماج { [ع] درج ، ادخال کبی برشیء بر شیئك ایچنه کیردیرمك : [رسالهٔ موقوته‌یه بویله مقالات لطیفه ادماجی تکثیر رواجی موجب اولور .]

اِدْمان { [ع] مداومت ایتمك ومداومت صورتیله برشیده کسب ملکه ایله‌مك، دوام ایله حاصل ایدیلن ملکه : [اودون کسمکده ادمانی وار، یول یورومکده چوق ادمانلیدر ، ادمانلی آدم مشقته چوق طایانیر .] ادمان بدن = ژیمناستیق .

« ذوق وار اهل دل وطبعه ستم اللهدن »
« چاره نه دور ایده‌لی بویله‌در ادمان فلك »
(نفعی)

« کرچه شطرنجده چوق صنعت وار »
« نیجه عبرت آله‌جق حالت وار »
« بر اویوندر آکا عالم بایباور »
« بیله‌سی نوع هنردن صاییلور »
« لیك ادمانی دکلدر مقبول »
« که ایدر آدمی غایت مشغول »
(وهبی)

اِدْهاش { [ع] دهشت ویرمك ، ویرلمك ؛ دهشته دوشورمك، دوشورلمك: [قاصرغه‌نك شدتی اهالی‌یی ادهاش ایله‌دی، اطفالك ادهاشی جائز دکلدر .] (تدهیش) زیاده قوللانیلیر .

اِدّهان { [ع] کوزل قوقولو یاغ سورنمك : [اهالی حجازیه ادّهانی اعتیاد ایتمشلردر .] نادراً قوللانیلیر .

اِذابه { [ع] اریتمك . اریدلمك : [آلتینی اذابه ایدوب ، قورشونك اذابه‌سی .] مرحوم ناجی لغت کتابنده « اریدرجه‌سنه اضطراب ویرمك » معناسنده ده قوللانیلدیغنی کوستریبور ومثال اوله‌رق (قلب عاشقك اذابه‌سی) جمله‌سنی یازییورسه‌ده فقیر ادبیات عثمانیه‌ده بو معناده استعمال ایدلدیکنه دائر بر مثال بولامه‌دم . مع مافیه معناجه مناسبت ومقارنت طبیعیه بولونمه‌سنه نظراً مرحوم مشارالیهك ارائه بیوردیغی وجه‌ایله دخی استعمالنده بأس یوقدر .

اِذاخه { [ع] برشیئك اطرافنی طولاشمق .

اِذاده { [ع] عائله‌سنی حمایه ایتمك ایچون بر آدمه اعانه‌ده بولونمق .

اِذاره { [ع] بر آدمه القای خوف ایتمك، قورقوتمه، قورنتی‌یه دوشورمك . لسانمزده بو اوچ لفظك قوللانیلدیغنه دائر مثال بولونه‌مدی . دیمك که بونلر الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِذاعت
اِذاعه } [ع] فاش ایتمك ، افشا ایدلمك ؛ هر کسه بیلدیرمك، بیلدیرلمك : اذاعهٔ کیفیت، مصلحتك اذاعه‌سی مناسب دکلدر . § یوکسك سس ایله بیلدیرمك ، اعلان ایتمك : فلان یرده دکان آچدیغنی اذاعه ایدییور . بونلرك استعمالی اندردر .

اِذاقه { [ع] طاتدیرمق، طاتدیرلمق : اذاقهٔ سکّر ، سکّرك اذاقه‌سی ، اذاقهٔ شربت شیرین .]

اِذاله { [ع] اوزون اتکلی اثواب § قادینك یاشمنی یوزندن

صالیویرمه‌سی § زبون وبی‌تاب ایتمك . لسانمزده مأنوس ومستعمل دکلدر .

اِذْخاج { [ع] مکث و اقامت معناسنه‌در . فقط هیچ قوللانیلماز .

اِذْراء { [ع] مبالغه ایله، فوق‌العاده مدح ایتمك § معدنده آلتون آراشدرمق § خوف ایله مضطر ایتمك. برنجی معناده استعمالی لازمدر .

اِذْعان { [ع] آکلایش ، حس ایدیش ، عرفان کبی :

«واهب‌الادراکمزداد ایله‌سون اذعانکی»
(معلم ناجی)

« هنر لطف کلام حق بیلمکدر محلنده »
«حقیقتده بودر اهل‌دلك معیاراذعانی»
« نفعی »

§ ادب ، تربیه : اذعانلی آدمی هرکس سور . بی‌اذعان=اذعانسز ، آکلامقدن وتربیه دن محروم . ترکجه‌ده عربیده اولدیغی کبی خضوع واقرار واطاعت ایتمك ، تسلیم اولمق وبعدالتردد برشی یاپمغه عزم وجزم ایله‌مك معناسنده قوللانیله‌ماز : [بن مکتوبمده « رندانه معیشت بود وبنودی سیان طوتانلره خاص برطور حکمتدر » دیمش ایدم . آنی سنككبی ادراکی کوشك ومحفظهٔ مغزی نمونه نمای دنبه‌لك اولانلر تعقل واذعان ایده‌مزلرسه معذوردرلر — مکتوب — کانی]

« آداب ایله کل مجـلس ارباب کماله »
« عرفان ایله، ارکان ایله، اذعان ایله‌سویلش »
(دیدار)

« عشق ایلدی ماجرایی اذعان »
(شیخ غالب)

« قیمت جوهر کبی اهل اولان اذعان ایلر »
(جوری)

اِذْکار { [ع] یاد ایتـدیرمك ، آکدیرمق، آکدیرلمق: [اذکار نام ایچون اثار خیریه وجوده کتیرمه‌لیدر ، اسمك اذکاری .] (تذکیر) چوق قوللانیلیر .

اِذْلال { [ع] ذلیل ، رسوای قیلمق ، قیلنمق : [عالمده کیمسه‌یی اذلال ایتمه‌ملیدر ، متکبرك اذلالی]، [اك بیوك قورقوم‌شودر: بنی قاپوکدن طرد واذلال ایده‌جـك اولورسه‌ك نه یاپارم ؟. — امام‌علینك برمناجاتی — معلم ناجی]

اِذْمام { [ع] برآدمی مذمته قرین کورمـك ، ذم وتقبیح اولونه‌جق حالده بولمق § برکیمسه‌دن برشی حقنـده عهد یعنی سـوز آلمق . استعمالی اندردر .

اِذْن { [ع] دسـتور ، رخصت ، اجازت . بر ادمی برایش، بر ماده ، برحرکت ضمننـده سربست براقمق ؛ برآدمه برشی ایچون رخصت ویرمك: [اذن آلدی، اذنسز یاپیلیرمی؟، اذنی واردر ، اذنلی اولمایانی جـدولده کوسترمه‌لیدر، با اذن‌شرعی = رخصت شرعیه ایله . باذن الله = اللهك اذنیله. اذننامه = عقد نکاح ایچـون طرف شرعدن ویریلن کاغد .]

« سنك اذنکله طائر کوکده مرغان »
« سنك اذنکله سابح یمده ماهی »
(اکرم)
« ویرمز نکهینه اذن یغما »
(شیخ غالب)

اِذْنابْ { [ع] کناهکار اولمق ، کناه ایشلهمك . بوندن مشتق اولان (مُذْنِبْ) کناهکار دیمکدر . نادراً قوللانیلیر .

اِذْهابْ { [ع] ایلتمك، کیدرمك، کیدرلمك؛ ازاله ایتمك : اذهابْ اَوْساخ = کیرلری کیدرمك، اوساخ اثوابك اذهابی = کیلن شیلرك کیرلرینك کیدرلمسی. § آلتون سوروب یالدیزلامق ، یالدیزلاتمق : اذهاب کتاب ، جلد کتابك اذهابی . بومعناده (تَذهیب) چوق قوللانیلیر: [برقوچی یه ارکاب وادرنه ده تکیه قپوسی قربنده کائن نمازکاهه چاوشلرله اذهاب ایدوب — روضة الکاملین]

اِرائَه { [ع] کوسترمك، کوسترلمك: [ارائهٔ طریق = یول کوسترمك ، واپوردن چیقیلنجه ضابطهٔ محلیه یه مرور تذکره سنك ارائه سی لازمدر]، [بونلرك برنجیسی « مطالعهٔ آثار ادبیه » عنوانلی مقاله درکه آثار مندرجه نك مطالعه سنده کی فوائدی ارائه ایتمك ایچون درجی مقتضی کورنمشدر — اقتطاف — عطا] [نشر علم و ارائهٔ طریق مجاهدهٔ نفس کبی ایکی مقصد علوینك خادم بی همتاسی اولمش — امام غزالی — حمید وهبی]، [مضمار سخنوریده سمند سبکسیر قلمنه ارائهٔ رخصت جولان ایله فروسیت وهنرمندیده ید طولی کوسترمش — مبحث ثانی — عاکف پاشا]

اِرابَه { [ع] شبهه لندرمك، ریب وکمانه دوشورمك . قوللانیلماز.

اِراحَه { [ع] راحتلندرمك ، راحتلندیرلمك : [ارا حهٔ فکر، اراحهٔ روح ، قلبك اراحه سی] اکثریا معنویاتده استعمال اولونور . [تتبعات واشتغالات متمادیه نك ذهن وقاد جهانشمولنه ویردیکی تعب وکسل اراحهٔ حواسی مستلزم اولمسیله (طوس) ه معاودته قرار ویرمش — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِرادَه { [ع] دیلهمك، مرام ایتمك، ایدلمك : [شعر دینیلنجه کلام موزون اراده ایدلمش اولور . ارادهٔ کلیّه = جناب اللهك ایستکی، ارادهٔ جزئیّه = انسانك مرامی ، ایستکی]، [جدّیت محبته مبتلا برآدم معشوقه سنی نصل بر حس اراده سوز ایله سورسه بونلرده صنعتی آنك کبی سور — پژمرده — اکرم]
« اولماز مفید مقتضیّاتی فطانتك »
« جاری اولور اراده سی انجق مشیّتك »
(جلال پاشا)
[انسان ارادهٔ جزئیه سنی دائما خیره

صرف ایدرسه دنیا وآخرتده مسعود اولور] . بعضاً نظمده (ارادت) طرزنده دخی استعمال اولونور : [مدیرسك كه ارادتكه علت یوق — سنان پاشا]

« ارباب عشقك الده دكلدر ارادتی »
(نائلیٔ قدیم)

«بی‌ارادت‌جلوه‌كراولمازجهانده نسنه‌هیچ»
«شخص وتمثالی كورایله درمیان آینه‌یی»
(سرّی اسكداری)

« بی تردد طلب‌فیض ایچون اولدم فی‌الحال »
« اولیای سخنه صدق ارادتله مرید »
(نفعی)

§ بیورمق، بیورلق : ارادهٔ سنیه = امیر المؤمنین شوكتلو پادشاهمز افندیمز حضرتلرینك امر همایونی . ارادهٔ علیه = صدر اعظمك امری .

ارادات { [ع] جمع . اراده‌لر : ارادات الهیه، ارادات سنیه، ارادات علیه . [تصورات فكریه وارادات قلبیه كی اوكرنمه‌سی اوغرینه بتون زمان تحصیلنی اضاعه ایدرسك — كمال] ،

« دمبدم فیض ارادات همایونكله »
« بندكانك ایده عثمانلیغی استكمال »
(معلم ناجی)

ارادی { [ع] اراده‌یه منسوب، اختیار ومرام ایتمك صورتیله اولان : [بكای ارادی = انسانك اختیاریله آغلامه‌سی، حركات ارادیه .] بو معناده (اختیاری) ده قوللانیلیر . (ارادی) (قسری) نك یعنی جبر وزور ایله اولان شیئك و (اختیاری) ده (اضطراری) نك یعنی مجبوریتله وضروری وقوعبولان حركتك ضدّی دیمكدر . جمعی (ارادیات) در .

اراضه { [ع] تحصیل رضا ایله‌مك، قاندیرمق، قاندیرلمق : [بایع مشتری‌یی اراضه ایله‌دی. صاحب خانه‌نك اراضه‌سی .] بو، نادراً قوللانیلمشدر . الیوم بو معناده « ارضاء » چوق قوللانیلیر .

اراغه { [ع] طلب واراده ایتمك معناسنه ایسه‌ده مستعمل دكلدر .

اراقه { [ع] دوكمك، دوكولمك : [اراقهٔ دم ، سیاسیون نظرنده دماء بشرك اراقه‌سی .]

اران { نشاطلی اولمق، نشوه‌لی بولونمق § تنشوی تحته‌سی، تابوت . استعمال اولونمایان الفاظدندر.

ارب | [ع] حاجت § عقل، ذهن، ذكاء. §عقللواولق:(ارب)

ارب | عاقل ، هوشیار، (ارب)ده حاجت، ادمان دیمكدر. « اقصى الارب فی ترجمة مقدمة الادب » علامهٔ زمخشرینك برائر نفیسی اولوب علمای

عثمانیه‌دن احمد افندی طرفندن ترجمه وتوسیع صورتیله تألیف اولونمشدر .

اِرْباء { [ع] فائض ونماایله آرتیرمق ، نماالاندیریلوب آرتیرلمق : اربای اموال ایتام ، مبالغ موجوده‌نك ارباسی .

اِرْباب { [ع] بریرده علی الدوام مکث واقامت ایتمك معناسنه‌در. لسانمزده استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِرْباح { [ع] ربحلندیرمك ، فائده وکارحاصل ایتمك ، ایدلمك : [معاملات صرافیه‌ده ارباح نقود ایده‌رك .]

اِرْباش { [ع] آغاج یاپراقلانمق ، اغاجك یشیللنمه‌سی . بولفظ قوللانیله‌بیلیر .

اِرْبه { [ع] عقللی اولش ، ذکا ، حاجت § حیله : اولوالاربه = اصحاب ذکا ویاخود ارباب حاجت وموقع استعمالنه کوره حیله کاران دیمکدر .

اِرْبیان { [ع] استاقوز ، تکه کبی حیوانات بحریه ، دکیز بوجکاری . الفاظ معروفه‌ده دکلدر .

اِرْتاء { [ع] ایسته‌مه‌یه‌رك کولمك ، فتور ایله تبسم ایتمك . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِرْتاب { [ع] دیکوب طوردیرمق ، دیکیلوب طورمق : ارتاب عصا ، ستونك ارتابی .

اِرْتاج { [ع] آدمك سوزینی کسمك ، متکلمه سوز سویلتمه‌مك § قاپویی سد ایدوب باغلامق § قحط وغلا هرطرفه یایلق § چوق سورکلی یاغمور وقار یاغمق . لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِرْتاع { [ع] اوتلاتمق ، اوتلادلمق ؛ بومعناده (رعی) چوق قوللانیلیر : ارتاع اغنام ، حیواناتك ارتاعی .

اِرْتام { [ع] برشیئ اونوتمه‌مق ، کوردیکی آنده تخطر ایده‌بیلمك ایچون پارماغه ایپلك باغلامق . بونی باغلامغه‌ده (اِرْتام) دیرلر .

اِرْتِباب { [ع] برچوجغی حدبلوغه قدر بسله‌مك § رایحه‌لی شیلر اعمال ایتمك ، قوللانیلماز .

اِرْتِباث [ع] طاغیلمق ، قوللانیلماز .

اِرْتِباس { [ع] پك صیقیشیق وقاریشیق اولمق § ومضطر وشوریده حالقالمق . استعمال اولونه‌بیلیر .

اِرْتِباط { [ع] باغلانش ، تعلق ، مناسبت : [ارتباط قلب ، بوسوزك اوجمله‌یه ارتباطی بولونه‌مه‌دیغی بس بللیدر .] ، [اشیاده ، حادثاتده بوکوردیکمز سلسلهٔ ارتباط وتتابع موجوداتك بروقت مرهونه‌قدر محافظهٔ آهنك انتظامی — محسن بك — اکرم]

« سیر ایله ترقیٔ نشاطی »
« کوسترمه‌ده‌سرّ ارتباطی »
(معلم ناجی)

«كه ارتباط وداد عيال ايله موسى »
« حريم طور تجلايى صاندى آتشزار »
(نعت شريف ـ لا)
« يارب بونه ارتباط ونسبت »
« يارب بونه اختلاط والفت »
(لا)

اِرْتِباعْ { [ع] بهار موسمنده برجاى فرحفزاده اقامت ايتمك : [كاغد خانه كوبى ارباب ارتباع ايله طولمش ، بوسنه ارباب ارتباع ايله يك شنلكلى اولان مواقعك بريده عالم طاغى ايدى .] استعمالى لازمدر .

اِرْتِباقْ { [ع] تشويشلى ، آيقيرى ، قاريشيق بر ايشه كيريشمك ، طوتولمق § بوروطه يه اوغرامق § كيك ، قره جه كبى شكارلر دوزاغه طوتولمق . قوللانيلماز .

اِرْتِباكْ { [ع] قاريشمق ، چامورە باتمق § بر ايش ملوّث ومشوّش اولمق § سوزى آچيق سويله مه يوب طولاشيق وقاريشيق سويله مك . استعمالى اندردر .

اِرْتِبالْ { [ع] مالى بركتلندرمك ، چوغالتمق .

اِرْتِباهْ { [ع] يوكسكه چيقمق ، ارتقا ايلەمك . بونلر كلمات مستعمله دن دكلدر .

اِرْتِتاجْ { [ع] سوز سويلركن ديل طوتلمق ، كه كه له مكه باشلامق : [ارباب وقوف وكالتك مؤاخذات شديده سنه قارشى بو مثللو شارلاتانلرك دوچار ارتتاج اولمامه سى ممكن دكلدر .]

اِرْتِشادْ { [ع] استيف ايتمك ، بر شئ بربرى اوزرينه كوزلجه يرلشديرمك . قوللانيلمه لى .

اِرْتِجاء { [ع] قورقولى برصورتده اوممق ، اميد ايتمك : ارتجاى نجات ، ارتجاى خلاص . بونى (رجا ايتمك) مقامنده قوللانمه مليدر .

اِرْتِجاجْ { [ع] هيجانه كلمك ، چالقانمق ، قابارمق : ارتجاج بحر ، ارتجاج افكار .
« روزكارك شدتندن ايتدى دريا ارتجاج »

اِرْتِجازْ { [ع] احتصار ايتمك ، بحر رجزدن شعر سويله مك . نادراً قوللانيلشدر .

اِرْتِجاسْ { [ع] رعد ، كوك كورولده مك ، طوپ كورله مك ، برشى پاطلايوب كورولتى ايله عكس ايتمك . الفاظ مستعمله دن دكلسه ده استعمالى لازمدر .

اِرْتِجاعْ { [ع] كيرى دونمك § صاتيلان شيئك پاره سيله فائده يى موجب اوله جق شى آلمق . الفاظ مستعمله دن دكلدر .

اِرْتِجالْ { [ع] سوزى دوشونمه دن سويله مك ، حاضرجوابلق طرزنده سوز سويله يش ؛ اكثريا بالبداهه ، بلا تفكر شعر سويله مكده قوللانيلير : مرحوم حقى بك بر شاعر صاحب ارتجال ايدى . [شمديكى شعر وانشامزده ايسه ترتيب معانى ايله برابر

برده تشکیل وترکیب الفاظ دردی ذهنی اشغال ایتمکله نه شعرده ، نه ده نثرده اصول ارتجال ممکن در . — شعر وانشا مقاله سی]

«مرتجل مدحکده طبع روشنم اول رتبه کیم»
« براولور آیینه سنده ارتجالك صورتی »
(نورس)
« ایشته بو سببله درکه الآن »
« ترکیده یوق ارتجاله امکان »
(لا)

اِرْتِجالاً { [ع] ارتجال صورتیله ، دو شـونمکسزین :
[الحاصل شعر طبیعی اودرکه شاعر جزئی برملاحظه اوزرینه قلمی النه آلوب ارتجالاً قرق اللی بیت نظم ایده بیله لی — شعر وانشا مقاله سی] ، [چاکرکنز او قصیده یی ارتجالاً انشاد ایله مش ایدم — نفعی]

« خالصانه بردعادر مقصدم تاریخدن »
« ارتجالاً سویلدم کلدم ده شوق وغیرته »
(اسماعیل صفا)

اِرْتِجامْ { [ع] برشی اوست اوسته قاتلا نمق . ترجمه ده قوللانیلماز .

اِرْتِحانْ { [ع] آدمك ایشی بوزولمق ، حالی بوزوق اولمق . قوللانیلماز .

اِرْتِحاضْ { [ع] رسوای اولمق : ارتحاض ارباب اغراض . الفاظ معروفه دن دکلدر .

اِرْتِحالْ { [ع] بو عالم فانیدن آخرته کوچمك ، وفات : [ارتحال دارنعیم ، ارتحال داربقا ، تاریخ ارتحالی خاطرمده دکل ، رشید پاشا (١٢٧٤) سنهٔ قریه سنده ارتحال ایتمشدر .]

برمحلدن باشقه بریره نقل مکان ایتمك معناسنده قوللانیلماز . مثلا «قومشومز صاری یاره ارتحال ایتدی » دینیلمز .

[متهیئهٔ ارتحال بر متورمهٔ بدبخت غارتزدهٔ موت نابهنکام اولان جمالنی یه کندیسنه عرض ایدرکن قطعاً متأثر اولمایان آیینه یه تشبیه اولونسه بجادر ! . — پژمرده — اکرم] ، [پدرك قرق التی یاشنده اولدیغی حالده ارتحالنده بن تخمیناً سکز یاشنده ایدم — عمرك چوجقلغندن — معلم ناجی] ، [ایکنجی حجره ده صاحب مزارلرك مرمر فراش اوزرینه یاتمش ومرمردن یاپلمش مجسم صورتلری موجوددرکه حالت ارتحاللرینی مشعردر — شاراوتنبورغ — سعدالله پاشا]

« بقایه ایله مکله ارتحال اول آصف ثانی »
(لا)
«حمای وضع ایله یوب قیلدی جهاندن ارتحال»
(دیدار)
« تأثیر سمله ایلدی صدیق ارتحال »
(لا)
«آخر چالندی کوس رحیل ایتدك ارتحال»
«اوّل قوناغك اولدی جنان بوستانلری»
(باقی)

اِرْتِخاشْ { [ع] اضطراب ایچنده و حال بیحضوریده بولونمق . استعمالی اندردر .

اِرْتِخاص { [ع] اوجوزعدايتمك، ایدلمك : ارتخاص اسعار ، امتعه‌نك ارتخاصی .

اِرْتِداء { [ع] ردالانمق ، برشی بورونمك ، اورتونمك : ارتدای نسوان ، ارتدای خاتون .

اِرْتِداد { [ع] دین اسلامدن دونمك، دین حق ترك ایتمك ؛ (مرتد) بوندن مشتقدر : [ارتحال‌مصطفویدن صوكره قبائلك ارتكاب ایتدكلری شنیعهٔ ارتداددن چكینمه‌یه جكاری — امیر نوروز — نامق كمال]

اِرْتِداع { [ع] ممنوعاتدن كری طورمق : شرب خمردن ارتداع، مادی ومعنوی باعث استفاعدر.

اِرْتِداف { [ع] آردینه‌دوشمك ، آردندن كیتمك : [عجمی بر یولجی تصادف ایتدیكی كاربانه‌ارتداف‌ایدر.] الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِرْتِزاء { [ع] برشی اكسیلمك ، بر درلو سببله زیان كورمك . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِرْتِزاق { [ع] رزقلانمق ، رزق آلمق: [ارباب ارتزاق، ارتزاق ایچون قابوكه كلن فقیری طاتلی دیل ، كولر یوز كوستروب سویندیر .]

اِرْتِساس { [ع] فاش ، شایع اولمق: ارتساس ماده. قوللانیلماز ،

اِرْتِسام { [ع] رسمی چیقمق ، رسم اولمق، نقش اولمق: [اودلبرك خیالی لوح خاطرمه ارتسام ایتمشیدی .] عربیده اولدیغی كبی امره امتثال وجناب حقه التجا معناسنده قوللانیله‌ماز.

اِرْتِشاء { [ع] رشوت آلمق : ارتشا شرعاً وقانوناً ممنوعدر . [نخاس احرار فروش ارتشا الندە موی كشیده — شفیق‌نامه]

اِرْتِشاح { [صیزمق ، ترله‌مك . اصطلاحات طبیه‌جه اعضای بدندن برنده پیدا اولان برنوع مرض سببیله تراكم ایدن‌مایعك صیزوب دوكولمه‌سی .

اِرْتِشاف { [ع] برشیٔ سوزه‌رك، امه‌رك یودوم یودوم ایچمك : ارتشاف ماء .

اِرْتِصاع { [ع] ایكی شی بربرینه یاپشمق § دیشلرصیق اولمق § حبوباتی ایكی طاش آراسنده دوكوب اوفاتمق . استعمالی اندر در .

اِرْتِضاء { [ع] تقدیر وانتخاب واختیار ؛ بكنیلوب سجلمك: [شعرای سالفه‌دن نعتكولقده « نظیم » شایان ارتضادر .]

اِرْتِضاخ { [ع] عذر دیله‌مك § جزئی عطیه آلمق . « اعتذار » مقامنده استعمال ویاخود تأیید ایچون اوكا ارداف ایدیله‌بیلیر .

اِرْتِضاع { [ع] سود اممك : ارتضاع صبی .

اِرْتِعاءْ { [ع] اوتلامق : ارتعای اغنام ، ارتعای مواشی.
[ایکی کون راحله‌دن بیرون وبعید مکلئه‌ده ارتعا ایله غیبوبتی تعلیم وتأکید ایتدی — شفیق نامه]

اِرْتِعابْ { [ع] قورقق : سارقك ارتعابی طبیعی دکلیدر ؟
[طاس روبین جواکوانی پرطنین ارتعاب ایتمشیدی — شفیق نامه] ، [عثمانلی دلاورلرینك بویله‌ویانه‌اوکلرینه والمانیایه قدر کیده‌رك تلمع صمصام مجاهدانه‌لرینه خطف ابصار ایتمی عموم اوروپایی بیله‌دوچار اضطراب وارتعاب ایتمش ایدی — مشاهیراسلام ، (سلطان سلیمان) — حمید وهبی]

اِرْتِعادْ { [ع] اضطراب ایله ، بیلدیرم چارپمش کبی تتره‌مك . نادراً قوللانیلیر .

اِرْتِعاجْ
اِرْتِعاسْ
اِرْتِعاشْ
| [ع] تتره‌مك . اکثریا «ارتعاش» قوللانیلیر: [ارسلانلری بیله لرزه‌ناك ارتعاش ایده‌جك بر صورتله هرطرفه صولت کوستره‌رك قارشیلرینه چیقان دشمن آلایلرینی زیر وزبر ایتدیلر — مشاهیر اسلام ، (ولید بن عبدالملك) — حمید وهبی] ، [ارتعاش ید، ارتعاش دست عجوز .] « ارتعاج » برشی چوغالمق ، طولمق معناسنه‌ده کلیر . فقط لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِرْتِعاصْ { [ع] دپرنمك، سیلکلمك، صچراامق . نادراً قوللانیلیر .

اِرْتِعافْ { [ع] ایلروله‌مك، ایلری چکمك . قوللانیلماز .

اِرْتِغابْ { [ع]رغبت، هوسلنمك ، هوسله ایستمه‌مك :
[بویله برکتاب مستطاب البته جالب ارتغاب اولور .] چوق قوللانیلماز.

اِرْتِفادْ { [ع] کسب‌ایتمك، اکتساب کبی . نادراً استعمال اولونور .

اِرْتِفاصْ { [ع] اسعارك آرتمه‌سی، هر شیئك بهالی صاتلمه‌سی . قوللانیله‌لی.

اِرْتِفاعْ { [ع] یوکسلمك، یوقاری چیقمق ؛ یوکسکلك .
مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : [خیره دلالتله آدمك شانی‌ارتفاع ایدر، تواضع ایله انسانك‌قدری ارتفاع ایدر، قیشین بندلرك صویی ایکی مترو ارتفاع ایدر، دائرهٔ عسکریه‌ده‌کی حریق قله‌سی التمش ایکی‌مترو ارتفاعنده‌در.]ارتفاع‌تحته‌سی = ربع‌دائره ، ارتفاع‌آلمق = کونشك وقت‌زوالده یوکسکلکنی اسطرلاب ایله وآلات سائره ایله اولجوب درجه‌سنی حساب وتعیین ایتمك . [هربری سطح زمیندن‌بربچق، ایکی‌مترومقداری‌مرتفع اولان بو لطیف آغاجلری کوزدن کچیرمکده ایکن نظرم انجق اوتوز ، اوتوز بش‌سانتیمترو قدر ارتفاع پیدا

ایتمش بر فدانجغه تصادف ایتدی‌که یالکز بر کل آجه بیلمش ایدی — اقتطاف — معلم ناجی]، [شهردروننده یوز یکرمی متر و قدر مرتفع بر معبد واردر ، بونك شرق طرفنده ینه او ارتفاعده اون ایکی قطعه یکپاره مرمر دیرك کورنمکده‌در — تدمر خرابه‌لرینی زیارت — صباح]

« ارتفاعن آلمغه اولمش مهندس چرخ آکا »
« مهری سطرلاب ایدوب قیلمش شعاعن ریسمان »
(نفعی)

اِرْتِفاعاً { [ع] ارتفاع جهتیله ، یوکسکلکجه : [استانبول وغلطه قله‌لری آراسنده ارتفاعاً فرق واردر .]

اِرْتِفاقْ { [ع] آدم کندی دیرسکنه ویاخود قولتق یاصدغنه طیانمق § طولمق. اصطلاحات طبیه‌جه غیر متحرك وقیقرداغه مستند مفصل.

اِرْتِقاء { [ع] آرتمق ، یوقاری چیقمق : مراتب عالیه‌یه ارتقا ایتدکجه تواضعی آرتیردی . [لکن نه آنلر کبی ارتقا و اعتلایه متحمل . . نه‌ده بریکیلر کبی افتقاره متنزل اولان قارغه‌لر — بیلمزکه نه ایچون — بو حقیر قوشلری توبیخ وتکدیر ایله تعذیبدن خالی قالمازلر ! . — پژمرده — اکرم] § ایلریله‌مك، ایلری کیتمك: ملکمزده صنعت طباعت ارتقا ایدییور. (ترقّی) برنجی معناده آز ، فقط ایکنجی معناده چوق قوللانیلیر . موقع استعماللرینه دقت اولونمالیدر : [ماه غرا آهسته آهسته بالای آسمانه ارتقا ایدرك کاه طریق نیلکونی اوزرنده بر صورت دلپذیر ایله سیر ایدر — آمریقاده بر کیجه — اکرم]

« ایلر ایدی نسل بر نسل انتقال »
« ارتقا بولدقجه بولمشدی کمال »
(عبیدی)
« مادام اثری طورر حیاتك »
« مأمولدر ارتقاسی ذاتك »
(لا)

اِرْتِقابْ { [ع] بکله‌مك، کوزله‌مك: [ارتقاب موجب اضطرابدر] (ترقّب) بوندن زیاده استعمال اولونور. بونلر، ینه بومعناده قوللانیلان (انتظار) دن قوتلیدر .

اِرْتِقاشْ { [ع] جنکده عسکرلر، بر برینه قاریشمق : ارتقاش صفوف اعدا . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِرْتِکابْ { [ع] ناسزا، فنا ایش ایشله‌مك، ایشله‌تمك: [ارتکاب شنیعهٔ کذب وریا ، جنایتك ارتکابی] § برمأمورك خدمت رسمیه‌سنجه سوء استعمالاتده وکوتو حرکاتده بولونمه‌سی: [محاسبه‌مأمورینك ارتکابی تحقق ایتدیکندن..] عربیده اولدیغی کبی (رکوب) یعنی بنمك معناسنده استعمال اولونه‌ماز . لسانمزده مطلقا کوتو فعل ایشله‌مك معناسنده‌قوللانیلیر.

(مُرتَكِبْ) خرسزلغی ، کوتولکی قبول ایدن دیمکدر .

« نه خیالده احتمال غرور »
« نه مزاجده ارتکاب ریا »
(فضولی)

« نه سوز ، که اولمیه مضمون مدحکی مشعر »
« اولور خیالی دله ارتکاب شغل ذمیم »
(نفعی)

« مجلسك مجلس عرفان اولسون »
« هر کورن شوقله حیران اولسون »
« یعنی هرلفظك اوله برمعنی »
« ارتکاب ایلهمه مالا یعنی »
(وهبی)

« قنغیسینك ارتکابندن کوکل حیرتدهدر »
« هم کنه هم کریهٔ خجلتدر استغفاره شرط »
(نابی)

اِرْتِکازْ { [ع] نبض آتمق ، طمر سکیرمك § رکز ایدلمك ، متین قیلق ؛ نادراً ایکنجی معناده قوللانیلمشدر .

اِرْتِکاسْ { [ع] باش آشاغی یووارلانمق § برحادثه یه دوشمك § مزدحم اولمق . الفاظ معروفه ومستعملهدن دکلدر .

اِرْتِکاضْ { [ع] مضطرب اولمق § حاملهنك قارننده جنین اوینامق . الفاظ معروفهدن دکلدر .

اِرْتِکاكْ { [ع] ظاهرده جربزهلی کورینن آدمك حین مخاصمهده سوز سویلهیه مهیوب مضطر قالمهسی . مستعمل دکلدر .

اِرْتِکامْ { [ع] ییغلمق ، اوصورتله صیقشمق . قوللانیلماز .

اِرْتِماء { [ع] اوق کبی آتلمق ، یکدیکریله آتشمق : ارتمای اشرا . نادراً قوللانیلمشدر .

اِرْتِمازْ { [ع] اضطراب ایله یرنده دپرنمك . الفاظ معروفهدن دکلدر .

اِرْتِماسْ { [ع] صویه طالوب کیتمك ، طالغیجلق .

اِرْتِماضْ { [ع] یرندن اوینادوب صیچراتمق § برکیمسهیی حمایه ایتمك ، قوللانیلماز .

اِرْتِهانْ { [ع] برشیء رهن اولهرق آلمق ، برشی رهن صورتیله آلمق : [صراف موما الیه ارتهان ایتمش اولدیغی الماس طاقملری رد وتسلیم ایلهدی ، آلتون قوردونك ارتهانی .]

اِرْتِواء { [ع] ایچهرك قانمق § اعضای بدن ومفاصل قالینلاشمق § ایپ بوکولمك .

اِرْتِواحْ { [ع] نوبتله ایشلهمك . قوللانیلمالیدر .

اِرْتِیابْ { [ع] شبهه ، شك ؛ شبههلنمك : [ایکی کره ایکینك درت ایدهجکی بی ارتیابدر .] اکثریا بوصورتله قوللانیلیر . « ایتمك » مادهسیله برابر نادراً استعمال اولونور : [یقینیاتدن عد واعتقاد اولونان بعض

قضایا بیله غلط حس احتمال وملاحظه‌سنه مبنی محل بحث وارتیابدر — لاحقهٔ تقویم ادوار — جودت پاشا]

« انکاره وجودی کیتـدم اما »
« یوقلقـده‌ده ارتیـابه دوشـدم »
(اکرم)

اِرْتِیاحْ } [ع] سرور وفرح کسب ایتمك ، روزکارلانوب راحت ایتمك. نادراً استعمال اولونور.

اِرْتِیاعْ } [ع] قورقمق ، اورکمك قوللانیلماز .

اِرْثْ } [ع] وفات ایدن شخصك وارثنك شرعاً آلدیغی ترکه ومخلفات ، میراث .

اِرْثاً } [ع] میراث اوله‌رق ، ارث صورتیله : بونجه اموال واملاك ارثاً کندیسنه انتقال ایتمش ایکن آز وقت ایچنده جمله‌سنی محووهبا ایتمشدر . [ایشته بو جوانمردانك احفادی اولان عثمانلیلره ارثاً وفطرةً حائز اولدقلری صفت سخاوت بروظیفهٔ عظما تحمیل ایلمشدر — تصویر افکار — کمال]

« بر کتاب نفیسه برجاهل »
«اولدی ارثاً — قضابویا — نائل»
(اکرم)

اِرْثی } [ع] ارثه منسوب؛ بابادن، آنادن قالمه : ملك ارثی ، نقد ارثی ، املاك ارثیه ، مرض ارثی ، علل ارثیه .

اِرْثاثْ } [ع] اسکیتمك ، اسکیدلمك؛ ییپراتمـق ، ییپراداق : ارثاث لباس ، اثوابك ارثاثی .

اِرْجاء } [ع] تأخر وتأخیر ایتمك. اسکی لغت کتابلرنده اطراف معنـاسنه کوسترلمش ایسه‌ده یاکلشدر ، قاموس کبیرده واختریده بوکلمه بالاده عرض اولونان معنـاده کوستریلیور. عربیده قوللانیلان معانئ سائره‌سی بزجه لازم دکلدر . اطراف معناسنه‌اولان (اَرْجاء) درکه عربیده قویو وقبر کناری وهر شیئك طرف وناحیه‌سی معنـاسنه کلن (رَجا) نك جمعیدر .

اِرْجاعْ } [ع] کری چویرمك ، چویرلمك ؛ کری دوندیرمك ، دوندیرلمك : [ارجاع نظر، ارجاع فکر، کلامك ارجاعی.] « اِعادَه » ایله فرقلی بولوندیغندن موقع استعمـاللرینه دقت ایدلمه‌لیدر . مثلا [اعادهٔ زیارت] مقـامنده [ارجاع زیارت] دینیله‌مز . [عنایةً ومحبةً اشبو ورقپاره‌یی بعدالقرائه بنه طرفمزه ارجاع اثبات محبته برهـاندر افندم — قاضیعسکر — عصمت] ، [تقلیـد اوپه‌را ایله اسکیمش درامنك سیرندن زیاده اونلره ارجاع خیـال ایده‌رك انسانده آرزوی کریه حاصل اولور — لادام اوقاملیا — احمد راسم]، [کوکلنده نه قدر اذواق واشـواق ، نه درجـه

قابلیت میلان ومحبت وار ایسه جمله سنی آکا ارجاع ایدر بد بختلردر . — پژمرده — اکرم] ، [اوّل باوّل استانبولدن باشلانیله رق خیرات قدیمه نك وضع اصلیسنه ارجاع اولونمه سی — انفاق محتاجین — شناسی]

اِرْجاف { [ع] فنا شی ایله مشغول اولمق ، ارض تزلزل ایتمك . قوللانیلماز .

اِرْجال { [ع] بر آدمی پیاده ایتمك ، پایان یوروتمك .

اِرْحاب { [ع] بول اولمق ، بوللانمق ، ککیشلەمك ، قوللانیله بیلیر .

اِرْخاء { [ع] کوشتمك ، کوشه د . لمك ؛ صالیویرمك ، صالیویرلمك : « ارخای عنان سمندخامه » کبی تعبیرات قدیمه شمدی خوش کورلمه یور ، زمام اسبك ارخاسی . [مثلا غلط مشهور حکمنی آلان « حنظ وچماشیر ومغیلان » کلمه لرینك اصلنه ارجاعلری نصل معقول وممکن اولور — منیف پاشا]

« شوق وارووادیٔ معناده تکاپویه براز »
« نوله کوسترسه عنان قلمه ارخایی »
(نفعی)

« براق عزت وجاهی ایدوب پابستهٔ تخصیص »
« سمند رحمت عامك عنانن ایله مش ارخا »
(نابی)

اِرْخاص { [ع] او جوزلاتمق ، اوجوزلادلمق : ارخاص اسعار ، اسعارك ارخاصی . [اتمك ، طوز ، غاز ، خطب ، کومور کبی حوایج ضروریه دن اولان شیلرك ارخاصی الزمدر .]

اِرْداء { [ع] آشاغی دوشورمك ، هلاك ایتمك . قاموس کبیرده و اختریده و سائر کتب لغتده بویله کوستریلیور . « لهجهٔ عثمانی » ده طیاتمق ، ظهیر اولمق معنا سنده کوسترلمه سی نه یه مستند ایدوکی بیلنه مدی . ذاتاً لسانمزده اندر اوله رق قوللانیلیر .

اِرْداف { [ع] آردی صیره یورتمك یوریدلك ؛ آردی صیره ایراد ایتمك ، ایدلك : [معنالی معناسز ارداف کلام ایتمك هنر دکل ، یاوه کولقدر .]

« صبحه دك کسمه یه رك لاف ایتدم »
« سوزه بیك بیلمجه ارداف ایتدم »
(نیلی)

لسانمزده ینه بومعناده (تردیف) دها چوق قوللانیلیر .

اِرْدافاً { [ع] آردی صیره یورتمك ویا یوریدلك صورتیله .

اِرْزیز { [ع] لرزش ، ترعمه § طواودانه سی § دیك سس ، صوت مدهش .

اِرْساء { [ع] ثابت وپایدار قیلمق ، قیلنمق : ارسای لنکر ، سفینه نك ارساسی . لسانمزده آز قوللانیلیر .

اِرْساخ { [ع] برشیٔ ثابت وپایدار ایتمك . قوللانیلماز .

اِرْسالْ { [ع] كوندرمك ، كوندرلمك . اشخاص و اشياده استعمال اولونور : اشياى مطلوبه پوسته‌يه تسليماً ارسال ايدلدى . كتابك ارسالى ، ارسال لحيه == صاقال صاليويرمك . ارسال مثل == مشهور بر فقره ويا بر سوز ايراديله كلامى ، فكرى قوتلنديرمك . [الياس پاشا مرحوم ، هدايای مبحوث عنهانك ارسالنى ناطق اولان شقه سنك كنارينه — كتابخانهٔ ابوالضيا .] ، [مستور اولميه كه وارد اولان برات همايون مضمونى ارسال اولنان عرضه مطابق اولمايوب تصرفده ناقص قالمشدر — فضولى .]

«علاءالدين سلجوقى ايدوب طبل وعلم ارسال ،
«محقق التى يوز طقسان طقوزدر خطبه عنوانى»
(همدمى »

« ارسال مشلده مثلى يوقدر »
« بوشيوه‌ده سوز اگرچه چوقدر »
(لا)

«باير اولمش ملكه تعيين ايتدى معمار خرد»
«صوصامش كلزاره ارسال ايتدى ابرنوبهار»
(فضولى)

اِرْسالاتْ { [ع] كوندريشلر : ارسالات مأمورى ، اوروزدى باق تجارتخانه سنك طشره‌يه ارسالاتى كوندن كونه آرتيور .

[بونك امكان تحتنده كى تحصيلاتنجه‌ده اصلا اعتنا اولونمايوب درسعادته عائد ربعه محسوباً بك آز ارسالات وقوع بولماسى دخى — مكتوب — سرى پاشا]

اِرْشادْ { [ع] طريق مستقيمه وسمت صلاح وفلاحه سوق ايتمك ، ايدلمك ؛ طوغرى يول كوسترمك ، كوسترلمك : [خط حركتم پك سقيم ايدى اوپير روشنضمير بنى ارشاد ايتدى ، ضلالات پيشكانك ارشادى] ، [آلهى — عابدلرك عبادته قوت وطاعته استطاعت نره‌ده بولوردى ، سن ارشاد ايتمه‌سهك — سنان پاشا]

« حكمت آميز كركدر اشعار »
« كه مآلى اوله ارشاده مدار »
(نابى)

« اولدر شعراى رومه استاد »
« اولدر ايدن اهل نظمى ارشاد »
(لا)

« عارفى آيت اولاى كلام ازلى »
« سخنى غايت معناى كتاب ارشاد »
(نابى)

« بنى ارشاد ايدن الطاف همايونكدر »
«عمرك افزون اوله‌اى رهبر بيداى كرم»
(احمد حمدى)

« امام دين پناهن مرشد ارشاد آكاهان »
« اميد كانخواهان كاردان دين و دنيادر »
(صبرى)

اِرْشافْ { [ع] صوبى صوردرق ، يودوم يودوم چكه‌رك ايچمك . هيچ قوللانيلماز .

اِرْشاقْ { [ع] بر شيئه نصب نظر ايتمك ، ديك باقمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِرْضاء { [ع] يرندن آيرلمامق . قوللانيلماز .

اِرْضاع { [ع] اوزون برآلت جارحه ايله دورتمك . مأنوس دكلدر .

اِرْضان { [ع] رصانت ويرمك، محكم قيلمق ، قيلنمق : [ارصان اساس، ارصان بناء، جدارك ارصانى .] اساتذه بومقامده «ترصين» زياده قوللانيلير .

اِرْضاء { [ع] راضى ايتمك، ايدلمك: [ارضاى طرفين، صاحب البيتى ارضا ايتدكدن صوكره، صاحب مالك ارضاسى .]

« ويروب حق صريحن قبض وبسط ومحو واثباتك »
« عدالت خانهٔ حكمتده ايتمش جمله سن ارضا »
(نابى)

اِرْضاع { [ع] امزيرمك، امزيرلمك: [والده سى خسته اولديغندن چوجغنى ارضاع ايده مدى، زواللى صبينك ارضاعى] ، [ياخود كهوارهٔ تصورده ارضاع ايله مكده اولديغمز فرزند آرزو مشى وحركته تاب آور اولمازدن اول — شفيق نامه شرحى]

اِرْضَه { [ع] چايرلق، اوتى زياده محل . قوللانيلماز .

اِرْطاط { [ع] تنبللكدن حركت ايتمه مك، يرندن قالقمامق. قوللانيله بيلير .

اِرْعاء { [ع] رعى ايتمك، اوتلاتمق: ارعاى اغنام .

اِرْعاس } [ع] تترتمك . ايكنجيسى
اِرْعاش } قوللانيلير .

اِرْغاص { [ع] چكمك صورتيله صارصمق. قوللانيلماز.

اِرْغاب { [ع] رغبت ايتديرمك، ايتديرلمك : غزته يه بوفقره نك درجى ارغاب ناس ايچوندر. « ترغيب » چوق قوللانيلير.

اِرْغاد { [روجه دن] رنجبر ، ايشجى ، عمله . عربيده [ارْغاد] خلاط، اورغان معناسنى افاده ايدر . « ارغاد پازارى » = رنجبر وعمله نك طوپلى بولوندقلرى ، اقامت ايتدكلرى محل: [شوقدر واركه تنبللرده عالمك ديلنجيسى ، سفيهلرده شونك بونك ارغاديدر . دينلسه يالان اولمازكال] § يلكنلى كميلرك باش طرفلرنده بولونان ولنكر زنجيرى، خلاطى صارمق ايچون قوللانيلان دولاب . § عمله نك بوجا ايدوب چويردكلرى آلت جر ، بوجرغاد . بولفظى عربى [عرقاد] دن محرف ظن ايدنلر اصلنى بيلمه دكلرندن خطا ايديورلر .

« نه بوترتيب حكم جمله بنى آدم ايكن »
« بريسى خانه يا پار بيريسى اولمش ارغاد »
(نابى)

اِرْغاف { [ع] سرعتله يورومك ، حرصله باقمق ، قوللانيلماز.

اِرْغام { [ع] يره سورتمك ، سورتلمك. اكثريا(انف)

و (انوف) لفظلريله وكمال تذليل وتحقير مقامنده استعمال اولونور: (ارغام انف دشمن، ارغام انوف اعدا) تعبيرات قديمه‌سی مشهوردر. «ترغيم» ده بو معناده ودها زياده قوللانيلير.

اِرْغانْ [ع] بر آدمی طمعه دوشورمك § بر ايشی قولايلشديرمق. لسانمزده قوللانيلماز.

اِرْفاء [ع] بر طرفه ميل ايتمك § مدارا ومجامله‌ده بولونمق § تقريب ايتمك، تقرب ايله‌مك. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر.

اِرْفادْ [ع] ياردیم ايتمك، برشی ويرمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِرْفالْ [ع] اتكی صارقيتمق، اللری صاللايه‌رق يورومك. مستعمل دكلدر.

اِرْفاهْ [ع] رفاه وراحته مظهر قيلمق، قيلنمق: [ارفاه فقرا، ارفاه اهالی، عجزه‌نك ارفاهی] ينه بومعناده «ترفيه» زياده قوللانيلير.

اِرْفِثاتْ [ع] اوفاقلامق، اوفاق اوفاق ياپمق. استعمالی لازمدر.

اِرْقاء [ع] كوز ياشنی و قانی آقتمايوب طورديرمق، تشكين ايتمك § طمری صيقوب آشكاره قيلمق: ارقای دموع ايتام.

اِرْقابْ [ع] بعدالوفاة ينه كندی عائله‌سنه، ورثه‌سنه عائد وراجع اولمق شرطيله شخص آخره برشی هبه ايتمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِرْقادْ [ع] اويوتمق، اويودلق: [والده‌نك برنجی وظيفه‌سی چوجغنی اوقات معينه‌ده ارضاع وارقاد ايتمكدر، اطفالك محافظهٔ صحت وعافيتلری ايچون معين برزمانده اطعام وارقادی خصوصنه فوق العاده دقت واعتنا ايتمك ابوينك وظيفه‌سيدر.] استعمالی معروف دكلدر. ينه بومعناده «تنويم» چوق قوللانيلير.

اِرْقاصْ [ع] رقص ايتديرمك ايتديرلمك، اويناتديرمق: ارقاص صبيان، اطفالك ارقاصی. عربيده اولديغی كبی دودیی چكوب كوتورمك معناسی بزجه نظر اعتباره آلنه‌ماز.

اِرْقاقْ [ع] جاريه وكوله صاتون آلمق ويا ايدينلمك: ارقاق جواری. § اينجلتمك. لسانمزده ايكنجی معناده هيچ قوللانيلماز.

اِرْقالْ [ع] سرعتله يورومك. هيچ قوللانيلماز.

اِرْقانْ [ع] قنه ياقنمق، قنه ايله بويانمق: [ارقان لحيه، ارقان ايدئ نسوان.] § قيزل آغاج، زعفران § قارداش قانی دينيلان علاج § صاريلق علتی § اكينلری بوزان صاری.

اِرْكاء { [ع] فناسويله‌مك ، افترا ايتمك § تأخير ايله‌مك . قوللانيلماز .

اِرْكابْ { [ع] بنديرمك ، بنديرلمك : [چوجقلرى آرابه‌يه اركاب ايله‌يوب كاغدخانه‌يه كوندردم ، يولجينك واپوره اركابى .]

اِرْكاباً { [ع] بنديره‌رك ، بنديريله‌رك : [خسته‌يى آرابه‌يه اركاباً معاينه‌خانه‌يه كوندرمك لازم كليور ، مكتب طلبه‌سنك شمندوفره اركاباً آياستافانوسه كوتورلمه‌سى .] بومقامده (بالاِركابْ) ده قوللانيله‌بيلير .

اِرْكاحْ { [ع] اعتماد ايتمك § طاياندیرمق ، صيغنديرمق . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر ،

اِرْد { [ع] همزهٔ مفتوحه وهمزهٔ مضمومه ايله‌ده تلفظى جائزدر . برفرشته ناميدركه زمان جاهليتده ديار فارس اهاليسى بونى (دين ومذهب) و (اُرد) صورتيله اوقونورسه طاغلر مؤكلى عد ايدرلردى § فارسيان عندنده هرماه شمسى‌نك يكرمى بشنجى كوننه (روز ارد) دينيلير ويوم‌مذكور غايتله مسعود ومتيمن عدايديلير . فيض ، يمن ، بركت ، طراوت معنالرينى حاوى ديمكدر . (اُرد بهشت) سنهٔ شمسيه‌نك ايكنجى آيى ديمكدركه فصل بهارك وسطى ونباتانك ، اشجارك كال طراوتى وزمين وزمانك ، آب وهوانك غايتله اعتدالى وقتى اولوب عالم نمونه نمای جنت بولونديغندن بونام ايله تسميه اولونمشدر .

« ايردى ينه ارد بهشت »
« اولدى هواعنبرسرشت »
« عالم بهشت اندر بهشت »
« هر كوشه بر باغ ارم »
(نفعى)

اِرَمْ { [ع] (چنك) دينيلن آلت موسيقى‌يى اختراع ايتمش اولان شخصك اسميدر § بوطه ، طبله معناسنه كليركه اوق وقورشون آتمغه مخصوص نشانكاه ديمكدر . § قوم عاد زماننده (شدّاد) ك كويا نظيرهٔ جنت اوله‌رق تنظيم وانشا ايتديرديكى مشهور باغچه . ادبيات قديمهٔ عثمانيه‌ده اكثريا « باغ ارم » طرزنده قوللانيلمشدر . همزه‌نك فتحيله اوقومه‌مليدر .

«ايردى ينه اردبهشت اولدى هواعنبرسرشت»
«عالم بهشت اندر بهشت هركوشه برباغ ارم»
(نفعى)

«قصر جنت‌مى‌بويا باغ ارم ياكلستان؟»
«ياحريم قدس يابيت الحرم ياآسمان ؟»
(نوعى)

« دامن فيضنده دريوزه‌كش ناميه‌در »
« طوبىٔ باغ ارم صحن چمنزارمزه »
(اشرف پاشا)

« دستانزن قدسى نغماتم كه ترانه‌م »
« آويزهٔ كوش‌كل بوستان ارمدر »
(نفعى)

اِرْما { [ع] رمى ايتمك ، آتمق : ارماى سهام . نادراً قوللانيلمشدر .

اِرْمانْ [ف] « عاریت » اکره‌تی دیمکدر . § دیار فارسده بر بلده‌نك اسمیدر .

اِرْمَگانْ [ف] نحوست مقابلیدر . سعادت، اقبال § تربیه ایدیجی معناسندده قوللانیلیر .

اِرْواء [ع] صولایوب قاندیرمق، صوایله قاندیرلق؛ سیراب ایتمك ، ایدلمك: [نیلوفر نهری بروسه اوواسنی سـقی واروا ایدر . باغچه‌لك ارواسی ، ارباب عطشك ارواسی .]، [شواهقـكزی قارلر ، بوزلر آلتنده ستر ایدن ، ارضی اروا واحیا ایدیجی او منبعـلری ، هرطرفه فیض وبركت و حیـات بخش ایله ییجی او نهرلری سینه‌كزده نبعـان وجریان ایتـدیرن كیمـدر ؟ — لوئی قوزن ده پره‌او — اكرم]

« ایتمش مكر اول ریاضی مولا »
« یكپاره كوموش صوبیله اروا »
(شیخ غالب)

« ایدوب دولاب استغنایی كردان جوی جود اوزره »
« ریاض احتیـاج ممكنـاتی ایله‌مش اروا »
(نابی)

اِرْهابْ [ع] قـورقوتمق ، قورقودلق : ارهاب اشرار ، اشرارك ارهابی . لسـانمزده (ترهیب) زیاده قوللانیلیر .

اِرْهاصاتْ [ع] بر پیغمبرك بعثتندن اوّل — ظهور پیغمبره اشارت وعلامت اوله‌رق — وقوعبولان خارق‌العاده حالات . فخر كائنـات علیه اكمل التحیـات افندیمز حضرتلرینـك بعثت سـنیه‌لرندن اوّل طاق كسری ییقلمش ، بیكلرجه سنه‌لك نارمجوس سونمش ، ساوه كولی یره چكمش ایدی . بونك مفردی اولان [ارهاص] عربیـده دیوار یاپمق ، امور خیریه ایله مشغول اولق كبی باشقه معنالره دلالت ایدر .

اِرْهافْ [ع] آلات جارحه‌یی بیله‌مك ، كسكین ایتمك : ارهاف سیف ، ارهاف خنجر .

اِرْهانْ [ع] برشیٔ رهن قویمق ، بر نسـنه رهن قوتلق . لسانمزده « ترهین » چوق قوللانیلیر .

اِرْیالْ [ایتالیـانجه‌دن] اصـلی (ریال) در . آوسـتریا واسپانیـا دولتلرینك دیركلی وقوشلی بر نوع كوموش سـكه‌سی . آمریقـا دولاری . بلاد عربیه‌ده زیاده تداول ایدر .

اِرْیالَه [ایتالیانجه‌دن] دونمانك اوچنجی مرتبه‌ده آمری ، قوماندانی . اكثریا فیلونك دمداری مقامنده بولونوردی . وقتیله بوعنوان عثمـانلی دونماسـنده قوللانیلیردی . شمدی كلیاً متروكدر .

اِرِیدْ بُرِیدْ [ف] سیستان صوغانی دینیلن بر دوادر كه یارلمش صـوغانه بكـزر بر كـوكدر . تر كجـه‌ده زنبق كوكی ، سـوسن احمر

کوکی دیرلر . باصور علتنه طلا ، دم حیضی اخراجه تناول ایتمك صورتیله استعمال اولونور .

إزاء { [ع] عربیده معانیٔ کثیره ده مستعملدر . (حِذاء) کبی برشیئك مقابلی ، صیره‌سی . لساننزده (حذاء) زیاده استعمال اولونور .

إزاحه { [ع] بر شی آییرمق ، یرندن آییروب بر طرف ایتمك . استعمال اولونماز .

إزار { [ع] فوطه ، پشتمال کبی بلدن آشاغی‌یه صارنمغه مخصوص اورتو ، طون ، شالوار . عربیده اولدیغی کبی حرکات سائره ایله لساننزده قوللانیلماز : ازار زرتار . (اِزارْ بنْد) = اتك باغی .

[اِزارْ] فارسیده صویك دیدیکمدرکه عربی ه (قَعر) دینیلیر § سرپوش ، فس اوزرینه صاریلان دستار ، صاریق معناسنده‌ده استعمال اولونور . ترکجه‌ده — [بومورطه زاری ، زار کبی اینجه] تعبیراتنده کورلدیکی وجه ایله — بو لفظك همزه‌سی اسقاط اولونور .

إزاره { [ع] زیارت ایتدیرمك زیارته سوق ایتمك: ازارهٔ مراقد . نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

إزالَه { [ع] کیدرمك، کیدرلك ؛ یوق ایتمك ، ایدلمك . مادّیات ومعنویاتده قوللانیلیر: [ازالهٔ غم ، رئیس اشقیانك ازالهٔ وجودیله چته‌سی طاغلمش واهالی مظهر امن وسلامت اولمشدر ، آسایش مملکتی اخلاله چالیشان خبیثك ازالهٔ وجودی الزمدر]، [ظلمات کائناتی ازاله ایچون ملکار طرفندن اقشامدن اقشامه تعلیق وایقاد ایدیلیر بر قندیل اولان اوزره تلقی ایدیکم نجوم زهرایه — خدما صفا — اسماعیل صفا]

«شستوشوقیلدازازاله‌صورتی آیینه‌دن»
(نظیم)

اِزْباد { [ع] کوپوکلنمك ، آغاج چیچکلنمك . قوللانیلماز .

اِزْبار { [ع] یازوب بیلدیرمك ، یاز یلوب بیلدیرلمك : [سفینه‌نك قپودانی ازمیرلیماننه صورت مواصلتنی ازبار ایتدی، کیفیتك ازباری محلنه اشعار ایدلدی .] کتابت رسمیه‌ده چوق قوللانیلیر .

اِزْباندیت { [ایتالیانجه دن] معروف حیدود ، شقی § حیدود قیافتنده قورقونج ایری آدم . غلطی (اِزْباندود) در .

اِزْجاء { [ع] دفع ایتمك، سوروب ایلتمك . قوللانیلماز .

اِزْدِجار { [ع] برشیدن منع ایچون ایدیلن اخطار ونصیحتی قبول ایتمك ، سوز دیکله‌مك : ازدجار صغار . نادراً قوللانیلیر .

اِزْدِحام { [ع] بریکمك ، طوپلانمق ، غلبه‌لق : [واپورده کمال ازدحامدن اوطوره‌جق

دکل آیاقده دوره‌جق یر یوقدی .] ، [حتی باب همایون ایله آرامکاه خاصه میانی، دیوان‌یولی کبی کثرت آمدشدکان ایله پر ازدحام اولدیغی مشهود محرر ارقام اولوردی — لایحهٔ تاریخیه — مورخ عاصم] .

اِزْدِراء { [ع] تحقیر ایتمه، حقارتله کورمه : [نظر ازدرا ، چشم ازدرا ، انسان‌ابنای جنسنی ازدرا ایتمه‌مه‌لیدر .] آ ز قوللانیلیر.

اِزْدِرادْ { [ع] بلع کبی یوتمق . قوللانیله‌بیلیر .

اِزْدِرامْ { [ع] لقمه‌یی بیوك بیوك یوتمق : [البته ازدرام نکدوالام ایله دشمنکام ایتمك — شفیق نامه] نادراً قوللانیلیر .

اِزْدِواجْ { [ع] اش، چفت‌اولمق، چفتلشمك ؛ نکاح ایله قاری قوجه اولمق ، تأهل ایتمك : ازدواج امر مشروعدر . [اویله بر دارالملك‌که‌زمانمزده آسیانك‌عقل پیرانه‌سی اوروپانك بکر فکریله ازدواج ایتمك ایچون بر حجله‌کاه اولمشدر — تنویر اسواق — شناسی]

« بولنغله برایکی خوشجه تعبیر »
« ارلکمیدر ازدواجی تصویر »
(شیخ غالب)

« ازدواجکده تحری ایله »
« صاقن اولمه تسری ایله »
(نابی)

« نه در معاملهٔ ازدواج شوهر وزن »
« نه‌در طبایع اولادده خلاف‌شعار »
(لا)

اِزْدِیادْ { [ع] آرتمق، چوغالمق : [دعای ازدیاد عمر واقبال حضرت ولی نعمته مواظبت .] ، [کشف‌الظنون‌اویله‌براثردرکه‌اسکیدکجه قیمت و اهمیتی ازدیاد بولور — صالح ذکی] بو، اکثریا (ایتمك) و(ایله‌مك) ماده‌لریله، بعضاً‌ده (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر . بر لغت کتابنده اکثریا (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلدیغی‌کوستر . یلیورسه‌ده یاکلشدر . ینه بومعناده (تزاید) اکثریا (ایتمك) ماده‌سیله استعمال اولونور . [اعلم‌الانبیاء افندیمز ، وارث علوم اوّلین وآخرین ایکن‌جناب مقدّسلری بیله ازدیاد علمی طلبله مأموراولمشلردر— نطق— سری پاشا]

« نه کونه‌ایله‌دی‌کور یینه‌اجراحکم ادراکن »
« اوله کوندن‌کونه‌ادراکی‌یارب ازدیاد اوزره »
(نفعی)

« ایله‌دکجه نورچشمم زاربینم ازدیاد »
« ایتدی‌بی‌آرامی‌ٔقلب‌حزینم ازدیاد »
(معلم ناجی »

« سن‌اولمسه‌ك ای‌خیال‌امید »
« قابلمیدر ازدیاد عمرم »
(عزت ملا)

اِزْعاجْ { [ع] تعجیز ، راحتسز ایتمك ، جان صیقمق : [عالمده کیمسه‌یی ازعاج ایتمه‌ین انسان

كاملدر] حكماً (تعجيز) دن قوتلى عد اولونور . [بروجودى چيبان نه قدر ازعاج ايدرسه — اخلاق مقالهسى — كمال] ، [فلهمنك قرالنك هنوز تصديق ايتمهديكى بلچيقا حكومتيله عقد معاهده اولونوب اولونهمق'وزره وقوع بولان ازعاجات متبـاينه مثللو انواع حالات واختلافات آرهسنده — تصوير افعال — عاكف پاشا] جمعى (اِزْعاجات) در: ازعاجات تحملفرسا .

اِزْفاف [ع] كلينى كويكىنك خانهسنه كوندرمك ، كلين كوندرلمك : [رسم ازفاف صورت مطنطنهده اجرا ايدلدى .]

اِزْكام [ع] زكامه ، نزله يه اوغراتمق ، اوغرادلمق . الفاظ معروفهدن دكلدر .

اِزْلاق [ع] سورچديروب قايديرمق ، قايديرلمق :

اِزْلال [ازلاق اقدام ، اقدامك ازلالى .] ترجمهدهكى «آياغنى قايديرمغه چاليشيورلر» تعبيرينه بدل قوللانيله بيلير . (اِزْلال) خطا ايتديرمك معناسنىده حاويدر .

اِزْماريد [رومجهدن] صاريمتراق وپارلاق قورشونى رنكنده چوق پوللى بر نوع كوچك بالقدركه تاوهسى مقبولدر . بيوك نوعنه « اِسپارى » ، آچيق رنكلى نوعنه « اِپسوروس » دينيلير .

اِزْماوْلا [رومجهدن] آغاج چيلكىكه ترجمهده آ كا (آهو طودى) ديرلر . شروبى غايتله نفيس ورائحهدار اولور .

اِزْمهرار [ع] پارلدامق : [ازمهرار نجوم ، ازمهرار قمر] § شدت شتا ، صوغوق زياده اولمق : ازمهرار موسم § غضب ايله صورت آصمق ، اكشيتمك : ازمهرار وجه ، از مهرار چهره .

اِزْميل [ع] چكيچ § كسكين دمير § سختيان كسهجك بيچاق . مأنوس دكلدر .

اِزْهاف [ع] تعجيده بر اقمق § خيانت ايتمك § يلان سويلهمك . قوللانيلماز .

اِزْهاق [ع] ابطال كبى محو ايتمك ، چيقاروب يوق ايتمك : ازهاق اصنام . الفاظ معروفهدن دكلدر .

اِزْيان [ع] دوناتمق ، دونادلمق ، زينتلنمك : [ازيان سفائن ، سفينهنك ازيانى .] (اِزْيِنان) غايتله دوناتمق معناسنى افاده ايدر ، استعمالنه احتياج واردر . سوسلنمك مقامنده (تزين) وسوسلهمك معناسنده (تزيين) زياده قوللانيلير .

اِساءَت [ع] كوتولك ايتمك ، فناالقده بولونمق ؛ ايلك معناسنه اولان (اِحسان) ك ضديدر . باشندهكى همزهيى فتحه ايله اوقومق

یاکلشدر: [احسانه اساءتله مقابله ایلهمك دنائتدر .] ، [بروجه بالا چورچیل قضیهسی ظهورنده « همراه بدزر هزن بیکانه بد تراست » مدلولنجه وادیٔ اساءتده اجنبیه مسابقت — تصویر افعال — عاکف پاشا]

« ایلهرم احسان اساءت ایدنه »

« سرفدا حقه اطاعت ایدنه »

(نجیب)

«وجدانیدر اساءت فعلنده آدمك»

«دعواجیسی، شهودی، قوانینی، محاکمی»

(محمود اکرم)

اِسارْ { [ع] باغ ، بند، صارغی. نادراً قوللانیلمشدر .

اِساسَه { [ف] همزهٔ مفتوحه ایلهده تلفظی جائزدر. کوزاوجی ایلهباقتی، صوکرهدن کورمك § جمعیت. ثروت ، سامان وانتظام معنالرنده قوللانیله بیلیر .

اِساغَه { [ع] بوغازدن برشیء قولا یلقله کچیرمك، قولای یودلق : اساغهٔ طعام .

اِسالَه { [ع] آقیتمق ، آقیدلمق : [اسالهٔ دموع = کوزیاشلری دوکمك ، بوکره انشا اولونان چشمهیه ماء لذیذ اسالهسی]، [غزالینك « تهافة الفلاسفه » سیده بونجده تمیق قلنمش بر رسالهٔ محاسن اسالهدرکه مؤخراً (قاضی ابو الولید المالکی) طرفندن کذلك « تهافت» اسمیله غزالینك تهافتنه مقابل برکتاب قلمه آلنمش — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] بومثالده کورلدیکی کبی اویله خابیده، تعبیرلك بوس بتون ترکی الزمدر. [من بعد بوسراد عظیمده اثر امن وامان کوریلهمیهجکی وارستهٔ دلیل وکواهدر دیرك اسالهٔ دموع یأس وملال ایدرلر — روضة الکاملین]

اِسْباحْ { [ع] صوده یوزدرمك، یوزدیرلك: اسباح اطفال، عجمینك اسباحی .

اِسْباغْ { [ع] نقصان براقمهمق، تمام ایتمك، ایدلمك؛ اکثریا معنویانده قوللانیلیر: [اِسْباغ وضوء = اعضای معروفهیی حقیله بیقایوب یولیله آبدست آلمق . احسانك اسباغی موافق شان آدمیتدر .] ، [بهرهٔ آدمیت نیدوکندن آکاه اوله یانلره ایثار واسباغی لایق دکلدر — توقات مکتوبی — کانی]

اِسْبالْ { [ع] یوللاندیرمق ، یوللاندیرلق: [کوندرمك، کوندرلك] مقامنده قوللانیلیر. معنای اصلیسنه نظراً ذیروح حقنده استعمالی لازم کلیر: [بوکره تعیین بیوریلان هیئت صحیهنك برآن اول جانب حجازه اسبالی، تحقیق ماده ایچون محلنه برمأمور اسبال ایدلدی ، باندرمه اسکلهسنده موجود اولدیغی بیلدیریلن اغنامك همان درسعادته اسبالی .] ، [متهمین مرقومه آطنهیه اسبال اولندقدن صکره بونجه کدر ومشقت ایله وجوده کتورلمش اولان — آطنه مکتوبی — جودت پاشا]

اِسْپاتی { [روجهدن] اویون کاغدلرینك سینکلی دینیلان

قسمی. بونك علامت مخصوصه سی صلیبه مشابه وسیاهدر .

اِسْپارْچِنَه { [ایتالیانجه دن] کمیلرده ایکی طاقم خلاطی یان یانه برلشدیرمك ، سورتونمه دن آشینمامق ایچون صاریلان ایپ وکنـدیر باغ § خلاطی تشکیل ایدن اوچ بوی بوکمه ایپ .

اِسْپازْمُوزْ { [یونانیدن] اعصاب و عضلاتده حاصل اولان کرکینلك ، تشنج ، احتلاج یعنی بدنده‌کی اتلرك وسیکیرلرك کریلوب بوزوله‌رك تترەمه‌سی؛ اکثریا چوجقلرده دیش چیقارر ایکن ظهور ایدن « حواله » علتی .

اِسْپاوْلی { [ایتالیانجه دن] سفینه ـ لرده قوللانیلان ، کمیجیلرك استعمال ایتدکلری برنوع قالین سجیم .

اِسْپاه { [ف] سپاه کبی عسکر دیمکدر. بونك مخففی اولان (اِسْپَه) کوپك معناسنده قوللانیلیر. بونلرك ایکیسنده‌ده پای فارسی یرینـه بای عربی استعمالی جائزدر .

اِسْپَرْ { [ف] قالقان دیمکدر . ترکجه‌ده قوللانیلان (سِپر) بونك مخففیدر .

اِسْپَرَغَمْ { [ف] کل ، ریحان ، فسلکن . خصوصیله فسلکنك الك اعلاسنه « شاهِ اِسْپَرَم » اطلاق اولونور § نظمده علی‌الاطلاق سبزه ، یشیللك معناسـنه قوللانیلیر .

(اِسْپَرَمْ) ، (اِسْپَرَهَمْ) طرزنده استعمالی و بعضا همزه‌نك اسقاطی جائزدر. عربلر « ضَیْمُرانْ » دیرلر .

اِسْپَرْلُوسْ { [ف] سرای، کاشانه، قوناق دیمکدر .

اِسْپَرْماچَتْ { [لا تینجـه دن [Spermd-ceti

اِسْپَرْمَجَتْ { بالینه و قاشـالو دینیلن بالغـك یاغندن یاپیلان بیاض موم .

اِسْپَکْتُورْ { [فرانسزجه دن] مفـتش اصـلی [inspecteur = انسـپکتور] : اداره‌ٔ مخصوصه اسـپکتورلغنه تعیـین بیوریلان .

اِسْپَلاتَه { [ایتالیانجه دن] کوچوك کمی بارقه‌سی.

اِسْپَنْدْ { [ف] اوزرلك تخمی ، اصابت عینی دفع ایچون آتشده یاقیلان نظر اوتی .

اِسْپَنْچِیارْ { [ایتا لیـا نجه دن] اجزاجی، اجزای طبیه صاتان § اجزاخانه . لسانمزده [صَیْدَلَه وصَیْدَلانی] اجزاجیاق دیمك اولدیغندن (فن اسپنچیاری) یاخـود (اجزای اسپنچیاریه) کبی تعبیرات غریبه‌یی قوللانمغه اصلا لزوم ومجبوریت یوقدر. « فَنِ صَیْدَله ، اَجزایِ صَیْدَلِیَّه ، فن صَیْدَلانی ، اجزای صیدلانیّه » تعبیراتی لسـانی بوزمامق ایستەینلر عندنده البته اوته‌کیلره ترجیح اولونور .

اِسْپَناخ **اِسْپَناج** **اِسْپاج** [ف] برنوع سبزه‌درکه لسانمزده « اسپاناق » دینیر . چیك قوتنی حائز اولدیغندن اكلی نافعدر .

اِسْپَنْدیك [روجه‌دن] « له‌وره‌ك » دینیلن بالغك كوچوكی .

اِسْپَهْبَدْ [ف] حكمدار ، سر عسكر ، باشبوغ دیمكدر . **اِسْفَهْبَدْ** بو لفظ (اصفهبد) صورتیله تعریب ایدلمشدر .

اِسْپیتالیا [ایتالیانجه‌دن] خسته خانه ، دارالتداوی ، دارالشفا . لسانمزده اكثریا خرستیانلر طرفندن انشا و اداره اولونان خسته خانه‌لره اطلاق اولونور : روم اسپیتالیاسی ، یدی‌قله خارجنده كائن ارمنی اسپیتالیاسی .

اِسْپیدْ [ف] (سفید) كبی بیاض ، آق دیمكدر . (اسپیدكار) = قلایجی .

اِسْپیداج — یاخود — **اِسْفیداج** [معرّب] استوبج .

اِسْپیر [ایتالیانجه‌دن] حیوانه باقان اوشاق كه تركجه‌ده آت اوشاغی دینیلیر . بونكله برابر سایس ، آرابه‌جی ، فیطونجی معنالرنده قوللانیلیر :

« امان اسپیر یاواش قوشدیر »
(لا ادری)

اِسْپیرْطو [لاتینجه‌دن] روح ، جوهر نباتی ، مسكرات اعمال ایدیلن روح . لسانمزده شراب وعرق كبی مشروباتده بولونان مادهٔ مسكره‌یه ، كئولیاته اطلاق اولونور : اوزوم اسپیرطوسی ، اسپیرطو راقیسی .

اِسْپینوس [روجه‌دن] سرچه قدر اوفاق برنوع قوش . كوكسیله صیرتنك تویلری قورال ، قانادلری صاری وبیاض ایله سیاه قاریشیق رنكلیدر ، قویروغی براز اوزونجه‌در .

اِسْتاتو [فرانسزجه‌دن statue] طاش ومرمردن ویاخود طونج وآغاجدن مصنوع وهرطرفی ایشلنمش هیكل ، نشانه . بو مثللو هیكللرك اكثریا طوپراقدن معمول وكوچك قطعه‌ده اولانلرینه (statuette استاتوئت) دینیر : [حاصلی سز « ژوپیتر »ك هیكل معظمنی بكنیرسكز . بن « ونوز »ك استاتوسنه حیران اولورم . — پژمرده — اكرم]

اِسْتاتیسْتیق **اِسْتاتیسْتیق** [statistique فرانسزجه‌دن] بر حكومتك ، بر ملكتك ، بر مملكتك نفوس ، ثروت ، تجارت ، زراعت ، صنایع ، ادخالات ، اخراجات ، عدد سفائن واحوال سائره‌سنی طرز اجمالیده قید وتعیین ایتمك فنی § بو صورتله تنظیم ایدلمش اولان دفتر ، جدول .

اِسْتاخْ | [ف] آغاجدن هنوز سوروب چیقان تازه فیلیز، بوداق. ایکنجیسی
اِسْتاكْ | بالخاصه آصمه فیلیزی دیمکدر .

اِسْتارَه { [ف] همزه‌نك اسقاطیله (سِتاره) صورتیله استعمالی معروفدر . معناسی ییلدیز § شمسیه . کولکه‌لك § جدول دمیری § اوچ تللی طنبوره ، بلغاری ، قاره دوزن دیدکلری ساز دیمکدر . لسانمزده اك زیاده ییلدیز معناسنده قوللانیلیر .

اِسْتارَه { [ع] پرده ، زار § طرناغك اینجه دریسی .

اِسْتاسیونْ { [station فرانسزجه دن] توقف ایده‌جك محل ، دمیر یولی موقفی ، شمن دوفرده یولجیلرك بنوب اینه‌کلری یر . § توقف ، طوریش .

اِسْتافیلْ { [رومجه‌دن] اوزوم دیمکدر . روم جماعتیله کثرت اختلاطی بولونان محللر اهالیٔ مسلمه‌سی بیننده زبانزددر .

اِسْتاقُوسْ { [یونانیدن] اصلی همزهٔ ممدوده ایله (آستاقوس) در . بر نوع دکز بوجکیدرکه بیوکی قرق سانتیمترو طولنده‌در. قایناز صوده حاشلاندقدن صوکره قابوقلری قیرمزی اولور . اتی بیاض وهضمی بطیدر : استاقوس صلاته‌سی .

اِسْتالْیا { [ایتالیانجه‌دن] زمان توقف ، ایام آرام . بر سفینه حموله‌سنك تخلیه‌سی ویاخود سفینه‌یه اشیا تحمیلی ایچون تجار ایله سفائن قپودانلری آراسنده مقاوله‌نامه ایله تعیین اولونان اجرتسز مدته اطلاق اولونور .

اِسْتاوْرُوزْ { [رومجه‌دن] صلیب ، خاچ ، چارمیخ . خرستیانلرك علامت مخصوصهٔ دینیه‌سی : استاوروز چیقارمق = خرستیانلرك ال اشارتیله خاچ رسمی یاپمه‌لری . § بوغاز ایچنده بکلربکی قریه‌سی جوارنده بر محلك اسمی :

« قاچوب کیتدم استاوروزه برزمان »
(عزت ملا)

اِسْتاوْریتْ { [رومجه‌دن] ازماریده مشابه واوستنده خاچ نشانی اولان برنوع بالقدر . استاوریتك بیوکنه (اُوزْکینوز) ، کوچوکنه (قیراچه) دیرلر .

اِسْتامْپَه { [فرانسزجه‌دن] لسانمزده کتاب جلدلرینك اوزرلرینه باصیلان درلو درلو شکللره وقاناوه‌چه اورنکلرینه اطلاق اولونور .

اِسْتِباحَه { [ع] مباح وحلال عد ایتمك ، ایدلمك § بر قومك جمله‌سنی استیصال صورتیله هلاك ایتمك : [استباحهٔ فحشیاتی استفتا کونه

مشايخ اسلامدن حائز رتبهٔ نعمانی اولان اولوالنهایه — شفیق نامه]

اِسْتِبارْ { [ع] یوقلامق ، معاینه ایتمك . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِسْتِباقْ { [ع] یاریش ایتمك ، بر برینی کچمکه چالیشمق : استباق فارسان ؛ استباق دراجه سواران .

اِسْتِبانَه { [ع] ظاهر وعیان اولمق : استبانهٔ ازهار اشجار . کتابت رسمیه‌ده آشکار ، بللی اولمش معناسنده قوللانیلان « مستبان » بوندن مشتقدر .

اِسْتِثْباتْ { [ع] برخبرك کشف وایضاحنی ایسته‌مك ؛ خبرك حقیقتنی آکلامغه چالیشمق . بعض لغت کتابلرنده بونك «استیثاث» طرزنده کوسترلمسی سهو وخطادر .

اِسْتِبْحاثْ { [ع] برشیئك حقیقتنی آکلامق ایچون کزکی کبی آراشدیرمق ، صورمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِبْحارْ { [ع] دکز کبی کنیش ، نهایتسز اولمق : معلومات کلیه کسب ایتمك : [فلانك علم کلامده استبحاری آشکاردر .] لسانمزده «تبحر» زیاده استعمال وفوق العاده علم وکمال صاحبی اولانه « متبحر » اطلاق اولونور .

اِسْتِبْدادْ { [ع] باشلی باشنه اولمق ، مستقل بولونمق . [رقابهٔ شان وشوکت استقلال واستبداد امنیه‌لرینی ضامن ومتکفل اولدقلری — قونت نسلروده مکتوب — پرتو پاشا]

اِسْتِبْداعْ { [ع] برشیئ بدیع عد ایتمك ، برشی نادیده عد ایدلمك § اصطلاحات شرعیه‌جه کاری کاملاً آلانه عائد اولمق اوزره برکیمسه‌دن سرمایه آلمق دیمکدر .

اِسْتِبْدالْ { [ع] دکشدرمك ، دکشدیرلمك . اصطلاحات عسکریه‌دندر . مدت موظفه‌یی اکمال ایدوب مملکتنه اعاده‌سی لازمکلن نفراتك سلك عسکریدن چیقاریلوب یرلرینه افراد جدیده قونولمسنه اطلاق اولونور : [استبدال تذکره‌سی ، استبدال افرادی .] بعضاً « مستبدل » معناسنده دخی قوللانیلیر : بو نفر استبدال اولنه‌جق . § بروقفی ملك ایله مبادله ایتمك .

اِسْتِبْراءْ { [ع] بری اولمق ؛ اثر بولدن وجودی تمیزله‌مك قوروتمق : [شروط وضو وصلاتك بری ده استبرا واستنجادر .] اکثریا (استنجاء) ایله برلکده قوللانیلیر .

اِسْتَبْرَقْ { [معرب] اصلی فارسی « استوره » در . قالین دیبا ؛ ترکجه‌ده استوفه دیرلر . صیرمه وقلابدان ایله طوتونمش برنوع ذی قیمت حریر قماش . § اوقماشدن معمول ومزین اثواب .

اِسْتِبْشارْ { [ع] بشارتلنمك ، خیرلی خبر آلمق ؛ مژده آلوب

سوینمك، مژده آلمق: [استبشار كیفیت، مواصلتكزك استبشاری] «مژده ویرمك» معناسنده قوللانیله‌ماز. [سالماً سلیمانیه‌یه مواصلت علیه‌لری . . . تاریخلی كرمنامهٔ رشادتپناهیلرندن استبشار اولنمغله موجب مزید ممنونیت اولمشدر — مكتوب — سری پاشا]

اِسْتِبْصار { [ع] بصیرتله باقمق، بر ماده‌یی مرتبهٔ وضوحه چیقارمق ایچون دوشونمك: استبصار كیفیت. نادراً قوللانیلیر.

اِسْتِبْطاء { [ع] آغر حركت ایتمك، گجیكمك؛ استعمالی اندر: استبطای سیر وسفر.

اِسْتِبْطان { [ع] هرشیئك لدنیاتنه، ایچ یوزینه واقف اولمق: استبطان امور، استبطان احوال، استبطان مسائل.

اِسْتِبْعاد { [ع] اوزاق كورمك، اوزاق عد ایتمك، ممكن كورمه‌مك. معنویاتده قوللانیلیر: [«ادیب» كچینن بر آدمك لساننده اویله مستكره برسوز صدوری استبعاد اولونور.]، [صانع حكیمك عنایاتندن روح حیوانی‌یه دخی میل محاسن كبی بعض خواص احسان ایتمش اولمسی استبعاد اولنه‌ماز — محبت — كمال]

« زمانه كورمدیكی راحته ایرشدی بوله »
« ایدرسه فرط صفادن وقوعن استبعاد »
(نفعی)

اِسْتِبْقاء { [ع] برشیئك باقی وبرقرار اولمه‌سنی ایسته‌مك، دائم اولمه‌سی ایسته‌نلمك: [استبقای توجهات، استبقای اقبال، التفاتكزك استبقاسی.] « باقی قیلمق » معناسنده قوللانیله‌ماز.

اِسْتِبْوار { [ع] غضبلانمق؛ فزع وانین ایتمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِسْتِبْهاج { [ع] آدمك سرور وشادمانی ایله یوزی كولمك: [قافلهٔ حجاج كمال استبهاج ایله استقبال اولنوب . .] آز قوللانیلیر.

اِسْتِتابه { [ع] توبه ایتدیرمك، توبه طلب ایتمك. نادراً قوللانیلیر: استتابهٔ آثم، استتابهٔ شقی.

اِسْتِتار { [ع] كیزلنمك، اورتونمك: [غشاوهٔ كذب ایله استتار حقیقت محالدر.]، [آره‌دن براز مدت مرور ایله شمع نورانیٔ نهار ماورای دامن غربده استتار ایله‌دی — امرنقاده بر گیجه — اكرم]

بو اكثریا معنویاتده، « اختفا » بالعكس مادیاتده قوللانیلیر. « تستر » بونك مقامنده استعمال اولونه‌ماز.

« امكانی یوق استتار عشقك »
« درمانی كبی نزار عشقك »
(معلم ناجی)

« دكل اوطه اشكنبه‌دن برفنار »
« قلنمشدی كاغد ایله استتار »
(عزت ملا)

اِسْتِتاره { [ع] اورتولنه‌جك، پرده‌لنه‌جك شی دیمكدر.

اِسْتِنْثال { [ع] بر بری آردنجه چیقمق، کوزیاشی اینجو کبی دوکولمك : استنال دموع . قوللانیلەبیلور .

اِسْتِتْمام { [ع] تمام اولەسنی ایستەمك، اتمامی ایستەمك: [استتمام الطاف آلهیه ، موفقیاتکزك استتمامی.] « اتمام » معناسندە قوللانیلەماز .

اِسْتِثابە { [ع] اجروثواب قازانمنی ایستەمك . الفاظ معروفەدن دکلدر .

اِسْتِثارە { [ع] توزوتمق ، توز صاوورمق § فتنەوفساد قوپارمق . قوللانیلماز .

اِسْتِثْقال { [ع] ثقیل کورمك ، ثقیل عد ایدلمك ؛ یوز ویرمەمك ، یوز ویرلمەمك : [اصحاب حاجتی استثقال موافق ادب وکمال دکلدر، ارباب ازعاجك استثقالی.]
«کاسەلیسان بری برینی ایدر استثقال»
(حاذق قدیم)
« کاه احبابی زیارت ایلە »
« لیك اطوارینە دقت ایلە »
« کرریجك شائبهٔ استثقال»
« قالقەکورطورمەاوتورمەفی‌الحال»
(وهبی)

اِسْتِثْناء { [ع] آییرمق، آییرلمق؛ قاعدە واصولدن خارج طوتمق ، طوتلمق : [قراننە اصولی بلا استثنا هر یولجی حقندە اجرا اولونور.] § شاذ: بواصولك استثناسی یوقدر . [بیوکلکدە فوقندە عرش آرای استعلای استثنادر. — پژمردە اکرم] ، [اوپادشاه‌حکمتپناه‌کە عموم تبعەسنی بلا استثنا اولادی‌کبی سوییور — نطق رسمی — سری پاشا]
«حکم‌استثنا‌خوش‌ایتدی‌دهان‌خواهشم»
« کامد نیادن دکل مقصود عقبادن بیلە»
(شهری)

اِسْتِثْناآت { [ع] جمع . اصولدن خارج طوتیلانلر : استثناآت قواعد فنیە .

اِسْتِثْنائی { [ع] استثنایە منسوب: قیاس استثنائی ، امور استثنائیە. [نهایت سائر یرلردە خدمت فعلیە بش سنە ایسەدە بوسنەدە اوچ سنە اولمق کبی بعض احوال استثنائیە ایلە — بوسنە‌مکتوبی —جودت پاشا]

اِسْتِجابَتْ | اِسْتِجابە | [ع] قبول : استجابت نیاز . « اجابت » دها چوق قوللانیلیر .

اِسْتِجادە { [ع] جود وکرم طلب ایتمك، نادراً قوللانیلشدر. استجادهٔ فقرا ، استجادهٔ عجزە .

اِسْتِجارە [ع] « اِسْتِجار » ە باق.

اِسْتِجازە { [ع] اذن ، رخصت ایستەمك : [برمأمور دائما آمرندن استجازە ایتمەدکجە محل مأموریتندن صاووشوب کیتمەمەلیدر.]

اِسْتِجْبار { [ع] زورە براقمق ، جبرکوسترمك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِجْلاٰبْ [ع] جلب ایتمك ، چكمـك ، چكلمك. اكثریا معنویاتده قوللانیلیر : [استجلاب دعوات خیریه ، دعواتك استجلابی .] « جَلْب » مقامنده قوللانیلەماز .

« نیجه حكمتلر ایلر استجلاب »
« ایكیسندن دخی اولوا الالباب »
(معلم ناجی)

[جملەدن دعوات خیریه استجلابنه بذل ماحصل مقدرت ایلەمك اوزره ولی التوفیق اولان الله ذوالجلال ایله عهد ومیثاق ایلەرم — نطق — سری پاشا]

اِسْتِجْوٰابْ [ع] سویلتمك ، افاده آلمق ، آلدق : [وقعۀ جنائیه یی مشاهده ایدنلرك جملەسی مستنطق معرفتیله استجواب اولوندی ، شاهدلرك استجوابی]

اِسْتِجْهٰالْ [ع] جاهل عد ایتمك ، ایدلمك . معنای استحقاری یی حاویدر . « تَجْهِیل » بومقامده قوللانیلەماز .

اِسْتِجٰاءْ [ع] تراش ایتمك ، ایتدیرمك . قوللانیلماز .

اِسْتِحٰاثَه [ع] طوبراغی قاریشدیروب ایچنده بر شی آرامق § برشیء تحریك ایله طاغتمق ، برشی طاغیلەجق حاله كلمك . زیرترابده بعض اجساد واجسامك طاغیلەجق صورتده یوموشاق طاش كبی برحاله كلمەسی معناسنده اصطلاح فنیدر.

اِسْتِحٰالَه [ع] امكانسزلق ، محال اولش . لسانمزده الیوم « برحالدن دیكر حاله كیرمك » معناسنده استعمال اولونەماز: [ثانیاً امر تحصیلی تصعیب ایدر وبلكه درجۀ استحالەیه واردیرر — عریضه — سری پاشا] ، [ایمدی احتمال كه حاكم عقلك ادراكنك وراسنده بر باشقه حاكم دها واردركه ظاهر اولەجق اولورسه حاكم عقلك بالضروره بنی تكذیب ایتدیكی كبی اوده عقلی تكذیب ایدر. بویله برحاكمك ظاهر اولەمسی آنك استحالەسنه یعنی محال ونا موجود اولمسنه دلالت ایتمز — مشاهیر اسلام — امام غزالی — حمید وهبی]

اِسْتِحْبٰابْ [ع] برشیء ایی عد ایتمك : [طعامی یاواش یاواش یمك استحباب اولونور .] ، [بناءً علیه بحث تَحٰابّ ، علی وجه الاستحباب قصر وایجاز ایله اولبابده خلاصۀ كلام ، بووجه ایله مِسْكِیّ الْخِتٰامْ قیلندی — مكتوب — سری پاشا]

اِسْتِحْبٰاباً [ع] مستحب اولەرق ، [ایی عد ایدیلەرك اوقات خمسەده استحباباً تجدید وضو اولونور .]

اِسْتِحْسٰانْ [ع] كوزل كورمك ، كورلمك ؛ بكنمك بكنلمك : [بو یولده حركتی هركس استحسان ایدر ، حسن حركتك استحسانی طبیعیدر] ، [بو كون بیله جهانی حیران ایدن اوحماستك وارث صحیحی

اولدیغکزی منظور نظر استحسانمز
اولان شو انتظام عسکریکز اثبات ایدر
— سری پاشا]

« برشهید دم خر وشانم که کوش جانمه »
« روح بخیادن کلیر آواز استحسان هنوز »
(معلم ناجی)

« محفل وصفکده استحسان ایدرسك یانی »
« طبعمه دینسه روا حسّان دور روز کار »
(نظیم)

« کوروردم هر قصیده سو یله دکجه هر بر یسندن »
« هم استحسان وهم احسان وهم لطف فراوانی »
(نفعی)

اِسْتِحْساناً { [ع] استحسان اولونه رق، کوزل عد ایدیله رك : [بو آدمك غیرتی استحساناً هرنه یاپلسه آزدر — سری پاشا]

اِسْتِحْصاد { [ع] اکینك بچلمك زمانی کلمك . معانیٔ سائره‌سی قوللانیلماز .

اِسْتِحْصال { [ع] حاصل قیلق ، حصوله کتیرمك ؛ الده ایتمك، ایدلمك : [استحصال مساعده، رخصت رسمیه استحصالیله ، مقصدك استحصالی، برتوصیه نامه استحصالی .]
« تَحْصیل » ایله بینلرنده‌کی فرق معنایه وموقع استعماللرینه دقت اولونمه‌لی . مثلا « تحصیل فنون» مقامنده «استحصال فنون » دینیله‌مز : [اولا حفظ حیات لوازمنی استحصال ایتدکدن صکره تشکیل روابط مدنیت وتزیید وسائط رفاهیت امرنده بدیعه نمای کمال اولمغه باشلامش — تصویر افکار— کمال]
« آدمی آدم ایدن معرفت وصنعتدر »
« آنجق آنلرله سعادت ایدیلیر استحصال »
(معلم ناجی)

اِسْتِحْصان { [ع] محکم بر قلعه‌یه ، مستحکم بر محله قاپانوب مدافعه ایتمك، قارشی قویمق. لسانمزده « تَحَصُّن » زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِحْضار { [ع] حاضر ایتمك ، ایدلمك : [سپارش اولونان اشیانك همان استحضاری ، کویلی قیزینك استحضار ایتدیکی طعامی کمال اشتها ایله ییدی] .
« اوقویوب سوز درونی پاره روشن قیلمغه »
« ایله‌دی بوشعر آتشباری استحضار شمع »
(ریاضی)

« ایکی آهن کمی ترسانه‌ده یاپدیردی از جمله »
« ایدوب اسبابن استحضار اقدام فراوانی »
(لا)

[اوچنجی صنف ایچون بو قسم وجوده کتیرلدیکی کبی دردنجی صنفه عائد اولان قسمك اکثر مندرجاتی انتخاب واستحضار اولندیغی جهتله — اقتطاف — محمد عطا]

§ برشیٔ خاطره کتیرمك، برشی خاطره کتیرلمك : [تتبعاتی زیاده بولونانك استحضاری ده چوق اولور ، خواجه مسئله‌یی استحضار ایده‌مدی ، مسئله‌نك استحضاری .] « مُسْتَحْضَرات»ده بو معناده قوللانیلیر . مثلا « فلانك علم کلامده

مستحضراتی چوقدر » دینیلیر . بونك جمعی اولان « اِسْتِحْضارات » نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِحْفاظ { [ع] صاقینمق ، صاقینلق ؛ محافظه ایتمك ، ایدلمك .

بوندن زیاده « تحفظ » قوللانیلیر . اصطلاحات عسکریه‌دن بولونان [مُسْتَحْفِظ] بوندن مشتقدر .

اِسْتِحْقار { [ع] خوار وحقیر کورمك ، کورلمك :

[فقرایی استحقار ایدن البته دوچار صدمهٔ حقارت اولور ، عالمده ادیب اولان کیمسه‌یی استحقار ایتمز] (تحقیر) معناجه بوندن و (اِحتقار) دن قوتلیدر. [ابتلای حقیقت ، استحقار منفعت کبی مکارم دفعةً بروجدانك پرورده ایده‌جکی حسیات عادیه‌دن دکل — مقدمه — کمال]

« طوتالم آرایه‌رق بولشم آنی اما »
« یاقبول قیلمایوب ایلرسه نذرم استحقار »
(ندیم)

اِسْتِحْقاق { [ع] حق قازانمق ، حقلی اولمق ، برسبیله

وبرصورتله لیاقتلی بولونمق : [او آدمك استحقاقی جمله‌جه مسلمدر ، استحقاقه نسبتله بونعمت بکا چوقدر ، التی آیلق استحقاق بولوندیغی قیداً تبین ایتدی .] بالارث والاستحقاق = باباذن قالمق ولیاقتی بولونمق صورتیله. ستعداد واستحقاق تکرم دعواسی قیلارکن وکندوسنی اکثر ارباب استحقاقدن مقدم بیلورکن — فضولی — نشانجی محمد پاشایه مکتوب] ، [ادیب عنوانته استحقاق ادبله‌در — اکرم]

« اولدی اول سید با استحقاق »
« اکرم الخلق وکریم الاخلاق »
(خاقانی)

« اموری اهل استحقاقه تفویض ایتدیکندندر »
« که هربرایشده دائم مظهر توفیق سبحاندر »
(لا)

اِسْتِحْکام { [ع] متانت ، رصانت ؛ طایانقلی ، قوتلی اولمه :

[سایهٔ شاهانه‌ده بحر سفید بوغازینه مرتبهٔ لازمه‌ده استحکام ویرلدی] § دشمنه قارشی قومق ایچون فن حربك تعریفاتنه توفیقاً طوپراق ، طاش ، دمیر ایله یاپیلان سپر : [استحکام اوزرینه هجوم ایدن عسکرك حرکات دلیرانه‌سی .]

« شدت قهرك ایله لرزه‌یه کلدی دشمن »
« قوت عدلك ایله بولدی جهان استحکام »
(جوری)

« ویرمك ایسترسه‌ك جهانده نام مانند نکین »
« مرکزنده کوستر استحکام مانند نکین »
(حامی)

« که بوله بردخی ارکان امور استحکام »
(نابی)

« بیخ سیلاب خروشانك آراسنده قضا »
« آشتی سدینه ویردی نه کوزل استحکام »
(وله)

« ویرمکه سوزلرینه استحکام »
(وهبی)

اِسْتِحْكامات { [ع] جمع. بالاده كوستريلن صورتده يابلمش اولان سپرلر : [استحكامات موقته ، استحكامات جسيمه ، استحكامات خفيفه .] اصطلاحات عسكريه‌دندر .

اِسْتِحْلاب { [ع] صاغمق ، صاغلمق: [استحلاب لبن ، ابنك استحلابى .] مأنوس دكلدر .

اِسْتِحْلال { [ع] حلال ايدلمه‌سنى ايسته‌مك ، حلال ايدلمه‌سى ايسته‌نلمك: [استحلال حقوق ، حقوقك استحلالى .] § برشئ حلال عد ايتمك . جائز كورمك: [استحلال حرام موجب كفردر .]

اِسْتِحْماء { [ع] حمايت آرامق ، حمايه طلب ايتمك : استحماى اشقيا . لسانمزده نادراً قوللانيلير .

اِسْتِحْمال { [ع] يوكلتمك ، يوكلدلمك . بو معناده « تحميل » زياده قوللانيلير . § حمل وحواله ايتمك ، ايدلمك : [استحمال امور] بو معناده نادراً قوللانيلير .

اِسْتِحْمام { [ع] صيجاق صو ايله ييقانمق : [يالوه قاپليجه‌سنده استحمام ايله شفاياب اولدى ، توصيهٔ اطبا ايله هفته‌ده بركره استحمام ايدييور .]

«بردها خانه‌يه عزم ايله‌مز آندن آچيلير»
«اقتضا ايلر ايسه هانكيسنه استحمام»
(نابى)

اِسْتِحْواذ { [ع] غالب ومظفر اولمق . استعمال اولونماز .

اِسْتِحْياء { [ع] اوتانمق . چركين وفنا كوريله‌جك ، تعييب ايديله‌جك اوضاع وحركاتدن چكينمك : [بو سوزى سويله‌مكدن استحيا ايدرم] . § لسانمزده عربيده اولديغى كبى اولديرمه‌يوب ديرى براقمق معناسنده قوللانيلديغى كورلمه‌مشدر .

« ابن عباس ديراول خاص خدا »
« كولكه ايلر ايدى استحيا »
(خاقانى)

«بودكلو نعمت معلومه ومجهوله‌دن صوكره»
«ايدرتقديردن بسط شكايت ايتمزاستحيا»
(نابى)

اِسْتِخارَه { [ع] « تفأل » يعنى بر شى ايچون خيرمى دكلمى نيتيله صورت مخصوصه‌ده رؤيايه ياتمق: [استخاره ايتدى ، استخاره‌سى اويمدى .]

اِسْتِخْبار { [ع] خبر آلمق ، خبر آلمق : [فلانك كريده كيده‌جكنى استخبار ايتدم .] ، [اجرا اولونه جق رسم كشادده حاضر بولونمق اوزره حدوده قريب محلده بولونديغى استخبار اولونان ولايت جليله‌لرى مكتوبجيسى — مكتوب سرى پاشا]

اِسْتِخْبارات { [ع] جمع . آلنان خبرلر : استخباراته نظراً بوسنه افيون محصولاتى بركتليدر .

اِسْتِخْدَامْ { [ع] ایشده قوللانمق، قوللانلق : بو اکثریا
ذی روح ، خصوصیله اشخاص حقنده
قوللانیلیر . اشیاده (استعمال)
معروفدر : [معارف مدیرلکنده
استخدام اولونیور ، محاسبه قلمنده
استخدام اولونیور ، شمدی‌یه قدر
برچوق مأمورینلرده استخدام قیلنمشدر،
شفره مأمورینده استخدامی .]، [فیل
ذکی برحیواندر هندلیلر استخدام ایدرلر
— اقتطاف — محمدعطا] ، [برق کبی
دنیایی یاقوب ییقمق لوازمندن بو اونان
بربلیه‌یی تاتارلقده او استخدام ایله‌یور —
نفوس مقاله‌سی — کمال] عربیده اولدیغی
کبی خدمتکار ایستمه‌مك معناسنده
قوللانیله‌ماز .

«ایله‌سه تقویت حکمی اکر بر کاهی»
«صرصره سدسدید اولمق ایچون استخدام»
(جوری)

« ایدرم قوهٔ قدسیهٔ افکار مله »
« جند ارواح رجال سخنی استخدام »
(نفعی)

اِسْتِخْرَاجْ { [ع] چیقارمق، چیقارلمق . اکثریا معقولاتده استعمال اولونور. [بعض کتب
عتیقه‌دن استخراج معنا ایله‌مك پك
مشکلدر، شوعباره‌دن معنا استخراجی]،
[ذاتاً استخراج اولنان مزایاده فکر
اکلندیره‌جك ویا کندینی وجدانه
سودیره‌جك شیلر اولمدیغندن — جمل
منتخبه — کمال] ، [اساطیر سلف قوتیله
اعماق وجدانندن استخراج حقایقه
چالیشمقده ایکن — کمال]

« آکلاشیلماز عونیار منحروف کائنات »
« نسخهٔ عالمدن استخراج معنا ممتنع »
(عونی)

«عجب ذهنمدن استخراج ایدوب اشعار حالنده»
«آلیرفکرم بنم کندی کبی آزاد ایدر برقوش»
(لا)

«بوعالم برکتاب حکمت اندوز حقایقدر»
«مألن هرکیم استخراج ایدرسه آفرین بادا»
(نابی)

اِسْتِخْرَاجَاتْ { [ع] جمع . اکثریا کواکبدن احکام
چیقارمق، اوصورتله چیقاریلان احکام
معناسنده قوللانیلیر . بعضاً مفردینك
دلالت ایتدیکی معناده دخی استعمال
اولونور: استخراجات فلکیه، استخراجات
عالمانه .

اِسْتِخْفَاءْ { [ع] کیزلنمك، صاقلانمق: [اثنای اغتشاشاتده
استخفا ایتدیکی .] لسانمزده‌ینه بومناده
(اختفا) دها چوق قوللانیلیر .

اِسْتِخْفَافْ { [ع] صایمامق، اکلنمك؛ خفیف و آشاغی
کورمك، کورلمك : [عالم عاملك
استخفافی شرعاً ممنوعدر ، انسان کامل
کیمسه‌یی استخفاف ایتمز .] ، [بتون
انسانلری و بلکه عموم ذی روحی
حیران تجلیسی ایدن حس حاکم عشق
وسودایی‌ده استخفاف وتحقیر ایدرسکز.
اوبله ایسه صنعت سوداسندنده فارغ

اولكن — پژمرده — اكرم] ، [نفرت لذائذ ، استخفاف حيات كبى هر برى برقهرمانه سرمايهٔ افتخار اوله جق برچوق مزيات جليله‌يى جامع اولغله برابر — محاكمهٔ تاريخيه — كمال]

اِسْتِخْلاب { [ع] طيرمالامق : [كدينك استخلابندن قورقان آدم البته يانيه كلمه‌سنى ايسته‌مز .] استعمالى معروف دكلدر .

اِسْتِخْلاص { [ع] قورتارمق ، قورتارلمق : [مزلقهٔ سفالتدن نفسنى استخلاص ايتدى ، زواللى چوجغك استخلاصى .] « تَخْليص » بوندن زياده قوللانيلير . عربيده اولديغى كبى برشيئى نفسنه حصر وتخصيص قيلمق معناسنده قوللانيله‌ماز .

اِسْتِخْلاف { [ع] بر ذاتى كندى مقامنه ، يرينه كچيرمك واو صورتله كچيرلمك : [شيخ افندى مريدانندن فلانى استخلاف ايتدى ، اوآدمك استخلافى] ، [اخلافنه ادبيانه بر اثر براقانلر ، ماهيت انسانيه‌سنى حيات ابديه ايله انسانيته خدمت ايچون استخلاف ايتمش اوليور — كمال] ، [برنجى افتاده‌سنى استخلاف ايدن ضعف اجرتله قورتولدى — احمد راسم]

اِسْتِدْاء { [ع] ال اوزاتمق . معروف دكلدر .

اِسْتِدْاد { [ع] طوغريلق ، چارپيق اولمامق : [استداد قد ، استداد يد ، استداد نهال ، استداد ساعد .] بو صورتله استعمال اولونه‌بيليرسه‌ده عربيده اولديغى كبى دليك طيقامق ، قاپامق معناسنده قوللانيله‌ماز .

اِسْتِداره { [ع] يووارلاق ، دكيرمى اولمق ، دكيرميلنمك : [استدارهٔ قمر ، حركت استداريه .] نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِدامه { [ع] برشيئك دوامنى طلب ، بقاسنى نياز ايتمك : [استدامهٔ عمر ، استدامهٔ اقبال ، استدامهٔ عافيت] § يوكسلمك ايچون دونه‌دونه اوچمق معناسنه‌ده كليرايسه‌ده بو صورتله استعمالى اندردر : استدامهٔ غراب . برنجى معنايه كوره « اِسْتِبْقا » ايله فرق يوق كبيدر .

اِسْتِدانه { [ع] بورج ، اودنج آلمق ، آلنمق : [تسهيلات صندوغندن استدانه ايتديكى اقچه‌يى كاملاً تأديه ايتمه‌دكجه ، مبالغ مذكوره‌نك استدانه‌سى] « اِسْتِقْراض » دها زياده قوللانيلير .

اِسْتِدْبار { [ع] آرقه چويرمك ، يوز دوندير مك : [عثمانيلرك مهاجمات شديده سنه طايانامايان دشمن استدبار ايله اختيار فرار ايلدى ، استدبار اعدا .] نادراً قوللانيلمشدر .

اِسْتِدْراج { [ع] درجه درجه صعود وترقى ، آهسته آهسته ايلرولمك . قرآن كريمده وارد

اولان بر آیت جلیله نك مداولنجه عبد مظهر نعمت واحسان آلهی اولدقجه شکر وتوبه واستغفار ایتمه یوب وجناب حقك، کندی صحت واقبال ورفاه حالنی تزیید ایتمکده بولوندیغنی تفکر ایله مه یوب جرم وگناهنی تجدیداً ایله غضب وعذاب آلهی یه درجه درجه متقرب و مستحق اولمق دیمکدر. لسانمزده ایشته بوصورتله یعنی نامستحق، عاصی ایکن قدر وطالعك مساعده سنه مظهریت معناسنده مستعملدر: [وکار سازی رواج استدراج ایله سرمایهٔ کار وکردارندن نفسنده هرکز ضرر وزیان کورمه یوب — تصویر افعال — عاکف پاشا]

«بونه سردر نه تو کمز بونك استدارجی»
(نفعی)

[استدراجی اویغون ، استدراجی آچیق] تعبیرلری طالعك ، قدرك ، اویغونلغنی بیان ایدر . جرم وشر اصحابنك مساعدهٔ احوالنی ذکر ایچون قوللانیلیر .

اِسْتِدراجِ حرارت = عملیات کیمیویه ده آتشك درجات لازمه یه وارمه سی . لسانمزده عربیده اولدیغی کبی معنیٔ سائره ده قوللانیله ماز .

اِسْتِدْراكْ { [ع] طلب ادراك ، تفهیم : آکلامق ایسته مك . نادراً قوللانیلیر . [اسرار طبیعتی ادراك وخفانای معرفتی استدراك صرف ایتدیکی اقدامات فوق العاده سایه سنده — معارف — کمال]

اِسْتِدْعاء { [ع] برشیئ رجا وتواضع ایله ایسته مك . مقامات رسمیه یه مراجعت وعرض حال ایله طلب ایتمك: [توجهکاران فلکنزدکان طرفندن مرحوم معصوم حقنده استدعای رحمت رحمانه — حسب الابوه — وسیله بولقدر — پژمرده — اکرم] § عرضحال، نیازنامه. « استدعانامه »ده دینیله بیلیر : [عفو عالیکزی استدعا ایدرز ، فلانك استدعاسی اوزرینه اجرا قیلنان تحقیقات] ، [مذکور استدعانامه لر اوزرینه ماردین متصرفلغنه یازیلان ایکی قطعه تحریرات لفاً ارسال قلندی — مکتوب — سری پاشا] ، [اقسام سائره نك ده اکالی ایچون جناب رب مستعاندن استدعای موفقیت ایدر — اقتطاف — عطا]

«عرضحال ایسته رمی الطافك قبول حاجته»
«مقتضای همتك محتاج استدعامیدر»
(عونی)

اِسْتِدْلالْ { [ع] دلیل کتیرمك : [بو بحثده [النظافة من الایمان] حدیث شریفنی استدلال ایتدی. § دلیل وبرهان واسطه سیله آکلامق: [حکمتی تجربه واستدلال اوزرینه تأسیس ایتدکدن صکره ، مدنیت طریق ترقیسنده بر بشقه شوق وشتاب ایله یول آلمغه باشلامشدر — عبرت غزته سی — کمال] ، [برقطره بیك عمانك وجودینه مدار استدلال اولمازمی ؟ — اکرم]

«سوز تمام اولدی قولاف وسخنی ای نفعی»
«اهل دل طبعکی شعر گدن ایدر استدلال»
« نفعی »
« لطف اخوان ایله وزن حال ایت »
« آنلرك رتبه‌سنی استدلال ایت »
(خیریهٔ نابی)
« بربیوکلك کورینور هراثرخیرنده »
« کندی عاویتی آندن اولونور استدلال»
(معلم ناجی)

اِسْتِدْلالاً { [ع] استدلال صورتیله، دلیل کتیره‌رك : [آثار مطبوعه‌سندن بعض فقراتی استدلالاً ایراد ایتمکله]، [مثلا چینده حکما کوررکه مصنوعاتدن استدلالاً برصانع حکیمك واجب‌الوجود اولدیغنه اعتقاد ایدرلر — اونددره — کال]

اِسْتِدْلالاتْ { [ع] جم. برشیدن چیقاریلان صوك حکم، بر کلامدن آکلاشیلان نتیجهٔ معنا § او صورتله اولان حکملر ، معنالر : استدلالات شرعیه، استدلالات عقلیه، استدلالات سقیمه، استدلالات معتزله. [نفعی‌نك استانبوله تاریخ ورودینی کشفه چالشمق ایچون برطاقم استدلالات دور ادوره دوشولدیکنه اعتراض اولونماسون — کتبخانهٔ ابوالضیا — نفعی] ، [دائما زمان ومکان ایله اوغراشیر ، هرکسك حد حقوق ، وسعت وظائفنی کوسترمکه چالیشیر . استدلالاتی براصل مجرده ارجاع ایتمکله برابر انسانیتك ماضی وحالده مشهود اولان اطواری اوزرینه حاصل اولان تجاربدن استنباط ایلر — کال]

اِسْتِذْکارْ { [ع] خاطره کتیرمك، کتیرلمك : [یاد ماضی کبی استذکار ماضی‌ده دینیلیر] ، [او آدمدن کوردیکم ایلکك استذکاری بنجه بربورجدر .] § ازبر ایتمك ، ایدلمك : [استذکار دروس ، درسك استذکاری .] برنجی معناده (تَذَکُّر) ده قوللانیلیر .

اِسْتِذْلالْ { [ع] ذلیل کورمك ، کورلمك ؛ حقیر عد ایتمك ، ایدلمك : [استذلال دنیا ، استذلال ثروت .]

اِسْتِذْمامْ { [ع] فنا وچرکین ایش ایشلەمك، ذم وتقبیح اولونه‌جق حال وحرکتده بولونمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِرابَه { [ع] برآدمدن سوءظنی موجب اوله‌جق برحال وطور کورمکله شبهه‌یه دوشمك . الفاظ معروفه ومستعمله‌دن دکلدر .

اِسْتِراحَتْ { [ع] دیکلنمك ، راحتلنمك ، راحت بولمق : [ازجمله بربهار صباحی لیلای طبیعتك خواب استراحتدن یاواش یاواش بیدار اولوبده جهانه مخمورانه ومتبسمانه نکاه انداز انشراح اولیشی — پژمرده — اکرم] ، [اورمانده اودون کسمکله اوغراشدیغی مدتجه هنوز ممه‌ده اولان برچوجغنی برکنارده

چاليلردن ترتيب ايتديكى خوابگاه استراحته ياتيرردى — شفقت‌مادرانه — مترجمى : محمد عطا] :

«سنكچون خواب‌راحت چشم كريانمله دشمندر»
«بساط استراحت جسم سوزانمله دشمندر»
(نابى)

« دوشنه‌مه افندى عنايت بيور »
« نه وار حقه‌شكر استراحت بيور »
« عزت ملا »

اِسْتِغْراقْ [ع] چالمق ، چالنمق : استغراق اشياء ، استغراق حوادث ، استغراق مضامين ، اموالك استغراقى . [معنى شكن بيتك درلو تغييرات ايله استغراق ايدوبده آدينى نظيره قويمقى برهان عرفان اولورسه آكا نه‌ديه‌لم — مكتوب — كمال]

« استغراق سمعه قيلدقجه هجوم »
« آنلرى دفع ايلدى كوكدن رجوم »
(عبيدى)

اِسْتِراليَه [ايتاليانجه‌دن] كميجى اصطلاحاتندندر يلكن سرنلرينك اوجلرنده‌كى اورغانلردركه آنلر ايله سرنلرى كروب قاصمق ويرياندن اوته‌طرفه دوندورمك ممكن اولور .

اِسْتِرْباحْ [ع] ربحه ويرمك ، فائضه ياتيرمق ، معامله‌ده ايشلتمك ؛ بر مبلغى فائض ايله آرتيرمق ايچون معامله‌ده بولونديرمق ، بولونديرلق : [استرباح مبالغ ، ايتام صندوغنده موجود مبالغك استرباحى .]

اِسْتِرْجاء [ع ـ مولداتدن] نياز ايتمك ، يالوارمق .
«ايتمك» ماده‌سيله قوللانيلير : [بيچاره‌يه لطف واحسان ايتمه‌كزى استرجا ايدرز .]

اِسْتِرْجاعْ [ع] برمصيبت وكدر حلول ايتديكى زمان [انا لله وانا اليه راجعون] آيتنى ذكر ايتمك ، توكلده بولونمه ؛ بونك معناسى « بز اللهك قوليز وبز اللهه رجوع ايده‌جكز . » ديمكدر . ايشته بو مناسبتله اهل ميت بو آيت ايله تعزيه اولونور . بر جنازه كوريلنجه استرجاع ايتمكدن مقصد يعنى جمله‌مز بويولده كيده‌جكز ، بوكا آجيمه‌يوب راضى اولمق لازمدر ديه مصيبت زده و ماتم ديده اولان كيمسه‌يه تسليت ويرمكدر .

«هدفدن تيرك استرجاعى تمرنسزلكندندر»
(يسرى)

اِسْتِرْحامْ [ع] نياز مرحمت ، يالوارش : [تزييد مقدار معاشنى استرحام ايدييور .]

[اجراى ايجابى خصوصنه مساعدهٔ لطفعادهٔ جناب نظارتپناهيلرينك بى‌دريغ وسزاوار بيورلمسنى بالخاصه نياز واسترحام ايلرم — عريضه — سرى پاشا]

« اولور رقت پذير آوازى برطور حزين باغلار »
« بنمچون سوديكمدن صانكه استرحام ايدر بلبل »
(پژمرده — اكرم)

استرحامنامه = طلب مرحمتى حاوى مكتوب . جمعى [اِسْتِرْحاماتْ] در : استرحامات فقيرانه .

اِسْتِرْخاء [ع] كوشه‌مك ، كوشك اولمق : [استرخاى عضلات .]

اِسْتِرْخاص [ع] برشىٔ اوجوز كورمك ، برشى اوجوز كورلك : [استرخاص متاع ، امتعه‌نك استرخاصى .] نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

اِسْتِرْداد [ع] كرى آلمق ، آلمق : [عاريةً ويريلن شيئك استردادى طبيعيدر ، فلانجه‌يه امانةً براقديغى مبالغى كاملاً استرداد ايتدى ، استرداد اموال] ، [بناءً عليه تام آلديغى معاشك نصفنى استرداد ايچون ولايت مشار اليهايه يازلمش ايسه‌ده — مكتوب — سرى پاشا]

«ايكى الماس دكلدر حرم خاصنده‌ده»
«جبرئيلك كوزى قالمش ايده‌مز استرداد»
(نعت شريف — نابى)

اِسْتِرْذال [ع] باياغى كورمك ، رذيل عد ايتمك ، ايدلك : استرذال دنيا ، استرذال طفيلى ، استرذال رياكار . نادراً قوللانيلير .

اِسْتِرْزاق [ع] نفقه ، رزق تحصيلنه چالشمق : [جهانده هركسك بر صورتله صرف مساعى ايله‌مه‌سى مجرد استرزاق مجبوريتندن منبعثدر .]

اِسْتِرْشاء [ع] برايشى كورمك ايچون هرنه نام ايله اولورسه اولسون برشى ايسته‌مك : [استرشا نقلاً ، عقلاً مذموم اولان افعال منهيه‌دندر .]

اِسْتِرْشاد [ع] هدايت ايسته‌مك ، حق يولنه كيتمك ايسته‌مك : [عالمده كيمى ارشاد ، كيمى استرشاد ايدر .]

«مرشد حق بيلمزوار نرده استرشاد ايدن؟»

اِسْتِرْفاد [ع] ياردیم طلب ايتمك معنا سنه ايسه‌ده لسانمزده اندر اوله‌رق قوللانيلير .

اِسْتِرْفاه [ع] رفاه وراحت ايسته‌مك : [استرفاه كناهميدر ؟ .]

اِسْتِرْقاب [ع موادله‌تدن] رقابتده بولونمق ، قيصقانمق ؛ برآدمى ، برايشى ، برشىٔ چكه‌مه‌مك : [اخلاق حسنه ايله متصف بولونان آدم كيمسه‌يى استرقاب ايتمز ، استرقابكارانه حركات] ، [بوالتفات وتوجه . . . يى استرقاب ايدن و باخصوص شاعرك تيغ زباننده‌ن زخمدار اولان بعض معاصرينى — نفعى — كتبخانهٔ ابوالضيا] ، [كندى زوجه‌مله اوغلم حقمده‌ده بو مرتبه عداوت اظهار ايدر ايسه اقبالمزى استرقاب ايله ادبارمزه سبب اولانلره طعن ولعن ايله‌مك عيب اوله‌جغنده‌ن — برادرينه مكتوب — عاكف پاشا]

اِسْتِرْقاق [ع] كوله ، قول ، اسيرايدينمك وايدنيلك : [فلانجه بونى استرقاق ايتدى] ، [بالجمله سبى واسترقاقه كربستهٔ اتفاق اولوب — شفيق نامه]

اِسْتِرْواحْ { [ع] استراحت ، راحتلنمك ، حضور وآرام ايله مك : (استرواح عمله ، استرواح خدمه) عربيده اولديغى كبى شدتله قوقلامق معناسنده قوللانيلماز .

اِسْتِرْهابْ { [ع] قورقوتمق ، قورقودلق . لسانمزده بوندن و [اِرْهاب] دن زياده [تَرْهيب] قوللانيلير .

اِسْتِرْهانْ { [ع] رهن آلمق ، آلنمق : [مجوهراتى استرهان ايتدى ، بو الماس كوپه نك استرهانى .] (تَرْهين) مقامنده قوللانيلماز .

اِسْتِرُوماجَه { [ايتاليانجه دن] اصطلاحات بحريه . دندر . قات قات اولمش ، بربرينه طاقلمش خلاطلر ، يكديكرينه طولاشمش زنجيرلر .

اِسْتِرُونْكيلوُسْ { [رومجه دن] ازماريده بكزر ، آندن براز بيوك سيورى بورونلى برنوع يووارلاق باليق .

اِسْتِرَه ئوتيپي { [يونانيدن] فن طباعته متعلق برقالبك اسمى .

اِسْتِرَه ئوسْقوُبْ { [كذلك] فوطوغرافله آلنمش رسملر ايچنه قونيلوب سيرايديلن جفته عدسه لى بر نوع آلتدر .

اِسْتِرِيدْيَه { [رومجه دن] برنوع قبوقلى دكز بوجكيدركه خرستيانلر عندنده غايتله مقبولدر : [برانكليز سياحى برمسافرخانه يه كلير . هوا صغوق ، صالونده ير بوله ماز . مسافرخانه صاحبنه آتى ايچون بردوزينه استريديه ايسته ر — اقتطاف — محمدعطا]

اِسْتِزادَه { [ع] آرتمه سنى ايسته مك ، آرتمه سى ايسته نلمك : [استزادهٔ حضوروعافيتلرى ، عمروا قبالنك استزاده سى] ، [مقدمهٔ نتيجة الخيراولان بوتوجيه وجيهى فقط تجديد روابط اختصاص واستزادهٔ توجه ومحبت حقانيه لريچون عرض مراسم اخلاصه نعم الوسيله اتخاذ ايله — مكتوب — سرى پاشا]

اِسْتِزارَه { [ع] كنديسنك زيارت ايدلمه سنى ايسته مك : استزارهٔ احبا . مأنوس دكلدر .

اِسْتِسْئالْ { [ع] صوروشديرمق . نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِسْخارْ { [ع] استهزا كبى ذوقلنمك . اكلنمك . استعمالى اندردر . « تَمَسْخُر » چوق قوللانيلير .

اِسْتِسْرارْ { [ع] اوطه لق آلمق . لسانمزده ينه بومعناده [تَسَرّى] زياده قوللانيلير .

اِسْتِسْعادْ { [ع] ميمنتلى ، اوغورلى عد ايتمك ، ايدلمك : [بويله برو قعه نك استسعادى طبيعيدر ، استسعاد قدوم .]

« عشق ایله افتادهٔ خاك هلاك اولدم جلال »
« التعاقمله منزاره ایتسون استسعاد مرك »
(جلال پاشا)

اِسْتِسْقاء { [ع] برمرضدرکه انسانك قارننده ویا اعضای سائره سندن برنده صو بریکمکدن عبارتدر. [مستسقی]بوعلته اوغرامش اولان آدم . استسقای زقّی = قارن استسقاسی . استسقای طَبْلی = قارن شیشمه‌سی . § ایچمك ایچون صو ایسته مك ، قوراقلق زمانی یاغمور دعاسنه چیقمق : [صنادید قریش عبدالمطلبدن التماس ایتدیلرکه اول غیث کهربار سعادتی پیشوا ایله‌یوب فیاضهٔ عنایت پروردکاردن رجاء رشاشهٔ باران ایچون اقامت مهم استسقا ایلیه‌لر — سیر ویسی]

«سحاب رحمتحق کوهر افشان اولماسه یکچند»
«اولوردی خلق عالم کاسه کردست استسقا»
(نابی)

اِسْتِسْلال { [ع] چکوب صییرمق ایسته‌مك: استسلال سیف . لسانمزده [سَلّ] زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِسْلام { [ع] امتثال و انقیاد ایتمك ، اویمق § یولك اورته‌سندن کیتمك § قبول اسلام ایله‌مك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِسْنان { [ع] قوجالمق ، یاشلی واختیار اولمق؛ نادراً قوللانیلیر . عربیده اولدیغی کبی بر طریقه سلوك ایتمك ویا یول ایشلك اولمق معناسنده قوللانیلماز .

اِسْتِسْهال { [ع] قولای کورمك، کورلمك : [استسهال امورمشکله، مصالح مهمه‌نك استسهالی.]، [کیفیات بی نظاملرندن بحثله طریق تغلبی استسهال ایدرلردی — لایحهٔ تاریخیه — عاصم]

اِسْتِشارَه { [ع] مشورت طلب ایتمك ، دانشمق : [استشارهٔ امور ، بو ماده حقنده ارباب وقوف ایله استشاره ایتمه‌لیدر.] لسانمزده یالکز بومعناده قوللانیلیر . عربیده اولدیغی کبی معانیٔ سائره‌ده استعمال اولونه‌ماز. [استشاره] سنت سنیهٔ پیغمبریدر . [هیئت محترمه‌سنی جلب ایله بالاستشاره آنلرکده رأیلری منضم اولمدقجه مقررات سابقه‌نك فسخی جائز ومناسب اوله‌ماز — مکتوب — سری پاشا]

اِسْتِشارات { [ع] جمع ، دانشمقلر: [استشارات واقعه‌نك نتیجه‌سی .] آز قوللانیلیر.

اِسْتِشاط { [ع] زیاده حدتلنمك، پر غضب اولمق §
اِسْتِشاطَه { قوش سرعتله اوچمق . استعمال اولونماز .

اِسْتِشْراب { [ع] ایچمك ایسته‌مك § ایما ایله آکلاتدیرمق، بلیرسزجه آکلاتمق ایسته‌مك: [الفاظ وعبارانده معلوم اولان تصرف خامی اوزره فراره التجا معناسی ویروبده

مأموریتی ترك ایله كلمك كبی معانئ مدهشه استشراب اولندیغنه ــ مكتوب ــ ادهم پرتو پاشا]

اِسْتِشْعارْ { [ع] بر ماده‌نك ، بر شیئك یاز یلوب بیلدیرلمه‌سنی ایسته‌مك : [مجلسجه استشعار كیفیته قرار ویرلدی]، [اكثر محللرده برمادهٔ مهمه وغیرمهمه ایچون مقام ولایتدن اوچ درت دفعه وبلكه دها زیاده اشعار واستشعار وقوع بولمدقجه ملحقاتدن جواب آلمق قابل اوله‌میور ــ مكتوب ــ سری پاشا] عربیده معانئ سائره‌ده قوللانیلیر .

اِسْتِشْعاراتْ { [ع] جمع . بالاده كوستریلن صورتده وقوعبولان طلبلر : [استشعارات واقعه‌یه جواباً كلن تحریراتده ایضاح كیفیت اولونمشیدی .]

اِسْتِشْفاء { [ع] خسته‌اقدن قورتولمق ایچون شفا ، چاره ایسته‌مك : [صیتمه‌یه طوتیلانلر خاك پاك مرقدندن استفشا ایدرلر ، دائما جناب شافئ حقیقیدن استفشا ایتمه‌لیدر .]

اِسْتِشْفاع { [ع] شفاعت دیله‌مك، كناه وقباحتك عفوینی ایسته‌مك :

« بونی ای جملهٔ مخلوقه مطاع »
« ایلرم واسطهٔ استشفاع »
(خاقانی)

اِسْتِشْمامْ { [ع] قوقو آلمق ، قوقلامق : [كاغدخانه‌نك موسم بهارده پیدا ایتدیكی لطافت مشعشعه پك نظر ربادر . او وادئ زمردینه تقرب ایلدكجه درلو درلو روایح لطیفه استشمام اولونور.]

§ حس ایتمك، آكلامق : [كنایه‌لی سوزلریكزدن اثر اغبرار استشمام اولونیور]، [درویشانك مساكنی اولان حجراتی برر برر كوزدن كچیردرك مسكراتدن هیچ برشمه استشمام ایدمدك ــ مكتوب ــ سری پاشا]

« باغ رأیی‌نك ایدن كللرینی استشمام »
(نابی)

«حفظی برمجر تفسیده‌یه اولسه ساری»
« نه‌قدر رایحه‌سن ایتسه مشام استشمام »
(جوری)

« دائم ایلردی اودولتله مشام »
« قرب حق رایحه سن استشمام »
(خاقانی)

اِسْتِشْهادْ { [ع] شاهد طوتمق ؛ ادبیاتدن مثال كتیرمك: [بوكلمه‌نك طرز استعمالنی اثبات ایچون برقاچ بیت استشهاد ایله‌دی ، آثارندن استشهاد ایتدیكم بیت پك مشهوردر ، اساتذهٔ ادبدن بولونان توجه راغبك اشعاریله استشهاد ایله‌دی .] عربیده اولدیغی كبی (شهید اولمق) معناسنده قوللانیلماز. بومقامده (شهادت) ماده‌سی زیاده استعمال اولونور . [حفظ قرآن شرفنه نائل اوله‌مدیغم جهتله مقام استشهادده ایراد ایدیلن آیات بیناتك نقلنده سهو وخطادن ادعای برائت

ایده‌مه‌مکاکم طبیعیدر — مکتوب — سری پاشا] ، [بناءً علیه آنکه هیچ برشی‌ده‌استشهاد ایده‌میز — مکتوب — کمال]
«عجب کیمدن آلوب قیلمقده عرض‌مژدهٔ وصلت»
«بهاری سوکیلمسندنمی استشهادایدر برقوش»
(لا)
«رحمت عالمیان نقش نکین جاهك»
«شان‌فضلك‌دهانه‌یله اولونوراستشهاد»
(نابی)

اِسْتِشْهاداً [ع] شاهد طوتمق صورتیله : [اشای مباحثه‌ده استشهاداً اوقونیلان بیت .]

اِسْتِشْهادات [ع] جمعی ، شاهد طوتشلر ، مثال کتیریشلر : [بوادعاسنی استشهادات‌ایله اثبات ایده‌بیلیرمی ؟]

اِسْتِصابَه [ع] صواب کورمك ، کورلمك ، نادراً قوللانیلیر . لسانمزده اکثریا آشاغیده کوستریله‌جکی وجه ایله بو مقامده [اِسْتِصْواب] ماده‌سی چوق‌قوللانیلیر .

اِسْتِصْحاب [ع] یانـنه آلمق ، یانه آلنمق ؛ برابر بولوندرمق ، بولوندیرلمق § صحابت ایتمك ، ایدلمك . اشخاص واشیاده قوللانیلیر : [اوراق‌رسمیه‌یی استصحاب ایله ، فلانی استصحاب‌ایله عزیمت ایتدی ، اوآدمی فلان استصحاب ایدییور .]
[استصحاباً] = یانـنه آله رق : [اسکان مهاجرین مأموری وعمار منتشی وتحریر ممیزی افندیلر بنده‌لرینی استصحاباً بعض ملحقات ولایتی دوره چیقدیغمی — مکتوب — سری پاشا]
«فرقهٔ‌دهری‌که‌هیچ ایتمزدی‌استصحاب‌دین»
(سروری)
« اومفلسدرکه نقدی ایتمز استصحاب رشکستدن »
(عونی)

اِسْتِصْعاب [ع] کوچ کورمك ، کورلمك : [استصعاب امور ، مسئله‌نك استصعابی .]

اِسْتِصْغار [ع] کوچوك کورمك ، کورلمك ؛ حقیر طوتمق ، طوتلمق : [ارباب کمال اهل سعیی استصغار ایتمز ، علمانك استصغاری جائز دکلدر] ، [استهزا ایسه بر آدمك استصغار وتحقیرینه دلالت ایدر — دیار بکرلی سعید پاشا .]

اِسْتِصْفاء [ع] بر شیئك صاف وخالصنی آلمق ، خالصی آلنمق ؛ برشیئ صاف عد ایتمك ، برشی خالص عد ایدلمك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِصْلاح [ع] بر آدمك ، بر شیئك ایـلـکنی ایستەمك ؛ برشیئ ایی کورمك : [استصلاح احوال .] نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِصْواب [ع] صواب ، طوغری کورمك ؛ معقول کورلمك : [آنك فکرینی استصواب ایدرم ، بومعامله‌نك استصوابی .]

اِسْتِصْواباً [ع] صواب کورلك صورتیله : [آووقاتك افکارینی استصواباً اوکاغدی تختیم ایتدی .] لسانمزده نادراً استصواب

ایدلمش معناسنده [اِستصوابْ کَردَه] تعبیری‌ده استعمال اولونور .

اِسْتِضائَه { [ع] ضیا آلمق، ضیا لانمق : [اونك کبی روشندلانك افکار منوره سندن استضائه ایتمه‌لیدر ، استضائه مقصدیله پنجره‌لرك پانجورلرنی آچدی] ، [روی ارضده‌ایسه نور نبوتدن باشقه‌استضائه‌یه شایان قنی نور واردر — کلام امام غزالی — مترجمی حمید وهبی]

اِسْتِضْعافْ { [ع] ضعیف عد ایتمك ، ایدلمك ؛ عادی کورمك ، کورلمك : [ناموسلی فقیری استضعاف ایدن آلدانیر .]

اِسْتِضْلالْ { [ع] ضلالتده بولونمه. سنی ایسته‌مك، آیارتمغه سعی ایتمك : [او اثناده « حسن صباح » ك داعی نامیله اطراف ممالك اسلامیه‌یه سوق‌ایتدیکی اشخاص ملعونه حرکات استضلالکارانه‌لریله افسادعقائد ایتمکده و ..] بونی(اِضلالْ) مقامنده قوللانمه‌ملیدر .

اِسْتِطابَه { [ع] بر شیئ خوش بولمق ، ایی عد ایتمك، ایدلمك. اصل ترکجه‌سی برنسنه‌یی«کوچك» بولمق دیمکدر که بو لفظ ترکی شمدی بزه‌استطابه‌دن زیاده یابانجی کورینیور. همان بوکا تأسف ایتمه‌مك قابل دکلدر : (برمشهور محررك [سویملی فاره‌لر:] تعبیرنی استطابه ایده‌جك لطف طبعه مالك برمحرر دها بولونماز صانیرم.) ، [بوفقره‌نك‌هرکسجه‌استطابه‌سی‌طبیعیدر.] [مجرد وسیلهٔ تخطر اولمق اوزره ارسال قلندیغنی مقام استطابه‌ده تحشیه ایله‌مشدر — کتابخانهٔ ابوالضیا]

§ تمیزله‌مك ، تمیزلنمك معناسنده کلیرسه‌ده لسانمزده بو معناده اندر اوله‌رق قوللانیلیر .

اِسْتِطارَه { [ع] اوچورمق ، اوچورلمق ؛ کوندرمك ، کوندرلمك : [طرف والالرینه استطاره اولونان مکتوب ، معلومات کامله‌یی حاوی اولان مکتوبك استطاره‌سی.] اکثریا محررات‌واوراق حقنده کتابت رسمیه‌ده قوللانیلیر .

اِسْتِطاعَتْ { [ع] طاقت، قدرت، کوج یتمه : استطاعت بدنیه ، استطاعت مالیه ، استطاعت علمیه . بعضاً [عَلی قَدَرِ الاِسْتِطاعَة] جمله‌سی‌ده قوللانیلیرکه کوج یتدیکی قدر دیمکدر. [خامهٔ کمبضاعهٔ عاجزیده قدرت نابود ، استطاعت مفقود اولمغله اوپایده طلب عفوایله‌ختام‌کش تصدیعات اولدم — مکتوب — سری پاشا] ، [انشاءالله بومأموریت عاجزانه‌مده‌ده اللهه ، پادشاهه قارشی مکلف اولدیغم وظائف مهمه‌یی علی قدرالاستطاعه حسن ایفا ایله — نطق—سری‌پاشا] ، [ینه جلال احدیتکله « لله الواحد القهار » دیه جواب ویردیککده کیمسه‌نك معارضه‌یه استطاعتی اولماز — سنان پاشا]

« فكر ايت نه قدر بضاعت ايستر »
« بو نظم نه استطاعت ايستر »
[مقدمهٔ ادبيه]

اِسْتِطالَه { [ع] چوق اوزامق ، سوركلى اولمق: استطالهٔ ايام هجران . [استطالهٔ سيسائيه = بلى كميكى درونده كى ايليك معناسنه اصطلاح طبيدر .]

اِسْتِطْباب { [ع] دوا آرامق ، درده علاج ايستهمك: [طبيب حاذقدن استطباب ايتمه‌يدر] نادراً قوللانيلمشدر .

اِسْتِطْراب { [ع] طرب وسرور ايستهمك: [زمزمهٔ هزاردن استطراب ايتمه‌لى] بوده مأنوس دكلدر .

اِسْتِطْراد { [ع] بربحث، برفقره، بر مقاله آره‌سنده سوق كلام ومناسبت مقام ايله باشقه برفقره ويا مقاله وياخود امثال ايراد ايتمك § بوصورتله نقل وايراد اولونان فقره ويا مقاله: [اوبله برمباحثهٔ ادبيه‌ده استطراد قبيلندن ذكر ايتديكى فقره پك مناسبتسز كورلدى .]

اِسْتِطْراداً { [ع] « على طريق الاستطراد » = استطراد يوليله ، اوصورتله نقل ايديش: استطراداً برفقره ايراد ايتدى.

اِسْتِطْرادى { [ع ف] استطراده منسوب ومتعلق: بحث استطرادى ، فقرات استطراديه، مقالهٔ استطراديه .

اِسْتِطْراف { [ع] برشئ طرفه وناديده عد ايتمك، برنسنه ناديده عدايدلمك: [استانبولده آرتق فونوغراف استطراف اولوناماز، ژاپون معمولا تنك استطرافى] آز قوللانيلير .

اِسْتِطْراق { [ع] اوفاق طاشلرله فاله باق-يرمق ايستهمك، قوللانيلماز .

اِسْتِطْعام { [ع] يمك ايستهمك : [باب مرحمتكزده استطعام ايدن فقيرى آچ براقاكز .] الفاظ معروفه‌دن دكلدر . نادراً قوللانيلير .

اِسْتِطْلاع { [ع] بيلكى ايستهمك، آكلامغه ، بيلكه چاليشمق: [استطلاع حقايق احوال]

اِسْتِطْلاعات { [ع] بيلنلر ، آكلاشيلان حاللر: [استطلاعاتنى تحريراً و مفصلاً عرض ايده‌جكدر]، [بومثللو خوارق فطرتك احوال خصوصيه‌لرى حقنده‌كى استطلاعاتمزى تدوينه چاليشمق بزم ايچون بر واجبهٔ قدر شناسيدر — كتابخانهٔ ابوالضيا]

اِسْتِطْلاق { [ع] بوشاندرمق ؛ اسهاله اوغرايوب زياده بى‌تاب اولمق معناسنده اصطلاح طبى .

اِسْتِظْراف { [ع]عربيده برآدمك ازينه دوشوب كيتمك ، تعقيب ايتمك معناسنه‌در .

(لغت ابوالضیا) ده « ظرافت کوستر-مك » معناسنه کوستریلیورسه‌ده معنای عربیسندن « ظرافت کوسترمك » معناسی چیقاریله‌ماز . تصرفات خصوصیه‌مزدن اوله‌رق بومعناده‌قوللانیلمش دیمکدر .

اِسْتِظْلال { [ع] کولکه‌ده اوطورمق، کولکه‌لنمك : [استظلال مقصدیله چاملغه کیردیلر .] § حمایه التنده ، سایه‌سنده بولنمنی ایسته‌مك ، صیغنمق : [سایهٔ شاهانه‌ده استظلال ایدناقوام مختلفه] ، [مُسْتَظِلّ] بوندن مشتق وزیاده مستعملدر .

اِسْتِظْهار { [ع] یاردیم ایسته‌مك ، آرقه اوله‌سنی طلب ایتمك ؛ برینه طایانمق ، آرقه ویرمك : [اوفلانه استظهار ایتدیکندن، فلاندن استظهار ایده‌رك ، فلانی استظهار ایله‌دی] اکثریا معنویانده قوللانیلیر . [شو اوقونان امر عالی — که عظمتلو پادشاهمزك پك معزز برمثال واجب‌الامتثالیدر — بزه شرع وقانون احکامنه متابعتی امر ایدییور . شرع وقانون ایسه معلومدرکه محضا حق اظهار ، مظلومی استظهار ایچون وضع اولونمشدر — نطق — سری پاشا]
« چون دکلدر بو جهان دارالقرار »
« بی ثباته اولور استظهار عار »
(عبیدی)

اِسْتِعادَه { [ع] برآدمك، برشیئك اعاده‌اولونمه‌سنی ایسته‌مك : [استعاده ایتدیکم ساعتی حالا اعاده ایتمه‌دی] عربیده اولدیغی کبی عادت ایدینمك معناسنده قوللانیله‌ماز . اومقامده [اِعْتِیاد] چوق قوللانیلیر .

اِسْتِعاذَه { [ع] صیغنمق ، جناب اللهدن صیانت ایسته‌مك : [انسان دائما شیطاندن ، برده اللهدن قورقایان انساندن استعاذه ایتمه‌لیدر .] § « اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطانِ الرَّجِیمْ » دیمك . قرآن کریم اوقونه‌جغی وقت استعاذه شرطدر : [فقر وفوقه انسانی عدیم الطاقه ایتدیکندن استعاذه اولنه کلمشدر — ترجمهٔ کلستان — شیخ الاسلام اسعد]

اِسْتِعارَه { [ع] «عاریت» ایکرەتی اوله‌رق آلمق، آلنمق : [کتبخانه‌دن برکتاب استعاره ایتدم، قوبوجیدن استعاره ایدیلن طاقلری .] § ایکرەتی ویریلن شیء کری‌یه ایسته‌مك : [قوبوجی اولجه اعاره ایتدیکی طاقلری شمدی استعاره ایدییور .] § براصطلاح فنیدرکه لفظ مشبه‌بهك معنای اصلیسنك اراده‌سنی مانع برقرینه ایله مشبهده استعمالی دیمکدر . مثلا [یاکاق] « شفتالی » یه تشبیه ایدیلیرسه (یاکاق) مشبه، « شفتالی » مشبه‌به اولور . بوتقدیرده برقرینه ایله (شفتالی) دینیلیر ، [یاکاق] اراده اولونور . § بو صورتله قوللانیلان

لفظه‌ده اطلاق ایدیلیر . [لکن سزلر
بویله خرافات آمیز مجازلره، استعاره‌لره
اهمیت ویررمیسکز ؟ — اکرم]
« الحق سخنی کبی سخن یوق »
« کرچه براز استعاره‌سی چوق »
(لا)
« نورسیه اولسه پاره پاره »
« ایتمم بن اوزلفه استعاره »
(شیخ غالب)

اِسْتِعارات { [ع] معنای فنیسنه
کوره قوللانیلان
لفظلر : ادبیات قدیمه‌ده پك چوق
استعاراته تصادف اولونور. [اوزمانکه
طبیعت موضوعنه زیاده‌سیله ملایم
اولان تشبیهات واستعاراتك ظرافتی،
شعشعه‌سی نظر متخیله‌یی رنکارنك
نورلره غرق ایدر — اکرم]
« استعارات وکنایات وحقیقتله مجاز »
« دائما اوله‌ده درجاری مجرای سخن »
(وهبی)

اِسْتِعاضَه { [ع] عوض ، بدل
ایسته‌مك : کرمکار
اولان استعاضه ایدرمی ؟

اِسْتِعانَت ، اِسْتِعانَه { [ع] عون ، یاردیم
ایسته‌مك ؛ اعانه‌طلب
ایتمك : [اهل ایمان
دائما اللهدن استعانه
ایدر .] « اِستعانَت » عند الاقتضا
نظمده قوللانیلالیدر : [علم فلسفه‌نك
استاذدن استعانه ایتمه‌یرك مجرد
کتابلرینی مطالعه ایله تحصیلنه تشمیرساق
غیرت ایتدم — امام غزالی — مترجمی :
حمیدوهبی] ، [دائما حکومتدی استعانه
ایده‌رك ذخیرهٔ مستحصله‌نك‌ده برقسمنی
تعویضاً آلیورلر — مکتوب — سری پاشا]

اِسْتِعْباد { [ع] قول ایدینمك ،
ایدینلمك : [احرارك
احسان ایله استعبادی ممکندر .]
نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِعْبار { [ع]رؤیاتعبیرایتدیرمك،
ایتدیرلمك : استعبار
احلام ، رؤیانك استعباری .

اِسْتِعْجاب { [ع] عجیب عد ایتمك،
شاشمق : [اوچیجی
حیوانات ایچنده استعجابه اك زیاده‌لایق
وبزم ادراك واحاطه‌مزه اك چوق
موافق اولان هوامدر — برناردن
دوسن پیه‌ر — اکرم]

اِسْتِعْجال { [ع] برشیئك عجله‌ایله،
تیز اوله‌سنی ایسته‌مك،
عجله ایله اوله‌سی ایسته‌نلمك : [شهرامینی
طریقك تسویه‌سنی استعجال ایدییور ،
جوابنامه‌نك تحریرینی استعجال ایدییورلر،
امور مهمه‌نك استعجالی .] (عجله)
ویا (عجله ایتمك) معناسنده قوللانیلمامه‌لی.
«سایه‌سنده چالیشوب کسب کمال ایله‌یه‌لم»
« حاضر اسباب ترقی ایده‌لم استعجال »
(معلم ناجی)
« کیتمه‌ده عمر کذاران حرکاتك استقبالنه »
« غمله امرار ایله‌ین دللرده استعجالنه »
(پرتو)
« توکل اهلی‌یز هرکز بزم آماملز یوقدر .
«مهیادر بزمچون ثروت استعجالمز یوقدر»
(نفعی)

اِسْتِعْداد { [ع] لیاقت ، قابلیت ؛ بر شیٔ قبول واتصافه طبیعی حاضر بولونمق ؛ بر شیئه ، بر ایشه یارامق خصیصهٔ طبیعیه‌سی : استعداد خداداد ، استعداد مادرزاد تعبیرلری مشهوردر .

«فیض استعداد مادرزاد اقدام ایسته‌مز»
«قابلیت عشقه بر جوهردر ابرام ایسته‌مز»
(دانش)

« مستعد قیل یوغیسه لطفکه استعدادم »
(لا)

[الٰهی ! اکر قبول ، قابلیّته کوره ایسه قابلیّت سندن . واکر رد ، استعداده موقوف ایسه استعداد کیمدن؟ — تضرعات — سنان پاشا] ، [برکرّه دایهٔ ترقینک آغوش تربیتنه دوشوبده نشو ونمایه باشلارسه ، فطرتنده اولان استعداده کوره آز زمانده جمال کمالنه عالمی حیران ایتمک مأمول قویدر — تصویر افکار — کمال]

« اویکتا فیلسوف کامکار ومستشار کلّ »
«که استعدادی هر تدبیرده رشد وسداد اوزره»
« نفعی »

« بنده مجنوندن فزون عاشقلق استعدادی وار »
(فضولی)

«رتبه کی آکلامغه کیمسه ده یوق استعداد»
(نعت شریف — نابی)

[سعی وورزش استعدادك بولندیغی جهته مصروف اولورسه ثمره‌بخش اولور والا چکیلن امکار بیهوده‌در . — بنه پرویزدن — اکرم] جمعی [استعدادات] : [مطابق رضای ولی‌نعمت بی‌منت اوله‌بیلمك ایچون استعدادات واحتیاجات ممالکه وقوفلری لابددر — نطق — سری پاشا]

ارباب استعداد = قابلیت صاحبلری .
استعدادلی ، مستعد = ایشه یارار ، قابلیتلی دیمکدر .

اِسْتِغْراق { [ع] ترله‌مك ایچون یاتمق ، ترله‌مك ایسته‌مك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِعْساب { [ع] ایکرنمك : بقالك قیافتندن استعساب ایتدم . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِسْتِعْسار { [ع] برشیئك کوج اولمه‌سنی ، عسرت پیدا ایتمه‌سنی ایسته‌مك ، کوجلشمه‌سی ایسته‌نلمك ، بوایشی استعسار ایدییور ، مقصدك استعساری . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِعْطاف { [ع] عاطفت طلب ایتمك ، شفقت وعنایت ایسته‌مك : [استعطافی حاوی تقدیم ایتدیکی عریضه اوزرینه .] ، [استعطاف ایتمه‌مسنه مبنی درجهٔ اولیده ارادهٔ سنیهٔ متعلقه‌نك انفاذی — مبحث ثانی — عاکف پاشا]

« اولور سین کامه نائل هانکیسندن ایتسه‌ك استعطاف »
(لا)

اِسْتِعْطافات { [ع] جمع . نیاز عاطفت ایچون وقوع بولان معامله‌لر ؛ شفقت طلب ایدیشلر : بالدفعات استعطافاتده بولوندیغی حالده شمدی‌یه قدر مأیوس قالدی]

اِسْتِعْظام [ع] بیوك كورمك ، كورلمك وبیوك طوتمق، طوتلمق: [بومثللو امورعادیه یی استعظام ایتمه ملیدر، علمانك استعظامی، استعظام امور ، مصالحك استعظامی، «استعظام نام مولانا »] § تكبر وتعظم : فلانك فرط استعظامی.

اِسْتِعْفاء [ع] عفو دیله مك : استعفای قصور وقباحت. § عهده سنه تودیع،تفویض، توجیه ایدلمش اولان خدمتدن ، مأموریتدن، ایشدن چكلمك ایسته مك، معزول ومعفو اولمغی نیاز ایتمك : [استعفانامه سنی رد ایتدی ، استعفا ایتمش، استعفاسی قبول اولونمادی.] ، [بوماده وسیله سیله استعفا ایده رك كائن — بزم برآدممز ایچون شوقدر، بوقدر چالیشوب بالآخره سفارتی ترك ایتدی — دیو ملتی عندنده كندیسنه باعث اعتبار اولمق داعیه سندن عبارت اولوب — برمسوده — عاكف پاشا]

اِسْتِعْفاف [ع] عفیف اولمق ؛ كناه، حرام وچركین، فنا اولان حاللردن، ایشلردن چكنمك: [معلم ادب اولان آدمك ارباب استعفافدن بولونمه سی لازم كلیر.] نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِعْقاب [ع] برآدمك عیب وقصورینی آراشدیرمق. نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِعْكاف [ع] بریره قاپانمق، برمحلده نفسنی حبس ایله مك ، بریره صیغنمق ایسته مك : [ارباب استعكاف رمضانده اعتكاف ایدر .] آز قوللانیلیر . ینه بومعناده اولان « اِسْتِعْكاد » هیچ قوللانیلماز.

اِسْتِعْلاء [ع] یوكسلمك ، یوقاریلامق ، یوجه اولمق : [استعلای شان وشهرت .] بوآز، [اعتلاء] دهاچوق قوللانیلیر. [قدرت خلقه راجع ایشلر حیطهٔ تصوره صیغه مایان بیوكلكلكده فوقنده عرش آرای استعلای استثنادر .]
« نظام ممكناته اختلال ایلردی استعلا »
(نابی)

اِسْتِعْلام [ع] معلومات طلب ایتمك . اكثریا دوائر رسمیه نك امور ومواد جاریه حقنده یكدیكرندن معلومات ایسته مه سنده قوللانیلیر . استعلامنامه = مقامات رسمیه دن برماده نك بیلدیرلمه سی ایچون یازیلان رسمی مكتوب : [كیفیتك استعلامنه مجلسجه قرار ویرلدی. بحریه نظارتندن استعلام ایدلدی .] ، [حتی ولایت ، ملفوف تحریراتی ملحقاته تبلیغ ایتمكسزین نتیجهٔ اجراآت تلغراف ایله استعلام واستعجال بیورلمش اولدیغندن — مكتوب — سری پاشا]

اِسْتِعْمار [ع] بر محلی معمور ایتدیرمك ، بر یرك معمور یتنی ایسته مك : [ایتالیانلرك استعمار بهانه سیله حبش سواحلنی ضبط واستیلا ایتمه لری الك صوكره بر محاربهٔ عظیمه یی موجب اولدی.] «مستعمرات» بوندن مشتقدر .

اِسْتِعْمال [ع] قوللانمق، قوللانلق. ماديات ومعنويات‌ده استعمال اولونور : [استعمال سلاح ، استعمال جبر وشدت، آلات وادواتك حسن استعمالى ، امنيتى سوء استعمال ايتمك موجب مجازاتدر.]، [اوروپاده بورالردن بر قاچ عصر اوّل باصمه‌يى استعماله باشلاديلر — كمال] ، [اقوام مذكوره‌نك افادهٔ مافى‌الضمير ايچون استعمال ايلدكلرى لسانلرك دخى انواع عديده‌سى بولنديغى جهتله — سها] ، [لكن بناده استعمال اولونه‌جق طاشلرى كورمه‌دكجه ايلروسنه واره‌مه‌يه‌جقلرينى اوراده‌كى اوسته‌لر بيان ايتمشلر — مكتوب — سرى پاشا] § يمك ، ايچمك صورتيله قوللانمق ، قوللانلمق : [چيتلى صويى استعمال ايدر، استعمال ادويه‌ده مرتبهٔ افراطه وارمق ايى دكلدر .] ، [اطبانك كنديلرينه توصيه ايله‌دكلرى تدابير صحيه‌يه اعتنا وآلدقلرى معالجاتى استعمال ايتمه‌دكلرى — مكتوب — سرى پاشا]

اِسْتِعْمالات [ع] جمع. قوللانشلر، قوللانيلشلر : سوء استعمالات . [بعض طرفلرجه بادئ اشتكا اولنقده اولان سوء استعمالاتى دفعه كافى اولديغنى اعتراف ايدرم — عريضه — سرى پاشا]

اِسْتِغاثه [ع] ياردیم ايسته‌مك ، امداد معنوى نياز ايتمك: [شخص غافل ، يالكز باشى بر درده اوغراديغى زمان اللهدن استغاثه ايدر . حالبوكه قدرةاللهه قارشى عجز طبيعىٔ بشرى يى دوشونن عبد عاقل هروقت استغاثه‌ده بولونور .]

« ايتمه‌دن استغاثه‌يى تكميل »
« بلبرر قارشيسنده عزرائيل »
(معلم ناجى)

[هيئت واقعهٔ عاتكه ظهور ايدوب شعار استغاثهٔ نفير ايله ابطحدن نمودار اولوب — سيرويسى]

اِسْتِغْراب [ع] برشيئ غريب كوروب وعجيب عد ايدوب شاشمق : [الكتريقك فنون وصنايعده تطبيقاتيله استحصال قيلنان فوائد كثيره بتون جهان مدنيتجه مجرب ومسلم ايكن عكسى ادعاده بولونان آدمك جهلنه استغراب اولونمازمى ؟ بوادعاى جاهلانه شايان استغرابدر .] [فنون بو حال ترقى‌ده دوام ايدرسه بوكون نظر استغراب ايله باقمقده اولديغمز مخترعات ايلروده عادى قاله‌رق — صفوت پاشا]

« ايردى بررفعته ارباب هنر دوركده »
« كه ايدرچرخ دنى‌پروردون استغراب »
(نفعى)

اِسْتِغْراق [ع] بر حالتدر كه انسانك وجد ايله كنديني بيلمه‌يه‌جك مرتبه‌ده طالغين بولونمه‌سيدر ؛ حالت مدهوشى . حيرتله قاريشيق طالغينلق : استغراق درويشانه.

[اوراده برکوشه‌ده اختیار خلوت ایله عالم استغراق کلی‌ده بولونمغه بذل مجهول ایلر ایدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [گیجه سمانك نورلر ایچنده پارلایان ستاره‌لری سنی بر استغراق معصومانه‌یه دوشوردیکنی قاچ دفعه‌لر مشاهده ایتدم . — پژمرده — اکرم] [فکر ایچون بویر حزین استغراق .. روح ایچون بوبر طاتلی انجذابدر . — پژمرده — اکرم] عربیده اولدیغی کبی حیرتله باییله‌رق کولمك معناسنده قوللانیلدیغی کورلمه‌مشدر .

« باق نه استغراقه سوق ایتدك بنی »
« کوز یاشی ظن ایلیور چشمم سنی »
(ارطغرل منظومه‌سندن — معلم ناجی)

اِسْتِغْشاء { [ع] اورتونمك ، بورونمك ، نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِغْشاش { [ع] نصیحت ایدن وطوغری سویله‌ین آدمی دشمن وخائن ظن ایتمك .

اِسْتِغْفار { [ع] « استغفرالله » دیمك ، جناب اللهدن نیاز غفران ایلمك ، مغفرت دیله‌مك: [عبد کنهکار دائما استغفار ایتملیدر .]

«ایده‌لم نی‌مزه سوز سویله‌مه‌دن استغفار»
« دامن نفعیٔ پاکیزه ادایی طوتدلم »
(فاتح بغداد)

« سویله‌دکده سوزی ایتمه تکرار »
« یا مکر ذکر اوله یا استغفار »
(نابی)

« یاتمه هنکام سحر بیدار اول »
« وقف سجادهٔ استغفار اول »
(وله)

«کلسکزرزق وریادن ایده‌لم استغفار »
(لا)

« دوشمز آلوده‌لره داعیهٔ استغفار »
« چیقماز اول چرك که پیراهن بقالده‌در »
(نابی)

«هم کنه هم کریهٔ خجلتدر استغفاره شرط»
(وله)

اِسْتِغْلال { [ع] املاك وعقاری ایفای دینه قدر داینه ترك ایتمك . یاخود اموال غیرمنقوله‌نك ایرادینی بورجه قارشی ترك وتخصیص ایله‌مك : [حمامی استغلال صورتیله فلانه فراغ ایتدی ، مغازه‌نك استغلالیله فلاندن بیك لیرا آلدی .] عربیده اولدیغی کبی [برآدمه کندی ایچون فائده‌مند اولمه‌سنی تکلیف ایتمك ، محصول آلمق] معناسنده قوللانیلمه‌ماز.

اِسْتِغْناء { [ع] احتیاجسزلق ، تنزل ایتمه‌مك .[استغنای قلب ، استغنای طبع ، استغنای مشرب .]

« هوای نفسدن سرمایهٔ عزتدر استغنا »
« عزیز اولمازدی یوسف چکمه‌سه دامن زلیخادن »
(راغب پاشا)

«موج واویلا قیامکده خروش اندر خروش»
«فوج استغنا خرامکده قطار اندر قطار»
(اسماعیل پاشازاده حقی)

«مبتلای عشقك درماندن استغناسی وار»
(فضولی)

«شاه دین پرور که تشریف قدومیله زمین»
«عرشه نازایلرسه استغناسی، استغنامیدر»
(نفعی)

§ تعظم، نازلانمق: حالی دوشونمزده استغنا ایدر . [مثلا بر جانانهٔ استغنا پسندك . . بر معشوقهٔ عاشقکریزك . . — پژمرده — اکرم]
« نازنینلر ناز واستغنائی آیین ایتدیلر »
(عنیف پاشا)
« عاشقه معشوقدن هردم بو استغنانه‌در »
(فضولی)
« کهی محض نیازوکه نیازه ناز واستغنا »
« آنك ماهیتی حیرتده عقل خود آرادر »
(صبری)
«مبتلای عشقکك درماندن استغناسی وار»
«دردکه معتاداولان دللر دوائی نیلسون»
(فضولی)

عربیده [زنکین اولمق، زنکینلك ایستمه‌مك] معنالرنده قوللانیلیر .

اِسْتِفادَه { [ع] فائده‌لنمك ، فائده بولمق، قازانج . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: [لغت کتابی تتبع ومطالعه‌دن البته استفاده اولونور، هرکسك استفاده‌سنی موجب اوله جق، فلانك بوندن استفاده‌سی نه‌در، نرفنده جیلقده اولکی کبی استفاده یوق .] ، [ینه ازجمله کیجه‌نك محرمیتندن استفاده ایده‌رك دفع یبوست کلال ایچون ماء صفای ژاله ایله یبقانمغه رغبت ایتمش بنات ازهارك قطرات لطافت ایچنده نازلی اهتزازه کلیشی — پژمرده — اکرم]

[سعادتسرای مدنیتی تزیین ایتمکده اولان بوقدر جواهر کمالاتی انسانیتك دامان استفاده‌سنه ایثار ایتمشلردر — کمال] ، [چونکه بر حمال بریوك نقلیله آلدیغی اجرتدن استفاده ایدوب بو صیره‌ده یوك صاحبنك دخی ایشی کوریله جکندن طرفین متمتع ومستفید اولور — اقتطاف — مترجم تقویم وقایع — شریف]

اِسْتِفاضَه { [ع] فیضلنمك ، فیض آلمق ، فیض بولمق . معنویاتده استعمال اولونور : [اویله براستاد فاضلك مجلس الفتندن هروقت استفاضه اولونور .] عربیده دلالت ایتدیکی معانی یه لسانمزده استعمال اولونماز . [ولوکه لمحة البصرقدر اولسون ، دیار بکردن اثنای مرور مستلزم الحبور عائیلرنده صحبت روحپرورانه‌لرندن ایدیلن استفاضه‌نك دلمحبت مائله القا ایلدیکی ذوق روحانی قابل زوال دکلدر —مکتوب— سری پاشا] ، [کرك الفت ومصاحبت وکرك مذاکره وتعلّم طریقیله جمله‌سندن کلی استفاضه ایله‌مش — کاتب چلبی حقنده — عبدالرحمن] ، [برمانعه ایله استفاضه‌یه مستعد اولدیغی پرتو اقبالدن محروم قالان اصحاب قابلیت کبی — مکتوب — کمال]

اِسْتِقان { [رومجه‌دن] تاج ازدواج، چیچکدن ویاخود ذیقیمت اشیادن معمول اولوب اکثریا خرستیان

کلینلرینك باشلرینه قونیلان اکلیل .
خوتوز .

اِسْتِفْتاء [ع] فتوی ایستهمك ، رأی شرعی‌یه مراجعت ایتمك: [فتواخانه‌یه مراجعتله بوماده‌یی استفتا ایدکز] ، [استباحهٔ فحشیاتی استفتا کونه مشایخ اسلامدن‌حائز رتبهٔ نعمانی اولان اولوالنهایه — شفیق‌نامه]
«جزا ترتیبنه شایاندن‌اوز که برجواب اولماز»
«اکر کیم ایلاسه مفتیٔ انصافندن استفتا»
(نابی)

اِسْتِفْتاح [ع] برشیٔ آچمق ، آچمغه چالیشمق، چالیشلمق؛ آچمغه باشلامق ، باشلانلمق : استفتاح کلام .
« بویله بازارده ده ایله‌مه‌ین استفتاح »
« نه‌زمان آچسه کرك سوق معانیده دکان »
(ثابت)

لساننمزده اصنافك ایلك آلیش ویریشی معناسنده قوللانیلان [سِفْتاح] بوندن غلط اولسه کرکدر . ینه بو معناده (اِفْتِتاح) دها چوق قوللانیلیر. عربیده اولدیغی کبی [یاردیم ایسته‌مك] معناسنده قوللانیله‌ماز .

اِسْتِفْراش [ع] یاتاق معناسنه اولان [فِراش] ه آلمق دیمکدرکه اوطه‌لق آلمق، جاریه طوتمقده قوللانیلیر . اوطه‌لغه ده (مستفرشه) دینیلیر : آطه بازارندن جلب ایتدیکی جاریه‌یی استفراش ایتمش.

اِسْتِفْراغ [ع] قوصمق ، قی ایتمك : [فورطنه‌نك شدتندن یولجیلری دکز طوتدی . جمله‌سی استفراغ ایتمکه باشلادی.] ، [طبیب طبایع‌شناس روزکار مبتلای داءالاسد اولان جسد کائناتی استفراغ کل ایله تنقیه‌ده مقتضیات زمانه دن ناشی — شفیق نامه]

اِسْتِفْساد [ع] برشیئك فسادینی، بوزولمه‌سنی ایسته‌مك: استفساد امور . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِفْسار [ع] صورمق ، صورلمق : [استفسار ماده ، استفسار خاطر ، استفسار کیفیت . مسئله‌نك استفساری .]
« دیدی اودم دل‌دیوانه هرچه باداباد »
« بوحالتك ایدرم اصلن آندن استفسار »
(ندیم)
«حل ایدردك‌علم‌اشراقی‌ایجره هپ‌مشکلرین»
« ایتسه‌افلاطون‌رأیکدن کراستفسار شمع »
(ریاضی)
« بستر غمده یاتورکن نیجه دملر بیمار »
« ایتمه‌دك حالی برکره بنم استفسار »
(واصف)
« نه‌در بوردوقبول‌وجواب واستفسار »
(لا)

اِسْتِفْضال [ع] آرتیرمق. استعمال اولونماز .

اِسْتِفْعال [ع] اصطلاحات صرفیه‌دندرکه طلب معناسنی افاده ایدن فعللرك بابنه اطلاق اولونور؛

اولنه « ا ، س ، ت » حرفلری علاوه اولونان فعللر استفعال بابندندر .

اِسْتِفْلاخ { [ع] فلاح بولمق ، فلاح ایستهمك . الفاظ طلافدندر .

اِسْتِفْهام { [ع] برشیئ آڭلامق ایستهمك ، برشیئك افهامنی طلب ایتمك : ترکجهده ادات استفهام = [می ، نه ، کیم ، قاچ ، هانکی] لفظلریدر . علامت استفهام = ؟ . استفهام تقریری ، استفهام انکاری .

« پاسبان ویردی قدومیله جواب ، ایلهینه »
« رمضان کلدی می آیا دیهرك استفهام »
(ندیم)

اِسْتِفْهامات { [ع] جمع . آڭلامق ایستهیشلر : استفهامات ایکمانه .

اِسْتِفْهامی { [ع ف] استفهامه منسوب : کلام استفهامی ، خطاب استفهامی ، جملهٔ استفهامیه . [کلمات استفهامیهدن هر بری نجه نکات و دقایقه مبنی معنای حقیقیلرندن چیقاریلوب معنای اخباریده قوللانیلیر — میزان البلاغه]

اِسْتِقاء { [ع] زور ایله قوصمق . نادراً قوللانیلمشدر . § ایچهجك صو ایستهمك معناسنده هیچ قوللانیلماز .

اِسْتِقامَت { [ع] راستی ، طوغریلق : [خط استقامت ، استقامت افعال ، مسلك استقامت ، التزام استقامت ، جناب الله جملهیی استقامتدن آییرمهسون] ، برآز صاغه برآز صوله میل ایتدکدن صکره کندیسنه تعیین ایتدیکی استقامت اوزره یوریمکه باشلادی — پژمرده — اکرم] § شرع وعقلك مستحسن کوردیکی صورتده جناب اللهه عبودیت واطاعتده بولونمق معناسنده اصطلاحات صوفیهدندر . § اعتدال ، اویغونلق :

« علاج ایتدوشمهدن ساقی مزاجم استقامتدن »
(فضولی)

« کورنمز حاصلم الاّ ندامت »
« یولمده یوق بنم بر استقامت »
(سنان پاشا)

« هپ طوغریلقله واصل اولور تیرمنزله »
« یکسده یبانه آتمهیهلم استقامتی »
« دانش »

« استقامتده کرکدر روش صدق وثبات »
« قدمن مرکزه قور دورده پرکارك اوجی »
(اسعد مخلص پاشا)

اِسْتِقْباح { [ع] قبیح عد ایتمك ، چرکین کورمك : کورلمك : [استقباح شنایع ، استقباح رزائل . بومثللو فضایحك استقباحی .]

اِسْتِقْبال { [ع] کلهجك زمان . کچمشه « ماضی » ، کلهجکه « استقبال » ، شمدیکی آنه « حال » اطلاق اولونور که اصطلاحات علمیهدندر : [لایقیله دوشونلسون . انسانك حیاتی یالکز استقبالدن عبارت دکلیدر — تصویر افکار — کمال] ، [ثروت موجودهسی

اوزوج قنينك برتك يادكار محبتى اولان اوغلنك استقبالنى تأمينه كافى اوله‌میه‌جغندن — پژمرده — اكرم]،

§ كله‌جك آنه عائد فعل؛ « یازه‌جق » ماده‌سی كبی كه شو آنه دكل ایلری‌یه عائد برحركته دلالت ایدر. § قارشیلامق، قارشیلانمق؛ قارشی چیقمق، چیقلق: ایفای رسم استقبال. [بوكونكی مهر غارب ادبیاتك یارینكی شعشعهٔ طلوعنی .. اویله برصباح فیضا فیضك كوكبهٔ اقبالنه یاقیشه‌جق اشعار جان شكار آهنك، الحان دلربا فرهنك ایله استقبال ایچون — پژمرده — اكرم].

«ای اولوب معراج برهان علوّ شان سكا»
«بیره ایمش كوكدن استقبال ایدوب قرآن سكا»
(فضولی)

« حال صیقلزده بر آینهٔ عالیدر »
« باق بو آیینه‌یه آندن كورینور استقبال »
(معلم ناجی)

«خیال مدحكی شوقندن استقبال ایدر طبعم»
«ویرر موجود اولان معنی‌یی هم شكرانهٔ مقدم»
(نفعی)

« كدایتدی معنیٔ ماضی وحال واستقبال »
« شهود ذاتی ایچون كسب قدرت كفتار »
(لا)

«چیق استقباله تعظیم واكرام ایله بر كوستر»
(یحیی)

اِسْتِقْبالاً { [ع] كله‌جك جهتیله، استقباله كوره: [تدابیر حاضره‌دن استقبالاً منافع جدیه استحصال اولونه‌جغی وارستهٔ اشتباهدر]، حالاً واستقبالاً .

اِسْتِقْبالی { [ع و] كله‌جك آنه منسوب، زمان آتی‌یه عائد؛ قارشیلامغه متعلق: نظر استقبالی، فكر استقبالی، امن استقبالی، تدابیر استقبالیه، تشریفات استقبالیه .

اِسْتِقْتال { [ع] فرط شجاعتدن نفسنی مهلكه‌یه آتمق، اولمك ایستر جه‌سنه حركت ایتمك: [میدان وغاده استقتال ایدن بهادران امتك احراز ایده‌جكاری مرتبهٔ مقدسهٔ اخرویه] نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِقْدار { [ع] جناب اللهدن خیرلی شی نصیب و مقدر اولمه‌سنی نیاز ایتمك. نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِقْدام { [ع] اوكه، ایلری‌یه كچمك ایسته‌مك. بو معناده [تقدم] زیاده قوللانیلیر . § جسور، غیور، یكیت اولمق. آز قوللانیلیر .

اِسْتِقْراء { [ع] تتبع یعنی برشیئك آردینه دوشوب آراشدیرمق: استقرای ماده. § برنوعك اكثر افرادنده بولونان برحالی، بركیفیتی تعمیم، عمومنه اسناد ایله‌مك. عربیده اولدیغی كبی معانیٔ سائره‌ده قوللانیلماز.

اِسْتِقْرار { [ع] قرار وثبات اوزره بولونمق، ساكن وثابت اولمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: [استقرار امن وآسایش، استقرار نظامات، استقرار رأی ،

سنه‌لرجه مدت اجرای سیاحت ایدوب
الکصوکره «شام»ده استقرار ایتدی.]،
[اعتبار ایسه براثرک کثرت انتشاریله
دکل .. اذهان ارباب عرفاز ووجدانده
حاصل ایتدیکی حسن تأثیرك استقراریله
متحققدر . — پژمرده — اکرم] ،
[.. بر طاقم تدقیقات ریاضیه ایله
استقرار شمس ودور ارضی اثبات
ایدرك بر آیت کریمه‌نك مآل عالیسنی
فناً ایضاح ایله‌مشدر — جمل منتخبهٔ کال]
« باقلسه چشم بصیرتله نقش هستی‌یه »
« ویرر بری برینه ارتباط استقرار »
(لا)

اِسْتِقْراض { [ع] قرض ایتمك، اودنج پاره آلمق ،
آلنمق: [بلا فائض استقراض ایتدیکی
مبالغ معلومه‌یی ، ایتالیا دولتی اخیراً
اللی ملیون فرانق استقراض ایتدی .
چین حکومتنك بو دفعه ینه استقراض
ایچون پارس بانقه‌لرینه مراجعت
ایتدیکی] ، [دائرهٔ مدنیت ایچنده
افعال وآمالك تسهیلیچون رایکان اولان
اسبابدن بری ده استقراض ماده‌سیدرکه —
جمل منتخبهٔ کال] اصل بومعنایه دلالت
ایدن [اِفتِراض] ماده‌سی هیچ قوللانیلماز.
«استقراض» مشهوردر .

اِسْتِقْراضات { [ع] جمع، استقرا. ضلر ، بورج و
اودنج پاره آلیشلر: استقراضات داخلیه،
استقراضات دولیه ، استقراضات
خارجیه .

اِسْتِقْسام { [ع] بولشمك ، بولیشامك: [استقسام
میراث ، مخلفاتك استقسامی] .
« تقسیم » زیاده قوللانیلیر . § طلب
قسم ، یمین ایسته‌مك . بو مقامده اندر
اوله‌رق قوللانیلیر .

اِسْتِقْصاء { [ع] برشیئك حقیقتنی آرامق ایچون
فوق العاده چالیشمق ، بر شیئك
کنهنه وارمق خصوصنده غایتله سعی
ایتمك ، برنسنه‌نك غایتنی تفحص ایچون
دقتله آراشدیرمق : [استقصای ماده،
استقصا بالسمع = قولاقله دیکلامك ،
هرکسك احوال خصوصیه‌سنی استقصا
ایتمك فساد اخلاقك الك بیوك دلیلیدر.]
[جوشش افکار استقصا ایله اتعاب جواسیس
خیال — روضة الکاملینه تقریض —
سامی پاشا] ، [نفسنده نیجه زحمت
وکلفتله استقصا واستخراج ایلدیکی
مسائل بدیعهٔ فنیه‌یی — کاتب چلبی —
عبدالرحمن] ، [امر دینده رتبهٔ
صلاتمی رؤسای ملت یهوددن نهانی
استقصا بیوره سکز — سیر ویسی]
اصطلاحات طبیه‌دندر .

اِسْتِقْصاص { [ع] قصاص ایسته‌مك ، برقاتلك
شرعاً قتلنی طلب ایتمك : [ورثهٔ
مقتول دیت قبول ایتمه‌یوب استقصاص
ایتدیکندن.] عرف شرعده مستعملدر.

اِسْتِقْضاء { [ع] بر آدمك شخصنه عائد برماده

حقنده حکم ورأی ویرمك ایچون دیکر آدمه مراجعت ایتمه‌سی : [کویلی کراس آغاجنی قطع ایتدکلرندن طولایی محکمهٔ شرعیه‌یه کیدوب استقضا ایلدی .] نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِقْطاب { [مولداتدن] قطبه رجوع معناسنه‌در . کرهٔ ارضك قطبینی آراسنده‌کی خطوط مفروضه ایکی نقطهٔ منتهاده برلشدیکی کبی الوان سبعه‌دن مرکب اولان خیوط ضیائیه‌نك دخی بر شکل قوسی کسب ایتدکدن صوکره ینه بر نقطه‌ده جمع اولمه‌سی معناسنی افاده ایدل [اِستِقطابِ ضیا] حکمت طبیعیه اصطلاحاتندندر .

اِسْتِقْطار { [ع] قطره قطره آقیتمق ، طاملادلمق ، انبیقدن چکمك . بو معناده [تَقطیر]دها زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِقْفاء { [ع] دکنکله ، صو یا ایله بر آدمك اکسه‌سنه ، قفاسنه اورمق : [استقفا اطفالی سرسم ایدر .] الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِسْتِقْفال { [ع] زنکین بر آدمك ذی‌قیمت اموال ایله نقودینی کلید التنده صاقلامه‌سی ؛ چکمجه قاصه ایچنده ، کلید کلید اوزرنده صاقلامق ، بخل وامساك فوق‌العاده‌یی التزام ایتمك . لساننمزده قوللانیلماز .

اِسْتِقْلال { [ع] مرجعی اولمایوب باشلی باشنه بولونمق ، مطلق‌الرأی اولوب کیفی ایش کورمك ، باشقه‌سنك رأی وامرینه تابع اولمق مجبوریتندن آزاده ، وارسته بولونمق : [سلطان عثمان غازینك اعلان استقلالندن بری ٦١٥ سنه مرور ایتمشدر .] « اِستِقلال » ذاتاً مصدر ایکن غلط اوله‌رق برده « اِستِقلالِیَت » طرزنده استعمالی عبثدر . [صاحبقران نوتسخیر جهان که صبح باهرالبرهاندن کنایتدر صدر افقده جسم کبی مربع نشین پایکاه استقلال اولنجه‌یه‌دك — شفیق نامه]

اِسْتِقْلال { [ع] آزنصیق ، آز عد ایتمك ، ایدلمك . بو معناده نادراً استعمال اولونور . عربیده اولدیغی کبی معانیٔ سائره‌ده قوللانیلماز .

اِسْتِقْواس { [ع] قوسلنمه ، یای کبی اکریلمه ، قیورلمه . نادراً قوللانیلمامار .

اِسْتِكارَه { [ع] صیرتنه یوك یوکله‌نوب کوتورمك ، سرعتله یورومك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِسْتِكاك { [ع] نباتاتك کثرتندن بر برینه طولاشیق صارماشیق اولمه‌سی § اوچقور کچیرمك § قولاقدلیکی طار اولوب ایشتمه‌مك . لساننمزده مستعمل دکلدر .

اِسْتِكَانْ
اِسْتِكَانَتْ
اِسْتِكَانَه [ع]خضوع وتواضع؛ ذل وخشوع . نفسنى كوچولتمك ، آلچاق كوكللى اولمق: [ديوانه واروب كمال استكانت وفرط مكانتله اردوى همايونك حالنى بيان ودونمای همايونك موسم اخراجنه دكين لوازم ومهمات وخزينه وتداركاتك كاملاً احضار ايدلمسنى درميان ايتمكله — تاريخ عبدالقادر چلبى] نادراً قوللانيلير .

اِسْتِكْبَارْ [ع] بيوكلنمك ، اولولانمق ، نفسنى بيوك كورمك . تكبّر كبى : [انواع رعايت شاهانه يه مظهر بيورلمشكن مفيد اولميوب استكبار واصرار ايتمكين — اوغلنه مكتوب — ياووزسلطان سليم]، [طور استكبار ايله عالمى دلكير ايتمشدى — تاريخ نعيما]

« طشره ده خلقك ايشى استكبار »
(نابى)

اِسْتِكْتَابْ [ع] عربيده مطلقا يازى يازديرمق معناسنه اولديغندن بزده دخى محاكم نظاميه جه بر آدمك يازيسنى معاينه وتطبيق ايچون بر ايكى سطر يازى يازديرمغه مخصوص براصطلاح نظاميدر.

بو صورتله يازديرمق، يازديرلمق: [محكمه جه داينك طلبى وجه ايله مدعى عليهك استكتابنه قرار ويرلدى، اولامظنونك استكتابى لازم كلير.] § سويله يوب يازديرمق ، يازديرلمق يعنى بر آدمك سويله يه جكى سوزلرى، ديكر بر شخصك عيناً تحرير ايتمه سنى ايسته مه سى معناسنده استعمالى خطادر ديينلر بومثللو نيجه كلمات عربيه نك لسانمزده بوسبتون باشقه معنالرده استعمال وعادتا تصرف اولوند- يغنى وبرطاقم الفاظك دخى لسان عربيده هيچ يوق ايكن لسانمزده تصرفات مخصوصه مزدن اوله رق لغات صحيحه كبى قوللانيلديغنى واليوم بونلرك ترك وتبديل وياخود اصلاح وتصحيحى ناقابل بولو- نديغنى نظر دقته آلوب آندن صوكره برحكم قطعى ويرمه ليدرلر .

بو لفظك بو معناده استعمالى يكى برشى دكلدركه او يولده تعريف ايدن معلمك مؤاخذه سى جائز اولسون . مطالعهٔ عاجزانه مجه يالكز شو ممكندركه لغات مستعمله دن اولوب معناجه فرقلرى اولميان مثلا « استكتاب » ايله « استملا » كبى الفاظك هانكيسى تلفظ واستماعجه آهنكدار ايسه آنك استعمالنى ترجيح وديكرينى استعمالده اصرار ايدنلرى تقبيح ايتمه ليدر .

فقط الك مشكل ومهم نقطه بونى كيم تفريق وتعيين ايده جك؟.. بوراسى جاى تفكر وملاحظه در . قولاى قولاى بر حكم قطعى ويريله مز. واقعا هركس برفكر، بررأى، برمطالعه بيان ايده بيلير. نصلكه غزته لرده، رسائل موقوته ده درلودرلو فكرلر، تنقيدلر سرد ايديليور. نصلكه ايشته بزده بوسوزلرى تمهيد ايديورز.

مقصد اصلی بوصورتله حاصل اولهماز. استحصال مقصد ایچون چارهٔ منفرد بویولده سرداولونان مطالعات وافکارك هانکیلری صواب ایسه اوفکرك، اورأیك عندالادبا مقبول ومعتبر اولهسی وقرین قبول وتصدیق اولدقدن صوکره بر شکل قطعیت ورسمیت کسب ایتمهسی صورتندن عبارتدرکه بو صفتی، بومزیتیده الجق بر انجمن دانش حائز اولهبیلیر. غریبدرکه [استکتاب] ك بومعناده قوللانیلمهسی خطادر دینلر « املا » یی سویلهیوب یازدیرمق معناسنده کوستروب کندیلریده بر کریوهٔ خطایه صاپیورلر. چونکه عربیده [املاء] یازی یازمق؛ کچیکدرمك. صوکره یه براقدیرمق؛ برینی ترله یه اوغراتمق؛ یایی زیاده چکمك؛ طول عمره مظهر اولمق؛ مدتی امهال ایدوب اوزاتمق، دوهنك آیاغنه طاقیلی باغی صالیویرمك معنالرینه کلیرکه بزجه معروف اولان معنایی افاده ایتمز. دیمك که لسانمزده بوده بعض امثالی کبی معنای عربیسی ایله قابل توفیق اولهمهجق برمعناده استعمال اولونمشدر. بوحاله کوره اوته کینك بو معناده استعمالنه خطا، بالعکس بریکینك عین صورتله قوللانیلمهسنه صواب دیمك صواب اولهسه کرکدر. فقیر ظن ایدرمکه الك طوغریسی « سویلهیوب یازدیرمق » معناسنده [استکتاب] ایله [استملاء] یی قوللانمقدر. ذاتاً لسانمزده [املاء] الفاظی، یازییی درست، طوغری یازمق معناسنده قوللانیلیر. مثلا « چوجق املا بیلمهیور، املا بیلمه دیکنی خواجهسیده تصدیق ایدییور. درست املا بیلمهینی باق نهاولدی » کبی تعبیرات ایله خطاسنی، درست یازی یازدمدیغنی آکلاتمق ایستهرزکه بوصورتله استعمالی تماماً اصلنه موافقدر.

اِسْتِكْثار { [ع] عربیده چوقلغی ایستهمك، چوغالتمق معناسنهدر. لسانمزده چوق کورمك، چوق کورلمك؛ چوغنسیمق معناسنده استعمال اولونور: [بویله بیوك بر فابریقهنك تعمیرات اساسیهسنك اجراسی وکافهٔ نواقصنك استکمالی ایچون صرفنه لزوم کوستریلن اون بیك لیرا مجلسجه دخی استکثار اولونهماز، بوقدر مصارف کشفیهنك استکثاری طبیعیدر.]

اِسْتِكْراء { [ع] کرا ایله طوتمق، طوتولمق: [دایهنك استکراسی، بوسنه آطهده برکوشك استکرا ایتدی، بودکانك استکراسی.] لسانمزده بو معناده (اِسْتِیجار) زیاده قوللانیلیر. ینه بو معنایی افاده ایدن [اِكْتِراء] هیچ استعمال اولونماز. [معمافیه آطنه جسیم برقصبه اولوب بویله ضرورت الجاسنده خان وخانهلر استکرا ایدلك قابلدر — ططه مکتوبی — جودت پاشا]

اِسْتِكْرارْ [ع] تكرارلانمق :

«نظر اولنسه تتالئ نوع وجنسه اكر»
«دكل طبيعت اشياده دور واستكرار»
(لا)

اِسْتِكْرامْ [ع] كرم طلب ايتمك ؛ كريم بولمق ، كريم عد ايتمك . استعمالى اندردر .

اِسْتِكْراهْ [ع] كريه كورمك ، ايكرنمك ، تيكسينمك : [او مملكتك هانكى زقاقندن كچيلسه استكراه اولونور ، اوبله پيس آدمدن هر كس استكراه ايدر .] ، [هر نه ذوق ايله مألوف اولمق ايستهسه — قدحى النه آليرآلماز يوزينى بورشديرمغه باشلايان عياشلر كبى — دها مبدأ تلذذده كوكلى استكراهدن خالى دكلدر — سعى — كمال] ، [استكراه اولنان فقيرلرى سوديرم ، باب عنايتنى آچ . يارب — ويقتور هوغودن ترجمه — — فضلى نجيب]

«مزاج آدمى تصحيحه سعى ايدن هركاه»
«كورر دواكبى چين چبين استكراه»
(سعيد سرى)

اِسْتِكْشافْ [ع] كشف ايتمكه چاليشمق ، چاليشلمق . دشمن اردوسنك احوال ومواقعنى كشف وتفتيش ايتمك معناسنده بر اصطلاح عسكريدركه فن حربه متعلق اولان كتب مدونهده بو لفظه چوق تصادف اولونور . بونك جمعى اولان [اِسْتِكْشافاتْ] دخى اصطلاحات عسكريهدندر : استكشافات مكمله ، استكشاف قولى ، استكشافه مأمور فرقه . [چونكه استكشاف مشكلات شفيقنامه ملايم يارای هرخامه دكلدر — تقريض — سامى پاشا] ، [حديجهدن واروب استكشاف دسيسهٔ ضمير ايليه سزديدى — بسير ويسى]

اِسْتِكْفاء [ع] آزه قناعت ايتمك ، كافى عدايلهمك ، موجود ايله كچينمك ايستهمك . نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِكْفافْ [ع] كفافه سعى ايله برابر قناعت ايتمك ، آز شيئه راضى اولمق . بولفظ اوته‌كى لفظدن دها زياده استعمال اولونور . عربيده بومعنايه‌كلز ، معانىٔ اصليه‌سى‌ده تركجه‌ده هيچ قوللانيلماز . [استكفافه رخصت طيران بولوب قاف ميثاق وفاقده عنقا نشان اولديلر — شفيق نامه]

اِسْتِكْمالْ [ع] تماملامق ، نقصانسز اولمق ، مرتبهٔ كماله ايرديرمك : [استكمال وسائط ترقى ، استكمال اسباب تعيش .] جمعى [اِسْتِكْمالاتْ] در : [فطرت بشرى مستعد اولديغى استكمالاته ايصال ايچون هان طبيعت كليه قدر خدمتى كوريان — كمال] ، [امور حسابيه استكمال ايله متهمين مرقومه آطنه‌يه اسبال

اولندقدن صکره — اطنه مکتوبی — جودت پاشا] ، [بعض وزرای عظامك خدمت کتابتلرینه سلوك ایله استکمال سرمایۀ تعیشه ابتدار ایدرك — مقدمۀ روضة الکاملین — محمود جلال الدین پاشا] ، [غازی ارطغرل بری طرفده مملکتنك استکمال سعادت حالیله اوغراشوب — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِسْتِکْنانْ { [ع] کیزلنمك ، صاقلانمق « اِکْتِنانْ » ده بومعنایی افاده ایدرسه‌ده لسانمزده بونلرك ایکیسی‌ده قوللانیلماز . ینه بو معناده « اِخْتِفاء » چوق قوللانیلیر .

اِسْتِکْناهْ { [ع] برشیئك کنهی آراشدیرمق ، حقیقتنه وارمغه چالیشمق : استکناه حادثه ایچون محلنه مأمور مخصوص کوندرلدی ، استکناه ماده . استکناه حال .

[موشکافانه استکناه خبایای امور ایله مشغول اولان بعض مدققین مورخین — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [اجمال بلاغت اشتمالندن استکناه معنویات مقصد ومرامه طریق سهولت مفقوددر — مقدمۀ روضة الکاملین]

اِسْتِلابْ { [ع] سلب ایتمك ، قاپمق صورتیله آلمق واویولده آلنمق : استلاب نقود .

اِسْتِلاجْ { [ع] مشروباتدن پك چوق ایچمك . مستعمل دکلدر .

اِسْتِلالْ { [ع] صییروب چیقارمق ، صییریلوب چیقارلق : [استلال سیف ، سیفك استلالی قوت بازویه محتاجدر .] لسانمزده بوندن زیاده [سلّ] استعمال اولونور . اکثریا « سلّ سیف » دینیلیر .

اِسْتِلامْ { [ع] اوپمك ویاخود ال سورمك ، بوصورتیله کعبۀ معظمه‌ده واقع حجر اسودی زیارت ایتمك . بو معناده نادراً قوللانیلیر . عربیده قوللانیلان معانئ سائره‌سی ترکجه‌ده معتبر دکلدر .

اِسْتِلانَه { [ع] لین کورمك ، ملایم بولمق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِسْتِلْباثْ { [ع] کجیکمك ، کج عد ایتمك . استعمال اولونماز .

اِسْتِلْجاجْ { [ع] برآدم ذو الید بولوندیغی ماده‌ده خصمانه عناد واصرار ایتمك . امور شرعیه‌ده نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِلْحاقْ { [ع] سمی لحوق ، فلان اوغلمدر دیه بیان ودعوی ایتمك . لسانمزده مستعمل اولمایان الفاظدندر .

اِسْتِلْذاذْ { [ع] خوشه کیتمك ، لذت آلمق ، بولمق ؛ خوش کورمك : بولفظ لسانمزده آز

قوللانيلير . يڭـه بومعنايى افاده ايدن «اِلْتِذاذ» هيچ قوللانيلماز . اڭ چوق استعمال اولونان [تَلَذُّذ] در .

« اوقويان كودك نوساله ايدر استلذاذ »
(وهبى)

اِسْتِلْزام { [ع] لازم عد ايتمك ، ايجاب ايتمك ، واقع وبادى اولمق : [بوراده آى طوتولمه سى هربرده خسوف وقوعنى استلزام ايتمز] ، [محاربه نك بوقدر دوامنى استلزام ايتديرن سبب حقيق ايسه شرف الدين ايله اوغلى شمس الدينڭ اسكى آجى يى چيقارمق ايچون مطهر عليهنه عسكر طوپلايه رق كوندرمش اولملرى ماده سى ايدى ــ مشاهير اسلام «امام مطهر» ــ حميد وهبى] ، [هتك پردۀ آسايشى استلزام ايله افكار مرضيه نك مختل ــ شرح شفيق نامه ــ محمود جلال الدين پاشا] ، [سرمايۀ نقدينك فقدانى تشويش اذهانى استلزام ايتمكده ايكن ــ شرح شفيق نامه ــ وله .]

اِسْتِلْقاء { [ع] آرقه اوستى ياتمق ، اوصورتله اويومق : [استلقا وصاياى صحيه يه مغايردر .] صاغ طرفه ياتوب اويومق سنن سنيۀ جناب پيغمبريدندر : [خرخرۀ استلقاى افكار ودغدغۀ كابوس استشعار ايله ــ تبصره ــ عاكف پاشا]

اِسْتِلْهام { [ع] جناب حقك الهام ماده ايتمه سى نيازنده بولونمق . الفاظ مستعمله دن دكلدر . بلكه [لسان عثمانيده قوللانيلمايان بومثللو برچوق الفاظى تتبع وتدقيق ايدوب كتابه درج ايتمك برخيلى زحمت وكلفتى اختياره متوقفدر . مادامكه بونلر لسانمزده استعمال اولونه يور . بيهوده تتبع وكتابه درج ايدلسه دها مناسب دكلميدر ؟] كبى مطالعاتده بولونانلر واردر . واقعا وهلۀ اولاده بوزحمت بيهوده عد اولونه بيليرسه ده براز تفكر وتأمل ايدلدكدن صوكره حقيقتڭ اويله اولمديغى آكلاشيلير . زيرا دوشونمه ليدركه بر لغت كتابنى هركس اوقويه بيلير . فقط هراوقويان «كتابك محتوياتندن لسانمزده هانكيسى مستعمل ، هانكيسى دكلدر ؟ » بونى بيليرمى ؟. اكر اسكى زمانده فوق العاده مصطلح ومغلق يازلمش برچوق آثار ادبيه موجود وشمديه قدر يازيلان لغت كتابلرينه بومثللو الفاظ غيرمستعمله طولديرلمش اولماسه يدى بزده بوزحمتى اختياره مجبور اولماز ايدك . بوصورتله كلمات مستعمله والفاظ غير مأنوسه تفريق وارائه ايديليرسه مبتديانك اكمال استفاده سنى موجب اوله جغى آشكاردر . اصل مقصد هركسك استفاده ومنفعتنه الدن كلديكى مرتبه چاليشمق وكتابمزى احتياجزه تطبيق وحقيقتـه تقريب ايتمكه سعى وغيرتده بولونمقدر .

اِسْتَم [ف] جور وجفا معناسنه‌در. « سِتَم » بونك مخففی‌در .

اِسْتِماء [ع] بر آدمدن اثر خیر ظهورینی تفرس ایتمك ، برآدمك زیارتنه کیتمك. لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِسْتِماحَه [ع] برآدمك سماحتده بولونمه‌سنی واحسان ویرمه‌سنی ایسته‌مك ویاردیم ایتمه‌سنی نیاز ایله‌مك . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر.

اِسْتِمازَه [ع] آیرلق ، آیری بولونمق. هیچ قوللانیلماز.

اِسْتِماع [ع] دیکلله‌مك، دیکله‌نلمك؛ ایشتمك، ایشیدلمك: استماع پند ، استماع آهنك ، استماع حوادث، موسیقه‌نك استماعی ، زمزمهٔ عندلیبی کیم استماع ایتمز . [میدان هیجاده برمکمل باندونك عظمتلی آهنك فتوحاتی استماع ایله سرمست شان وافتخار اولمق— پژمرده— اکرم] ، [کاهی سامعهٔ جان بوزمزمه‌یی استماع ایدردی که خوشا بخت واقبال اول صاحبهٔ شیر پستانه که — سیرویی] .

« ملك نغمه‌کی استماع ایله سون »
« فلك شوقه کلسون سماع ایله سون »
(یحیی)

« حیرت ایله پارمغن دیشلر کیم ایتسه استماع »
« پارمغندن ویردیکی شدت کونی انصاره صو »
(فضولی)

« جنتده کیجه اولمدیغن استماع ایدوب »
« قصد ایتدی کیم اوزون کیجه‌یی محو ایده بهار »
(نجاتی)

اِسْتِمالَت ، **اِسْتِمالَه** [ع] کوکل آلق ، کوکل چلمك ، کوکلی میل ایتدیرمك ، وعد ایله برینك کوکلنی جذب وجلب ایتمك : استماله‌ٔ قلب، استمالت دل جانان § وعد ایله آووتمق . بو معناده اکثریا « ویرمك » ماده‌سیله « استمالت» قوللانیلمشدر: [سائقهٔ محبت اخوت ایله آرقه‌سندن استمالتی حاوی برمکتوب کوندردی — مشاهیر اسلام (اوزون حسن) — حیدوهبی] .

« عشقه ویروب استمالت تام »
« کوکلن اله آلدی قیلدی اکرام»
(شیخ غالب)

« استمالتله کولوب یوزلرینه »
« اعتماد ایله‌مه چوق سوزلرینه »
(وهبی)

اِسْتِمْتاع [ع] تمتع، فائده‌لنمك: [هر شیدن استمتاع ایدیم دیه‌ن طمعکار چوق زیان کورور.] نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِمْداد [ع] مدد ، یاردیم آرامق، امداد ایسته‌مك؛ لطف وعنایت طلب ایتمك : [والده اولانجه سسیله ، اوضاعیله متصل استمداد ایدییوردی — اثر صوت — محمد عطا] ، [برشعر هیچ نصل کوزل اوله بیلیر که برمعشوقهٔ وجدانه — ایسترسه اوبر آلههٔ الجمال اولسون — استمدادکارانه خطابلرله آلوده‌در — پژمرده — اکرم]

«بزدن استمداد ایدرسین سنده لشکر یوقمیدر»
(م - رابع)

« درکه حضرت طه‌دن ایدر استمداد »
(نابی)
« فلك بنم کبی عاجزدر اتمم استمداد »
(سید وهبی)
«اکر مغلوب یأس اولسه‌م بکا امدادایدر برقیز»
«فقط مأیوس اولنجه بندن استمداد ایدر برقیز»
(صفا)

اِسْتِمْرار [ع] بردوزی‌یه دوام ایتمك، اوزون اوزادی سورمك، دوام اوزره اوزایوب کیتمك: [« ازل » ماضی‌یه متعلق نهایتسز ازمنهٔ مقدره‌ده استمرار وجود دیمکدر — تعریفات سیدشریف]، [عون صمدانی وتأیید آسمانی‌یه مظهر اولوب اسباب قیام وبقایه موفق واستقرار واستمرار ایله زمان دولتلری الی قیام الساعه پر رونق اوله‌جغی — مقدمهٔ تاریخ نعیما]
«سحاب آسا یوررلر پرده جامد کوردیکك طاغلر»
«بتون ذرات بر قانون استمراره تابعدر»
(لا)

اِسْتِمْزاج [ع] برآدمك رأی وفکرینی یوقلامق ، رأی وفکر یوقلاتمق : ایشه باشلامازدن اوّل برکره کندیسنی استمزاج ایتمه‌لی.
« یوقلایوب نبضنی ایتدمسه کیمی استمزاج »
(وهبی)

اِسْتِمْساك [ع] کندینی طوتمق، نفسنی ضبط ایتمك . نادراً قوللانیلمشدر : [واذ اخذ الله من النبیین میثاقهم » حبل المتین دست فصاحت پیوست توجیه وتحریف ایله استمساك ایدن — شفیق نامه]

اِسْتِمْطار [ع] یاغمور ایسته‌مك، یاغمور دعاسنه چیقمق. استعمالی اندردر .

اِسْتِمْلاء [ع] برینه یازی یازدیرمق، « استکتابه »ه باقکز.

اِسْتِمْلاك [ع] ملك آلمق، بریری صاتون آلمق ، ملك ایدنمك ، ایدینمك : حق استملاك ، بیوك آطه‌نك طرف شرقیسنده اراضئ واسعه استملاك ایتدی ، استملاك نظامنامه‌سی = طرف حکومتدن صاتون آلنه‌جق املاك واراضی نه صورتله بیع واشترا اولونه‌جغنه دائر شرائط رسمیه‌یی حاوی قانون. [دیکر فرقه‌سی سدّ کبیر چینی پایمال ایدرك یکینی وسلطنت عظمای فغفوریه‌یی استملاك ایله‌مش — داهیهٔ جنکیزیه — عبدالرحمن]

اِسْتِمْلال [ع] ملال کتیرمك ، جان صیقیلوب اوصانمق. قوللانیله‌بیلیر .

اِسْتِمْناء [ع] انسان نفسندن منی چیقارمق ایسته‌مك . [استمناء بالید] اصطلاحات طبیه‌دندر.
« مدار حول وبلوغ نصاب واستمنا »
(قصیده — فضولی)

اِسْتِمْهال [ع] مهلت، وقت ایسته‌مك : [مغازه صاحبی اعلان افلاس ایتمه‌مك ایچون استمهال ایدیبورکه بو تکلیف علاقه‌دارانك‌ده منفعتنه موافقدر] . [نصر وقت قازانمق ایچون وهلهٔ اولی‌ده صورت قبول اظهار وفقط بوقبولی استمهال

ایتمش ایدی — مشاهیر اسلام (ابومسلم خراسانی) — حمید وهبی]

اِسْتِناحَه { [ع] آغلامق ایستهمك، یایغره ایله آغلاشمق § قوردلر اولومق. لسانمزده استعمال اولونماز .

اِسْتِناد { [ع] طایانمق § کوکنمك، کوکنهجك شی و محل : [چوبانلر بعضاً قویون رعی ایدرکن عصالرینه استناد ایدرلر، مرد کامل هرخصوصده جناب حقه توکل واستناد ایدر ، اوفلان آدمه استناد ایدییور] ، [برده « مکتبه » جواب سادهسی شعرك اصلندهکی لطافته اك بیوك برمدار استناددر — پژمرده — اکرم]، [چونکه بزه دلدارك آستانهٔ دولتنه استناد شرفی میسر اولدی — بارقه — شیخ وصفی .] مادیات و معنویاتده استعمالی جائزدر .

« اول شهنشاه بلند اقبال وعالی مرتبه »
« کیم ایدر درکاهنه شاهان دوران استناد »
(نفعی)

« لطف رحمانه استنادم وار »
(م . ثالث)

« شکر کیم بردرکه اقباله قیلدم استناد »
« کیم آلور همت نصیب فیض جودندن نصاب »
(نفعی)

« اماکه استناد ایله عفو جمیلکه »
« بسط ایلهیم برازده فلکدن شکایتی »
(لا)

اِسْتِناداً { [ع] استناد صورتیله، کوکهنهرك : [مغفرت الٓهیهیه استناداً ، عفوکزه استناداً عرض حقیقت ایدییورم : [بوصورتده بعضهسی زیاده رسم ویرمش اولان دولت هروقت بوفقرهٔ عهدیهیهاستناداً بردعوی درمیان ایدهبیلور — سویش قنالی لایحهسی — جودت پاشا] ، [اکر بو برحقیقت ایسه بوکا استناداً دینیلهبیلیرکه : زواللی قادین بر ملال طاقتفرسانك ، برالم انکسار بخشانك زبون تأثیراتی — پژمرده — اکرم]

اِسْتِنادْگاه / **اِسْتِنادْگَه** { [ف] استناد ایدهجك یر ؛ کوکهنهجك، طایانهجق محل : [لوحهٔ نادرهٔ کورنجه اوزرینه بر بایغنلق کلوب آعلایهرق استنادگاهی اولان شاکردینك قوجاغنه ییغیلیویردی — رسام رفائل — معلم ناجی] .

« خداسیواراولانك استنادگاهیمی یوق »
(معلم ناجی)
« الویررالله بکا، بن استنادگاه ایستهمم »

اِسْتِناره { [ع] برشیئك ضیاسیله روشن اولمق، نورلانمق ایستهیش : شعشعهٔ خورشید عنایات سنیهلریله استنارهٔ چشم امید ایدن عبد عاجز — برمسوده]

اِسْتِناصَه { [ع] دپرنمك، برآدمی حرکت ایتدیروب برلکده کوتورمك : استناصهٔ اخوان . الفاظ مأنوسهدن دکلدر.

اِسْتِمْاعَه { [ع] سیر وحرکتده تقدم ایتمك، یورومکده دیکرینی کچمك . قوللانیلماز .

اِسْتِمْامَه { [ع] یالاندناویوموق، اویور کبی کورنمك : استنامهٔ ارباب تجسس .

اِسْتِنان { [ع] مسواك قوللانمق ، دیش توزیله دیشی تمیزله- مك : استنان سنن سنیهٔ پیغمبریدندر.

اِسْتِنْباء { [ع] خبر صورمق ، معلومات طلب ایتمك ، بر شیئك بیلدیرلمه‌سنی ایسته‌مك : [مسئله‌نك اسباب حقیقیه‌سی استنبا اولونیور] نادراً قوللانیلیر.

اِسْتِنْباط { [ع] کیزلی شی اظهار ایتمك ، معنی وحکم چیقارمق: [شوحدیث قدسیدن استنباط اولونان مأله کوره ، مجتهدین کرامك استنباط ایتدکلری حقایق]، [کتب ادبیه‌دن مطایباته دائر وسائر نوادر نقل ایله‌مش ایسه‌ده آنلرك مفهوم ومدلولندن کیفیت واقعه استخراج واستنباط اولنه مدیغی جهتله — مقدمهٔ روضة الکاملین — محمود جلال الدین پاشا]
«دیده‌دن قطرهٔ اشکم دوکیلور دل مجروح»
«اسمی خون دلمدن ایده‌سین استنباط»
(تحفهٔ وهبیدن)

اِسْتِنْتاج { [ع] نتیجه چیقارمق، بر شیئك نتیجه سی چیقارلمق، صوکنه ایرلمك: [آووقاتك سرد ایتدیکی مقدماتدن برشی استنتاجی ممکن دکلدر. او، که‌وه‌زه‌نك سوزلرندن برشی استنتاج ایدیله‌مز]، [السنه‌نك بلاغتی قبائل فصیحه‌نك آره‌سنده نظماً ونثراً جاری اولان مخاطبات ومحاوراتدن استنتاج .. ایدلمش اولدیغی اکلاشیلیر— میزان البلاغه — عبدالرحمن ثریا] ، [وجدان بر محکمهٔ کبرادرکه کمال عدلی، حل وفصلی مستحیل کورینن معضلات اموری استنتاج واخراج ایدر — تعلیم قرائت]

اِسْتِنْثار { [ع] بورونه صو ویاخود باشقه بر علاج چکوب تمیزله‌مك § بوسکورمك . قوللانیلماز.

اِسْتِنْجاء { [ع] نجاستدن تطهر ، دفع حاجتدن صوکره تمیزلنمك ؛ عربیده اولدیغی کبی معانئ سائره‌ده اصلا قوللانیلماز :
«عارفه کرپاس استنجا یتر قوللانمغه»
«آنك ایچون دستمال وشاله چکمم احتیاج»
(کفری بهائی)

اِسْتِنْزال { [ع] ایندیرمك . یاغموردعاسی ، یاخود یاغمور ایسته‌مك مقامنده [استنزال رحمت] دینیله‌مز. طوغریسی [اِسْتِمْطار]در .

اِسْتِنْساء { [ع] نأدیه دین ایچون مهلت رجا ایتمك § ویره‌سی‌یه‌شی ایسته‌مك. قوللانیلماز.

اِسْتِنْساب { [ع] نسب ونسبتی وتعلق ذکر وبیان ودعوی ایتمك. نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِنْساخ { [ع] بر کتابك عینی یازمق ، عینی یازلمق؛

بر کتابك نسخه‌سنی آلمق ، نسخه‌سی آلمق ؛ قوپیه ایتمك ، ایدلك : ظفر نامه‌یی استنساخ ایتدی ، رساله‌نك استنساخی . [بو اثر طبیعتدن استنساخ اولنمش ، تصویر طبیعتدن چکلمشدر — پژمرده — اکرم] ، [آرقداشلریکك امتحان کاغدلرندن استنساخه قالقیشمه — آداب مکتب — محمدعطا]

اِسْتِنْشاء { [ع] حوادث آراشد . یرمق ، صورمق § رائحهٔ لطیفه قوقلامق . استعمال اولونماز .

اِسْتِنْشادْ { [ع] بر آدمك شعر اوقومه‌سنی ایسته‌مك . نادراً قوللانیلیر . استعمالی لازمدر .

اِسْتِنْشاقْ { [ع] بورونه چکمك § بورونه — تطهیر ایچون — صوچکمك ، برون چالقامق . اکثریا اغتسال وتوضؤ کبی شرائط دینیه‌نك تعریفاتنده قوللانیلیر . [وقتا که مختل دماغان بغی وشقا اول رائحهٔ کریهه‌یی استنشاق ایتدیلر — شفیق‌نامه]

اِسْتِنْصاحْ { [ع] نصح وپند ایسته‌مك ، اوکود آلمق : [اویله بر شخص شریرك بالآخره کسب صلاح واز کیای اهل طریقتدن استنصاح ایده‌جکنی کیم امید ایدردی .]

اِسْتِنْصارْ { [ع] یاردیم ایسته‌مك ، نصرت دیله‌مك : [امر شریف نبوی‌یه امتثالاً امت ناجیه دائما ناصر حقیقیدن استنصار ایدر .]

اِسْتِنْصافْ { [ع] حقنی تماماً آلمق ، او دشمك . قوللانیلماز .

اِسْتِنْطاقْ { [ع] نطقه کتیرمك . بر آدمی سوویلتمك ایسته‌مك ، ایسته‌تلك § آغیز یوقلایه‌رق سوز سویلتدیرمك § بر آدمی ، قانوناً مجرم ویا مظنون بر آدمی اسئلهٔ مرتبه ایله سوویلتمك . اصطلاحات عدلیه‌دندر : [تحت استنطاقه آلنان مجرمك اقرار جرم وقباحت ایتدیکی ، مظنونك استنطاق ، استنطاق‌دائره‌سی ، اوراق استنطاقیه = استنطاقه عائد کاغدلر .] بو صورتله اکثریا معاملات عدلیه‌ده استعمال اولونور . جمعی «استنطاقات» در : [استنطاقات واقعه ، استنطاقات عمیقه .] استنطاق نامه = ظن قانونی تحتنده بولونان آدمك افاداتنی حاوی رسمی کاغد . [متهم اولان اشخاصك امر استنطاقلری اکمال وامور حسابیه استکمال ایله — اطنه مکتوبی — جودت پاشا]

اِسْتِنْبَه { [ف] چرکین شی ، خصوصیله روحه نفرت وطبعه دهشت ایراث ایده‌جك درجه‌ده چرکین ، فنا چهره § انسانه اویقوده عارض اولان آغیرلق که عربیده (کابوس) دینیلیر § دیو ، شیطان § بهادر ، جسور ، قهرمان معنالرینی افاده ایدر . ترکجه‌ده قوللانیلان [اشکمبه] یاخود [اشکنبه]

لفظلرينك بوندن محرف اولمه‌سی محتملدر. عوام بيننده زباتزد بولونان (اشكنبه صوراتلی برآدم) تعبيرنده‌كی اشكنبه‌نك اصلی‌ده بلكه [اِسْتنبه] در .

اِسْتِنْغَه { [ايتاليانجه‌دن] كمی يلكنلرينك چكيلوب طوپلانمه‌سی ، يلكنلرك طوپلانمه‌سی .

اِسْتِنْفادْ { [ع] برشیء توكتمك § برشيدن بيقتی كلمك. استعمالی اندردر .

اِسْتِنْفارْ { [ع] اوركوتمك ، آياقلانديرمق ، اوركوب قاچمق : استنفار شكار، استنفار حمار. [قصبات متجاوره‌دن استنفار ايتديلر — شرح شفيق نامه] ، [خارجدن استنفاره احتياج كوسترن اويله بر كروهدن — روضة الكاملين]

اِسْتِنْفاضْ { [ع] برمحلك هرطرفنی، عوارضنی آكلامق ايچون كال دقتله باقمق، باقنمق. قوللانيلماز.

اِسْتِنْفاقْ { [ع] مالی خرج ايدوب توكتمك ، نفقه پيدا ايتمك . نادراً استعمال اولور .

اِسْتِنْقاصْ { [ع] برشيئك بهاسنی تنزيله چاليشمق، قيمتی اكسيلتمك ايسته‌مك : استنقاص بهای قماش .

اِسْتِنْكاحْ { [ع] بر قادينی كنديسنه نكاح ايله‌مك، نكاح ايله بر خاتون آلمق : [برمرد عاقل استنكاح ايتديكی خاتونی — اسباب شرعيه موجود اولماد قچه — تطليق ايتمز .]

اِسْتِنْكافْ { [ع] يوزچويرمك، چكلمك . وازكچمك. لسانمزده عربيده اولديغی كبی كبر وتعظم ايتمك ، غائب اولان ايزی ينه بولمق معنالرنده اصلا استعمال اولونماز. «اعراض» دن قوتليدر. بونك، حكمنی تأييد ايچون بعضاً (رَدّ) ايله برابر ايراد ايدلديكی واردر : [آنك يرنده كيم اولسه اويله بر تكليفی قبولدن استنكاف ايدر .] ، [پيران دور بين سنجيده نظران بر برينه مروحه جنبان استنكاف اوله‌رق — شفيق نامه] ، [فقط صلاح الدين مقدما امانی تكليف ايتمش ايكن رد ايتدكلرينه منفعل اولديغندن بودفعه مسئوللرينه مساعده‌دن استنكاف ايله — كال] ، [قاضی ده آنلری حضور شرعه دعوت ايلر ايسه‌ده ذكر اولنان شاهدلر شهادتدن استنكاف ايلدكلری جهتله — تعليم قرائت]

اِسْتِنُوغْرافْ { [فرانسزجه‌دن [sténographe] چابك وطار يازيجی معناسنده براصطلاح خصوصيدركه اشارت وسرعتله ضبط كلام ايچون قوللانيلير بر درلو طرز تحرير ديمكدر. [اِسْتنُوغرافی] اويولده يازيجيلق ، تنكنويسی ، چابكنويسی .

اِسْتِنْهاج { [ع] بر آدمك نهجنه كيتمك ، مسلكنه اویمق : نادراً قوللانيلير .

اِسْتِواء { [ع] ايكی شی بربرينه مساوی ومعادل اولمق، ايكی نسنه كميت وكيفيتجه يكديكرندن فرقسز بولونمق : [خط استوا = كرهٔ ارضی قطبلردن مساوی بعدده ايكی قسمه آييران بردائرهٔ مفروضه]، (وقت استوا = زمان اعتدال يعنی هنگام زوال ديمكدر): [بركون وقت استواده‌كه افراط حرارت آفتابدن مقعر قبهٔ آسمان تنور باز كونهٔ آتشين اولوب دشت مسطح زمين تابهٔ تابداره دونمشيدی — سيرويسی] لسانمزده، عربيده اولديغی كبی قرق ياشنه كلوب تام يكيت اولمق معناسنده استعمال اولونه‌ماز. همزه وتانك ضمه ايله تلفظی غلط فاحشدر .

اِسْتُوچ { [ايتاليانجه‌دن] آلات مختلفه محفظه‌سی، آلات قوطيسی : مهندس استوجی ، جراح استوجی ، مرانغوز استوجی .

اِسْتُور { [store فرانسزجه‌دن] شمسيه، كونشلك، پنجره پرده‌سی .

اِسْتُوفاطُو { [ايتاليانجه‌دن] قيامه ات § تريدو مقارنه‌يه قونيلن خالص وصافی ات صويی .

اِسْتُوفَه { [ايتاليانجه‌دن] ديبا ، جانفس كبی بر جنس قماش دركه اكثريا مفروشاتده قوللانيلير. طرز عاميانه‌سی « ايستيفا » در . زر دوز اولان بو قماشك چيچه‌كليسی ، پولليسی‌ده بولونور .

اِسْتُوهْ / **اِشْتُوهْ** } [ف] طاقتسز، قدرتسز، عاجز، محزون، پريشان معناسنه در . بعضاً فارسيده (اُسْتُه) طرزنده تخفيف ايله قوللانيلير. لسانمزده تخفيف ايله استعمال ايدلمه‌يدر .

اِسْتِهْجان { [ع] قبيح كورمك ، كورلمك ؛ چركين صايمق، صايلمق : [بوسوزك اوراده تفوهی استهجان اولونور ، استهجان شتوم.] اكثريا بوندن مشتق اولان « مُسْتَهْجَن » تعبيری قوللانيلير .

اِسْتِهْداء { [ع] هدايت ونجات ايسته‌مك. نادراً قوللانيلير.

اِسْتِهْداف { [ع] هدف كبی ديكيلوب طورمق ، يوكسلوب قالقمق : [مرميّاته قارشی اختيار استهداف عادتا بر جنّتدر .] نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِهْزاء { [ع] ذوقلنمك، اكلنمك، مسخره‌لغه آلمق. ذمائم اخلاقك اك زياده منفور اولانلرندن بريده استهزادر . عالمده استهزا ايله هركسك بغض ونفرتندن باشقه برشی قازانلماز . دنياده (مُسْتَهْزِی) يی كيمسه سومز : [مشايخ اسلامدن حائز

رتبهٔ نعمانی اولان اولوالنهایه بالمواجهه
دروازه کشای مغارهٔ دهان استهزا
اولوب — شفیق نامه] ، [یاوه کویان
ارباب نفاق که دعوای دین باطل ایدن
یهود ومشرکین اراذلندندر ، همواره
شعار جبلیتلری طرف اسلامه بیضه‌شکن
استهزا اولمقدر — سیر ویسی] ، [قهقهه
قوشنك سسنی آندیرر برنغمهٔ استهزا
چیقارەرق قاچار کیدرسین ؟ .
نه مرحمتسزسین سن ! .. — پژمرده —
اکرم] ، [استهزا دینیلن شی افعیٔ
هلاهل فشانه بکزر برصفت مضره‌در
— دیار بکرلی سعید پاشا]

« سوزنی ایتمز ایسه کده اصغا »
« ایتمه معتوهی دخی استهزا »
(وهبی)
« کیسه‌یی ایتمه صاقین استهزا »
« کورمه حقك قوانی هزله سزا »
(سنبلزاده وهبی)

اِسْتِهْشاش [ع] استخفاف کبی اکلنمك، جنبشلنمك .
استعمالی اولونماز .

اِسْتِهْلاك [ع] هلاك ایتمك § برشیٔ صرف ایتمك
صورتیله بیترمك ، برشی صرف
ایدیلەرك توکنمك. برنجی معناده نادراً
استعمال اولونور: [الك بیوك برحمامده
سنوی ایکی بیك جکی حطب استهلاك
اولونماز ، بوقدر کومورك استهلاکی
نه‌قدر زمانه محتاجدر .]

اِسْتِهْلال [ع] هلالك ظهوری، یکی آیك کورنمه‌سی :
انتظار استهلال § هلالی کورمك :
[کچن رمضانده استهلال ایچون سلیمانیه
جامع شریفی منارەسنه چیقانلرك بری
فسنی آشاغی‌یه دوشورمش] ، [مترقبین
استهلال غرهٔ صیام کبی دیده کشای
انتظار ایکن — مکتوب — شناسی]
§ چوجغك آنادن طوغار طوغماز
آغلایوب فریاد ایتمه‌سی: استهلال صبی.
لسانمزده، عربیده اولدیغی کبی یاغمور
شدتله یاغمق وقیلیج صیبرلمق معناسنده
هیچ قوللانیلماز . [براعت استهلال]
= حسن ابتدا یعنی کوزل برطرزده
باشلایش ، برمؤلفك یازدیغی کتابك
باشلانغجنده آنك مندرجاتنی کوسترەجك
الفاظ مناسبه انتخابیله بسط مقدمه
وتحریر دیباجه ایتمه‌سی § حسن دلالت:
[غزاتك سیف شجاعتی خون دشمن
ایچنده بارقه نثار اولەجغنه براعت
استهلال اولوردی — دور استیلا —
کمال] ، [بویولده باشلری خونپاش
اولمغه صنعت براعت استهلال کوستر-
دیلر — سیر ویسی] ، [برینك زبان زد
براعهٔ براعه اولدیغی وجه اوزره مطلع
دیوانچهٔ شقاوت نشانی اولان ابروان
هجا عنوانی « سواد الوجه فی الدارین »
ایدوکنه براعت استهلال ایدی —
شفیق نامه] ، [الهی ! سن توفیق
احسانك ایدرسەك برذره بیك آفتابه
براعت استهلال ، برقطره بیك عمانك

وجودینه مدار استدلال اولمازمی؟ — پژمرده — اکرم]

اِسْتِهْمام { [ع] بر آدم منسوب اولدیغی قوم وجماعته متعلق امور ایچون درد ومشقته دوچار اولمق . استعمال اولونماز .

اِسْتِهْواء { [ع] بر آدمك عقلی آلمق ، مبهوت قالمق ، نفسك هوا وهوسی خوش کورمه سی : [انسان اغوای شیطان ایله استهوا ایدر .] نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِیثار { [ع]برشیء کندینه حصر ایتمك ، نفسه تخصیص ایدلمك : استیثار اثمار ، بو اشیانك استیثارینه موافقت ایتدی .

اِسْتِیثاق { [ع] برآدمدن اعتماد اولونه جق وثیقه ، سند ، حجت کبی برشی آلمق . استعمال اولونماز .

اِسْتِیخ / اِسْتاخ { [ع] ماصوره دنیلن شی . استعمالی اندر در .

اِسْتِیجاب { [ع] واجب کورمك ، حقلی عد ایتمك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِیجار { [ع] اجرتله طوتمق . طوتلمق : [استیجار ایتدیکی خانه ده اوطورییور ، بودکانی استیجار ایتدم] ایجار واستیجار مقاله نامه سی = موجر ایله مستأجر آراسنده شرائط مقبوله یی حاوی تنظیم ایدیلن مصدق کاغد .

اِسْتِیحال { [ع]صوکره یه براقلمه سنی ایسته مك ، بر شیئك تأجیلنی طلب ایتمك . استعمالی اندردر .

اِسْتِیخار { [ع] کری قالمق ، کری براقلمق . الفاظ معروفه دن دکلدر .

اِسْتِیداع { [ع] برآدمك نزدینه برشی براقق ، برشیی حفظ ایچون برآدمه تودیع ایتمك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِیذان { [ع] اذن ایسته مك ، ایسته نلك § برایشی ایشلمه که ، برتصوری اجرا ایتمکه مساعده طلب ایلمك : [مبالغ مخزنه نك صرفی علی الاصول مقام عالیدن استیذان اولوندی ، بومثللو جزئیاتك استیذانی لازم کلمز] بالاِسْتیذان = اذن آلمق وآلنمق صورتیله . بلا استیذان = اذن آلمه یه رق ، اذن آلنمه یه رق . [بونلر وقت غروبده فیض الله افندینك قوناغنه واصل ومخدومیله تنهاجه صحبت ایدر ایکن استیذانه وقت براقمیه رق متساویة الاقدام خلوتخانه سنه داخل اولنلریله — روضة الکاملین] ، [آز زمان ایچنده ارباب نفاق وانفاق استیصال واوراولرك اداره سنی توثیق ایتدکدن صکره حجاجدن بالاستیذان معاودت ایتدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِسْتِبْراء { [ع] چاقماق طاشندن آتش چیقارتمق، ایکی آغاج پارچه‌سنی بربرینه سورته سورته طوتشدیرمق . الفاظ مستعمله دن دکلدر .

اِسْتِیسارْ { [ع] قولایلاتمق ، قولای عد ایدلمك : استیسار امور ، استیسار مصالح .

اِسْتِیساعْ { [ع] بوللانمق ، کنکیشلنمك. «اِتّساع» زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِیصالْ { [ع] برشیئك کوکندن قوپارمق ، کوکنی قیرمق ، کوکی قیرلمق ، بالکلیه محو ایتمك: [حدود یونانیه‌ده دائما اکسیك اولمایان اشقیانك استیصالی ایچون تدابیر جدیۀ عسکریه اتخاذ ایدلدیکی، سلطان محمود ثانی یکیچری زوربالرینی ۱۲٤۱ تاریخنده استیصال ایتمشدر]، [سردن کچدی اغالری ارسالیله استیصال وبروسه حوالیسندن ایکی بیك نفری متجاوز یکیچری جمع ایله استانبوله ادخال قیلندی — روضة الکاملین] ، [حتی بوقاریده حکایه قلندیغی وجهله برفرقۀ جنودیه ایله مسارعةً قهر واستیصالی خصوصنه تشبث ایتمش ایدی —مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِسْتِیضاحْ { [ع] مبهم بر شی آچیغه اوردیرمق ، بر مادّه‌نك ایضاح وعیان ایدلمه‌سنی ایسته‌مك : [آکلاشیله‌مایان کیفیتی یاکلش تلقی ایتمکدن ایسه محاندن استیضاح ایله‌ملیدر، بوفقره‌نك استیضاحی لازم‌کلیر.] « استیضاحاً »= استیضاح صورتیله ، آچیغه اوردیره‌رق ، عیان ایده‌رك : استیضاحاً کوندریلان مکتوبه هنوز جواب کلمدیکی . جمعی « اِسْتِیضاحات » در .

اِسْتِیطانْ { [ع] وطن طوتمق . بر یره یرله‌شوب اوطورمق ، نادراً استعمال اولونور. ینه بومعناده « تَوَطُّن » چوق قوللانیلیر.

اِسْتِیطافْ { [ع] قاپلامق . قوللانیله‌بیلیر .

اِسْتِیعابْ { [ع] بر شی کاملاً آووجلایوب آلمق ، برقابك ایچنه آلمق، صیغمق: [بوقوغه یکرمی اوقه صو استیعاب ایدر ، بوکمی بش یوز چکی حطب استیعاب ایدر] سفینه‌نك استیعابی = قاچ طونیلاتو صیغدیغی . [اوروپانك اکثر جهاتنی استیعاب ایله‌ین خرستیانلق عاللرنده «مأمون» ایله «شارلمان» ك ارتحاللرندن صوکره — کمال]، [فضای میناسرای جهانی استیعاب ایدوب برمرتبه کسافت بخش شش جهات کائنات اولدیکه — شفیق نامه] ، [اول حرارتله کانون درونلرین استیعاب ایدن لواعج طاقتکدازدن — شفیق نامه] ، [طون دوقاپاسیته عبارە‌سنك معنای ترکیبیسی کمینك مقدار استیعابندن یعنی

قاچ طونيلانولق حموله آله بيله‌جكندن
عبارتدركه — سويش قنالى لايحه‌سى —
جودت پاشا]

إِسْتِيفْ { [ايتاليانجه‌دن] برشئ بربرى اوزرينه وصيره
ايله ديزوب ييغمق ، يرلشديرمك :
[كتابخانه‌يه استيف ايديله‌جك كتابلر
مجلد اوله‌لى § استيفنى بوزمامق =
طور وحركتنى دكيشديرمه‌مك : باق
شو آلچاق حريفه حالا استيفنى بوزمه‌يور !..

إِسْتِيفَاء { [ع] تماماً آلمق، آلنمق : [استيفاى مطلوبات
ايچون وسائط قانونيه‌يه مراجعتدن
باشقه چاره آسان يوقدر ، مبالغ
مطلوبه‌نك استيفاسى، استيفاى لذت] ،
[رسم مروريه‌نك هردولت سفينه‌لرندن
اطراد ومساوات اوزره استيفا اولنمسى
مندرجدر— سويش قنالى لايحه‌سى —
جودت پاشا]
« شكوه قدرتى بالاى ادراكات انسانى »
« وجوه حكمتى بيرون عدفهم واستيفا »
(نابى)

إِسْتِيقَاد { [ع] طوتشديروب ياقمق، آتشى طوتشديرمه.
« ايقاد » زياده قوللانيلير .

إِسْتِيقَاظ { [ع] اويقودن اويانمق. استعمال اولونماز .

إِسْتِيقَاع { [ع] برشيئك وقوعنه منتظر اولمق، برشى
وقوعبوله‌جق ظنيله خوف وانديشه‌يه
دوشمك. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

إِسْتِيقَان { [ع] برشيى لايقيله ، يقيناً بيلمك . بيلنمك :
استيقان امور . « تيقن » و « ايقان »
چوق قوللانيلير .

إِسْتِيكَاف { [ع] طاملاتمق . طامله طامله آقيتمق . عند -
الاقتضا قوللانيله‌بيلير .

إِسْتِيلَاء { [ع] حكم وتأثير آلتنه آلمق § برمحلى ، بر
مملكتى باصوب زور ايله ضبط ايتمك :
دور استيلا . عربيده اولديغى كبى
برميدانك منتهاسنه ايريشمك معناسنده
هيچ قوللانيلماز . [عصر سلطان
مصطفى خان ثانيده مقام مشيخت علياده
استعلا وامور دولت ومملكته مدّ يد
استيلا ايتمش اولان سيد فيض الله
افنديننك — مقدمهٔ روضة الكاملين —
محمود پاشا] ، [جانمى آتش عشق
استيلا ايتدى . بوسوزشه ايسه كوز
ياشمدن باشقه سرپيله‌جك صو يوقدر
— پارته — شيخ وصفى] ، [رسمخانه‌يى
حزين برسكوت استيلا ايلدى — رسام
رفائل — معلم ناجى]
«حكمى جارى ماوارى علم امكانه‌دك»
«دهرى ضبط ايتديسه استيلاسى استيلاميدر»
(عونى)
« قويدى استيلاى ييتابى بنى برحاله كيم »
« حيرتمدن صورت بيجان خيال ايلردى يار »
(عزت على پاشا)

« اكر ليل ونهار آمدشدنده كچسه مقدارين »
« حيات كائناته فاسدات ايلردى استيلا »
(نابى)

اِسْتِيم [انكليزجه‌دن] ماكنه ايشله‌ته‌جك قازغانلرده حاصل اولان بخار ، بوغو . غلط اوله‌رق (اسليم) تلفظ ايتمه‌مليدر : استيمى كلمك = ماكنه‌يى تحريك ايده‌جك قدر قزغانده بوغو حاصل اولمق ، استيم صاليويرمك = قازغانده‌لزومندن فضله حاصل اولان بوغويى آزالتمق

اِسْتِيم [ف] ياره ، جريحه § چرك ، جراحت . قوللانيلماز .

اِسْتِيمارَه [ايتاليانجه‌دن] امتعه واشياى

اِسْتِيمَه [estimer فرانسزجه‌دن] تجاريه‌نك قيمتى ، بها سنى تقدير و تخمين ايتمك . estimation = تقدير قيمت ، تخمين فيئات . استيماره‌جى استيمه‌جى كبى تعبيرات كمرك اصطلاحاتندندر ،

اِسْتِيماتُور [estimateur فرانسزجه‌دن] اشيا وامتعه‌يه تقدير قيمت ايدن . مخمّن ، مقدّر : باش استيماتور ، استيماتور معاونى .

اِسْتِيمان [ع] امان ديله‌مك ، امانه داخل اولمق : [تحصّن ايدن ارباب شقاوتك بالآخره استيمان ايده جكارى آزاده‌ٔ اشتباه هدر .] ، [او يله بر بلده‌ٔ مباركه‌يى آفات محاصره‌دن حفظ ايچون غايت مساعد بر چوق شرائط عرضيله مملكت خلقنى استيمانه تشويق ايتديسه‌ده — سلطان صلاح الدين ايوبى — كمال] ، [كردن مصافحه ومصالحه‌لرى سلسله‌ٔ موادعه ومعاهده برله داخل طوق استيمان اولان طوائف — شفيق‌نامه] ، [ازنيق ذاتاً امرادن طازه‌لى وقاره تكينك محاصره سى التنده ازلمش ايدوكندن پادشاهك دهشت ورودى حاكم واهالى‌يى درعقب استيمانه مجبور ايتمشدر — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اِسْتِيمُوت [انكليزجه‌دن] بخارايله حركت ايدن اوفاق كمى ، بخار ماكنه‌لى كوچوك سفينه .

اِسْتِيناس [ع] وحشتى زائل اولوب انسيت پيدا ايتمك ، الفت ايدوب آليشمق : [بر اعجمينك ايلك داخل اولديغى محلده بردن‌بره استيناس ايده‌مه‌مه‌سى طبيعيدر . مكارم استيناس = جود وكرم ايله مألوف ، آليشقين] ، [آفتاب قدسى پرتو نبوّتك اول هلال سپهرجاه وجلاله نوربخش وحى اولمغه باشلايوب استيناس آثار وحى الٓهى ايدنجه — سير ويسى] ، [قدر نعمت وعصمتى احساس وازجان ودل طلب الف واستيناس ايتمكه باشلادم — هره‌نامه — كانى] ، [بونجه

هنروران موسیقی نك مضابط نغمات روح استیناسی — پژمرده — اکرم]

اِسْتِئْناف { [ع] یکیدن باشلامق § بدایت محکمه‌سندن ویریلن حکمك طلب فسخی ایچون مافوقنده‌کی محکمه‌یه مراجعت ایتمك معناسنده اصطلاحات عدلیه‌دندر : [محکمهٔ استیناف ، امور استینافیه ، استیناف دعوی] § کلامك ابتداسی یعنی سوز باشی : جملهٔ استینافیه . [جبرائیل علیه الصلوة والسلام ایتدی ای نازنین بالاخانهٔ قدوسی . بز درماندهٔ درگاه کبریایز ، وظیفه‌مز لازمهٔ امتثال فرماندر . استیناف مراسم رجامرتبه‌مز دکلدر — سیر ویسی]

اِسْتِئْنافاً { [ع] استیناف صورتیله یعنی بدایت محکمه‌سنك مافوقنده‌کی محکمه‌یه مراجعتله : [آووقات استینافاً رؤیت دعوی ایتدیروب برحکم حقانی استحصال ایتدی .]

اِسْتِیهال { [ع] اهل اولمق ، استحقاق ، لیاقت ، اهلیّت : [عهدهٔ استیهالنه توجیه بیوریلان مأموریتك .] ، [ذات معالیسماتلری گنجینهٔ فطانت واهلیتك گوهر یکانه‌سی وارباب هنر ومعارفك آبروی بی بهانه‌سی اولدقلرندن بالاستیهال مأمور بیورلدقلری نظارت جلیله‌یه هروجهله رونق بخشا اوله‌رق — شکیب پاشایه جوابنامه — رشید پاشا]

اِسْحاف { [ع] پرده‌یی ایندیرمك ، پرده چکوب قرانلق ایتمك § گیجه قرانلغی زیاده اولمق . استعمال اولونماز .

اِسْحِلالی { [ع] اوزون صاقاللی آدم . مستعمل دکلدر .

اِسْخاط { [ع] کوجندیروب طارلتمق ، غضبلاندیرمق ، غضبلاندیرلمق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر . بومقامده (اِغْضاب) زیاده قوللانیلیر .

اِسْخان { [ع] ایصیتمق ، ایصیدلمق ؛ قیزدرمق ، قیزدیرلمق . « تَسْخین » زیاده استعمال اولونور . [اسخان عین = آغلاتمق .]

اِسْراء { [ع] یورتمك ، یوریدلمك ؛ کوندرمك ، کوندرلمك . یالکز ذی روح یعنی انسان وحیوان حقنده قوللانیلیر . زیرا بولفظك افاده ایتدیکی کوندرمك ماده‌سی کوندریلنك بالذات یورومه‌سی صورتیله وقوعبوله . جغندن اشیا حقنده استعمالی جائز دکلدر : [طلب اولونان استرك اسراسی ایچون کهیا افندی‌یه امر ویرلدیکی ، خدمه‌دن برینك اورایه اسراسی] ، [شهزاده قلعه‌لرك امر اداره‌سنی اقچه قوجه‌یه توديع ویازدیغی فتحنامه ایله رومل‌ردن آلنان اسیرلری سلطان عثمن غازی‌یه اسرا ایلدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی .]

اِسْرائیل { [تاریخی] انبیای عظامدن حضرت یعقوب

(علیه السلام) ك اسمی. بنی اسرائیل = یهود طائفه‌سی. اسرائیلیّات = طائفهٔ مرقومه‌یه متعلق خرافات.

« عرض حسن ایتسه اومخدوم خلیل »
« یوسفن آکمز ایدی اسرائیل »
(خاقانی)

إِسْرار { [ع] کتم ایتمك، بیلدیکنی سویله‌مه‌مك : اسرار أَسرار.

إِسْراع { [ع] سرعت ایتمك، چابکلك حاصل ایتمك. « تسریع » مقامنده قوللانیله‌ماز.

إِسْراف { [ع] حددن آشیری صرف وخرج ایتمك : اسراف حرامدر، اسراف اموال. اسراف کلام = تأثیر ایتمه‌یه‌جك محلده سویله‌نیلن سوز ایله نااهله ویریلن نصیحت دیمکدر.

« اسراف بی‌لزوم سفاهت دکلیدر »
(عارف حکمت)

« لذتی انکار اولونماز بذل واسراف ایتمه‌نك »
« آه ضمننده اکر اندیشهٔ وام اولمسه »
(نابی)

« وای آنکا کیم عمرینی اسراف ایده »
« مصلحتن قویه شکاره کیده »
(یحیی)

« مالکی ایله‌مه بی‌وجه اتلاف »
« اولدی مبغوض آلهی اسراف »
(نابی)

إِسْرافیل { [اربعهٔ مدبّره] دینیلن ملائکهٔ مقربینه‌دن نفخ صوره مأمور اولانی. نظمده همزه‌نك اسقاطی جائزدر : صور اسرافیل.

[کویا ناقور رحیل اسرافیل سوداکران فنای شهرستان فنایه تنبیه قیام روز بازار — روضة الکاملین]

إِسْطار { [ع] یازمق، یازلق : اخیراً اسطار قیلنان امرنامهٔ سامیه‌ده. « تسطیر » دها زیاده قوللانیلیر. هرایکیسی‌ده کتابت رسمیه‌یه مخصوص کبیدر.

إِسْعاد { [ع] بختیار ومسعود قیلمق، قیلنمق : [فیض محمدی کائناتی اسعاد ایتدی]، [القصه بو تحریك ایله درکاه معلادن بر نصیبه طالب اولوب وارکان دولتدن سعادت امداد و شرف اسعاد بولوب — فضولی]

« هم ایتدی ابوالسعودی اسعاد »
« اول ایکی شهنشه ملك زاد »
(لا)

إِسْعار { [ع] نرخ قویمق، قویولمق : اسعار حوایج. نادراً قوللانیلیر.

إِسْعاف { [ع] برینك رجاسنی قبول ایدوب ایشنی بیترمك، ایش بیترلك : بیچاره‌لرك اسعاف مسئولی. [مواد مستدعاتك جمله‌سی رهین مرکز اسعاف اولدیغی —

روضه] ، [ملك اشرف مسئولنى اسعاف ايله اللى بيك قدر سوارى كوندرديكندن حمزه بك رهرو وادىٔ فراراولمش — مشاهيراسلام — (اوزون حسن) — حميد وهبى] .
« بيك بويله جهان زر وسيم اولسه يتشمز »
« ممكن مى كه اسعاف اولنه مطلب عالم »
(لا)

اِسْفاناخ [ع] اسپناق دينيلان سبزه .

اِسْفَنْج [ع ف] سونكر . بونلر نادراً قوللانيلير .

اِسْفَنْجَه « اسفنجى » سونكره بكزر ، سونكرلى .

اِسْفَنْد [ع] شراب . تحفهٔ شاهدينك شرحنه نظراً شرابك اصل تركجه‌سى « سُجى » در .

اِسْفيد [ف] بياض ، آق ديمكدر :
« همچو دم آهوان اسفيد »
« هر جامهٔ صبح ايچنده خورشيد »
(شيخ غالب)

اِسْفيداج [ع] اوستوبج .

اِسْفَنْدياون [يونانيدن] اصلى اسقولوپندريون ، طالاق اوتى .

اِسْفِنْكس [sphinx روميجه‌دن] باشى قادين صورتنده ، بويندن آشاغيسى آرسلان شكلنده اسكى مصرليلرك طلوع شمسه مخصوص اله ومعبود اتخاذ ايتدكلرى بتدركه مصرده اهراملك جوارنده بولونانه «ابوالهول» دينير . اساطير يونانيه‌دن معدود در .

اِسْقاء [ع] صولامق ، صولاتلق ؛ صو ويرمك ، ويرلمك :
[اسقاى اراضى ، باغچه‌نك اسقاسى ، نيلوفر نهرى بروسه اوواسنى اسقا ايدر] ، [انسان بايرلرى بر نهر شعله فشانك اسقا ايتديكنه ، وادبلرده اونهرك خوابه واردیغنه ، بايرلردن آشاغى يه طوغرى سقوط ايلديكنه ، ياخود اوزاقدن صولرك سينهٔ منيركده اشعه پاش اولديغنه اينانه جغى كليور — لامارتيندن ترجمه — احمد راسم]
« خطونقش وقماش كارى ايتمش جوى صنعندن »
« سر انبوبهٔ ميزاب انكشتان ايله اسقا »
(نابى)

اِسْقاپارْمَه [ايتاليانجه دن] كمى يى طوبدن يعنى كاملاً كرالامق .

اِسْقاچَه [ايتاليانجه دن] سفينه وكمى ديركلرينك آياغى .

اِسْقارْپين [فرانسزجه دن] قونجسز برنوع اوستى باغلى ياريم پوتين ، يازلق خفيف قوندره .

اِسْقارْچَه [ايتاليانجه دن] صيم صيقى استيف ، غايه لق ، ازدحام .

اِسْقارْطَه [ايتاليانجه دن] طاغنيق ، طاغيلمش . بولفظ اكثريا كاغداويونلرنده قوللانيلير .

اِسْقارْصُو { [ايتاليانجه‌دن] طولو اولمق ، بركمی طولديريلنجه‌يه قدر اشيا تحميل ايدلمك شرطيله تعيين اولونان كوتوری نول § يلكنلری طولديره‌جق درجه‌ده سرد روزكار .

اِسْقارْمُوزْ { [ايتاليا نجه دن] قايق وصندال كبی اوفاق مراكب بحريه‌ده كوره‌ك طاقيلان آغاج چيوی . قايق و صندالرك كوپشته‌لرينه باش طرفنه طوغری اكری اوله‌رق صوقيلان كوره‌ك چيويلری .

اِسْقاط { [ع] دوشورمك ، دوشورلمك: «افكنده» نك « افلاطون » ك همزه‌لری اسقاط ايديله‌بيلير. اسقاط آقچه‌سی = مونانك روحيچون ويريلن صدقه . اِسْقاطِ جَنين= انا قارنندن چوجق دوشورمك.

[تعبيراصحّ ديكرايله كاملاً حقوق عموميه وخصوصيه حكمندن اسقاط ايدلمش حاله كلمك اقتضا ايده‌جكی ميدانده‌در — قانون — سعيد]

اِسْقالا { [ايتاليانجه‌دن] آلات موسيقيه ده پرده‌لرك درجاتنه ال آليشديرمق .

اِسْقالَه { [ايتاليانجه‌دن] كميلرده آرمايه چيقيله‌جق نردبان قدمه‌لری ، سفينه‌لرك صول يانند‌ه‌كی بيوك ذواته مخصوص نردبان .

اِسْقانْبيل { [رومجه‌دن] اويون كاغدلريله اوينانان برنوع اويون . اويون كاغدلرينه « اسقانبيل » اطلاق بر اصطلاح عاميانه‌در .

اِسْقانْجَه { [ايتاليانجه دن] كميلرده‌طائفه‌لرك نوبت دكشدرمه‌سی .

اِسْقَرْلاط { [ايتاليانجه‌دن] اصلی (اسكرلت). اسكی زمانده ونديك منسوجاتندن برنوع چوقه ايدی . بو ياسی خاص وقماشی طايانقلی اولديغندن بلاد شرقيه‌ده پك معتبر ومشهور ايدی: [الياس پاشانك شاعر نفعی‌يه اولان هداياسی ميانند‌ه درت طوبلق الوان اسقرلاط چوقه، درت‌طوپ فرنكی ديبا موجود ايدوكنی « بلغة‌الاحباب » يازييور .

اِسْقُرْو { [انكليزجه دن] ويده بر وانه‌لی . يعنی قيجه‌دن چرخلی واپوردركه لسانمزده تحريف ايله « اوسقور » دينيليور . § بونوع سفينه‌لرك قيچنده‌دومنك مربوط بولونديغی محل ايله تكنه آراسنه موضوع حلزونی چرخلردركه بونلريا درت پارچه حلزونی قاناددن وياخودايكی قانادلی پروانه‌دن عبارتدر .

اِسْقَرَه { [يونانيدن] اينجه دمير چوبوقلرله‌اعمال اولونان درت‌آياقلی واوزون قولبلی قفس كبی برنوع آلت طبخيه‌دركه اوزرنده باليق

وات پيشيريلير . § سطرنج تخته‌سی ومنتظم صورتده اعمال اولونوبا كثريا سفينه‌لرده وخانه‌لرك طاشلقلرنده قوللانيلان بيوك قفسلره وكميلرك قيزاقلری آلتنه قوريلان اسكله‌يه وچوروك طوپراقلی زمينلرده ديوار تملرينه قونيلان آغاج پارمقلقلره [اسقره] اطلاق اولونور . اوجاق اسقره‌سی ، دليكلی طاش اسقره‌سی . مجرايه چرکاب وسيل آقق اوزره آچيلمش اولان دليكلره قونيلن پارمقاق طرزنده كی شيلره‌ده « اسقره » دينيلير .

اِسْقَنْقُور { [ف] روجه‌دن تحريف ايدلديكی مرويدر . سقنقور بالغی ديدكاری كلره مشابه بر نوع اوفاق جانوردر كه هم صوده هم قاره‌ده ياشار .

اِسْقَنْدِيل { [ايتاليانجه‌دن] دكزك درينلكنی يعنی صولرك عمقنی آکلامق ايچون كميلرده قوللانيلان آلتدركه ايلك شكل ايجادی اوجنده برجسم ثقيل باغلی وتقسيماتلی بر ايپدن عبارت ايدی . مؤخراً اصلاح وانواعی ايجاد ايدلدی § يوقلامه ، آراشديروب حقيقتنی آكلامغه چاليشمه : ابتدا رئيسك افكارينی اسقنديل ايته‌لی .

اِسْقُوپامار { [ايتاليانجه دن] كميلرده يلكن سرنلرينك اوجلرينه چوبوق سوروب آچدقلری پرواز يلكنلری .

اِسْقُورْبُوت { [فرانسزجه‌دن] [scorbut] مأكولات مضره‌دن ديش اتلرنده پيدا اولان بر نوع يتيرجه علتيدركه اكثريا كميجيلرده ظهور ايدر .

اِسْقُورْپِيت { [يونانيدن] ديكنی باتديغی يری زياده صيزلاتديران برنوع صغيرولذيذ باليقدر .

اِسْقُورْچُونَه { [ايتاليانجه‌دن] دريسی سياه كوك ديمكدر : اسقورچونه رچلی .

اِسْقُورْدِيُونْ { [اصلی يونانيدن] يبانی صارمساق .

اِسْقُومْرِی { [روجه‌دن] قارنی بياض ، صرتی نقطی ايله لاجوردی آنديرر برنوع آلاجه‌لی ولذيذ باليقدركه كوچوكنه توتون باليغی ، قوريسنه چيروس ، بيوكنه قوليوس ، قارنی بنكلی اولورسه ليپاری اطلاق اولونور .

اِسْقُونْطُو { [ايتاليانجه دن] برمبلغك وعده‌سندن اول تأديه‌سی حالنده تنزيل قيلنان مقدار § برمالك بدلندن قيريلن فرق : فيئات موضوعه‌دن يوزده بش اسقونطه ايديور .

اِسْقُونَه { [انكليزجه دن] لاتين يلكنليسی دينيلن برنقك كوچوكی ، ايكی ديركلی برنوع خفيف كمی .

اِسْقِيل { [ع] يبانی صوغان ، دكز صوغانی . فاره بو صوغانی يرسه اولور ايش . بو سببله

عربيده (بصل الفار) دينيلديکی کبی (بصل العنصل) ده دیرلر .

اِسْكات [ع] سکوت ایتدیرمه، آغزینی قپاتمق ، صوصدیرمق، صوصدیرلمق : [بوبله هر شیئه اعتراض ایدن بر آدمك اسکاتی قولای دکلدر]، [آقچه ایله اسکاتلرینه صرف نقود مجهود ایتمه‌نك فائده‌سی مشهود اوله‌میه‌جغی بدیهی ایدی — روضة الکاملین] ، [ولایت قوناغی اولمایوب اجاره ایله اوتورلقده اولدیغی سند اتخاذ اولونه‌رق صانکه اسکات ایلدم — اطنه مکتوبی — جودت پاشا]

« قرآن اکر ایتمه‌سه‌یدی اسکات »
« بونلار ایدی ابلغ مقالات »
(مقدمه)
« بر آیتك ای کتاب معجز »
« بیکارجه بلیغی ایتدی اسکات »
(معلم ناجی)

اِسْكار [ع] سرخوش ایتمك ، مست ایدلك: [مسکرات قوللانمایان بر آدمی اسکاره چالیشمق عیبدر . اوروپالیلر آفریقا اهالیٔ بدویه‌سنی اسکار ایچون الك بایاغی اسپرتودن معمول درلو درلو مسکرات توزیع ایدییورلر]

«کورمزدی مجلسنده حاجت شرابه یاران»
«ایلردی سوزلریله اسکار هوشیاران»
(معلم ناجی)
« آنکا مخصوص ایدی بلاغتله »
« هوشیاران دهرك اسکاری »
(وله)

اِسْكان [ع] ساکن قیلمق ؛ اوطورتمق،اوطوردلمق: اسکان مهاجرین ، حریقزدکانك مناسب محللره اسکانی . § برکلمه‌نك حرکه‌لرندن برینی سلب ایتمك . مثلا [جَوَلَانْ] ك واوینی اسکان ایدوب (جَوْلَانْ) دیمك جائزدر . « ساکن اولمق » معناسنده قوللانیلمه‌ماز . [انقره جوارنده قره طاغ کنارنده ایکی بیك بشیوز کشی ایله اسکان ایدن ذاتك (قپق آب) اولدیغی کوستریلیورکه — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

«طوتدی تبلرزهٔ موت ایتدی یرندن تحریك»
«خلدی حق ایتسون آنك جایکه اسکانی»
(کانی‌نك وفاتنه تاریخ — سروری)

اِسْكَتَه [روجه دن] صاری قانادلی کوچك وزیاده اوتر برقیر قوشی .

اِسْكَرَك [ف] معده‌ده احتباس ریح سببیله بلا اختیار بوغازدن ظهور ایدن ایچقیریق .

اِسْكَلَتْ [فرانسزجه‌دن] انسان وحیوانك اتلری دوکولمش کمیکلرندن عبارت هیئتی ، قدید § پك ضعیف آدملر حقنده [اسکلت کبی] تعبیری قوللانیلیر .

اِسْكَلَه [ایتالیانجه‌دن] اصلی [« اسقه له »در . دکز ویوك نهر کنارلرنده کائن بندر § کذلك دکز ونهر کنارلرنده کمی وقایق وسائره یاناشمق ایچون یاپیلان محل مخصوص

§ بنالرده عمله ایشلهمك ایچون یكدیكرینه ربط ایله قوریلان كراسته § كمیلرك صول طرفی .

اِسْكَمْلَه { [ایتالیانجهدن] صینی وتپسی وشمعدان وغاز لامبهلرینك آلتنه قونیلان اوچ ویاخود اوستنه اوطوریلان درت آیاقلی شی . «اسكمله»نك انواعی چوقدر. وهركسجه معلوم اولدیغندن بورادهتعریف وتعدادینه هیچ لزوم یوقدر . [آچیلیر قپانیر بر اسكمله ایله قادینك صول طرفنه چكمش صیم صیق اوتوریيورلر . قونو- شیورلردی — پژمرده — اكرم]

اِسْكَنْدَر { [یونانیدن Alexandre] ماكدونیالی مشهور جهانكیرك اسمی . ماكدونیا قرالی فیلیبك اوغلی اولوب میلاددن ٣٥٦ سنه اوّل ماكدونیانك اوزمان پایتختی اولان (پلا) شهرنده دنیایه كلمشدر. فوق العاده عقل وذكاوت واقتدار وقوت صاحبی اولوب مشهور حكیم یونانی (آرسطو) نك تحت دست تربیهسنده اولهرق تحصیل علوم وفنون ایله یكرمی یاشنده جالس سریر حكمرانی اولمش واولاً یونانستانی ، ثانیاً كونان نهری كنارنده ایرانیانی مغلوب وپریشان ایدهرك بتون آناطولیی وسوریهیی ضبط ایتمش ودارانك مغلوبیت ومقتولیتی اوزرینه مصری وبلاد ایرانیه ایله هندوستانی استیلا ایلهمش ایدی . آسیادن اثنای عودتنده (بابل) شهرنده اعتیاد ایتدیكی عشرت وسفاهتك نتیجهٔ طبیعیهسی اولهرق میلاددن ٣٢٣ سنه اول ٣٣ یاشنده وفات ایتمشدر . بو مشهور جهانكیر آرناوودك عربلر طرفندن « ذوالقرنین» تسمیه اولونمهسی شرق وغربی ضبط واستیلا ایلهسندن وياخود باشنه كیدیكی تاجك بوینوز كبی ایكی اوجی بولونمهسندن منبعث ایدوكی مرویدر. « اسكندرذوالقرنین » ك بوماكدونیالی اولمدیغی حقندهكی ظن وروایت مشاهیر مورخین طرفندن قبول اولونمامشدر. بعضاً نظمده [اسكندر] ك همزهسی اسقاط اولونور :

«سكندر سیر ایسهكده سد نطق ایت پیشكاملده »
« فلاطون حقیقت بینه نقل ماجرا اولماز »
« فنی »

« تخت اجلاله شهنشاه سلیمان افسر »
« ملكت دهره جهانبان سكندر تسخیر »
(اسماعیل پاشا زاده حقی)

« قهرمان كوكبه شاهنشه خسرو شوكت »
« آسمان مرتبه اسكندر نصرت اعلام »
(جوری)

« جمشیدعیش وعشرت ودارای داروكیر »
« كسرای عدل ورأفت واسكندر زمان »
(باقی)

« اكرمقصوداثرسهمصرع برجستهكافیدر »
« عجب حیرتدهیم بن سداسكندرخصوصنده »
(راغب پاشا)

« جام لعلكدر سنك آیینه روی انورك »
« آدی وارجام جمك آیینهٔ اسكندرك »
(باقی)

« تدبیر ممالكده آرسطو كبی صائب »
« تسخیر ولایتده سكندر فر عالم »
(نشاطی)

إِشْكِنْز | إِشْكِنَزه } [ف] حيوانك اوركوب آتديغى چفته § حيوانك صچرايوب آتمه‌سى، قبيح آتمه‌سى .

إِسْلاء } [ع] برآدمى دوشونديكى شيئى اونوتديروب غمدن، انديشه‌دن آزاده ايتمك . (تَسَلِّى) چوق قوللانيلير : اسلاى حريقزده .

إِسْلاك } [ع] صيره‌يه قويمق ، قويلق؛ يوله كتيرمك، كتيرلمك ؛ مسلكه صوقمق ، صوقلق: كنديسى معتزله‌دن ايكن اولاديني مسلك اهل سنته اسلاك ايله‌دى ، فلانك طريقهٔ صوفيه‌يه اسلاكى .

إِسْلال } [ع] صييروب چيقارمق، ورم علتنه اوغراتمق برنجى معناده « سَلّ وانسلال » چوق قوللانيلير . [سلّ سيف] = قيليجى صييرمق .

إِسْلام } [ع] مفخر موجودات عليه اكمل التحيّات افنديمز حضرتلرينك وحى ايله قبل آلهيدن بالتلقى نشر و تبليغ بيوردقلرى دين مبيندركه مسلمانلق ديمكدر: دين اسلام، حضرت عمرك اظهار اسلام ايتمه‌سيله فخر كائنات عليه افضل التحيّات افنديمز حضرتلرى زياده‌سيله مسرور ومتشكر اولمشلردى § دين اسلامه منسوب و سالك اولانلر ، مسلمانلر . [اهل اسلام] مقامنده قوللانيلير : مشاهير اسلام ، علماى اسلام ، اعاظم اسلام، شيخ الاسلام = دولت عليهٔ عثمانيه‌ده رياست رسميهٔ علميه مقامنى احراز ايدن ذاتك عنوان رسميسى : [برات عالى موجبنجه بيك يوز اون اوچ تاريخنده شيخ الاسلاملق پايه‌سيله قطع امتياز ايتدى — مقدمهٔ روضة الكاملين]، [ايمدى بنده‌كز كرچكدن مسعود وبختيارم كه محض احياى آثار اسلام نيت صادقه سيله فوق الاستطاعه وجوده كتيرديكم اويله بر اثردن طولايى بوكون ممدوح حضرت شيخ الاسلام واو سببله‌ده مغبوط انام اولدم — عريضه — سرى پاشا]

« سيف اسلامه دكل صاعقه تعبيرى سزا »
« اويله برصاعقه ايندير مه‌دى تقدير هنوز »
(معلم ناجى)

« قامتى اولمش ايدى اسلامه »
« لفظة الله كبى سرنامه »
(خاقانى)

«حصن منبورى كه واردى ابتدا آلدى وزير»
«جمله‌سندن اهل اسلامك دعا آلدى وزير»
(سرورى)

«جند اسلام آلدى كافردن عريشى جهد ايدوب»
(وله)

« خاقان عثمانى نسب كيم مندرج ذاتنده هپ»
« اسلام فاروق عرب اقبال پرويز عجم »
(نفعى)

« جبهه‌سين قيلمش ايدى رب انام »
« لوحهٔ كاخ سراى اسلام »
(خاقانى)

« نوردن سرو ایدی اول سیم اندام »
« نوله دیرلرسه عماد الاسلام »
(وله)
« کعبهٔ اسلامدر دیرسه‌م عجبمی صاحبن »
« شیخ الاسلام ایله‌مش لطف خدای مستعان »
(نفعی)
«هادیٔ وادیٔ دین بدرقهٔ راه یقین »
«پیرو مجتهدین حضرت شیخ الاسلام »
(وله)

اِسْلامیَّتْ { [ع مولّد] مسلمانلق، دین مبین محمدی یه تابع ومنسوب بولونانلرك صفت مقدسهٔ عمومیه‌سی : [اسلامیتك اعلای شان وشرفنه فوق العاده خدمت وغیرت ایدن اعاظم اخیار امتك بری‌ده امیر تورزدر .] ینه بومعنایی مفید اولان [اسْلامْ] ك « اهل اسلام » معناسنده دخی استعمال ایدلمکده بولونمه‌سنه نظراً لسان عثمانیده رفع التباس ایچون « اسلامیّت » ك قوللانیلمه‌سنه احتیاج قوی واردر : [حتی تیموره داغ‌درون اولان جهانگیرلك فکرینك اسلامیت قوتیله حصولنه لازم اولان اسبابی استحضار ایلدی — کمال] ، [عمومیّت افعالنك نتیجه‌سی اسلامیتك توسیع وانتشاری مقصدینه خدمتدن عبارت کورینورکه حقیقت حالده بو خدمت مشکوره‌یی معزیادة ایفا ایتمش ایدی — مشاهیراسلام — سلطان محمود غزنوی — حمید وهبی]

« پادشاهم منفردسین منفرد ، الله بر »
«چوق بیوك خدمتلر ایتدك دین اسلامیّته»
(اسماعیل صفا)

اِسْلامیَّه { [ع] اسلامه . اهل اسلامه منسوب ومتعلق: اقوام اسلامیه، شرائط اسلامیه، ممالك اسلامیه، احکام اسلامیه، آداب اسلامیه. حمیت اسلامیه .

اِسْم { [ع] فارسیده (نام) . ترکجه‌ده (آد) دینیلیرکه هرشیئك تسمیه اولوندیغی لفظدیمکدر: زمانه تعلق ایتمه‌یوب کندی کندینه برمعنایی افاده‌ایدن کلمه‌در : اسم جلال = الله لفظهٔ مجلّه‌سی، اسم اعظم = کذلك جناب حقك اك بیوك آدی ، الله . اسم منسوب = آخرینه مشدّد یاء نسبت کتیریلن کلمه .
« یکسان نظرمده صیف وسرما »
« اندوه ایسه اسم بی مسما »
(معلم ناجی)
« نه‌در اسمك؟ نه نوعه داخلسین »
« هانکی فکری مفید ایدك عجبا »
(اکرم)

اِسْمات { [ع] برآدمی دشمننك خبر مصیبتیله تسریر ایتمك. عندالاقتضا استعمال ایدیله‌بیلیر .

اِسْماح { [ع] جوانمرد وسخاوتلی قیلمق § سرکشلکدن وازکچیروب ملایم ومطیع ایتمك. استعمالی اندردر. ایکنجی معناده انسان وحیوان حقنده قوللانیله‌بیلیر .

اِسْماطْ { [ع] سكوت ايلهمك ، اختيـار صمت ايتمـك .
لسانمزده استعمال اولونماز .

اِسْماعْ { [ع] ايشـتديرمك ، ايشتديرلمك : [اسماع
صدا ، اسماع كلام] عربيده اولديغى كبى معانئ سائرهده اصلا قوللانيلماز .
[... كبى الفـاظ حسيسهٔ عاميـانه‌نك اسمـاع واستمـاعى ذوق ادبله امتزاج ايده‌ميه جكنـدن بونلره ممـاثل كلمه‌لر بالطبع كلمات غريبه‌دن معـدود در — ميزان البلاغه — عبدالرحمن ثريا]

اِسْماعِيلِيَّه { [ع]امام جعفر الصادقك بيوك اوغلى اسماعيلى
صـوڭ امام عد ايتـدكارندن دولايى بونام ايله تسميه اولونمش فرق شيعيه‌دن برفرقهٔ ضـالّه‌در كه اسـاس مذهبلرى قرآن كريمك معانئ ظاهره‌سنه اعتبار ايتمه‌يوب باطنيله عمـل ايله‌مك وشريعت محمديه‌يى ابطال ايتمكدن عبارتدر. محرماتى مباح عد ايدرلر ، تناسخه قائل وقانع اولورلر . « باطنيّه » ، « سـبعيّه » ، « قرامطه » ، « بابكيّه » ، «حرميّه» ، «تعليميّه» كبى برچوق شعبه‌لره، اقسامه منشعب ومنقسم اولوب وقتيـله بونلر فوق‌العـاده تكثر واكتسـاب نفوذ وقوت ايتدكارندن عالم اسلاميتى انواع شنايع وسـيئات ايله رخنه‌دار ايتمشلر ايدى . مشهور (حسن صباح) باطنيه فرقه‌سنك اشرّ رؤسـاسى ايدى .
« قاموس الاعلام » ڭ بيانـنه كوره اليوم موجود اولان نصيريلر، درزيلر، وهابيلر بومذهب باطلدن انشعاب ايتمش ونصيريلرك برفرقه‌سى حالا [اسماعيليه] ناميـله معروف بولونمشـدر : [شيعهٔ اسماعيليه بيننـده مرموز اولان بعض اصطـلاحاتى مناسبت مقام ايله درميان ايتمش — روضة الكاملين]

اِسْمِرارْ { [ع] اسمرلشمـك ، قاره ياغز اولمق: [كويليلرك
آكثرى زراعتله مشـغول اوله‌رق دائما حرارت شمسـه معروض بولوندقلرندن يوزلرينك اسمرارى طبيعيدر .] نادراً قوللانيلير .

اِسْمِيَّه { [ع] اسمه منسوب ومتعلق ديمكدر : مشابهت اسميه ،
جملهٔ اسميّـه = جزء اوّلى اسمى حاوى اولان جمـله . جزء اوّلى صراحةً ويا حكماً اسمـه دلالت ايدن جمـله ديه‌ده تعريف اولونه‌بيلير .

اِسْناءْ { [ع] يوكسلتمك، يوقارى‌يه قالديرمق § شعاع شمس
برمحله نفوذ ايتمك، ياخود يره عكس ايله‌مك . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِسْنادْ { [ع] نسبت ايتمك، ايدلمك. برشيئ برآدمه آتمق
يعنى اوشى اوآدمكدر ديمك : [انجولى چاوشه اسـناد اولونان فقرات لطيفه‌ـ دندركه . .] ، [مصنـوعات بشريه‌يه اسناد كال — مطلق ومجرد اولنجه — برسيئهٔ وهم وخيال صاييلير— پژمرده—

اكرم] عربیـده اولدیغی کبی طاغه چیقمـق ، برآدمی طاغه چیقـارمق ، برنسـنه‌یه برشی طایامق معنالرنده اصلا قوللانیلماز. § فعل ایله فاعل، مبتدا ایله خبر آراسنده‌کی نسبت. لسانمزده بهتان حکمنی تضمن ایتدیکی تقـدیرده اکثریا (عزو واسـناد) طرزنده وقبـاحت وسیّأتده قوللانیلیر .

« شاعریّت آنکا اسناد مجازی‌یه‌چیقار »
« بیلمه‌یه اول که حقیقتله مؤدای سخنی »
(وهبی)
« رد وتحقـیر نصیحت نه‌روا »
« شیبه اسناد قباحت نه‌روا »
(اسماعیل صفا)

اِسْنادات { [ع] اسنادلر، برآدمه نسبت ایدیلن شیلر : اسنادات مجازیه، اسنادات غرضکارانه. لسانمزده مفردندن زیاده بو ، افترادن فرقسز بر معناده استعمـال اولونور : [بومثللو اسنادات‌بعیده ایله کتم حقیقته موفق اوله‌ماز] ، [عظمت مکارم اخلاقنی کوسترن خصوصـاتدندرکه بر کون ارباب غمز ونفـاقدن بر شخص فرومایه کندی حقنده برطاقم اسناداتی حاوی ملکشاهه بر عرضحال ویرر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِسْنادی { [ع ف] اسناده منسوب: کلام‌اسنادی، تراکیب اسنادیه ، جملهٔ اسنادیه .

اِسْنادیّات { [ع] اسناده منسوب مطالعات ومباحث که اصلی یوق ایکن برینك اوستنه آتیلان، برآدمه نسبت اولونان اویدورمه سوزلر دیمکدر : اسنادیّاته اعتماد ایدن دائما آلدانیر ، اسنادیّاته اینـانان احمق دیمکدر .

اِسْنان { [ع] دیش چیقمـق : زمان اسـنان صبیـان . § یاشـلانمق، اختیـار اولمق . بوندن مشتق اولان « مُسِنّ » لسانمزده اختیار مقامنده چوق قوللانیلیر .

اِسْوِداد { [ع] قارارمق ، قاره اولمق: اسوداد وجوه زراع . [سایه افکن محویت اولدیغی خاك مظلمك اسودادینه مقابل رونقدار کورینور بر بیاض کل — پژمرده — اکرم .]

اِسْهاب { [ع] چوق سـویله‌مك § فرط طمع § اسباب مختلفه ایله لون متغیر اولمق کبی معنالری حاوی ایسه‌ده لسانمزده قوللانیلماز .

اِسْهاد { [ع] خانونك زحمت وصعـوبتله وضـع حمل ایتمه‌سی. الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِسْهال { [ع] کیوشه‌مك، طبیعت ملایم اولمق، یورك سور. مك : [یازین اسهالی موجب اوله‌جق طعـام ومیـوه اکلنـدن اجتنـاب ایتمه‌لیدر .] باغرصـاقلرك التهـابندن حاصل اولان ملایمت طبیعیه‌یه مخصوص اصطلاح طبیدر .

اِشابَه { [ع] صاچی صاقالی آغارتمق ، قوجالتمق : روزكار روزكار يك چوق شُبّانی اشابه ايدر .

اِشاحَه
اِشاخَه } [ع] سعی واقدام ايتمك § طوپراق يوموشاق اولمق معناسنی افاده ايدرسه ده لسانمزده قوللانيلماز .

اِشادَه { [ع] غائب اولان شيئ تعريف وندا ايدرك هركسه بيلديرمك : [نياح كلوفشار ايله نباح ايده‌رك بر زمان كزديروب ميدانده حاضر اولان ارذال وانذاله افاده واشاده‌دن صكره — شفيق نامه]

اِشارات { [ع] اشارتلر، علامتلر: اشارات موضوعه ، نوطه اشاراتی. [كاكل پيچا پيچ اشاراتی چوزوب رايحهٔ صفاآله‌مديلر — روضة الكاملينه تقريض — سامی پاشا]
« هپ اشارات صدورحلمی ناطقدر »
« وضع ميزان تقابلده بوسرّ مكنون »
(منيف)

اِشارَت { [ع] برشيئی ال، كوز، قاش ايله كوسترمك : كوزيله اشارت ايتدی § علامت ، نشانه : [رنك رنك معانئ مستورهٔ علويه‌سنه اشارت ودلالتده آلودهٔ فتور كورنكله برابر — پژمرده — اكرم]
« سادات قبيلهٔ محبت »
« بربرينه ايتديلر اشارت »
(شيخ غالب)

[حريق وقوعنده قله‌لره اشارت چكيليرـ ، استفهام اشارتی شو [؟]در، تعجب اشارتی بو[!.] در]، [اول رقيه برشيشه ايچره تعبيه وايشته بوجامع شريفك محرابی محاذيسنده آويخته اولنمشدر ديو بنانيله اشارت ايتديكی طرفه صرف لحاظهٔ جفون ايتدم — شفيق نامه]، [سفائنده معتبر اولان قرانتنه اشارتی اوفاق ، صاری رنكلی سنجاقدر] § رأی وارشاد معناسنه نادراً قوللانيلير . يالكز بومقامده واولياء اللهه واقع اولان الهام معناسنده قوللانيلان [اشارت آلهيه] تعبيری اصطلاحات صوفيه‌دندر. ينه بومعنادن منبعث اوله‌رق نادراً امر مقامنده‌دخی قوللانيلير: اشارت عليه = امر فتواپنا . هی‌يه مخصوص اصطلاح رسمی .
« تعيين ايده‌من آنی سرانكشت اشارت »
(سامی)
« برنيم اشارتكه اولمازمی ماه منشق »
« عالملر اولسه لايق صد چاك يا محمد »
(اسماعيل صفا)
« كليدكنج آمال جهان هنكام جودنده »
« يا انكشت اشارتدر ياخود ابروی ايمادر »
(صبری)

اِشاصَه { [ع] مسواكلنمك ، مسواككی ايچه سوروب ديشلری تميزله‌مك . قوللانيله‌بيلير .

اِشاطَه { [ع] قصاص ايتمك ، قاتلك قانی هدر ايله‌مك § قربان كسمك ، قربان اتی توزيع ايتمك § ياقمق. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر.

اِشاعَه | [ع] فاش ایتمك، شایع قیلق، عالمه دویورمق :
اِشاعَتْ | [اشاعهٔ اسرار ایدن دوستسز قالیر ، اشاعهٔ اسرار اخلاقسزلغك دلیلیدر .] ، [اشاعهٔ توجه وجلالت ایتمكله آمال مضره‌لرینك نتیجه بخش حصول اوله‌میه - جغنی تفهم و تیقن ایلمدكلرندن — روضة الكاملین] « اشاعت » آثار منشورهٔ قدیمه‌ده استعمال اولونمش ایسه ده زمانمزده یالكز نظمده قوللانیلیر : [اشاعت انواع علوم واذاعت آثار وفنون تكثیر كتب ایله مقدر ایدوكی — مقدمهٔ تاریخ نعیما] .

اِشْباع | [ع] بر آدمك قارنی طویورمق ، قارنی طویورلق : اشباع فقرا ، كرسنكانك اشباعی . § جوغالتمق ، جوغالدلمق .
الف اشباع = بعض كلمات عربیه وفارسیه‌نك صوكنه علاوه ایدیلن معناسز الف دیمكدر . § صویك ایچنه نسبتندن فضله شكر وطوز كبی شیلر قانیلدیغی حالده صو تماميله اریده‌مه‌یوب اونلرك عینیله قالمه‌سی كبی بر ماده‌نك قوهٔ اصلیه‌سنك حكمسز قالمسنه مخصوص اصطلاح طبیدر .

اِشْپشَه | [ف] همزه‌نك ضمه ایله دخی تلفظی جائزدر . تركجه‌ده كووه دینیلان قوردجغز . بو اوفاجق قورد (نافتالین) قوقوسنه هیچ دایانه‌ماز . (نافتالین) بولونان یرده كووه بولونماز .

اِشْپخْتَه | [ف] « اشپوختن » یاخود « اشپختن » مصدرندن اسم مفعولدركه صاچلمش ، یایلمش دیمكدر § صو صیزنتیسی .

اِشْپورْطَه | [ایتالیانجه دن] یایوان ، اوستی آچیق، برطرفندن دیكر طرفنه باصیق قوالی اولان سپد .

اِشْتات | [ع] طاغیتمق . طاغیدلمق : [اشتات سریهٔ دشمن ، اردوی دشمنك اشتتی .] « تشتیت » چوق قوللانیلیر .

اِشْتالَنْك | [ف] طوپوقده‌كی یومرو كمیك كه تركجه‌سی (آشیق) در .

اِشْتِباكْ | [ع] اجزا بربرینه اورلمك ، اوركولمك § شوریده ، پیچیده اولمق . « تشبیك » زیاده قوللانیلیر .

« باشتباك نجوم منورات فلك »
(نعت شریف — سامی)

اِشْتِباه | [ع] شبهه‌لنمك . شبهه ایتمك ، شبهه : جای اشتباه دكلدر . بلا اشتباه ، بی اشتباه = شبهه‌سز . عربیده اولدیغی كبی بكزه‌یشمك معناسنه استعمال اولونه‌ماز.

« اشتباه ایتمه كه منظوری سك اهل الله »
« اولیانك نفسیدر سكا یارو همدم »
(نابی)
« ایدردی بن آه ایله‌سه‌م اول ده آه »
« او بن بن اویم صانكه بی اشتباه »
(عزت ملا)

« مالكم برفيض استعداده كم بى اشتباه »
« بن تفوق ايلرم هروجهله امثالمه »
(شيخ وصفى)

« دوراولان كوزدن كوكلدن دوراولوربى اشتباه »
(طالب)

اِشْتِجارْ [ع] ضدلشمق، خلافكير-لك ايتمك ، § الى چكه آلتنه قويوب ديرسكه طايانمق: ايكنجى معناده نادراً قوللانيلمشدر .

اِشْتِدادْ [ع] شدتلنمك ، شدت پيدا ايتمك : [اشتداد حرارت، اشتداد سرما، اشتداد شتا، اشتداد مرض، اشتداد غضب] عربيده اولديغى كبى برشى قاتيلانمق، محكم اولمق، سكرتمك معنالرنده قوللانيله ماز. (كسب) ايله برلكده استعمالى يا كلشدر. زيرا ذاتاً « اشتداد » كسب معناسنى حاويدر . بناءً عليه [كسب اشتداد ايتدى] دينيله من ، اويله قوللانمه - مليدر . فقط (شِدَّتْ) لفظى (كسب) ايله قوللانيلير . [مرحومك خاتمهٔ ايامنده اشتداد ضعف هرم ملابسه سيله يدى سنه قدر وكالةً خدمات حربيه وسياسيه ده پك بيوك يرارلقلر كوسترمشدر — مشاهير اسلام — حميد وهبى] . [امتداد ايام افتراق اشتداد آلام اشتياق ايجاب واوحال ايسه وادىٔ اشتكاده عنان خامه يى سوق فسحت فزاى اطناب ايتمكله — مكتوب — كمال]

«مداد كلك وصفكله اورر دل مرهم تسكين»
«اولنجه درد زخمى روز كارك اشتداد اوزره»
(نفعى)

« اى باد ! كسلمه امتداد ايت »
« آز كلدى بوقوّت اشتداد ايت »
(معلم ناجى)

اِشْتِراء [ع] صاتين آلمق ، آلنمق: [اشتراى ذخائر، اشتراى اشيا ، البسه نك اشتراسى ، خانه نك اشتراسى] عربيده اولديغى كبى برنسنه يى ترك ايله باشقه شيئه تمسك ايتمك معناسى لسانمزده اصلا معتبر ومستعمل دكلدر .

« دفع انديشهٔ كرا ايتدم »
« يكى برخانه اشترا ايتدم »
(معلم ناجى)

« من يزيد ايچره چوق اولدى ماجرا »
« ويردى يوز دينارى ايتدى اشترا »
(نحيفى)

اِشْتِراطْ [ع] شرطلشمق، شرط قيلمق ، قيلنمق : [ماكنه نك برماه صوكره عيناً اعاده سى وبومدت ايچون بش ليرا اجرت مقطوعه اعطاسى اشتراط احتياطى اوله رق درميان اولونمشدر .]

اِشْتِراكْ [ع] اورتاق اولمق ، اورتاقلق ايتمك، برحالده برشيده اورتاق بولونمق : اشتراك لسان، اشتراك اموال. [چونكه ابناى وطن آره سنده اشتراك لسان واتحاد منفعت وكثرت موانسه جهتيله برقرابت

قلب و براخوت افکار حاصل اولمشدر — کمال] « اِشْتِراكْ » علاقه معناسنه اصطلاح‌طبیدر. [بالاشتراك ، بروجه اشتراك = اورتاق اولمق صورتیله . محبت اشتراك قبول ایتمز] « تَشارُكْ » و « مُشارَكَتْ » دخی بومعناده قوللا. نیله‌بیلیر. [اعزهٔ مشایخك زمان زمان اشتراکلریله قرن خامسه قریب وقته قدر — شرح شفیق نامه — محمود پاشا] ، [طبعمك شعردن‌نفرت ایتمك‌ایسته‌دیکی برزمانده‌احتمال که بنده اوفکره اشتراك ایتمشمدر — پژمرده — اکرم]

« کیم‌روزوشب اوسفرهٔ عالمشمولدن »
« هرنفس‌رزقن آلمه‌ده بروجه‌اشتراك »
(لا)

اِشْتِراكی { [ع] اشتراکه‌منسوب. جمعی[اِشْتِراکِیّون]در.

اِشْتِطاطْ { [ع] خلاف عدل اوله‌رق حکمده ، امرده جور وغدرایتمك.نادراًاستعمال اولونور: [علم اصرار اضراری قلعهٔ قاف مبالغهٔ اشتطاطه افراشته ایتمك شرطیله — شفیق نامه]

اِشْتِعالْ { [ع]شعله‌لنمك،پارلامق، طوتشمق. اصل ترجمه‌سی [یالیکلامق]درکه الیوم الفاظ مهجوره. دندر : قابل اشتعال = پارلایه‌بیله‌جك شی، اشتعال غضب = چوق حدتلنمه. [آنجق هر نفسده اول چراغ جهان فروزك مدت اشتعالی آزالور — مکتوب — کمال] ، [زوال ناپذیر بر عشقك حادثهٔ فرقتله اشتعال ایدن نائرهٔ شدتی ایچنده فکری ، قلبی ، روحی چایر چایر یانان بوزواللی قادینده بروالدهٔ فرقت زده ایدی — پژمرده — اکرم]

« کورسه هرکیم‌شعلهٔ تیغك صانیر آیینه‌ده »
« بریانارطاغ‌ایتدی‌تشکیل‌اشتعالك‌صورتی »
(نورس)

« بن بورندم برعبایه زمهریرك رغمنه »
« سن‌ده‌ای‌عشق آتشی‌سینه‌مده‌ایله‌اشتعال »
(معلم ناجی)

اِشْتِغالْ { [ع] شُغُل ایدنمك ، مشغول اولمق، ایش ایله اوغراشمق : [نرده قالدیکه باشی غائله‌سنه دوشه! زیرا غائله ایله اشتغال باشنی فرقدن صوکره اولور — توقاد مکتوبی — کانی] ، [جانانمك جمال باکمالنی کوره‌مدم . بوکون کیمسه ایله اشتغال ایده‌جك حالم یوقدر — بارقه — شیخ وصفی]

« اون بشده دکلدی سن وسالم »
« کیم نظم ایله واردی اشتغالم »
« لا »
« نه‌صایارسین بکا مشاغلکی »
« اویله شیلرله اشتغال ایتمم »
(معلم ناجی)

« ایتمه‌یك اولادلرم بیهوده‌شیله‌اشتغال »

اِشْتِغالاتْ { [ع] اشتغاللر ، ایش ایله اوغراشمه‌لر :

« يوقمی كيمسه ايله موالاتك »
« سنك بيتمزمی اشتغالاتك »
(لا)

[اوقو يوب يازمه سی اولميه رق اشتغالات فكريه سی صرف جهانكيرلكدن عبارت اولمقله برابر اصحاب علم وفضله حرمت ورعايت مخصوصه كوسترر ايدی — مشاهير اسلام (جلال الدين اكبر) — حميد وهبی]

اِشْتِفاء { [ع] شفا بولمق: [فلان اميد اشتفا ايله بروسه قپليجه لرينه كيتدی] آز قوللانيلير .

اِشْتِقاق { [ع] معنی و تركيبده مناسبت وصيغه ده مغايرت بولونمق اوزره بركلمه دن باشقه بركلمه چيقارمق، براصلدن صيغه جهتيله بربرينه مغاير الفاظ اخراجی : [علم اشتقاق ، كلمه نك اشتقاقی. مثلا تحمل، متحمل. تبسم، متبسم. تضرر ، متضرر كبی] عربيده اولديغی مثللو يازيلی شيئك برشقنی آييرمق، آلمق وكلام ومرامده اثر نامردی كوسترمك معنالرنده هيچ قوللانيلماز . [بنابرين هر بر اديب ايچون قوللانه جغی كلماتك مأخذ اشتقاقلرينی ، معانئ موضوعه لرينی ، اشلرينی ، محل استعماللرينی بيلمك شرطدر — ميزان البلاغه — عبدالرحمن ثريا]

« واردر عربيده بعض كلمه ».
« ايتمك كرك اشتقاقه دقت »
(لا)

اِشْتَك { [ف] يكی طوغمش چوجغی صاردقلری قونداق .

اِشْتِكاء { [ع] شكايت ، تظلم حال ، اظهار حزن و كدر، حالنی يانمق: (اشتكا عن الحكام) = بر دعواده بر محكمه هيئتی ، يا رئيسی وياخود اعضاسندن بری وياخود بر قاچی طرفندن قصداً وقوعبولان حقسز معامله دن شكايت معناسنده اصطلاح قانونيدر . [بوندن طولايی اشتكا يولنده باب عالی يه مراجعتلر وقوعه كلديكنه مبنی دولت عليه جه دخی دولسپسك بويله خود بخود بر عندی اصول مساحه اتخاذندن صرف نظر ايلمسی خديويت جليله واسطه سيله كندوسنه بيلديرلمش اولمسيله — سويش قنالی لايحه سی — جودت پاشا]، [كردن بللوری بوكلمش غدر فلكدن اشتكا ايدر — شارلوتنبورغ — سعدالله پاشا]

« كيمی كوردمسه شاكی اشتكاسی آشنادندر »
(نورس)

« قودم اشتكايی غم دهردن »
(عزت ملا)

« امينا نوله ايتسه م زخم تير جور ايله فرياد »
« قلم شق اولمسه انده صرير اشتكا اولماز »
(بروسه لی امين)

« طالعندن كيمسه يوق ايتمز جهانده اشتكا »

اِشْتِمال { [ع] شامل اولمق ، صاروب بورونمك ، احاطه : [حال ضراعت اشتمال] كبی خاييده تعبيرات رسميادن باشقه محللرده

استعماله سزا دكلدر. [صانكه يشيل قنادلى ملكلر بك جامعى اطرافنه اينمش كبى برحال تأثر اشتمال كوروب متحيّر قالمشلر — بوسنه مكتوبى — جودت پاشا] .

« اينانميورميسين بوكا نيچون تبسم ايلدك »
« بابيلدم آه او خندهٔ نزاكت اشتمالكه »
(اسماعيل صفا)

اِشْتِمام [ع] ايچه چكه‌رك قوقلامق . « اِشْتِشْمام » ايله فرقليدر . او، قوقو آلمق، على العاده قوقلايش و محل استعمالنه كوره آكلامق ، حس ايتمك معنالرينى افاده ايدر. بناءً عليه بونى، اوته كينك استعمال اولونديغى محللرده ، معنالرده قوللانمق اويه‌ماز . موقع استعماللرينه دقت اولونمه‌ليدر : اشتمام زلف عروس ، اشتمام كيسوى دلبر .

اِشْتِواء [ع] بريان اولمق ، قيزارمق : (اشتواى لحم) = اتك كباب اولمسى، قيزارمه‌سى.

اِشْتِهاء [ع] ميل ، ايستك . معده آچيقلغى . اكثريا بوغازك طعامه ايستكلى بولونمه‌سنده قوللانيلير : [اشتهاسى وار ، اونك اشتهاسى يوق . نه قدر اشتها ايله ايشه باشلادى . اولكى اشتهاسى قالمدى] . [اشتهاديشك آلتنده‌در — مثل] ، [ويقتورهوغو «اشتها سومكله آچيلير!» ديمشده برعاشق مبتدى‌يه طريق ترق آچمش — پژمرده — اكرم]

«بكوردى چاشنيكير فلك اول دكلو وقتن كيم»
« نوال آرزوميدانه كلدى اشتها كيتدى »
(نابى)

«تهى دستان كنج غربتز برك و نوامز يوق»
« نوال وصلدن غيرى نواله اشتهامز يوق »
(وله)

اِشْتِهار [ع] شهرتلنمك ، شهرت بولمق ، مشهور اولمق : [فن كتابت وانشاده ممتاز الاماثل اولديغندن مصرف زاده محمد شفيق افندى ناميله كسب اشتهار و بعض وزراى عظامك خدمت كتابتلرينه سلوك ايله استكمال سرمايهٔ تعيشه ابتدار ايدرك — روضة الكاملين مقدمه‌سى — محمود پاشا] ، [اِشْتِداد] ده كوستردیكى وجه ايله ذاتاً بونلرده (كَسْب) معناسى موجود اولديغندن (كسب اشتهار ايتدى] دينيله‌مز . مثلا (شرقليلر مسافرپرورلكله اشتهار ايتمشدر] دينيلير. بالاده‌كى مثالده [كسب اشتهار] يازلمسى عدم دقتدن منبعث اولسه كركدر. هيچ بر وقت (كسب) لفظنى الحاق ايتمكه لزوم يوقدر . بونى (شُهْرَتْ) مقامنده قوللانمغه لزوم كورلورسه مطلقا (بولمق) ماده‌سيله استعمال ايتمه‌ليدر : مثلا « جوانمردلكله اشتهار بولدى » [دهاة عظام اوجكير اشتهار

اولمش عنقالر، شاهینلر درکه — پژمرده — اکرم]

« گزوب طلعت ایله دیار ودیار »
« بولورسه نوله جوهرم اشتهار »
(عزت ملا)

« عجز ایله نقصان ایله بر ذرهٔ ناچیز ایکن »
« کال کبی وصف کالا تکده بولدم اشتهار »
(نظیم)

«سن جسم ایدك فنایاب اول روح جاودانی»
«دوشدك جداسن اماباق در اشتهارك»
(عبدالحق حامد)

اِشْتِیاق { [ع] شوقلنمه، خواهش دل، میل قلبی ، درونی ایستك : [مصوّر ایسه نور دیدهٔ اشتیاق رسمدر — پژمرده — اکرم] عرض اشتیاق = کوره جکی کلدیکنك بیانی، کال اشتیاق . [هر نه طرفدن قولاغمه آواز ایرشسه اصحاب اشتیاقك ورد زبانی اولان ذکر غمکدن باشقه برشی اولمدیغی آکلاشیلیور — بارقه — شیخ وصفی]

« مقیم حجرهٔ شوقم فضای قربکده »
« همیشه سمع امیدمده اشتیاق صدا »
(فضولی)

« اشتیاقك دردناك ایتدی بنی »
(لا)

«کوکلر اشتیاقنده پریشان »
« کورنلر کورمه ینلر اولدی یکسان »
(یحیی)

« ایلدی بی تاب حیرت کوکلمی درد فراق »
« اوندی مانع عرض اخلاصه کال اشتیاق »
(لا)

« شرحه شرحه ایله سون سینه‌م فراق »
« ایله یم تا شرح درد اشتیاق »
(نحیفی)

« عاشق البته ایدر معشوقه عرض اشتیاق »

اِشْجار { [ع] آغاج یترمك ، یتشدرمك : فن اشجار .

اِشْجاذ { [ع] برنجیسی بر آدمی کدر ومحنته کرفتار ایتمك ،
اِشْجان { ایکنجیسی مغموم ومحزون ایلمك معناسنی افاده ایدرسه ده لسانمزده ایکیسی ده استعمال اولونماز .

اِشْحاء { [ع] آغز آچمق : اشحای صبی .

اِشْحاذ { [ع] بیله مك ، بیلنمك ؛ کسکین ایتمك ، ایدلك : اشحاذ سیف . بو معناده « تشحیذ » چوق قوللانیلیر .

اِشْراب { [ع] ایچیرمك، ایچیرلمك : اشراب ماء بارد، خسته یه صو ایسته دکجه لیموناطه اشرابی لازم کلیر . § ایما، قاپالی صورتده آکلاتمه : بو معامله ایله خشنود اوله میه جغنی اشراب ایتدی . [دول بحریه یه ویردیکی تقریرلرده سویش قنالی مشکلاتنك دخی میدانده اولدیغندن بحث ایتمسیله امتیاز نامهٔ مذکورده مندرج اولان طون دوقاپاسیته دن مبادی هنوز تعیین وتحدید اولنمامش بر مقیاس اولدیغنی اشراب ایتمش ایدی — سویش قنالی حقنده لایحه — جودت پاشا] ،

[برصهبای خوشگوار جواب اشراب ایتمکله — شفیق نامه]

اِشْرارْ { [ع] ظاهره چیقارمق ، برشیٔ قوروتمق ایچون سرمك . قوللانیلماز . [اِشْراره] = قورو باصدرمه .

اِشْرافْ { [ع] یوکسك یره چیقمق ، یوکسکدن باقوب آکلامق ، خسته موته چوق یقین‌اولمق ، محوه ، موته یوزطوتمق . [مُشْرِف] بوندن مشتقدر . (مشرف خراب) = ییقلمغه یوز طوتمش .

اِشْراقْ { [ع] طوغمق ، طلوع ایله برابر نورلاندرمق دیمکدر : اشراق آفتاب § نشر ضیا ایله پارلاتمق ، پارلادلمق :

« ایله‌دك نور کالاتکله اشراق عرب »
(نعت‌شریف—اکرم)

« طبعی آینهٔ اشراق‌اوله تاکیم آندن »
«منطق‌الطیراوقویه‌طوطی‌وببغای‌سخن»
(وهبی)

§ ضیادار وپارلاق اولمق : [لیلهٔ سور پرسرورده صیفیه‌نك جواری اشراق ایدییوردی.] « اِشْراقِیُونْ »= فلاسفهٔ قدیمه دن حکیم یونانی [فیثا - غورس] ك طریقهٔ حکمیه‌سی . [آز زمان ایچنده آفتاب عالم افروز کبی بونجه بلاد وممالکی ضیای شمشیر قهرمانانه سیله اشراق ایتمش اعاظم ومشاهیر اسلام آره‌سنده کندیلرینه بحق برموقع مستثنی قزاندیرمشدر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

« حل‌ایدردك‌علم‌اشراق‌ایچره‌هپ‌مشکلرین »
« ایتسه افلاطون رأ یکدن کراستفسارشمع»
(ریاضی)

اِشْراكْ { [ع] جناب اللهه شریك قوشمق ، اللهك اشی ، اورتاغی وار زعمم باطلنده بولونمق . « مُشْرِك » بوندن مشتقدر : [فضیحهٔ اشراکك مظهر عفـو آلهی اولمیه‌جغی فرقان‌کریمده‌تصریح واخباربیورلمشدر]

« نبوت کیمیای‌سرسرشت‌پوتهٔ اشراك »
« ولایت‌واصل‌اکسیر اجزاخانهٔ علیا »
(نابی)

اِشْرِیراقْ { [ع] کوز یاشنه غرق اولمق ، آغلامقدن بوغولمق درجه‌سنه کلمك : اشریراق عاشق ، اشریراق یتیم نومید .

اِشْطاطْ { [ع] خلاف عدل اولەرق حکمده ظلم ایتمك § بر شیئك قیمت حقیقیه‌سندن فضله بها ایسته‌مك معنالرینی افاده ایدر ایسه‌ده لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِشْعابْ { [ع] فراق ابدی ایله آیرلمق ، وفات ایتمك . استعمال اولونماز .

اِشْعارْ { [ع] بر شیئی تحریراً بیلدیرمك ، بیلدیرلمك : [کیفیتك سریعاً اشعاری ، محلنه اشعار ماده ایدلدی ، حقیقت حالی

اشعار ایتدی .] نظمده صرف بیلدیرمك معناسنده دخی استعمالی جائزدر . عربیده اولدیغی کبی معانیٔ سائرەده اصلا قوللانیلەماز . جمعی [اِشْعارات] در: [اشعارات واقعەدن مستبان اولدیغنه کوره] بو صورتله اکثریا کتابت رسمیه ده قوللانیلیر . [چونکه قائممقام کوپریلی زاده عبدالله پاشا وقعەنك صورت تحدثی اولجه علی التفصیل ادرنەیه اشعار وانها ایلەمش — روضة الکاملین] ، [بعض رسائلك وبرده قرآن کریمك سزه کوندرلمسی ایچون معارف نظارتنه اشعار اولنمشدر — المانیایه مکتوب — جودت پاشا]

اِشْعاع { [ع] شعاعلانمه، کونشك نشر ضیا ایتمەسی § طاغیتمق. حکمت طبیعیه اصطلاحاتنجه [اِشْعاع] فروعك طاغلمەسی دیمکدر .

اِشْعال { [ع] شعلەلندرمك ، پارلاتدیرلمق ، آتشی عاولندیرمك ، طوتشدیرلمق : [اشعال قنادیل، ماداغاشقارلیلر ینه نائرۀ حرب وستیزی اشعال ایتدیلر ، قندیلك اشعالی] ، [وهر نفس اشعال چراغ حیات ایچون اولور — مکتوب — کمال] ، [ترجاندن خراسانه کچەرك تسخیریله اوغراشمقده ایکن جهانکیرایله اویسك تکرار اشعال نائرۀ فتنه ایلدکلرینی استخبار ایتدیکندن —مشاهیر اسلام — (اوزون حسن) — حمید وهبی] ، [بن اعمال اصفهاندن حی نام برقریەدن بر دهقان زاده ایدم . پدر ومادرم آتشپرست اولمغله بندخی همواره اشعال آتشه اشتغال ایله کمر بستهٔ خدمت نار ایدم — سیر ویـ.ی]

اِشْغال { [ع] مشغول قیلمق ، قیلنمق ؛ بر آدمی ایشه طوتمق، اویالامق،اویالاتمق،[مشغول اشغال اولونماز ، ذاتاً مشغولسکز بزده بیهوده اشغال ایتمیەلم ، امور مهمه ایله مشغول اولان ذوات کرامك اسباب عادیه ایله اشغالی مخالف آدابدر .] یالکز اشخاص حقنده قوللانمق لازمدر. [حرقان بخارانك مواقع ونقاط مهمهٔ حربیەسندن معدود اولوب حکمدار ایسه الك مستحکم یرلرینی اشغال ایتمش واوزمانك قواعد حربیەسی اقتضاسنجه هرطرفه خندقلر یاپمش ایدی—مشاهیر اسلام(قتیبه بن مسلم) — حمیدوهبی] شو مثالده کورلدیکی وجه ایله (اِشْغال) ك ضبط و استیلا ایتمك ویاخود قوهٔ جنودیه ایله طوتمق مقامنده قوللانیلمسی و[occupation militaire] مقابلی اولەرق « اشغال عسکری » تعبیرینك استعمالی مناسب دکلدر. بومقامده [استیلا]قوللانیلمه. لیدر]،[شان وشهرت دلیرانەسی یالکز شرقه دکل غربه بیله پاییلدیغندن مأثر فتوحات کارانەسی بعض فرنك تاریخلرینك الك پارلاق صحیفەلرینی اشغال ایلمشدر—

مشاهیر اسلام (جلال‌الدین اکبر)— حمیدوهی] .

اِشْفاء { [ع] خسته نك شفایاب اولمه‌سنه چالیشمق، خسته یه شفالی شی ویرمك : اشفای مریض ایچون ترتیب ایتدیکی دوانك تأثیری کورلمه‌دی .

اِشْفاف { [ع] ترجیح ایلمه‌مك ، بر شي دیکر نسنه یه اوستون طوتمق . قوللانیلماز .

اِشْکال { [ع] برشی مشکل، مغلق اولمق ، عسرت پیدا ایتمك؛ کوجلك: [اشکال‌مسئله، اشکال امور ، اویولده دوچار اشکال اولمامق قابل دکلدر] (حلّ اشکال) = بر ماده‌یی مغلقلقدن قورتاروب مرتبهٔ وضوحه چیقارمق دیمکدر .

« ترتیبده اولمق ایله اشکال »
« تنظیمده بنده ایتدم اهال »
(لا)

« مهد خولیایه صور زای صفادر خامه‌م »
« درد اشکال معانی یه دوادر خامه‌م »
(جودت پاشا)

« حل اشکال طلسمات امور ملکه »
« ایتمش استاد ازل‌لطفکی مفتاح مرام »
(نابی)

اِشْکَسْتَه { [ف] قیریق ، قیریلمش دیمکدر . (شکستن) مصدرندن اسم مفعول . همزه‌سی « الف اشباع » قبیلندندر. فارسیده بونك معنای مفعولیتی اکثریا غائبه تعلق ودلالت ایدر . همزه‌سز (شکسته) دخی قیرلمش دیمکدر . فارسیده موقع استعماللاری فرقلیدر . لساننمزده بو فرق استعمال نظر دقته آلنمایور . فقط (اشکسته) یالکز نظمده قوللانیلیور :

« اشکسته طاقت بر نونهاله »
« تشبیه ایدردم جسم نزارم »
(اکرم)

« نیّر عرفان ایکن آینهٔ لطفك سنك »
« کور ینه اشکسته‌لایق می کمالك صورتی »
(نورس)

« سبووش قویوب بوکرینه دستنی »
« صناردی دل زار اشکستنی »
(عزت ملا)

اِشْکِل | [ف] شبهه ، حیله § اوك طرفدن صاغ وآرقه دن
اِشْکِیل | صول آیاغی بیاض اولان آت که عربلر عندنده مردود ومنفوردر .

اِشْکَنْبَه { [فارسیدن محرّف] اصلی « اِستنبه » یاخود « شکم بنده » درکه برنجیسی چرکین شی وایکنجسی طویمق بیلمه‌ین ، اوبور دیمکدر . حیواناتده بولونان بر نوع قورساق : اشکنبه‌جی دکانی .

« دکل اوطه اشکنبه‌دن بر فنار »
« قلنمشیدی کاغد ایله استتار »
(عزت‌ملا)

اِشْكُنْج { [ف] چیمدیك . قوللا - نیلماز .

اِشْكَنْجَه { [ف] عذاب ، اذیت . بعضاً نظمده همزه اسقاط اولونور . [وقتیله اوروپاده ، باخصوص اسپانیاده انكیزیسیون مأمورلری درلو درلو اشكنجه آلتلری استعمال ایدرلردی ، انكیزیتورلر ابلیسی مبهوت ایده‌جك صورتده اوقدر دلسوز اشكنجه‌لر ترتیب واجرا ایدرلر- دی كه مشاهده ایدنلرك تویلری اوربرمه‌مك ، كوزلری یاشارمامق قابل دكلدی .]

« بو شكنجه وعتابه بوقدر نه‌دن سزایز »
(فراق)
« اكثر سوزی طالب وكلیمك »
« اشكنجه‌ی طبع مستقیمك »
(لا)
« متروك ایدی آلت شكنجه »
(نابی)

اِشْكَرْف { [ف] قالین ، طیانقلی § شان وشرف ، عز وشوكت .

اِشْكَرَه { [ف] شاهین ، طوغان ، آنمجه كبی آو ایچون قوللانیلان تعلیملی قوش .

اِشْكُفَه { [ف] شكوفه كبی چیچك دیمكدر § استفراغ معناسنه‌ده كلیر .

اِشْكَنَه { [ف] ات صویی وطوغرانمش اتمك ایله پیشیریلان تیرید . § اختیاراق ، یاخود غضب وحدت سببیله چهره‌ده حاصل اولان بوروشقلق .

اِشْكُوخ { [ف] بیقیلش ، یوزاوستی قاپانش . سورچمك ، قایمق ، ییقلمق معنالرینی افاده ایدن « اشكوخیدن » مصدرندن مشتقدر .

اِشْمام { [ع] قوقلاتمق ، قوقلادلمق § تجوید اصطلاحنجه اثنای قرائتده دوداقلرله ضم وكسردن برینه اشارتدر .

اِشْمِئْزاز { [ع] جان صیقیلمق ، انقباض درون پیدا اولمق § استكراه ، یوز بوروشدیروب ایكرنمك ، یوزنی اكشیتمك § ناكهانی تتره‌یوب اوربرمك : [بوسوزی ایشیدنجه چهره‌سنده فوق العاده علائم اشمئزاز پیدا اولدی]

اِشْنُوشَه { [ف] آقصیریق . عربیده « عطسه » دیرلر .

اِشْهاء { [ع] كوزدیكمك § آرزو وطلب ایدیلنی ویرمك . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِشْهاد { [ع] شهادت ایتدیرمك ، شاهد كتیرمك ، شاهد طوتلمق ، برآدمه برماده حقنده كوردیكنی یاخود بیلدیكنی سویلتمك : [اثبات كیفیت ایچون اشهاد ایتدیكی آدملرك تزكیهٔ نفسی ایجاب ایدر ، بو دعواده فلانك اشهادی مقبول اوله‌مز] ، [وقایهٔ شان وشوكت استقلال واستبداد امنیه‌لرینی ضامن

ومتكفل حكمنده اولدقلری وارستهٔ قیداشهاددر — قونت نسلرودهمکتوب — پرتو پاشا]

« مدعی منکر اولورسه چکرم اشهاده »
« حق‌شناس، اهل نظر آگلادیغم یارانی »
(نفعی)

اِصٰابَتْ { [ع] طوغری وارمق، طوغریجه ایریشمك ؛ راست کلمك : [آتیلان اوق هدفه اصابت ایتمه‌دی ، حاشاری چوجغك آتدیغی طاش بکجینك کوزینه اصابت ایتدی، اصابت صاعقه، اصابت دعا]، [بحیرا دخی اصابت سهم اجتهاددن فرحناك اولوب — سیر ویسی .] § بر سوزده ، بر ایشده صوابی بولمق یاخود صوابه راست کتیرمك : اصابت رأی، فکرنده اصابت ایتدی، اصابت قرین = صوابلی، صوابه یقین اوله‌رق § آفت، کدر: اصابت نزول، اصابت عین .

« بیك درلو مرض ایتسه اصابت ضرر ایتمز »
« لطف ایده مکر مرك مفاجای زمانه »
(نفعی)

« دودست لطفله قورتار اصابت ایله‌مه‌دن »
« رواق کالبد جسمه نار نفت اندود »
(ثابت)

«نه‌رأی ایلرسه حکمی محض توفیق واصابتدر»
(لا)

« ترك ایله اصابت ادّعاسن »
« اصلاح ایده‌درعقب خطاسن »
(لا)

« حاصلی رأی حکم سنج اصابتکارك »
(منیف)

اِصٰاتَه { [ع] سسلنمك ، سس چیقارمق . نادراً قوللا . نیلمشدر .

اِصٰاخَه { [ع] قولاق طوتوب دیکله مك . استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِصٰارَه { [ع] چادر اپی یاخود قازیغی § زنبیل ، چول، چوال .

اِصٰاغَه { [ع] اریدلمش شیلری قالبه دوکمك ، قالبه دوکلك : [قورشونه نسبت معینه‌ده آنتیمون تخلیط ایدیله‌رك مذاب حالنه کتیرلدکدن صوکره حروفات اصاغه ایدیلیر ، چلیکدن طوپ اصاغه‌سی ایچون ترسانه‌ده انشا قیلنان فابریقه]

اِصْبٰاحْ { [ع] صباح وقتی، سحر زمانی ، فجر صادق : فٰالِقُ الْاِصْبٰاحْ = سحر زمانی آغاردان، جناب الله .

اِصْبٰارْ { [ع] صبر ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : اصبار اسیر ، اصبار فقیر . استعمالی اندردر .

اِصْبَعْ { [ع] عربیده همزه وبانك حرکات ثلثه ایله تلفظی جائز ایسه‌ده لسانمزده یالکز بوصورتده استعمال اولونور. «پارمق» دیمکدر ، جمعی [اَصٰابِعْ) در . [مُغْلُ الْاِصْبِعْ] = بك شریر وخائن آدم حکمنده قوللانیلیر .

اِضْداء { [ع] عكس صدا ، بر آدم باغيرديغى ، ياخود بركورولتى اولديغى زمان آفاقده عين صدا حاصل اوليش : اصداى جبل .

اِصْدار { [ع] صدور ايتديرمك، ايتديرلك ؛ چيقارمق، چيقارلمق : اصدار فرمان، امر سامى اصدارى . عربيده اولديغى كبى اليوم ارجاع معناسنده قوللانيله ماز .

اِضْداق { [ع] خاتونك نكاحنده تعيين مهر ايله مك معناسنه ايسه ده لسانمزده هيچ قوللانيلماز .

اِضْر { [ع] قولاغك كوبه دليكى، ايچى§ عهد، يمين §موجب ميلان اولان شى . لسانمزده هيچ قوللانيلماز .

اِصْرار { [ع] عزم قوى، برشيدن و بر ايشدن دونمه مك اوزره التزام ثبات كه لسانمزده آياق باصمق ، آياق ديره مك دينير : [دائما مثالبهٔ اولى الابراره شد نطاق اصرار ايدن بى ادبان — شفيق نامه .]

« ناز ايده امان اصرار ايتمه بو قدر ساقى »

(اسماعيل صفا)

« خطاب ايله يوب آه كه تكرار اغا »

« ايدرمش حماقتده اصرار اغا »

(عزت ملا)

« ايتمه يوب رأى خطاده اصرار »

« عودت ايت راه صوابه تكرار »

(وهبى)

اِصْطِبار { [ع] دوكولمك معناسنه در . طمارلردن قان فيشقيرمه سى مقامنده قوللانيلير .

اِصْطِبار { [ع] زورينه صبروتحمل ايتمك ، ايستمه مه يرك قاتلانمق : [بو معاملهٔ تاب فرساسنى نفسنه مال ايتمه جك درجه لرده اظهار اصطبار وهرشيدن زياده لذت آلديغى امر تحصيله صرف سعى بى شمار ايدر ايدى — مشاهير اسلام — جيدوهبى]

« دشواردر اصطبار هجرانكزه »

(معلم ناجى)

اِصْطَبْل { [ع] آخور : اصطبل خاص، اصطبل همايون . [اصطبل عامره] تعبيرى غلطدر . بالاده كوستر لديكى كبى (همايون) ايله قوللانيلماليدر . [اصطبل همايون مديراكنده ويا اووقتك تعبيرنجه ميرآخورلقده بولنان فرهاد آغا ايله باقيدن صكره زماننك الك بيوك شاعرى عد اولنان نوعى ايدى — جزمى — كمال] ، [ارباب حرف مقوله سى ايله براكده داخل اصطبل معاشرت اولمق پاى امانمزه بند خطر اورمقدر تعبيريله — روضة الكاملين]

« ينه اصطبل شهنشاه جهان آراده »

« كهنه آتلر بولونور بيرى برندن اعلا »

(نفعى)

« كرچه اصطبل شهنشاهه دكلدر لايق »

(وله)

« قوجه لقدن سيلنوب آربه لغى ناچارك »

« قالدى اصطبل رياضتده نه آربه نه صمان »

(ثابت)

اِصْطِحَابْ } [ع] حفظ اتمك ، دوستلقده بولونمق ، الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِصْطَخَرْ | ايرانده بربلده‌نك اسمی § صو بريكمش ير ،

اِصْطَخْ | حوض ، كول.

اِصْطِدَامْ } [ع] ايكی شيئك بربرينه شدتله طوقوشمه‌سی ، شدتله چارپشمق . قوللانيلماز .

اِصْطِعَادْ } [ع] يوكسكه چيقمق . بو معناده (صعود) و (ترفّع) زياده قوللانيلير .

اِصْطِفَاء } [ع] برشيئك خالص وتميزينی سچوب آييرمق، پاك واعلاسنی آلمق . اسمای نبويه‌دن اولان (مُصْطَفَی) بوندن مشتق و سچلمش ، بركزيده ديمكدر :

« مسند آرای لعمرك تاجدار اصطفا »
« لی مع الله تختنك سلطان لولاك افسری »
(نظيم)

« محمدا سن اودرّ يتيم سين كه سكا »
« مقامدر صدف بحر اصطفای وجود »
(نورس)

اِصْطِفَافْ } [ع] صف باغلامق، صف صف ديزلمك، صيره‌لامق: اصطفاف جنود، اصطفاف شاكردن . آز قوللانيلير .

اِصْطَفْلِينْ } [ع] هاووچ . بعض كتب قديمه ده بو لفظك يونانيدن مأخوذ ومعرب اولديغی كوستريليور. ضم همزه جائزدر .

اِصْطِلَاحْ } [ع] بر علمده ، بر فنده ، بر صنعتده موضوع اصليسندن باشقه معنای مخصوص ايله قوللانيلان كلمه، تركيبدر كه ارباب اختصاصك بالاتفاق استعماليله تعيّن ايدر : مثلا (اِشْبَاعْ) كبی كه قارن طويورمق ، چوغالتمق معناسنه موضوع ايكن علم طبده بر ماده‌نك قوهٔ تحمليه سنك زوالنه اصطلاح اولمشدر. (اشتكاء عن الحكّام) كبی .

« اصطلاح اولمش ديني فكر وتلاشه پيچ وتاب »
(تحفهٔ وهبی)

« تا كچمه‌ينجه مدرسهٔ قيل وقالدن »
« آكلانماز اصطلاحی كتاب محبتك »
(نابی)

§ بر قومك موضع اوّلندن نقل اولونان بر اسم ايله ديكر بر شيئی تسميه ده اتفاق § تكلّفلی ، طمطراقلی سوز : اصطلاح پاره‌ليور ، اصطلاح صاتيور .

« اصطلاح اوزره تكلّم ايلر »
« باقوب اطرافه تبسّم ايلر »
(وهبی)

اِصْطِلَاحْ پَرْدَازْ ، اصطلاح پرور = تكلفلی ، هر كسك آكلايه‌مه‌يه‌جغی صورتده سوز سويله‌ين. اصطلاحپردازانه = تكلفلی سوز سويله‌مكه مائل اولان آدمه ياقيشه‌جق صورتده. اصطلاحپردازی = اوصورتله ، تكلفلی سوز سويله‌مكلك.

لسانمزده (اصطلاح) عربیده اولدیغی
کبی صلحلشمك ، مصالحه معناسنده
اصلا قوللانیله‌ماز .

اِصْطِلاٰحاتْ { [ع] ارباب علم وفنون بیننده حاصل
اولان موافقت‌اوزرینه معنای مخصوص
ایله قوللانیلان کلمه‌وترکیبلر ، اصطلاحك
جمعی § تکلفلی سویله‌نیلن سوزلر :
اصطلاحات ادبیه ، اصطلاحات طبیه ،
اصطلاحات رسمیه ، اصطلاحات ریاضیه ،
اصطلاحات سیاسیه ، اصطلاحات
شرعیه .

« کراکهٔ صوف پر مباهات »
« موج آور بحر اصطلاحات »
(شیخ غالب)

« صریر خامه‌صانمه اصطلاحاته بوغولمقله »
« ایدر بیچاره دائم شیوهٔ کتابدن فریاد »
(قوجه راغب)

« جوش ایدر صانکه یم عرفانی »
« اصطلاحاته بوغار یارانی »
(سنبلزاده وهبی)

« اصطلاحات من یقدر هپ »
« برآلای قول مزخرفدر هپ »
(وهبی)

« لطفنك قدرینی بیلدرمك ایچوندرمطلق »
« اصطلاحات فنون ایچره بولونمق ابعاد »
(نابی)

« کیمیاکر سوز ایله سیر اولماز »
« اصطلاحات ایله اکسیر اولماز »
(نابی)

« هرکیمك واوارایسه ذاتنده‌شرارت کفری »
« اصطلاحات علوم ایله مسلمان اولماز »
(فضولی)

اِصْطِلاٰمْ { [ع] هیچ اثری قالمامق صورتیله دیبدن
کسمك : اصطلام شجر .

اِصْطِنٰاعْ { [ع] آدم انتخاب واختیار ایتمك ، آدم
سچمك : اصطناع دوست . [شعلهٔ چشم
جعد بومی‌شمع بزم آرای اصطناع کبی —
شفیق نامه]

« ناز واستغنایی‌ترك ایتدهٔ آشوخ‌عشوه‌باز »
« بونجه عشاقك ایچندن ایله‌عاشق‌اصطناع »

§ ترتیب ضیافت واحبابی دعوت
ایتمك § صنیعه اویدورمق کبی معانی
سائره‌سی عربیده معتبر ومستعملدر .

اِصْطِیٰادْ { [ع] آوه چیقمق ، صیده کیتمك ، آولامق :
[برای اصطیاد انبارلی قریه‌سنه
قدر کیتدکلری حالده اللری بوش
دوندیلر] یادکار اقلام اسلاف اولان
والیوم قوللانیلمقده بولونان بعض
جمله‌لرده ، تعبیراتده اولدیغی وجه ایله
الفاظ مترادفه استعمالی وقتیله اثر
هنر ومعرفت عد ایدلمش اولسه بیله
زمانمزده مستحسن ومقبول دکلدر .
زیرا سادکیٔ افاده‌یی وسلاست کلامی
اك زیاده خللدار ایدن بو مثللو
حشویاتدر . مثلا [وقت حرکتکزك
سریعاً وعاجلاً اورایه اشعار وازبار
ایدله‌سی الزمدر .] جمله‌سنده ایکی

کلمه بلا لزوم یازلمشدرکه بونلر طی ایدیله جك اولسه کلام حشوسز و آهنکدار اولور . بونده « سریعاً ، عاجلاً و اشعار، ازبار » ماده‌لرندن هانکیلری حکماً دها قوتلی ایسه آنلری ابقا ایله دیکرلرینی یازمه‌ملیدر . ایشته بو قبیلدن اوله‌رق [برای صیدوشکار] تعبیرنده دخی « صید » ایله « شکار » دن بری زائد و بی لزوم اولدیغندن بونلرك برینی طی ایتمه‌لی ویاخود بو تعبیرك یرینه [برای اصطیاد] تعبیرینی استعمال ایله‌مه‌لیدر . حاصلی کلامده الفاظ مترادفه‌نك استعمالی بعضاً تأیید حکم ومعنی ایچون تجویزاولونه‌بیلیرسه‌ده اویله بلا لزوم و یاخود زائد اوله‌رق قوللانیلمه‌سی مناسب دکلدر .

اِصْعابْ [ع] کوچ ومشکل اولمق، کوچلشدرمك، کوچلشدیرلمك: اصعاب امور، اوایشك بوقدر اصعابی . ینه بومعناده [تَصعِیب] زیاده استعمال اولونور .

اِصْعادْ [ع] بوقاری چیقارمق ، یوکسکه قالدیرمق. عربیده معتبر ومستعمل اولان معانیٔ سائره‌سی لسانمزده اصلا قوللانیلماز. [بوسفرلرده‌کی غلبانی ایسه حضرت ارطغرلك شان فاتحانه‌سنی اقصای اشتهاره اصعادومتبوعی یاننده احراز ایتدیکی امنیت واعتمادك درجه‌سنی قرین ازدیاد ایلدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِصْغارْ [ع] کبر ایدوب یوزینی ایکمك که لسانمزده بوکا [صورات ایدییور] تعبیر اولونور .

اِصْغاء [ع] قولاق ویروب سوز دیکله‌مك ، سوز دیکله‌یوب قبول واجرا ایتمك : [اولجه نصائح واقعه‌یی اصغا ایتمدی] ، [صورت سلوکمدن رنك توکل کیدوب عالم همتدن بوسروشه ملهم اولدم . وبو معنایی اصغا قیلدم که ... — شکایتنامه — فضولی]

«زبانه نطق ویرمش کوشه ویرمش قوّت اصغا»
(نابی)

« سوزینی ایتمز ایسه کره اصغا »
« ایتمه معتوهی دخی استهزا »
(وهبی)

« سن قدرت فهمی ایله پیدا »
« بن سویله یه‌یم سن ایله اصغا »
(شیخ غالب)

« سمع پاکیله ایدردی اصغا »
« کوکده جبریله نه امر ایتسه خدا »
(خاقانی)

« ای طالب شبچراغ معنی »
« انصاف ایله قیل کلامم اصغا »
(شیخ غالب)

اِصْغارْ [ع] کوچلتمك § خوار کورمك ، حقیر عد ایتمك : اصغار کبار . معنای اولیده [تَصغِیر] زیاده استعمال اولونور .

اِصْفِرارْ [ع] صاری اولمق ، صاریلق کلمك، صارارمق

مق : اصفرار اوراق ، اصفرارعين ، اصفرار سيما .

اِصْلاح [ع] بر شيئك عيب وقصورينى رفع ايدوب ايى حاله كتيرمك ، تحسين ايديله جك طرزه قويمق ، بر شيى دوزلتمك : [اصلاح حال ، اصلاح امور ، برمديرك اقدم وظائفى مأمور اولديغى اداره‌يى دائما اصلاحه چالشمقدر .] نسبتنده [اِصْلاحى] ديئيلير : تدابير اصلاحيه ، [كچن سنه فرقهٔ اصلاحيه ايله چقور اووه‌ده كزيلان محللرده جيلان سوريلرندن باشقه — آطنه مكتوبى — جودت پاشا] ، [دولسپس ايسه مورسون اصولنى تماميله اجرا ايتميوب كويا آنده‌كى خطالرى اصلاح يولنده بعض تعديلات وتغييرات اجرا ايتمكله — سويش قنالى لايحه‌سى — جودت پاشا .] [اصلاح ذات البين] = ايكى كشينك آراسنده‌كى خصومت رفع ايديلوب بارشديرلمه‌سى .

« امور دولتى تنظيم واصلاح ايلدى الحق »
« عمارت قيلدى اقدامى نيجه امصار وبلدانى »
(ذيل همدمى)
« كاه اول شاه عنايت معتاد »
« يعنى اول باعث اصلاح عباد »
(خاقانى)
« كيمدر ويرن عليله تداوى‌يه احتياج »
« كيمدر قويان مزيت اصلاحى مرهمه »
(لا)

« ترك ايله اصابت ادّعاسن »
« اصلاح ايده درعقب خطاسن »
(لا)

اِصْلاحات [ع] اصلاحك جمعى . بوزوق حاللرى ، انتظامسز وبولسز ايشلرى ، فنالقلرى دوزلتمك ؛ تنظيم وتنسيق امور اداره ايتمك : [اصلاحات ملكيه ، اصلاحات متصوره ، اصلاحات جديده ، سايهٔ شاهانه‌ده دردست اجرا بولونان اصلاحات كليه‌نك اكمالنى متعاقب پك چوق ثمرات نافعه حاصل ايده‌جكى بى اشتباهدر .] ، [حضرت پادشاه ارتق كشور كشالق لوازمنى اكمال ايچون سوارى وپياده عسكرينك ترتيبات واصلاحاتنه حصر مشغله ايلدى — مشاهير اسلام — حميد وهبى] ، [بناءً عليه مدنيتجه مرتبه‌سى دون اولان بر مملكتده ترقى‌يه خدمت داعيه‌سنده بولونانلر كمالات مدنيه‌سى مسلم برملكك احوال واسباب انتظامنى مشاهده ومطالعه ايتمه‌مش اولورلرايسه اصلاحاتجه ايده‌جكلرى تصور وتدبير بولوندقلرى دائره‌نك درجه‌سنه قياساً اولور — مكتوب — سعدالله پاشا]، [نظام الملك مجرد درايت عالم پسندانه‌سى ثمره‌سيله بويله بر مسند عالى‌يه ارتقا ايدنجه تنظيم وتوثيق امور دولته ، قانونلر ؛ قاعده‌لر وضعنه ومما لكك محتاج اولديغى اصلاحاتى موقع اجرايه قويمغه باشلادى — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اِصْمات { [ع] سكوت ایتدیرمك، صوصدیرمق ، صوصد. برلق : اصمات نسوان آسان دکلدر ، معتوهك اصماتی . عربیده اولدیغی کبی برشیئك ایچنی لبالب یاخود طیقه باصه طولدرمق وزراعت ایدلهمك سبیله ترلا قاتی اولمق معنالری لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر .

اِصْمام { [ع] صاغر ایتمك § شیشه نك آغزینی طیقامق. [اِصمام الدُعاء] = کرك نصیحت ، کرك لوم وتقبیح یوللو حقنده سویلهنیلن سوزلری دیکلهمهین آدم. بویله آدمك نه نفسنه، نه عالمه خیری اولماز.

اِصْناع { [ع] یاردیم ایتمك ، غبی برآدم کرکی کبی تعلم ایلهمك معناسنه ایسهده هیچ قوللانیلماز.

اِضْنان { [ع] طارلق ، آیاق دیرهمك ، کبرلنمك کبی معانیٔ مختلفه یی افاده ایدر . فقط لسانمزده اصلا استعمال اولونماز .

اِضْواء { [ع] قورومق ، یاش وایصلاق برشیئك تأثیر هوا ایله رطوبتی زائل اولوب قورو حالنه کلمهسی : اضوای دستمال ، اضوای جلد .

اِضْهار { [ع] صهریّت پیدا ایتمك، داماد اولمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِضائه { [ع] ضیا لاندرمق ، ضیالاندیرلق § روشن اولمق: اضائهٔ افکار. نظمده (اضائت) طرزنده دخی استعمالی جائزدر . [سراپا یعنی غرهٔ غرای صداقت اولان جبین مبین آفتاب اضائتدن تا مقبل لب ادب فلك اطلس اولان دامن اجلالنه ، آندن پای عرش پیماسنه وارنجه منظور نظر موشکافی اولدی — سیرو یسی] زمانمزده شو مثالده کورلدیکی کبی نثرده (اضائت) صورتنده قوللانیلمهیور .

اِضاعه { [ع] ضایع ایتمك ، محو ایدلمك : [اضاعهٔ وقت جائز دکلدر . اضاعهٔ ایّام نوجوانی ، بالآخره موجب پشیمانی اولور. اویله قیمتدار بریادکارك اضاعهسنه هر انسان راضی اولهماز .] وقتیله نظم و نثرده (اضاعت)طرزنده دخی قوللانیلیردی. شمدی بوصورتله یالکز نظمده استعمال ایدیلهبیلیر . [والا قدر بیلمز وخود ناشناس برآلای ندمای وسواسه بیهوده یره سلام و ثنامزی اتلاف واضاعت ایتمیهسز — توقاد مکتوبی — کانی]

اِضافات { [ع] اضافتك جمعی : اضافات بیانیه ، تتابع اضافات = تلفظی لسانه واستماعی صماخه خوش کلمهین بر قاچ لفظك مسلسلاً یکدیکره اضافهسی § اصطلاحات صوفیهجه علائق ، روابط دنیویه : اسقاط اضافات = ترك ماسوی .

« منظومهٔ فارسی وش ابیات »
« بالجمله تتابع اضافات »
(شیخ غالب)

اِضافَت { [ع] قاعدهٔ مخصوصه‌سنه توفیقاً بر عباره‌ده یکدیکرینی علاوه صورتیله تعقیب ایدن ایکی کلمه بیننده‌کی علاقهٔ نسبیه ، ارتباط § ایکی کلمه‌نك بربرینه مرتبط اولیشی . بو معنالرده مطلقا [اِضافَت] طرزنده استعمال اولونور: اضافت لامیه، اضافت بیانیه. [قدید اولمش شکوفه‌لر قوپارلدیغی یره نسبت ویا آلندیغی طرفه اضافتله باشقه‌جه برخاطرهٔ دلنشینه، آریجه بر جاذبهٔ خاطرنشانه‌ده مالك اولورسه آتلغه بر درلو قییله‌ماز — پژمرده — اکرم]

اِضافَه { [ع] میل ایتدیرمك ، ضم ایتمك ، اوسته قومق § قاعدهٔ موضوعه‌سنه توفیقاً برکلمه‌یی دیکر کلمه‌یه ربط ایتمك، برکلمه دیکرینه ربط ایدلك . بومعنالرده [اِضافَت] طرزنده قوللانیله‌ماز : توالئ اضافت = تلفظی لسانه ثقلت ، صماخه نفرت ویره‌جك صورتده برقاچ کلمه‌نك بربرینه اضافه‌سی . [بومآثر عظیمهٔ شهریارانه‌سی نام نامیسنه (قانونی) لقب مفخرتی اضافه ایتدیرمش ایدی — سلطان سلیمان — حمید وهبی]
« سواددیدهٔ خورشیداولوردی اعلاده »
« اضافت بدنکله اوجوهر نابود »
(سامی)

اِضاقَه { [ع] طارلغه دوشمك ، طارالتمق . استعمالی اندردر . مأنوسی دکلدر.

اِضْجاع { [ع] یاتیرمق. یان اوستنه یاتمق معناسنده [اِضْطِجاع] قوللانیلیر .

اِضْحاك { [ع] کولدرمك، کولدیرلمك : ماهر برآقتور ، ارباب تماشایی هم اضحاك ، همده ابکا ایده‌بیلیر . صبیانك اضحاکی قولایدر .

اِضْرار { [ع] ضرره صوقمق ، زیان ویرمك، ویرلمك : ارباب احتکار ، دائما ناسی اضرارایدر. [ممالکنه جوار اولان بعض ملوك طوائف دیکرلری کبی هنوز کندیلکرندن اطاعت ایتمدکارندن بشقه آره‌ده صره‌ده تبعه‌سنی اضراره دخی متصدی اولمقده بولنملری جهتیله — مشاهیر اسلام (جلال‌الدین اکبر) — حمید وهبی] ، [کرك وظیفه‌ك داخلنده وکرك خارجنده اجراسنه مجبور اولدیغك حسناتدن فرار وهیچ برکیمسه‌یی اضرار ایله‌مه — تعلیم قرائت — معلم ناجی]

اِضْرام { [ع] آتشی آلولندرمك، طوتشدرمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِضْطِباع { [ع] قوله آلمق. اثنای حجده معین اولان اصوله توفیقاً احرام صارنمق معناسنده براصطلاح شرعیدر .

اِضْطِجاعْ { [ع] یان اوستنه یاتمق § سجده‌ده‌قولتوقلری صیقوب کوکسی یره دکدرمك. قادینلر ایچون نمازده بوصورتله حرکت ایتمك سنتدر.

اِضْطِرابْ { [ع] چالقانش، حرکتلنمه، هیجان § مادی ومعنوی عذاب، تلاش، الم، صیقنتی : اضطراب آور = الم ویریجی، صیقنتی کتیرن. [ارباب فضل وکمال دوچار قید اضطراب اولدیغندن بحث مقامنده ایراد وترقیم اولنمشدر — شرح شفیق نامه — محمود پاشا]، [بر عاجز قلمك نقش صریر اضطرابی اولان ساده بولوحهٔ طبیعیه مصادف نظرمز اولنجه بوكاده شدت انجذابدن کندیمزی آله‌میز — پژمرده — اکرم]، [ای صتمه کونش یوزلو جانانمه نه‌یه اضطراب ویریورسین؟ خسته اولان جانمی نه‌وقته قدر آتشده یاقوب طوره‌جقسین — بارقه — شیخ وصفی]

« روحم ینه اضطراب ایچنده »
« فکرم ینه کشمکشده نالان »
(اکرم)

« نیچون مقید تار بلای زلف اولدك »
« سزادرای دل سرکشته اضطرابسکا »
(نامی)

« اضطراب حال بادیٔ سکونت اولدیغی »
« طفلکن معلومم اولدی جنبش کهواره‌دن »
(عارف سلیمان)

« اضطراب آور انوار رخکدر نکهم »
(نائلیٔ قدیم)

« رشك رخسارك دل خورشیده صالمش اضطراب »
(فضولی)

« شکر کیم بی منت وبی اضطراب روزکار »
« عزت ورفعتله اولدم کامیاب روزکار »
(نفعی)

« املی اضطراب ایدر افزون »
« قوت رشته پیچ وتاب ایله‌در »
(راغب)

« اضطراب سینه‌دن عمرمده ایتمم اشتکا »

اِضْطِراباتْ { [ع] اضطرابك جمعی. المر، صیقنتیلر : [اضطرابات قلبیه‌می تعریف ایده‌مم.]

اِضْطِرارْ { [ع] ناچاراق، چاره‌سزلك، زورینه اولان حال : بِالْاِضْطِرارْ = ناچارلق حالیله، زورینه اوله‌رق. [نه‌اك بیوك فتوحاته موفق اولدقجه قرین مسار، نه‌ده تعاقب مشکلات ایله رهین اضطرار اولور ایدی — مشاهیر اسلام (ابومسلم) — جیدوهبی]، [بهرهٔ آدمیت نیدوکندن آکاه اولمیانلره ایثار واسباغی لایق دکلدر. مکر بالاضطرار اوله — توقاد مکتوبی — کانی]

« دونرسیمایه فکر ایتدکجه حسنك اضطرابندن »
« کوکل بریرده ای آرام جان سنسز قرار ایتمز »
(لا)

« روضهٔ امیدم اولسون برکل مقصود ایله »
« باغ حرمان ایتمه‌سون لاله‌ستان اضطرار »
(نظیم)

« سیر ایدر نقل وطعام کردکار »
« سنده قالماز حرص وآز اضطرار »
(ترجمهٔ مثنوی — اسماعیل فرح)

اِضْطِراری { [ع ف] مجبوریت، زور ایله اولان ؛ اختیارك ضدی صورتیله وقوعه کلن : سکون اضطراری، سکوت اضطراریه، اطاعت اضطراریه، موافقت اضطراریه، تجاهل اضطراری .

(اِضْطِراریّاتْ) مجبوری، زورینه یاپیلان شیلر . (اِخْتیاریّاتْ)ك ضدی .

« اضطراری دل نیجه جان ویرمه سین اول غمزه یه »
« چاره یوق تیر قضادن احترازه نیلسون »
(نفعی)

« اضطراری ایدر اشعارمی شمدی تحسین »
« سوزه کلدکجه قبول ایلمه ین حسّانی »
(وله)

اِضْطِرامْ { [ع] آلولنمك: اضطرام آتش غرام . § صاچ وصاقاله قیر سرپمك . ایکنجی معناده قوللانیلماز .

اِضْطِمارْ { [ع] قرن چکلمك، آتی ادمان ایدوب یوله طایانه جق صورتده قوتلندرمك . الفاظ معروفه دن دکلدر .

اِضْطِناء { [ع] اوتانوب صیقلمق : اضطنای صبیان ، اضطنای نسوان .

اِضْعافْ { [ع] ضعیف قیلمق ، قیلنمق : اضعاف دابّه § برشیئك اوزرینه برمثلی ضم ایتمك ؛ براوقدر زیاده لشدیرمك ، زیاده لشد . یرلمك : [اضعاف مبلغ ، اضعاف اضطراب ، مقدار معاشك اضعافی] مادیّات ومعنویاتده استعمال اولونور .

اِضْلالْ { [ع] ضلالته دوشورمك، دوشورلمك : طوغری یولدن چیقارمق ، چیقارلمق : [بوطریق ایله کریوهٔ اضلالده معتقد امتطا کوردیلر — شفیق نامه]

« بنم شول که شیطانه یوق حاجتم »
« عزازیلی اضلاله وار قدرتم »
(عزت ملا)

« برشخصی که ارشاد ایده حق کیم ایدر اضلال »
(لا)

« سنسین ایدن اضلال نیجه اهل طریقی »
« سنسین ایدن اهدا نیجه کمکشتهٔ راهی »
(لا)

اِضْلالیّاتْ { [ع] اضلاله منسوب یعنی آزدیره جق ، عقیده بوزه جق مباحث ومطالعات : [اوزندیقك اضلالیّاتنه قولاق آصان بولونمادی . اضلالیّات زندیقانه]

اِضْمارْ { [ع] قلبده کیزله مك ، کیزله نلمك : اضمار غیظ = کین صاقلامق . معانیٔ سائره سی لسانمزده مستعمل دکلدر : [منسوباتی حقلرنده اضمار کین ایتمکله برخدمت مهمه ایله — شفیق نامه]

« نه مشکل درد ایمش یارب بو سودای محبت کیم »
« بلا اندر بلا در امر اظهارندن اضماری »
(کاظم پاشا)

« اول رأیی که ایتمش ایدی اضمار »
« خدام وخواصه ایتدی اظهار »
(نابی)

اِضْمامَه [ع] جماعت معناسنه‌در . جمعی [اَضامیم] در . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِضْمِحْلال [ع] زوال بولمق ، نابود ، محو اولمق ؛ بوزوله‌رق بیتمك ، سوءعاقبته اوغرامق: [روماليلرك فساد اخلاق ، موجب اضمحلالی اولدی]

« کلمه‌سون برکون فتور اندیشهٔ فعّالمه »
« باعث اولسون سعی روز افزونم اضمحلالمه »
(شیخ وصفی)

« اودمکه اوله تشتت پذیر اضمحلال »
« بوخود نما نشأت فنا پسند وجود »
(ثابت)

اِطارَه [ع] اوچورمق، اوچورلمق: اطارهٔ کبوتر = کوکرجین اوچورلمه‌سی. وقتیله عربلرك مخابراتده کوکرجین استعمال ایتدکلری اوانده اصطلاح مخصوص اولمشیدی . اوزمانلر مکتوبك کوکرجینك آیاغنه باغلانوب کوندرلمه‌سندن طولایی لسانمزه سرعتله کوندرمك ، کوندرلمك معناسنده انتقال ایتمش ایسه‌ده الیوم :

« بنه نه خوشدی دون کیجه جوار یکه عزیمتم »
« اطارهٔ رقیمه‌یه تردّد اوزره جرأتم »
(اکرم)

شومثالده کورلن [اطارهٔ رقیه] کبی تعبیرلر خوش کوریله‌مدیکندن شیمدی قوللانیلمامالیدر .

اِطاعَت [ع] طَوع اوزره بولونمق، بویون اکمك، برامری قبول ایله حکمنی اجرا ایتمك : [اوامر الهیه‌یه اطاعت فرضدر ، اولوالامره اطاعت واجبدر . ابوینه اطاعت ایدن چوجق البت مظهر فلاح اولور]. [انسان بو حیات فانی‌ده جناب حقه عبادت ، دولتنه اطاعتله ، وطنه خدمتله دنیا وآخرتی معمور ایده بیلیر — سردار اکرم عمر پاشا]

«اطاعت اوزره‌درشرع مبینه‌دائما بونلر»
«قوبدر حق بوکیم بوخاندانك صدق وایمانی»
(همدمی)

« چون کوردی اطاعتنده اهمال »
(فضولی)

اِطالَه [ع] اوزاتمق، اوزادلمق : اطالهٔ دست تعدی ، اطالهٔ لسان = دیل اوزاتمق یعنی ذم وشتم ایتمك ، سویکوب صایمق . [اوته‌یه بری‌یه اطالهٔ دست خسار و(خراسان). (سجستان) جهتلرینی تسخیره ابتدار ایتمکده — مشاهیر اسلام — تیمورلنك] . [تصادف ایلدکلری مزارعه جراد منتشر کبی اطالهٔ ایادیٔ خسار و مضار ایده‌رك — روضة الکاملین]، [اطالهٔ ایادیٔ یغماکری وشقاوته مقتدر اوله‌میه‌رق قلوب قاسیه‌لری لرزان وبال پرصولنلری ریزان اولمشیدی — وله]

اِطْباق [ع] قاپاق پیدا ایتمك . قاپلامق . عربیده باشقه

معناليرده افاده ايدرسه‌ده لسانمزده مستعمل دكلدر . اِطْباقُ الذَهَبَ = آلتون قاپلامق .

اِطْراء {[ع] مبالغه‌ٔ مدح . فوق العاده وصف وثنا ايتمك . [فلانك مدحنده اطرا ايله‌دی] ديمه‌مليدر ، زيرا بولفظده ذاتاً مدح معناسی مندرج اولديغندن بو مقامده (مدح) لفظنی هيچ ايراد ايتمه‌مه‌ليدر : فلانك ذكاسنی اطرا ايديپورلر ، فلانك سخاوتی اطرا ايديپور . فلانك شجاعتنده اطرا ايله‌دی .

« آندن صوكره سزای اطرا »
« صاحب خمسه اديب يحيی »
(لا)

« بحث اوصافنده اطرا ايتسون اهل اجتهاد »
(سروری)

« اول نظمك ايدوب بر اهل معنا »
« مدحنده مبالغه يله اطرا »
(شيخ غالب)

شيخ مرحومك شو بيتنده كی (مدحنده) حشو مليح و (مبالغه يله) حشو قبيح عد اولونور .

اِطْراب {[ع] طربلندرمك ، شوقه كتيرمك ، كتيرلمك : اهل خراباتك اطرابی .

« مطرب ! بزی اطراب ايت »
« نغمه كله صفاياب ايت »
(معلم ناجی)

اِطْراخ {[ع] طرح ايتمك ، دفع ايله‌مك ، ديشاری آتمق . نادراً قوللانيلير .

اِطِّراد {[ع] بربرينه اويوب كيتمك ، يكديكره اويغون اولمق ، نهج واحد اوزره بولونمق ، برطرزده وبر اسلوبده اولمق : مارتده هوا اطّرادسز اولور . اطّراد افكار . [اِطِّراداً لِلباب = قاعده بوزولمامق ، اصوله موافق اولمق ايچون . [كمی‌نك مقدار استيعابی آزالور اولديغندن بو اصول مساحه‌ده اطّراد بولونه‌ماز — سويش قنالی لايحه‌سی — جودت پاشا]
« اولورقات قات اصابت فكر اولنجه اطراد اوزره »
(نفعی)

اِطْراف {[ع] كوز يومق . اولجه ويرلمه‌ين شیء ويرمك . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِطْريح {[ع] يوكسك ، بيوك اوركچ . « دوه‌نك اوركجی » تعبيری مشهوردر .

اِطْعام {[ع] يمك يديرمك ، يديرلمك : اطعام مسافرين ، اطعام مهاجرين ، زوارك اطعامی . [اطعام طعام] تعبيرنی — ياكلش اولرق — استعماله اصلا احتياج يوقدر . تركجه « يمك يديرمك » تعبيرينه قياس اولونه‌ماز . زيرا لسانمزده « يديرمك » ماده‌سی يمكدن باشقه محلده دخی قوللانيله‌بيلير . آنك ايچون « يمك » قيدينی علاوه ايله تصريح مقصد ايتمكه لزوم ومجبوريت واردر . لكن « اِطْعام » بويله دكلدر . « اِطْعام » لفظنده ذاتاً « طَعام » معناسی مندرجدر . بناءً عليه

اوترکیبده « طعام » حشودر . آنك ایچون اوصورتله استعمال ایدلەملیدر.

اِطْغاء { [ع] طاغی قیلمق، قیلغق؛ آزدرمق ، آزدیرلق .
استعمال اولونماز .

اِطْفاء { [ع]سوندرمك، سوندیرلمك. مادیّات ومعنویاتدەقوللانیلیر:
[اطفـای حریق ، آتشـك اطفاسی. اطفـای آتش فتنه ، نائرۀ غضبك اطفاسی] اطفائیـه آلایی = یانغـین سوندرمکه مأمور هیئت عسکریه .
« سوتمی‌سوندی دینلمکله نور نامتناهی»
« نفسله قابل اطفـامیدر چراغ آلهی »
(معلم ناجی)
« صان آلت اطفای حریق‌ایدی‌طولومبا »
« قوللق نفری خادم احراق اوله جقدی »
(پرتو قدیم)

اِطْفاق [ع] نائل مرام ایله‌مك، مقصدینه ایریشدرمك .
نادراً استعمال اولونور .

اِطْلاء [ع] هوائیـاته میل ایتمك § برشیئك‌اوستنه برنسنه سورمك . نادراً قوللانیلیر .

اِطِّلاء [ع] قوقولی‌شی‌سورنمك، عطریّات استعمال ایتمك :
اطّلا عادات مستحسنه‌دندر .

اِطِّلاع [ع] وقوف ، بیلکی ، برشیئك لدنیاتنی بیلمك.
لسانمزده‌ایکی صورتله‌استعمال‌اولونیور. بری « کسب » لفظنـك الحـاقیله‌درکه اوحالده « ایتمك » ماده‌سیله‌قوللانیلیر:

[بوکا پك قولای کسب اطلاع ایده‌. بیلیرلر — فرانسزجه تحصیلی— عطا]:
« دیەمم کسب اطّلاع ایتدم »
« اطّلاع اهلنه وداع ایتدم »
(معلم ناجی)

§ دیکری وقوف، بیلکی‌معناسنده یالکزاوله‌رق‌استعمال‌اولونور: [ارباب اطّلاع، اهل اطّلاع] بوصورتله‌استعما. لنده«ایتمك» ماده‌سی کتیریله‌مز. جمعی [اطّلاعات] در : [سیّاحك اقوام شرقیه حقنـده‌کی اطلاعاتی پك سطحی ومحدوداولدیغی‌افاداتندن‌آکلاشلدی]، [اثنای طریق سـعادت رفیقده نیجه احوال وامور‌ه اطـلاع بیـوروب — قوچی بك رسـاله‌سی] ، [بو خـبر اسمعیلك واصل سمع اطلاعی اولنجه او دخی اردوسیله مقابله‌لرینـه شتـاب ایلدی — مشاهیراسلام — حمیدوهبی]
[حتی صدر مشـاراليه کندیسنی بزم مصاحبته ودائرۀ خصوصیتنه‌ده قبول ایله‌وقوف ومعلوماتندن وتاریخ‌سلفده‌کی اطّلاعاتندن مستفید اولمقله — کاتب چلبی — عبدالرحمن .]
« امجد . . . بونامی بیلملیسین ایلدکسه‌کر »
« تحقیق و اطـلاع فحـاویٔ هر اثر »
(اکرم)

اِطْلاق { [ع] صالیویرمك، صالی ویرلمك:[محبوسك حقنده جهت عدلیه‌جه اجرا قیلنان تدقیقات عمیقه اوزرینه مادۀ جنائیه‌یه اشتراکی

قانوناً ثابت اوله‌مدیغندن اطلاق امر
ایدلدی ، مدت محبوسیتی جزای کافی
عد ایدیله‌رك اخیراً اطلاق ایدلدی]
§ برقید ایله مقید اولمامق ، سربست
بولونمق : [سویلدیکی سوزلر حقنده
اطلاق زبان کفت وکوایتدی — مشاهیر
اسلام — جیدوهبی] ،

« ایله‌دم ارواحی سیران عالم اطلاقده »
« سرعت سیر مسیحا طبع چالاکمده‌در »
(جلال پاشا)

« صاحب دولت وحامیٔ خلافت سنسین »
« صدر اطلاق طورر کن سن اولور غیره حرام »
(نابی)

§ بوشامق ، بوشانمق :
[اسباب شرعیه‌یه مستند اولمایه‌رق
زوجه‌سنی اطلاق ایدن آدم تقبیح
اولونور، زوجه‌نك اطلاق] بومعناده
[تَطلیق] زیاده قوللانیلیر. § تسمیه،
تعبیر، دیمه، دیمك : عجم ایچ یاغنه
[پیه] اطلاق ایدر . [اول عصره
قدر مشایخ اسلامه « ولی‌النعم » اطلاق
واقع اولمامش ایکن دیباجهٔ منشور ابهتنی
پیرایهٔ لقب ولی النعمی ایله توقیع وتوشیح
ایتدردی — مقدمهٔ روضة الکاملین] ،
[ایشته شعر حقیقت بودرلو آتش
فؤاد ایله افروخته اولان سانحات
عشق پروانه‌یه اطلاق اولنمیدر
— پژمرده — اکرم .]

[اطلاق ید] = خیر ایشله‌مك ،
احسان ایتمك. [اطلاق لسان]= دیلی
صالیویرمك یعنی آغزینه کلنی سویله‌مك.

[اطلاق عنان] = دیزکینی براقمق .
[علی‌الاطلاق] = برشیئه مخصوص،
برقید ایله مقید اولمامق صورتیله .
تسمیه ، تعبیر معناسنده بونك جمعی
اولان [اطلاقات] ده نادراً قوللانیلیر.

« اولمش اول محو قضای اطلاق »
« نفس آلدیرماز آکا استغراق »
(نابی)

اِطّلاق { [ع] انبساطلی، انشراحلی اولمق. هیچ قوللانیلماز.

اِطلال { [ع] دمی هدر ایتمك ، ایدلمك § بر نسنه‌اوزرینه حواله اولمق. نادراً قوللانیلمشدر :
[سراپای جدرانی متمایل حیطانی
مضمحل اطلالی — شفیق نامه]

اِطلخاخ { [ع] کوز یاشارمق ، کوزیاشی آقمق: [اطلخاخ ایتام ارباب رقتی بی‌آرام ایدر.]

اِطلنساء { [ع] زیاده ترله‌مك : اطلنسای ملحم .

اِطماخ { [ع] کوزی یوقاری دیکمك، یوقاری‌یه باقمق.
بونلر الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِطماع { [ع] طمعه دوشورمك ، دوشورلمك : [اطماع
حریص ، خسیسك اطماعی آساندر]
بونك جمعی اولان [اِطماعات] آز
قوللانیلیر . [یانلرینه جاب واطماع
ایله قتیبه‌یی هرنه صورتله اولور ایسه
اولسون اغفال ایتمکی تعهد ایتدیردیلر

— مشاهیر اسلام — حجاج — حمید وهبی] ؛ [جامع شریفك فراشنی نیجه وعد ووعید ایله اطماع واضلال ایدوب آرایش طاقچهٔ محراب نظیق اولان سائر آویزه‌لر آراسنه آویخته ایتدی — شفیق نامه]

اِطْماعِیّات { [ع] اطماعه متعلق مباحث ومطالعات ، طمعه دوشورمك یاخود دوشورلمك ایچون سویله‌نیلن سوزلر: [اوسرسم حالا اطماعیات ایله ایش کوردرمك خولیاسنده‌می بولونیور ؟ .]

اِطْمال [ع] محو ایتمك. قوللانیلماز .

اِطْمِئْنان { [ع] ربط قلب ایله بیدا اولان امن وسکون ، انسانك قانوب اینانمه‌سی: [اطمینان قلب، کمال اطمینان ایله ایشه مباشرت اولونورسه ثمرات جدیده‌سی اقتطاف ایدیله بیلیر]، [غلاظ ایمان ایله تشیید بنیان اطمینان ایدوب هر یوزدن دروازهٔ وثوق بر کتدی — شفیق نامه]

اِطْناب { [ع] تطویل کلام ، سوزی الفاظ زائده‌یه بوغوب اوزاتمق که (ایجاز) ایله (مساوات) ك آره‌سی دیمکدر : اِطْنابِ مُملّ = اوصانج ویرن اطناب .

«درّ مکنون ایسه‌ده نظمك اکرای نفعی»
«دوشورر یینه کساده آنی زیب اطناب»
(نفعی)

« ایتمه اطناب سخن غیری بودملرده منیف»
« فرضدر ادعیهٔ خیر دوام دولت »
(منیف)

معانئ عربیه‌سی لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر . [اشهب براعهٔ عجز براعهٔ فقیر وادئ اطنابه سوق وتسییر اولندی — روضة الکاملین] زمانمزده بو مثللو خاییده تعبیراتدن استکراه اولونیور .

اِطْنابه { [ع] سایبان ، کولکه‌لك § کانه باغلانیلان کیریش . قوللانیلماز .

اِطْنان { [ع] طنین چیقارتمق ، چینلاتمق ، چینلادلمق : اطنان ساعت ، اطنان جرس .

اِطْوال { [ع] اوزاتمق، اوزادلمق: اطوال اقوال . بونادراً قوللانیلیر . بومعناده اکثریا (تطویل) استعمال اولونور .

اِظْراف { [ع] ظرفلامق، ظرفلاندمق ؛ ظرفه ، قابه قویمق ، قونلمق : اظراف رقیمه ، اظراف هدیه .

اِظْفار { [ع] برآدمی طیرناقلامق، طیرناق باتیرمق، باتیرلمق: اظفار جبهه . استعمالی اندردر .

اِظْلال { [ع] کولکه‌لندرمك ، کولکه‌لی اولمق . نادراً قوللانیلیر .

اِظْلام { [ع] قرا کلقده قومق ، قرا کلق ایتمك. [مظلم] بوندن مشتقدر .

اِظْنان | [ع] بر آدمی تهمتلی قیلمق ، تهمتلی چیقارمق. قوللانیلماز .

اِظْهار | [ع] آشکار ایتمك ، ایدلمك : میدانه قویمق ، ظاهره یعنی آچیغه چیقارمق . چیقارلمق : [اظهار خواهش ، اظهار حمیت ، اظهار مافی الضمیر . اظهار مافی البال] اظهار مافی السویدا = کوکلنده کنی آچیغه چیقارمق . [نخلستان خزان خیابانلرنده طولاشیرکن آیاقلرینك التنده غریبانه اظهار انکسار و انفعال ایدن — پژمرده — اکرم]

« صبا ! اغیاردن پنهان غمم دلداره اظهار ایت »
(فضولی)

« الویرمه‌دی مکارهٔ دنیا دیوای دل »
« آواره اولوب ایله‌مه اظهار تلاشی »
(ابن کمال)

« پرده پرده صنعت اظهار ایتمکه استعداد منبع »
« برتیاتروخانه یاپمش صوکره عاجز قویمش آد »
(لا)

« حکمك قیلار اظهار بوآثار ایله مهری »
« امرك ایدر ابراز بو انوار ایله ماهی »
(لا)

« سر رشته‌یی ایتمه‌مشکن اظهار »
(شیخ غالب)

« بومظاهر کیم وجود مطلق اظهار ایلدی »
« کندیدر کیم کندیسنه عرض دیدار ایلدی »
(ضعفی)

« بك بیوك غلغله ایلر اظهار »
« ایشیدن اولدی صانیر دفتردار »
(وهبی)

« فضولی نازنینلر کورسه‌ك اظهار نیاز ایله »

اِعادَه | [ع] کری کوندرمك ، کری کوندرلمك : [مرقومك ردوسدن اعاده ایدلدیکی . وارداولان اشیای مختلفه‌یی کاملاً اعاده ایتدی . کتابك اعاده‌سی] ، [سرحداغالری ممنوناً ممذکتلرینه اعاده ایدلمشدر — مکتوب — جودت پاشا] . [حضرت اعادهٔ مرام ایدوب امدی بو صحرای پهنای آسمانده‌کی کوی زرکوب آفتاب و چوکان سیمین ماهتابی قبضهٔ دست قدرتمه تسلیم ایتسه‌کز مقبولم دکلدر . الا بو کلمهٔ معظمه‌یی تکلم دیدکده — سیرویسی]
§ اسکی حاله کتیرمك ، کتیرلمك : [اعادهٔ عافیت ، اعادهٔ حیات ، اعادهٔ زیارت ، اعادهٔ شرف . اعادهٔ اعتبار] مادیات ومعنویاتده ، اشخاص واشیاده استعمال اولونور . [اعادهٔ زیارت] تعبیری وار ایکن [اعادهٔ ویزیته] دیمك عبث ، بلکه عیبدر . [اعادهٔ یمین] = عندالحاکمه خصمك تکلیف ایتدیکی یمینی کندیسنه ایتدیرمك . [اعادهٔ مجرمین] = بر مملکتدن دیکر اجنبی بر مملکته فرار ایدن اصحاب جنایتك اعاده‌سنی طلب ایدن دولته

تسليم ايدلمه‌سی . [اعادهٔ محاكمه] = محاكم ابتدائيه و يا استينافيه‌دن درجهٔ اخيره‌ده وجاهاً لاحق اولان وياخود ينه درجهٔ اخيره‌ده غياباً صادر اولوبده اعتراض قبول ايتمه‌ين حكم و اعلامك اسباب مقبوله سرديله تكرار رؤيت وتدقيقنی اومحكمه‌دن طلب ايتمك.

« اعاده ايليه‌يم نشئه‌مى جسارت وير »
« نظردن ايله ديداركى نهان كوزلم »
(اكرم)

اعاره { [ع] برشىء برآدمه عاريت اوله‌رق ويرمك، ويرلمك كه تركجه‌ده اكره‌تى ويرمه دينيلير: [اعارهٔ كتب ، اعارهٔ مجوهرات ، اثوابك اعاره‌سی] ، [اعارهٔ مطلقه] = بر اصطلاح فقهيدركه اموال واملاكك صاحبى طرفندن بلا قيد وشرط برينه اكره‌تى ويرلمه‌سی ديمكدر. [اعارهٔ مقيده] = بالعكس قيود وشروط معينه ايله اكره‌تى ويرلمكدر .

اعاشه { [ع] كچندرمك ، كچندیرلمك : اعاشهٔ اولاد وعيال ، بر عائله‌نك اعاشه‌سی .

اعاله { [ع] محتاج اولمق ، اولاد وعيالنك نفقه‌سنى تدارك ايتمك . نظمده [اعاشه] مقامنده استعمال ايديله بيلير :

« ايتدك سزى سعى ايله اعاله »
« تنبلكه ايتمدك احاله »
(معلم ناجى)

اعانه { [ع] ياردیم . اكثريا امور خيريه ايچون پاره واشياى سائره ويرمك صورتيله وقوعبولان معاونت مخصوصه‌يه اطلاق اولونور : اعانهٔ عموميه ، مهاجرينه اعانهٔ خيريه ده بولنمق . نظمده [اعانت] صورتنده ده استعمال ايديله بيلير . وقتيله نثرده دخى بو صورتله قوللانيليردی . شمدى نثرده كلياً متروكدر . جمعى [اعانات]در . اعانات عموميه .

[آنك آبيارىء اعانه ودستيارى افاده وافاضه‌سيله اول بلادى معمور وآباد ايده‌كلديكى براميرجلى — كتاب حريره ديباجه — جودت پاشا] ، [اعانه‌سی مقابلنده سپاره‌اغالغى منصبنى استحصاص ايلدى — روضة الكاملين — محمود جلال‌الدين پاشا]

[نه شام طرفندن اعانت اولونور — رئيس‌الكتابه تذكره — عصمت‌بك].

اعتاق { [ع] عتق ويرمك ، قيد اسردن خلاص ايله‌مك ، آزاد ايتمك ، ايدلمك : فلان كوله‌سنى اعتاق ايله‌دى ، اعتاق جاريه ، عبدك اعتاق .

اعتام { [ع] اويالانوب كچيكمك . عربيده معانىء سائره‌يه‌ده دلالت‌ايدر. لسانمزده الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اعتان { [ع] مديونى زياده تقاضا ايله رنجيده ايتمك. بوده اوته‌كى كبيدر .

اِعْتِبارْ [ع] معنای اصلیسی عبرت آلمق، عبرتله صایمق دیمکدر. لسانمزده مجازاً افاده ایتدیکی معانی بروجه آتی عرض اولونور. عبرت آلمق: [یا اولوالابصار! شو بیچاره‌نك سوء عاقبتندن اعتبار ایدیکز] § شرف، حیثیت، امنیت: [اویله برشاعر ارتجال برور هریرده اعتباره مظهر اولور، ناموسلی برآدم هیچ بروقت اعتبارینی اخلال ایده‌جك حرکتده بولونماز، سیاسه‌ده غایتله اعتبارلیدر، تجارك آکا اعتباری واردر، عالم تجارتده اعتباره خلل کتیرمه‌ملیدر]، [ینه اثر واردرکه ذم وتزییفه اوغرامقله برابر اعتباری دمبدم تزاید ایدر — پژمرده — اکرم] § حرمت، احترام: [یالانجی‌یه کیمسه اعتبار ایتمز - مثل] § فرض، تقدیر: [درت سنه اعتباریله، التی سنه مدت ایجار اعتباریله شهری برر لیرادن تراکم ایده‌جك بدل ایجارك]، [بردولتك مثلا درت یوز طونیلاتولق برکمیسی حجمنده بولنان دیکر بردولت کمیسی التی یوز طونیلاتولق اعتبار اولنه‌یور — سویش قنالی لایحه‌سی — جودت پاشا]، [شمس وقمر - آسمانده - جلوه‌کر اولدقجه بزم عشقده ساغرمزك دور اعتباردن دوشمه‌یه‌جکنه امیدمز برکالدر — بارقه — شیخ وصفی.] § اهمیت، اعتنا: [نظراعتباره آلنمیور، حواله‌ٔ سمع اعتبار اولونمیور]

« همای اوج دانش استخوانزار مباهاته »
«کلوی اعتبارین ایله‌مز وصاف‌مد شمدی »
(عبدالله وصاف)

« مست می اعتبار ایدم بن »
(شیخ غالب)

« آنده سیمرغه مکس دکلو اولونماز اعتبار»
(نظیم)

« انسان که کورر بو اعتباری »
« کیتمزمی الندن اختیاری »
(لا)

« زهی کرم که نظرقیلمه‌یوب عداوتنه »
« میسر ایله‌مش ابلیسه اعتبار بقا »
(فضولی)

«درستکوی اولانك کیمسه یاری اولمازایمش»
«نفاق بیلمه‌ینك اعتباری اولماز ایمش»
(چلبی زاده عاصم)

« بری هم عاقل وهم صادقدر »
« اعتبار ونظره لایقدر »
(وهبی)

« اعتبار ایلرکدا فرزند نابیناسنه »
(بلیغ)

اِعْتِبارات [ع] عد ایله‌یشلر، فرض ایدیشلر: اعتبارات منجمین، اعتبارات هیئیون. [بومیلزك نتیجه‌سی اولان اعتبارانمزی عجزمزه بخش بیوره‌رق قصورمزی عفوایتمه‌سی جناب قادر مطلقك مقتضای حکمت قدسیه‌سیدر — پژمرده — اکرم].

» اعتبارات تقاسیم وفصول «
« امتیازات مقامات واصول »
(نابی)

« آدمك خانهٔ تمکینن ایدرمش ویران »
« اعتبارات کدر خیز وغم انکیزلئام »
(زوله)

اِعْتِباراً { [ع] صايمق ، صايلمق صورتيله، صايلەرق كه تعيين مبدء مقصديله ايراد ايديلير . مثلا « قونيه ولايتنده يالواج قضاسى نيابتى قره ربيع الآخر سنه ١٣١٤ تاريخندن اعتباراً بوز طغان نائبى سابق مكرمتلو فلان افنديه » ، « تاريخ سندن اعتباراً آلتمش بر كون وعده ايله فلاندن شوقدر ليرا استقراض ايتدم » ، [طليعه نفراتيله عساكر جديده بيننده همان اول كوندن اعتباراً برغيرت جنسيه پيدا اولدى — بوسنه مكتوبى — جودت پاشا]

اِعْتِبارى { [ع ف] حقيق اولمايان، فرضيّات قبيلندن اولان: امر اعتبارى، امور اعتباريه . جمعى [اِعْتِبارِيّات] دركه فرضيّات ديمكدر. [امتيازنامه‌ده مندرج اولان طون ذوقاپاسيته‌دن استيعاب اعتبارى اراده اولنه‌جق اولسه بونده ايكى احتمال واردر — سويش قنالى لايحه‌سى — جودت پاشا]

« بردر البت فناده تحقيق ايله تصوّر »
« وارى، يوغى جهانك هپ امر اعتبارى »
(لا)

اِعْتِشام { [ع] برشيئه ال صونمق، فائده مند اولمق. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِعْتِجار { [ع] ياشمق طوتمق ، چكه آلتندن چكيرمه‌يه‌رك باشه اورتى صارنمق . مأنوس دكلدر.

اِعْتِدال { [ع] ايكى حال، ايكى شى آراسنده اورته اولش . اورته حالده بولونش : [ايلول بركره حلول ايدنجه هوالر اعتداله ميل ايدرك آره‌صيره ياغان ياغمورلر — صوك بهار — اكرم] اعتدال هوا ، اعتدال ليل ونهار = كيجه وكوندوز براوليش . § تناسب، اويغونلق : اعتدال قامت ، اعتدال دم ، حد اعتدال .

« اعتدال اوزره اسوب صيف وشتاسنده نسيم »
(جورى)

« بوقدر جهانده حيف كه ميزان اعتدال »
« دهنى لعل ابى دولتله »
« اعتدال اوزره ايدى غايتله »
(خاقانى)

« بهار اول دكلو بولمشدى كمالى »
« هوانك شولقدر وار اعتدالى »
(ذاتى)

« بكزه‌سون خلقه بساط ايله آنك »
« اعتدال اوزره كرك آلاتك »
(نابى)

اِعْتِذار { [ع] عذر ديله‌مك ، سبب وبهانه‌سرد ايدوب قصورك عفوينى ايسته‌مك ؛ [اعتذاراً]= عذر كوستروب عفو ديله‌مك صورتيله: [لكن ماه خلف وعدلرينه احتمال بعيد كبى اعتذاراً فقيرى تشريف بيوررلر — جودت تاريخى جلد ٧ — عصمت]

« اعتذار ايله ايدر عرض متاع تسليم »
(منيف)

« بلكه نادم اوله اطوارندن »
« اعتذار ايله يه كفتارندن »
(نابى)

«بزدقجه یاره نامه ورق شرمدن اولور»
«چون روی اعتذار سفید وسیاه وسرخ»
(واثق)

«مردکامل اعتذار ایلر ، تعنّد ایله من»

اِعْتِراس { [ع] طاغنیق وبرا کنده اولمق. الفاظ معروفه‌دن دکلدر : اعتراس قرطاس .

اِعْتِراض { [ع] برفعل ، برشی ایچون نه‌دن بویله اولیور ، نیچون بویله یاپیور ، نه‌دن اویله دییور ، نیچون بویله اولسون ، شویله یاپمالی ، شویله دیمه لی ، بویله ایتمه‌لی دیمکدر: [مرد کامل بیلمه‌دیکی شیئه اعتراض ایتمز]عربیده معانی سائره‌یی افاده ایدر . جمعی . [اِعْتِراضات] در: اعتراضات محقه، اعتراضات غرضکارانه. [بونده اطراد ومساوات یوق ایسه‌ده موقت وهمده علی العموم کمیجیلر حقنده مساعده‌لی برصورت اولدیغنه مبنی بر طرفدن اعتراض اولنمامشیدی — سویش قنالی لایحه‌سی — جودت پاشا]، [برب الکعبه کیمسه‌یه اعتراضم یوقدر. حسبحال اوله‌رق جوابه ابتدار ایلدم — جودت تاریخی جلد ۷ — مکتوب — عصمت] ، [برشدتلی طوفان اعتراض آره‌سندن چیقارق آمریقایی کشف ایله — کمال]

«شانهٔ زلف سخندر اعتراض »
(لا)

«چرادن دم اوررمی ماجرایی فهم ایدن راغب»
«ادب مانع دکلمی اعتراض صنع بیچونه»
(قوجه راغب)

« واقع کوریجك اعتراضی »
« انصافله حقه اوله راضی »
(لا)

« ایتدم نیجه درلو اعتراضات »
« همهر بریسنده ایتدم اثبات »
(شیخ غالب)

اِعْتِراضُ الْغَیْر { [ع] اصطلاحات عدلیه دندر . بردعواده اصالةً ویاخود وکالةً صفتی اولمدیغی وشخص ثالث صورتیله داخل دعوی اولمق استدعاسنده بولونمدیغی حالده علیهنه حکم صادر اولان آدمك اوحکم حقنده سرد اعتراض ایلمه‌سی دیمکدر . محاکم نظامیه‌ده اوچ صورتله جاریدر. ایکنجیسنه[اعتراض الغیر اصلی] و اوچنجیسنه [اِعْتِراضُ الْغَیْر طاری] دینیلیر .

اِعْتِراضٌ عَلَی الْحُکْم { [ع] بر محکمه‌دن غیاباً صادر اولان حکم واعلامك اجراسنه مخالفتله مدعینك دعواسنی دفع ومحکمه‌نك اوحکمدن رجوعنی طلب ایتمك دیمکدر .

اِعْتِراط { [ع] ناموسه طوقنمق . قوللانیلماز .

اِعْتِراف { [ع] حق تسلیم ایتمك ، طوغریجی اقرار ایله‌مك ، حقه منقاد اولمق: [اعتراف قباحت، اعتراف عجز] جمعی [اِعْتِرافات] در: اعترافات صافدلانه. [لطافت انتظامی تعریف وافاده ده قوه متخیله‌ء ادبا

عجزینی اعترافه هرزمان حاضردر — شارلوتنبورغ — سعدالله پاشا]

« نقصانمه واردر اعترافم »
« بیهوده دکل ولیك لافم »
(شیخ غالب)

«بنده عجزمه وار اعترافم لیك شوقمدن»
«خلوصم بوندن اوزکه نیجه تحقیق ایلسه م بیلمم»
(نفعی)

« دیدی‌که وار کندی‌یه صور بی کذاف »
« فضلنه ایلرمی اوده اعتراف »
(نابی)

« کیم ایله سه اعتراف نقصان »
« معذور طوتار کرم نهادان »
(مقدمه)

«عاقل ایلر دائما عالمده عجزین اعتراف»

اِعتِزاء [ع] بر قبیله ویا کیمسه‌یه منسوب اولمق ؛ اثنای جدال وقتالده برقومه ویاقبیله‌یه انتساب ادعاسنده بولونمق : [ناظم مناظم جهانم دیوباد بانکشای اعتزا اولمغین — شفیقنامه]

اِعتِزاز [ع] نفسنی عزیز طوتمق، عزت نفس کوسترمك :

« نازنینلر کوسترر البته ناز واعتزاز »

اِعتِزال [ع] عزلت ایتمك ، طاقدن آیرلمق ، چکلمك

§ اهل سنتدن آیریلان و « معتزله » دینیلن فرقه‌نك حالی، مذهبی: [علامهٔ زمخشری ارباب اعتزالدن ایدی] [قانون‌قناعتدن بیرون معجون آرزوی کوناکون ایله نیجه درلو خیال محالی متقاضی اولوب طریق اعتدالدن اعتزال کوستردیلر — شفیق نامه]

اِعتِزام [ع] عزیمت ، قصد وتوجه ، کیتمك ایچون یوز دوندرمك :

« ناسوت ایدی برزمان مقامك »
« لاهوتهمی شمدی اعتزامك »
(روحه خطاب — معلم ناجی)

اِعتِساس [ع] کیجه کزوب طولاشمق ، قره قول وظیفه‌سنی ایفا ایتمك . یکیچری زماننده کیجه‌لری شهرك محافظهٔ امن وآسایشنه مأمور اولان طاقم افرادینه «عسس» وبونلرك بیوکنه‌ده « عسس باشی » اطلاق اولونوردی .

اِعتِساف [ع] معنای لغویسی طوغری یولدن صاپمق یعنی شهراه عدل وحقانیتدن انحراف ایتمکدر. لسانمزده ظلم وتعدی‌مقامنده قوللانیلیر . جمعی [اِعتِسافات] در : [وقتیله ارض فلسطینی استیلا ایدن صلیبیونك اهل اسلام حقنده ارتکاب ایتمه‌دکلری اعتسافات قالمامشدی] . [وجدان ممکن‌دکل‌طریق‌ظلم واعتسافی قبول وشاهراه عدل‌وانصافدن عدول ایتمز — معلم ناجی] ، [« مغان » صحراسنده خیمه‌نشین اولان تارتارلرك (بایجوخان) قومانداسیله ینه اطرافی یازدهٔ خیول اعتساف ایتمکده بولندقلری — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

« فكر هول روز محشر محنت دنیای دون »
« اعتساف تنکدستی طالع نا مهربان »
(کاظم پاشا)

اِعْتِصابْ { [ع] معنای اصلیسی قناعت ایتمك ، بر قوم عصبه عصبه اولمقدر. اصطلاحات فنیه جه طمار طمار اولوب سکرلشمك معناسنه قوللانیلیر .

اِعْتِصارْ { [ع] ایچنی چیقارمق ایچون برشیئ صیقمق ، صیقلمق . بو معناده [تعصیر] زیاده قوللانیلیر .

اِعْتِصامْ { [ع] ال ایله طوتمق ، تمسك ایتمك : [مخالفین یالکز دهشت ورودیله حبل المتین امانه اعتصام ایتدکلرندن — مشاهیر اسلام — جزء ١٣ — حمید وهبی]
[محصورین فدیهٔ نجاة اولەرق یانلرنده کی کتەحاکمنی تسلیم ایتدکلرندن پادشاه کته حصارینه توجیه وجههٔ عزیمت ایله حصارەقارشی حاکمی — بردار — ایتمکله کتەلیلر درحال حبل متین مطاوعته اعتصام ایلدیلر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]
« مظهر فوز و فلاح اولمق دیلرسه‌ك ای صلاح »
« عروهٔ وثقای شرعه ایله دائم اعتصام »
§ کناهدن صاقینمق ، قورنمق : [اولیای عظام اعتصام تام ایله مظهر مرتبهٔ ولایت اولمشلردر]، [عاشق شیداسی کمال صفا ونشاط ایله سرکرم مرام اولور . لکن ینه دامن عفت واعتصامی پاك اولمق — صهبانامه — عاکف پاشا]

اِعْتِضادْ { [ع] برشیئ قول اوزرینه آلمق § یاردم ایسته‌مك . لسانمزده یکدیکره معاونت معناسنده استعمال اولونور : اعتضاد ارباب تجارت = تاجرلرك بربرینی قولتوقلامه‌سی یعنی یکدیکره معاونتده بولونمه‌سی .

اِعْتِطافْ { [ع] ردایه بورونمك ، برشی اورتونمك . استعمالی اندردر .

اِعْتِفارْ { [ع] یره چاربمق ، شدتله برشیئ قاورامق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِعْتِقابْ { [ع] ویره‌سی‌یه مال صاتمامق ، صاتیلان بر شیئ پاره‌سنی آلمدقجه ویرمه‌مك : ارباب اعتقاب بروقت آه ندامت چکمز .

اِعْتِقادْ { [ع] دوکوملنمك ، بر شیئه باغلانوب قالمق § قلباً صحتنی تصدیق ایله ایناتمق ، کوکل باغلایوب حکم ایتمك . حسنات وسیئاتده قوللانیلیر: [اهل اسلامك آخرته اعتقادی وار ، اعتقاد اهل سنت ، حسن اعتقاد ، سوء اعتقاد ، ارباب اعتقاد ، بنم اعتقادم بودر .
[مذهب واعتقاد ماده‌سی صرف شخصه عائد اولمق ملابسه‌سیله اصلا تعرض ایتمیوب — مشاهیر اسلام — حمد وهبی]
« اعتقادم بوکه مانندی بولونمازبرینك »
(نفعی)
« بوامدادی رجا ایتمزدم اصلا بخت وطالعدن »
« دکلدم روز کاره حق بیلیر بو اعتقاد اوزره »
(وله)

« یکدیکره نه رتبه مخالفسه شخص وعقل »
« عالمده اولقدر متخالفدر اعتقاد »
(لاادری)
« دیدی که ای سالك پاك اعتقاد »
(غالب دده)
« که نوروظلمت اولدی قضایای اعتقاد »
(لا)
« اعتقادنده دکل اهل فلاح »
« اولیان دستزن اسب وسلاح »
(نابی)
« محکم ایت اساس اعتقادك »
(فضولی)

اِعْتِقادی { [ع ف] اعتقاده منسوب و متعلق : [امر اعتقادی، بحث اعتقادی، امور اعتقادیه، مسائل اعتقادیه]

اِعْتِقادِیّات { [ع] اعتقاده متعلق خصوصات، ملاحظات .

اِعْتِکاب { [ع] توزلامق ، توز قالدیرمق. قوللانیلماز.

اِعْتِکاد { [ع] بر محله ، بر شیئه دوام وملازمت . بوده الفاظ مستعمله‌دن دکلدر.

اِعْتِکار { [ع] اثنای حربده عسکرك بر برینه قارشمه‌سی . قوللانیلماز .

اِعْتِکاس { [ع] عکسلنمك، برشی قلب اولمق ، ترسنه دونمك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِعْتِکاف { [ع] ترك الفت واختلاط ایله بریرده حبس نفس ایتمك ، بر محله قاپانوب عبادتله مشغول اولمق: [اعتکافه کیردی، اهل اعتکاف] § رمضانده آداب شرعیه‌یه توفیقاً جامعده حبس نفس ایله صائم وعبادتله مشغول اولمق : اعتکاف سنن سنیهٔ نبویه‌دندر .

اِعْتِکال { [ع] مشکللشمك، چکلمك، سوسمك معنالرینی افاده ایدرسه‌ده قوللانیلماز. یالکز (اعتکال نور) تعبیری نادراً مقام تزییف و تشبیهده استعمال اولونمشدرکه معناسی اوکوزك سوسمه‌سی دیمکدر. ترجمه‌ده « سوسر اوکوز کبی باقیور » تعبیری معروفدر .

اِعْتِکام { [ع] طورطوب ایتمك، بریکدرمك، دنك یاپمق ایچون طوپلامق : اعتکام اشیا ، اعتکام اقشه .

اِعْتِلاء { [ع] یوکسلمك ، یوکسکه چیقمق: [اعتلای شان، فلان یك آز مدت ظرفنده اعتلا ایله‌دی]، [لکن نه آنلر کبی ارتقا واعتلایه متحمل — پژمرده — اکرم]، [نظامك مراتب ومناصبجه مبادئ ترقی واعتلاسی سلجوق دولتنك هنوز صورتکیر تأسس اولمقده بولندیغی بر زمانه مصادف اولمغله — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]
« آتش کبی سومه اعتلایی »
« کل اولمه آ سودیکم هوایی »
(معلم ناجی)

« اعتلا ایتمکسه افکارك اکر »
« پیرو اول ارباب استعداده سن »
(شیخ وصفی)
« قورقوسندن دشمنه جای کریز اولدی خلا »
« قنده قالدی بوندن اولکی تجبر ، اعتلا »
(سروری)
« اورتبه پست اولورسك هر نه رتبه اعتلا ایتسه‌ك »
(نابی)

[٥]
اِعْتِلاٰج [ع] غوغا ایتمك .
اِعْتِلاٰص [ع] آزه قناعت ایله‌مك.
اِعْتِلاٰظ [ع] نزاع ایتمك .
اِعْتِلاٰل [ع] خسته اولمق § عوق ایتمك § اسناد تهمت ایله‌مك .
اِعْتِلاٰم [ع] بیلك § صو آقمق .
اِعْتِلاٰن [ع] آشکاره اولمق.
اِعْتِلاٰق [ع] علاقه‌لنمق ، عاشق اوله.
اِعْتِمٰاء [ع] قصد ایتمك ، کوکلدن ایسته‌مك.
اِعْتِمٰار [ع] باشـه بر شی کیمك § زیارت ایتمك.
اِعْتِمٰاظ [ع] کفران نعمت § ناموسه طوقونه.

[٥] بونلرك الفاظ مستعمله‌دن اولمدقلری معلومدر. لکن اولجه باشقه بر محلده دخی عرض ایدلدیکی وجه ایله بعض لغت کتابلرینك مندرجاتی چوق کوسترلمك مقصدینه مبنی بومثللو کلمات غیر مأنوسه‌یی دخی احتوا ایلدکلری کورلدیکندن وار باب تتبعك بعضلرنجه بونلرك کتابده بولونمامه‌سی بر قصور ، نقیصه عد ایدلدیکندن کتابمزه ده درجنه مجبوریت کورلمشدر .

اِعْتِمٰاد [ع] قلباً طایانمق ، عمداً ایناتمق ، کوکنمك ، امنیت:
[عقل « مربع باشقه ، مثلث باشقه » قضیه‌سنك حقیقتنه نه قوتده حکم ایلیورسه وجدانده « وطن باشقه ، خارج وطن باشقه » سوزینك صحتنه او قوتده اعتماد ایدیيور — کمال]
اویله آدمك سوزینه اعتماد اولونماز .
اعتمادالدوله = دولتك امین آدمی .
اعتمادنامه = بر دولتك دیکر دولت نزدینه کوندردیکی سفیرینه سفارتنی متضمن ویردیکی رسمی مکتوب .
[بویله اخلاق بوزلمامش آدملرك سوزلرینه اعتماد اولنمازمی؟. — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا]
« اللهه‌در توکلمز اعتمادمز »
(باقی)
« صبح صادق کبی بوتحقیقه ایله اعتماد »
(نفعی)
« ترك ایله‌یه کبر ایله عنادی »
« حصر ایتمه‌یه نفسه اعتمادی »
(لا)

« بوعالمه اعتماد اولونماز »
« درد اجله دوا بولونماز »
(لا)
« اعتماد ایتمز ایسه‌ڭ ایلدیکم دعوایه »
« اقتدارم ایده‌یم فن سخنده تقریر »
« نفعی »
« نه سعادت نه صادق دییه‌لر »
« اعتماد ایتمکه لایق دییه‌لر »
(وهبی)
« الحذر رنج خسوف آهدن ای‌ماهرو »
« اعتماد ایتمزسه‌ڭ ایله امتحان آیینه‌یی »
(اسکداری سری)
« اعتماد ایله‌مه چون سوزلرینه »
(وهبی)

اِعْتِماداً { [ع] اعتماد ایده‌رك ، کوکنیله‌رك : [فلانك افاداتنه اعتماداً بوایشی یاپدم ، آنك حسن حالنه اعتماداً بونلری اورایه کوتوروب تسلیم‌ایتمه‌سی تنسیب ایدلدی]

اِعْتِمام { [ع] عمامه‌لنمك ، صاریق صارنمق § اوتلراوزایوب کاللی بولمق، طاغلر یشیللنمك . برنجی معناده نادراً قوللانیلمشدر .

اِعْتِناء { [ع] زحمتلی ایشه چالیشمق، دقت واهتمام ایتمك ؛ بر ایشك باشدن صاومه اولمامه‌سی ایچون اوزنمك: [بوخدمتی کمال اعتنا ایله ایفا ایدرسه موجب ممنونیت اوله‌جغی کندیسنه تفهیم ایدلدی]، [اوماهه طوغری نظر ایتمك ادب عشقه موافق دکلدر. سلیم! امان حفظ نکاهه اعتنا ایت — بارقه — شیخ وصفی]، [دنیاده کرچکدن شایان حرمت اولان انسانلر — هانکی صنف خلقه منسوب اولورسه‌اولسون — انسانیتك قدرینی پك بیوك بیلوب آکا کوره قولاً وفعلاً محافظه‌سنه اعتنا ایدنلردر — پژمرده — اکرم]، [علمانك شرف وامتیازی آنجق علم وعدالتك شاننه اعتنادن ناشیدر — جودت پاشا]

« ایلر ایکن اعتنا اوزینه »
« اوغرار کندی بیوك سوزینه »
(لا)

اِعْتِناف { [ع] برایشه عنف ایله باشلامق . عربیده معانیء سائره‌یه‌ده دلالت ایدرسه‌ده لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِعْتِناق { [ع] ایکی آدمك صورت خصمانه‌ده بربرینك بوینته صارلمه‌سی‌که ترکجه‌ده قوللانیلان [بوغاز بوغازه کلمك] تعبیری بونك مقابلی عد ایدیله‌بیلیر . « لهجهٔ عثمانی »ده [اِعْتِناق] ایله [مُعانَقه] معناجه فرقسز کبی کوسترلمش ایسه‌ده اویله دکلدر . « مُعانَقه » مطلقا محبتله بوین بوینه صارلمق دیمکدر .

اِعْتِنان { [ع] آدمك اوکنه طورمق § انسانك ماهیتی میدانه چیقمق. قوللانیلمایان الفاظدندر.

اِعْتِواء { [ع] بوکمك ، بوکلمك . نادراً استعمال اولنور.

اِعْتِوارْ { [ع] الدن اله ویرمك ، نوبتله الده كزدرمك .
قوللانیلماز .

اِعْتِوالْ { [ع] فریاد ایله آغلامق . استعمال اولنه بیلیر .

اِعْتِوانْ { [ع] اجرای عون ، یاردیملاشمق . قوللانیلماز .

اِعْتِهادْ { [ع] درعهده ایدیلن شیٔ متمادیاً كوزتمك .
قوللانیلماز .

اِعْتِیادْ { [ع] آلیشمق ، عادت ایدینمك ، ایدینلمك : [نوتون استعمالنی اعتیاد ایتمه‌ملی] ، [حرمینه صره ارسالی عهد هایونلرنده اعتیاد ایدلمش — چلبی سلطان محمد — عبد-الرحمن] ، [لكن اشعارمزده بلبل كله عاشق ، كل ایسه عاشق بیچاره‌سنه جفایی اعتیاد ایتمش بریار ناموافق اولمق اوزره كوسترلمك معتاددر — پژمرده — اكرم]

«نه سحر ایلر بنه كوروصف ذات بی نظیر كده»
«هله طبعم برازاوصافه اولسون اعتیاداوزره»
(نفعی)
« پیرودر اووحشت اعتیاده »
« نور نكهم اوچار هواده »
(معلم ناجی)

اِعْتِیانْ { [ع] كوز دیكمك ، دیك دیك باقمق . نادراً
قوللانیلمشدر .

اِعْثارْ { [ع] سورجدرمك ، آیاق قایدرمق § برآدمی دوچار

مذلت ایتمك مقصدیله بیوكلره فصل وذم ایلمك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِعْجابْ { [ع] تعجبه دوشورمك ، دوشورلمك : [مدحت افندینك یازدیغی مقاله هركسی اعجاب ایتدی] ، [اویله سفسطه‌لر اهل عقولی اعجاب ایدر ، ارباب قلمك اعجابی]

« اول طرز عجمدر اولماز اعجاب »
« رندان عجم كوزتمز آداب »
(شیخ غالب)

«لفظ رنكینه‌ده اولمازسه مقارن نظمم»
«حسن تعبیرم ایدرپینه جهانی اعجاب»
« نفعی »

اِعْجازْ { [ع] عاجز قیلمق ، قیلنمق . بومعناده نادراً قوللانیلیر : [قدرت كاملیه‌نك ارواح مشتاقینی اعجاز ، افئدهٔ متحسسینی رهین اهتزاز ایتمك شاننده‌ن اولان — پژمرده — اكرم] § معجزه عد اولونه‌جق درجه‌ده بلیغ سوز سویله‌مك ، سوزك بلاغتجه اقتدار بشر خارجنده كوریله جك مرتبه‌ده بولونمه‌سی . جمعی [اِعْجازاتْ] در . حد اعجاز = منتهای مراتب بلاغت : اعجاز قرآن ، اعجازات قرآنیه . [برشعره ، برفقرهٔ ادبیه‌یه ، حاصلی برسوزه بوقدر متنوع مزیات واوصافی دفعةً اكتساب ایتدیرمك اعجازه قریب برقوهٔ معنویه اثری اولدیغی ایچوندركه ارباب بلاغت لسانمزده «اعجازپرور» لكله مظهر توصیف واجلال اولورلر — پژمرده — اكرم] § معجزه قبیلندن

ظهـور ایدن هنر و معرفت ، امر
وکیفیت درکه نظیرینی وجوده کتیرمکدن
هرکسی عجزه دوشورير: « اعجازکار »
= اوپله شی یاپان. « اعجازکاری » =
اویله شی یاپیجیلق. « اعجازکارانه » =
اویله آدمه یاقیشه جق صورتده. «اعجاز
نما » = اویله هنر وایش کوسترن .
« کیمدر یهودی منکر اعجاز حق ایدن»
«کیمدر مسیحی نفخ قیلان ذات مریمه»
(لا)
« آنی جمع ایلەمش ایشته وصّاف »
« طرز اعجاز ده حق الانصاف »
(وهبی)
«کورسه اعجازاتی بیلمزدی ماروت قضا»
«کلك معجزدمیدردستنده ، اژدرهامیدر»
(عونی)
«نم اول نادره کو شاعر معنی پرداز»
«رشك ایدرمرتبهٔ شعرمه سحر واعجاز»
(نفعی)
« بوسهٔ لعل شاهد اعجاز »
« وقف جاوید آستانمدر »
(ریاضی)
« اعجـاز دکلیدرکه باری »
« تغییردن آنی قیلدی عاری »
(لا)
« هم اولدیرر افتادەسنی هم ایدر احیا»
« مخصوصـدر اول آفته اعجاز محبّت»
(نفعی)
«خستهٔ ناطقه یه روح فزادر خامه‌م»
«ذات عیسی کبی اعجاز نمادر خامه‌م»
(بیوك رشید پاشا)

« مثنوی یامعنوی مولوی میدر یاخود »
« عالم اعجازدن بر آیت عظمامیدر »
(عونی)
«باقـدیغم دم نسخهٔ حیرتفزای قدرته»
«روحمی اعجاز ایدن مخفی مألك عینیسین»
(اکرم)

اِعْجاف [ع] متمادیاً خسته‌یه باقمق . [*]
اِعْجال [ع] تقـدم ایتمك ، بجمك . [*]

[*] لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِعْجام [ع] یازی‌یی نقطه‌لامق ، یازی‌یه نقطـه قونلمق :
[مؤلفین قدیمه اعجام خطی عبث ، ویا بیهوده زحمت عد ایتـدکلرندن اخلافه یادکار براقدقلری کتب نفیسـه‌نك چوغنـده نقطه قوللانلمامشـلردر ، کلماتك اعجامی مبتدیلرجه سهولت قرائتی موجبدر]

اِعْداء [ع] قوشدیرمق ، عذر ایتمـك معناسـنی افاده ایدرسه‌ده لسانمزده اصلا قوللانیلماز .

اِعْداد [ع] حاضرلامق ، حاضرلانلمق : اعداد مهمات ، اعداد اسلحه ، اعداد سفائن . [مقدمة الجیشی اولمق اوزره دال قلیچ اعـداد اولونان ـــ شفیق نامه]
« مسـکنت خلعتی ایله اعـداد »
« اول ملایم دل ودرو یش نهاد »
(نابی)

اِعْدادی [عڤ] اعداده منسوب : مکاتب اعـدادیه ، مکتب اعدادی ، صنف اعدادی .

اِعْدام { [ع] يوق اتمك، ايدلمك؛ اولدرمك، اولديرلمك : اعدام جانى، جزاى اعدام، قاتلك اعدامى . [جنكيز سنديه ده ايكن اردوسنه طارى اولان خسته لكى اسراى اسلاميه نك غلبه لكنه حمل ايده رك تقليل مقدارينى امر اتمكله هرچادردن يكرمى اسير اعدام اولنمش — داهيهٔ جنكيزيه — عبدالرحمن] ، [حجاجك واصل صماخ اطلاعى اولنجه همان قتللرينى اشعاروشو اشعارنده اصرار ايلديكندن نيزك ايله يدى يوز كشى كاملاً اعدام ايدلمشدر — مشاهير اسلام — حميد وهبى] ، [يعنى سياوش پاشانك قتل واعدامى وزوربالرك هجوم عموم ايله استقبالى اوزرينه — مقدمهٔ روضة الكاملين]
«برشيئى طوتار وارايكن اعدام ايدر انسان»
«يارب! يوق ايكن برجوپى ايجاد ايده جك يوق»
(اسماعيل صفا)

اِعْذاب { [ع] منع وفراغت اتمك §صوبى تميزلمك§عذابه دوشورمك، دوشورلمك. صوكك معناده نادراً قوللانيلمشدر.

اِعْذار { [ع] معذور طوتمق ، طوتلمق . عربيده معنىٔ سائرديده افاده ايدرسه ده لسانمزده هيچ قوللانيلماز .

اِعْراء { [ع] صويمق ، عريان اتمك. نادراً قوللانيلمشدر.

اِعْراب { [ع] معناى اصليسى فصاحتله تكلم وحقيقتى اظهار اتمكدر . اصطلاحات نحويه جه كلمات عربيه نك صوكلرنده كى حرف ويا حركه نك دكيشمه سى ديمكدر : اعراب لفظى ، اعراب تقديرى .
«خطكه طولاشسه دل حسنك كتابنده نوله»
«اكثريا بحث تفسير اولور اعراب اوستنه»
(ابن كمال)

اِعْراس { [ع] دوكون طعامى ياپمق ، زفاف اتمك . [*]

اِعْراش { [ع] چارطاق كبى كولكه ايده جك شى ياپمق . [*]

اِعْراص { [ع] اضطراب ايله بيقرار اولمق . [*]

[*] بونلر قوللانيلميان الفاظدندر .

اِعْراض { [ع] يوزمك چويرمك، واز كچمك : اعراض قبائح ، اعراض فضائح .
« عرض اهلى اولان مجلس ميدن ايدر اعراض »
(رمزى بابا)
[. . آزاده نك طبعنه موافق وقبوله لايق اولماملغله اظهار انقباض واول مفسددن اعراض ايدوب شو وجهله اعتراض ايتديكه — ترجمهٔ كلستان — شيخ الاسلام اسعد] ، [جناب رسالتپناه صلى عليه الا آله ملعونلردن اعراض تامله جمله سن راندهٔ دور باش تقريع قيلمغه اشارت بيورديلر — سيرويسى]

اِعْزاز { [ع] عزتلمك عزتلنمك؛ اكرام واحترام ايله تطييب وتلطيف ايتمك كه تركجه ده «آغيرلامق» دينيلير . « مسافرى آغيرلادى، طوق

آغیرلامه کوجدر » کبی تعبیرات زبانزددر : اعزاز زوّار ، اعزاز مدعوین .

« نیجه صبر ایلهیم ای آفت بیکانه نواز »
بنی پامال جفا ، غیری ایدرسك اعزاز »
(واصف)

« اوّل کهر خزینهٔ راز »
« آخرس تختکاه اعزاز »
(نابی)

« چشم خونینم خیالك شاهنی اعزاز ایدر »
« هر کلشده بر قماش سرخ پای انداز ایدر »
(یحیی)

« کولسه اعزاز ایله اول فخر ملك »
« نه فلك دیر ایدی العزّة لك »
(خاقانی)

« فرش ایله یوب زمینه بر پرنیان اخضر »
« اعزاز ایدر طبیعت سلطان نوبهاری »
(لا)

اِعْزام { [ع] برینی نیّت قویه ایله بر محله سوق ایتمك ، کوندرمك ، کوندرلمك : [نهایت (کیسوم) جهتنده بر قلعه ده صیقشدیرمغله اعوانی قرین انهزام وکندیسنی دردست ایله بغداده اعزام ایلش — مشاهیر اسلام (مأمون) — حمیدوهبی] ، [قول کتخداسی عبدالله اغانك مواجب ایچون بر مقدار آقچه ایله عجالةً استانبوله اعزامی — روضة الکاملین]

اِعْسار { [ع] کوجلشدرمك § مدیونی صیقشدیرمق . قوللانیلماز .

اِعْشاء { [ع] آقشام طعامی یدرمك ویا ویرمك . الفاظ مستعمله دن دکلدر .

اِعْشاش { [ع] آدمی ایشندن آلیقویمق . معانیٔ سائره یی ده احتوا ایدرسه ده لسانمزده قوللانیلماز .

اِعْصار { [ع] ایکندی زماننده بولونمه § قیزك کلین اوله جق چاغه کلمه سی § قاصیرغه دینیلان روزکار شدید . بو صوك معناده همزه نك فتحیله ده جائزدر . فقط قول ارجحه کوره همزه نك کسریله در .

اِعْصام { [ع] صالیویرمه مك قصدیله یاپیشوب طوتمق . قوللانیلماز .

اِعْضال { [ع] دشوار اولمق ، کوجلشمك ، عاجز قیلمق . قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِعْطاء { [ع] ویرمك ، ویرلمك : اخذ واعطا = آلیش ویریش . اعطای معاش ، مبالغ مطلوبه نك اعطاسی . [اوجاقلر مواجبنك وقت وزمانیله اعطاوتوزیعی — شفیق نامه] ، [اصحاب سفائن ایسه بووجهله رسم اعطاسنه مجبور اولمشلر ایسه ده بو رسملرك ضمانتنی پروتستو تحتنده اوله رق ویرمشلر — سویش قنالی لایحه سی — جودت پاشا]

«مشاعر وضع ایدوب ترکیب جسم نوع انسانده»
« ید هردیکره ایتمش مناسب آلتن اعطا »
(نابی)

اِعْطابْ { [ع] هلاك ایتمك . هیچ قوللانیلماز .

اِعْظامْ { [ع] بیوك كورمك ، بیوك طوتمق ، بیوتمك ، بیودلمك : [اهمیتسز بر ماده‌یی اعظام ایتمك عبثدر . اوسوزك اعظامه ذكری یوق ، لطیفه‌نك اعظامی مناسبتسز اولور .] « اِسْتِعْظامْ » ده بومعناده قوللانیلیر . فقط كرك «اعظام»، كرك « استعظام » [تَعْظیمْ] مقامنده اصلا قوللانیلماز : [شوراسی‌ده بیلنمك لازمدركه حاصل مصدرك ایكنجی قسمی اكثریتله : قیرنتی ، دیرلتی ، صیزنتی ، بوزنتی كبی تحقیر وتقلیل معناسنی افاده ایدیبورسه‌ده بعضاً اعظام معناسنی متضمن اولور : كورلتی ، آقنتی كبی — میزان البلاغه — عبدالرحمن ثریا]

اِعْفاء { [ع] عفو ایتمك ، ایدلمك : اعفای قباحت ، مجرمك اعفاسی .

اِعْقابْ [ع] خلف اولمق. [*]

اِعْقادْ { [ع] قاینادوب قوبولتمق . [*]

اِعْقارْ { [ع] قادینی خسته ایتمك . [*]

اِعْقالْ [ع] عقللی كورمك. [*]

اِعْقامْ [ع] قیصیر ایتمك . [*]

[*] بونلر عربیده معانیٔ سائره‌یی دخی افاده ایدرسه‌ده تركجه‌ده هیچ قوللانیلماز .

اِعْكارْ { [ع] طورطولی ایتمك . [*]

اِعْكالْ { [ع] كوجلشدرمك . [*]

[*] لسانمزده اصلا قوللانیلماز .

اِعْلاء { [ع] یوكسلتمك ، یوكسلدلمك ؛ عالی قیلمق ، قیلنمق : اعلای لوا ، اعلای كلمةالله ، اعلای قدر . [بنابرین آرتق زمان عدل اقترانی اعلای لوای كلمةالله مقصدینه حصر ووقف ایله (٤٠٥) ده بلاد هنددن تاتشیر جهتلرینه كیدرك اورالرینی دخی فتح وغنائم وفیره استحصال ایلدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [شفیقنامه‌نك مسلم ارباب عرفان اولان قیمت انشائیه‌سنی اعلا وتقدیر ایتدیره‌جك بر شرحك تنظیمی — مقدمهٔ روضة الكاملین] ، [بعضیسنه فیض مخصوص حضیض جهل مطلقده بر حركت قسریه‌دن عبارت ایكن بعضیسنی مرتبهٔ قصوای تصرف و تفكره اعلا ایلر — مكتوب — كمال] .

« كوركنه ، بوركنه باقمه اصلا »
« عرف وظرف آدمی ایتمز اعلا »
(وهبی)

« ای نوسخن بلاغت آرا »
« قدر ادبایی ایتدك اعلا »
(معلم ناجی)

اِعْلَالْ [ع] علّتلندرمك ، عليل ایتمك § كلمات عربیه‌ده تخفیف ایچون حرف علتی تغییر ایتمك: علوم آلیه‌ده اعلال وادغام بحثلری زیاده دوام وتكرّر ایدر .

اِعْلَامْ [ع] بیلدیرمك ، بیلدیرلمك § بر محكمه‌دن صادراولان حكم‌وقراری حاوی ویریلن رسمی كاغد : [بدایت محكمه سنك اعلامنده ذكر اولونان] « اَعْلَامَاتْ » ایكنجی معناسنه كوره رسمی كاغدلر : [اعلامات شرعیه اجرا مأموریتی]

«بوكون طویدم ظهورین باغده اعلام ایدر بلبل»
(اكرم)

« نقشن چیقاروب ایله‌دن ذاتی معلوم »
« باشلارسه‌ك آكا ایلسكه فقركی اعلام »
(روحی بغدادی)

« حقكوانه وار در انتسابم »
« معلومی نه‌لازم ایتمك اعلام »
(معلم ناجی)

« دیر ایدی ای پری یوزلو دلارام »
« نه پرده در مقامك ایله اعلام »
(یحیی)

« صك تدبیرایله صورت بولوراحكام امل»
« حكم تقدیره موافق ایسه اعلام امل»
(اشرف پاشا)

« زور اندیشه وآثار خیالمدر ایدن »
« نیدوكن نكته شناسان زمانه‌اعلام»
(نفعی)

« كه چیقارنقشك بیاضه كه‌اولور رویك سیاه»
« ایته رازك هركسه اعلام مانند نكین »
(جامی)

اِعْلَانْ [ع] آچیغه ووروق ، آشكار ایتمك ، ایدلك : خفایای مكشوفه یی اعلان ایده‌مم ، غزته لرله اعلان كیفیت ایدلمه سی ، اعلان افلاس ، اعلان محبت § اعلان واعلانامه = بر ماده‌نك ، بر شیئك خلقجه بیلنمه‌سی ایچون مخصوصاً ترتیب ونشراولونان كاغد: [موسیودولسپس چاره‌سز بویولی اختیار ایدرك هر سفینه‌نك اوراق رسمیه‌سنده مندرج اولان مقداراستیعاب اعتباریه كوره رسم آلمغه باشلامش ایسه‌ده بونك اعلاننده موقت بر شی اولدیغنی درج ایتمشیدی — سویش قنالی لایحه‌سی — جودت پاشا]، [تیاترو اعلانامه‌لری دیوارلره یاپشدیریلیر]، [بتون كائنات سنك وحدتكی، سنك عظمتكی اعلان ایله‌مكده‌در — آلفرد دوموسه — معلم ناجی]، [امردین آشكاردر . بناءً علیه بومكتوبمزی اعلانه دخی مأذونسكز— جودت پاشا] ، [بكا نه‌اعلان عداوت ایدییورسین ، نه‌ده اظهار محبّت! سن سویله . حضوركده سوزی نصل سویله‌یم؟ — بارقه— شیخ وصفی] جمعی « اِعْلَانَاتْ » در : اعلانات رسمیه.

« جلوس ایتدكده اول شاه ایلدی اعلان تنظیمات»
« امین ومطمئن قیلدی سراسر زیر دستانی »
(لاادری)

اِعْماء { [ع] كور ايتمك، ايدلمك : [اسپانياده انكيزيسيون زماننده اعما كبى، اعدام كبى جزالر اهون مجازات عد ايديليردى !!.]

اِعْماد { [ع] ديرك ديكمك، قوللانيلماز .

اِعْمار { [ع] شنلندرمك، ايى برحاله كتيرمك، خرابك ضدينى، عكسنى حاصل ايتمك، آباد ايلهمك . اشخاص واشياده قوللانيلير : [اعمار ملك، اعمار بلده ، اعمار خانه، اعمار نفس، اعمار اقربا ، اعمار فقرا] جمعى [اِعْمارات] در : [اوراده ابنيه انشا ايدهجك وقت تمام بو موسمدر . وقت بچوريلور ايسه اورانك اعمارى حقنده برسنه دها ضايع ايتمش اولورز — آطنه مكتوبى — جودت پاشا] ، [شووقت آسايشدن بالاستفاده اعمارات واصلاحات ايله مشغول اولمقده لر ايكن — (چلبى سلطان محمد) — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

« طريق ثروت آچدى هرطرفده ياپديروب يوللر »
« دمور يوللرله اعمار ايلدى امصار وبلدانى »
(لا)

اِعْماق { [ع] درينلتمك : [اعماق آبار، اعماق بئر] § برشيئك، بر ماده نك كنهنه وارمق معناسنده نادراً قوللانيلير . اومقامده اكثريا [تَعْميق] استعمال اولونور .

اِعْمال { [ع] ايشلهيوب ياپمق : [فسخانه فابريقه سى كوزل چوقه اعمال ايديور] § ايشلتمك ، ايشله دلمك؛ قوللانمق، قوللانلمق: [اعمال دسايس ابليسكارانه، اعمال فكر] بونك جمعى « اِعْمالات » دركه ايشلهيشلر، ايشلهنيلوب ياپيلان شيلر معنالرينى افاده ايدر : [بو فابريقهنك اعمالاتى زياده ، اعمالات نحاسيه ، اعمالات انبارى]، [ديوارلر آلتنه لغم قازديرمغه باشلانيجه محصورلردن كنديننه كوورهنلر ادوات واعمالات محاصرهيى تخريب ايچون خارجه برقاچ دفعه هجوم كوستردیلر — صلاح الدين ايوبينك قدس محاصرهسى — كال] ، [حاصلى مضمار مناقشهده بومثللو ادوات كلام اعمالى ايله بر ايكى كون غشغشهلرى متمادى اولوب — شفيق نامه]

« اعمال جام وبادهيى كيم اوكرهدن جه »
(لا)
« عقلكى ايله هميشه اعمال »
(وهبى)

اِعْنات { [ع] مشقته اوغراتمق ، اوغرادلمق كه عربيده اولجه قيريلوب بكشمش اولان كميكى مؤخراً ينه قيرمق مقامنده قوللانيلير § صنايع بديعيهدن « لزوم مالا يلزم » دينيلن قافيهٔ مقيده وسجع مقيد صنعتى.

اِعْنادْ [ع] معارضه ایتمك.

اِعْنازْ [ع] برطرفه میل ایتمك.

اِعْناسْ [ع] قیزك ازدواجدن امتناعی.

اِعْنافْ [ع] عنف وسردی كوسترمك.

اِعْنانْ [ع] حسّ رجولیّتدن محروم اولد یغنه حکم ایتمك. [*]

اِعْواءْ [ع] سبب جهل ایله کیرولەمك.

اِعْوارْ [ع] بر آدمی تك کوزلو ایتمك.

اِعْوازْ [ع] فقیر ایتمك.

[*] بو نلر لسانمزده قوللانیلمایان الفاظدندر.

اِعْوِجاجْ [ع] اکریلك. مادیّات ومعنویاتده استعمال اولونور: [اعوجاج شجر، اعوجاج مسلك]، [مجموع افادەیی دیکر بروزنك اعوجاجاتی ایچنده فنالشدیرمامق ایچون — پژمرده — اکرم]، [جادۀ عدل وسداددن جهت تمرد وعناده عدول واعوجاج کوستروب — روضة الکاملین]، [« شاه شجاع » ك همیشه طریق رضاجوییدن اعوجاج کوسترمەسی حصول مقصدی تأخیر ایتمکده ایکن — مشاهیر اسلام — جمیز وهبی].

اِعْهادْ [ع] کفیل اولمق، اندیشەدن قورتارمق. اصلا قوللانیلماز.

اِغارَه [ع] شبخون، چاپول ایتمك، غیرتلندرمك معناسنی افاده ایدر. نادراً قوللانیلیر: [کورینورده خلال دندان اغاره اولمغه صالح بر کیاه خشك قالمامغله — شفیق نامه]

اِغاضَه [ع] اکسلتمك، آزالتمق.

اِغاظَه [ع] غیظلندرمق، طارلتمق.

اِغْبابْ [ع] نوبت مرض کون آشیری کلمك.

اِغْبارْ [ع] توزتمق، توز رنکلی اولمق. [*]

[*] بو نلر الفاظ مستعملەدن دکلدر.

اِغْبِرارْ [ع] توزلانمق: [اغبرار اوراق اشجار] § مجازاً قیرلمه، کوجنمه، قیرغینلق: [اغبرار خاطر، سبب اغبرار اولان ماده]، [یوقسه سزه والله العظیم ذرّه اغبرارم یوقدر — رئیس الکتابه مکتوب — عصمت]

« اولسەمده غبار، اولورمی زائل »
« کوکلمده کی اغبرار؟ هیهات »
(معلم ناجی)
« سرما زده کلشن طبیعت »
« مفتوردر اغبرار ایچنده »
(اکرم)

« سینه‌ده خاك وطندن اغبرارم وارد ها »
« دوستلر عیب ایتمك احبابی فراموش ایتدیكم »
(نورس قدیم)
« بردم یوزك كولنجه عالم بهار اولوردی »
« مثل كسوف هرجا ظاهردی اغبرارك »
(عبدالحق حامد)

اِغْتِذاء | غدالانمق ، بسلنمك :
اغتدای صبی . لسانمزده

اِغْتِداء | بومعناده دال ایله [تغدی] چوق قوللانیلیر . [كاه مرغزار نزهت فزاسندن اغتدای «ولحم طیر مما یشتهون » ایتمكله ریاض زندكانیده كامران اولوب — شفیق نامه]

اِغْتِراب | [ع] غربته چیقمق ، مملكتندن خارجه كیتمك :

«لكن بوا كتراب اوله جقدر سبب ینه»
«وادیء هجره عودت ایچون اغترابمه»
(اكرم)

اِغْتِرار | [ع] غفلته دوشمك ، بیهوده اطمعاعه آلدانمق معناسنه‌در . لسانمزده غرورلانمق ، مغرور اولمق ، كوكنمك معناسنه استعمال اولونور : [عقول سالمه اصحابی عندنده یسار موجب اغترار اولەماز]

اِغْتِراز | [ع] اوزنكی یه آیاق آتمق ، وقت عزیمت حلول ایتمك . اصلا قوللانیلماز .

اِغْتِراق | [ع] نفس ، صولوغی زیاده درونه چكمك § غرق اولمق ، صووده بوغولمق . نادراً استعمال اولونور :

«كاه خوف احتراق وكاه هول اغتراق»
«محنت واپور قالماز رنج رستا خیزدن»
(مخلص اسعد پاشا)

اِغْتِزاء | [ع] دوست آیرمق ، سچمك . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِغْتِزال | [ع] ایپلك اكیرمك ، ایپلك بوكمك . قوللانیلماز .

اِغْتِسال | [ع] یونمق ، ییقانمق ؛ بدنی تطهیر وغسل ایتمك : اغتسال عادات اسلامیه‌دندر .

« ایكی امره بردن ایدوب امتثال »
« هان ابتدا ایله دم اغتسال »
(عزت ملا)

اِغْتِشاش | [ع] قاریشقلق ، فنالغی قبول ایتمك : اغتشاش افكار § خالصیتدن چیقمق : اغتشاش مسكوكات . [برحالده كه سلطان علاءالدین كرك داخلاً وكرك خارجاً نه وقت بر شرارهء فساد واغتشاش ظهور ایتمش اولسه بهمه‌حال غازینك میاه شمشیر شجاعتیله اطفاسنی امر ایدر ایدی — مشاهیراسلامدن ارطغرل غازی — حمید وهبی]

اِغْتِشاشات | [ع] قاریشقلقلر ، فنالقلر : اغتشاشات واقعه ، اغتشاشات فكریه . [برقاچ سنه‌سی امحای اغتشاشات داخلیه ایله

چون طقوز سنه‌لك مدت سلطنتنده كورديكی ایشلرعقلاره طورغنلق ویرر — مشاهیر اسلام ، (آلب ارسلان) — حمید وهبی]

اِغْتِصاب [ع] غصب ایتمك ، زوایله آلمق : [اشقیانك اغتصاب ایتدكلری اموال واشیا كاملاً استرداد ایدلدی] جمعی [اغتصابات] در. [نصرك ایلرولیه‌رك بر خیلی یرلری دست اغتصابنه كچیردیكنی كوردیكیچون حقیقت حالی برتفصیل خلیفه‌یه عرض ایلدی — مشاهیر اسلام (مأمون) — حمید وهبی)

اِغْتِطاء [ع] اورتونمك ، برشیئه صارنمق : [اغتطای عبا ، اغتطای احرام]

اِغْتِلاء [ع] سرعتله یورومك ، چابك كیتمك . الفاظ مشهوره‌دن دكلدر .

اِغْتِلاف [ع] غلافلانمق . « قلیف » ایچنه كیرمك : اغتلاف سیف .

اِغْتِلال [ع] معنیٔ اصلیه‌سی ایچمك ، بربری اوستنه اثواب كیمك ، حیوان زیاده صوصامق ، قویونلرك سوتی ایی صاغلامسندن طولایی خسته اولمه‌سی . اصطلاحات طبیه‌دندر .

اِغْتِلام [ع] غلبهٔ حرص وشهوت .

اِغْتِماد [ع] سلاحه قینه كیرمك . § كیجه‌یه كیرمك . [ه]

اِغْتِماز [ع] تشنیع وتقبیح ایتمك . [ه]

اِغْتِماص [ع] حقیرطوتمق ، حقارت ایتمك . [ه]

[ه] بونلر الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِغْتِماض [ع] كوز قاپامق . كوز یومق ، اویومق § زحمتسز بر شی حاصل اولمق . قوللانیلماز . برنجی معناده [اِغْماض] چوق قوللانیلیر .

اِغْتِمام [ع] غملانمق ؛ دردلی غصه‌لی اولمق : اغتمام عاشق ، اغتمام دل .

اِغْتِناء [ع] زنكینلشمك ، زنكین اولمق ، نادر استعمال اولونمشدر.

اِغْتِنام [ع] غنیمته ایرمك ، غنیمت صورتیله آلمق § یغما ایتمك : [اثنای حربده اغتنام اولونان اشیا ، اورمانده‌كی حیواناتی اغتنام ایچون] § غنیمت بیلمك . قاپمق. بو معناده نادراً قوللانیلیر : [اغتنام فرصت ، اغتنام وسیله] ، [قره‌جه حصاره بغتةً هجوم ایدرك اخذثار وانتقام وبرخیلی مواشی واغنام اغتنام ایتدی — سلطان عثمان غازی — مشاهیر اسلام] ، [یاخود اغتنام اموالهانهماك ایله پراكنده وپریشان اوله‌جقلری —

روضة الكاملين] ؛ [بوكون واژكون جنبش روزكار ايله غنودهٔ جلباب غتنام اولدى — شفيق نامه]

اِغْتِيابْ { [ع] غيبت ايتمك ، آرقه‌دن ذم ايلمك : اغتياب سؤ اخلاقك دليليدر .

اِغْتِياظْ { [ع] غيظ ايله غضبلانمق : [جناب حق اغتياظى منع بيوريور]

اِغْتِيالْ { [ع] بردن باصوب هلاك ايتمك : [سفاح بوطلى قضيهٔ اغتياله كسب وقوف واطلاع ايلديكنه حمل وعطف ايدرك قورقمش ايسه ده — مشاهير اسلام — جيد وهبى] ، [بوكونه اظفار غضبت واغتيال ايله تخديش سامعهٔ تشويش ايتديلر — شفيق نامه]

اِغْدارْ { [ع] حاليله ترك ايتمك . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِغْراءْ { [ع] ترغيب وتحريص ايتمك ، قيشقرتمق .
لسانمزده يالكز سيّئاته تشويق مقامنده قوللانيلير ديمك طوغرى دكلدر . بولفظ حسنيّات وقبحيّاتده استعمال اولونور . مثلا [آق شمس الدين كبى بر پير روشنضمير ، دائما تبشيرات محمديه‌يى تذكار ايله حضرت فاتحى غزايه اغرا ايدييوردى .] دينيلديكى كبى [اونى فلانك عليهنه اغرا ايلدى] ده دينيلير . [اول تازنده كلاب دشت شقاوت شدّ بازوى مفسدت ايچون [اولئك كالانعام] نباح اغرا ايله سمت حلبهٔ هوا الرينه جذب ايدرك — شفيق نامه]

اِغْرادْ { [ع] خوش اوتمك ، كوزل نغمه پرداز اولمق معناسنه‌در . لسانمزده بومعناده واكثريا قوشلر حقنده [تغرّد] و [تغريد] قوللانيلير .

اِغْراسْ { [ع] طوپراغه ديكمك ، ديكمك : اغراس اشجار . بو معناده [غرس] چوق قوللانيلير .

اِغْراقْ { [ع] صويه بوغمق ، غرق ايتمك ، ايلمك : [اغراق مراكب بحريه ، اغراق سفن حربيه] § عقلاً ممكن ، عادةً محال اولان مبالغه معناسنه بر اصطلاح فنى در جمعى [اغراقات] در . [شعرانك سوزلرى اغراقدن خالى اولماز] ، [وبر ده عجميانه اغراقاته بوغمقدن عبارت ايسه — پژمرده — اكرم] .

« ايتمش عمرين اوصاحب لاف »
« اغراق ومبالغه يله ائتلاف »
(مقدمه)

« اغراقده مرغ پست پرواز »
(شيخ غالب)

« اغراق دينورسه مدعامه »
« بول نظمى بونده باق كلامه »
(لا)

اِغْراقات [ع] معنای اصطلاحیسنه کوره اغراقلر:
اغراقات عجمانه .

اِغْراقِیّات [ع] ینه او معنایه کوره اغراق
صورتیله سویلەنیلن سوزلر، صاچمه‌لر :
[اوبله اغراقیاته سرسملردن باشقه کیم
قولاق آصار ، حکیمك اغراقیاتی
اوصانج ویردی]

اِغْرام [ع] بورج اودەمك ، لازم الادا اولان شی
اودەدلمك . ینه بو معناده [تغریم]
دها زیاده قوللانیلیر .

اِغْراء [ع] غزایه . جنکه کوندرمك . کوندرمك :
اغرای ابطال .

اِغْرار [ع] چوغالمق ، قوللانیلماز .

اِغْساس [ع] کوزل طعام یدرمك ، یدیرمك :
اغساس مسافر ، فقرانك اغساسی .

اِغْشاء [ع] اورتمق ، قاپامق . نادراً استعمال اولنور .

اِغْشاش [ع] قیشقرتمق § عجله ایتدیرمك . استعمالی
اندر در .

اِغْصاص [ع] تضییق ایتمك ، برمحل خالقنی صیقنتی‌یه
دوشورمك ، دوشورلمك. قوللانیلماز.

اِغْضاء [ع] کوز قیرپمق ، کورمەمزلکه کلمك : [صبیانك
بعض اوضاع وحرکاتنی اغضا ایتمك
تعقیب وتعییب ایتمکدن دها فائده‌لیدر]

اِغْضاب [ع] غضبه کتیرمك ، قیزدرمق ، قیزدیرلمق :
[احمق اغضاب ایتمکه کلمز ، قاپونك آچیله‌سی
ماده‌سی حریفی اوقدر اغضاب ایتدی که
— مبتلا اولدیغی مرضك اشتدادیله —
مرك نا کهانی‌یه اوغرایه‌جق ظن ایتدم]،
[یکدیکرینی اغضاب ایده‌جك بعض
تحقیرآمیز سوزلر تعاطیسندن صکره —
تعلیم قرائت — معلم ناجی] ، [بومعامله‌ء
وحشیانه خراسان قهرمانی زیاده‌سیله
اغضاب ایلدی — مشاهیر اسلام —
(ابومسلم) — حمید وهبی]

اِغْطاء [ع] بر شی اوزانەرق دیکر نسنه‌یی اورتمك ،
آغاجك دالری اوزایوب یره ایریشمك .
آصمه‌یه صویورییوب یاشارمق .
استعمال اولونماز .

اِغْفال [ع] غفلته دوشوروب یاکمش ایش ایشلتمك .
غفلته دوشورمك : آلداتمق ، آلداتمق :
[دشمنی اغفال ایدن عاقلدر]. [اشقودره
حاکمی اسکندر بکك اغفالی سببلریه
بالضروره محاربه‌یه کیریشمش — مشاهیر
اسلام (خداوندکار) — حمید وهبی]
« بیلمدی ممکن می اغفال ایله‌مك حاشاسنی »
[حضرت فاتحه خطاب — صفا]

اِغْفالات { [ع] اغفالك جمعى . غفلته دوشوروب آلداتشلر : [مرد عاقل اغفالات بدخواهانه يه قاپيلماز].[بعض متنفذان قبائل اغفالات والقاآت واقعه يه قاپيله رق عباسيلرك دعوتى اظهار ايتمشلر — مشاهير اسلام — (عبدالرحمن الاموى) — حميد وهبى]

اِغْفاليّات { [ع] غفلته دوشوروب آلداتمق ايچون سويله نيلان سوزلر . بعضاً مفردى بولونان [اِغْفالى] دخى استعمال اولونور : [اويله ذكى ، عاقل بر آدمه قارشى سرد ايديلن اغفاليّاتدن ثمره بكله مك اعلان حماقت ايتمكدر .] [هراته كيديله جكى بولنده اورته لغه بر شايعهٔ اغفاليّه چيقاره رق غزنه دن حركت واثناى راهده قصدارادزرينه مسارعةً تحويل عزيمت ايدرك قصداره بالمواصله قلعه يى بغتةً محاصره يه مبادرت ايلدى — مشاهير اسلام — حميدوهبى]

اِغْلاء { [ع] نرخى زياده ايتمك ، برشيئك بهاسنى يوكسلتمك ، بهايه چيقارمق ، چيقارلق : [اغلاى اسعار . مسكراتك اغلاسى]، [غَلاىِ اَسْعار] زياده قوللانيلير كه بين الناس آلوب صاتيلان شيلرك قيمت يوكسكلكى ديمكدر . § قاينا تمق ، قينادلق : [اغلاى ماء ، ماء باردك اغلاسى[بومعناده

[تَغْلِيَه] دهاقوتلى وزياده مستعملدر : تغليهٔ لبن .

اِغْلاظ { [ع] قابا ، فنا ، درشت سويله مك : [اديب كچينن بر آدمه اوباشانه اغلاظ كلام وافادهٔ مرام ايتمك هيچ ياقيشيرمى ؟.] جمعى اولان [اِغْلاظات] نادراً قوللانيلير كه قابا ، چيركين سوزلر ديمكدر : [اغلاظات اوباشانه]

اِغْلاف { [ع] غلافلاندرمق ؛ بر شيئى قيننه صوقق ، قليفنه قويمق: [اغلاف سيف ، اغلاف خنجر]

اِغْلاق { [ع] قاپامق ، قاپانلمق : اغلاق باب جدال . § اصطلاحى چوق ، قاپالى سوز سويله مك . بوندن مشتق اولان [مُغْلَق] زياده استعمال اولونور : [اغلاق كلام] .

اِغْلاقات { [ع] ايكنجى معنايه كوره « اِغْلاق » ك جمعى ، يعنى اصطلاحلى ، قاپالى سوزلر ديمكدر : [شفيقنامه سراپا اغلاقاتدن مركبدر]

اِغْلال { [ع] غَلّه لنمك . ترلاده محصولات ايريشمك . نادراً قوللانيلير .

اِغْماء { [ع] بايلمه ، بايلق . اصطلاحات طبيه دندر .

اِغْماد { [ع] برشیئی قیننه قویمق، اشیای کشیره‌یی بر یره صوقشدرمق : اغماد سیف .

اِغْماز { [ع] غمز وتعییب ایتمك . نادراً قوللانیلیر .

اِغْماض { [ع] کوز یومق ، کورمه‌مزلکه کلمك ، کورمه‌یور کبی کورنمك . کوز معناسنه اولان [عین] ایله ویالکز قوللانیلیر: [انسان سودیکنك قصورلرینه اغماض ایدر]، [بوشرط ایله‌که افعال وحرکاتمی موافق عدالت وحقانیت کورمزسه‌کز بنی ایقاظ ایتمیلیسکز . اکر اغماض عین ایدرسه‌کز نزد الهیده کی مسئولیتمی شمدیدن سزه تحمیل ایدییورم — مشاهیر اسلام —(عمربن عبدالعزیزك خطبه‌سی) — حمید وهبی]

« اغماض وتغافل کرك آسایشه یوقسه »
(پرتو پاشا)

اِغْمام { [ع] غملی ایتمك، ایدلمك : اغمام قلب ، اغمام عاشق .

اِغْناء { [ع] زنکین ایتمك، ایدلمك: [جناب الله دیلرسه فقیری اغنا ایدر]

« ایدوب یرلی یرنجه کارکاه حکمتن ترتیب »
« کیمین ایتمش کدای کاسه برکف کیمیسن اغنا »
(نابی)
« سنی اغنا ایدن الله قدیر »
« ایله‌مش آنی ده حکمتله فقیر »
(وله)

« مال ایسه آدمی ایتمز اغنا »
« اوّلا کلمیجك قلبه غنا »
(وهبی)

§ مستغنی قیلمق ، قیلنمق : [بو آدمك اخطاراتی حسن تلقی ایدییرسه باشقه کیمسه‌یه مراجعتدن اغنا ایدر.] بومعناده آز قوللانیلیر .

اِغْواء { [ع] آزدیرمق، آزدیرلمق؛ آیارتمق ، آیاردلمق : [اتقیایی شیطان اغوا ایده‌مز ، عاقلك اغواسی قولای دکلدر] ، [اول هوا پرستانی تمام امید مساس یرله افتادهٔ غیابة الجب اغوا ایتمکله — شفیق‌نامه]

« هیچ آنکه نظیر اولماز ایکن طالعی کورکیم »
« آنیده قوماز حالنه اغوای زمانه »
(نفعی)
« ایتدیرن کیم بکا تخلیص بدن »
« نفس اماره‌نك اغراسندن »
(اسماعیل صفا)

اِفاتَه { [ع] فوت ایتمك ، ایتدیرمك؛ ضایع ایتمك ، ایدلمك: [افاتهٔ وقت کار عاقل دکلدر ، افاتهٔ فرصت ایدن بالآخره نادم اولور] ، [وافاتهٔ وقت ایتمکسزین فئهٔ متفقه‌یی استقباله چیقوب بروسه حوالیسنده واقع قیون حصار پیشکاهنده دشمن سوریلرینه ملاقی اولدی — مشاهیر اسلامدن سلطان عثمان غازی — حمید وهبی]

اِفاحَه { [ع] قایناتمق، قانی فیشقرتمق . استعمال اولونماز .

اِفادَه } [ع] معنای اصلیسی فائده‌لندرمك. لسانمزده آ گلا. دیش ، بیان ایتمك ، ایدلك معنالرنده قوللانیلیر : [فلانك افاده‌سنه کوره ، افادهٔ حال ایتدی ، حقیقتك افاده‌سی لازم کلدی]، [ادیب.. « ارباب شعر وانشایه مخصوص لسانده افادهٔ مرام ایتمکه ممارسه پیدا ایلمش اولان هرکسدر » — پژده — اکرم] ، [شفیقنامه‌نك باعث تألیفی اولان وقعه‌نك اسباب ظهورینی تمهید وافاده‌یه مبادرت اقتضا ایدوب — مقدمهٔ روضة الکاملین — محمود جلال‌الدین پاشا]، [افاده و بیان] تعبیری مناسبتسز ، « بیان » لفظی پك لزومسز اولدیغندن بویله یازمه‌ملی.. [افاده]‌یی یالکز قوللانمه‌لیدر. § حسن کتابت، سوزی کوزل سویله‌مك ، یازمق : [استاد اکرمك طرز افاده‌سی تقلیده شایاندر]، [بوبیت بوکونکی طرز افاده‌یه موافق اولمقله برابر برمضمون شاهانه‌یی ده متضمندر — یاووز سلطان سلیم حقنده — شیخ وصفی] ، [حسن افاده برنجی درجه‌ده کوزل دوشونمکله وایکنجی درجه‌ده کوزل دوشونوب‌ده کوزل یازانلرك آثارینی نمونه طوتمقله میسر اولور — نمونهٔ ادبیات عثمانیه]

« اوقورسین‌ده‌دیرسین نه‌پارلاق افاده »
« ایدرسین او آثاردن استفاده »
(صفا)

§ فائده‌لندرمك معناسنده و [افاده واستفاده] تعبیری نادراً قوللانیلیرکه بوصورتده استعمالی اوقویوب اوقوتمه دیمکدر. [افاده‌ویرمك] و[افاده‌سی آلنمق] = برماده، بروقعه‌یه واقف اولان شخصك ویا اشخاصك اوماده حقنده‌کی معلوماتنی سویله‌توب ضبط وتحریر ایتمك. برنجی معنایه کوره جمعی اولان [افادات] چوق قوللانیلیر : [افادات واقعه ، افادات شفاهیه ، افادات صافدرونانه] ، [حضارك چوغی ترکجه بیلمدیکندن ارکان ایالت مجلسنده رئیس اولان اوزون عبدالله افندی بوافاداتمزی بلند آواز ایله — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا]

« غایتده متیندر کلامی »
« رنکیندر افادهٔ مرامی »
(مقدمه)

« نسیم مرحمتندن آلوب افادهٔ جود »
« جهانی رشك جنان ایله‌مش نسیم صبا »
(فضولی)

« ای خامه کوزل افاده ایله »
« ای دل اوقو استفاده ایله »
(اسماعیل صفا)

اِفازَه } [ع] فوزلندرمك ، مظهر فوز ایتمك. نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

اِفاضَه } [ع] قابی طاشنجه‌یه قدر طولدرمق ؛ طاشوب یایلمق ، طاغلمق : [افاضهٔ نور] بو

معناده نادراً قوللانیلیر. § فیضلندرمك، فیض اولەرق ویرمك ، ویرلمك : [افاضهٔ علوم ، افاضهٔ معلومات]، [اقتباس معانیٔ شریفه‌یه ایتدکجه شاکردلرینه وسائر طالبینه افاده وافاضه ایدرلر ایدی — رموزالحکم — سامی پاشا]

« کونش جمالك ایدر چشمه افاضهٔ نور »
« او نوردن کسیلیر سینه برجهان سرور »
(معلم ناجی)

« افاضه‌بخشیٔ حالات عشقداری دل »
« هزار باغده خونین ترنمات وسرود »
(سامی)

« افاضه‌بخش حیات اولمه‌سه‌یدی نامیه‌یه »
« قورردی عرق موالید امهات چهار »
(لا)

« ایلدی خلقه افاضه ثمرات راحت »
« مزرع عالمی غرق کل ایدن ابر ظلام »
(نابی)

اِفاقَت [ع] خسته ایلکه‌دونمك، شفایاب اولمق، ایلشمك. اکثریا [بولمق] ماده‌سیله قوللانیلیر: [بیچاره افاقت بوله‌مدی ، دوقتورك علاجندن زیاده تبدیل هوا ایله افاقت بولدی]، (افاقتپذیر) = ایلشمه‌سی ممکن، (افاقتیاب) = افاقت بولیجی ، ایلشن .

« کیم کورسه بیلوب مخافتمدن »
« نومید اولیور افاقتمدن »
(معلم ناجی)

اِفْتاء [ع] فتوا ویرمك ، حل مشکل ایتمك : [لکن محلنده بیان اولنه‌جغی وجهله مسند افتادن . . . — شرح شفیقنامه — محمود جلال الدین پاشا]

اِفْتال [ف] یاریق، بیرتیق، طاغنق. (اِفْتالیدَن) مصدرندن مشتقدر . (اِفتالیده) طاغلمش ، بیرتمش ، یارلمش ، صاچلمش دیمکدر.

اِفْتان | **اِفْتِتان** [ع] فساده اوغراتمق ، فتنه‌یه اوغرامق. نادراً قوللانیلان الفاظدندر.

اِفْتِتاح [ع] آچمق ، آچلمق ؛ باشلامق ، باشلانلمق : تکبیر افتتاح = نمازه باشلامزدن اول ایدیلن تکبیر ، افتتاح کلام = سوزك باشلانغجی ؛ رسم افتتاح = براثرك ایلك آچیلیشی که اکثریا آنکه « رسم کشاد » دینیلیر. [بومجموعهٔ مرغوبه‌نك شیرازهٔ ترتیب وتنظیمنه رشتهٔ افتتاح اولان تعریفات جمله‌دن — شرح شفیقنامه] [چونکه عطایای طبیعتك الك رونقلیسی اولان نظر لمحهٔ افتتاحنده خاك وطنه تعلق ایدر — کمال]

اِفْتِئال [ع] فال‌ه باقمق ، فول طوتمق معناسنه‌در . لسانمزده [تفأل] زیاده قوللانیلیر.

اِفْتِجاء [ع] آب آنسزین یتیشمك، مسلط اولمق. « فجأة » کبی لسانمزده اوزیاده استعمال اولونور.

اِفْتِجار [ع] قريحه دن سوز اويدرمق .
اِفْتِحال [ع] يكيدن برشى وجوده كتيرمك .
اِفْتِحاث [ع] تحرى ايتمك ، آراشديرمق .
اِفْتِحاص [ع] لدنياتى ، ايچ يوزنى آكلامغه چاليشمق .
} [*]

[*] بونلر الفاظ معروفه دن دكلدر.

اِفْتِخار { [ع] شرف وشان ، فخر ايتمك ، ايدلمك ؛ اوكونمك ، اوكونلك : [مابه الافتخار = وجوديله افتخار ايديلن شى . بالافتخار ، معالافتخار = افتخار ايله ، افتخار صورتيله . افتخارالاماثل ، مدارافتخار] ، [ضرب مثل اولمغه شايسته اوزايكى مصراع برجسته مصادف نظر افتخارم اولدى — بارقه — شيخ وصفى]

«سينه مى عشقيله يارك داغ برداغ ايلدم»
«سايه سنده اول شهك آلدم نشان افتخار»
(فائق ممدوح)
«افتخار خلفاى عباس»
«يعنى هارون اوشه نكته شناس»
(خاقانى)

« كوروب آنى علت فرار ايلدى »
« صاووشدى ديو افتخار ايلدى »
(عزت ملا)

« قرةالعين رسل ، نور دوچشم انبيا »
« مفخر عالم ، وجودى كائناته افتخار »
(نظيم)

« افتخار ايلرز بونكله بز »
« مستفيض مأثر عربز »
(معلم ناجى)

اِفْتِخارِيّات { [ع] اوكونمك ، اوكونلمك صورتيله سويلەنيلن سوزلر : [اوشويعرك افتخاريّنى توكنمز] نظم حقنده اكثريا [فخريّات] استعمال اولونور : [نفعينك فخريات محتشمه سى بر آهنك سامعه نواز ايله اوقونور]

اِفْتِداء { [ع] فدا قيلمق ، فديه ويرمك . قورتلانيلماز .

اِفْتِراء { [ع] يالان اولەرق كوتولك اسناد ايتمك ، بر آدمك ياپمديغى بر كوتولكى حقنده ياپدى ديه يالان سويلەمك : [افترا هرقوم عندنده الكمستكره رذائلدندر ، زواللى افترايه اوغرادى ، بيچارەيه افترا ايتديلر] ، [زيرا شرزمۀ يهود بدبود برقوم بهتان پسند وافترا كودر . نم خلقه بكوش سلطان الانبيا اولديغمى طويدقده مقرردركه حقمده نيجه ناشنيد مفتريات ناموجه سويلەيەجكلردر — سير بيسى] ، [خارجيلردن بعضلرى بووقعۀ فاجعەده حضرت على يى اتهام وسوءظن وافترايه قيام ايتمشلر ايدى — قصص انبيا — جودت پاشا] [اردولرينه افتراى امانت ايله توسن چاپكرو مباهاتى عرصۀ مبالغه ده ركوض ايله لنك ايتمشلر ايدى — شفيق نامه]

« بوبولده تلف اولدی عثمان اغا »
« اوذرده اتمش مکر افترا »
(عزت ملا)

اِفتِراز { [ع] ایشنی بجرمك . استعمال اولونماز .

اِفتِراس { [ع] زورایله یره ییقمق ، یرتمق ، آولامق . اکثریا [سباع] یعنی یرتیجی حیوانلر حقنده استعمال اولونور: [اسد افتراس ایله مشهوردر] «سباع» ه [مفترس]ده دینیلیر : حیوانات مفترسه = یرتیجی حیوانلر .

[*] { **اِفتِراص** [ع] فرصت بولمق
اِفتِراض [ع] فرض قیلمق

[*] الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِفتِراق { [ع] آیرلمق : افتراق اجرای بدن § آیرلمه ، آیریلق : درد افتراق ، افتراق جانان. [اتمك] ماده‌سیله نادراً قوللانیلیر . [استقبالنك صونك امید کاهی اولان بر وجودك افتراقنی — پژمرده — اکرم]، [امتداد ایام افتراق اشتداد آلام اشتیاق ایجاب . . . ایتمکله — مکتوب کمال]

« اشتیاقك دردناك ایتدی بنی »
« افتراقك کل هلاك ایتدی بنی »
(لا)

« ایکی قوش اولوب آتش افتراق »
« یانه ایتدی غنچه‌خانه‌مز احتراق »
(عزت ملا)

اِفتِصاد { [ع] قان آلمق . بومعناده (فصد) زیاده استعمال اولونور . قانجی‌یه [فصاد] دینیلیر : موسم افتصاد = شهر مایس وایلول .

اِفتِصاص { [ع] آییرمق . الفاظ مألوفه‌دن دکلدر .

اِفتِصال { [ع] سوتدن کسمك § فدانی کوکیله چیقاروب باشقه یره دیکمك : افتصال صبیان.

اِفتِضاح { [ع] برنسنه‌یی قیرمق ، برشیء قیروب اوفالتمق معناسنه‌در. لسانمزده فضاحه دوشمك ، رسوای اولمق معناسنده نادراً قوللانیلیر: افتضاح مفتری ، افتضاح بدخواه .

اِفتِعال { [ع] ایش ایدنمك ؛ کندیلکندن ایش یاپمق معناسنه‌در . علم صرفده خماسینك برنجی بابیکه [افتعال] بابی دینیر.

اِفتِقاد { [ع] آرایوب صورمق ، آرانوب صورلمق: افتقاد احوال احبا] بومعناده [تفقد] زیاده قوللانیلیر .

اِفتِقار { [ع] فقیرلك ، آشاغیلق کوسترمك ، آشاغیلانمه ، فقیرلنمه . فقر واحتیاج حالنده بولونمه : کمال افتقار ، عرض افتقار . [.. بر طلوع پرزیب وفرده بدیهی کوردیله‌لیکمز کبی بر شبتابك زیر جناح افتقارنده‌ده واضح مشاهده ایدرز — پژمرده — اکرم]

« قورتولمغـه واردر اقتدارم »
« جان قورتارانه يوق افتقارم »
(معلم ناجى)

« اى خداوند خداوندان كه دائم ايتمه‌ده »
« پادشهلر دركهنده عرض ذل افتقار »
(نعت شريف — نظيم)

« جر ايچون آچدقده كف افتقار »
« اول كيشى احسان ايدوب ايتدى فرار »
(وحيد)

اِفْتِكاكْ { [ع] رهن قورتارمق ، فك رهن ايتمك ، قوللانيلماز.

اِفْتِكالْ { [ع] برايشده فوق‌العاده چاليشمق ، زياده سعى وغيرت ايتمك :

« شمدى ملكك حد تصور ايتمه‌يك سامانته »
« افتكال پادشاهيدر سبب عمرانته »

اِفْتِلاتْ { [ع] « ارتجال » كبى دوشونمكسزين كلام وشعر سويله‌مك § آنسزين اولمك . لسانمزده بو معناده [ارتجال] و [فجأة] زياده قوللانيلير.

اِفْتِلاذْ { [ع] بركيمسه‌نك اموالندن برازينى غصب ومصادره صورتيله آلمق. قوللانيلماز .

اِفْتِلاصْ { [ع] بر آدمك النـدن بر شيئى حيله واغفال ايله آليويرمك ، قوللانيلماز .

اِفْتِلاقْ { [ع] تعجب اولونه‌جق برايش ياپمق § شايان حيرت كوريله‌جك درجه‌ده قوشمق . بوده الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِفْتِلالْ { [ع] رخنه‌دار اولمق ، بوكولمك § عسكر جنكدن بيلمق . نادراً قوللانيلمشدر .

اِفْتِنانْ { [ع] اطرادسز سوز سويله‌مك ، درلو درلو كلام ايراد ايتمك . استعمالى اندردر . [لنكتة وجهة كلامى خطابدن غيبته ، غيبتدن خطابه تحـويل ايده‌رك افتنان عبـاداتله افتنان قلوبه چاليشمقـدر — ميزان‌البلاغه]

اِفْتِياتْ { [ع] برشى فوت اولوب كچمه § خودبخود ايش كورمك § تحكم ايتمك . قوللانيلماز .

اِفْتِياقْ { [ع] فقيراولمق § ايحقيريق ايله اولمك . قوللانيلميان الفاظدندر .

اِفْثاءْ { [ع] بى‌تاب اولوب اوطورمق ، يورولوب قالمق : [رنجبرك افشـاى حالنه نظر انصـاف باقمه‌ليدر] استعمال اولونماز .

اِفْثاجْ { [ع] يورغونلق ايله‌زياده صولومق § براقمق . قوللانيلماز .

اِفْجاجْ { [ع] قوش اوتمك ، قوشك جيويلدامه‌سى : افجـاج طيور ؛ افجـاج عندليب § سرعتـله يورومك ، طاغلر آراسنده يوله كيتمك. برنجى معناده قوللانيله‌بيلير .

اِفْجارْ { [ع] وقت فجره دخـول § بر آدمى جنـاب حقك نهى ومنع بيـورديغى كـوتو شيلرله مألوف وكنهكاردر ديمـك ، اويله

کوسترمك § کذب وزنا ارتکاب ایتمك. نادراً قوللانیلیر ،

اِفْجاس [ع] مناسبتسز ومعناسز شیلرله بوبورلنمك ، تفخر ایتمك : [افجاس ناس]

اِفْجاج [ع] رجوع واعراض ایتمك ، کیرو طورمق § سوت صاغارکن حیوانك آیاقلرینی آییرمق ، آچمق . قوللانیلماز .

اِفْحاش [ع] کوتووفناسویلهمك : افحاش کلام .

اِفْحام [ع] معناى اصلیسی شاعری ساکت بولمق ، یاخود مغموم ومأیوس ایدهجك اسباب ایله شعر انشادندن آلیقومق اولوب اسانمزده مباحثه ومناظرهده اسکات ، یعنی صوصدیرمق ، صوصدیرلمق معناسنده قوللانیلیر : [اویله معندك افحامی قابلیدر، جناب مفخری جملهسنی افحام ایتدی] . [بن « فرانسزجه بیلمهمك بیلمکدن اولادر » کبی بر سوز سویلهیه جك اولورسهم ایشته او وقت بودنیل ایله افحام اولونورم — صباح غزتهسی — محمد عطا]

« بحث ایتسه ایدر بهانی الزام »
« بر سورله ایدر فحلی افحام »
(شیخ غالب)

اِفْخار [ع] فخرلندرمك ، شرف ومزیتی حسبیله بر آدمی دیکرینه ترجیح ایتمك :

«مثلی واردر قولنی البته انکار ایلرم»
«سودیکم محبوبهٔ رعنایی افخار ایلرم»

اِفْداء [ع] چوجغی الدهاویناوب آووتمق § اسیرك هدیهسنی قبول ایتمك . قوللانیلماز .

اِفْداس [ع] اوروجکلنمك ، اوروموجك اوشمك . الفاظ مستعملهدن دکلدر .

اِفْراء [ع] یارمق § لوم وتوبیخ ایتمك . قوللانیلماز .

اِفْراث [ع] اشکنبهنك فضلاتنی آتمق § بر آدمی ذمام اولان شخصك دیلنه دوشورمك . استعمال اولونماز .

اِفْراج [ع] آچلمق ، آیرلمق : بر محلی ترك ایتمك . [افراج الباخره]= واپورك اسکلهدن، ساحلدن آچلهسی .

اِفْراخ [ع] رفع شبهه ، ازالهٔ اندیشه معناسنهدر . § مبهم اولان برشیئك آشکار اولهسی، تخملرك اوج کوستروب یشیلنمکه باشلامهسی معناسنده قوللانیلیر . § قوش یاورو چیقارمق معناسنهده کلیر . قوللانیلماز .

اِفْراد [ع] مفرد، یالکز اولهرق ایراد ایلهمك، آییرمق . استعمالی اندردر .

اِفْرار [ع] فراره مجبور ایتمك ، قاچیرمق ، قاچیرلمق : افرار اشقیا ، آهونك افراری .

اِفْراز [ع] آییرمق ، آییرلمق : [خمس غنائمك افرازیله متباقیسنك غزاة مسلمینه تقسیم وتوزیعی

حقنده امر خلافتپناهی وارد اولمغله — صحائف الاخبار] ، [اثمان مخلفاتدن ایتامه عائد حصه‌نك افرازی لازم کلیر]

اِفْرازات [ع] وجوددن چیقان فضلات یعنی بدندن آییریلان قان ، ق ، بول وسائره کبی اخلاط § اشبو اخلاطك وجوددن آییریلوب چیقارلمه‌سی حالاتی .

اِفْراش [ع] دوشك یایمق : سرمك ، دوشه‌مك : افراش زفاف ، افراش احرام ، افراش قطیفه ، نادراً استعمال اولونور . معنی سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر .

اِفْراص [ع] فرصته ایرمك ، ایردرمك . قوللانیلماز .

اِفْراض [ع] وظیفه تعیین ایتمك ، فرض ایدوب ویرمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِفْراط [ع] حد اعتدالی تجاوز ایتمك ، آشیرمق . [تفریط] ك ضدی . « افراط ، تفریط » = اعتدالدن آشقین ، اعتدالدن ناقص یعنی برخط مفروضك وسطی نقطهٔ معتدله اعتبار اولوندیغی تقدیرده براوجی [تفریط] ، دیکری [افراط] دیمکدر : [هیچ برشیده افراط مقبول دکلدر ، درجهٔ افراطه وارد یرمامه‌لی .] § شدت ، کال ، فوق العاده . بومعناده [فرط] لفظنك استعمالی دها مناسبدر :

« یاقدی افراط محبتله آ کا »
« اریوب اولدی اوکوهر دریا »
(خاقانی)

« اولور اهل کال افراطدن تفریطدن خالی »
(معلم ناجی)

« شویله افراط ایله برق ایلرایدی »
« مجلسی مطلع شرق ایلر ایدی »
(خاقانی)

« پدر ومادره تعظیم ایله »
« یعنی افراطله تکریم ایله »
(وهبی)

اِفْراغ [ع] دوکمك ، دوکلمك § اریمش شیء قالبه دوکمك § مجازاً برشیئه وبرخصوصه شکل وصورت ویرمك معنالرنده قوللانیلیر . عربیده اولدیغی کبی صویی دوکمك ، قان آقتمق معنالرنده استعمال اولونه‌ماز : [بوندن دها اشنعی هر سوزی ایسته‌دکلری قالبه افراغ ایچون برقوهٔ مبدعه ومخترعه‌یه مالك ایکن بواقتدارلرینی سوء استعمال ایده‌رك — فصاحت درسی — عبدالرحمن ثریا]

« قنغی یره ایتسه لمعه افراغ »
« اول لمعه اولوردی بریانارطاغ »
(مقدمه)

« سویله‌ده برسوز ، آنی بیك شكله افراغ ایتدیلر »

اِفْرام [ع] طولدیرمق ، طولدیرلمق : افرام ابریق ، دستینك افرامی .

اِفْرَنْد [ع] قلیجك جوهری ، آلاجه . قوللانیلماز .

اِفْرِنْقاع { [ع] پارمق چیتردانمق : افرنقاع اصابع .

اِفْرِيز { [ع] طام كنارلرنده كی صاچاق ، صوندرمه .

اِفْزار { [ع] اوفالتمق ، اوفالتيق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِفْزاع { [ع] او یاندرمق § قورقوتوب استمداد ایتدیرمك . قوللانيلمايان الفاظدندر .

اِفْساج { [ع] فراغت ایتمك ، بر شیئ ترك ايتمك . استعمال اولونماز .

اِفْساد { [ع] فساده اوغراتمق ، اوغرادلمق § بوزمق ، بوزلمق . ماديات ومعنوياتده استعمال اولونور : [افساد اهالی ، افساد معده ، افساد اخلاق] ، جمعی [اِفْسادات] در : [ادهم خانك نتيجهٔ اغراض وافساداتی اوله‌رق يوق يره محو اولدی كيتدی — جلال‌الدين اكبر — مشاهير اسلام]

« ایلیه راه صوابی ارشاد »
« ايتمه‌يه يعنی اموری افساد »
(وهبی)

« ايده تدبير وتجربله علاج »
« ايتمه‌يه جهل ايله افساد مزاج »
(نابی)

اِفْشاء { [ع] برشيئی شایع وفاش ايتمك ، كيزلی يی آچيغه اورمق ، ميدانه چيقاروب هركسه طويورمق : [افشای اسرار ایدن نامرد در ، افشای راز ایتمه‌ملی]

« بر دها مرتبط سوزن تدبير اولماز »
« دست افشايه كيرز رشتهٔ اسرارك اوجی »
(اسعد مخلص پاشا)

« لكن بنه حسن عالم آرا »
« ايتمزدی بو ماجرايی افشا »
(شيخ غالب)

« غيرت قومه‌يور ديرده ايدر غيبته آغاز »
« افشای عيوب ايتمه‌ميدر غيرت احباب »
(واصف)

§ حقوق جزاجه [افشاء] بر شخصك مجازات قانونيه‌يی ويا نفرت عامه‌يی موجب اوله‌جق جرم وحالاتی مرتكب اولديغنی بر جمعيتده لساناً وياخود اوراق مطبوعه ومحرره نشريله اعلان ايتمك واطبا ، جراح ، اجزاجی ، قابله كبی اشخاصك صنعتلری اقتضاسنجه واقف اولدقلری اسرار شخصيه‌يی — قانوناً سويله‌مكه مجبور اولدقلری احوالدن غيريده — اعلان واخبار ايتمه‌لری ديمكدر .

اِفْصاح { [ع] فصاحتله تكلم ، آچيق ودوزكون سوز سويله‌مك : [ولكن مكنت افصاحنه دهانمزده زبانزبان‌درادر — شفيق‌نامه] عربيده اولديغی كبی معانئ سائره‌ده استعمال اولوناماز .

اِفْصاص { [ع] اخراج كبی چيقارمق معناسنه‌در . قوللانيلماز .

اِفْصام { [ع] ياغمور ياغدقدن صوكره بلوطلر زائل

اولوب آفاق آچلق § خستەدن حمّی
نوبتی زائل اولـمق § مجـازاً بتمك ،
توکنمك . نادراً قوللانیلیر .

اِفْضا { [ع] کنیشلتمك § سجده ایدرکن ال آیەسـنی یره
سورمك . قوللانیلماز .

اِفْضالْ { [ع] فضللاندیرمق ، لطف واحسان ایتمك :

« بن برعاجز قولـکم نقصانمی اکمال ایله »
« بنی نامردلره محتـاج ایلەمه افضال ایله »
(سلطان زاده محمد دانش)

« توکل ایلەیوب صدقیله لطف وجودینه دائم »
« رجا ایلر خلوص قلبله افضال واحسانك »
(ندیم)

« مصعد افضالنه اولماز قرین »
« مسند اجـلالنه بولماز یقین »
(صفا)

اِفْطارْ { [ع] اوروج آچمق ، اوروج بوزمق : [وقت افطار]
= اوروج بوزەجق زمان که آقشـام
اذانیدر. § رمضانده آقشاملری ترتیب
ایدیلن چرز مقولەسی نوالەکه آکا
« افطاریّه » و « افطارلق » دینیلیر .

« نقل افطاره کتورمش کبی خرمای سخن »
(وهبی)

« نصفی ایله بوکیجه افطار قیل »
(وحید)

اِفْطامْ { [ع] قوزینـك ممەدن کسیلەجك زمانی ایرشمك
معناسـنەدر . لسانمزده قوللانیلماز .

اِفْظاء { [ع] بدخوی اولمق ، فنا اخـلاقلی بولونمق .
لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِفْعامْ / **اِفْغامْ** { [ع] طولدیرمق ، طولدیرلمق .

اِفْعِیعامْ { [ع]برقاب طولوب طـاشمق ، قابی
طاشیرمق .

اِفْغاء { [ع]برآدمی طارلتمق ، طارلدلمق .

اِفْقادْ { [ع]غائب ایتدیرمك .

اِفْقاهْ { [ع] اوکرتمك ، اوکردلمك .

[°]

[°] بونلر استعمـال اولونمیـان
الفاظدندر .

اِفْتقارْ { [ع] فقیر ایتمك ، ادملك : افقـار غنی ، زنکینـنـك
افقاری ، مرتکبینك افقاری مشروعدر .

اِفْك { [ع] یالان ، افترا : افك صریح . [اَفْك] و [اَفَك]
طرزنده تلفظ اولونورسه آغزاوجلرینك
برلشدیکی محل ، چکه معناسنه کلیر .
[افك وافترا] تعبیر منفورینی بوس
بتون ترك ایتمەلی ، بولفظلردن برینی
یالکز اولەرق استعمال ایلەمەلیدر .

اِفْلاء { [ع] ممـەدن آییرمق ، سوتدن کسمك : [افلای
صبی ، صبیان ایچون وقت افلا یکرمی
آیلق اولمقدر]

اِفْلاتْ [ع] اولدیغی محلدن فیرلایوب قاچمق ، فرار ایله قورتولمق . استعمال اولونماز.

اِفْلاحْ [ع] فلاح بولمق ، نعمت وراحت ایله کسب صلاح ایتمك ، خوف وخللدن مصون اولمق: [عملەدن سقط وعمل مانده اولانلرك افلاحی ایچون تدابیر لازمه اتخاذی] § بعضاً « مُفْلِحْ » معناسندەده استعمال اولونور: [اوچاقینك افلاح اولەجغی یوقدر ، بیچاره افلاح اونمادی]

اِفْلاجْ [ع] مظهر فوز ایتمك ، ظفر بولمق. قوللانیلماز.

اِفْلاسْ [ع] مالی توکتمك؛ مالی باتیرمق ، غائب ایتمك . حقوق تجارتجه بر تاجرك معاملات تجاریەدن طولایی ظهور ایدن بورجلرینی اودەمك خصوصنده اظهار عجز ایتمەسنه اطلاق اولونورکه ترکجەده بومقامده قوللانیلان [طوپ آتدی] تعبیر عامیانەسی مشهوردر. بوحالده بولونان تاجره «مُفْلِس» دینیلیر. [افلاس] ایکی درلودر . بری [حیلەلی افلاس] درکه تاجرك مجرد منافع شخصیەسنی داینلرینك مضرت مادیەسیله تأمین واستحصال ایتمك اوزره ترتیبات مخصوصه ایله اعلان افلاس ایتمەسیدر دیکری [افلاس ضروری وعادی] درکه تاجرك منافع ذاتیەیه مستند اولمەیەرق ودفاتر ومعاملاتنده داعی اشتباه اولەجق برکونه آثار و علائم مشاهده اولونمەیەرق بعض الجاآته مبنی وقوعبولان افلاسدر . برتاجرك اعلان افلاس ایتمەسنی متعاقب حقنده اجراسی لازم کلن معاملەیه [افلاسك نتایج عاجلەسی] دینیلیرکه مفلسك مخزن، اوطه ، دکان، دفاتر، اوراق، اثاث بیت ، والحاصل کافۀ اشیاسنك تختیم وکندوسنك توقیف ایدلمەسی وموقتاً بر ویا متعدد وکیللر نصبی کبی معاملات قانونیەدر .

« بیل حسابك چکر ایسەکده تعب »
« کیم تغرّر اولور افلاسه سبب »
(وهبی)

« خازن جنت اولور حجت افلاس بکف »
« کمترین مویی ایدرلرسه بهشت ایچره مزاد »
« نابی »

اِفْلاقْ [ع] سزای تعجب برامر ودواهیه ایقاع ومعانی عجیبه ، مضامین بدیعه اختراع ایتمك . یالکز ایکنجی معناده و شعرا حقنده نادراً استعمال اولونور : [« نفعی » مرتبۀ افلاقه واصل اولمش بر شاعر بی مدانی ایدی]

اِفْناء [ع] فنایه واردیرمق ، توکتمك ، یوق ایتمك ، ایدلمك : افنای مال ، افنای وجود ، افنای ثروت .

« ایکی کاغددن اولور بونسخۀ کون ومکان »
« بری ابقای وجود وبری افنای عدم »
(عاکف پاشا)

« کندو افنای وجود ایتدی ولی »
« روح صرف اولدی تن بی بدلی »
(خاقانی)

« ایلردی نهال عمرین افنا »
(شیخ غالب)

اِفناذ [ع] برشخصك رأینی مؤاخذه ایتمك . قوللانیلماز .

اِفهاء [ع] برآدمك عقلی دوچار ضعف اولمق ، اونوتمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِفهاق [ع] طولدیرمق . قوللانیلماز .

اِفهام [ع] آکلاتمق، آکلادلمق: [لساننده لکنت بولونان شخص افهام مرام ایچون نه‌قدر زحمت چکر، بوزمانده هرکسه افهام حقیقت قابل دکلدر، بوماده‌نك افهامی کوجدر] [تفهیم] بوندن قوتلیدر .

« سکا ایتدم بوقدرجه افهام »
« قیل تواریخه نظر آکله تمام »
(وهبی)

« قدسیان زمره‌سنه زاویه‌دار ملکوت »
« فیض خاصیت ایامکی ایلر افهام »
(نابی)

اِفهاه [ع] عاجزقیلمق § افهاه معند ، افهاه بهادر .

اِقائه [ع] قوصدرمق، قوصدیرلمق: [طبیب خسته‌یی اقائه ایچون قوتلی برعلاج ترتیب ایتدی، مسمومك درحال اقائه‌سی الزمدر]

اِقاتَه [ع] غدالاندرمق § برشیئه کوچ یتمك . قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِقالَه [ع] عقد بیعی رفع ایتمك، یعنی طرفین بیننده ایدیلن قولی ، پازارلغی بوزمق معناسنده اصطلاح فقهیدر .

اِقامَتْ [ع] ساکن اولمق ، اوطورمق . بونك معناسنده دوام یعنی سورکلی اولمق اعتباری موجوددر . مثلا [اسکله‌ده یاریم ساعت اقامت ایتدی] دینیله‌مز، بومقامده « توقف » قوللانیلیر. [التی سنه‌دن بری قاضی کوینده اقامت ایدییور .] دینیلیرسه تام موقعنده استعمال ایدلمش اولور . مع مافیه علی‌الاطلاق اوطورمق معناسنده دخی استعمالی جائزدر : [بیوکدره‌ده اقامت ایدر ، طوپخانه‌ده اقامت ایدییور، بشکطاشده‌اقامت‌ایدییورز.] « اقامه » بو معناده قوللانیله‌ماز . [سلطان، ارطغرلك مسئولنی درعقب اسعاف ایله طومانیج طاغلرینی وسکود نواحیسنی اقامتلرینه تخصیص ایلدیکندن — ارطغرل — مشاهیر اسلام]

« کشانده اقامت ایله برزمان »
(عزت ملا)

اِقامَتْگاهْ } [ف] محل اقامت ، اوطوریلان، اوطو. ریله‌جق اولان محل:

اِقامَتْگَهْ } [دوقتور خوراسانجیا- نك اقامتکاهی بك اوغلنـده در]

« اقامتکَهْ » اکثریا نظمده قوللانیلیر .

اِقامَه } [ع] ایراد اتمك ، ایدلك؛ میـدانه قومق ، قونلق : اقامهٔ حجت ، اقامهٔ دلیـل ، § آیاغه قالدرمق، آیاقده‌طورمق، طوردیرمق: اقامهٔ دعوی = دعوی آچمق ، اقامهٔ صلات = نمـازه قالقمق ، قره‌غول اقامه‌سی ، بکجی اقامه‌سی . [ترکجـه اولدیغنی برعثمانلی‌یه اینـاندرمق بیـله عادتا اتیان ادله ، اقامهٔ بینه‌یه محتاجدر — میزان‌البلاغه — عبدالرحمن ثریا]

اِقْباحْ } [ع] فنا، چرکین برحالده بولونمق،کوتولك‌ایشله‌مك. استعمالی اندردر .

اِقْبارْ } [ع] قبر آچـق ، مزار حاضرله‌مق § قبره‌قویمق، قونلق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِقْبالْ } [ع] توجه ، میل، آرزو، رغبت . بو معناده اکثریا مأکولات‌ومشروبات تکلیف ایدلدیکی اثناده قوللانیلیر : مثلا [بوکا اقبال بیورر یلورمی ، قهوه‌یه اقبال بیوریله‌ جق‌می ؟ چایه اقبال بیورك] مع‌مافیه محال سائره‌ده دخی عین‌معناده استعمال اولوندیغی واردر : مثلا [بو صبـاح جاملغه‌طوغری تنزهه اقبال بیورلمازمی؟ بوکون برطرفه اقبال‌بیورله‌یه‌جق‌می؟] § یاوریٔ طـالع ، مسـاعدهٔ بخت . فیض وترفع، طالعك اویغون اولشی: « اقبالده اولمق » = مقبول، کوزده بولونمق . [اِقبالپرست] = ایی کون دوستی ، کنـدی چیقـارینی آرایان . طالقاووق . [اِقبالمند] = طالعلی . بختیار اولان .

« خاقان‌عثمانی نسب کیم مندرج ذاتنده‌هپ »
« اسلام فاروق عرب اقبال پرویز عجم »
(نفعی)

« کیمی مست صهبای اقبال ایدر »
« کیمی تشـنهٔ آب آمال ایدر »
(عزت ملا)

« زمان عیش‌وشادیدر دم اقبال دوراندر »
(ریاضی)

« حقا که‌زیب‌وزینت‌اقبال وجاه ایدی »
(باقی)

« آنکا اقبال ایدوب اقبال اهلی »
« قالدن حاله کلـور حال اهـلی »
(خاقانی)

«برك‌که‌برك‌کلدرکاهی‌بررخسارهٔ کلکون»
« نه‌دن ایردك بورتبه‌عزت‌واقباله ای‌شبنم »
(لا)

اِقْتارْ } [ع] برآدم عیالنك نفقه‌سنی تدارك و اعطـاده قصـور ایتمـك § بر شـیئه دوام و مـلازمت ایله‌مك . قوللانیلماز .

اِقْتِبابْ [ع] كسمك § برشى قبه‌لنمك. الفاظ معروفه دن دكلدر .

اِقْتِباسْ [ع] نقل واستعاره ایتمك § استفاده ایچون آلمق، آلنمق : [اقتباس علم، اقتباس انوار، اقتباس اخلاق] § اثنای كلامده آیات قرآنیه واحادیث شریفه ویاخود آثار كباردن برجمله‌نك یا عیناً ویاخود مألاً نقل و ایرادی ؛ بر جمله و یا تركیب ومعنایی ویاخود ماده‌یی باشقه محلدن آلوب قوللانمق . عربیده اولدیغی كبی آتش آلمق معناسنده اصلا قوللانیلماز: [الهامات صمدانیه انوار ینه مظهریتله اقتباس معانئ شریفه ایده‌رك — رموزالحكم — سامی پاشا] ، [والد ماجدلرندن اقتباس انوار فضل وعرفان وارل دریای فسیح الارجای فضائلك كنارنده التقاط جواهر بیكران ایدوب — ذیل شقایق — جلد ثانی — صحیفه ۳۹٤]، [فی الحقیقه لسان مضر اوزره نازل اولان قرآن كریم الیوم اقوام نجیبهٔ عربیه النده برمقیاس بلاغتدركه بوندن اقتباس اولنان اصول وقواعدله — میزان البلاغه]

« بن سونوك برذره‌یم سن آفتابم سین بنم »
« اقتباس نور ایدر كوكلم جمالكدن سنك »

اِقْتِباساً [ع] اقتباس صورتیله یعنی باشقه محلدن اخذ ونقل ایدیله‌رك :

اِقْتِباساتْ [ع] اقتباسك جمعی : باشقه محلدن اخذ وایراد اولونان معنا وجمله‌لر: [اقتباسات قرآنیه ، اقتباسات فنیه] بونك « مقتبسات » مقامنده استعمالی جائزدر : مثلا [اقتباساتكز بوندن عبارتمی ؟] دینیله‌بیلیر . بونكله برابر عندالاقتضا اومقامده [مقتبسات] ی قوللانمق دها اولیدر .

اِقْتِیالْ [ع] آنسزین شعر سویله‌مك، خطبه ایراد ایلمك § بر شیئه یكیدن باشلامق . الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

اِقْتِتالْ [ع] قتال، جنك ایدیشمك ؛ بربرینی تلف ایتمك. نادراً قوللانیلمشدر .

اِقْتِناء [ع] بریكدرمك ، بریكدیرلمك : اقتنای ثروت ، اقتنای نقود ، اقتنای ذخائر.

اِقْتِثاثْ [ع] زور ایله چكوب قوپارمق ، قوپارلمق : اقتثاث رسن ، خلاطك اقتثاثی.

اِقْتِحامْ [ع] بر شیئ حقیر كورمك § بلاملاحظه باشلامق ، قارشی طورمق § هجوم ایتمك ، صالدیرمق: [اقتحام متكلات ، اقتحام مصائب ، اقتحام موانع ، ارباب غرضك مفتریات ومؤاخذاتنه اقتحام ، اقتحام بهادران . [ضرب قرالی سیروزده عثمانیلرك قارشیسنه چیقمش ایسه‌ده صولت واقتحاملری اوكنده

فنـا حالده مضمحل اولديغنـدن — خداوندكار — مشاهير اسلام]

اِقْتِحامات { [ع] اقتحامك جمعی . بو صورتله اكثريا هجوم، صالديرش معناسنده قوللانيلير: [اقتحامات عثمانيانه تاب آور مقاومت اولهمايان دشمن مفرزهلری]

اِقْتِداء { [ع] تابع اولمق، اويمق: [اهل اسلام سنن سنيهٔ پيغمبری‌یه اقتدا ايدر ، جماعت امامه اقتدا ايله ادای صلات ايدر]، [قرآن كريمك نازل اولديغی اسلوب اعجازنمايه اقتدا واقتفابرله فن بلاغتی لفت فصيحهٔ مضريه اوزره اتنـا ايتديلر — ميزان البلاغه]

« مقاصد فقها اقتدای حكم آله »
« مطالب عقلا التزام جبر كسور »
(نابی)

اِقْتِداءً { [ع] اقتدا صورتيـله ، اويه‌رق : تكيه‌ده شيخ افندی‌يه اقتداءً صلاة ظهری ادا ايتدك .

اِقْتِداخ { [ع] بر ماده حقنده دوشونوب رأی ويرمك، تدبير ايتمك. نادراً قوللانيلير. عربيـده اولديغی كبی طاش چاقمق ، تجره‌دن كفچـه ايله يمـك قوتارمق معناسنده اصلا قوللانيلماز .

اِقْتِداد { [ع]تماماً كسمك § رأی وتدبير خصوصنده بويله اولماليدر ديه قطعياً كسوب آتمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِقْتِدار { [ع] كوج يتمه ، برشیٔ يا‌يه‌بيلمك حالی. «عَجز»ك ضدی . بونكله [قُدْرَت] آراسـنده معنـاجه وطرز استعمـالجه براز فرق واردر . اشخـاص حقنـده هرايكيسی قوللانيله‌بيلير : مثـلا [اقتدار بشر ، قدرت بشريه] دينيلير . فقط (اقتدار الٓهی) دينيـلهمز . مطلقـا [قدرت الٓهيه] ديمك ايجاب ايدر . [معظمات امور درات مشكين نفسان عكاظ فضل وكمال اولان اجلهٔ علمانك ايادیٔ اقتدار ونادیٔ صلابت مدارلرنده مقرراولوب — روضة الكاملين]

« ای شه دوران جمشيد اقتدار »
« وی‌مه تابان خورشيد اشتهار »
(لا)
« حلواجی‌يه طبله كار لازم »
« اول كاره‌ده اقتدار لازم »
(مقدمه)

اِقْتِراب { [ع] ياقلاشمق، ياناشمق. بومعناده [تَقَرُّب] زياده استعمال اولونور : (اِقْتِرابِ ساعَت) = قيـامتك ياقلاشمـه‌سی معناسـنه بر اصطلاح قرآنيدر . [اِقْتِراب] نادراً نظمده قوللانيلير .

اِقْتِراح { [ع] بالبداهه سويله‌مك، سـويله‌تمك : [اقتراح

تاریخ ، اقتراح غزل، اقتراح بیت ، اقتراح خطبه] § قریحه‌دن نادیده برشی پیدا ایتمك، ایدلك . بومعناده استعمالی حسنیاته منحصردر : [بر مقالهٔ بلیغه اقتراح ایتدی ، بونشیدهٔ بدیعه‌نك اقتراحی آسان دکلدر]، [وقعهٔ بدرکبی، حنین کبی ، کربلا کبی وقایع فجیعه ومتثلمه‌یی بربر سویلتمك بدایع اقتراحاتدن اولدیغی جای انکار اولمیوب ـــ میزان البلاغه] ، [فقط بوصنعت اویله دقیق برصنعتدرکه آنك حسن استعمالی اقتراح معانی‌یه مقتدر برقریحهٔ وسیعه، برمهارت فوق‌العاده‌یه وابسته‌در ـــ میزان‌البلاغه] بونك جمعی اولان [اِقْتِراحاتْ] بالبداهه سویله‌نیلن وغایتله رنکین ولطیف اولان منظومات ومقالات دیمکدر . بعضاً (مُقْتَرَحاتْ) مقامنده‌ده استعمال اولونور .

اِقْتِراضْ [ع] اودونج ، بورج آلمق معناسنه ایسه‌ده لسانمزده هیچ قوللانیلماز . بومعناده [اِسْتِقْراضْ] زیاده استعمال اولونور .

اِقْتِراعْ [ع] قرعه آتشمق ، قرعه چکشمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْتِرافْ [ع]چالیشوب کارایتمك، سعی وکسب ایله قازانمق. قوللانیلماز .

اِقْتِرانْ [ع] یاقین وارمق ، یانه کلمك، یاقلاشمق : [زمان فیض اقتران] § علم نجومده ایکی سیّاره‌نك ظاهراً بربرینه یاقین برموضعه کلملرینه، برج واحدده بولونملرینه [اِقْتِرانْ] و [قِرانْ] اطلاق اولونور. « زهره » ایله « مشتری » سیّاره‌لرینك اقترانـه (سَعْدَیْن) دینیلیر . [زمان عدل اقترانـنده شهزاده علاء الدین پاشا مصالح ملکیه وسیاسیه‌ده اظهار یدطولی ایلمشدرکه ـــ مشاهیر اسلام ـــ حمید وهبی]

« بواقتران کواکب بوحکم نحس وسعید »
(نعت شریف ـــ لاادری)

« بابی اول برج شرفدرکیم دکل زر خالقه‌لر »
« مهر دولت ماه اقبال آنده ایتمش اقتران »
(لا)

« اقتران ایتمش رقیب نحس اونازك مشربه »
(واصف)

اِقْتِسارْ [ع]جبرایتمك،زورلامق. قوللانیلماز .

اِقْتِساطْ [ع] قسطلاشمق ، بولوشمك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِقْتِسامْ [ع] قسم قسم ایتمك، پایلاشمق. نادراً استعمال اولونور .

اِقْتِصابْ [ع] کسمك، قوللانیلماز.

اِقْتِصادْ [ع] اعتدال ایله حرکت ایتمك ، طاورانمق § اموالده تصرف ، اداره ایتمك .

فرانسزجه‌دن لسانمزه انتقال ایدوب تصرف، عدم اسراف، اداره بیتیسه کبی معنالره دلالت ایدن [اقونومی économie] یه مقابل قوللانیله‌لیدر : اشرف الانبیا علیه اکمل التحایا افندیمز حضرتلرینك لسان حکمت فشان قدسیتپناهیلرندن شرفصادر اولان برحدیث شریفده [اقتصاد ایدن فقیر اولماز] بیورلمشدر .

« اقتصاد اوزره کرك یعنی سخا »
« اولمه‌یه واصل طور سفها »
(وهبی)

اِقْتِصارْ { [ع] قیصه کسمك ، سوزی اوزاتمه‌مق : [هربرده تطویل کلام مناسب دکلدر. بعضاً ایجاب زمین وزمانه کوره اقتصار ایتمه‌لیدر ، اوقدر غلبه‌لك ایجنده ایضاحاتدن صرف نظرله اقتصاری مناسب کوردم] اکثریا [اِخْتِصار] محرراتده ، [اِقْتِصار] محاوراتده قوللانیلیر .

« افتخار ایلر وجود کله سخا »
« اقتصار ایلر ورود کله حیا »
(لا)

اِقْتِصاصْ { [ع] ایزینه دوشمك ، آردنجه کیتمك . § قصاص ایتمك ویا ایسته‌مك § قصه سویله‌مك . نادراً استعمال اولونور .

اِقْتِضاءْ { [ع] لزوم ، بر شیئك نه‌اولمه‌سی کرکسه ایشته اودر : [اقتضا اوزرینه آلنان شیئه کیمسه برشی دیمز ، اقتضاسی وار ایکن نیچون آلدك .] § لازم کلمك ، بر شیئك وجود ویا وقوعنه احتیاج طبیعی حاصل اولمق : [قیش کلنجه مانغال ویاخود صوبا یاقلمق اقتضا ایدر ، خدمتندن استغنا حاصل اولان آدمك حقنی ویردکدن صوکره صاوولمه‌سی اقتضاایدر] § لازم کتیرمك: [حقیقت حالی سویله‌مك اقتضا ایدییور] عربیده یالکز متعدی حکمنده مستعمل ایسه‌ده لسانمزده هم لازم، هم متعدی اوله‌رق استعمال اولونور .

« اماکه اوعصرك اقتضاسی »
« ایتمش آنی یاوه مبتلاسی »
(لا)

« اکرچه‌برنیجه دم اقتضای حکمت ایله »
« مزاج هیئتی چرخ ایتدی پایمال فتور »
(نابی)

« اقتضا ایلر او وحدانیت »
« واقعا کبر وجلال وعظمت »
(خاقانی)

« کوش قیل نغمه‌سنی مرغانك »
« اقتضا ایلر ایسه انسانك »
(نبی)

« اقتضا ایتسه تداوی وعلاج »
« اوله اویله جهلایه محتاج »
(وهبی)

اِقْتِضابْ { [ع] کسمك § بالبداهه سویله‌مك § فن عروض

حكمنجه شعرده بر بحثدن دیکرینه کچمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْتِضاضْ [ع] ازالهٔ بکر ایتمك .

اِقْتِطاعْ [ع] برشیدن برپارچه آییروب آلمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْتِطافْ [ع] ده‌وشیرمك ، ده‌وشیرلمك ؛ طوپلامق ، طوپلانلق . اکثریا حقیقی ویا مجازی اوله‌رق [ثَمَرَه] حقنده استعمال اولونور : [اقتطاف اثمار اشجار ، اقتطاف ثمرات مساعی ، ثمرهٔ غیرتك اقتطافی]، [مندرجاتی آثار سلف وخلفدن اقتطاف اولندیغی ایچوندرکه مجموعه « اقتطاف » اسمیله توسیم قلنمشدر — محمد عطا] ، [غلبات واقعه‌نك ثمراتنی اقتطاف ایله‌مك اوزره سیف عثمانیان ایله جریحه‌دار اضمحلال اولمش اولان بروسه‌لیلردن شهری نزع وضبط ایتمکی تصمیم ایلدی — سلطان عثمان — مشاهیر اسلام]

اِقْتِفاءْ [ع] آردینه دوشمك ، آرقه‌دن کیتمك ، پیرو اولمق . اکثریا [اثر] ایله استعمال ایدیلیر: [اثر پیغمبری‌یه اقتفا ایدن اتقیای امت ، اجدادمزك اثرینه اقتفا ایتمك موجب سلامتدر]

« اقتفا ایلدیلر مسلك عاشق عمره »
« عشق وشوق ایله نیجه قافیه‌جویای سخن »
(وهبی)

« بیلمز بیلمز مرام خدا »
« همان ایله لایسئله اقتفا »
(عزت ملا)

اِقْتِفاءْ [ع] اقتفا صورتیله پیرو اوله‌رق : [اثر پیغمبری‌یه اقتفاءً تحصیل رضای الٓهی‌یه چالیشمه‌لی یز]

اِقْتِفارْ [ع] ایزه اویوب کیتمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْتِفالْ [ع] کلیدلنمك § ناس طوپلانمق ، بریکمك . قوللانیلماز .

اِقْتِلاعْ [ع] قوپارمق ، قاپوب آلمق . نادراً قوللانیلیر .

اِقْتِناءْ [ع] سعی ایله قازانمق § مسلك طوتمق ، اویمق § بیغمق ، آرتیروب بریکدرمك . نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

اِقْتِناصْ [ع] آولامق ، آولانمق . بونکله [اِصْطِیاد] آراسنده معناجه فرق واردر . او ، برآلت رمی ویا ایکنه ایله آولامق دیمکدر . [اقتناص] طوزاق قوروب آوی اورایه دوشورمك صورتیله آولانمقدر: [شویله‌که هربری اقتناص شوارد قضایا ایله سبك‌پوتهٔ قال ایدوب — شفیقنامه]

اِقْتِنانْ [ع] بُتْ کبی دیکیلوب طورمق . قوللانیلماز .

اِقْتِیادْ [ع] یدمك ، طوتوب کوتورمك ، کوتورلمك :

[چوجق احمی‌یی اقتیاد ایدییور، اسپیر حیوانی اقتیادایدییور، کورك اقتیادی]

اِقْتِباس { [ع] قیاس وتطبیق ایتمك § اثرپدره کیتمك. نادراً قوللانیلشدر .

اِقْتِیاف { [ع] آردی صیره کیتمك، ایزینه باصوب ایلرولەمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْثام { [ع] کوکنی قیرمق، کوکی قیرلمق، اساسندن بیترمك، جمله‌سی سیلنوب سوپورلمك § زیاده مال آلمق، بریکدرمك. معنای اولی‌ده نادراً استعمال اولونور: [اقثام اشقیا، حیوانات مضره‌نك اقثامی]

اِقْحاط { [ع] قحطه اوغرامق، اوغراتمق : [ازنیق قصبه‌سنی مدت مدیده تحت محاصره‌یه آلوب محصورینی اقحاط ایله تسلیم واستیمانه مجبور ایتمشلر ایدی — تاریخ عثمانی]

اِقْدار { [ع] کرك نقود وکرك نفوذ اعطاسیله برآدمی قدرتلندرمك، قدرتلندیرلمك؛ مقتدر قیلمق، قیلنمق : [ارباب کمالك اقداری حکمت عملیه مقتضیاتندن عد اولونور، ارباب فقر واحتیاجك اقداری جملهٔ وظائف انسانیه‌دندر ، اقدار فقرا ، اقدار اهالی، اقدار علما]

« مشکل اما که بشرده بوخصال »
« مکبر اقدار ایده رب متعال »
(وهبی)

اِقْداع { [ع] منع ایتمك، آلیقویمق. قوللانیلماز .

اِقْدام { [ع] آیاق باصمق، دواملی چالیشمه، ثبات ایله سعی ایتمك: [تحصیل علومه اقدام ایدن البته مستفید اولور] جمعی [اِقْدامات] درکه ثبات ایله چالششلر دیمکدر .

« موتی یافیشیر واراسه راحت‌دوشکنده »
« اقدام وتحمل کرك ارباب حیاته »
(لا)

« ایته زقوم جحیمه اقدام »
(نابی)

« اول دیو لعین بد سرانجام »
« حبس ایتمکه قیلدی امر واقدام »
(شیخ غالب)

« ایکی کشی ایلدك اقدام تام »
« یوزدوه‌نك یوکنی طوتدق تمام »
(وحید)

« فیض استعداد مادر زاد اقدام ایسته‌مز »
« قابلیت عشقه برجوهردر ابرام ایسته‌مز »
(دانش)

اِقْذاع { [ع] اقوال غلیظه ایله سویکمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْراء [ع] اوقوتمق. قوللانیلماز.

اِقْرار { [ع] (انکار)ك ضدی. حقی صاقلامه‌یوب سویله‌مك، طوغرییی دیمك، واردر ویا اویله‌در دیه اعتراف ایتمك : [مجرمك اقراری

اوزرینه درحال توقیف ایدلمسنه قرار ویرلدی ، ایمان لسان ایله اقرار وقلب ایله تصدیقدن عبارتدر]
« کیم کورسه بونی ایدردی اقرار »
« کیم اوله بقا فساده درکار »
(شیخ غالب)

[اقرار] ك معنای قانونیسی بر کیمسه دیکر کیمسه نك کندیسنده اولان حقنی خبر ویرمکدر . قانوناً اقرار ایدن آدمك عاقل بالغ اولمه‌سی ورضاسی لاحق اولوب کندیسنك محجور اولمامه‌سی وظاهر حالك اقراری تکذیب ایتمه‌مه‌سی ومقر لهك جهالت فاحشه صاحبی اولمامه‌سی مشروطدر .
[اقراربالکتابه] اصطلاحات فقهیه دندر . بر آدمك دیکر کیمسه یه اولان ویره‌جکنی کتابتله یعنی یازو ایله تصدیق ایتمه‌سیدر . اقرار ایدن شخصك خط دستی اولمق مشروط دکلدر . ارباب تجارتك معاملات جاریه‌سنی حاوی اولان دفاترده‌کی قیود دخی بو حکمی حائزدر .
[اقرارك حکمی] تعبیر قانونیدر . اقرار اولونان شیئك بدایةً حدوثی دکل ظهوریدر . بناءً علیه مدعی علیهك اقراری سبب دعوی اوله‌ماز ، اواقرار اوزرینه اقامهٔ دعوی ایدیله‌مز . مثلا زید بو کیسه بنمدر ، زیرا اوکا ذی الید اولان عمرو بنم اولدیغنی اقرار ایتدی دیه ادعا ایتسه مسموع اولماز .
[اقرار مریض] مرض موتده بولونان بر شخصك اقراری دیمکدر . حالت احتضارده ایکن اقرار ایدن کیمسه نك هیچ وارثی بولونمز ویاخود ارکك ایسه زوجه‌سندن ، قادین ایسه زوجندن ماعدا وارثی اولماز ایسه اقراری بر نوع وصیت حکمنده معتبردر . فقط ورثه‌سی موجود اولوبده اونلردن برینه برعین ویا دین اقرار ایدرسه دیکر وارثلرك اجازتنه توقف ایدر .

اِقْراضْ [ع] قرض ، اودونج ویرمك . ویرلمك :
[شمدی یه قدر اقراض ایتدیکم مبالغی تأدیه ایتمه‌دیکندن بر دها بکا مراجعت ایدرسه بندن آلاجغی جواب رددر ، بانقه نك اقراض ایتدیکی آقچه]

اِقْراضات [ع] اقراضلر ، اودونج ویریلن آقچه‌لر :
[اقراضات واقعه ، اقراضات انسانیتکارانه]

اِقْراع [ع] ابی مال ویرمك § سرفرو ایله حقی قبول ایتمك § فارغ اولمق ، نصیحت ومشورتدن کیرو طورمق § تحمل ایتمك ، طاقت کتیرمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْراف [ع] علت سرایت ایتمك § بر آدمی لسانه دوشورمك § برشیئه قاتلمق ، قاریشمق . قوللانیلماز .

اِقْرانْ [ع] اولکر نام جملهٔ کوکبیه یوکسلمك . معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر .

اِقْرِعْبابْ | [ع] بو كلمك ، طوپلانوب بوزلمك :
اِقْرِعْفافْ | [كيريى نك اقرعبابى] الفاظ معروفه دن دكلدر .

اِقْرِيطْ | « كريد » آطه سنك
اِقْرِيطِشْ | نام عربيسى . اصلى يونان لساننددر .

اِقْزاء | [ع] استقامتله معروف بر آدم ارتكاب عيب وفضاحت ايتمك ، قوللانيلماز .

اِقْزاع | [ع] برشخصه فوق العاده زباندرازلق ايتمك ، شتم وآزار ايله مك . نادراً استعمال اولونمشدر .

اِقْساء | [ع] برشيئى پكلندرمك ، قويولاندرمق ، قاتيلاشد.يرمق ، قاتيلاشديرلمق : [مايع حالنده اولان شكرى تجربه ده اقسا ايتدكدن صوكره مرمر طاش اوزرينه دوكوب اوفاق اوفاق قطع ايدرلر ، اقساى سكّر ، سكّرك اقساسى] عندالاقتضا استعمال ايديله بيلير .

اِقْساطْ | [ع] اجراى عدالت ، اظهار حقانيت : [محكمه نك وظيفه سى اسكات دكل اقساطدر]
« اقساطه اولان جهانده مائل »
« محشرده اولور بهشته داخل »

اِقْسامْ | [ع] قسم ، يمين ايتمك كه تركجه ده « آند ايچمك » دينيلير . بو تعبير تركى مرحوم كهيازاده عارف ملانك آتيده كى مصراعنده قوللانيلمشدر : [اللهدن قورقان — ولوكه حقلى اولسون — اقسامدن چكنير ، كذب اوزرينه اقسامى وجدان قبول ايتمز . وجدانه اتّباع ايتمه ين ايسه انسان دكلدر .]
« آندايچمه يم تكرى يه وتكرينك آيانته »

اِقْشِعْرارْ | [ع] اوربرمك : [قدرة اللهدن بحث اولونديغى وقرآن كريم اوقونديغى زمان حضوع وخشيت ايله حاصل اولان اقشعرار جلد جمله عباداتدندر .]
« اقشعرار اشعار » = قيلرك اوربرمه سى .

اِقْصاء | [ع] اوزاقلاشديرمك ، اوزاقلاشديرلمق : اقصاى آمال ، اقصاى اميد .

اِقْصارْ | [ع] قصر ايتمك ، برشيئى ياپمغه مقتدر ايكن اهمال ايله ترك ايله مك يعنى ياپمامق : [اوداية قارشى وقوعبوله جك اقصار موجب تأسفدر]

اِقْطارْ | [ع] طاملاتمق ، طاملادلمق : انبيقدن چكمك ، چكلمك . لسانمزده ينه بومعناده [تقطير] زياده زياده قوللانيلير . § حيواناتى بربرى آردندن باغلامق ، قطار ياپمق ، ياپلمق : [يوك حيوانلرينك يوللرده باشى بوش براقلمه يوب اقطارى دوائر بلديه جه تحت مجبوريته آلنمشدى]

اِقْطاع [ع] اراضئ خراجیه‌دن بر مقدارینی مقاطعه صورتیله برینه ویرمك ، بو صورتله برمقدار یر ویرلك: [اقطاع اراضی، شو قطعهٔ ارضیه‌نك اقطاعی] اسکی زمانده اکثریا ارباب زعامت حقنده قوللانیلیر بر اصطلاح رسمی ایدی . § دلیل ایله الزام واسکات ایتمك ، دلیل وبرهانی‌قالمایوب سکوت ایله‌مك. دعاوی ومباحثاتده بو معناده دخی استعمالی مسبوقدر .

اِقْعاد [ع] اوطورتمق ، اوطور- دلمق : [رسمی ضیافتلرده مدعوین، اولجه‌تعیین اولونان موقعلره اقعاد ایدیلیر] ؛ [سابقا مصرقاضیسی بکار خواجه‌سی احمدافندی‌یی‌استانبول قاضیلغنه وموالیدن سبقی زاده سید ابراهیم افندی یی نقیب الاشرافلق منصبلرینه اقعاد ایتدیلر — روضة الکاملین]

« یاری صحن صفهٔ کلزاره‌اقعاد ایلدم »
(معلم ناجی)

اِقْعار [ع] درینلتمك ، درینله- دلمك ؛ درینلشدرمك ، درینلشدیرلك : [اقعار انهار ، اقعار بئر ، اقعارنهر ، اقعار آبار]

اِقْفال [ع] کلیدله‌مك ، کلیدله‌نمك: [اقفال باب، اقفال صندوق ، قاپونك اقفالی ، مغازه‌نك اقفالی]

اِقْلاب [ع] ترسنه چویرمك ، چویرلك ؛ عکسنه دوندرمك ، دوندیرلك . لسانمزده ینه بومعناده [تقلیب] زیاده‌قوللانیلیر.

اِقْلال [ع] آزالتمق، آزالدلمق: [اقلال مصارفات، اقلال معاشات ، اقلال مستخدمین الزمدر] ینه بو معناده [تقلیل] دها چوق قوللانیلیر .

اِقْلید [ع]. آناختار . اصلی یونانیجه [قلیس] در . مرحوم معلم ناجی‌افندی لغت کتابنده فارسی [کلید] دن معرب اولدیغنی کوستریبورسه‌ده بزجه بوبابده تردد حاصل اولیور . بولفظك اصلی یونانی ایدوکی جمله‌جه مسلمدر . فقط عجبا ابتدا تعریب ایله « اقلید » دینلدکدن صوکره فارسی‌یه انتقالنده (کلید)می اولدی ؟ یوقسه اوّلا فارسی‌یه (کلید) طرزنده تحریف ونقل‌ایدیلوب مؤخراً تعریب‌می اولوندی ؟ . بوراسی دلائل قویه ایله تحقق ایتمدکجه هانکی لفظك هانکیسندن مأخوذ ومحرف اولدیغنی تعیین ایتمك مشکلدر . بونکله برابر لسانمزده (کلید) آناختار معناسنده دکل آناختار ایله آچیلوب قاپانیله‌جق آلت مخصوصه معناسنده قوللانیلیر . عربیده (اقلید) آناختاردن ماعدا

خرماسپدینك آغزینه باغلانیلان ایپ، تونجدن معمول تل ؛ کردن معنالرنیده افاده ایدر . جمی صورت غیر قیاسیده « مَقالید » کلیر .

اِقْلیم | [ع] « یونانی Clima » لفظندن معرّبدر . سطح ارضك برپارچه‌سی ، مملکت ، دیار ، خطّه ، اولکه : [اقلیم روم ، اقلیم فارس ، اقلیم حبش ، اقلیم فاس]

« حاصلی ای شه اقلیم وفا »
« سا که جانمده فدا بنده فدا »
(خاقانی)

« تا ایده اوشاه هفت اقلیم »
« قاضیٔ سپهره شرعی تعلیم »
(شیخ غالب)

ترکجه‌ده قوللانیلان [یدی اقلیم درت کوشه] تعبیری ازمنهٔ قدیمه‌ده دنیانك یدی قسم ، یدی اولکه فرض وتخمین ایدلمه‌سندن ودرت جهات اصلیه‌دن کنایه‌در . بوتعبیروقتیله دائرهٔ ادبیاتمزه قدر داخل اولمشدی . مثلا نفعی کبی برشاعرمشهور بیله — آتیده‌کی بیتنده کورلدیکی اوزره — بونی قوللانمشدی .

« عاشقه سنجلین یار اولماز »
« اولسه یاران ایله پرهفت اقلیم »
(نفعی)

« فارس اقلیمنه دوشمش شیراز »
« آکا منسوب اوزبان ممتاز »
(وهبی)

« نولیدی بنده پروانه اولایدم »
« فنا اقلیمنه وصلت بولایدم »
(یحیی)

« فتح دخمهٔ در بستهٔ غیب‌مطلق »
« خاتم شاه رسالتشه اقلیم‌رشاد »
(نعت شریف — نابی)

اِقْماخ | [ع] کبر وعظمت ایله قفا طوتمق ، متکبرانه اوطورمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْمار | [ع] آیك طلوعنه منتظر اولمق . قوللانیلماز .

اِقْماس | [ع] صویه طالدیرمق . باتیرمق . مستعمل دکلدر .

اِقْماع | [ع] قهر وتذلیل ایتمك § کلن آدمی کیرویه دوندرمك . قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِقْنات | [ع] جناب حقه تضرع و نیاز ایله‌مك § انکسار ایتمك ، § نمازده قیامی تمدید وحجه‌دوام ایله‌مك § زیاده غزا ایتمك . لغات مأنوسه‌دن دکلدر .

اِقْناس | [ع] فرومایه برشخص ادعای اصالت ایتمك : اقناس ایله اغفال ناس ایدن پك چوقدر .

اِقْناع | [ع] راضی ایتمك ، ایدلك؛ قاندیرمق ، قاندیرلمق : [فکرنده مصر اولان اوفرتوتی اقناع ایتمك قابل دکلدر ، عاقلك اقناعی آساندر] ، [مستمعینی تشویق و اقناع ، یاخود سالك اولدقلری طریق ناهمواردن اجتناب وارتداع ایچون خطابتده

بوطرز افاده نك التزامی شرائط اساسیه دن معدوددر — میزان البلاغه] .

اِقْناعِیّات [ع] قاندیرمق ، قاندیرلمق ایچون سویله نیلن سوزلر : [اقناعیّات فیلسوفانه ، اقناعیّات سفسطه پردازانه ایله کیمسه یی تأمین ایده مزلر]

اِقْوال [ع] بر شخصك دیمدیکی سوزی سویلدی دیه ادعا ایتمك ، دیدرتمك . [اِقْوالِیّات] بوصورتله وقوعبولان ادعالر ، سوزلر . نادراً قوللانیلمشدر .

اِقْهار [ع] قهر ایتمك ، ایدلك ؛ مقهور قیلمق ، قیلنمق : [اقهار بدخواه ، اقهار دشمن ، خصمانك اقهاری ، رقیبك اقهاری]

اِکْباب [ع] یوزاوستنه دوشمك ، قاپامق § بر شیئك اوستنه دوشمك ، سعی وغیرتده حد معروفی تجاوز ایتمك . بوندن مشتق اولان [مُکِبّ] زیاده قوللانیلیر : [ارباب اکباب تحصیل امل ایچون دور ابواب ایدر .

اِکْبار [ع] بیوك کورمك ، کورلك : [اکبار کلمات صوفیه ، اکبار کلام پیر] معانیء سائره سی لسانمزده معتبر دکلدر .

اِکْتِاب [ع] یازی اوکرتمك ، « اِسْتِکْتاب » کبی سویله یوب یازدیرمق . نادراً قوللانیلیر .

اِکْتِئاث [ع] قولاغه فیصیلدامق . قوللانیلماز .

اِکْتِنان [ع] یاپیشدیرمق ، یاپیشدیرلمق . الفاظ مأنوسه دن دکلدر .

اِکْتِتاب [ع] ذاتاً یازلمش بر شیئك صورتنی یازمق ، قوپیه ایتمك § یازی یازدیرمق . نادراً قوللانیلیر . ایکنجی معناده [اِسْتِکْتاب] زیاده استعمال اولونور .

اِکْتِتام [ع] کتم ایله مك § صاقلامق : [بزم ایسه مفقودی اکتتام تمتی ایله بین الانام شین الیمه کرفتار اولمه مز مقرر ایدی — شرح شفیقنامه]

اِکْتِحال [ع] سرمه چکنمك ، سرمه چکمك : [زمانمزده نسوان عندنده اکتحال موده عد اولونیور]

« بولدی چشم ملك خاك مقدمکدن اکتحال »
(فضولی)

اِکْتِراء [ع] کرا ایله طوتمق . [اِسْتِکْراء] زیاده قوللانیلیر : اکترای دکان .

اِکْتِراب [ع] خوف وکرب ایله مضطرب اولمق ، غمناك ومکدر بولونمق : [اکتراب فقرا ، اکتراب عاشق ، اکتراب اهالی ، اکتراب صبی]

اِکْتِراث [ع] مکدر واندیشناك اولمق § بر شیئه ،

برايشه اهميت ويرمك: [اكتراث امور، اكتراث حال]، [شئ ملتى صاحبنه دفع وتسليم اولنمزدن مقدم ميانهٔ جمهورده كرپاس اكتراثه جالس اولوب — شفيقنامه]

اِكْتِراج { [ع] تأثير رطوبتله كوفلنمك، چيللنمك، پاسلانمق : [اكتراج نحاس، اكتراج حديد]

اِكْتِزازْ { [ع] بوزيلوب بوروشمق: (اكتزاز جلد) نادراً قوللانيلان الفاظدندر .

اِكْتِساء { [ع] كيينمك: [البسهٔ رسميه سنى اكتسا ايدوب]، [آل عباسك جملهٔ عادات واصولندن اولان سياه البسه اكتساسنى منع وعسكرينه يشيل لباسلر كيمكى امر ايله — مأمون — مشاهير اسلام]

اِكْتِسابْ { [ع] قازانمق، ايدنمك، كسب ايتمك. [كَسْب] ايله فرقليدر. « كَسْب » بلاعمل و بى تكلّف قازانمق، « اِكْتِسابْ » سعى وعمل ايله قازانمق ديمكدر . « كَسْب »ك معناسى اعمدر. «اكتساب»ك مفهومى ايسه فاعلك نفسنه منحصردر . مادّيات ، معنوياتده استعمال اولونور: [اكتساب ثروت ، اكتساب مال ، اكتساب شان وشهرت ، اكتساب هنر ومعرفت]، [اويله بر نادرهٔ عصردن اكتساب ايلديكى سمو ادب وعرفان كنديسنى هنوز عالم طفوليتده ايكن بحق مشار بالبنان ايتديرمش ايدى — مأمون — مشاهير اسلام]

« بويله آغاز ايله مزدى مطرب انديشه هم »
« ايله سه يدى ساقئ اليامدن كيف اكتساب »
(صبرى شاكر)

« نجم بخت كائنات اسعد افندى كيم ايدر »
« سعد اكبر خاك پايندن سعادت اكتساب »
(نفعى)

اِكْتِسارْ { [ع] كسر ايتمك، قيرمق: اكتسار زجاج.

اِكْتِفاء { [ع] آزى چوق طوتمق، آزه قناعت ايتمك ، بر شيئك زياده سنى آرامامق : [مولانا جلال الدين رومى اكثريا افطارده بر خرما ايله اكتفا ايدردى ، بوصحاقده برفنجان صو ايله اكتفا ايدلمز]، [فقط حجاج بو يله بر قاچ غلبه ايله بر درلو اكتفا ايلمهمك ، ايستهمه يرك قتيبه يه « دشمندن يوز دونديردنك جزاسنى خاطره كتير! » مقدمهٔ تهديدانيله يازديغى عتاب آميز برمكتوبى — مشاهير اسلام حميد وهبى]

اِكْتِلاء { [ع] آلات داخليه دن بوبرك آغريمق § قورنمق ، صاقنمق . الفاظ معروفه دن دكلدر .

اِكْتِمانْ { [ع] كيزلنمك، صاقلانمق: [اكتمان سارق، اكتمان مجرم، اكتنان نسوان]

اِكْتِنانْ { بونلر نادراً قوللانيليره

اِكْتِنَاءْ [ع] كنيه لنمك. استعمالى اندردر .

اِكْتِنَاهْ [ع] برشيئك حقيقتنه، كنهنه وارمق ؛ اصلنى آراشديروب آڭلامغه چاليشمق، كنهنى آرامق. [اِسْتِكْنَاهْ] مقامنده استعمال اولونه بيلير: [نظرگاه دقايق اكتناه]، [بوغزوات عاليـه اوزرينـه پادشـاه صرامت اكتنـاه ادرنه دن حركت وبروسه يه عودت ايلديلر ـــ خداوندكار ـــ مشاهير اسلام]

اِكْتِوَاءْ [ع] اصطـلاحات طبيه دندر . داغلامق وقيزغـين دمير ، جهنم طـاشى ، ياق وبونلره بگـزر بر شى ايله داغـلامق معناسنه در : اكتواى مريض .

اِكْتِهَالْ [ع] قوجامق، اختيار اولمق: [حال اكتهال، ايّام اكتهال]

اِكْتِيَادْ [ع] كيدلنمك ، خدعه وحيله ايتمك: [اكتياد دشمن ، اكتياد رياكار]

اِكْتِيَالْ [ع] اولچك ايله اولچمك، اولچلمك : [اكتيـال شعير ، اكتيال حنطه]

اِكْثَارْ [ع] چوغالتمق ، چوغالمق. معناجه [تكثير] ايله فرق يوقدر. فقط موقع استعمالى فرقليدر . « تكثير » هر شى ايچون قوللانيـله بيلير . « اكثار » منحصراً سوزده استعمال اولونور : [اكثار كلام] = عادتا گوەوزەلك ، بوش بوغازلق ديمكدر . گوەوزەيه (مِكْثَارْ) دينيلير .

اِكْدِرَارْ [ع] بولانمق، بولانيق اولمق : اكدارر نهر، اكدرار ماء .

اِكْرَاءْ [ع] كرايه ويرمك ، ويرلمك : اكراى دكّان، اكراى آخور .

اِگْدِشْ [ف] « مَلَزْ » ديمكدر. برى بياض وبرى سياه اولان قارى ، قوجه دن ظهـور ايدن چوجق ؛ جنسلرى باشقه ايكى حيواندن حاصـل اولان ياورو گبى . جمعى [اَگْدِشَانْ] در. لسانمزده يورولمش آته ، باركير اولمش بينك حيوانـنـه (اكدش) دينيلير .

اِكْرَامْ [ع] حرمت گوسترمك، بيـوك طوتمق § هديه واحسـان صورتيـله بر شى ويرمك : [مسافرينه اكرام بلاد شرقيه يه مخصوص عادات جميله دندر ، خيلى اشـيا اكرام ايلديكنى گوردك]، [الحاصل بواهر مأثرلرى نوادر مفاخر ايدوكى ظـاهر و (اقرب الناس من درجة النبوة اهل العلم) مسـتدعاسى لزوم اكراملرينـه دليل باهر اولمغله ـــ برات ـــ شفيقنامه]

« برکیمسه‌یی کیم جبه ودستار ایله کورسه‌ڭ »
« ایلرسك آنڭ جبه ودستارینه اکرام »
(روحی)
« اول سلیمان زمانسین که بورفعتله سکا »
« یارا شور هرنه‌قدر ایلسه کردون اکرام »
(جوری)
« آنی سن لطف ایله آیله بنده »
« عفو واکرام ایله ایت شرمنده »
(نابی)

اِکْرامات { [ع] اکراملر ، حرمتلر ، رعایتلر ، عنایتلر ، احسانلر : [اکرامات فوق العاده ، اکرامات لایقه ، اکراماتنه حد تصور اولونامایان امیر دلیرك معامله جمیله جوانمردانه‌سی]

اِکْرامیّه { [ع] بخشش ، هدیه قبیلندن اوله‌رق صورت مخصوصه‌ده ویریلن آقچه ، مبلغ : [حرمین اکرامیّه‌سی] = مقدار معاشی ایکی بیك غروشی متجاوز اولان مأمورینك حرمین شریفین اهالیسی ایچون هرسنه یوزده بش نسبتنده ویردکلری هدیه . [ثمن دوفرا اکرامیّه‌سی] = روم ایلی دمیریولی حصه سنداتنك ایکی ماهده برکره چکیلان قرعه‌سنده هانکی نومرولرینه قرعه اصابت ایتمش ایسه اونلره رسماً ویریلن معلوم المقدار آقچه .

اِکْراه { [ع] انسانك ایسته‌مدیکی ، کَرِیه کوردیکی برشیئی قبول واجرایه مجبور اولماسی ، اویولده اجرای جبر وتضییق : [اکراه ایله قیلنان نمازك ثوابی اولماز] بونی (اِستِکْراه) یعنی ایکرنمك مقامنده قوللانمق یاکلشدر . بناءً علیه اومعناده اصلا استعمال اولونمامیلیدر .

(اِکْراه) حقوق اصطلاحاتنجه بر کیمسه‌یی اخافه ایله رضاسی اولمقسزین برایش ایشله‌مك ایچون بغیر حق اجبار ایتمکدر . « اکراه » ایکی قسمدر . بری (اکراه مُلجی — یاخود — اکراه تام) ، دیکری (اکراه غیر مُلجی — یاخود — اکراه ناقص) در . برنجیسی اتلاف نفس ، یاقطع عضو ویاخود بونلرك برینی موجب اوله‌جق درجه‌ده ضرب شدید ایله وقوعبولان اکراهدرکه بوکا اکثریا « اکراه تام » دینیلیر . ایکنجیسی یالکز کدر والمی موجب اولان ضرب وحبس کبی صورتلرله وقوعبولان اکراهدرکه بودرلو اکراه انجق بیع وشرا ، ایجار وهبه کبی تصرفات قولیه‌ده معتبردر . برکیمسه‌نك اکراهیله وقوعبولان عقدی حکمسز طوتمق ویاخود اکراه ایله ایشله‌نلمش بر جرمك مسئولیتدن قورتلمق ایچون قانوناً وجودی لازم اولان شرطلره (اکراه معتبرك شرائطی) اطلاق اولونورکه او شرطلرده شودر .

برنجیسی مجبرك تهدیدنی ایقاعه مقتدر بولونماسی ، ایکنجیسی تحت

اکراهـده قالان آدمـك مکره بهك وقوعندن خوف و ظن غالب حاصـل ایتمـه‌سی ، اوچنجیسی مجبـور اولان کیمسه‌نك یاپه‌جغی شيء مجبرك ویا آدمنك حضـورنده یاپماسـیدر . اکر آدمنك حضورنده یاپارسه اونك دخی تهدیدینی ایقـاعه مقتـدر اولـمه‌سی لازم کلیر . (اِکراهِ مُلْجی) هم بیع وشراء ، ایجار وهبـه . فراغ ، اقرار کبی تصرفات قولیه‌ده وهم برکیمسه‌نك اموالنی اتلاف ایتمك ، برکیمسـه‌یی جرح وقتل ایلمك کبی تصرفات فعلیه‌ده معتبردر .

« ار کیم ایده نامزددن اکراه »
« دختر قالور اوده خواه‌ناخواه »
(شیخ غالب)

« قهردن اکراه ایدنلر لطفه اولمز مستحق »
« مستعدردداولانلر قابل درمان اولور »
(فضولی)

« نیجه‌سی راضی دکل جاهنـدن »
« ایکلر آغلار چوغی اکراهندن »
(نابی)

اِکْراهاً [ع] اکراه صورتیله ، ایستەمه‌یه‌رك : [برمؤمنه اکراهاً کلمهٔ کفر سویلتدرسه‌لر ایمانـنه خلل کلمز]

اِکْزاز [ع] اوشوتمك ، تتره‌تمك § « داء الظب» دینیلن علتـه اوغراتمق . الفـاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِکْساء [ع] کیدرمك ، کییدیر- لمك . (اِلْباس) ایله مترادفدر : [اکسای خفتان ، اکسای جامه . خدمه‌یه ستره‌اکساسی مناسبدر] ، [حاکمی اولان (میخل) حضور همایونه کلنجه حقنده حرمت ورعایت واکسای خلعت ایدلمشدر — قانونی — مشاهیر اسلام]

« وجودیا کنه نابی بودر حقدن رجام کیم »
« ایده خیّاط قدرت جامهٔ دلخواهنی اکسا »
(نابی)

اِکْساد [ع] رواجسزلغه دو- شورمك ، دوشورلمك : آلیش ویریش اولمامه . لسانمزده (کَساد) زیاده قوللانیلیر .

اِگْسُون ، **اَگْسُون** [ف] اعاظم ، اکابرك کیدکاری ذی قیمت ، زینتلی سیاه جامه ، البسهٔ فاخره :

« ریزهٔ سنك‌دری اکلیل رجایه کوهر »
« پرنیان نظری دوش کاله اکسون »
(منیف)

اِکْسیر [ع] معـادن خسیسه‌یی آلتـونه قلب وتبـدیل ایلەمك وکافهٔ امراضی دفع ایتمك خاصهٔ غریبه‌سنی حائز اولدیغی بعض جهلهٔ ناس عندنده اوته‌دنبری مفروض ومعروف بولونان کیمیادرکه وجودی موهومدر. § اصطـلاحات طبیه‌جه اسـپیرطو ایله حل وترتیب اولنمش نبـاتی ویا کیمیوی ادویهٔ مایعه . § مجازاً اسباب مؤثره‌یه یعنی فوق العـاده تأثیری حائز اولان

شيلره اطلاق اولونور : [نظر اكسير اثر خديو اعظميلرى] كبى تعبيرات قديمه افكار جيده اصحابى نظرنده مستحسن دكلدر :

« كيميا كر نفس آلتون ايدندر اشرف »
« خوليادر هوس صنعت اكسير عبث »
« اشرف »
« ديمش اى حاكمهٔ كشوركير »
« بنم استاد فنون اكسير »
(نابى)

« خاكه نظر ايلهسه اكسير وار »
« خاكى ايدرمش زر خالص عيار »
(وحيد)

اِكْفارْ { [ع] كفره نسبت ايتمك، ايدلمك ؛ بركيسه ايچون كافردر ديمك ، دنيلمك . بومعناده [تَكْفير] زياده قوللانيلير : [ادلهٔ شرعيه وارد وثابت اولمدقجه برمسلمانك اكفارى جائز دكلدر]

اِكْفالْ { [ع] كفيل قيلمق، تكفل ايتدرمك. نادراً قوللانيلمشدر .

اِكْلالْ { [ع] برشيئك تأثيريله آدمك كوزلرينه فرسزلك كلمك . قوللانيلماز .

اِكْليلْ { [ع] تاج ، حكمدارانك ايام مخصوصهده باشلرينه كيديكلرى مرصع سرپوش. اصطلاحات طبيهجه ديشلرك اوجلرينه (اِكْليلِ سِنّ) اطلاق اولونور ، [اِكْليلِ الْمَلِك] حكمدار تاجى ديمك اولديغى كبى اصطلاحات نباتيهجه كوزل قوقولى بونجهيه ، اكريجه اوتى ، ملك اوتى ، قوچ بوينوزى دينيلن اوتلره اطلاق اولونور . ينه اصطلاحات نباتيه جملهسندن اولهرق مانطار دينيلن نباتك چادر كبى اولان قبهسنه ، تپهسنه (اِكْليلِ فُطِر) وبوبريه اوتنه (اِكْليلِ الْجَبَل) اطلاق ايديلير : [نيجه بيضهٔ كشف تكمهٔ اكليل شرف ودريكتاى نجف غدير غدررده آلوده كف اولوب — مقدمهٔ شفيقنامه]

« تا كه هربركج كلاه نخوتك ماننده شمع »
« شعلهٔ جانسوزاوله فرقندهاكليلزرى »
(نظيم)

« ريزهٔ سنك درى اكليلرجايه كوهر »
(منيف)

اِكْماخْ { [ع] يوكسلمك . بوكسك اولمق . [٭]

اِكْمادْ { [ع] مغموم ومكدر بولونمق . [٭]

[٭] الفاظ معروفهدن دكلدر .

اِكْمالْ { [ع] اكسيكى طولديرمق . حد كماله ايرديرمك ، تمام ايتمك ، ايدلمك: [اكمال تحصيل ، اكمال مدت ، اكمال تحريات ، اكمال حفريات ، اكمال وظيفهٔ مأموريت] كرك عذوبت تلفظ وكرك موقع استعمالجه (اِتْمام) ايله بينلرنده براز فرق واردر . مثلا [اتمام كار] دينيلديكى كبى [اكمال كار] دينلمهسى خوش كوريلمز . زيرا بونده

براز تنافر حاصل اولور . [اکمال] ك عذوبت تلفظی آشکاردر : [بری طرفدن شاه اسماعیل بوصوڭ مکتوبی آلنجه تدارکات حربیه سنی اکمال ایدەرك عثمانلیلری قارشیلامق ایچون چالدران صحراسنه طوغری حرکت ایتدی — مشاهیر اسلام]

«نظام اوزره ایدوب تنظیم عسکر ایلدی اکمال»
«مهماتك وارایدی بحر وبرده خیلی نقصانی»
(لاادری)
« چون جمله اموری ایتدی اکمال »
« مأواسنه کیتدی فارغ البال »
(نابی)

اِکْمان } [ع] ستر ایتمك، اورتمك، کیزلەمك . نادراً
اِکْنان } قوللانیلیر .

اِکْناء { [ع] کنیەلەمك ، کنیه وضع ایتمك. قوللانیلماز.

اِکْویداد { [ع] اختیارلقدن وجودتترەمك. الفاظ معروفەدن دکلدر .

اِکْهاء { [ع]اوصانمق ، اوصانلق § نفس ایله ایصتمق . قوللانیلماز .

اِکْهاد { [ع] یورمق، یورلمق : اکهاد عمله ، رنجبرلرك اکهادی. مأنوس دکلدر .

اِلّا { [ع] ادات استثنادر . نادراً قوللانیلیر: (لاحَوْلَ ولاقُوَّةَ اِلّا بِاللّٰهِ)

« کیمسه دورگده فغان ایلەمز الّا بلبل »
« اوده کل شوق ایله باغده ایلر فریاد »
(روحی)
«اوله مستثنا کوزلسین کیم سکا یوقدر بدل »
« سندن ای جان منقطع قیلماز بنی الّا اجل »
(فضولی)
« سوردکجه خصمه یك تنه باقمز سلاح جوشنه »
« بر قالماز اصلا دشمنه الّا بیابان عدم »
(نفعی)

§ عوامك زبانزدی اولان [الّاکه] (ان) شرطیه ایله (لا) ی نافیەدن مرکب اولوب شرط منفی اداتیدر . مطلقا واو ایله [وَاِلّا] طرزنده استعمال ایدیلیر : [اوصلی اوطور، والّا طایاق یرسین]

[°]
اِلْاَتَه [ع] اکسلتمك .
اِلْاَثَه [ع] امانت براقمق .
اِلْاَحَه { [ع] آشکاراولمق، شمشك چاقمق ، پارلدامق ، پارلداتمق ، هلاك ایتمك .
اِلْاَدَه { [ع] طوغمق ، طوغورمق .
اِلْاَذَه { [ع] احاطه کبی قوشاتمق .

[°] بونلر الفاظ مستعملەدن دکلدر.

اِلاْق { [ع] یاغمور اولمدیغی حالده چاقان شمشك . (اَلاَق) ده بو معناده قوللانیلیر . ترکجه‌ده مأنوس دکلدر .

اِلاْنَه { [ع] یوموشاقمق ، یومو شادلمق : [الانهٔ لادن ، لادنك الانه‌سی] بو لفظك استعمالنه لزوم واردر .

اِلْب { [ع] باش پارمق ایله شهادت پارمغی آچیلیجه آراسنده کریلن یره اطلاق اولونور . § ممالك حاره‌یه عائد بر نوع سملی میوه . قوللانیلماز .

اِلْباْث { [ع] آلیقومق ، طوردیرمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِلْباْد { [ع] یاپشدرمق ، یاپشدیرلمق § بیرتیغه یامه قومق ، قوتلق : [الباد کاغذ ، کاغد البادی ، الباد جامه]

اِلْباْس { [ع] اورتمك . بورتمك ؛ کییدرمك ، کییدیرلمك : [الباس خلعت ، خفتانك الباسی] . [مصطفی افندینك پشمقجی‌زاده ایچون کتیردیکی خلعت بیضایی امام محمد افندی‌یه الباس ایتدیلر — روضة الکاملین]

اِلْتِباْد { [ع] آغاجلرك یاپراقلری صیق ویا پشیق اولمق . قوللانیلماز .

اِلْتِباْس { [ع] برشیئه قاریشمق ، مشتبه اولمق . لسانمزده ایکی شیئك بری دیکری ظن اولونه‌جق صورتده بربرینه بکزه‌مه‌سی دیمکدر : [وقتیله « ادرنه » ایله « ادنه » لفظلری بیننده التباس وقوع بولەرق پوسته خانه‌لرجه پك چوق یا کلشلقلره سبب اولدیغی تحقق ایتمکله بعدما « ادنه » لفظنك [آطنه] طرزنده تلفظ وتحریر ایدلمه‌سی رسماً قبول واعلان ایدلمشدر] ترکجه‌ده التباسه مثال پك چوقدر . مثلا [کانَ] معناسنه اولان « اولدی » ایله « ماتَ) معناسنی افاده ایدن « اولدی » آراسنده برعجمی . یاخود مبتدی نظرنده التباس وقوعبولمامق قابل دکلدر . [اصل غریبی شوراسیدرکه عربجه‌دن آلنان کلمه‌لردن حاصل مصدرلری شائبهٔ التباسدن قورتارمق ایچون — میزان البلاغه]

اِلْتِثاْم { [ع] اویمك § طوتمق ، اورتمك : « التثام نسوان » = قادینلرك یاشمق طوتمه‌سی . بوندن مشتق اولان [ملتثم] باشنی اورتن ، باشنه برشی طرتنیجی دیمکدر . [مُلَثَّمینِ قبائلِ بربریه] = آفریقانك شمال غربیسنده متمکن اهالیٔ محلیه‌یه اطلاق اولونورکه بونلرك همان جمله‌سی احرام وبورنوس (برنس) کیبوب باشلرینی اورتمکی اعتیاد ایتمشلردر .

اِلْتِجاء { [ع] صیغنمق ، بارنمق : [مرد دینداری آنجق اول کبریا پناهه التجا ایدرکه آنك الطاف صمدانیه‌سی جمله مخلوقاته شاملدر .]

« کیم که آللهدن ابا ایلر »
« بشقه درکاهه التجا ایلر »
(فضولی)
« نابود جهاندن التجاسی »
« یوق موتدن اوزکه بر رجاسی »
(شیخ غالب)
« جیش غمدن قنده ایتسون التجا اهل نیاز »
« قلعهٔ همّتده نابی برج وبارو قالمامش »

اِلْتِجاگاه | اِلْتِجاگَه | [ف] صیغنه جق یر . برنجیسی هم نظمده ، هم نثرده ؛ ایکنجیسی اکثریا نظمده قوللانیلیر : [التجاه گاه انام اولان دربار معدلتقراره هجرت ایدن ..]

اِلْتِجاء | [ع] لجأ صالیویرمك ، صاقاللانمق : دعای التجا.

اِلْتِحابْ | [ع] طریق عام یعنی دوغری یولده گیتمك. قوللانیلماز .

اِلْتِحاطْ | [ع] غضبلانمق ، اوفکه لنمك : التحاط امیر ، التحاط شریر .

اِلْتِحافْ | [ع] یورغان وجار کبی بر شیئه صاریلوب بورنمك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِلْتِحاقْ | [ع] لحوق ایتمك ، قاتلمق : [«یلنك دریا» نام طوربیدو که چر دخی بحر سفیده کیدوب دونمای همایونه التحاق ایده جکندن . .] ، [شوراسی ده معلوم اولسون که (ایله) کلمه سی ضمیرلره التحاق ایده جك اولسه تحسین لفظ ایچون آرالرینه (کاف) اضافه داخل اوله جغی کبی — میزان البلاغه] ، [دفتردار اغالری زمرهسنه التحاق ایله مش ایسه ده تیمارینك رفعندن طولایی فیض الله افندی ومنسوباتی حقلرنده — شقیقنامه] ، [بحسب الا ستحقاق صنف مدرسینه التحاق ایدوب قرق آقچه مدرسه دن منفصل ایکن ٩٨٦ رمضاننده سکبان علی مدرسه سی خارج اعتبار اولنوب ابتدا بونلره اعطا اولندی — ذیل شقایق — جلد ثانی — صحیفه ٣٩٤]

اِلْتِحامْ | [ع] یاره نك آغزی اتلنوب اوکولمك ، یاره اوکولوب آغزی بیتشمك : التحام جریحه .

اِلْتِداعْ | [ع] نیاز واسترحام ایتمك ، یانوب یاقلمق ، یالوارمق : التداع عاشقانه .

اِلْتِذاذْ | [ع] دماغه خوش گلمك ، حظ ایتمك ، لذت بولمق . بونکله [اِستِلْذاذْ] آز ، [تَلَذُّذْ] زیاده قوللانیلیر .

اِلْتِزاقْ | [ع] یاپشمق ، بولاشمق . نادراً استعمال اولونور : التزاق اصابع .

اِلْتِزامْ | [ع] برشیئی کندی اوزرینه لازم قیلمق ، برشیئی نفسنه واجب طوتوب اجراده اهتمام ایتمك : [التزام عدالت ، التزام

بیطرفی، التزام راستکوبی] ، [بعد الصلواةالعشا قرق رکعت نافله نمازی ادادن صکره عهدهٔ التزامسلوکمه راتبهٔ متحتمهاولان جریدهٔاورادواذکاری — شفیقنامه] § انتخاب، اختیار معناسنده قوللانیلیر: [فلان آلهیاتده ابن سینایی التزامایدردی](بالالتزام) = التزامایله، التزامایدرك.(التزامومالا یلزم) = بوشنه زحمت، نافلههمت، لزومسز شیلهاوغراشمه. § اصطلاحات مالیهجه خزینهٔ دولته عائد اموالدن بعضلرینك تحصیلنی کفیل ارائه‌سیله وبدلنی تقاسیط معینهایله تأدیه ایتمك صورتیله درعهده ایلهمك دیمکدر. [کذلك طوانك طامه وطامك طوانه دلالتی التزامیدر. چونکه طوانسز طام، طامسز طوان تصور اولنهماز — میزانالبلاغه]

« دیرسهك که نظامیٔ کرامی »
« ایتمش او دخی بو التزامی »
(شیخ غالب)

« زهی کریم که یوقدر کمال لطفندن »
« سواد اعظم جودندهالتزام حدود »
(سامی)

اِلْتِساقْ ، **اِلْتِصاصْ** ، **اِلْتِصاقْ** } [ع] یاپشیق، بیتشیك اولمق § بیتشمك، قاووشمق. لسانمزده (التصاق) زیاده قوللانیلیر : [روم ایلی دمیر یوللك صربستان ثمن دوفریله التصاق، خطوطالتصاقیه]، [اِلْتِصاقِ اَجْفان] = اصطلاحات طبیه‌دندر. « رَمَد » یعنی کوز آغریسی ویاخود یانیق سببیله کوز قاپاقلرینك بیتشمه‌سی دیمکدر. [اِلْتِصاقِ مَفاصِلْ] = بوده اصطلاحات طبیه‌دندر، دیز ودیرسك کبی بدنده کی اوینـاق یرلرك تناقص حرکاتی ویاخود بوس بتون معطل اولمسی ایله ظهور ایدن بر مرضدر : [معمافیه زماننك قسم اعظمنی ذکر اولنان باغچهٔ نزهت افزاده یکدیکرینه کسب التصاق ایدن اشجار لطافت دثارك اغصان سایه‌داری آلتنده امرار ایتدیردرك — فردوسی — مشاهیر اسلام]

اِلْتِطاطْ } [ع] عطریاتدن بر شی سورنمك § قادین برشی اورتنوب کیزلنمك . قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِلْتِطاعْ } [ع] یالامق. عندالاقتضا استعمال ایدیله‌بیلیر .

اِلْتِطامْ } [ع] طالغه‌لانمق : طالغه‌لانوب بر برینه اورشمق ، چارپشمق : التطام دریا . بو معنا ده [تَمَوُّج ، تَلاطُم] زیاده قوللانیلیر .

اِلْتِعاجْ } [ع] شکایت ایتمك ، غمناك اولمق . هیچ قوللانیلماز .

اِلْتِعاقْ } [ع] رنکی دکیشمك ، رنك بوزلمق : [التعاق قاش ، التعاق لبن]

اِلْتِفَات [ع] آشنالق ايتمك ، كورلر يوز كوسترمك ، سويندير مجك برشى يابمق : [انواع نوازش والتفاتى حاوى وارد جاى اجلال اولان نامهٔ والاى اكرميلرى . § بر صنعت بديعيه دركه نكتهٔ مخصوصه يه مبنى سوزى مخاطبدن غائبه ، ياخود غائبدن مخاطبه تحويل ايده رك درلو درلو افادات وعبارات ايله قلبلره فتنه القا ايتمك ديمكدر . [مفيد بولندقلرى مجموعه ايچنده سنه لرجه مهجور التفات قاله رق جيادت لفظيه لريله برابر بلكه طراوت معنويه لرينى ده غائب ايتمشدر — پژمرده — اكرم]

« فيض ذاتكدر بنى كويا ايدن »
« التفاتكدر بنى احيا ايدن »
(مرصع قصيده)

« ايله يوب اول ساقىٔ فيض التفات »
« صوندى اول آن دستنه جام ممات »
(نابى)

« يانه كيرسه ده باقماز يوزينه »
« التفات ايله مز اصلا سوزينه »
(وهبى)

« آشنا اولمه كنهكار اولانه »
« التفات ايله مه بى عار اولانه »
(يحيى)

«غمزه ك جفاسى عاشقه عين وفا كلور»
« بيماره التفاتى طبيبك دوا كلور»
(يقينى)

اِلْتِفَاف [ع] بورونمك § چيچكلر بوروم بوروم ، قاتمر اولمق . نادراً قوللانيلير .

اِلْتِقَاء [ع] قارشى كاوب قاووشمق ، قارشيلاشمق ، تصادفاً بر محلده بولوشوب برلشمك : [التقاى نهرين ، التقاى بحرين] ، [مطهردشمنى استقباله چيقمش و « حسينيات » طرفلرنده فريقينك التقالرنده اميرك عسكرى فناحالده منهزم اولديغندن — مشاهير اسلام]

« اولورايدى دهنك سرّى رونماى وجود »
« عدمله ممكن اوله يدى كر التقاى وجود »
(نورس)

اِلْتِقَاص [ع] آلمق معناسنه در . قوللانيلماز .

اِلْتِقَاط [ع] معناى اصليسى يره دوشمش اولان شيئى قالديروب آلمقدر ، لسانمزده صورت حقيقيه ومجازيه ده اوله رق « ده وشيروب آلمق ، ده وشيريلوب آلنمق » معنالرنده قوللانيلير . عربيده اولديغى كبى [اطّلاع ناكهانى] معناسنده اصلا استعمال اولونماز : [اوحديقهٔ لطيفه دن خيلى اثمار لذيذه التقام ايتدم ، كتب فقهيه يه مراجعتله بوقدر مسائل دقيقه نك التقاطى دوغريدى خيلى همت وغيرته محتاجدر] ، [غوطهٔ دريای علوم والتقاط جواهر منطوق ومفهوم ايدوب ابو السعود افندى خدمتلرندن ملازم وطريق قضايه عازم اولمشيدى — ذيل شقايق — جلد ثانى] ، [هر نه حال ايسه ارطغرل غازينك نسب وحسبى حقنده التقاط ايده بيلديكمز معلومات

وروايات تفصيلات مختلفهٔ مشروحه‌دن عبارتدر — مشاهير اسلام]

اِلْتِقَاعْ { [ع] رنك دكيشمك ، بكز آتمق . نادراً قوللانيلان الفاظدندر .

اِلْتِقَامْ { [ع] يوتمق ، لقمه ايتمك ، يوتلق :

« مانند ديو بچه‌لرين التقام ايدر »
(لا)

« يونس حوت اجل ايلدى آه التقام »
(تاريخ وفات — سرورى)

«طولدورررلركن تفنكى چوب ايله صاندى عدو»
«اژدر موسادر ايتمش مار سحرى التقام»
(عبدالغنى نادرى)

اِلْتِكَاكْ { [ع] غلبه‌لق اولمق ، طوپلانوب قاريشمق

§ ايراد كلام وبرهانده خطا وتأخير ايتمك . قوللانيلماز .

اِلْتِمَاءْ { [ع] رنك دكيشمك، متغير اولمق§ خصوصيت كسب ايتمه . استعمالى اندردر .

اِلْتِمَاحْ { [ع]برشيئه حيرتله، عادتا آليق كبى باقق ديمكدركه لسانمزده بومعناده (باقه قالدى ، باقه قالمق) تعبيرلرى قوللانيلير . الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر.

اِلْتِمَاسْ { [ع] معناى اصليسى طوتمه ديمكدركه برينك حصول مرامى ايچون ديكرى نزدنده آنى حمايه وتصاحب ايتمك، طلب ورجا ايله‌مك مقامنده قوللانيلير . توصيه‌لى طلب، ياخود قوتلى استدعا ديه‌تعريف اولنه‌بيلير . برلغت كتابنده كوستر لديكى كبى مطلقا اقتداراً مساوى اولان ايكى شخص آراسنده‌كى طلب ديمك دكلدر. اسباب رسميه ويا مناسبات شخصيه‌دن دولايى يكديكرينك خاطرينه رعايته مجبوراولان ايكى ذات بيننده‌ووقوعبولان مطالبات غيررسميه‌دركه بربرينك مادون ويا مافوقنده بولونملرنده بأس يوقدر .

[اِلْتِمَاس كرده] = التماس ايديلن ، طلب اولونان . [اِلْتِمَاسنامه] وقوعنده قانونك متجاسرينه جزا تعيين ايتديكى فعلك طرز تحريرى ، [اِلْتِمَاسات] بويولده وقوعبولان طلبلر ديمكدر : [چونكه روم ايمپراطورينك التماسى اوزرينه بلغارلرى تأديب وتربيه ايتمك ايچون — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

« عاشقكه سندن ايده تمناى التفات »
« شايان اولان مساعده‌در التماسنه »
« نابى »

« پير ولكن التماس ايلر »
« اول نظمدن اقتباس ايلر »
(لا)

اِلْتِمَاعْ { [ع] پارلدامق . عربيده اولديغى كبى (قاپوب آلمق) معناسنده قوللانيلماز : [بو وقعه‌لرده كنج مطهرك التماع سيف حماستى يار واغيارك كوزلرينى قماشد يرمش — امام مطهر — مشاهيراسلام]

« نورك ايله التماع ايدرلر »
« درويشلرك سماع ايدرلر »
(لا)
« غرق نور ايلر طوررديدللرى »
« التماع جبهۀ پيغمبرى »
(معلم ناجى)
« بررخ مهر التماع كوروب »
« خيره لندى كوزم شعاع كوروب »
(وحيد)
« بو التماع فروغ ثوابت وسيار »
(لا)

اِلْتِمام { [ع] قونمق ، قونوب طورمه . (زيارت ايتمك) معناسنده قوللانيلماملى :
« بوم ايتدى بام قصره التمام »

اِلْتِواء { [ع] بورولوب بوكلك ؛ صارىلوب طولاشمق
§ اكرلمك : بوكلوم ، بوكوك اولمق
§ اكريلوب مائل بولونمق ، طالغه لانمق: لواى سعادت التواى حضرت پيغمبرى . [زير لواى بنى التوالرنده تجند ايدن اجناس مختلفة الحقايقدن برنوع خركله ـ نك كه ـــ شفيقنامه]

اِلْتِهاء { [ع] اكلنمك ، بر شى ايله اوينامق : التهاى صبيان .

اِلْتِهاب { [ع] آلولنمك . اصطلاـ حات طبيه جه اعضاى بدندن برينك ، بر طرفك شيشوب قيزارمه سى وآتش وحرارت پيدا ايده رك وجعلى ، اضطرابلى بر حالده بولونمه سى ديمكدر : [التهاب معده ، التهاب لوز = خناق يعنى بوغاز خسته ـ لغى ، التهاب قصبات = ذات الرئه يعنى آق جكر خسته لغى ، التهاب دماغ = باش حماسى ، التهاب طحال = طالاق خسته لغى] جمعى [اِلْتِهابات] در .

« بيم دوزخدن سلامت ويردى هجرانك بكا »
« دوزخى دنياده كوردم التهاب سينه دن »
(معلم ناجى)
« ايدوب دودمان قضا التهاب »
« طوتشدى بزم دامن انتساب »
(عزت ملا)
« ويرسه طبع آتشه كرتاب قهرى تقويت »
« قهر درياده دل خارادن ايلر التهاب »
(نفعى)

اِلْتِهاث { [ع] صوسزلقدن وياخود يورولمقدن آغزى آچوب زياده صولومق: [شيشمان آدم براز يوقوش چيقنجه التهاثه باشلار]

اِلْتِهاف { [ع] يارلامق ، يانمق . نادراً قوللانيلمشدر .

اِلْتِياح [ع] صوصامق.
اِلْتِياخ { [ع] قاريشمق ، خمير مايه لانمق.
اِلْتِياع { [ع] كدر وغصه ايله اضطراب درون چكمك .
اِلْتِياق { [ع] برآدمله غايتله جدى دوست اولمق .
} [*]

[*] بونلر استعمال اولونمايان الفاظدندر .

اِلْتِيامْ { [ع] اوکولمق، بر یاره‌نك ایلکه یوز طوتوب
قاپانمه‌سی دیمکدر. (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر و فلانك جریحه‌سی التیام بولدی دینیلیر . (ایتمك) ماده‌سیله اصلا قوللانیله‌ماز .

[اِلْتیامْ پذیرْ] اوکولیجی ، ایی اولوب قاپانیجی . بو صورتله استعمالی ایکی درلودر . مثلا (فلانك یاره‌سی التیامپذیر ایدی) دینیلدیکی مثللو بعضاً (اولمق) ماده‌سیله‌ده قوللانیلیر . عربیده اولدیغی کبی لوم وعتابی قبول ایتمك معناسنده استعمال اولونه‌ماز :

« بویله مرهملر ایله بویاره بولماز التیام »
« غازهٔ عطار یله کلمز عجوزه انتظام »
(لاادری)

« التیام ایله او کفتار لطیف »
« دائم ایلردی قلوبی تلطیف »
(خاقانی)

« انکسار اهل دل ایتمز قبول التیام »
«عذرایدوب ساقیء کردون صونسه‌نه پیمانه‌سن»
(عبدالله وصاف)

« کتاب طب مداواده زخم اعدایه »
« علاج وارمی حکیمانه التیام کبی »
(ثابت)

اِلْثاثْ { [ع] بارانك متوالیاً نزولی § ابرام ، اقامت .
قوللانیلماز .

اِلْجاءْ { [ع] مضطر ومجبور ایتمك ، ایدلمك ؛ ناچار براقمق ،
براقلمق . جمعی [اِلْجاآتْ] در :

[بو صورتله‌ده انتقام وانفعال کبی الجاآت نفسانیه‌یه مغلوبیتدن برائتنی اعلان ایلدیلر — مأمون — مشاهیر اسلام] ، [روم ایلینك فتحنه تعصب الجاسیله باشلاندیغنی مقام تعریضده بیان ایدرلر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

« الجای ضرورتله بونی ایلدی اجرا »

اِلْجاجْ { [ع] فریاد ایتمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِلْجامْ { [ع] کم طاقمق ، طاقیلمق : [الجام فرس، استرك الجامی]

اِلْحاحْ { [ع] بر شیئك ، برایشك قبول واجراسنی جان صیقه‌جق مرتبه‌نك فوقنده زورلامق، برخصوصی یاپمق ایسته‌مه‌ینه یاپدیرمغه چالیشمق . معناجه [اِبْرامْ] دن اقوی عد اولونور . بو تقدیرده [الحاح وابرام] تعبیرینی قوللانمق بجا دکلدر . موقع استعماله کوره بونلردن یالکز برینی قوللانمق لازم کلیر. جمعلرینه کلنجه واقعا اکثریا [اِبْرامات] استعمال اولنیورسه‌ده معناجه قوت وشدت مطلوب اولدیغی حالده [اِلْحاحاتْ] دخی قوللانیله‌بیلیر. [الحاح]ك عربی‌یه عائد اولان معانیء سائره‌سی لسانمزده اصلا قوللانیله‌ماز. [امرانك، عسکرك، اهالینك ابرام والحاح درجه‌لرنده کی

استرحاملرینه مبنی‌ایدی — پدر فاتح — مشاهیر اسلام] .

اِلْحادْ [ع]طریق حقدن‌اعراض ایله مذهب باطله سلوك ایتمك ، شرکی قبول ایلەمك . عربیده اولدیغی کبی مزاره لحد یاپمق‌معناسنده هیچ قوللانیلماز: [مشهور(حسن صباح) پیشوای ارباب الحاد ایدی]

« کشور افروزعدل ورأفت‌وداد»
« خانمان سوز بدعت والحاد »
(عطایی)

« وایه‌دار اولسه اکرعاطفت فیضندن»
« اولور آرایش سجاده جبین الحاد »
(نابی)

اِلْحافْ [ع] « الحاح » کبی بر خصوصك قبول‌واجراسی ایچون انسانی اوزەجك درجەده زورلامق . نادراً قوللانیلمشدر.

اِلْحاقْ [ع] قاتمق ، قاتلق . بونك جمعی اولان[الحاقات] آز قوللانیلیر : [مدینهٔ منورەیه کیدەجك اولان بودرو یشك دخی ربیع‌الآخر نهایتنده ینبوعدن حرکت ایدەجك قافله‌یه الحاق جده والیسنه انها قلنمش اولدیغندن کندیسنه عطایای سنیه ترتیبندن بش کیسه آقچه‌اعطاسی تنسیب قلنمغله — رشید پاشا] ، [بو حرفلری تغییردن وقایةً اواسمك آخرینه بریای مکسوره الحاق اولنور — میزان البلاغه] .

« مطلقا غصه‌دن اطلاق بیور »
« صلحا سلکنه الحاق بیور »
(خاقانی)

اِلْحامْ [ع] عاجز برشخص‌اقتدار کسب ایدنجه باشقه لرك عرض وناموسنه تعرض وشتم ایتمك . هیچ قوللانیلماز .

اِلْحانْ [ع] آهنکلاتمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِلْخْ [ع] « الی » دن (الف) ایله (لام) و « آخره»دن (خ) آلنه‌رق اویدورلمش ، صوکنه قدر مدلولنده برعلامت مخصوصه‌درکه کوك عربی ، وکرك ترکی کتابتده استعمال اولونور.

اِلْدامْ [ع] سورکلی صیتمه طوتمق ، خسته‌نك نوبتی دوام‌ایتمك. تعریفات‌طبیه‌ده‌قوللانیله‌بیلیر

اِلْزاقْ [ع] یاپشدرمق، یاپشدیرلمق . نادراً استعمال اولونور .

اِلْزامْ [ع] صوصدیرمق ، صوصدیرلمق . مباحثه ومناظره‌ده حقی اعتراف ایتدیرمك ؛ اسکات ایتمك، ایدلك : [الزام خصم، خصمك الزامی] § اصطلاحات مالیه‌جه واردات دولتدن برینك تحصیلی، بدل معینی یابروجه پیشین ، یاخود مقسطاً اعطاایدلمك شرطیله برشخصك عهده‌سنه ویرمك ، یاخود ویرلمك دیمکدر : الزام رسوم اغنام ، مدللی جزیره‌سی

زيتون اعشارينك الزامى] جمعى[الزامات] در . [اوصره‌ده شطرنجده (رخ) و (شاه) طاشلرینی سوره‌رك خصمنی الزام ورفعنه اقدام ایتمكده ایدی — تیمورلنك — مشاهیر اسلام].

« بحث ايتسه ايدر جهانى الزام »
« بر سوزله ايدر فخامى افحام »
(شيخ غالب)

« جدلكارانه خاموشى قدر رنكين جواب اولماز »
« سكوتن مرددانا خصمى الزام ايچون صاقلار »
(مورخ راشد)

اِلْزاميّات [ع] بحث ومناظره‌ده مخاطبى اسكات ايده‌جك صورتده سويله‌نيلن دليللى ، برهانلى سوزلر: [فخررازينك خصماسنه قارشى درميان ايتديكى الزاميّات وفور فضل وكمالنى اثبات ايتمكله اوكوندن اعتباراً آوازهٔ عرفانى عكس انداز آذان جهان اولمغه باشلادى —]

اِلْساع [ع] نفوسى بربرينه دوشورمك . آسايشى بوزمق ، فتنه چيقارمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِلْصاق [ع] بيتشدرمك ، بيتشدرلمك ؛ قاووشدرمق ، قاووشديرلمى : [الصاق سقوف ، الصاق خطوط . قونيه وازمير دمير يوللرينك الصاق]

اِلْطاظ [ع] على الدوام ملازمت واقامت ايتمك . قوللانيلماز.

اِلْعاب [ع] اويناتمق ، اوينادلمق : اويون ايله مشغول ايتمك ، ايدلمك . نادراً قوللانيلير .

اِلْعاج [ع] آتش ايله اودون طوتشدرمق ، طوتشديرلمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِلْغاء [ع] لغو ايتمك ، فسخ وابطال ايدلمك : بوزمق ، قالديرمق : [مهاجرين قوميسيونى الغا ايدلمشدر ، قوائم نقديه‌نك الغاسى] ؛ [اول مقوله صورة مكروهة الشمائلك جلوه‌كر اولمسى روا كورلميوب مطروح طاقچهٔ صنمخانهٔ الغا قلندى — شقيقنامه]

«بزم كفرانمزله اولديغنده شبهه يوق آنجق»
«آنىسن جنبش اقلام غفرانكله قيل الغا»
(نابى)

اِلْغاب [ع] بى تاب ايتمك ، يورمق ، قوللانيلماز .

اِلْغاز [ع] لغز كبى سوزده مقصدى كيزله‌مك . نادراً استعمال اولونور .

اِلْفاف [ع] قوش باشنى قاناتى آلتنه صوقمق ؛ بركيمسه باشنى عبا ، خرقه كبى اثوابى آلتنه قومق ، اثوابك ياقه‌سنى باشنه چكمك § آغاجلرك داللرى صيقلقدن بربرينه قاريشمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِلْقاء [ع] براقمق . آتمق : براقمق آتلمق : [خرستيانلر قاسمك يتمش اوچنجى كونى خاچى صويه القا ايدرلر] § فكرى بوزه جق

سوز سویله‌مك . سوز یتیشدیرمك معناسنده اکثریا جمعی اولان [اِلْقاآت] قوللانیلیر : [اونك کبی منافقلرك القاآتی صماخ اعتباره آلمق کار عاقل دکلدر]

بر لغت کتابنده (القاء) یوزه اورمق معناسنده دخی قوللانیلیر کبی کوسترلمش و مثال اوله‌رق « نابی » مرحومك شو بیتی :

« آلهی سابق انعامکی ایت لاحقه پیوند »
« کناه بندکانی ایتمه روی جهلنه القا »

ایراد ایدلمش ایسه ده مصراع ثانیده‌کی (القا) « آتمه » معناسنده قوللانیلدیغندن بو لفظك باشقه‌جه « یوزه اورمق » معناسنی افاده ایتمه دیکی آشکاردر . [هنکام حربده اك تهلکه‌لی یرلرده بولنور ومخاطره‌سز محللرده بولنمسنی اخطار ایدنلره (بن تهلکه‌سز یرلرده بولنور ایسه‌م عسکرمی تهلکه‌یه القا ایتمش اولورم ! .) جوابی ویرر ایدی — امام مطهر — مشاهیر اسلام]

« شاعر اولدرکه آنك قلبنه حسان کبی »
« نفخهٔ روح امین ایله یه القای سخن »
(وهبی)

« عیبدر عاقله شیطان بنی آلداتدی دیمك »
« کندی نفسیمدر ایدن نفسمه القای فساد »
(نابی)

« ترازوی تقابل وضع ایدوب بزار امکانه »
« نقیضینه توافقله تخالف ایله‌مش القا »
(نابی)

اِلْقاح | [ع] آشی‌اورمق ، اورلنق § حامله براقق ، کبه قومق . برنجی معناده [تَلْقیح] ایله فرق یوقدر . یالکز موقع استعمالجه فرقلیدر . (تلقیح) اکثریا ذی‌روح حقنده ، (القاح) اشجار ایچون قوللانیلیر . اصطلاحات طبیه‌دندر .

اِلْقان | [ع] سوزی‌چابوق (چابك) ازبر ایتمك ، سویله‌نیلن کلام و یا اوقونیلن شی درحال ذهنده حفظ ایدلمك دیمکدرکه قوهٔ حافظه‌نك متانتنه محتاجدر . مأنوس دکلدر .

اِلاْکَتْ | [ع] « سفارت » کبی . ایلچیلك . خبر کوندرمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر . قول ضعیفه کوره همزه‌نك فتحه ایله تلفظی ده جائزدر .

اِلْماح | [ع] بر شیء پارلداتمق ، کوزل بر تیز و یا قادینی یوزینی کوستروب درحال چکلمك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِلْماع | [ع] پارلاتمق § اشارت وایما ایتمك . آزقوللانیلیر . معانیٔ عربیه‌سی لسانمزده معتبر و مستعمل دکلدر .

اِلْمام | [ع] کوچك کناه ایشله‌مك § قونمق ، ایکی شی بربرینه یاقلاشمق . عصوك معنی اعتباریله ، بر اصطلاح ادبیدر :

« سلخ والمام وتوارد دیو صوکره چالیشور »
« عیبنی سترهٔ نیجه دزد توانای سخن »
(وهبی)

اِلْوان [ع] رنكدن رنكه كيرمك، رنكلنمك . بو معناده [تلوّن] زياده قوللانيلير .

اِلٰه [ع] الله، معبود، تكرى : ﴿ اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله ﴾

« جمله موجودات فانى، حى وباقيدر اله »
« «كل شئ هالك» نصى آكا اولدى كواه »
(شناسى)

« بووادیده صحبت ايدوب كاه كاه »
« ايدردك كهى سير صنع اله »
(عزت ملا)

« بحق اشهد ان لا اله الا الله »
« بصدق اكمل توحيدقلب اهل شهود »
(سامى)

اِلْهاء [ع] لهو ولعب وآهنك وطرب كبى بيهوده شيلرله مشغول قيلمق، قيلنمق : [الهاى ارباب هوى]

اِلْهاب [ع] آلولندرمك، آلولنديرلمك . ماديات ومعنوياتده قوللانيله بيلير: [الهاب رماد، الهاب احطاب، الهاب نائرهٔ غيظ وعداوت]

اِلْهاد [ع] غدر وحقارت ايتمك، ايدلمك § خصمينك برينى التزام ايله مك. الفاظ معروفه دن دكلدر.

اِلْهام [ع] جناب حق طرفندن فيض طريقيله انسانك قلبنه وقوعبولان تلقين، كشف؛ ماده، خصوص كه تركجه ده « ايچمه طوغدى، ايچمدن طوغدى» تعبيرلرى بونك مقابلى ديمكدر .

« نه خوش الهام اولندى كوكله تاريخك اى معصوم »
(اكرم)

« كورينور رشتهٔ كفتار درر باركده »
« كنج معنى ده اولان كوهر فيض الهام »
(جورى)

« قلبى اول نكتهٔ پرفيض هدايتدر كيم »
« كوكدن آويخته قنديليدر آنك الهام »
(نابى)

اِلٰهه [ع] تصرّفات ادبيه مزدندر. (اله) ك مؤنثى فرض واعتبار يله (پرى)، ياخود غايتله كوزل قادين وقيز مقامنده استعمال اولونيور و [déesse] لفظ فرانسويسنه مقابل طوتليور .

اِلٰهى [عف] الٰهه منسوب، تكرى يه عائد : [امر الٰهى، لطف الٰهى، قهر الٰهى، مغفرت الٰهيه، عنايت الٰهيه، اوامر الٰهيه، الطاف الٰهيه . § بر درلو نياز، مناجات : مولود الٰهيسى، تكيه لرده اوقونيلان الٰهيلر نه قدر مؤثردر .

« معرفتى نامتناهى ايمش »
« فيض دلى فيض الٰهى ايمش »
(وحيد)

« درخت يأسدن اظهار برك وباراميد)
« تصرفات الٰهيه دن بعيد ميدر »
(نابى)

« كون يوزك ماهيّت حسنى كاهى كوسترر »
نور حق بنه اول شمع الٓهى كوسترر »
(يحيى)

« ذاتِ اربابى اولور بابِ الٓهى ده عزيز »
« خلق جامعده اِل اوزره كو توررپابوشن »
(نابى)

اِلٓهى { [ع] « ياالٓهى » تقديرنده اولوب اى اللّهم ، اى تكريم ديمكدر : [الٓهى ! قبول سندن ، رد سندن ! شفا سندن ، درد سندن — تضرعات — سنان پاشا]

« الٓهى پادشـهلر پادشـاهى »
« نه حيرتبخشدر صنعك الٓهى »
(اكرم)

« خاصدر ذات الٓهيسـنه ملك ازلى »
« بى حدود آنده اولان كوكبهٔ لم يزلى »
(شناسى)

« اى شناسى ايچمى خوف الٓهى داغلار »
« صورتم كرچه كولر قلب كوزم قان آغلار »
الٓهى سن قبول ايله دعاى مستمندانى »
(همدمى)

اِلٓهِيّاتْ { [ع] فلسفه نك الوهيّته عائد اولان قسمى : الٓهيّات ابن العربى ، الٓهيّات ابن طوسى .

اِلٓهِيّتْ { [ع] تكريلق § كافهٔ حقايق وجوديى جامع اولان احديّت — تعريفات سيد .

اِلٓهِيُّونْ { [ع] فلسفه نك الوهيّتدن بحث ايدن قسمى ايله مشغول اولان فيلسوفلر ، حكيملر : [ابن سينا الٓهيونددن ايدى] § الله

آدملرى ، جناب حقه ربط قلب ايدن درويشلر .

اِلىٰ { [ع] ادات انتها . تركجه قدر ، دك ، دكين كبى : [الى ماشاءالله] = اللّهك ايسته ديكنه دكين ، لسانمزده كى طرز استعمالندن مطلوب اولان معنى شمـدى يه قدر ، بو آنه دك ديمكدر .
(الى الابد) = ابده قدر ، صوكسز اوله رق .
(من الباب الى المحراب) = قاپودن محرابه قدر ، باشدن آشاغى يه دكين . [من اوله الى آخره] = ابتداسندن صوكنه قدر ، (الى الآن) = بو آنه قدر . عربيده الفاظه التحاقيله معناجه حاصل ايتديكى تقديرات لسـانمزجه بالطبع حائز حكم واعتبار دكلدر .

اِلْيَه { [ع] همزه نك فتحيله تلفظى جائزدر . قيچ ، صاغرى معناسنه كه انسان ويا حيوانك آرقه سنده قابا اتلى ، بود طرفى ديمكـدر . اصطلاحات طبيه دن اوله رق [اَلْيَتانْ] و [اَلْيَتَيْن] طرزنده استعمال اولونور.
[اَلْيَوى] اصطـلاحات طبيه جـه قابا اتلرده ، بود طرفنـده بولونان طمار وسـينيرلرله مواد سـائره ديمكدر : اعصاب اليويّه .

اِلَيْهِ { [ع] ادات انتها ، ياخود حرف جر ديمـك اولان « الى » ايله ضمير غائب اولان (ه) دن مركب

اولوب مذکر غائبه راجع وعائددر . « اوکا » دیمکدر : « مشار الیه ، موماالیه ، مضاف الیه » . مفرد مؤنث ایچون (موما الیها) دینیلیر . بونك تثنیه سی اولان [الیهما] مذکر ومؤنث ایچون استعمال اولونور. (اونلره) دیمکدر: « مشارالیهما، موما الیهما » . جمع مذکر ایچون (الیهم) وجمع مؤنث ایچون‌ده (الیهن) قوللانیلیرکه ایکیسی‌ده [اونلره] دیمکدر .

اماته { [ع] اولدیرمك، اولدیرلمك . مادیات ومعنویاتده استعمال اولونور. مثلا « اماتهٔ ذهن، اماتهٔ زمان، اماتهٔ وقت» دینیلدیکی کبی « اماتهٔ غزال ، اماتهٔ فرس ، اماتهٔ پیل » ده دینیلیر.

اماره { [ع] طمار کسوب قان آقیتمق. آقیدلمق § روزکارك شدتی یردن توز قوپارمق ، توز صاوورمق. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

امازه { [ع] آییروب براقمق ، آیری براقلمق . مأنوس دکلدر .

اماطه { [ع] اوزاقلاشدرمق ، اوزاقلاشدیرلمق . نادراً قوللانیلشدر : [اول موشح اولدیغمز اسلحهٔ خون آشام بومقوله خون کرفته‌لردن اماطهٔ تغلب ایتمیجك ــ شفیقنامه]

اماعه { [ع] جیوریق وقوییو بر شیئی آقیتمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اماله { میل ایتدیرمك، ایتدیرلمك: [انواع کفتار دلبازانه‌ایله جلب نظر وجذب قلبنه چالشدی‌ایسه‌ده او آهنـدلك اماله‌سی ممکن اوله‌دی] [فقره‌لره برکره امالهٔ نظر دقت ایده‌لم ــ عبدالرحمن ثریا]

« اماله‌ایتمه‌دی‌اول سروی‌سرفرولرمز»
(قوجه‌راغب)

§ حرکه‌نك شیوهٔ طبیعی‌یه مغایر اوله‌رق مد ایدلمه‌سی، حرکه‌یی چکه‌رك اوقومق. بونك جمعی اولان [امالات] اکثریا بومعناده قوللانیلیر.

« یاحشو واماله وزحافات »
« انشـاد ایدنه بلای آفات »
(مقدمهٔ ادبیه)

امام { [ع] پیشوا، اوکده بولونان وکندیسنه اقتدا اولونان ذات: (امام‌مبین) == تعبیرات‌قرآنیه‌دن اولوب لوح محفـوظ دیمکدر ؛ (امام المسلمین) == خلیفـهٔ اسـلام ، [امام اعظم] == صاحب‌مذهب حضرت‌نعمان بن ثابت.

« بو یولده امام اهل عرفان »
« مولد اثرین یازان سلیمـان »
(مقدمه)

« حق سبب خلق ایلدی ذاتك نظام عالمه »
« سنده‌در خلقك امیدی ای امام المسلمین »
(منحیهٔ همایون)

« مسجد اقصای‌مقصودك امام اعظمی »
« جامع اسراروعرفانك خطیب منبری »
(نظیم)

إمامت { [ع] امامليق . غلط فاحش اوله‌رق [امامتلك] تعبير عاميانه سنى قوللانمق عيبدر :

« يعنى اولوب انبيا جماعت »
« فخر رسل ايلدى امامت »
(نابى)

إمامه { [ع] آغاج ويا طاشـدن معمول ومثقوب اوزونجه بر باشـلقدركه تسبيحك اوجنه كچيريلير واكثريا آنك اوجنـده ابريشمـدن بر پوسكول ربط ايديلير . § توتون چوبوقلرينـك اوست اوجنه طاقيـلان كهربادن وسائره‌دن معمول آغيزلق كه اوكا « چوبوق طـاقمى » ده دينيلير : [ثانياً واسطة العقد خلان وامامهٔ سبحهٔ اخوان اولان جناب ماهر مظاهر وعين الاعيان مظاهره عرض منتهاى بى انتها ايلرم — مكتوب سرى پاشا]

إماهه { [ع] صولامق، صو آتمق § قويو قازيليركن صويه ايريشمك. الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

إمتئاق { [ع] خنجقيره خنجقيره آغلامق § فرط غضبله صولومق. مأنوس دكلسه‌ده قوللانيله ـ بيلير .

إمتاع { [ع] فائده كورمك ، فائده‌لندرمك. قوللانيلماز.

إمتثال { [ع] اطاعتله اويمق ، اقتضا ايدنى يابمـق : [هر شخص حميدالخصال امر آلهى يه امتثال ايدر] ، [امتثالاً] امتثال صورتيله ، مطاوعت ايدوب اويه‌رق .

« ايكى امره بردن ايدوب امتثال »
(عزت ملا)

« سن ايشكده مقتضاى عصره ايله امتثال »
(لا)

« امتثال جاهدوا فى الله اولوبدر نيّتم »
« دين اسلامك مجرد غيرتيدر غيرتم »
(حضرت فاتح)

« اول نصحه چون امتثال قيلدى »
« بو طرز ايله عرض حال قيلدى »
(شيخ غالب)

« ناظر وجه‌رضايز هرنه‌كيم كوسترسه‌يوز »
« كورينور مرآت دلده امتثالك صورتى »
(نورس)

إمتحاق { [ع] پريشان ومضمحل اولمـق § تأثير حرارتله فنالاشمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

إمتحان { [ع] بر شيئك حقيقتنى آكلامق ايچون دقتله، درين دوشونمك § صينه‌مق، دەنه‌مك، دەنمك: [امتحان بخت، طالعك امتحانى] § بر كيمسه‌نك قولاً وفعلاً معلومات مكتسبه‌سنك درجه‌سنى آكلامق ايچون وقوعبولان تجربه ، دەنه‌يش : [مكتب سلطانى طلبه‌سنك امتحانى قرين ختام اولدى ، عجبى ! كندى نقصانتى بيلمه‌يورده بنى امتحانه قالقشيور]

« ايتمه بنى فرقته نشانه »
« بدعهدى نه حاجت امتحانه »
(شيخ غالب)

« هم رتبه‌لرنجه عاجزانه »
« چکدم شعرایی امتحانه »
(لا)

« آتش سوزان اعدایه بزمله کیرمکه »
« دهر ایچنده امتحان اولمش ثمندر بو قیدر »
(حافظ پاشا)

اِمْتِداد { [ع] اوزون سورمه ، اوزامق ، اوزانمق : [امتداد لیال ، امتداد ایام هجران ، امتداد عمر] ، [مواصلتنده برمحاربه وقوع بولمش وصباحدن آقشامه قدر دوام وامتداد ایتمشدر — محمود غزنوی — مشاهیر اسلام]

« بومجربدرکه‌بولمز جور بونده‌امتداد »
(فضولی)

« نه‌در تصوّر تمییز حسن وقبح امور »
« نه‌در تقابل امتداد جملهٔ کردار »
(نعت‌شریف — لا)

اِمْتِراء { [ع] تردد وشبهه ایتمك § برندن چیقارتمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِمْتِراز [ع] اوغرامق، یکمك [٭]
اِمْتِراز { [ع] تفوهات ناموس شکنانه‌ده بولونمق [٭]

[٭] بونلر هیچ قوللانیلماز .

اِمْتِراس { [ع] قاشنمق ، سورتونمك : امتراس حمار .

اِمْتِراش { [ع] چکوب‌قوپارمق ، آشیرمق. قوللانیلماز .

اِمْتِراط { [ع]قاپمق §بریکدیرمك. مأنوس دکلدر .

اِمْتِزاج { [ع] مزجی قبول‌ایتمك ، بربرینه‌اویمق، اوبوشمق :

[امتزاج الوان، امتزاج نقوش، امتزاج کیمیوی] § اوبوشوب ابی یکنمك ، هرکسك مزاجنه اویمق: [اومزاج ، اوطبیعتده بولونان آدم هر کس ایله امتزاج ایدر] امتزاجسز = هر کسك فکرینه ، مزاجنه اویمایان آدم . جمع اولان [امتزاجات] نادراً قوللانیلیر .

[. . . کبی الفاظ خسیسهٔ عامیانه‌نك اسماع واستماعی ذوق ادبله امتزاج ایده‌میه جکندن بونلره مماثل کلمه‌لر بالطبع کلمات غریبه‌دن معدود در — میزان البلاغه]

« چکوب سوز فرقتله برآه سرد »
« عجب امتزاج ایلدی حر وبرد »
(عزت ملا)

«بنده حیرانم نه کیفیتله ایتمش امتزاج»
شاهباز غمزهٔ شوخکله آهو کوزلرك»
(عونی)

« طبعم ده بنم کبی جوانمرد »
« پیران ایله یوقدر امتزاجی »
(معلم ناجی)

«امتزاج وعقلده اولسه‌ك دخی رشك ملك»
(لا)

اِمْتِشاط { [ع] طارانمق ، صاچ ویا صاقالی طارامق :
[امتشاط دختر، امتشاط دلبر]

اِمْتِصاص { [ع] صولی برشیئی سوزه‌سوزه ایچمك؛ اممك ، املمك : « امتصاص نارنج ،

امتصاص پستان . » بعضا بومعناده
(مَصّ) لفظی [ایتمك] ماده سیله
استعمال اولونور . مثلا [سوتی مص
ایتدی] دینیلیر . فقط تلفظجه بونده
غلظت، اوته کنده عذوبت بولوندیغندن
[مص ایتمك] تعبیرندن زیاده [امتصاص]
قوللانیلمالیدر . § اصطلاحات طبیه جه
مواد مأکوله ومشروبه نك عملیات
معدویه نك ختامیله طمارلره کیفیت
دخولی دیمکدر .

اِمْتِطال | [ع] لیت ولعل ایله وقت کچیرمك ، بر ایشی
اوزادوب کچیکدرمك . قوللانیله بیلیر.

اِمْتِلاء | [ع] طولغونلق، کرکی کبی طولاش : [امتلای
معده] = قورساق طولغونلغی، معده
بوزوقلغی . [امتلاء الدم] = قان
بوزولمه سی ، چوغالمه سی .

اِمْتِلاخ | [ع] طوغری سوزه یالان قاتمق . الفاظ
مأنوسه دن دکلدر .

اِمْتِلاذ
اِمْتِناخ | [ع] عطیه ، بخشش قبول ایتمك . مأنوس دکلدر .

اِمْتِناع | [ع] کری طورمق ، چکنمك ؛ کندینی کری
قومه ، کری چکمه : [امتناع دروغ،
امتناع تعدیات ، او مقوله ارباب
تبصبص ایله الفتدن امتناع ایدردی.]
§ ممکن اولمه یش، امکانسزلق : [هر
امر دشوارك امتناعنه قانع اولمه یکز]

[مستغرق زینت اولمش بر آت
کتیریلنجه بنمکدن امتناع ایله اوته دنبری
رکوبلرینه مخصوص اولان عادی بر آته
راکب اولدیغی — عمر ابن عبدالعزیز
— مشاهیر اسلام .]

«ازل سرنقطهٔ دور حیات اصلدرکایلر»
«ابددن امتناع انفکاك عینسه ایما »
(نابی)

« زحمت ایچون ایتمز ایسه ك امتناع »
« نصفنی آل هر نه ایسه اول متاع »
(وحید)

اِمْتِنان | [ع] ویریلان شیئی ، ایدیلن ایلکی سویله یه-
رك باشه قاقمق: [خداوند بی امتنان،
سلطان بی امتنان]

« آهندن اولسه ده فلکك جك کانی »
« چکمه فلکده سفله لرك امتنانی »
(راغب پاشا)

« کهی پشه ایچون یاقار بیك جهان »
« آنکله ایدر پشه یه امتنان »
(عزت ملا)

«ای اولان دهره ولیّ النعمت بی امتنان»
(حقی)

« امتنان ایتمه عیاله حذر ایت »
« رحم وشفقت ایله حسن نظر ایت »
(وهبی)

«آفرینش طوطئ اندیشه یه بردامدر»
«کیم او دامك دانهٔ برامتنانیدرسوزم»
(نفعی)

« چکسه ده آدم ضروری امتنان ارذلی »
« چکمز البته فلك باركران امتنان »

اِمْتِهاء { [ع] بیله‌مك ، بیله‌نلك : امتهای سیف ، امتهای خنجر .

اِمْتِهانْ { [ع] مبتذل اولمق ، عادی وتذلیل ایتمك. قوللانیلماز.

اِمْتِیازْ { [ع] مزیت ذاتیه ویا اعتباریه ایله ناسدن آیرلمق ، تفرد ایتمك : نشان امتیاز ، امتیاز مدالیه‌سی § حق رسمی ، مساعدهٔ مخصوصه ، رخصت رسمیه : [صاحب امتیاز ، شرکت امتیازی ، دمیر یولی امتیازی ، اختراع امتیازی ، حقوق امتیازیه]

« امتیاز ثابت و سیار مشکلدر خیال »
« ظن ایدر کشتی نشینان ساحل دریا یورر »
(راغب پاشا)

« امتیاز ینه اوسروك اشجار »
« سرفرو ایلر ایدی طوبی وار »
(خاقانی)

اِمْتِیازاتْ { [ع] امتیازك جمعی . صورت مخصوصه‌ده ویریلن مساعدات رسمیه : امتیازات قدیمه § برشیئ برمدت معینه ایچون کندیلرینه حصر صورتیله اشخاصه ویریلن رخصتلر : [دمیر یولی انشاسی ، معدن اخراجی ، فابریقه تأسیسی کبی امور نافعه ایچون ویریله‌جك امتیازات استحصالی نصل شرائطه متوقف بولوندیغی]

« اعتبارات تقاسیم و فصول »
« امتیازات مقامات و اصول »
(نابی)

اِمْثالْ { [ع] اصطلاحات شرعیه‌دن اولوب قصاصاً قتل ایتمك دیمکدر .

اِمْحاء { [ع . مولداتدندر] محو ایتمك ، یوق ایدلمك : [امحای ثروت ، امحای نقود ، امحای غم ، امحای دشمن ، رقیبك امحاسی . رنج درونك امحاسی .] زیاده قوللانیلیر . [بو مثللو فکرلری امحا وازاله ایتدیرمك حکمت سیاسیه‌سیله بوتدبیری اجرا ایتمشلردرکه بك مصیبدر — مشاهیر اسلام — جمید وهبی]

اِمْحاضْ { [ع] طوغریلق ایله ، خلوص ایله سویلمك . دوست اولمق : [اصحاب امحاض ریاکاردن اعراض ایدر ، امحاض نصیحت] الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِمْحاقْ { [ع] برکتسز ، فیضی زائل اولمق § قارارمق . استعمـ اندردر .

اِمْحانْ { [ع] یاره ، چیبان شدت وجعدن یعنی آغریسنك زیاده اولمه‌سندن زونقلامق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِمْخاخْ { [ع] سمیرمك ، شیشمان اولمق § آغاج بیومك ، فیضلنمك § اکین اوزلنمك ، برکتلی ، قوتلی باشاق طوتمق . مأنوس دکلدر.

اِمْدادْ { [ع] یاردیم ایچون ایرشمك ، یاردیم ایتمك ، معاونتده بولونمق : [اویله بر زمانده امداد

ایتـدی که عمرم اولدقجه کندیسنه منتدارم]

« بوکاطاقت می‌کاوریابوکاجان می‌طیانور »
« مکرامدادایده هستی‌ده‌اجزای عدم »
(عاکف پاشا)

« ورادن کلوب چاتدی امداد باد »
« دکنزجوشه کلدی اراوب قابی شاد »
(عزت ملا)

« ذاتیدر الحق‌جهانده دستکیر مسلمین »
« ایله‌سون امدادآکاارواح پاك مرسلین »

اِمْذال) [ع] اعضای بدندن بری اویوشمق، اویوشق
اِمْذِلال) اولمق. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِمْرَأَة) [ع] خاتون ، قادین . عربیده بونك اولنه حرف تعریف کتیریلیجه نفس کلمه‌دن اولان باشده‌کی همزه اسقاط ایدیلیر . مثلا (هٰذِهِ الْمَرْأَةُ جَمِیلَةٌ) دینیلیر . لسانمزده استعمالی اندردر .

اِمْراج) [ع] حیوانی اوتلاتمق، چایره صالیویرمك : [موسم امراج = شهرنیسان اواخری، امراج فرس] § عهده وفا ایتمه‌مك ، سوزینی بوزمق .

اِمْرار) [ع] مرور ایتدیرمك ، کچیرمك ، کچیرتك : [امرار شب یلدا ، امرار ایام، امرار اعمار، وقتك خوشجه امراری نقده و قناعته محتاجدر، سفائن تجاریه‌نك قنالدن امراری] § بر شیئی آجی قیلق ، بر شی آجی قیلمق : [اختیارلقده یوقسوللق حیاتی امرار ایدر]

اِمْراق) [ع] قیل یولق، درینك تویلری یولنه‌جق حاله کلمك . مأنوس دکلدر .

اِمْساء) [ع] افساد ایتمك § آقشامه قالمق . استعمالی اندردر.

اِمْساس) [ع] مس ایتدرمك ، دکدرمك ، طوقوندرمق ؛ ال ایله طوتوب سومك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِمْساك) [ع] طوتمق ، نفسنی منع وضبط ایتمك ، آلیقویمق ، پرهیزکار اولمق : [امساك طعام ، امساك کلام ، امساك نفس] « وقت امساك » = سحوردن صوکره صو ایچوب اوروجه نیت ایده‌جك زمان ، اوروجك مبدأ شرعیسی « اِمْساكِیَّه » = رمضانده وقت امساکی حاوی طبع ونشر اولونان ورقپاره . § بخل، خست، طوتیجیلق: [کرمده امساك مقدوح ، الله ایچون سیئاتده امساك بالعکس ممدوحدر]

« برکونه ایدی کرمده چالاك »
« صوم اولمسه ایله‌مزدی امساك »
(نابی)

« ایلیوب شعری ورقپارهٔ امساکیه »
« رمضانده‌طاغیدرخالقه هدایای‌سخن »
« وهبی »

اِمْشاق) [ع] قامچی ایله اورمق. قوللانیلماز .

اِمْصاص { [ع] امدیرمك ، امدیرلك: [امصاص نارنج ، پستانك امصاصی]

اِمْصال { [ع] مالی یولسز وفائده سز صورتده ، بیهوده محو ایتمك . [اِسراف] دن اقوی عد اولونور .

اِمْضاء { [ع] معنای اصلیسی برشیٔ ایشله‌توب بیترمك ، تمامیله اجرا ایتمك دیمكدر . فقط ممضی معناسیله مؤل اوله‌رق اوراق ومكاتیبه اسم یازمق ویاخود مكاتیب واوراقه یازیلان اسم مقامنده استعمال اولونور: [یازدیغم ورقه‌یی امضا ایتدم ، شو التماسنامه‌یی امضا ایدكز ، وضع امضا ، امضا قویدی ، امضا آتمق ، امضا چكمك ، امضالامق] . [اِمضاء قضا] = اصطلاحات شرعیه‌دندر . یالکز قصاصده حکمك نتیجه‌سی اولوب یعنی حکم واقعی اجرا وانفاذ ایتمك دیمكدر . مواد سائره‌ده حکم باشقه ، تنفیذ ینه باشقه شی اوله‌رق تلقی اولونور .

« کچ صاندیغك استادك ایشی جمله چیقار راست »
« امضایه بودعوای یتر نقشی نگینك »
(نابی)

« دردی‌ده بی ویروب بحكم قضا »
« حجت تزری ایتدیلر امضا »
(وحید)

اِمْضاخ { [ع] کسر حیثیت ایتمك ، ناموسه طوقونمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِمْطار { [ع] یاغدرمق . یاغدیرلق: (امطار باران) نادراً قوللانیلیر .

اِمْعار { [ع] فقره دوشورمك ، برشخصی زوکورد ایتمك . مأنوس دکلدر .

اِمْعان { [ع] برشیده مبالغه‌یله اجتهاد ایتمك كه كمال دقتی ایجاب ایدر : « امعان نظر » = كمال دقتله کوز گزدیرمك . « نظر امعان » = دقتلی ، درین کوریجی کوز .

« باقدیغم هر یرده بروجه حقیقت سیر ایدر »
« دیدهٔ حیدر نگاهم اول قدر امعانلیدر »
(معلم ناجی)

« سیماسی کورنسه ایتسه‌ك امعان »
« جمع اولمش ایدی عدمله امکان »
(شیخ غالب)

« اوقو اسلوب حکیم اوزره همان »
« فن تشریحه‌ده ایله امعان »
(وهبی)

« کربلای عشقه امعان ایله ایلرسه‌ك نظر »
« سو بسو سیرابهٔ خون شهیداندر هنوز »
(مناسترلی فائق)

« چشم امعان ایله باقدقجه وجود عدمه »
« صحن جنت کورینور آدمه صحرای عدم »
(عاکف پاشا)

اِمْقار { [ع] بالیغی طوزه یاتیرمق ، صلاموره ایتمك . مأنوس دکلدر .

اِمْكان { [ع] دائرهٔ قدرت داخلنده اولمش ، یاپیله بیلمك حالنده بولنمش :

« امکانی یوق استنار عشقك »
« درمانی کبی تزار عشـقك »
(معلم ناجی)
« بوگا کیم عالم امکان دیرلر »
« اولمازاولمازدیمه اولمازاولماز »
(لاادری)
« بولدی شرف قبوله امکان »
« فوت اولدی بر دقیقه احسان »
(شیخ غالب)
« شیرازه کش کتاب امکان »
« مجموعه نویس کان ما کان »
(نابی)
« امکان » مقـامنده « تمکّن »
کلمه‌سنی قوللانمق، مثلا [امکانی یوق]
برنده [تمکنی یوق] دیمـك منـاسب
دکلدر .

اِمْلاء [ع] ذهنـده تقرر ایدن معنـابی ، سـوزی کاغده
یازمق ، ذهنده‌کی شی کاغده یازلق :
« چکوب مسوده غیبی بیاضه ایله‌مش املا »
(نابی)
§ سویله‌یوب یازدیرمق، سویله‌نیلوب
یازدیرلق . فرانسزجـه [dicter]
مقابلی دیمکدر : [اواخر ایام حیاتنده
کوزلرینه عمی طاری اولدیغندن آثار
مرغوبه‌سـندن برقسمنی املا طریقیـله
وجوده کتیردی — مشاهیر اسلام]
« علی طریق الاملا » = سـویله‌یوب
یازدیرمق صورتیله دیمکدر. § برلسانك
الفـاظ وکلماتنی یاکلشسز ، طوغری
یازمق فنی : [التی سنه‌دن بری مکتبه
کیدییور . حالا املا بیلمه‌یور]
« اولیجق خبط وخطـا املاده »
« حسن خطدن نه چیقار معناده »
(وهبی)
« املالرینی براقـدم اویله »
« تادیمه‌یه صکره شویله بویله »
(لا)
« یارلادردم شمدی تحریرات بی معناسنی »
« اولمه‌سه مضحك اویاکلشلرکه املاسنده‌در »
(معلم ناجی)
§ اصلاح، افلاح معناسنه قوللانیلیر:
[املایه کتیرمك] = اصلاح ایتمك .
[املایه کلمز] = صلاح قبول ایتمز ،
نصیحت دیکلمز. [املایه کلمك] =
صلاحپذیر اولمق ، سوز دیکله‌یوب
ایی حالده بولونمق. (اِملا)نك بو معناده
استعمالی ترك اولونمه‌لیدر :
« بیك نصیحت ایله‌سه‌ك کلمز ینه املایه او »
§ طولدیرمق، طولدیرلق: [املای
ابریق، غزته جیلر املای صحائف ایچون
یازه‌جق حوادث آرارلر، املای معده،
املای شکم = یبس بوغازلق. بوکوبك
اوچ فوچی صوایله املاسی ممکندر]
« آثار سلفدن ایتدم املا »
« بر خیلی نوادر دلارا »

اِمْلاق [ع] یك فقیر اولمق، زیاده فقره دوچار اولمه :[اندیشهٔ
املاق] § ییقه‌مق، ییقه‌نلق: (املاق
اثواب ، چماشـیرك املاق) مأنوس
دکلدر .

اِمْلال { [ع] اوصاندرمق ، اوصاندیرلمق : [املال قارئین، مستمعینك املالی]

اِمْلیسَه { [ع] بیابان، صحرا، چول. [اِملِیسِی] = بیابانی، یبانی، خیرسز دیمكدر .

اِمْهار { [ع] خاتون ایچون مهر تعیین ایتك، نكاحك بدلی تعیین ایدلمك. الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر.

اِمْهال { [ع] عجله‌سز معامله ایتمك: [حضرت الله امهال‌دكل امهال ایدر] § صوكره‌یه براقمق ، بر كیمسه‌یه برماده ایچون مهل یعنی زمان ویرمك: (مدیونك — احوالنه نظراً — امر تأدیه‌نك برازدها امهالی ضروریدر)

اِناء { [ع] هرنه‌دن معمول اولورسه اولسون فنجان، ظرف، تنجره، صحن، كاسه، بارداق، چوملك، قاشیق كبی قاب قاجاق دیمكدر. جمعی (آنِیَه) در. لسانمزده مفردیله جمعی نادراً ، فقط جمع الجمعی اولان [اَوانِی] اكثریا قوللانیلیر . همزه‌نك مدّیله غلطدر.

اِنابَت | اِنابَه | [ع] كناهی موجب اولان حالات وحركاتی ترك وهر فنالقدن تجرّد ایده‌رك جناب حقه رجوع ایتمك، غفلتدن قورتیلوب اخلاص تام ایله دركاه الٰهی‌یه توجه ایله‌مك. لسانمزده طریقهٔ رشد وصلاحه دلالت ایده‌جك بر مرشد كامله، بر شیخ فاضله انتساب معناسنده [انابه ایتدی، انابه آلدی، انابه ویردی]

تعبیراتی هرزمان استعمال اولونور. [اِنابَت] آز قوللانیلیر. الیوم لسانمزده عربیده اولدیغی كبی بر كیمسه‌یی دیكر كیمسه‌نك یرینه كچیرمك معناسنده هیچ قوللانیلماز .

اِناث { [ع] دیشی دیمك اولان (اُنثی) نك جمعیدر . قاریلر ، قادینلر دیمكدر : [وظائف اناث، اناثه مخصوص مكتب]، [تربیه‌لی، معلوماتلی اركك یتشدیرمك ایچون تربیه‌لی، معلوماتلی اناث یتشدیرمه‌لیدر.] همزه‌یی ضمّه ایله تلفظ غلطدر .

اِنارَه { [ع] نورلاندرمق، نورلاندیرلمق : روشن قیلمق ، قیلنمق : [انارهٔ قنادیل ، تیاترونك الكتریق لامبه‌لریله اناره‌سی.] بومعناده (تَنْویر) زیاده قوللانیلیر .§ مجازاً، فقط نادراً حسن ولطافت كسب ایتمك ، ایدلمك معناسنده‌ده استعمال اولونور . [عالم انسانیتك عالم سائره‌یه فضل ورجحانی انجق جوهر نطق وادراكك لوامع ضیا افشانیله انارهٔ فكر ورویت واو واسطه ایله تنویر دائرهٔ مدنیت كبی برمزیت ممتازهٔ فطریه‌یه مظهریتی اولوب — عبدالرحمن ثریا]

« بر شب كه مشاعل ستاره »
« ایتمشدی دل شبی اناره »
(نابی)

اِناقَه { [ع] فرط حسن وعشوه ایله فوق‌العاده عجب وحیرت

بخش ایتمك ، ایدلك : [او شوخ دلآرام اناقهٔ انام ایده‌جك در جه‌ده کوزلدر]

اِنالَه { [ع] نائل ایتمك ، ایدلك : [انالهٔ امید ، فقیرك امل یکانه‌سنه اناله‌سی]

اِنامَه { [ع] اویوتمق، اویودلق : [انامهٔ صبیان ، اطفالك انامه‌سی]

اِنْباء { [ع] خبرویرمك، بیلدیرمك، بیلدیرلك: (کیفیتك عاجلاً بیان وانباسی محلنه اشعار قیلنمشدر) اکثریا کتابت رسمیه ده (بیان) و (اجرا) ایله‌برابر قوللانیلیر. [ضبط ایتدیکی قلاع وامصارك کثرتی سائر سفرلرله نسبت ومقایسه اولنه‌میه جق بر صورتده اولمق اوزره قید وانبا ایدییورلر — قتیبه — مشاهیر اسلام]

اِنْبات { [ع] یردن اوت بیترمك، بیترلمك ؛ طوپراقدن یتشدرمك، یتشدیرلمك: [الجزیره — (منزه بوتامیه) — قطعه‌سنك قوهٔ انباتیه‌سی اوقدر زیاده‌درکه محصولاتی بره یوز نسبتنی تجاوزایدر]، [بواقلیملر کثرت معموریت وقوهٔ انباتیه ایله شهرتشعار وآسیانك خزینهٔ ثروت اطلاقنه سزاوار محللرندن ایدی— قتیبه — مشاهیر اسلام]

اِنْباه { [ع] کوز آچدرمق ، اویاندرمق، اویاندیرلمق : مُوادِ اِنْباهِیَّه = سوق وتحریك ایدیجی علاجلر .

اِنْبِثاث { [ع] یاییلوب طاغلمق : [انبثاث روغن] نادراً استعمال اولونور .

اِنْبِثاق { [ع] صوقاینایوب طاشمق، صو طاشقین صورتده آقمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

[٭]

اِنْبِجاس { [ع] صویردن قاینامق .

اِنْبِجانی [ع] قالین کیلم .

اِنْبِخانی [ع] صیجاق ترید .

اِنْبِخانِیَّه { [ع] بیوك اتمك، صوموز .

اِنْبِزال [ع] یارلمق .

[٭] بونلر قوللانیلمیان الفاظدندر .

اِنْبِساط { [ع] یایلمق: « انبساط عسل » § آچلمق ، کنیشله‌مك : (انبساط قابلیت، انبساط لیاقت) بومعناده اکثریا معنویاتده قوللانیلیر . § نشوهٔ درون ، کوکل فرحلغی ، کوکل آچیقلغی : [انبساط قلب ، آدم وارکه شدت تلاطم دریایی تماشا ایله کسب انبساط ایدر .]

« ایام انبساط ایله‌در لذت حیات »
« طوفان غمده آدمه لازمی عمر نوح »
(اسعد)

اِنْبِعاث { [ع] کوندرلمك. اشخاص حقنده استعمال اولونور: [کوی کیاسنك دیار غیره انبعاثی] § ایلری کلمك، ظهورایتمك: [بوقدر

بليه‌ومشكلات هپ آنك عنادندن انبعاث ايتمشدر ، بو خصومت قويه پك عادى بر سببدن انبعاث ايتمش ايدى] ، [بناءً عليه مؤرخلرك بو بابده‌كى سوزلرى اوهام تاريخيه‌يه تبعيتدن انبعاث ايتمش شيلردر — سلطان مراد ثانى — مشاهير اسلام]

اِنْبِعاجْ { [ع] يارلمق § كوزك طيش طبقه‌سنده چيبان چيقمق . قوللانيلماز .

اِنْبِلاجْ { [ع] شفق سوكمك ، طان يرى آغارمق : [انبلاج سحر ، انبلاج صبح] الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِنْبِهارْ { [ع] يورغونلقله نفس كسيلوب زياده صولومق: [انبهار حمّال]

اِنْبِياعْ { [ع] متاع رواجلى اولمق ، بايع متاعى سورمك ايچون مشترى‌يه مساعده ايتمك . قوللانيلماز .

اِنْبِيقْ { [يونانيدن] معرب ، اصلى (اِمبيق) در . تقطير آلتى‌دركه آنكله ميوه ، اوزوم ، اوت كبى هر درلو شيئك عرق ، روحى ، اسپرتوسى چيقاريلير . « ماء مُقَطَّر » = انبيقدن چكلمش صو : [استبقاى نوع انسان ايچون مجراى انبيق صلب پدردن ريزان اولان ماءالحيوة اكر ماء مادردن مقدم نازل قاروره‌ء رحم اولورسه امر ذوالجلالى ايله پسر همرنك سيماى پدر اولور — سيرويى]

اِنْتاجْ { [ع] نتيجه‌لندرمك ، نتيجه حاصل ايتمك ، حصوله كتيرمك : [اكثريا جرأت موفقيتى انتاج ايدر] ، [نه چاره‌كه مقدارلرنده‌كى جزئيت وخصمنك قوتنده‌كى كثرت ايلك صدمه ده مغلوبيتى انتاج ايتديكيچون عودته مجبور اولدى — سلطان عثمان — مشاهير اسلام]

لسانمزده عربيده اولديغى كبى حيواناتك ياورولامه‌سى وطوغوره‌جق حالده بولونمه‌سى معناسنده اصلا قوللانيلماز .

اِنْتاشْ { [ع] دانه ، تخم طوپراقده چيملنمك ، فيليزسورمك . اصطلاحات فنيه‌دندر .

اِنْتاعْ { [ع] زياده ترله‌مك § قوصمق . مأنوس دكلدر .

اِنْتانْ { [ع] فناقوقمق . اصطلاحات طبيه‌جه مواد عضويه‌نك تعفن وتحلل ايتمه‌سيله هوانك پيس وفنا اولمه‌سى ديمكدر . [اِنْتانِ عَفنى] = اصطلاحات طبيه‌دندر ، بر يارمنك فنالاشمه‌سندن حاصل اولان ايكرنج ، فنا قوقونك خسته‌يى تهلكه‌يه دوشوره‌جك وشدتلى نوبتلر كتيره‌جك صورتده قانه قاريشمه‌سى ديمكدر .

[اِنْتانِ قَيحى] = كذلك جملهٔ اصطلاحات طبيه‌دن اولوب بيمك بر

پارەدە پیدا اولان اپرینك قانه قاریشوب طمارلردە جریانه سکتە ویرەرك وشدتلی نوبتلر کتیرەرك خستەنك حیاتنی تهلکەدە براقەسی دیمکدر .

اِنْتِباج | [ع] اعضای بدندن برینك اثر التهاب و مرض اولەرق شیشمەسی دیمکدر . اصطلاحات طبیه دندر .

اِنْتِباذ | [ع] شراب قورمق ، شراب یاپمق . قوللانیلماز .

اِنْتِبار | [ع] منبرن قالقمق ، چکنمك § زیادە چالیشمەدن ال قابارمق ، وجوددە شیش حاصل اولمق . الفاظ معروفەدن دکلدر .

اِنْتِبال | [ع] طوبلی ، یاخود طوبدن بر یوکی سرعتله قالدرمق ، آرقەیه آلمق . قوللانیلماز .

اِنْتِباه | [ع] غفلتك ضدّی . او یانمق ، اویانیقلق ، آچیق کوز اولمق ، آچیق کوزلیلك : [بعض آدمه بیك نصیحت تأثیر ایتمزدە بر مصیبت مدار انتباه اولور] ، [بو دقیقەیه نظر انتباهله باقلسه جلب محبت ، تسخیر قلوب ، رد مظالم ، دفع مکائد ایچون قوهٔ ناطقه استعمال ایدلمدکه — عبدالرحمن ثریا]

« ایکی تاریخمدە آفاق ایتدی کسب انتباه »
(سروری)

اِنْتِتام | [ع] تفوهات غلیظەدە
اِنْتِثام | بولنمق ؛ فنا و کوتو سوزلر سویلەمك . قوللانیلماز .

اِنْتِثار | [ع] صاچلوب طاغلمق : (انتثار نجوم) § آقصیرمق . ایکنجی معناده مأنوس دکلدر .

اِنْتِجاء | [ع] یوکسك بریرە اوطورمق § دوست عد ایلەمك § تحصیل مرام وحاجت ایتمك . الفاظ معروفەدن دکلدر .

اِنْتِحاء | [ع] یانـه طایانمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِنْتِحار | [ع] کندی نی اولدرمك . هر نه آلت وصورتله اولورسه اولسون تلف نفس ایتمك معناسنده قوللانیلیر : [فعل انتحار نقلاً وعقلاً مذمومدر]

اِنْتِحال | [ع] دیکرینـه عائد ، باشقەسنك مالی اولان برشیئی بندر دیه ادّعا ایتمك که ترکجەدە بوکا (بنمسەمك) دینیر . لسانمزدە اکثریا اشعار حقندە استعمال اولونور : [فعل انتحال متجاسری ایچون مدار افتخار دکل موجب عاردر]

اِنْتِخاب | [ع] سچمك ، سچلمك : برشیئك ایسنی ، مناسبنی آیرمق : [اصول انتخابیه ، انتخاب مأمورین قومیسیونی ، انتخاب اعضا ، انتخاب زمانی ، انتخاب رئیس] ، [بیت انتخاب] = سچلمش بیت .

« زبدهٔ شاهان عالم انتخاب روزکار »
(نفعی)

« ایدوب آنده برقصر خوب انتخاب »
« همان ایلدم فرش بالین خواب »
(عزت ملا)

« بوموزون قد ایله حقا که بیت انتخابیسین »
(ندیم)

بونك جمعی اولان [اِنْتِخابات]
اکثریا مجالس بلدیه وعمومیه اعضاسنك
حین تفریق ونصبنده قوللانیلیر .
« مسجده جمعه کون شتاب ایتدم »
« بر مناسب یر انتخاب ایتدم »
(وحید)

اِنْتِداء { [ع] بربرینی چاغرمق ، طوپلانمق . مأنوس دکلدر .

اِنْتِدام { [ع] قولای الده ایتمك ، قولایلقله اله کچمك . استعمالی اندردر .

اِنْتِزاع { [ع] نزع ایتمك ، برشیئی برندن چکوب چیقارمق ، برشی یرندن چکیلەرك قوپمق : [انتزاع انابیش] ، [اکثریتله غرابتە سبب وجه شبهك امور متعددەدن انتزاعیدر — میزان البلاغه .]

اِنْتِساب { [ع] بر یره نسبت وتعلق حاصل ایتمك ؛ بریره ، بر شخصه صوقولمق ، یاناشمق ؛ بر دائرەیه ، بر محله کیرمك ، نسبت پیدا ایلەمك :
«شکر کیم برباركاه لطفه قیلدم انتساب»
(نفعی)
«مرامی عکس رخك سینەسینه چکمکدر»
«بو یوزدن ایلدی آیینه انتساب شکا»
(ندیم)
« نه براهل دنیایه ایتدم تعبد »
« نه براهل تقوایه وار انتسابم »
(معلم ناجی)

« اولور مال خولیا ایله کامیاب »
« کیم ایلرسه درکاهمه انتساب »
(عزت ملا)

اِنْتِساج { [ع] نسج اولونمق ، طوقونمق ، طوقومه . نادراً قوللانیلیر .

اِنْتِساخ { [ع] برکتابك صورتنی قوپیەسنی آلمق ، یازمق بومعناده [اِسْتِنْساخ] زیاده قوللانیلیر .

اِنْتِساق { [ع] یرلی یرنده ، نظامی ، اصولی اوزره دیزلمك ؛ نظاملی ، دوزکون اولمق : [انتساق جنود ، انتساق اشیا]

اِنْتِشاء { [ع] نشو ونما بولمق § قوقلایوب کیفلنمك ، سرخوش اولمق . الفاظ معروفەدن دکلدر .

اِنْتِشاب { [ع] طوتیلوب قالمق § حطب ومال طوپلایوب بریکدرمك . قوللانیلماز .

اِنْتِشار { [ع] یاییلمق : [انتشار رایحهٔ طیبه ، انتشار بوی سنبل ، انتشار اخبار ، انتشار حوادث] § طاغلمق ، اورەمك : [انتشار آثارادبیه ، انتشار کتب نافعه ، انتشار جرائد] [ایتمك] مادەسیله قوللانیلیر . « فضولی » نك شو :
« بونده اولمش منتشر فیضی امام اعظمك »
« بونده اولمش بهرهٔ علم شریعت انتشار »
بیتنده [اولمق] مادەسیله قوللانیلمش اولمسی الیوم نظر اعتباره آلنەماز .

احتمال كه وقتيله اوصورتله استعمال اولونورمش. شمدی [انتشار اولدی، انتشاراولمش] دينيله مز. مطلقا [انتشار ايتدی ، انتشار ايتمش] دينيلير . فقط بونك اسم فاعلی بولونان (مُنْتَشِر) بالعكس (اولمق) مادەسيله قوللانيلير .
[ابن سبكتكينك اخص املی هندستانك قسم اعظمنی اله كچيرەرك اسلاميتك اوراردە انتشارندن عبارت بولنديغندن (٢٩٨) دە تكرار هندە عزيمتله (دنهند) نهری ساحلندە اردوقوردی — محمود غزنوی — مشاهير اسلام]

« فرقی اولدر شانتك محشرله جمع وانتشار »
« آندە بركز بوندە اون دفعە اولور كوندەعيان »
(كاظم پاشا)

اِنْتِشاص [ع] آغاجی كوكندن چكوب چيقارمق ، قوپارمق . مأنوس دكلدر .

اِنْتِصاب [ع] ديكيلوب طورمق: (انتصاب عمود، انتصاب ستون) § كلمەنك قاعدۀ نحويەيە كورە منصوب اولمسی. [اِنْتِصابِ نَفَس] = اصطلاحات طبيەدن اولوب بر آدمك ازدحام تنفس ايله ديز اوستنە قالقوب وايكی اليله بر يری طوتوب نفس آلەسيدركە اثر مرضدر .

اِنْتِصاح [ع] نصيحتی قبول ، تركجە (اوكود) دينيلن نصيحت يوللی سوزلری قبول ايدوب اونلرە كورە حركت ايتمك : [انتصاح موجب صلاحدر]

اِنْتِصار [ع] اخذ ثار ايتمك ، انتقام آلمق كە تركجەدە بوكا (اوج آلمق) دينيلير . نادراً قوللانيلير: [انتصار كفّار ، انتصار اشرار]

اِنْتِصاف [ع] حقنی كاملاً آلمق § دادو نصفت كورمك § زمان محدود ياريسی بولمق: [انتصاف رمضان] = اوروج آينك اورتەسی ديمكدر . آز قوللانيلير .

اِنْتِضاح [ع] زيادە كوز ياشی آقمق، صو فيشقيروب صاچلمق § اصطلاحات طبيەجە چيبانك اولغون حالی ديمكدر .

اِنْتِطار [ع] اكريلك . قوللانيلايان الفاظدندر .

اِنْتِطاق [ع] نطاق باغلامق ، قوشاق ، كمر قوشانمق: [انتطاق نسا ، انتطاق خاتون]

اِنْتِظار [ع] كوزديكوب بكلەمك بكلەنلك : (الانتظار اشدّ من النار) = كوزلەمك ، آتشدن زيادە شدتليدر . (انتظار) ك تعلق ايتديكی مادەيی مطلقا « مفعول اليه » اولەرق ايراد ايتمەليدر . مثلا [مدانيه واپورينك وصولنه انتظار اولونيور .] ديمەلی. [وصولی انتظار اولونيور] ديمەمليدر .

« يارب نە انتظاردر بو »
(شيخ غالب)

« يارب اولمازمی اوله زائل بورنج انتظار »
(فضولی)

« بكا عائد دكل ذوق انتظـاری »
« خزاندن غم چکن بکار بهاری »
(معلم ناجی)
« شمدی غم انتظاره دوشدم »
« بلبل کبی نوبهاره دوشـدم »
(شیخ غالب)

اِنْتِظامْ { [ع] نظاملی بولنمش ، دوزکون و یولنـده اولمق ، دوزکونلك : [انتظام امور ، انتظام معاملات]
« بنای انتظام دین ودنیایه ایدوب آلت »
« زبانه نطق ویرمش کوشه ویرمش قوت اصغا »
(نابی)
« غازهٔ عطار ایله کلمز عجوزه انتظام »
(لاادری)
« و یردی ملك یردوا،ه انتظام »
« کیردی سلك انتظامه هرمهام »
(لاادری)
« کچمزمی بو ایتـدیکم دعالر »
« حال دلك انتظـامی یوقمی »
(شیخ غالب)

اِنْتِعاشْ { [ع] ییقیـلان آدم طوغری یلوب قالـق § خستەلقدن قورتولوب قالقمه. (عیش) دن « کچنمك » معناسـنده [مدار انتعاش] طرزنده وشو مصراعده :
« هپ بلای انتعاشدر رندی دلخون ایله ین »
کورلدیکی وجه ایله استعمالی غلطدر . طوغریسی (عیش)دن ینه « کچنمك » معناسنده [تعیش] در: [آتیاً اسماع

حال ایده بیلك مقصـدیله بر خیلی زمان توقفه مجبور اولدیغندن بالطبع همیانچهٔ انتعاشی تهی قالمشـدر — فردوسی — مشاهیر اسلام]

اِنْتِغاظْ { [ع] اصطلاحات طبیه دن اولوب برشـیئك فوق‌العاده صلابت کسب ایتمـه‌سی ، قوامه کلمه‌سی دیمکدر .

اِنْتِفاءْ { [ع] بر شی یرندن آیریلوب زائل اولمق ، اورته‌دن یوق اولمق :
«نورشمسك انتفاسیله اولورکون منتفی»

اِنْتِفاخْ { [ع] شیشمك ، قابارمق: [انتفاخ بطن]=قارن شیشکینلکی. [انتفاخ رئه]=اصطلاحات طبیه‌دن اولوب آق جکرك اثر مرض اوله‌رق فوق‌العاده شیشمه‌سی دیمکدر.

اِنْتِفادْ { [ع] برشیٔ تماماً آلمق . مأنوس دکلدر: [انتفاد معاش ، انتفاد حق . انتفاد اجرت]

اِنْتِفاعْ { [ع] نفع حاصل ایتمك، منفعتلنمـك ، قازانج بولمق : [انتفاع مقصدیله وقوع بولان تشـبثاتی ثمره سز قالدی ، فلان قالفه آطـه‌ده کی انشـا آندن خیـلی انتفاع ایتدی .]
« بی مثل ایسه‌ده بو اختراعی »
« یوق کیمسه‌نك آندن انتفاعی »
(لا)

اِنْتِفالْ { [ع] نافله نماز قیلمق = بش وقتده فرض اولان

نمازلردن باشقه تحصیل رضای باری مقصدیله قیلنان نمازلر دیمکدر: [انتفال صالحین] لسانمزده طلب ایتمك ، بر شیدن تبری ایلمك، بیزارلق کوسترمك معنالرنده قوللانیلماز .

اِنْتِقاء { [ع] برشیٔ سچمك ، آییرد ایتمك : « انتقای اهل تقوی » نادراً قوللانیلیر .

اِنْتِقاد { [ع] آقچه‌نك زیوفنی سچمك ، قلب پاره‌یی آییرمق معناسنه‌در . لسانمزده برنسنه‌نك، بر شیئك وعلی الخصوص آثار ادبیه ویاخود آثار فنیه وصناعیه‌نك ایی وفنا قسملرینی تدقیق ومحاکمه ایدوب کوسترمك وبرشی ، یاخود آثار مذکوره او صورتله کوسترلك معناسنده وقرانسزجه [critique] مقامنده قوللانیلیر . (تَنْقید) لفظی دخی عربیده مستعمل اولدیغی حالده اجتهاد اساتذه ایله بر اثرك فنا ، یاخود ایی قسملرینی تدقیق وارائه ایتمك معناسنده و (اِنْتِقاد) کبی اکثریا آثار ادبیه حقنده استعمال ایدلمکده‌در . (تَنْقید) لفظی لسانمزه اوته کندن زیاده شیوه‌لی ، خوش کلدیکندن اونی (انتقاد) ه ترجیحاً قوللانیرز، بونلرك بومعناده استعماللرینه اعتراض ایله [critique] یرنده (مؤاخذه) لفظنك قوللانیلمه‌سی لازم کلیر دیدکلری سوزلری اصلا نظر اعتباره آلنه‌ماز . جمعی (اِنْتِقادات) : انتقادات ادبیه ،

« قالدی ارباب طریق فسقی ایتمك انتقاد »

(نفعی)

اِنْتِقاض { [ع] بوزلمق ، چوزلمك : (انتقاض طرّه) نادراً استعمال اولونمشدر .

اِنْتِقال { [ع] تبدیل مکان یعنی برمحلدن دیکر برمحله کوچمك . الیوم بومعناده قوللانیلماز اولمشدر . بونك یرنده ، بو معناده اکثریا (نَقْل) قوللانیلیر . مثلا (فلان بك کوشکندن قوناغنه نقل ایتمش) دینیلیر . « قوناغنه انتقال ایتمش » دینیله‌مز . § دار فانیدن دار آخرته کوچمك یعنی اولمك : [فلانك تاریخ انتقالندن اعتباراً ایتامنه تخصیص ایدیلن معاشاتك معاملات قیدیه‌سی اجرا واکمال قیلنمش .] § برندن دیکرینه کچمك : [فراغ وانتقال خرجی ، بو قوناق فلانه پدرندن انتقال ایتدی ، باباسندن انتقال ایدن اموال وا.لاکی عالم سفاهتده اسراف وامحا ایتمه‌سه‌یدی هیچ برزمان مضایقهٔ سفالته دوشمزدی] § قرینه ایله آکلامق، مقدمه‌دن نتیجه‌یی ادراك ایتمك ، ذهنك بر شیدن دیکر شیٔ آکلامقده کوستردیکی قوت: [سریع الانتقال ، سرعت انتقاله مالك] جمعی «اِنْتِقالات»: (توسیع انتقالات) [کرچه بعض مؤرخین قره‌سی دیارندن برخیلی

اهل اسلامی روم ایلیه کچیره‌رك خرستیانلری قره‌سی طرفلرینه انتقال ایتدیردیکنه تعریض ایتمك ایسترلر ایسه‌ده — مشاهیر اسلام — حمیدوهبی] ، [بیك طقوز صفرینك اون اوچنجی کونی سفر آخرته استعجال وعالم قدسه انتقال ایله‌یوب — ذیل شقایق — جلد ثانی]

« بیرعزیز مصر وجود ایتدی انتقال »
« میرجوان چابك یوسف نظیری کور »
(سلطان سلیمان حقنده مرثیه — باقی)

« حیات جاودانی شیخ کاملدن سؤال ایتدم »
« اولومدن اوّل اولمکدر دینجه انتقال ایتدم »
(صادق ارضرومی)

« عقلك ایلر نقل اسرار معانی غیبدن »
« عاقلان حیران حسن انتقالکدر سنك »
(معلم ناجی)

اِنْتِقامْ { [ع] اخذ ثار ، آجی چیقارمق ، اوج آلمق ؛ (آلمق) ماده‌سیله قوللانیله‌لیدر : [عزیز ذو انتقام] = الله . جمعی اولان (اِنْتِقامات) آز قوللانیلیر .

« انتقام آلمازایسه‌م هجو ایله بنده سندن »
« شاعریّت بکا هروجهله بهتان اولسون »
(نفعی)

« هله بن تائب اولدم هجو ایله هم انتقام آلدم »
(وله)

« مظفّر وقت فرصتده عدودن انتقام آلماز »
(راغب پاشا)

« عفوا کرچه ایی نام آلمقدر »
« انتقام آلمه‌ده کام آلمقدر »
(وهبی)

اِنْتِقاهْ { [ع] ایی برسوزایشیدوب تشفی صدر ایتمك ، برسببله متسلی ومنشرح اولمق § خسته‌لقدن قالقدقدن صوکره دوام ایدن ضعف حالی . نادراً استعمال اولونمشدر .

اِنْتِکاسْ { [ع] باش آشاغی دوشمك ، تپه اوستی ییقلمق : (انتکاس لوای عدو) ، (اِنْتِکاسِ خارجی) = اصطلاحات طبیه‌دن اولوب مثانه کبی تبدیل محله قابلیتی بولونان برعضوك یا کندیسنده ویاخود قربنده حاصل اولان برسببدن دولایی خارجه فیرلامه‌سی یعنی « فتق » ظهوری دیمکدر .

اِنْتِماء { [ع] قوش بر محلدن اوچوب باشقه محله قونمق دیمکدر . لسانمزده نسبتلنمك یعنی (اِنْتِساب) معناسنده قوللانیلیر : (امر عبرت انتما) ، [کندیلری آل سلجوقك امرای حماست انتماسندن اوله‌رق صنف حکمدارانده‌ن دکل ایسه‌ده — (ارطغرل — مشاهیر اسلام) — حمید وهبی]

اِنْتِواء { [ع] برشیئه عزم ایتمك ، نیّتلنمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْتِهاء { [ع] نهى ايدلمن شيدن كرى طورمق. بومعناده [ايتمك] مادەسيله قوللانمق لازم كليرسه ده استعمالى اندردر . § غايته وارمق، نهايت بولمق : [اِنْتِهاپذير] = نهايت بولمجى § نهايت ، صوك :

« آثارينه انتهـا بولنماز »
« بركيمسه آكا مثال اولنماز »
(لا)

« باق ملكنه وارمى انتهـاسى »
« باق ذهنه صيغـارمى كبرياسى »
(معلم ناجى)

« بر ضعف كه ضعفك انتهاسى »
« بلكه عـدمكده ماوراسى »
(شيخ غالب)

« انجام دورى جامنزك ابتداسيدر »
« آغاز فيضى بزمنزك انتهـاسيدر »

اِنْتِهاب { [ع] يغما ايله مال آلمق، قاپشمق: (انتهاب اشرا ، انتهاب اشقيا) جمعى [اِنْتِهابات] در .

اِنْتِهاج { [ع] يول بولمق، وارمق: (انتهاج قاوله) نادراً قوللانيلير .

اِنْتِهار { [ع] قان طورمه‌يوب آقمق. مأنوس دكلدر .

اِنْتِهاز { [ع] فرصت كوزله‌مك ، فرصتى قاچيرمه‌مق، برامل ومقصدى اجرا واستحصال ايچون مساعد زمان دوشورمك : (انتهاز فرصت)، [نمچه قرالى فرندوش — بوفرصتى انتهاز ايله سكسان طقسان بيك كشيلك براردو ايله انكروس اوزرينه يوريمكله — سلطان سليمان — مشاهير اسلام]

اِنْتِهاض { [ع] قالقمق. آياقلانمق. نادراً استعمال اولونمشدر.

اِنْتِهاك { [ع] انسانى خسته لق بى تاب ايتمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِنْتِياب { [ع] بربرى آردنجه كلمك. مأنوس دكلدر .

اِنْتِياح { [ع] آغلايش ، فرياد ايله كوزياشى دوكمك : [انتياح اراامل]

اِنْتِيار { [ع] حامده اوت سورمك، سورنمك. مأنوس دكلدر.

اِنْثِجاج { [ع] صوشارلدا. يه‌رق آقمق . } [٠]

اِنْثِجار { [ع] صـو يردن قاينايوب آقمق . } [٠]

[٠] الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

اِنْثِرام { [ع] ديش قيرلـمق . نادراً قوللانيلمشدر.

اِنْثِقاب { [ع] نقب ايدلمك، دلنمك: (انثقاب الماس)

اِنْثِلام { [ع] چنتلمك . چنتيك چونتوك اولمق. قوللانيلماز.

اِنْثِلال { [ع] اوشونتى ايتمك ، بر يره طوپلانمق . نادراً استعمال اولونمشدر.

اِنْثِماغ { [ع] يره دوشوب ازلمك، برەلنمك : [انثماغ اثمار]

اِنْثِناء { [ع] بوكلمك ، بوروملق ، بورغلمق : [انثناى قدم]

إِنْجاء { [ع] قورتارمق، قورتارلمق: [انجای ملاحان ، ملاحك انجاسی]

إِنْجاز { [ع] وعده وفا ، حاجتی روا قیلمق ، وعدی یرینه كتیرمك، وعد یرینه كتیرلمك: [وعدك انجازی شیوهٔ خلق كریمدر]

« وعد لطف ایلر ایسهڭ آز ایله »
« لیك موعودیكی انجاز ایله »
(سنبلزاده وهبی)

« وعده‌یه دست وفایی باز ایت »
« كیمه‌وعد ایلر ایسه‌ڭ انجاز ایت »
(نابی)

« آفتاب همتك زائل وآفل اولماز »
« نور انجاز ویرر صحن‌مواعیده همان »
(شناسی)

« وعدهٔ وصلتنی ایتمدی انجز هنوز »
(جلال پاشا)

إِنْجاس { [ع] نجسلمك، پیسلمك، پیسلتمك : [انجاس طریق، سوپرتی‌دوكرك یولك انجاسی] نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

إِنْجانَه { [ع] بیوك طاس ، ایكن . قوللانیلماز .

إِنْجِبار { [ع] اصطلاحات طبیه‌دن اولوب قیرلمش كمیكك باغلانوب قاینامه‌سی دیمكدر .

إِنْجِذاب { [ع] چكیلوب اوزامق، چكیجی برشیئه طوغری چكلمك، میللمك . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. جمعی [انجذابات] [صمانك كهربایه انجذابی ، ایكنه‌نك مقناطیسه انجذابی]

« شدتلیدر انجذاب طبعم »
(معلم ناجی)

« حسن‌عالمسوزینه اولمازمی‌دلده انجذاب؟ »
(لاادری)

إِنْجِذاذ | إِنْجِذام | [ع] كسلمك. ایكنجیسی (جذام) علتنه دوچار اولمش آدمك برعضوی قوپمق معناسنی‌ده افاده ایدر .

إِنْجِراد { [ع] صویومق، صویلمق. نادراً استعمال اولونور.

إِنْجِرار { [ع] چكلمك ، چكیلوب بر صوكه ایرمك . « جر» بوندن‌مشتقدر: [انجرار كلام]

إِنْجِزام { [ع] كیك قیرلمق § كلمهٔ قاعدهٔ عربیه‌یه توفیقاً مجزوم اولمق . قوللانیلماز .

إِنْجِلاء { [ع] آچیلوب روشن ، پارلاق اولمق: [انجلای سما . انجلای سحر] § كشایش ، آچیقلق : [انجلای هوا]

« باقدم‌كه هواده انجلا وار »
« اولدم یالكزجه خانه‌بیرون »
(معلم ناجی)

« شریله شفاف‌ایدی‌اول‌جوهر صاف »
« انجلاسیله طولاردی اطراف »
(خاقانی)

إِنْجِلاٰبْ [ع] سورولوب كوتورلمك، برطرفدن جلب ايدلمه‌سی اوزرينه سوق اولونمق . استعمالی اندردر .

إِنْجِماٰدْ [ع] طوكمق: [انجماد خليج ، انجماد مياه ، انجماد نهر]

إِنْجِيرْ [ف] بر نافع ميوه . « اَنْجير » ه ده باقكز :

« بيتيجه ميوۀ فضلم بهار عمرمده »
« ديكلدی باغ جهانده اوجاغمه انجير »
(شناسی)

إِنْجِيلْ [ع] قبل الهيدن جناب مسيحه [عليه السلام] نازل اولان كتاب سماوينك اسمی .

يونانيده « مژده » و « بشارت » معناسنه اولديغی (Ἐπαγγέλιον) واحكامنه تابع اولانلری « جنت » ايله تبشير ايتديكندن بويله تسميه قيلنديغی مرويدر . روايت اخرايه نظراً « انجيل » اصل ، دستور معناسنه اولوب عائد اولديغی قومك حلال وحرام طوته‌جغی شيلری كوسترمه‌سی اعتباريله بوكتابه عنوان اولمشدر .

جمعی [اَناجِيلْ]در: [اناجيل اربعه]

« يوق بكا اول صنمك رحمی بحق انجيل »
« ارغون دل ايدر دير هواسنده فغان »
(شناسی)

« انجلای رخی ياقدقده فتيل »
« سوندی قنديل زبور وانجيل »
(خاقانی)

« خط كرد لبنده نور تنزيل »
« عيسا كبی نازل اولمش انجيل »
(شيخ غالب)

إِنْحاٰفْ [ع] آريقلاتمق ، آريقلادلمق : ضعيف قيلمق ، قيلنمق: [انحاف بدن، وجودك انحافی] (آريق) تركجه ضعيف ديمكدر ،

إِنْحاٰلْ [ع] مال ويرمك ، مالدن تفريق وتخصيص ايتمك . مأنوس دكلدر .

إِنْحِداٰبْ [ع] قانبورلاشمق ، چيقنتی پيدا ايتمك . نادراً قوللانيلير .

إِنْحِداٰدْ [ع] حدّدن كچمك ، باصيلوب ازلمك§سيوری، كسكين اولمق : [انحداد سيف]

إِنْحِداٰرْ [ع] يوقوش آشاغی ، باش آشاغی ايتمك ؛ آشاغيلامق:(انحدارسيل) (تَحَدُّرْ)ده بو معنايی افاده ايدرسه‌ده آنك موقع استعمالی باشقه‌در .

إِنْحِراٰفْ [ع] برطرفه اكيلوب ميللنمك، بريانه‌دونمك: [وجدان عادل ، ايمان كامل صاحبی هيچ بر زمان طريق حقدن انحراف ايتمز]، [اِنْحِراٰفِ مِزاٰجْ] = وجود قيريقلغی، قيرغينلغی. [اِنْحِراٰفِ اِبْرَه]= بوصله ديدیلن آلتده كی ايكنه‌نك قطبيندن برطرفه ميللنمه‌سی ، شاشمه‌سی . [اِنْحِراٰفِ قَلْبْ] ، [اِنْحِراٰفِ خاٰطِرْ] = كوكل قيرغينلغی ، كوجنمه. [عبدالملك

مظفریات متتابعه ایله فرح ناك اولمقده بولندیغی حالده مزاجنه عارض اولان انحراف بوسرورلری کدرلره تبدیل ایلدی — عبد الملك اموی — مشاهیر اسلام]

اِنْحِساسْ { [ع] قوپوب اوفالق . [*]
اِنْحِسافْ { [ع]اجزاطاغیلوب آیرلق . [*]

[*] الفاظ مستعمله دن دکلدر .

اِنْحِسامْ { [ع] حسم وفصل ایتمك؛ کسوب بیترمك: [انحسام دعوی] نادراً قوللانیلیر .

اِنْحِصارْ { [ع] حصر اولونمق ، بر حد ایچنده محصور اولوب خارجه تجاوز ایتمه مك: [ادراك مزایانك نفسنه انحصارینی کیم ادعا ایده بیلیر] § محصولات داخلیه دن، یاخود معمولات خارجیه دن بعض شیلرك بد واحد صورتیله صاتلمه سی ایچون شرائط معینه ایله برشخصه، برشرکته، برهیئته طرف دولتدن ویریلن امتیاز وبوصورتله جاری اولان اصول تجارتکه فرانسزجه سی [monopole — مونوپول] در: [توتون انحصاری]، [بحثك مسند ایله مسند الیهه انحصاری ایسه مسأله یی طاغتمقسزین کرکی کبی افهام وایضاح ملاحظه سنه مستنددر — میزان البلاغه]
«آن بلند اخترکه فضل اواین وآخرین»
یافته در جوهر ذات شریفش انحصار»
(فضولی)

اِنْحِطاطْ { [ع] آشاغی یه اینمك . آشاغیلامق : « سن انحطاط » = قوجالمق چاغی، اختیارلق زمانی. [سلجوقیلرك سطوت وقدرتلری قرین انحطاط اولدرق بلاد وممالك امرا بیننده تقسیم ایدلکده — ارطغرل — مشاهیر اسلام]

اِنْحِطامْ { [ع] قیرلق ، اوفالمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِنْحِقاقْ { [ع] دوکوم کوراولمق، صیقیشوب قالمق : [انحقاق امور]

اِنْحِلالْ { [ع]حل اولمه، چوزلمك، آچلمق: [انحلال عقدهٔ مشکلات] = مشکلات دوکومنك چوزلمه سی . (اِنْحِلالپَذیر) = حلی قبول ایدیجی ، قابل انحلال اولان .
«کاه دی اول سرورکه صالمشدی زمان غیبتی»
«عقد نظم کشور اسلامه بیم انحلال»
(فضولی)

اِنْحِماقْ { [ع] ارائهٔ ذل وتواضع ایتمك، احمق کبی کورنمك: [بعض احمقلرك افادات طفره فروشانه لرینه قارشی بالضروره اختیار انحماق ایدنلر نادر دکلدر]

اِنْحِناءْ { [ع] اکلمك ، اکرلمك : « انحنای مصلّی » = نماز قیلان آدمك رکوعه وارمه سی . « اِنْحِنای خَطّ » = چیز کینك اکری ، چارپیق اولیشی .

اِنْحِياشْ { [ع] اوركه‌رك چكنمك، از يلوب بوزلمك : [انحياش مداهن]

اِنْخِدارْ { [ع] اصلى (خدر) . پرده‌لنمك ، اورتولنمك ديمكدر. آزقوللانيلير: [انحدارنسوان]

اِنْخِداعْ { [ع] خدعه‌يه طوتلمق، آلدانمق: [انخداع ابله، انخداع صبيان، انخداع فرتوت]

اِنْخِراقْ { [ع] ييرتلمق، ييرتيق اولمق . نادراً استعمال اولونور .

اِنْخِزالْ { [ع] بل كميكى قيرلمق ، بلى قيريق كبى يورومك. مأنوس دكلدر .

اِنْخِسافْ { [ع] يره كچمك، سطح ارض ياريلوب برقسمى باتمق يعنى ايچرى كچمك : [اكثريا [Volcanique] وولقانيق اراضى‌ده انخساف وقوع بولور] § كور اولمق: [انخساف‌عين] § آى طوتلمه. جمعى اولان [انخسافات] برنجى ، ايكنجى معنالرده قوللانيلير .

اِنْخِشاشْ { [ع] بربرينه طوقونوب خيشيردامق:[انخشاش اوراق اشجار، انخشاش اسلحه] جمعى [انخشاشات]

اِنْخِفاضْ { [ع] آشاغى اينمك ، آشاغى دوشمك. ماديات ومعنوياتده استعمال اولونور: [انخفاض ستاره، انخفاض قدر، انخفاض اراضى]

اِنْخِلاعْ { [ع] چيقارلمق ، دفع اولونمق. نادراً استعمال اولونور .

اِنْخِناقْ { [ع] نفس طوتيلوب بوغولمق : [ضيق صدر علتيله مضطرب بولونان آدم هيچ بر وقت انخناق تهلكه‌سندن قورتيله‌ماز]

اِنْدِابْ { [ع] ياره اوكولوب يرى پكشمك، چيبان ايپلشوب يرى قابوق باغلامق ؛ ياره اوكولوب اثرى قالمق : [انداب جريحه]

اِنْدِراءْ { [ع] ياييلوب طاغلمق : [اندراى سيل،اندراى ماء]

اِنْدِراجْ { [ع]داخل اولمق، ايچنده بولونمق:[شوفقره‌لرك‌ده مكتوبه اندراجى] (درج) زياده قوللانيلير .

اِنْدِراسْ { [ع] برشى بليرسز اولمق، اثرى قالمايه‌جق صورتده بوزيلوب يوق اولمق . اكثريا ابنيه حقنده استعمال اولونور : [اندراس قصر ، اندراس بنا]، [تيمورلنك‌ك سيل العرم مهاجاتيله رهين اندراس اولان — جزء ٢٢ — مشاهير اسلام]

اِنْدِراعْ { [ع]اوكه كچمك§ برايشه كيريشمك § بولوط آلتندن چيقمق: (اندراع قمر)

اِنْدِساسْ { [ع] طوپراق آلتنه كومك : [اندساس نقود] الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

اِنْدِفاعْ { [ع] زائل اولمق ، صاوولمق : [اندفاع

مشکلات ، اندفاع موانع]، [ارطغرل غازی ایسه اعلان استقلال ایتمك دکل صداقتنه ذره‌قدر بیله خلل کتیرمیه‌رك اورته‌لغه مستولی اولان قاریشقلغك ازاله واندفاعیله آسایشك ظهورینه انتظاراً کندی عالمده یشامقده — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِنْدِفاقْ { [ع] بردن دوکلمك ، شدتله آقمق: [اندفاق نهر، اندفاق ماء]

اِنْدِماجْ { [ع] ایچنه کیرمك ، یرلشمك ؛ دوریلوب صارلمق : [اندماج عظام]

اِنْدِماقْ { [ع] برمحله خبرسزجه صوقیلمق ، رخصتسز کیرمك § بریردن آیرلمق . مأنوس دکلدر .

اِنْدِمالْ { [ع] اوکولمك ، چیبان قاپانمق ، یی اولمق : [اندمال جریحه ، چیبانك اندمالی] مأنوس دکلدر .

اِنْدِیالْ { [ع] زیاده اسهال اولمق. قوللانیلماز .

اِنْذارْ { [ع] «تبشیر» ك ضدی‌که بر مادەنك امر وتبلیغیله تحذیر وتخویف ایتمك ، قورقوتمق . [انبیای‌عظام مبعوث اولدقلری اقوامی انذار ایله‌مشلردر] جمعی [اِنْذارات]در.

اِنْزالْ { [ع] ایندرمك ،ایندیرلمك: [انزال سفینه ، سفینه‌نك قیزاقدن انزالی]

« رسم ایدر جوهر روحی نره‌ده قالدی خیال »
« کیم آکا قوهٔ قدسیه ایدر وحی انزال »
(شناسی)

اِنْزِعاجْ { [ع] یرندن قوپمق ، قوپارمق . معنای اصطلاحیسی وعظ ونصایحك تأثیریله قلبك حب سوایی قوپاروب ترك ایدرك جناب حقه توجه تام کوسترمه‌سی دیمکدر .

اِنْزِواءْ { [ع] کوشه‌یه چکلمك ، کیمسه ایله دوشوب قالقمه‌یوب تنهاده اوطورمق :

« عمرم کذر ایتدی انزواده »
« معتادم ایدی او حال ساده »
(معلم ناجی)

« خانه بر دوش سینه چاك بنم »
« انزوا خواه زیر خاك بنم »
(وله)

«هنرخلوت نشین انجمن اولمقده دریوقسه»
«کمینکاه ریادر کوشه‌کیر انزوا اولمق»
(عزت علی پاشا)

[اول کوهرکان امکان اوچ کون غارثورده کوشه نشین انزوا اولمغی تصمیم ایدوب — سیرویسی]، [بوارسلان یاوروسی پدر شیر صولتنك عالم انزوایه چکلدیکنی حس ایتدیرمیه‌جك برحالده قهرمانلقلر کوستررـ مشاهیراسلام.]

اِنْسْ { [ع] نوع بشر، جنس آدم. یعنی انسانلر . اکثریا لسانمزده [انس وجن] ، [انس وملك]، [انس وجان] ، [انس ، دپری] طرزنده استعمال اولونور . یالکزجه

استعمالی اندردر. مفردی (اِنْسِی) در.
« درکه والاسنه دلداده جان جبرئیل »
«سدهٔ علیاسنه رخسوده خیل انس وجان»
(اسماعیل پاشا زاده حق)
«درکه دولت پناهی ملتجای خاص وعام»
«خاك پاك آستانی بوسه جای انس وجان»
(نفعی)
«هرنه دیرسه م اسم اعظم کبی اولور کارکر»
«اواقدر تعظیمله دیگلرسوزم انس وپری»
(نفعی)

اِنْساء { [ع] اونوتدرمق ، اونوتدیرلق : [انسای خاطرهٔ مؤلمه] § ویره‌سی‌یه صاتمق معناسنی‌ده افاده ایدر .

اِنْساق { [ع] سجعلی ، قافیه‌لی ، منتظم سوز سویلمك : [انساق کلام هریرده ، هرکسه قارشی جائز دکلدر]

اِنْسال { ذرّیتی چوغالتمق ، دول پیدا ایتمك . نادراً قوللا- نیلیر .

اِنْسان { [ع] حیوان ناطق . بنی آدمدن ارکك ، قادین هر فرده اطلاق اولونور : [نسان انسانك شیطانیدر — مثل] ، [انسان خطاسز اولماز — مثل] «انسان کامل» = خصائل جمیله و فضائل جلیله ایله متصف اولان آدم . [براثرکه فاعلی انسان اوله . ممکن میدرکه آنده نقصان اولمیه — شناسی]

« اطرافنی سیر ایدر صانیردم »
« انسانی ملك ، جهانی جنت »
(کمال)
« باقی می اولور جهانده انسان »
(وله)
« سیماسی مثال حور رضوان »
« رخساری مثال روی انسان »
(نابی)
« سیّآت انسانه نفس کترینندن کلور »
« هر حجالت آدمه سؤ قریننندن کلور »
(دیاربکرلی سعید پاشا)
« انسان بو بزم دور دلارایه برکلور »
« بیل قدرعمرکی کشی دنیایه برکلور »
(صبری شاکر)
§ وجدانلی ، ایی آدم ؛ کیمسه‌یه کوتولك ، فنالق ایتمه‌ین وطوغریلقدن آیرلمه‌یان کیمسه: [مدح ایتمکه لزوم یوق. بن آنی بیلیرم . او شرطیله انساندر]
«انسان آنکا دیرلرکه ایده قلب رقیق»
«آلام بنی نوعی ایله کسب ملالت»
(لاادری)
[اِنْسانُ الْعَیْن] = کوز ببکی .
(اِنْسانی) = انسانه منسوب ، نوع بشره عائد: [شکل انسانی، فعل انسانی، افعال انسانیّه ، احوال انسانیّه، مکسو- بات انسانیّه ، کمالات انسانیّه .

اِنْسانِیَّت { [ع] انساناق ، خصا- ئص حسنه و خصائل مستحسنه ایله اتصافکه وجدان صاحبی اولوب یالکز همجنسنه دکل بنی نوعنك

غیری‌یه بیله آجیمق ، رحم و شفقت کوسترمك ، ایلك ایتمك دیمکدر : [آدمك حیوانیتی یمکله ، انسانیتی اوقومقله قائمدر — کمال] ، [انسانیت صاحبین آلنماز — مثل] (اِنْسانِیَّتْ‌کار) = خصائل حسنه ایله متصف ، ایی‌وجدانلی آدم . (اِنْسانِیَّتْ‌کارانه) = انسانیتلی اولانه یاقیشه‌جق طرزده. (اِنْسانِیَّتْ‌کاری) = انسانیتکارلق ، ایی خویلرله متصف اولمقلق . [خلاصه انسانی انسان ایدن قوهٔ تفهیم وتفهّمدر . واسطهٔ تفهیم نه قدر مکمل ، نه‌قدر منتظم‌اولورسه انسانیت دخی اونسبتده دارج مدارج کمالات اولور — میزان البلاغه]

«کوزمله‌اول‌برینك آفتاب‌طلعتن کوردم»
«بوکون‌بن‌مردم چشمك برانسانیتن کوردم»
(منیف)

«پری سین بی‌بدل‌سین طرزوطورك هپ‌مسلمدر»
« نه چاره بی وفاسین آه انسانیتك یوقدر »
(حالت افندی)

اِنْسِجامْ { [ع] یاغمور بردوزی‌یه یاغمق ، دوکلك. معنای اصطلاحیسی باران کبی‌سوز بردوزی‌یه کیتمك ؛ رابطه‌لی ، دوزکون اولمق دیمکدر: [انسجام الفاظ ، انسجام کلمات ، انسجام کلام] ، [عروس نازك ادای کلام چاپکدستیٔ مشاطهٔ تنقید ایله حسن انسجام بولمدقجه شاهد بلاغت عرض‌اندام ایده‌من — عبدالرحمن ثریا]

« معناسی لطیف لفظی بیغش »
« مضمونی نو انسجامی دلکش »
(لا)

اِنْسِحاجْ { [ع] صیییروب صویمق . مأنوس دکلدر .

اِنْسِحاقْ { [ع] ازیلوب‌یوموشامق ، دوکیلوب ازیلمك . نادراً استعمال اولنمشدر. دوکیلوب ازیلمك معناسنده (تسحق) زیاده قوللانیلیر .

اِنْسِحالْ { [ع] قابوق صویلمق § فاصله‌سز ، منتظم سوز سویله‌مك . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِنْسِدادْ { [ع] سد اولمق ، قاپانمق ، طیقانمق: [انسداد باب ، انسداد سوراخ]

« ره‌مجرای فیض‌اولمشدی‌غایت‌انسداد اوزره »
(نفعی)

اِنْسِدالْ { [ع] دوشوك ، صارقیق اولمق ، صارقق ، صاللاندرمق . استعمالی اندردر .

اِنْسِفارْ { [ع] بر شیئك یوزی آچلمق ، بر طرفه سفر ایتمك . قوللانیلماز .

اِنْسِلابْ { [ع] سلب اولمق ؛ صویلمش بولنمق ، محو وعاری‌اولمق: [انسلاب شعور ، انسلاب امنیت ، انسلاب حضور ، انسلاب لون]

اِنْسِلاخْ { [ع] معنای اصلیسی کسیلان حیوانك دریسی یوزلك دیمکدر . بو مقارنته مبنی لسانمزده‌صویلمق ، صییریلوب چیقمق ،

صویمق معنالرنده استعمال اولونور . عربیده کوندوز کیجه‌دن صییریلوب چیقمق § آی آخر ، سلخ اولمق معنالرینی‌ده افاده ایدر :

« شوق دیدارکله جسمدن‌ایدر جان انسلاخ »
« ایلدی پیراهنندن ماه کنعان انسلاخ »
« ایلرز بر بحر طوفان جوشده مشق شنا »
« ساحلنده نوح ایدر خشیتله کریان انسلاخ »
« برعجب فیض مجرد وارکه تیغ غمزه‌ده »
« ثقلت تکفیندن ایتمش‌شهیدان انسلاخ »
(فائق ممدوح پاشا)

اِنْسِلاٰكْ { [ع] سلوك ایتمك ، سالك اولمق ، یوله کیرمك ، یول‌طوتمق : (شاهراه شریعته انسلاك مدار یکانهٔ نجاتدر — معلم ناجی]

اِنْسِلاٰلْ { [ع] کیزلیجه صاووشوب کیتمك ، صیویشمق § صییریلوب چیقمق : [عهد عالیسنده ژنکدار شین وفتور اولمیان سیف اسلامیت غزا وجهاد میدانلرنده دخی انسلاله باشلامش — عبدالملك اموی — مشاهیر اسلام]

« کوکللر ایتدی حذرنظرهٔ جلالندن »
« صاقندی یاره‌لیلر سیفك انسلالندن »
(معلم ناجی)

اِنْسِیاٰبْ { [ع] سوزولوب آقمق ، سرعتله ، آقوب کیتمك : [انسیاب سیل ، انسیاب ماء]

اِنْسِیاٰقْ { [ع] برقوتك سوقیله چکیلوب کیتمك ، آردی صیره کیتمك ، سورلمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْشاٰء { [ع] یاپمق ، یاپلمق ؛ برشی‌پیدا ایتمك ، وجوده کتیرمك ، کتیرلمك : [چینیلی کوشك جوارنده انشا اولونان موزهٔ عثمانی دائرهٔ جدیده‌سی ، دیون‌عمومیهٔ عثمانیه هیئت اداره‌سی‌جغال‌اوغلنده‌انشاایدیلن دائره‌یه نقل‌اولونمشدر] بومعناده جمعی اولان [اِنْشاٰآتْ] زیاده استعمال اولونورکه بنالر دیمکدر : [استحکامات وانشاآت دائره‌سی ، تعمیرات‌وانشاآت مدیری ، انشاآت‌جدیده] ، [مجارقرالی (سیژسموند) بوبلالی‌محاربه‌نك اندفاعنه تشکراً متعدد مناسترلر انشا ایتدیرمش ایدی — سلطان مراد اول — مشاهیر اسلام] § « اِنْشاٰء » حسن کتابت واصول‌حسن کتابت دیمکدرکه سوزی ایی یازمق نصل اوله‌جغنی ، واونك نمونه‌لرینی بیلمك مقصوددر : [انشای فارسی وترکی‌ده بومثاللردن نحو عربی‌یه مطابق اولانلرمی مقبول ومستعملدر یوقسه دیکرلری می ؟ — شناسی] § نسبت خارجیه‌سی اولمایان وامثالی مسموع بولونمایان سوز ، بوطرزده سوز سویله‌مك . (اِنْشاٰئی) و(اِنْشاٰئیّه)= انشایه عائد ومنسوب : [کلام انشائی ، اصول انشائیه ، مصارف انشائیه ، تدابیر انشائیه] [اِنْشاٰئیّاٰتْ] = بالاده تعریف ایدیلن سوزلردن مرکب جمله‌لر .

«ناشر شان و شرف منشیء اوصاف سلف»
«مالك روح اخف نائل انشای کرم»
(احمد حمدی)

« ایله یوب وصف شریفن انشا »
« دیدیلر جمله فحول علما »
(خاقانی)

« ایتدی انشای سفاین آهنین »
« ایتدی احیای مداین دلنشین »
(لا)

« یوقدن آثار عنایت ایدر انشا الله »
(صبیح)

« انشایه ویرر اکرچه زینت »
« ترکی سوزانچنده عین ثقلت »
(شیخ غالب)

« کیم شمدی نظم و نثر ایدر واصف اعتبار »
« انشا و شعره رغبت اوده برزمان ایمش »
(اندرونی واصف)

« ایکی تاریخ ایلدم انشا غلو ایتدکده کیف »
(سروری)

« عارفان یوقلق ایله ایتمه ده اثبات وجود »
« بن ایسه وارلق ایله ایلدم انشای عدم »
(عاکف پاشا)

اِنْشاءَاللّٰه [ع] بوکا « جمله استثنائیه » دیرلر .
معناسی « ارادۂ الهیه یه تعلیق فعل » اتمك ، الله ایسترسه حکمنده یعنی ایشی تکرینك ارادهسنه برقمق دیمکدر . بوجمله عقودده متصلاً ذکر اولونورسه عقودك حکمنی ابطال ایدر . مثلا برکیمسه کولهسنه (سن آزادسین انشاءالله) دیسه « ان شاء الله » جملهسنی « سن آزادسین » کلامیله متصلاً ذکر وایراد ایلدیکندن کوله آزاد اولماز . چونکه بوجمله ایله حکم معلق دیمکدر . اکر (سن آزادسین) دییوب سوزه فاصله ویردکدن صوکره (انشاءالله) دیرایسه بوجمله اولکی جملهنك حکمنی ابطال ایتمز . کوله آزاد اولور . عقود سائرهده بونك کبیدر . ایشته بوحکمه بناءً برکیمسه (یارین فلان ایشی ایشلرم ان شاءالله) دییوبده ایرتهسی کونی اوایشی ایشلهمهسه مؤاخذه اولونماز .

اِنْشاب [ع] طیرناق باتیرمق . ایلیشدرمك . ایلیشدیرمك . مأنوس دکلدر .

اِنْشاد [ع] شعر اوقومق دیمکدر : [انشاد غزل . انشاد قصیده] اوقونیلان شعر کرك اوقویانك زادهٔ طبعی اولسون ، کرك باشقهسنك اثری بولونسون . معناجه فرق یوقدر . معناسی مطلق شعر اوقومقدر .

« لیلی یی سورسه‌ك ایله انشاد »
« بر شعر وکچن زمانك ایت یاد »
(فضولی)

« دیدهسی اولنجه خوابه معتاد »
« بوشعری ایدردی دایه انشاد »
(شیخ غالب)

« عجبمی عاشقانه برغزلده ایله یوب انشاد »
(بلاسلی غالب)

اِنْشاط [ع] « تَنْشیط » کبی نشاطلاندرمق ، نشوه لندیرلمك . « تَنْشیط » اکثریا نظمده ، نثرده و « اِنْشاط » بعضاً نظمده قوللانیلیر .

اِنْشاق { [ع] قوقلاتمق ، بورونه مایع بر شی چکدرمك § ایلیشدیرمك . نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

اِنْشِباب { [ع] شاب اولمق ، کنجلمك ، بابایکیت حالنه کلمك : دور انشباب ، ایام انشباب .

اِنْشِباك { [ع] بالیـق آغی کبی بربرینه چوب صوقشمق ، شبکه شکلنده اولمق: [انشباك انامل ، انشباك اغصان اشجار]

اِنْشِتات { [ع] طاغلمق ، طاغنیق اولمق . ینه بو معناده [تشتت] زیاده قوللانیلیر: [انشتات افکار ، انشتات اغنام]

اِنْشِخاب { [ع] فیشقیرمق : [انشخاب لبن ، انشخاب دم] نادراً استعمال اولونور .

اِنْشِراث { [ع] صوغوقدن ال چاتلامق : [انشرات ایادی]

اِنْشِراح { [ع] آچلمق ، کوکل فرحلی اولمق: [انشراح قلب ،انشراح درون]، [چهرهٔ مهر بهرهٔ کسری‌دن نور سرور نمایان اولدی . بیان سبب انشراح ایدوب دیدی‌که ـــ سیرویی ــکاهن سطیح]

« انشراح صدر دولت روح جسم مملکت »
« کوسترر برباشقه عالمشمدی هرصحرا بکا »
« انشراحم شرح اولمماز غیری دنیالر بنم »
(معلم ناجی)

« کورمه‌یور دنیایی دیده‌م شوق وصل یارایله »
« انشراحم اول قدر پارلاق که تعریف ایسته مز »
(لا)

اِنْشِراق { [ع] چاتلایوب یارلمق ، یاریق اولمق : [انشراق خشبه. § نادراً « پارلامق » معناسنده دخی استعمال اولونور .

اِنْشِرام { [ع] زیاده یارلمق ، یار یق یار یق اولمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِنْشِعاب { [ع] شعبه شعبه آیرلمق ، طاقم طاقم اولمق ، اویماقلر تشکیل ایتمك : [ترك قومی وطن اصلیلرندن چیقدقدن‌صوکره پك چوق قبائله انشعاب ایله‌مشدر]

اِنْشِقاق { [ع] یارلمق : [انشقاق قمر ، انشقاق نای]

اِنْشِلال { [ع] شدتله دوکلمك ، آنیله‌رق آقمق ، صو اوچورومدن آقوب شلاله پیدا اولمق: [انشلال نهر ، انشلال سیل]

اِنْشِمار { [ع] صالنه‌رق یورومك ، چکمك : [انشمار محبوبه ، انشمار یار]

اِنْشِناج { [ع] بوروشمق ، دری بوروشـق اولـمق : [انشناج وجه]

اِنْشِياٰبْ { [ع] قاتلمق ، قارشمق .

اِنْشِياٰلْ [ع] يوقارى قالقمق . [•]

اِنْشِياٰمْ [ع] داخل اولمق .

[•] بونلر الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِنْصاٰتْ { [ع] سوزه قولاق طوتمق، صوصمق، صو-صوب ديكله‌مك. مأنوس دكلدر .

اِنْصاٰفْ { [ع] عدالت ، عدل ونصفت، معاملهٔ عادلانه.

اكثريا [مَرْحَمَتْ] لفظيله برلكده ايراد اولونور . بعضاً (اَلْاِنْصاٰفُ) مقامنده قوللانيلير : (اَلْاِنْصاٰفُ نِصْفُ الدّينِ — حديث شريف = انصاف دينك ياريسيدر .)

« چشم انصاف قدر عارفه ميزان اولماز »
« كشى نقصاننى بيلمك كبى عرفان اولماز »
(طالب)

« انصاف اولنسه بزده رقيبك رقيبى يز »
(لاادرى)

« كينه‌دن خاطريكى صاف ايله »
« يازه‌يم مى هله انصاف ايله »
(نابى)

« تدقيق نظرله ايله انصاف »
« اول فيضى توكتديلرمى اسلاف »
(شيخ غالب)

« اهل دلدر ديه‌مم سينه‌سى صاف اولميانه »
« اهل دل بزبزنى بيلمه‌مك انصاف دكل »
(نفعى)

اِنْصِباٰبْ { [ع] دوكلك ، آقمق : (انصباب نهر) § اصطلاحات طبيه‌جه [اِنْصِباٰبِ دَمْ] بينه قان قاريشمق ديمكدر .

اِنْصِباٰغْ { [ع]بويانمق، بوياطوتمق. § مجازاً درلو درلو تجليات آلهيه‌يه مظهريت معناسنده واكثريا اشعار صوفيه‌ده قوللانيلير :

«نقشبند دركه عشقم كه سرّ انصباغ»
«رونموندر اهل حاله بيكرمدن رنك رنك»
(فائق ممدوح پاشا)

اِنْصِداٰمْ { [ع] قوهٔ تضييقيه ايله برشى آنمق ، پاطلامق. آز قوللانيلير .

اِنْصِراٰحْ { [ع] صراحت كسب ايتمك، آچيغه چيقمق: [انصراح معانى]

اِنْصِراٰفْ { [ع] كرى دونمك ، چكيلوب كيتمك: [انصراف حجاج، انصراف زوار] § اصطلاحات نحويه‌جه اسم قاعدهٔ معينه‌سى وجه‌ايله منصرف اولمق ديمكدر. [الآن كه باشيدهٔ رهكذر اسلاميان ايده‌كلديكم خار خاطر آزار اذيت وازدرا ايله سينه خراش كفار ناهنجار اولام ديوب بوخدمته رخصت يافتهٔ انصراف اولدى — سير ويسى]

اِنْصِراٰمْ { [ع] كسلمك، كسكين برآلتله برشى كسيلوب آيرلمق . « اِنْقِطاٰعْ » كبى . نادراً استعمال اولونور .

اِنْصِلاعْ [ع] طلوع معناسنه‌در.
اِنْصِماء افقدن، بولوط آلتندن چیقمق: (انصماى شمس)

اِنْصِیاغْ [ع] قالبه دوکیلوب دوزلمك : [انصیاغ سیمی] آز قوللانیلیر .

اِنْضاجْ [ع] ایجه پیشیروب قوامنی بولدرمق ، کاله ایردرمك، ایردیرلمك: (انضاج طعام) § برشیئی ایجه بوزمك، اویله جه بوزلمك. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْضِباطْ [ع] ضبط وربط ایتمك ، منتظم وطوپلی طوتمق : [انضباط امور ، انضباط مملکت]، [شوصورتله سکون وانضباط داخلی‌یی تمامیله اعاده وتوثیق بیوردیلر — چلبی سلطان محمد — مشاهیراسلام]

اِنْضِجاعْ [ع] یان اوستنه یاتمق، برطرفه یاصلانمق . نادراً قوللانیلیر .

اِنْضِمامْ [ع] ضم اولمق ؛ برشی برشیئه قوشلمق، قاتلمق: [مشار الیهك دخی انضمام رأی وفکریله مکتبك توسیعاً انشاسی ، استیماطورك معاش حالیسنه بش‌یوز غروش دها انضمامی وبوندن معاینه صالوننده سر مأمورصفتیله استخدامی تنسیب ایدلمش، انضمام موافقت ، انضمام مساعده]، [شهزاده‌نك مواصلتی صره‌لرده ایدی که سلیمان پاشانك کدر تحمل کدازی پادشاهك ضعف هرمنه انضمام ایتدکجه ایده‌رك عاقبت اسیرفراش اولمش — سلطان اورخان — مشاهیر اسلام]

اِنْطاقْ [ع] نطقه کتیرمك ، سویله‌تمك ، سویله‌دلك : [اِنْطاقِ حق] = ستر حقیقت یولنده اداره‌ٔ لسان ایدرکن اختیاری اولمیه‌رق وبیلمه‌یه‌رك طوغری‌یی سویله‌یی‌ویرمك دیمکدر . بوقسه باشقه لغت کتابلرنده کوستردیکی کبی بلا قصد واراده آغزدن چیقان هر سوزه اطلاق اولونماز . [اَنْطَقَ اللّٰهُ الْحَقَّ = الله طوغری‌یی سویله‌تدی دیمکدر .

اِنْطِباخْ [ع] طبخ اولونمق ، پیشمك :[انطباخ اطعمه.]

اِنْطِباعْ طبع اولونمق، باصلمق: [انطباع جریده، انطباع رساله ، انطباع کتاب] § عکس ایلمك ، تجلی ایتمك ، منقوش اولمق : [آیینه‌ٔ خاطره انطباع ایدن ابکار افکاری صحائف اوراقه نقل ایله برر برر سیر وتماشا ایتمك]

« قدرة‌الله انطباع ایتمشدر هر برذرّه‌ده »
(کتخدا زاده عارف)

[اثر عاجزانه‌مك تاریخ توسیم وتنظیمی دها مقدم اولمقله برابر مادامکه انطباع وانتشاری مؤخر اوله‌جقدر نامنی تبدیل ایدیویرمکده تردّد ایتمزدم — پژمرده — اکرم]

اِنْطِباق [ع] مطابق اولمق ، اويمق: [قاباغك تجربه انطباق، يوتينك آياغه انطباق، سيغاره طاقمنك محفظه يه انطباق] اكثريا مادياتده قوللانيلير. جمعى [اِنْطِباقات] در.

اِنْطِخاخ [ع] ياپلمق . الفاظ معروفه دن دكلدر .

اِنْطِفاء [ع] سونمك . بو لفظ تركينك اصلى (سوكنمك) در: [انطفاى حريق]، [بونلرك بويله اضمحلالارى سائرلرينه عبرت مؤثره اولەرق نائرهٔ اختلال اولدقجه انطفا - پذير اولمش ايسه‌ده كرجستان عبدهٔ اصنامى — آلب ارسلان — مشاهير اسلام]

اِنْطِلاق [ع] صاليويرمك ، يول ويرلمك ، يوللامق : [جرائم خفيفه ايله محكوم اولوب ثلثان مدت جزائيه‌لرينى اكمال ايدن محبوسينك ولادت سنيهٔ حضرت پيغمبرى يوم مسعودينه حرمةً عفو وانطلاق حقنده ارادهٔ سنيهٔ خلافتپناهى شرفصادر اولمشدر] § كيتمك: [انطلاق ابناى سبيل] بومعناده نادراً قوللانيلير.

اِنْطِماس [ع] بليرسز اولمق ، بوس بتون محو اولمق: [انطماس جريحه]

اِنْطِواء [ع] دورلمك ، طوپلا - نوب دوشيرلمك . نادراً قوللانيلير: [انطواى رايت ، انطواى لواى سفينه]

اِنْطِياع [ع] منقاد اولمق . اطاعت اوزره بولونمق: [انطياع بلده ، انطياع اتباع]

اِنْعاث [ع] سعى ايتمك § اسراف ايلەمك . مأنوس دكلدر.

اِنْعال [ع] نعللامق ، نعللانمق : [انعال استر، اسبك انعالى]

اِنْعام [ع] نعمت ويرمك . استعمالى اشخاصه منحصردر. [مسافرينه فوق العاده اكرام وانعام ايتدى]

« احتياجى وار ايسه انعام ايت »
(وهبى)
« شربت انعاميدر ماء الحيات »
« ضربت صمصاميدر داء الممات »
(مرصع قصيده)
« انعام شهان دكل مجازى »
« احسان ملوك اولورمى بازى »
(نابى)
« جرّ ارديو ويرمز اولور تنكرى سلامن »
« شرمنده ايدر ايلەسه برحبه‌جه انعام »
(روحى)

اِنْعِدال [ع] صاپمق : [طريق مستقيمدن انعدال ايدن بالآخره مزلقهٔ ندامت وپشيمانى‌يه دوشر .] ينه بو معناده (عُدول) زياده استعمال اولونور .

اِنْعِدام [ع] محو اولمق ، يوق اولمق. نادراً قوللانيلير.

اِنْعِراج [ع] ميل ايتمك، اكيلمك. الفاظ معروفه دن دكلدر.

اِنْعِزال { [ع] آیرلق ، چکلمك ، عزلنی اختیار ایتمك ، اختیاریله عزلی قبول ایتمك : [فلانك وظیفهٔ خطابتدن انفرالی اوزرینه یرینه دیکرینك انتخابی لازم کلکله . .]

اِنْعِصار { [ع] صیقلق. بو معناده (تعصیر) زیاده استعمال اولونور .

اِنْعِطاط { [ع] علی التوالی ییرتلق ، چاتلامه یه‌رق ایکی قات اولمق . قوللانیلماز .

اِنْعِطاف { [ع] بوکلمك ، ایکی قات اولمق § میل ایتمك ، توجه وتمایل کوسترمك : [پریشانیٔ حالنه انعطاف نظر مرحمتکارلری نیاز اولونان بیچاره فقیرك ..] § «انعطاف شعاع ، انعطاف صدا » شو مثاللرده کورلدیکی وجه ایله بعضاً (انعکاس) و (عکس) مقاملرنده قوللانیلیر . جمعی [اِنْعِطافات .]

«صیدیی قیدك اولور عالی کوکللر فوج فوج»
«انعطاف ایتدکجه صیادالاعالی کوزلرك»
(معلم ناجی)

اِنْعِقاد { [ع] دوکوملنمك ، باغلانمق معناسنه‌در . اصطلاحات فقهیه‌جه ایجاب وقبولك متعلقنده اثری عیان اوله‌جق صورتده یکدیکره بر وجه مشروع تعلق دیمکدر § لسانمزده قورولمق ، طوپلانمق ، مرتب بولنمق معنالرنده استعمال اولور : [ترامووای شرکتنك مجلس عمومیسی انعقاد ایدرك] [سلطانك ریاستی آلتنده اوله‌رق تأسیس اصول و نظامات ایچون انعقاد ایدن مجلس کبیر اصلاحاتده — سلطان مراد اول — مشاهیر اسلام.]

اِنْعِقار { [ع] حیوانك آرقه‌سی یاغر اولمق § دیبدن قوپوب دوشمك . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِنْعِكاس { [ع] عکس ایتمك ، مقابلنه عکس ایله کری دونمك: [انعکاس ضیاء ، انعکاس صدا] = اصطلاحات فنیه‌دندر . بر نقطه‌ده چیقاریلان صدانك جوارنده‌کی حائللره عکس وتصادف ایدوب اوراده دخی حائللرك عددی نسبتنده ومکرراوله‌رق ایشیدلمه‌سی دیمکدر : [یاخود مضاف مضاف الیه ، مضاف الیهی مضاف یاپمق کبی بر نکتهٔ معنویه‌یی متضمن اولان تحولات وانعکاساتدن عبارت اولوب — میزان البلاغه]

«انعکاس ایتسه یدی مهر آیینهٔ ادرا کنه»
«فرق اولونمازدی کونش می حبة السودامیدر»
(عونی)
«اکر بر شمعه بیك آیینه طوتسه‌لڭ انعکاس ایلر»
« بو وجه‌وحدتی اعمی اولان کثرت قیاس ایلر»
(لاادری)
«فیض حسنکدن کوکللر نوره غرق اولمقده‌در»
«انعکاسندن اولور ماهك سراپا غرق نور»
(معلم ناجی)

اِنْغِواء { [ع] هوا وهوسه اویمق ، ضلالته دوشمك. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْفادْ [ع] قويونك صويى توكنمك، بيتمك § استهلاك ايتمك، خرج ايدوب بيترمك ، توكتمك . ايكنجى معناده نادراً قوللانيلير .

اِنْفاذْ [ع] ايلرى كچيرمك ، كچيرلمك : [انفاذ تير ، مرمى‌نك انفاذى] § حكمى اجرا ايتمك، حكم يرينه كتيرلمك، امر اجرا ايدلمك: [انفاذ ارادات سنيه ، انفاذ اوامر عليه ، احكام قوانينك تماماً انفاذى] جمعى اولان [اِنْفاذاتْ] نادراً قوللا- نيلير . (تَنْفيذ) ده بو معناده استعمال اولونور . [بو امرك انفاذى ذات عاليكزه، بو خدمتك رؤيتى ده بنده‌كزه عائد دركى — ميزان البلاغه]

اِنْفارْ [ع] اوركوتمك، اوركودلمك: [انفار غزال ، انفار حمار]

اِنْفاسْ [ع] « تشويق » كبى شوقلندرمك : [انفاس ناس] § بر اثر بديع انسانه حيرت ويرمك . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِنْفاضْ [ع] سيلكمك، سيلكلمك ، [انفاض انبان] مأنوس دكلدر .

اِنْفاطْ [ع] قابارتمق، قاباردلمق. مأنوس اولمايان الفاظدندر.

اِنْفاقْ [ع] معناى اصليسى مالى خرج ايدوب بيترمك ، مال خرج ايديلوب توكدلمك. لسانمزده نفقه ويرمك ، بسله‌مك ، كچندرمك ، كچنديرلمك معنالرنده قوللانيلير: [انفاق ايتام ، انفاق ارامل ، انفاق محتاجين ، انفاق فقرا]، [مادام‌كه انفاق محتاجين هر بردين احكامنجه اداسى واجب بر ديندر — تصوير افكار — شناسى] « چونكه ايتمكده‌سين انفاق بنص قرآن » (شناسى)

اِنْفالْ [ع] غنيمتدن مال آييروب ويرمك. نادراً قوللانيلمشدر.

اِنْفِتاتْ [ع] پارچه‌لانمق، قيرلمق، مأنوس دكلدر .

اِنْفِتاحْ [ع] آچلمق: [انفتاح ابواب ، انفتاح ازهار]

اِنْفِتاقْ [ع] « فتق » عارض اولمق، يارلمق، سوكولمك. نادراً قوللانيلير .

اِنْفِتالْ [ع] بوكولمك ، اكريلوب بورولمق. مأنوس دكلدر.

اِنْفِجارْ [ع] يارلمق. بو معناده آشاغيده كوريله‌جكى وجه ايله اصطلاحات فنيه صيره‌سنده قوللانيلير § شفق سوكمك ، صباح وقتى ايرمك: [انفجار صبح شتا] § صو يردن قاينايوب آقمق : [انفجار منابع]

[اِنْفِجارِ اِنْكِسارى] = فن نباتات اصطلاحاتندن اولوب ميوه‌نك طيش قبوغنك ايچنده‌كى « حاجز » دينيلن بولمه‌لرى بوزلمه‌يه‌رق آيرلمه‌سى ديمكدر.

[اِنْفِجارِ حاجِزى] = ميوه‌نك طيش قبوغنك ايچنده‌كى بولمه‌لرك ايكى‌يه يارلوب

آچلمه‌سی دیمکدر. [اِنْفِجارِ مِسْکَنِی] == مثلا آت کستانه‌سی کبی بر میوه‌نك طیش قبوغنك اورته‌سندن برقاچ قسمه یاریلوب آچلمه‌سی وتماميله میدانه چیقمه‌سی دیمکدر. [اِنْفِجارِ مِصْرَعِی] == میوه‌نك تپه‌سندن « مِصْرَع » دینیلن دیلملرینك کناری چاربیق بر دلینك پیدا ایدەرك یاریلوب آچلمه‌سی دیمکدر.

اِنْفِحانی [ع] چوق سوزسویله‌ین، بوش بوغاز آدم. قوللانیله‌بیلیر.

اِنْفَحَه [ع] پینر یاپیله‌جق مایه. مأنوس دکلدر.

اِنْفِخانی [ع] شیشمان آدم دیمکدر.

اِنْفِراج [ع] آچلمق: [انفراج زاویه] § فرج، سرور کسب ایتمك؛ آچیلوب منشرح اولمق: [انفراج قلب] § قورتولوب خلاص بولمق. نادراً قوللانیلیر.

اِنْفِراد [ع] تك اولمق، یالکز بولونمق: [سیر انفراد، حال انفراد]، [عَلَى الْاِنْفِراد] == تك تك، برر برر دیمکدر. وقتیله [تَفَرُّد] یعنی اقرانسز، اشسز اولمق معناسنده استعمال ایدلمش ایسه‌ده الیوم اومعناده قوللانیلمه‌یور: [بوخبر حجاجك واصل سمع اطلاعی اولنجه عمر ابن عبدالعزیز کبی عدالت پرورلکله انفراد ایتمش بروجود نادری لکه‌دار ایتمك غیرتنه دوشه‌رك ــ مشاهیر اسلام ــ حمید وهبی]

« وجودی هر برینك باشقه عالمدر حقیقتده »
« اولور آنکچون اهل‌دل جهانده انفراد اوزره »
(نفعی)

اِنْفِراق [ع] آیرلمق : [انفراق خطوط ، انفراق طرق] آز قوللانیلیر.

اِنْفِساح [ع] فسحت بولمق، بوللاشمق، کنیشله‌مك : [انفساح بیت] [تَفَسُّح] ده بومعناده استعمال اولونور.

اِنْفِساخ [ع] فسخ اولمق، بطال اولمق؛ بوزولمق: [انفساخ احکام قوانین، انفساخ نکاح]

اِنْفِساد [ع] فساده اوغرامق، بوزولوب قاریشمق : [انفساد معده]

اِنْفِصاص [ع] آیرلمق. الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر.

اِنْفِصال [ع] فصل اولمق، آره‌لانمق، آیرلمق. معناسنه‌در. لسانمزده خدمت ومأموریت رسمیه‌دن معزول اولمق معناسنده قوللانیلیر : [سوه‌مبکی آطه‌سی قائمقاملغندن انفصال ایدن فلانك دیکر برقضایه اجرای مأموریتی ...]

«نه یدی جرمم بیلمدم کابینهٔ امیدمی»
«ایتدی بوصورتله مغبر انفصالك صورتی»
(نورس)

اِنْفِصامْ { [ع] قيرلق ، كسلمك : [انفصام رابطهٔ محبت، انفصام منازعه] آز قوللانيلير .

اِنْفِطارْ { [ع] يارلمق ، آچلمق . نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

اِنْفِطامْ { [ع] منع ونهى اولونان شيدن فارغ اولمق § سوددن كسلمك: [انفطام صبى] آز قوللانيلير .

اِنْفِعالْ { [ع] متأثر اولمق ، نفس انسانى برسببله تغيروتكدر ايتمك: [انفعال نفس] § كوجنمك ، كوسمك : [انفعال دوست ، شدت انفعال] جمعى [اِنْفِعالاتْ] : [انفعالات نفسانيه ، انفعالات قلبيه]

«پيچش كيسودكل بوعارضندن دموكوروب»
«و شكدن مرأنه‌دوشمش انفعالك صورتى»
(نورس)

« يارمِ نغمه جك اكسك ايتمك محال »
« بتون ديكله‌مزسه‌ك ايدر انفعال »
(عزت ملا)

« قابارديجه كربى كبى دستمل »
« آتار دى بكا ناوك انفعال »
(عزت ملا)

«نار غيرتله عرقريز حجاب اولدقجه بن»
«ديده‌سن مجراى اشك انفعال ايلردى‌يار»
(عزت على پاشا)

«اولسون عالمده ديمه‌م يارم‌ده حالمدن خبير»
«اوله‌سون بر كيمسه اصلا انفعالمدن خبير»

اِنْفِكاكْ { [ع] فك اولمق ، برشى برندن آيرلمق ، يرندن چيقمق :

« برذره‌دركه ذرهٔ تا منتهاى خاك »
« برذره‌خارجه ايده‌مز آندن انفكاك »
(لا)

« قنغى جرمدرعكسى دوشمش ظالم مرأتنه »
« كوكيمدن انفكاك ايتمز وبالك صورتى »
(نورس)

اِنْفِلاقْ { [ع] يارلمق ، آچلمق . آيرلمق: [انفلاق صباح]. [انفلاق صباحى متعاقب ابن سبكتكين برفيل اوزرينه راكب اوله‌رق دشمنك قلبكاهنه بغتةً كمال شدتله هجوم ايتدى — محمود غزنوى — مشاهير اسلام]

«كلدى صباح روز جوانى‌يه انفلاق »
(لاادرى)

اِنْفِلالْ { [ع] رخنه‌دار اولمق . آلات خارجيه‌نك آغز طرفى بوزولوب چنتكلنمك . مأنوس دكلدر: [انفلال سيف، انفلال خنجر]

اِنْفِهامْ { [ع]آكلاشلمق: [انفهام معنى ، انفهام مأل] آز قوللانيلير .

اِنْقاءْ { [ع] پاك وتميز قيلمق ، قيلنمق : [انقاى قلب]

اِنْقاذْ { [ع] قورتارمق، قورتارلمق: [اشكنجه‌دن انقاذ، ضلالتدن انقاذ] مأنوس دكلدر .

إِنْقاصْ [ع] اكسلتمك ، اكسلدلمك . بومعناده [تَنَقُّص] زياده استعمال اولونور .

إِنْقاعْ [ع] صوده ايصلاتمق . نادراً ادويه حقنده قوللانيلير .

إِنْقِباضْ [ع] برشيئك اجزاسی بوزيلوب طورطوب اولمق ، دوريلوب ديوشيرلمك . (اِنْبِساطْ)ك ضدی : [مخلوقات بحريه‌دن بر بوجك واردركه خاصهٔ انقباض وانبساطی حائز اولوب علی التوالی آچلير طوپلانير] § بالاده كوستريلن مناسبتله قسوت ، غصه ، كدرمعناسنده قوللانيلير : [انقباض درون ، انقباض قلب] § اصطلاحات طبيه‌جه اسهال ، نيڭ مقابلی . طوتوقلق ، پكلك : [دوقتور معاينه ايتديكی خسته‌نك طبيعتنده انقباض اولوب اولمديغنی صورار]

« اكر ويرسه رنجوره راوند چين »
« اولور انقباض مزاجه معين »
(عزت ملا)

إِنْقِحامْ [ع] بر ايشه بلاملاحظه صالديرمق ، باشلامق : [انقحام ابلهانه] نادراً قوللانيلمشدر .

إِنْقِدادْ [ع] بيچلمك ، پارچه پارچه اولمق § قوريمق ، قديد اولمق . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

إِنْقِراضْ [ع] بر جماعتدن ، برطائفه‌دن فرد واحد قالمامق صورتيله توكنمك ، بيتمك . بومناسبتله لساننمزده زوال بولمق ، محو اولمق معناسنده و [بولنق] ماده‌سيله قوللانيلير : [انقراض نسل]

« ايدنلرده وارسه بوله انقراض »
(عزت ملا)

إِنْقِسامْ [ع] قسم قسم اولمق ، بولنمك : « قابل انقسام » = بولنمه‌سی ممكن اولان ، پارچه پارچه آيرلمه‌يی قبول ايدن ديمكدر [ميدان حربده جنود موجوده‌نك فرق صغيره‌يه انقسامی جائز دكلدر] بونك جمعی اولان [اِنْقِساماتْ] آز قوللانيلير . [آل سلجوقك ممالكی دوچار انقسام اولديغندن وعثمان خانك شعشعهٔ اقبال وسطوتی ايسه هرطرفی تنوير ايلمكده بولنديغندن — سلطان عثمان — مشاهير اسلام]

إِنْقِشارْ [ع] دری ويا خود قابوق صويلمق : [انقشار جوز] نادراً قوللانيلير .

إِنْقِشاعْ [ع] بولوطلر كاملاً صيريلوب هوا آچيق اولمق ، آيازلامق : [پروردهٔ حجلهٔ سرای الهام اولان مخدرهٔ نازك اندام منامك رخسارهٔ دلارامندن رفع قناع ايله انقشاعنده ناصبور اولديغمك وجهی واردر — شفيقنامه]

اِنْقِصادْ [ء] قيرلمق .
اِنْقِصارْ [ء] قيصالمق .
اِنْقِصالْ [ء] كسلمك .
اِنْقِصامْ [ء] آيرلمق .
[*]

[*] بونلر مأنوس اولمايان الفاظدندر.

اِنْقِضاء [ء] آخرى، صوكى يتمك؛ تمام اولمق، نهايتى بولمق ، بيتمك : [مدت معينه نك انقضا سندن صوكره نه يولده حركت اولونه جغى . .] ، [انقضاى مدت]، [حكومت حاضره صربستانه حيوان ادخالنك منعى حقنده تعيين ايتديكى مدت قرين انقضا اولمدجه آوستريا حكومتيله بوبابده مذاكراته ابتدار ايدهمه يه جكنى قطعياً بيان واعلان ايتديكندن . . — صباح غزته سى]

اِنْقِضاضْ [ء] جاتلامق ، قاغشه مق: [انقضاض جدار] § قوش هوادن سوزيلوب اينمك : [انقضاض شاهين] مأنوس دكلدر .

اِنْقِطاعْ [ء] كسلمك، چكلمك، توكنمك، بيتمك:[انقطاع نفس، انقطاع هوس، انقطاع حوادث، انقطاع ماء آبار]، [اِنْقِطاعِ طَمْثْ] = اصطلاحات طبيه جه نسوانك عوارض سببيله عادت طبيعيه دن كسلمه سى ديمكدر.

اِنْقِلابْ [ء] دكيشمك، دونمك؛ باشقه قالبه ، طرزه دوكمك : [اس انقلاب]، [انقلاب احشاء] = باغير صاقلرك دونمه سى ، بورولمه سى، (انقلاب صيف)= كون دونمه سى. بونك جمعى اولان [اِنْقِلاباتْ] تحولات ، تغيرات مقامنده قوللانيلير :
[انقلابات ادوار ودهور]

« شاهددر آكا بو انقلابك »
« كيم عاشق سين برآفتابك »
(فضولى)

« تاب عدلندن مجلا كاركاه انقلاب »
« فيض بختندن معلا باركاه آسمان »
(حقى)

اِنْقِلاعْ [ء] كوكندن قوپارلمق: [انقلاع شجر] نادراً قوللانيلير: [بواورومهٔ اتحادمدى الدهور فانوس خيال وجوده شمع ظهور اوله جق خلف مجهوللرى آره سنده دخى ،صون الانقلاع اولمغله — شفيقنامه]

اِنْقِهالْ [ء] ضعيف ، درمانسز اولمق. الفاظ معروفه دن دكلدر .

اِنْقِيادْ [ء] سرفرو ، اطاعت ايتمك، رام اولمق، خضوع اوزره بواونمق: [اوامر الٓهيه يه انقياد ايدنلر البته مظهر فوز وفلاح اولورلر] [اِنْقِياداً] = انقياد صورتيله، اطاعت ايده رك . [آسيا قطعه سنك قسم اعظمى جنكيز يلرك تحت اداره لرينه كچمكده بولنديغى صره لرده احراز

استقلال ایتمك الندە ایکن شهراه اطاعت وانقياددن آیرلامشـدر — ارطغرل — مشاهیر اسلام]

« اما بو اختلاف ایله مقصودی جمله‌نك »
« برخالقه خلوص ایله ایتمکدر انقیاد »
(لا)

اِنْقِضْ [ع] کوزل قوقو دیمکدر. مأنوس دکلدر .

اِنْقِیاضْ [ع] بیقلمق، چوکمك : [انقیاض بیت ، انقیاض بنا] قوللانیله بیلیر .

اِنْكاحْ [ع] نکاح ایتمك، ایدلمك. بومعناده (تَنْكیح) زیادە قوللانیلیر .

اِنْكارْ [ع] « اقرار » ك ضدی. نفی وسلب معناسنه‌در. بیلمه‌مزلك ، اویله دکلـدر دیمك . اصطلاحات حقوقیه مدعی طرفنـدن دعوی واسناد ایدیلن فعل وشیئ عدم قبول ایله رد ایتمکدر : [استفهام انکاری ، انکار حقیقت ممکن میدر]

« دکل لطفی خداوند کریمك قابل انکار »
« مکر انکار ایدن مجنون اوله یاطفل ، یااعمی »
(نابی)

« خلقده خشیت حق نادردر »
« کتم وانکار همان حاضردر »
(نابی)

« مجلس ارباب دل برلحظه سنسز اولمسون »
« حرمتك انکار ایدن عالمده حرمت بولمسون »
(نفعی)

« وه وه بونه شکوه ایتدم اظهار »
« صد توبه وصـد هزار انکار »
(شیخ غالب)

« لذتی انکار اولونماز بذل واسراف ایتمه‌نك »
« آه ضمننده اکر اندیشـهٔ وام اولمه‌سه »
(نابی)

اِنْكِبابْ [ع] یوزی اوستنـه دوشمـك ، قاپانمق ، [انکباب فرس ، انکباب استر] الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِنْكِتامْ [ع] میدانه چیقمه‌مق، مکتوم اولمق: [انکتام اسرار] نادراً قوللانیلیر .

اِنْكِدارْ [ع] سرعتله یورومك، دوشمـك ، دوکلمك . مأنوس دکلدر .

اِنْكِدامْ [ع] ایصرلمش کبی وجـودك بر طرف قیزارمق ، بره‌لنمك . نادراً قوللانیلیر.

اِنْكِسارْ [ع] قیرلمق. لسانمزده بومعناده حقیقی ومجا . زی اوله‌رق ایکی صـورتله استعمـال اولونور . مثـلا (انکسـار مرآت ؛ انکسار کوزه ، آینه‌نك انکساری) دینیلدیکی کبی (انکسار خاطر ، قلب عاشقك انکساری) ده دینیلیر :

[آوان محاصره برای قدر اوزامش و عصانك بر قاچ محاربه‌ده تپـه‌لنملری حسبیله سورتلرینه انکسارطاری اولمش بولندیغندن — قتیبه — مشاهیر اسلام]

« انکسار اهل دل ایتمز قبول التیام »
(عبدالله وصاف »

«آب حیوان اولسه ده وصلك كتیرمم یادمه»
«خیلی دمدر شیشهٔ خاطرده واردر انكسار»
(شیخ الاسلام یحیی)
«یارك تجلیاتی صحیفه ایله یز»
«آینهٔ دلمده اولان انكساردر»
(بهائی)
«اول مردایله‌دوشمز انكسارك»
«آینه سیدر جمال یارك»
(شیخ غالب)
«انكسار خاطره جرأت ایدن نادانلرك»
«شیشهٔ قلبن خدا ایتسون قرین انكسار»
§ تركجه‌ده (اِنْكِسارْ) بددعا مقامنده یعنی الله شویله فنا ایتسون ، الله بویله پریشان ایتسون معناسنده قوللانیلیر: [هرچوجق ابوینندن انكسار آلامغه چالیشمه‌لیدر، فقرانك انكساری آدمی پریشان ایدر]
«پك دیزكین اتمه خلق ایدیبور انكسار طور»
(معلم ناجی)
«انكساری یتشور قاصر ایسه»
«انتقامه چالیشور قادر ایسه»
(نابی)

اِنْكِسافْ [ع] كونش طوتلمق: [انكساف شمس] (كُسُوفْ) زیاده قوللانیلیر .
«كرفتار اولوب عقده‌یه مهركام»
«نمایان ایدی انكساف تمام»
(عزت ملا)

اِنْكِشاطْ [ع] خوف واندیشه‌دن بری اولمق، اورتو قالقوب یوز آچلمق . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِنْكِشافْ [ع] آچلمق: «انكشاف غنچه ، انكشاف ازهار» § آچیغه چیقمق ، آشكار اولمق : [انكشاف حقایق ، انكشاف خفایای امور]، [شانهٔ خامهٔ مشكل كشا یسیله بك چوق طرهٔ معضلات احوالك حل وانكشافنه موفق اولدیغیچون تیغ سرتیزك قوهٔ قاهرانه‌سنه قارشی قلم بدائع رقمك قدرت خارقهٔ ماهرانه‌سنی ارائه واثبات ایلمش ایدی — نظام الملك — مشاهیر اسلام]
«صفات وذات یكدیكردن اولماز برزمان منفك»
«ضیانك انكشافی شمسدن شمسك ضیادندر»
(نورس)

اِنْكِلالْ [ع] یاواشجه كولمك: [انكلال جانان] قوللانیله بیلیر . § كورلمك ، كسمز حاله كلمك: (انكلال سیف)

اِنْكِلیسْ [ع] یلان بالغی . (اِنْقِلیس) طرزنده دخی تلفظ اولونور .

اِنْماء [ع] آرتیرمق ، آرتیرلمق؛ نمالاندرمق ، نمالاندیرلمق : [انمای نقود ، انمای مزروعات] ینه بومعناده (تَنْمِیَه) زیاده قوللانیلیر .

اِنْماسْ [ع] «افساد» كبی بربرینه دوشورمك، دوشورلمك، قاریشدرمق. مأنوس دكلدر .

اِنْمِحاصْ [ع] كونش كسوفدن قورتلمق ، بدنده پیدا اولان شیش اینمك . قوللانیلماز .

اِمْلال {[ع] صبير يلوب چيقمق .
اِمْياز {[ع] آيرلق ، آچلمق .
اِمْياع {[ع] ازيمك ، مايع اولق .
اِنْواء {[ع] اوزاقلاشمق ، ايش بيترمك .
[*]

[*] بونلر الفاظ مستعمله دن دكلدر.

اِنْهاء {[ع] برماده يی برينه تبليغ ايتمك ، سوزی وياخود خبری يتشديرمك : [انهای ماده ، انهای كيفيت] § اصطلاحات رسميه جه برمأمورك مافوقنده كی مأموره يعنی آمرينه برماده يی حاوی يازديغی كاغد: [قاليقراطيه كمرك مأمورندن ملحقات نظارتنه كلن انها اوزرينه]، [حجاجك عراقدن عزل وتبديلنی حميت وانسانيت نامنه اوله‌رق بر صورت بی طرفانه ده وليده عرض وانها ايتدی — عمر ابن عبدالعزيز — مشاهير اسلام]
« بنی بر سمت مخالفده می كوردك آيا »
« نه صوچم وارسه افندم كرم ايت قيل انها »
(واصف)

اِنْهاج {[ع] عيان ، ظاهر اولق؛ عيان ايتمك ، ايدلمك
§ حيوانی يورمقله صولوتمق ، اثوابی اسكيتمك . برنجی معناده نادراً قوللانيلير : [قومانده سی آلتنه برفرقه ويرەرك دشمننه قارشی مأمور وانهاج ايلدی — اوزون حسن — مشاهير اسلام]

اِنْهاك {[ع] زياده عذاب ، اشكنجه ايتمك . مأنوس دكلدر .

اِنْهِداش {[ع] طالاشمق ، خرلاشمق: [انهداش كلاب]

اِنْهِدام {[ع] ييقلمق: [انهدام جدار ، انهدام جسر] ، [بزركان قبائل قريش خانۀ كعبۀ معظمه نك واسطۀ تزلزلات احوال وتصادم دبور وشمال ايله اندامنده سيمای انهدام نمايان اولمغين تشييد اساس تجديده تشمير دامن اهتمام ايتديلر — سيرويسی]
« تابوله آثار كردون انهدام »
« تا اوله اشعار موزون بردوام »
(لا)

اِنْهِزام {[ع] بوزولمق ، ازيلوب آلت اولمق : [انهزام اعدا] ، [همان يانندە كی بهادرلر ايله مغلوبيت وانهزامه يوز طوتمش اولان اردونك معاونتنه شتاب ايلدی كه بو اوردو سلجوقيلرك اردوسی ايدی — ارطغرل — مشاهير اسلام]
«شب محو اولور هميشه كه نجم سحر طوغار»
« انجام انهزامده مهر ظفر طوغار »
(رمى)

اِنْهِكاك {[ع] آشمق ، اثنای توليدده چانی كميكاری آچلمق . مأنوس دكلدر .

اِنْهِلاك {[ع] نفسنی تهلكه يه قويمق . الفاظ معروفه دن دكلدر .

اِنْهِماكْ { [ع] برشیئك، برایشك شدت میلان ایله اوستنه دوشمك ، سوركلی بر صورتده اوغراشمق . اكثریا مذموماتده قوللانیلیر . ذاتاً بو لفظ معنای كالی حاوی اولدیغندن [فرط انهماك ، كال انهماك] طرزنده قوللانیلهماز : [انهماك عشرت]، [شبهه یوق كه كلمات مذكورهده اسلاف دخی بزم حس ایتدیكمز غرابتك ذرهسنی حس ایتمش اولسهیدیلر اوقدر صیق صیق استعمالارینه انهماك كوسترمزلردی — فصاحت درسی — عبدالرحمن ثریا]

اِنْهِمامْ { [ع] پیر ، اختیار اولمق. مأنوس دكلدر .

اِنْیاقْ { [ع] حیرت ویومك، تعجب ایتدرمك . قوللانیلماز .

اِوْزْ { [ع] كوودهسی بودوراولان § قاز ، اوردك .

اِهانَتْ { [ع] حقسز اولهرق تحقیراتمك ؛ حقیروآلچق كورمك : [ابو جعفر المنصورك ابو مسلم خراسانی حقنده اهانت ودنائت كوستردیكی مسلمات تاریخیهدر .] ، [خلاصه : نهی صیغهٔ امرك منفیسی مثابهسنده بولندیغی جهتله امرك متضمن اولدیغی معنالرك اكثرینه یا تحریم وكراهت كبی متقابل ، یاخود تسخیر ، تعجیز، تكذیب، اهانت كبی موافقدر — میزان البلاغه — عبدالرحمن ثریا]

« راضی دكلسه كر بوكا ناموس دلبری »
« عشاقه دیرسه بویله اهانت یمان اولور »
(لاادری)

اِهْتِباصْ { [ع] عجله ایتمك § سوركلی قهقههلر ایله كولمك . مأنوس دكلدر .

اِهْتِداءْ { [ع] هدایت بولمق ، طوغری یوله كیتمك، مسلمان اولمق . (ایتمك) مادهسیله قوللانیلیر : [ولایات شاهانهده طبع ونشر اولونان غزتهلر مطالعه ایدلدكجه هیچ بر كونا تشویقات وقوعبولمدیغی حالده اهالئ محلیهدن اهتدا ایدنلرك اكسیك اولمدیغی مشاهده اولونور] (عرض اهتدا) دیمكه لزوم یوقدر . یالكز « اهتدا » یازلملیدر .

« مكونانه لزوم نبوتك ثابت »
« بوبرلزومكه آندندر اهتدای وجود »
«نورس»

اِهْتِزازْ { [ع] دیرنمك، تترهمك : (اهتزاز اوتار) § فرح وصفادن حركته كلمك ، صچرایوب اوینامق . جمعی [اِهْتِزازاتْ] :

عربیده دوشهجك كبی صاللانمهیه، زانغردامهیه ، آیاقلانمهیه [هزهزه] اطلاق اولونوركه (اِهْتِزازْ) بوندن مشتق دیمكدر .

«لرزه ویرسهك چوقمیدر اجسامهای كوپای راز »
«تا ابد ارواحه ساز شكردر مدار اهتزاز »
(معلم ناجی)

« كلدی اوزمان قیام ونازه »
« مانندهٔ سرو اهتزازه »
(نابی)

«موج اورر آینهٔ چشممده جوی اهتزاز»
«میل ایدنجه خاطره اول نونهالك صورتی»
(نورس)

اِهتِزام [ع] شدت رعد ایله بولوط چاتلامق § بوغازلامق § سرعتله کیتمك . مأنوس دکلدر .

اِهتِضاض [ع] برنسنه‌یی قیروب اوفالتمق § انسان تواضع ایله کبر نفسنی قیرمغه چالیشمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِهتِضام [ع] غصب اموال ایله ظلم ایتمك ، برآدمك جبراً مالنی آلمق . قوللانیلماز .

اِهتِماش [ع] قاریشقلق ، قاریشمق . مأنوس دکلدر .

اِهتِمام [ع] ایشه همّتله باقمق ، دقتله چالیشمق ، برشیئك ایی اولمه‌سنه اوزنمك . جمعی (اِهتِمامات) در . مفردی‌ده ، جمعی‌ده چوق قوللانیلیر:

«جهلی‌ده تحصیل ایچون البت ایدردك اهتمام»
«ممكن اولسه‌یدی فدای فضل ایله تغییر بخت»
(لا)

«سن بومجنونانه فکره‌ویرمه اصلا اهتمام»
(لا)

«منت‌اللّهه ایدوب هر منصبده معدلت»
« کاردین ودولته ایتدم فراوان اهتمام»
(عبدالغنی نادری)

« علی قوشی ایتسه کاوب اهتمام »
« نه ممکن بوله بر مربع تمام »
(عزت ملا)

اِهتِواز [ع] هلاك اولمق . [*]

اِهتِیاب [ع] قورقوتمق ، صاقنمق . [*]

اِهتِیال [ع] قورقمق . [*]

اِهجِیج [ع] درین دره ، ایرماق . [*]

[*] بونلر الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِهداء [ه] هدیه ایتمك ، ایدلمك ؛ هدیه کوندرمك ، کوندرلمك :
(اقمشهٔ نفیسه اهدا ایتمکله ، روح شهیده برسورهٔ اخلاص اهدا ایدوب)

«سنسین ایدن اهدا نیجه کم‌کشتهٔ راهی»
شو مصراعده کورلدیکی وجه ایله هدایت ایتمك ، هدایته ایریشدیرمك معناسنده استعمال ایتمه‌ملیدر .

« فریادیکه بتدی حسن یکتا »
« برتیغ مجوهر ایتدی اهدا »
(شیخ غالب)

« ایدوب نرم ودرشتی‌لامسه تعیيننه موقوف »
« مشامی بویه وقف ایتمش‌مذاقه لذتی اهدا »
« نابی »

اِهدار [ع] لغو ایتمك ، باطل قیلمق ، حکمسز براقمق :
(اِهدارِ دَم) = مقتولك دیتنی قاتلدن آلدیرمه‌مق .

اِهْذار [ع] هذيان ، صاچمه سويلهمك . استعمال ايديله‌بيلير .

اِهْراف [ع] مال نمايله بركتلنمك آرتمق . قوللانيلماز .

اِهْراق [ع] دوكمك ، دوكلمك : [اهراق دموع] مأنوس دكلدر .

اِهْزال [ع] هزل ايله مشغول ايتمك ، ايدلمك . § حيوان ضعيفلامق . نادراً قوللانيلمشدر .

اِهْلاك [ع] هلاك ايتمك ، اولدرمك ، اولديرلمك : [اهلاك اشقيا ، اهلاك حشرات ، شدت شتا مناسبتيله شهره تقرب ايدن قوردلر براختيار چوبانى اهلاك ايتمشلردر] ، [خطوهٔ هجومنى « حويزه »يه آتەرق اورالرینی دەبالتسخیر بنه برخیلی بیگناهی اهلاك ایتدی — اسماعيل صفوى — مشاهير اسلام] ، [اراقهٔ دماده صبر ووقارى الدن قومه‌يوب جائزكه اهلاك وافنادن صكره اول شخص مغضوبك ايفاسنده نوعاً فائده مشاهده قلنه — منشور سلطان عثمان — مشاهير اسلام]

اِهْلِيلَج [ع] برنوع علاجدركه ايكى درلواولور . تركجەده (قاره هليله ، صارى هليله) دينيلير . (اِهْلِيلَجِى) = تام كروى اولمه‌يوب يومورطه شكلنده بولونان .

اِهْمال [ع] برنسنه‌نك ، بر شيئك اوستنه دوشمه‌يوب بوشلامه‌سى ، بوشلامق ؛ حاليله براقمق ، براقلمق ؛ ترك ايتمك ، ايدلمك : « جناب الله اهمال دكل امهال ايدر — كلام مشهور » [اهمال امور ، مصالحك اهمالى جائز دكلدر] ، [مملكتك هانكى كوشه‌سنده برشرارهٔ فساد ظهور ايتسه بردقيقه بيله اهمال ايتمكسزين سرعت و شدت فوق العاده ايله تسكين واطفا ايدردى — عبدالرحمن الاموى — مشاهير اسلام]

« چون دوشدى مجالك ايتمه اهمال »
«كل نزركى طوت امانتك آل »
(فضولى)
« ترتيبده اولمق ايله اشكال »
« تنظيمده بنده ايتدم اهمال »
(مقدمه)
« چون كچدى بوحال ايلەمه وسال »
« وقت اولدى كه ايتمه‌يه غم اهمال »
(شيخ غالب)
« دينسه‌اسكندر هالكدراولورهرآينه »
« منقلب تمثال اهماله هالك صورتى »
(نورس)
« كيمسه اقدام ايده‌من اهماله »
(عطائى)

اِياب [ع] عودت ، كرى دونمك : « اياب قافلهٔ حج » [اياب وذهاب] = كيدوب كلمك .

اِياد [ع] آلت تأييد ، مدار تقويت ؛ قوتلندرمك .

اِيادَت نادراً قوللانيلمشدر .

ایباء { [غلط] طوغریسی (اباء) در. اوکا باقگز .

ایباس { [ع] قوروتمق، قورودلمق. مأنوس دکلدر .

ایك [ف] صنم ، بت ، خاچ.

ایثاد [ع] قازیق چاقمق. قوللانیلماز.

ایتار { [ع] نك براقمق § صلاة وترقیلمق. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

ایتکال { [ع] ینیرجه علتنك پیدا ایتدیکی اثر، یاره ینیکی . اصطلاح طبیدر .

ایتلاف { [ع] «ائتلاف» طرزنده استعمالی معروفدر . لسانمزده الفت ایتمك، اویوشمق، آلشمق معناسنده قوللانیلیر . عربیده اولدیغی کبی بریکمك معناسنده استعمالی شایع اولمامشدر: [بین‌الدول ایتلاف حصولی مأمولدر ، هر کسجه مطلوب اولان مادهٔ ایتلاف حاصل اولمه‌دقجه] جمعی [ایتلافات] : [ایتلافات دولیه، ائتلافات جاریه]، [شودرت شاعر نادره کفتار برمدت کمال اتحاد وائتلاف ایله تشکیل مجالس الفت ومشاعره‌یه ابتدار ایله‌مش اولدقلری حالده — فردوسی — مشاهیر اسلام]

ایتمان { [ع] امانده اولمق، امین بولونمق، امنیت ایتمك. (مؤتمن) بوندن مشتقدر .

ایثار { [ع] اسیرکه میوب ویرمك ، جومردجه‌سنه صاچمق، بذل ایتمك : [ایثار نقود ، ایثارجان، ایثار اموال] § عربیده اولدیغی کبی اختیار ایتمك، سچمك معناسنده استعمالی معروف دکلدر . [سعادتسرای مدنیتی تزیین ایتمکده اولان بوقدر جواهر کمالاتی انسانیتك دامان استفاده‌سنه ایثار ایتمشلردر — کمال]

« خندهٔ سکرین ایدوب ایثار »
« دیدی اول طوطئ شکر کفتار »
(وحید)

« طوتسه دنیایی نوله شهرت لطف وکرمك »
« ایتمه‌ده مکرمتك عالمه ایثار مرام »
(نفعی)

« برتوندن آیاغك آلتنه آق دیبادوشه‌ر »
« بزمکه ایلرشرارندن کهر ایثار شمع »
(ریاضی)

ایثام { [ع] کناهه صوقمق ، صوقلمق . معروف دکلدر.

ایثان { [ع] مالی چوغالتمق ، چوق بخشش ویرمك . قوللانیلماز .

ایجاب { [ع] واجب، لازم قیلمق : [(تابه) تاوه‌نك قیزمه‌سی ایجنده‌کی یاغك اریمه‌سنی ایجاب ایدر] § واجب اولمق ، لازم کلمك : [تاوه قیزنجه ایجنده‌کی یاغك اریمه‌سی ایجاب ایدر.] بوکلمه عربیده یالکز متعدی اوله‌رق مستعمل ایسه‌ده بالاده کوستردیکی وجه ایله لسانمزده هم متعدی، هم

لازم اولەرق قوللانیلیر. [تقابل ایجاب وسلب] = فن بدیعه عائد بر صنعت مقبولەدر. (بالایجاب، حسب الایجاب، ایجاب مصلحت) جمعی [ایجابات] :
« ایجابات سیاسیه »، [افغانلیلر اسلافی زمانندن بری فرصت بولدقجه ممالك بابریه یه هجوم وتسلطدن خالی قالمدقلرندن بونلری دائما مشغول ایدەرك قوتلرینی قیرمق اتخاذ ایتدیکی مسلك سیاسی ایجاباتندن ایدی — جلال الدین اکبر — مشاهیر اسلام] ، [نسبت تامه ایسه متکلمك سکوتی جائز اولەجق وجه ایله اجزای کلامك کرك سلباً ، کرك ایجاباً بری برلرینه تعلقی .وارتباطندن عبارتدر — درس بلاغت — عبدالرحمن]

«بو بازارفنادەشرط ایجاب وقبول اولماز»
(عونی)

« زهی واجب که ایتمش ممکنك ایجادینی ایجاب »
« کمال رحمتندن ایلەمش معدوم ایکن احیا »
(نابی)

ایجاد { [ع] وجوده کتیرمك ، کتیرلمك ؛ یوقدن وار ایتمك ، ایدلمك: [ایجاد کائنات، ایجاد عوالم] § یکیدن برشی چیقارمق ، چیقارلمق : [فونوغرافی آمریقالی « ادیسون » ایجاد ایتدی ، دومانسز باروتك ایجادی] (ایجاد کردە) = ایجاد ایدلمش.

«پسند ایتمش نوای نقش نوایجادك ای بلبل»
(فصیح)

« نەعشق علت ایجاد عالم مشهود »
(سامی)

« اول مقصد کن فکان ایجاد »
« فرمان خدایه اولدی منقاد »
(عطائی)

« اثر حکمتیدر یرله کوکك بنیادی »
« طولو بوش جمله ید قدرتنك ایجادی »
(شناسی)

«ضروریدر بتون بیع وشراسی سوق ایجادك»
« بو بازارفادە شرط ایجاب وقبول اولماز»
(عونی)

ایجار { [ع] کرایه ویرمك ، ویرلمك : [ایجار دکان ، خانەنك ایجاری] § کرا آقچەسی :(دکان ایجاری ، طول قادین دکاندن آلدیغی ایجار ایله کچینیر، بورج اودەنیر بیتر فقط خانه ایجاری بیتمز)، « ایجارواستیجار مقاوله نامەسی » = کرایه ویرن ایله کرایه طوتان آراسنده تنظیم وتختیم قیلنان کاغد .

ایجاز { [ع] سوزی قیصه سویلەمك ؛ مختصر ، طوپلو ، آز سوز دیمك ، سوزی قیصه کسمك: [ایجاز و اعجاز] فن بلاغتجه تعریف ایدلمك ایستەنیلیرسه [ایجاز] = معنای مطلوبی محتوی اولان قیصه بر تعبیر ایله افادۀ مافی الضمیر ایتمکدر. (ایجاز) «اطناب» ایله « مساوات » ك آراسی .
[ایجاز مخل] = بیانی مطلوب اولان فکری ، معنایی بوزەجق ایجاز دیمك اولوب [اطناب ممل] یعنی اوصانج ویرن اطناب مقابلیدر . بناءً

علیه التزام بلاغت ایدن کرك تقریر ، کرك تحریرده بونك ایکیسندن دخی اجتناب ایتمه‌لیدر .

[ایجاز حذف قرینهٔ لفظیه یاخود عقلیه‌نك وجودینه مبنی کلام یا اجزای کلام ، یاخود متممات کلامدن برینك حذفنه اطلاق اولنور — میزان البلاغه]

ایجاع [ع] وجع ویرمك، ویرلمك؛ آغریتمق ، آغریدلمق : (ایجاع بطن) استعمالی نادردر .

ایحا [ع] « وحی » دندر. سوق ایتمك ، کوندرمك کبی معانی‌یی افاده ایدر . اصطلاحات صوفیه‌جه « الهام » کبی صورت خفیه وسورت معنویه ایله روحه القای معنی دیمکدر .

ایحاش [ع] برکیمسه‌نك ناموسنه طوقونمق ، طوقونلمق؛ برشیٔ قاریشدیرمق دیمکدر. مرحوم (معلم ناجی) لغت کتابنده بو لفظ « توحیش »ه بدل قوللانیله‌بیلیر دیمش ایسه‌ده عربیده مستعمل اولان معانیٔ مسروده‌یه نظراً او مقامده قوللانیلماسی اولی اولور ،

ایحال [ع] برکیمسه‌یی تهلکه‌یه ، ورطه‌یه دوشورمك ، بر کیمسه چاموره دوشورلمك . مأنوس دکلدر .

ایداب [ع] تعمیم عدالت ایتمك § ضیافته چاغرمق . قوللانیله‌بیلیر .

ایداع [ع] امانت براقمق براقلمق؛ امانتی قبول ایتمك، ایدلمك . اصطلاحات فقهیه‌دن اولوب برکیمسه اموالنك حفظنی دیکر آدمه احاله ایتمك، براقمق دیمکدر : [چالق احمد پاشانك عزلندن برهفته صکره لمصلحةٍ سرایه دعوتله یدندن مهر همایون اخذ وانتزاع وسلحدار حسن پاشایه ایداع اولنوب— شفیقنامه]

ایدام [ع] بتشدرمك، بتشدیرلمك § برشیٔ اتمکه قاتیق ایتمك، برشی قاتیق ایدلمك. الفاظ مستعمله‌دن دکلدر . طاشلق اولمایان محکم ، قاتی یره [ایدامه] دینیلیر .

ایدان [ع] بر نسنه‌یی قیصالتمق ، برشی قیصالدلمق § برقادین ضعیف ، چلیمسز چوجق طوغورمق. مأنوس دکلدر .

ایذاء [ع] اینجتمك ، اینجیدلمك : [ایذای ابوین موجب خسران دارین‌در]

« بیهوده دکلمی طبعی ایذا »
« سوز یرینه‌سویله‌مك معما »
(مقدمه)

ایذان [ع] بیلدیرمك ، بیلدیرلمك: [ادات ایذان، ایذان کیفیت، وقت صلاتك ایذانی] (لغت ناجی)ده کوسترلدیکی وجه ایله « وقت صلاتك (اذان ایله) ایذانی » جمله‌سنده‌کی (اذان ایله) قیدینه لزوم یوقدر . زیرا بولفظ ذاتاً اذان اوقومق معناسنی محتویدر .

ایراء { [ع] برآدمه جیله کوسترمك، احسان ایتمك § چاقمقدن آتش چیقمق ، پارلامق : [بو لر اداره ٔ کاسات قیل وقال ایله سرکردان نشوه ٔ سکون اوله‌میوب نه دکلو ایرای زناد رأی ایتدیلر ایسه ایقاد فتیله ٔ زجاجهٔ استصواب ایده جك شراره‌یی تحصیل ایله قریرالعین مشاهده ٔ روشنایی ایده‌مدیلر — شفیقنامه]

ایراث { [ع] ویرمك ، سبب اولمق ، حصوله کتیرمك، کتیرلمك . اکثریا محذوراتده استعمال اولونور: [ایراث قضا، ایراث ضرر، ایراث فتور ، ایراث خسار ، ایراث کدر ، ایراث مضرت] ، [بیتنده کی « مدنك » کلمه سنه دنك اوله رق صره سنجه برچوق کلمه‌لر دیزلمش وبو مناسبتله معناسی ظاهره چیقمش ایسه ده ینه قوه ٔ سامعه‌یه ایراث ایلدیکی غرابت باقیدر — میزان البلاغه]

« بی‌مهری ٔ چرخ ایتسه‌ده ایراث مذلت »
« کمیا بدر ارباب هنر عزتی واردر »
(نابی)

« دیدیلر که برعلت ایراث ایدر »
« دیدم بوندن افزون نه احداث ایدر »
(عزت ملا)

« چند روزه کل اقبال چمنزاز فنا »
« ایدر البته دماغ دله ایراث زکام »
(نابی)

ایراد { [ع] وارد قیلمق، قیلنمق؛ کتیرمك، کتیرلمك: [ایراد مثل ، ایراد نطق ، ایراد براهین ، ایراد شواهد] ، [قتیبه بالجمله عسکرینی بریره طوپلایه‌رق ایراد ایتدیکی برخطبه ایله عروق غیرت وشجاعتلرینی تحریك ایتدیکندن — حجاج — مشاهیراسلام]

« دست بردست طوروب پیشکه جاهنده »
« بحردن قطره ٔ اوصافنی ایتدم ایراد »
(نعت شریف — نابی)

« مبنای بنای خیر آباد »
« برخیرسزك کالن ایراد »
(شیخ غالب)

« سعدی اکر ایتمه‌سه‌یدی ایراد »
« کیم ایلر ایدی اتا بکی یاد »
(لا)

§ واردات ، عقار، کلیر : [ایراد ومصرف دفتری، ایرادیله کچینیر برآدم ایدی، مصرفی ایراده اویدرمه‌لی باشقه چاره یوق]

« وزنه چك مصرفن ایرادك ایله »
« راحت اهل ایله اولادك ایله »
(نابی)

« حوض صد رخنهٔ مصرف پر اولورمی نابی »
« کسب دستك ایکی فواره ٔ ایرادندن »
(نابی)

« مصرفك اویدوره کور ایراده »
« تاکه غمدن اوله‌سین آزاده »
(وهبی)

« محنتن آکلامایان مصرف ایله ایرادك »
« سفره‌دن لذت آلیر زمره ٔ خدام کبی »
(نابی)

ایراط { [ع] ورطه‌یه دوشورمك ، دوشورلمك: [ایراط دشمن، اعدانك ایراطی]

ایرمان { [ف] طالقاووق § بلا دعوت ورخصت بر محله دخول ایدن آدم § اکردتی «عاریت». § آرزو، اشتیاق. § پشیمانی، ندامت. (ایرمانسرا‌ـی) = مسافرخانه، مجازاً دنیا دیمکدر .

ایزاء { [ع] «احسان» ه ، کوریلن ایلیکه فوق‌العاده مقابله ایتمك § طایامق ، محتته اوغراتمق § معارضه ایتمك ، قورقتی . نادراً قوللانیلمشدر.

ایزار { [ع] کسب ایتمك § بریری بنا ایدنمك § تحکیم ایله‌مك . مأنوس دکلدر .

ایزبه { [اسلاوجه‌دن] روایته کوره بوکلمه‌نك اصلی (ایزبا) اولوب قزاق طائفه‌سنك قامش وچالی چیرپیدن یاپدقلری کلبه دیمك ایمش . لساننزده قویطی ، کورنمز، چقور، چوپلك، خراب یرلره (ایزبه) دینیلیر .

ایزد { [ف] الله ، تکری : (ایزد متعال) فتح زا ایله‌ده تلفظی جائزدر . بوکلمه ادبیات قدیمه‌ده قوللانیلمش ایسه‌ده شمدی مهجور حکمنده‌در.

« ایلدی صوکره آنك ایزد پاك »
« کففی خاك و بخارین افلاك »
(خاقانی)

ایساخ { [ع] کیرلتمك، کیرلدلمك: [ایساخ لباس ، اثوابك ایساخی] مأنوس دکلدر .

ایسار { [ع] صاحب ثروت ، زنکین اولمق . الفاظ
ایساغ { مأنوسه‌دن دکلدر .

ایساف { [ع] اسفندرمك ، طارلتمق ، طارلدلمق : [ایساف اودّا ، ابوینك ایسافی شان آدمیته یاقیشماز]

ایساق { [ع] یوکلتمك ، یوکلدلمك § میوه چوق اولمق . قوللانیلماز .

ایستاده { [ف] آیاقده طورمش : [ایستاده ساحهٔ احترام اولان عساکر عثمانیه]

ایشاء { [ع] بیلمك، معنی چیقارمق § برشیء یواش یواش چیقارمق . قوللانیلماز .

ایشاع { [ع] آغاج چیچك آچمق: [ایشاع اشجار]

ایشاغ { [ع] بخششی آز ویرمك. مأنوس دکلدر .

ایشاق { [ع] ایلیشمك، طرتواق. الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

ایشقنه { [روجه‌دن]قارمرجان بالغی .

ایصاء { [ع] وصی نصب ایتمك ، ایدلمك: [شیخ افندی فلانی ایصا ایتدی، فلانك ایصاسی] § وصیت ایتمك، ایدلمك : « ایصای انفاق ایتام »

ایصاد { [ع] قاپویی قاپامق، کلیدله‌مك . مأنوس دکلدر.

ایصال { [ع] واصل قیلمق ، واردیرمق ، ایرشدرمك، ایرشدیرلمك: [ایصال جنود، ایصال نقود، ایصال ذخایر ، سفائن مطلوبه‌نك بر آن اول ایصالی]، [صمصام فاتحانه‌سیله ممالك وسیعه‌سنك بر اوجنی جیحونه دیکر اوجنی سنده قدر ایصال ایله‌مش — اوزون حسن — مشاهیر اسلام]

« آبه ایصال حرارت قیلسه اما شدتی »
« برق اوررهر قطره‌دن بیك کورهٔ آتش‌فشان »
(کاظم پاشا)

« سن نامه یاز ایله‌یم بن ایصال »
« بردم دخی بویله خوش کچرحال »
(شیخ غالب)

ایضاح { [ع] واضح قیلمق، قیلنمق؛ عیان ایتمك ، ایدلمك ؛ آچیق آڭلاتمق، آچیق آڭلادلمق: [ایضاح کیفیت، ایضاح ماده، ایضاح مرام، مسئله‌نك ایضاحی] جمعی اولان (ایضاحات)ده قوللانیلیر: « ایضاحات مطلوبه ، ایضاحات کافیه ، اعطای ایضاحات» [بو محلده ایضاح مدعا ایچون عبارت کشافی بعینها نقل ایلدم که خواننده سریعاً واصل مرام اوله — سیرویسی] ، [بو ایضاحاتدن آڭلاشلدیغنه کوره تنافر کلمات اور نسبیه‌دن اولوب بر لسانك مخارجنه کوره منفور اولان کلمه — میزان البلاغه]

ایغال { [ع] پك اوزاق کیتمك § عجله ایله بر آدمی بر محله صوقمق : [« ایغال » ڭ = معنای اصطلاحیسی مبالغه مقصدیله یاخود تحقق ایچون بر قیدك علاوه‌سی دیمکدر — میزان البلاغه — عبدالرحمن ثریا]

ایغار { [ع] صویی قاینادوب قیزدرمق ، قاینار صوده خاشلامق . مأنوس دکلدر .

ایغریب { [روجه‌دن] قایه ، قاپش معناسنه اولوب دالیانلرده قوللانیلان بیوك بالق آغی دیمکدر . «ایغریب ایتمك» حیله ایتمك معناسنه عوامه مخصوص اصطلاحاتدندر.

ایفاء { [ع] وفا ایتمك ، ایدلمك ؛ عهدی طوتوب یرینه کتیرمك، یرینه کتیرلمك، اوده‌مك، اوده‌نلمك : [تعهداتنی ایفا ایتمه‌دکجه ، ایفای دین ، ایفای وظیفهٔ ابوت، ایفای رسم تسعید وتبریك]

«کیم اولور مقتدر ایفایه بحق آیا»
«بن که بو حسن طبیعتله اولورسه‌م دلتنك»
(کاظم پاشا)

« نخل کلباری قیلوب دفع ترح »
« ایتدی عالملره ایفای فرح »
(خاقانی)

« دنیاده ثناسن ایلر ایفا »
« عقباده ایکن ده نامن ابقا »
(ملا)

« کریما جاهلان نعمتز ممکن ، یدر بزدن »
« بودگلو نعمتك ایتمك حقوق شکرینی ایفا »
(نابی)

ایقاد [ع] یاقمق ، یاقلمق: [ایقاد قنادیل ، ایقاد نائرهٔ شقاوت ، فانوسلرك ایقادی] ، [مدرسین کرام خدمتنده اعمال ذهن وقاد وفتیل ضمیر کبریت قبوان قدح زناد اجتهاد ایله ایقاد ایتدکدن صوکره — ذیل عطائی — جلد ثانی — صحیفه ٤٨٩]

« نوری آرایش قندیل سرا پردهٔ حق »
« پرتوی نائرهٔ حبه مدار ایقاد »
(نابی)

« زائر قبرکه خود وعد شفاعت معلوم »
« نیجه قابل که بنی ایده جهنم ایقاد »
(نابی)

ایقار [ع] آغر یوك یوكلتمك ، یوكلدلمك ؛ حیوانك طیرناغنی طاشـه چارپدیروب رخنه دار ایتمك . مأنوس دکلدر .

ایقاظ [ع] کوز آچدرمق ، آچدیرلمق ؛ او یاندرمق ، اویاندیرلمق: [ایقاظ نائم ، طفل خوابیده‌نك ایقاظی] § مجازآده استعمال اولونور. مثلا [ایقاظ غافل ، اوسرسمی ایقاظ ایتمه‌لی ، کرانخواب غفلته دالمش کیتمش اولان اوبیچاره‌یی ایقاظ ایتمك ، مقتضای شان آدمیتدر] ، [عثمانلیلرك بکلقوزه قدر کلملری روم ایمپراطوری (اوچنجی اندرونیقوس)ی رقدهٔ غفلتدن ایقاظ ایلدیکندن — سلطان اورخان — مشاهیر اسلام]

« ابنای زمان مائل ایقاظ فسوندر »
« کهواره‌ده‌کی کودکنك شرینه ننی »
(لاادری)

« کویا قیریلور الندە الفاظ »
« مضمونلری روحی ایلر ایقاظ »
(لا)

ایقاع [ع] وقوعه کتیرمك ، کتیرلمك ؛ پیدا ایتمك ، میدانه چیقارمق ، چیقارلمق : [ایقاع فتنه ، ایقاع مشکلات ، ایقاع شورش ، ایقاع موانع] ، [بوراجقده اسناد دن مقصد یالکز نسبت تامهٔ خبریه اولمایوب نسبت تقییدیه ، نسبت ایقاعیه‌یه دخی شمولی واردر — میزان البلاغه]

ایقاف [ع] مالی وقف ایتمك ، مال وقف ایدلمك § طوردرمق ، طوردیرلمق : [ایقاف اراضی ، املاکك ایقافی] ، [طقسان سکز تاریخنده قضاسی حالنده ادای مناسك حج وطواف وزامله عزیمتن حرم محترمده ایقاف ایدوب سنهٔ مزبوره ذی القعده سنده منفصل ومسند حکومتلرینه بك زاده افندی واصل اولدی — ذیل شقایق — جلد ثانی — صحیفه ٤٤١]

ایقان [ع] یقین حاصل ایتمك ، ایدلمك ؛ شبهه سز بیلمك . ایی بیلمك : [ایقان حق ایمان کامله منوطدر] ، [مرصد علم وعرفان ومدبر فضل وایقان اولان نزد حکمت پیوند ولی نعمیلرنده دخی زایجهٔ حال وقالندن احکام لیاقتی واقران وامثالنه تفوق ورجحانیتی ظاهر اولور — منجم باشی‌یه تذکره — عاکف پاشا] ، [ابوالسعود زاده محمد افندی یرینه اسکدارده والده

سلطان مدرسه سنده محراب نشین تحقیق وایقان اولوب — ذیل شقایق — جلد ثانی صحیفه ٦٦٠]

« باشقه بر عالم ایدر وجدانی »
« او بقا عالمنك ایقانی »
(معلم ناجی)

«ملكه وضع ایتدیکی قانونی کورهیدی آندن»
«بو علی ایلر ایدی کسب شذای ایقان»
(شناسی)

ایکاء [ع] طایاق قومق ، طایامق § بخل، تبریلك کوسترمك. مأنوس دکلدر .

ایکاح [ع] بی تاب قالمق ، قالقمق § فراغت ایتمك، ایدلمك، قوللانیلماز .

ایکار [ع] طوالدرمق، طولدیرلمق: [ایکار کوزه ، ایکار کوب ، اکوازك ایکاری]

ایکال [ع] حقه تسلیم امور ایتمك، متوکل بولونمق . مأنوس دکلدر .

ایلاء [ع] یمین ایتمك . عرف شرعده زوجك بر مدت معینه ایچون زوجه یه تقرب ایتمه مك اوزره اولان یمینی دیمکدر .

ایلاج [ع] ولوج ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : کیردرمك ، کیردیرلمك . نادراً قوللانیلمشدر .

ایلاد [ع] طوغورمق ، طوغورتمق . (تولید) زیاده قوللانیلیر .

ایلاس [ع] کنایه وتعریض صورتیله سویلهمك ، سویلهنلمك : [ایلاس کلام]

ایلاف [ع] الفت ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : آلشدرمق، آلشدیرلمق : [ایلاف ارباب زراعت، تجارك ایلافی] [تألیف] باشقه معناده قوللانیلیر .

ایلام [ع] المناك ایتمك ، ایدلمك § دوکون طعامی ترتیب ایتمك ، ایدلمك . مأنوس دکلدر .

ایلخان [جغتای] مغول حکمدارلرینه مخصوص برعنوان قدیمدر . ایرانده « قاجار » عشیرتنك بیوکنه‌ده بو عنوان ویریلیر . [اولجه ملوك مجاورهدن (ایلك ایلخان) ی فساده تحریك وتشویق ایلهمسنه مبنی — سلطان محمود غزنوی — مشاهیر اسلام]

ایماء [ع] اشارت ایتمك، ایدلمك؛ قولاً وفعلاً بلیرسزجه ، قابلی برصورتده آکلاتمق، آکلادلمق: [اوسوزیله آرتق قبول ایدهمیه‌جکنی ایما ایتدی ، هیچ اولماز ایسه بو ماده‌نك ایما ایدلمه‌سی لازم دکلمی ایدی؟]

« هاروت نگاهی ایتسه ایما »
« افتادهٔ چاه اولور زلیخا »
(شیخ غالب)

« خاتمك نامی‌قالوب فص جهانده بی‌نقش »
« اولونور باب سخاده سکا ایمای بنان »
(شناسی)

« نطق حال ایله رموز اشیا »
« ذوالجلال اولدیغن ایلر ایما »
(خاقانی)

« بذله سنج اولسه‌ڭ سنی‌ایما ایله ایلرمذاق »
« مجلسك دانا روش نادان یاوه گستری »
(نظیم)

ایمان { [ع] اینانمق ، قلب ایله تصدیق واعتقاد ایتمك ، شریعتی قبول ایله خضوع کوسترمك. معنای شرعیسی « قلب ایله تصدیق و لسان ایله اقرار » دیمکدر . شرعاً ایمان مقلد مقبول، ایمان یأس مردود در . لسانمزده [ایتمك ، کلمك ، کتیرمك] ماده‌لریله قوللانیلیر :

« اهل ایمانه نظافت لازم »
« جامه‌ده یعنی طهارت لازم »
(وهبی)

« شبولری شبچراغ ایمان »
« کلبرك خزانی جوهر جان »
(شیخ غالب)

« درآل عبادر ملجائی ارباب ایمانك »
(لا)

« مانند بلال صاحب عرفان »
« نور سیه ایچره نور ایمان »
(شیخ غالب)

« رومه کلوب دولت ایمان کبی »
« ایتدی نزول اول یره قرآن کبی »
(عطائی)

« نه در دینی اول غمزهٔ ساحرك »
« مسیحایه ایمانی یوق کافرك »
(عزت ملا)

« دین وایمانه خیر ایله‌مه‌ین »
« خیر ایدرمی وطن و ملتنه »
(کاظم پاشا)

« مؤمنك تشنهٔ مال وجانی »
« منعدم مرحمت وایمانی »
(نابی)

ایمپراطور { [لاتینجه‌دن Impé-ratore] آمر ، قوماندان معناسنه‌در . اصطلاحات سیاسیه‌جه بیوك حکمدار، حاکم مطلق دیمکدر : [متوفی المانیا ایمپراطوری «فره‌دریق» غایتله حلیم، عاقل برذات ایدی] ، [ایمپریال Imqériale] شاهانه ، ایمپراطوره متعلق دیمکدر . [سلطان اورخان غازی ایسه سکز بیك کشی ایله علم طاغی وقایش طاغی طرفلرنده بولنه‌رق برادری علاءالدین پاشا ایله ایمپراطورك قوماندانی التنده‌کی روملری شدتلی شدتلی چارپمقده ایدی — مشاهیر اسلام]

ایمپراطوریچه { [لاتینجه‌دن Impératrice] قادین اولان بیوك حکمدار ، بیوك حکمدارك زوجه‌سی : [اوچنجی ناپولئونك زوجه‌سی ایمپراطوریچه

« اوژەنی » الیوم انکلتره‌ده‌کی کاشانهٔ خصوصیسنده عزلتنشین بولونیور ، هندستان ایمپراطوریچه‌سی]

اینْ { [ف] یقین ایچون اسم اشا- رتدرکه ترکجه‌سی « بو » دیمکدر. اوزاق ایچون‌ده اسم اشارت (آن) درکه ترکجه‌سی « او » دیمکدر. لسانمزده یالکز اوله‌رق قوللانیلماز : [بعدازینْ] =بوندن‌صوکره، [بِنابَرینْ] = بونك اوزرینه بنا اولونه‌رق . بو ایکی ترکیبده (اینْ) ك همزه‌سی حذف اولونور .

[اینْ‌وآن، آنْ‌واینْ] = شو، بو دیمکدر :

« بردر بو بزمگاه حماقتده آن‌واین »
(عزت ملا)
« این دم که زشاعری اثر نیست »
« سلطان سخن منم دیکر نیست »
(شیخ غالب)

ایناس { [ع] انسیت اینديرمك ، وحشتدن کچیرمك ، آلشدیرمق ، آلشدیرلمق . بو نادراً و (تأنیس) دها زیاده قوللانیلیر : [ایناس حیوانات]

ایناف { [ع] بر شیدن استنکاف ایچون بر آدمی غیرته کتیرمك . نادراً قوللانیلمشدر .

ایواء { [ع] بر یره قوندیروب آرام ایتدیرمك ؛ بر محله یرلشدیروب مسکن طوتدرمق ، طوتدیرلمق . اکثریا (اِسْکانْ) ایله برلکده قوللانیلیر : [اسپارطه‌یه‌سوق ایدیلن مهاجرینك ایوا واسکانی ایچون مأمورین محلیه‌طرفندن ابراز کمال غیرت اولوندیغی ، ایوای مسافرین] ، [فیض‌الله افندی‌یی واولادینی مؤلف رساله‌نك ضبطنه نظراً پراوادی قصبه- سندن دوندیروب آلاجه حصارده ایوا وتوقیف وراشد تاریخنك روایتنه کوره ینه ادرنه‌یه جاب واغا قپوسنده حبس وتسجین ایتدیردی — روضة الکاملین]

« دماغی ایله‌یوب خلوتسرای قوت‌تصویر »
« اوعالی قصرده شاه خیالی ایله‌مش ایوا »
(نابی)

ایوارْ { [ف] وقت عصر، ایکندی: [نماز ایوار] = ایکندی نمازی .

ایوازْ { [ف] دوزلمش ، قوشولمش ، حاضرلانمش معناسنه‌در . [ایوزْ ، ایوازه ، ایوزَه] طرزنده دخی قوللانیلیر . الیوم ترکجه‌ده [آیوازْ] دیه قوللانیلان لفظ بودر .

ایهام { [ع] وهم وشبهه‌یه دوشور- مك ، دوشورلمك ؛ رموز وکنایه ایله سویله‌نیلن سوزك معنای بعیدینی قصد ایتمك ، ایدلك § بری قریب ودیکری بعید ایکی معنایی حاوی برکلمه‌یی ایراد ایله معنای بعیدی اراده

ایتمکدن عبارت بر صنعت بدیعیه‌درکه بوکا (توریه) ده دینیلیر : [بو جهت کوزه‌دله‌یوب « ایهام تضاد » خاطرینه رعایت‌ایدلمش اولدیغی ادنی بر ملاحظه ایله آکلاشیلور — میزان‌البلاغه]

جمعی [ایهامات] : ایهامات قبیحه، ایهامات غلیظه .

« میان کفتکوده بدمنش ایهـام ایدر قبحن »
« شجاعت‌عرض ایدرکن مرد قبطی‌سرقتن‌سویلر »
(راغب پاشا)

« یازدیغك اول خط تعلیق حیات افزانك »
« شیوهٔ حرفی ایدر روح عمـاده ایهـام »
(جوری)

ایهان [ع] برینـه ایراث وهن ایتمك، برآدمی ضعیف، قوتسز طوتمق؛ مجازاً آشاغی طوتمق، تحقیر ایتمك . نادراً استعمال اولونور.

ایه‌روغلیف [اصلی یونانیـدن [Hiéroglyphe بو صورتله تلفظی (ه) ایله تلفظنـدن دها صواب اولسـه کرکدر . اسکی مصریلرك مأمورین روحانیه‌سی طرفندن استعمال ایدلمش اشکال واشاراتدن مرکب برنوع یازیدرکه سـلطان احمد میدانـنـده‌کی دیکیلی طاشـده بونك بر نمونه‌سی محکوك وموجوددر .

انتهای قسم اوّل

جدول سهویات

صحیفه	خطا	صواب
١٠٩	یاقیشه صورتده	یاقیشه‌جق صورتده
١٩	سویله‌یش	سوسله‌یش
٢٧	خوابگاه ایلر غزله	خوابگاه ایلر غزاله
٣٤	آفَرینَش	آفرینش
٤٩	عدن وداد	عدل وداد
٥٢	اَبَحَد	اَبجد
٥٥	اَبْرکارْ [ع]	اَبْرکارْ [ف]
٧١	کلیۀ احزانمده	کلبۀ احزانمده
٧٥	(حَیّ) ك جمعی . دیرلر	(حَیّ) ك جمعی . دیریلر
٧٥	عرفان یناهم	عرفان پناهم
٧٦	اختر دنپاله‌دار	اختر دنباله‌دار
٨١	برسالۀ قدیمه‌ده	بررسالۀ قدیمه‌ده
٨٤	آواد لمق	آوادانلق
٩٥	دِمّه	رِمّه

صواب	خطا	صحيفه
اَسبِ	اَسْب	١٠٤
اَسْخِياء	اَسْخياءِ	١٠٥
اسفل	اَسفَل	١٠٧
تهكماً	تَهَكّما	١١٤
اَشكبار	اَشْكبار	١١٤
اشيم	اَشيم	١١٦
طهْر	طهر	١٢٦
اَندود [ف] صيوامق، يالديزلامق معناسنه اولان (اَندودَن) مصدرندن مشتق اولوب پارلاق صيوا ، صيواق ديمكدر . (زراندود) == التون صيوا .	اَندودْ [ف] پارلاق اولمق ايچون سوريلن، طلا ايديلن يالديز.	١٨٨
[ف]	انزروت [ع]	١٨٩
« اسپه ، اِسفه » عسكر و (بُد) صاحب ديمك اولديغندن بو نلرك طوغريسى (اِسپهبد) (اِسفهبد) در .	اِسپهيد اِسفهيد	٢٩٦
تخفيف ايله استعمال ايدلهمليدر.	تخفيف ايله استعمال ايدلهليدر.	٣٤٠
الخاف	ا اف	٤٤٣